

Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Академія Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів)
Донецький юридичний інститут МВС України
Інститут права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного
гуманітарного університету (м. Одеса)
Львівський державний університет внутрішніх справ
Придніпровський районний суд (м. Черкаси)
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ)
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Травневі правові читання

***Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної
конференції здобувачів та викладачів
закладів вищої освіти***

7 травня 2020 року

м. Черкаси

Редакційна колегія

ГВОЗДЬ Віктор – т. в. о. начальника Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник цивільного захисту України;

ТИЩЕНКО Олександр – заступник начальника Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України з навчальної та наукової роботи, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;

БАБІН Борис – професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса), д. ю. н., професор;

БІЛЕКА Аліна – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. ю. н., доцент;

ДЗЮМАН Леся – керівник апарату Придніпровського районного суду м. Черкаси;

КРИШТАЛЬ Тетяна – завідувач кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, д. е. н., доцент;

КУЗНЕЦОВА Людмила – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. ю. н.;

МИКОЛЕНКО Віктор – професор кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д. ю. н.

ОБРУСНА Світлана – професор кафедри державно-правових дисциплін Черкаського університету імені Богдана Хмельницького, д. ю. н., доцент;

СВІРЕНЮК Олександр – заступник начальника Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції у Черкаській області Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ);

СУКМАНОВСЬКА Лідія – доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ, к. ю. н.;

ТОМЕНКО Микола – професор кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д. пол. н., професор;

ТЕПТЮК Людмила – доцент кафедри історії та права Черкаського державного технологічного університету, канд. іст. наук, доцент;

ТЕПТЮК Максим – адвокат, член Національної асоціації адвокатів України;

ЧУБАНЬ Вікторія – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. е. н., доцент.

Травневі правові читання: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти – Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. – 470 с.

ISBN

Матеріали збірника присвячені актуальним проблемам, що стосуються сучасного стану юридичної науки в Україні. У публікаціях досліджуються: теорія та історія держави і права; конституційне право; муніципальне право; цивільне право і цивільний процес; сімейне право; господарське право, господарсько-процесуальне право; трудове право; право соціального забезпечення; земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність; судоустрій; прокуратура та адвокатура; міжнародне право.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
(протокол № 12 від 29 квітня 2020 р.)

Секція 1. Теорія та історія держави і права

ВПЛИВ СЕПАРАТИЗМУ НА УКРАЇНУ

Борозняк С. С.

*Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів*

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України», прояви сепаратизму становлять загрозу національній безпеці України. Для визначення ефективної державної стратегії протидії сепаратизму необхідне глибоке розуміння причин виникнення цього явища.

Очевидно, що для виникнення сепаратизму необхідна низка умов, які створюють відповідне підґрунтя. Серед них можна виділити, зокрема, такі:

- неоднорідність населення країни (етнічна, релігійна та ін.);
- нерівномірність економічного, соціального, культурного, демографічного розвитку окремих регіонів;
- історичні чинники;
- не виважена політика центральної влади щодо етнічних меншин та конфесійних спільнот, яка погіршує їх становище або сприймається ними як така, що спрямована на позбавлення (порушення) їхніх прав та свобод. Роль цього чинника може бути штучно перебільшена та використовуватись зацікавленими силами з пропагандистською метою або для обґрунтування необхідності вжиття радикальних заходів;
- зовнішній вплив з боку зацікавлених держав, наявність зовнішніх союзників, які надають військову, політичну та інформаційну підтримку сепаратистам тощо.

Проблема сепаратизму – одна з найбільш складних, оскільки безпосередньо пов'язана з питаннями існування держав, зміною їх кордонів та утворенням нових держав. Міжнародне право ускладнює завдання щодо збереження територіальної цілісності держави, адже існує протиріччя між принципами щодо недоторканності кордонів та поваги територіальної цілісності, з одного боку, і правом усіх народів на самовизначення – з іншого.

Вибір методів та способів протидії сепаратизму багато в чому залежить від природи такого конфлікту і стадії його розвитку. Загалом визначення шляхів урегулювання проблеми збереження територіальної цілісності держави має здійснюватися з урахуванням історичних, культурних, етнічних, релігійних та інших особливостей розвитку регіонів. При цьому досвід кожної країни є по-своєму унікальним.

Важливим елементом забезпечення мирного розвитку України є врегулювання конфлікту на Донбасі, повернення тимчасово неконтрольованих територій у правове поле України. Для формування і реалізації ефективної державної політики у цій сфері важливим є розуміння суті проблеми, від чого залежить визначення найбільш ефективних механізмів її врегулювання. Так, формування квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР», маріонеткові режими яких повністю контролюються та підтримуються державою-агресором – Російською Федерацією, є одним з елементів розв'язаної проти України гібридної війни. За своєю суттю діяльність т.зв. ДНР і ЛНР та їх організаторів є злочинною і має ознаки сепаратизму, оскільки вона спрямована на зміну меж території або державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також передбачає фінансування таких дій, публічні заклики або розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій. Для досягнення зазначених цілей сепаратисти, зокрема, застосовують вчинення терористичних актів і проведення

диверсій на території України, особливо на життєво важливих об'єктах інфраструктури. Проте сепаратизм на Донбасі має низку особливостей.

По-перше, він не є результатом внутрішньодержавного конфлікту на міжетнічному, міжконфесійному або іншому ґрунті. Протягом усієї історії незалежної України на цій території не спостерігалися системні організовані сепаратистські рухи з визнаними лідерами та широкою підтримкою з боку населення, а також відсутні райони компактного проживання представників окремих народів, етнічної або конфесійної групи.

По-друге, ідеологічні основи такого сепаратизму були розроблені за межами України у вигляді проекту «Русский мир». Організаційне і фінансове забезпечення діяльності квазідержавних утворень «ДНР» та «ЛНР» також здійснюється переважно з території Росії за постійного контролю з боку кураторів від уряду РФ і ФСБ. Безпосередню участь у бойових діях на території Донбасу беруть регулярні підрозділи ЗС РФ, що відповідно до міжнародного права розцінюється як неспровокована збройна агресія РФ проти України.

По-третє, якщо на перших етапах гібридної агресії проти України лідери самопроголошених республік закликали до їх виходу зі складу України, то останнім часом риторика їх виступів дещо змінилася. Проте, декларуючи невід'ємність «ДНР» і «ЛНР» від України (у т.ч. підтверджуючи наміри провести місцеві вибори на цих територіях за українським законодавством), на практиці вони продовжують активне «державотворення», використовують в обігу російську валюту, запроваджують російські стандарти в різних сферах. Продовження дезінтеграційних процесів з боку квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР» та їх «лідерів» не має нічого спільного з пошуком шляхів мирного врегулювання, який відбувається в рамках Мінського процесу. Можна очікувати, що найбільш радикально налаштовані екстремістські елементи «ДНР» і «ЛНР» після завершення активної фази збройного конфлікту можуть вдаватися до продовження боротьби партизанськими методами за прихованої чи явної підтримки і сприяння РФ.

І головне – дестабілізація суспільно-політичної ситуації, підрив основ громадянського миру в Україні, забезпечення можливості постійного впливу на внутрішню та зовнішню політику України через маріонеткові режими на Донбасі, контрольовані з Москви, є частиною геополітичної стратегії РФ щодо України.

По суті, на Донбасі Україна має справу з гібридним сепаратизмом, який є частиною гібридної війни РФ. Його основу становить політичний сепаратизм, інспірований та підтримуваний ззовні. Оскільки політичний сепаратизм, як правило, має низьку підтримку з боку населення, для його укорінення і поширення на Донбасі ідеологами активно використовувалося розповсюдження викривленої інформації про події на решті території України, застосовувалися спеціальні пропагандистські заходи, спотворювалася історія України, створювалися міфи про краще життя у форматі самопроголошених республік.

Хоча проявів такого сепаратизму у світі дуже мало, доцільно дослідити міжнародний досвід протидії таким процесам з метою виявлення ефективних методів і способів, які можуть бути застосовані в Україні для подолання цього явища та його наслідків. При цьому слід також звернути увагу на негативний міжнародний досвід такого врегулювання задля недопущення його повторення в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Офіційне видання. – К., 2020 р.
2. Закон України « Про основи національної безпеки України», (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.351);
3. Постанова Верховної Ради України «Про запобігання проявам сепаратизму та іншим посяганням на основи національної безпеки України», (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 11, ст.157);
4. Кримінальний кодекс України. Офіційний текст. Ст.110-114. – К.: Юрінком Інтер, 2020. – 240 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Войтенко В. Є.

НК – Ковальчук О. С., канд. психол. наук

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Аналіз особливостей розвитку спортивного права свідчить, що існує потреба детального вивчення цього питання. Сьогодні для юридичної науки залишається проблемним визначення місця спортивного права в правовій системі України. Спортивне право – одна з найновіших галузей права, яка лише починає розвиватися в Україні. Проте, в решті країн світу – це серйозна і самодостатня галузь права, яка існує багато років. Сьогодні для юриспруденції залишається проблемним визначення місця спортивного права в правовій системі України. Це, в свою чергу, ускладнює процес вдосконалення правових норм, що регулюють спортивні правовідносини, переважна більшість яких залишається нерегламентованою в українському законодавстві. Фізична культура і спорт відіграють важливу роль у формуванні, зміцненні, збереженні здоров'я громадян, підвищенні працездатності та збільшенні тривалості активного життя, зміцненні міжнародного спортивного авторитету держави.

Гаро Г. та Кушнір О. зазначають, що спорт – одна з найважливіших сфер суспільного життя, одна з основ збереження та зміцнення здоров'я населення, засіб підвищення життєстійкості, оптимізму, працездатності людей. Нормативна регламентація суспільних відносин у сфері спорту посідає важливе місце у діяльності органів державної влади, насамперед, Верховної Ради України. Так, ст. 49 Конституції України проголошує, що держава, поміж іншого, дбає про розвиток фізичної культури і спорту. Нормативне визначення поняття «спорт» міститься в Законі України «Про фізичну культуру і спорт», який визначає правові, соціальні, економічні й організаційні основи розвитку фізичної культури та спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури і спорту.

На сьогодні в Україні склалася критична ситуація у сфері фізичної культури і спорту: за офіційними даними лише 13% населення залучено до занять фізичною культурою і спортом. Недооцінка соціально-економічної, оздоровчої й виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутність чітко скоординованих програм взаємодії різних державних структур і громадських організацій, що беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, негативно позначається на здоров'ї населення, соціально-економічному розвитку держави [5, 6]. За інтегральним показником здоров'я населення – середньою очікуваною тривалістю життя людини Україна посідає одне з останніх місць в Європі [1, с. 208]. Саме тому актуальності набуває аналіз спортивної діяльності основних міжнародних організацій та документів, які її врегульовують. В законодавстві України спорт визначається як «діяльність суб'єктів фізичної культури і спорту, що спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій сферах шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрямки: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів тощо [4, ст. 1]. В юриспруденції під галуззю права розуміють відносно самостійну сукупність юридичних норм, яка регулює якісно однорідну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання. Тобто, наявність власного предмету й особливого методу дає можливість стверджувати, що система юридичних норм, які регулюють однорідні суспільні відносини, становлять окрему галузь права. Предметом регулювання спортивного права є сукупність суспільних відносин, які виникають і реалізуються в процесі організації та формування спортивних команд, встановлення вимог до професійних спортсменів, а також при проведенні контролю за дотриманням спеціальних правил – регламентів.

Питання про виділення спортивного права в окрему галузь тісно пов'язане із рівнем розвитку спортивного руху в Україні, який за нормальних умов може забезпечити економічний (особливо в сфері інвестування, туризму), соціально-культурний (зростання національної самоідентифікації) та інший розвиток держави. Проте, суттєво ускладнює розвиток спорту в Україні те, що Верховною Радою України не ратифіковано ряд міжнародно-правових договорів у сфері спортивного права (наприклад, Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу). Це породжує неможливість звернення суб'єктів спортивних правовідносин в Україні до Спортивного арбітражного суду, оскільки в нашій державі така інстанція відсутня.

Як зазначив директор «Центру спортивного права», к.ю.н., доцент Максим Ткалич, спортивне право в нашій державі переживає активну фазу свого становлення. Від якості правового регулювання відносин у сфері спорту, їх наукової обґрунтованості, відповідності об'єктивним потребам ринку, безпосередньо залежить розвиток вітчизняної економіки. Однак, крім вираженого нормативного забезпечення, потрібні ще й грамотні фахівці-правники, які зможуть реалізувати весь потенціал законодавства, забезпечити правильне його тлумачення та застосування, для того, щоб, за кінцевим рахунком, забезпечити належну реалізацію та захист прав і законних інтересів учасників відносин у сфері спорту, адже розв'язання сучасних проблем потребує юридично грамотних учасників відносин, які не тільки поважають та виконують вимоги права, а й наділені необхідними навичками та вміннями.

Таким чином, встановлено, що спортивне право – є сферою права, яка на сьогоднішній день найактивніше розвивається в Україні. Окрім того, запровадження дисципліни «Спортивне право» у навчальний процес вищих навчальних закладів є своєчасним і необхідним кроком. Констатовано, що для розвитку цієї нової галузі права бракує спеціалістів. Зазначено, що необхідно розвивати цей напрям, заохочувати фахівців юриспруденції для виховання нової генерації спеціалістів, які будуть компетентними щодо нюансів спортивного права. Рекомендовано переймати досвід кращих практик та адаптувати його під наші реалії, а також розвивати відповідні комітети при правничих асоціаціях та доопрацювати законодавчу базу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апаров А. М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. 2017. С.6-9.
2. Юридична газета Online [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://jur-gazeta.com/publications/events/sportivne-pravo-buti-chi-nebuti-v-pereliku-yuridichnih-disciplin.html>
3. Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://protocol.ua/ua/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv/
4. Чередник Р.В. Спорт як сфера правового регулювання: загальнотеоретичний аспект [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.apdp.in.ua/v60/79.pdf>
5. Особливості становлення та перспективи розвитку спортивного права в правовій системі України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://naub.oa.edu.ua/2012/osoblyvosti-stanovlennya-ta-perspektyvy-rozvytkusportyvnoho-prava-v-pravovij-systemi-ukrajiny/>
5. Ковальчук О.С., Ірчишина М.В. Співвідношення правосвідомості з соціальною відповідальністю особистості // Особистісні ресурси досягнення життєвого успіху: психолого-педагогічний аспект: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Дніпро, 21-22 листопада 2019 року. – Дніпро: В: «Свідлер А.Л.», 2019 – 180 с., ISBN 978-617-627-138-3. – С.62-64.
6. Сусь Б.А., Ковальчук О.С. Виховання громадянина і патріота в умовах глобалізації і відкритого інформаційного простору // IV Міжнародний освітній форум “Особистість в унікальному освітньому просторі. (ISSN 2223-4551). – 2013. – Режим доступу: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/el_gurnal.html http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/3/Sus-Kovalchuk.pdf

ДО ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Волинець Д. О.

НК – Панімаш Ю. В., канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Правова свідомість напряму пов'язана з розвитком та функціонуванням права у державі. Вона може бути як позитивною (людина розуміє необхідність права), так і негативною (людина не бачить сенсу в правовій складовій державі). В умовах сучасного світу кожна людина має приймати участь у проведенні правової реформи та формування правової культури громадян. Вона має відповідати власним історичним традиціям, духовності народу та реаліям сучасного світу. Правова культура слугує сприятливим фактором для подолання кризи та започаткуванню стабілізації стану суспільства.

Правосвідомість – це уявлення і поняття, що виражають відношення людей до діючого права, знання міри в поведінці людей з погляду прав і обов'язків; це правові теорії, правова ідеологія [1]. У рамках такого підходу, правосвідомість є ідейним вираженням об'єктивних суспільних відносин, що відбивають у свою чергу пануючі в суспільстві економічні і соціальні відносини.

Право впливає на формування правосвідомості, а остання реалізується в праві і правосудді. Об'єктом пізнання є чинне право у всьому різноманітті його проявів. Носіями є такі суб'єкти права: особа, громадські об'єднання, політичні партії, державні органи та їхні посадовці, юристи-учені, юристи-практики, суспільство в цілому.

Правосвідомість – це спосіб духовного пізнання дійсності, який разом з мораллю, релігією, мистецтвом та наукою формує суспільну свідомість особистості.

Структура правосвідомості складається з правової психології та правової ідеології.

Правова психологія включає в себе почуття, переживання, настрої, звички та стереотипи, які виникають в ході реалізації правових норм, вона виявляється у почутті справедливості, у повазі або нетерпимості до прав та свобод іншої людини.

До правової ідеології відносять теорії, ідеї та погляди, які оцінюють правову реальність. Це головний елемент у формуванні правосвідомості. Правова психологія – це емоційна складова, вона виникає стихійно, беручи за основу повсякденне життя людини.

Правова ідеологія – це знання про право, в основі якої дослідження нормативно-правової бази. Разом з тим правова психологія та ідеологія тісно пов'язані: психологія є емоційним фоном для формування теорій та поглядів.

На правову свідомість покладено такі функції:

1. Когнітивна – накопичення знань про право та пізнання правової дійсності, що впливає на виникнення правові теорії, концепції, ідеї.

2. Правотворча – правосвідомість знаходить своє закріплення у праві. Нормативно-правові акти виступають як форми зовнішнього виразу правосвідомості суспільства в цілому і правотворчих органів держави зокрема.

3. Регулююча – реалізується через систему мотивів, ціннісних орієнтацій, правових установок, котрі виступають специфічним регулятором (внутрішнім регулятором) поведінки людей.

4. Оціночна – правосвідомість оцінює явища реальної дійсності, дії суб'єктів суспільного життя з позиції їхньої відповідності вимогам закону. Оцінка може бути позитивна або негативна.

Правова культура є частиною загальної культури. Вона зумовлена соціальним, духовним та політичним життям суспільства. Виражає в собі досягнення суспільства

в сфері правових ідеалів і цінностей у житті суспільства, реальних здобутків держави у сфері правоохоронної діяльності.

Вирізняють правову культуру особистості, професійної групи та суспільства.

Показниками правової культури є :

1. відповідність права вимогам справедливості та свободи;
2. якість системи законодавства;
3. форми і методи правового регулювання
4. участь громадян в управлінні державою;
5. рівень якості роботи правоохоронних і правозастосовних органів та посадових осіб;
6. рівень правотворчої культури;
7. рівень правосвідомості громадян і посадових осіб, їх переконаність у необхідності діяти відповідно до вимог норм права;
8. знання про державний устрій, призначення держави, політичну систему суспільства;
9. правові знання, що охоплюють знання конкретних норм права;
10. стан законності та правопорядку;
11. престиж юридичної професії;
12. авторитет і належний ступінь розвитку юридичної науки [2].

В більшості випадків взаємодія права та правової свідомості носить конструктивний характер. Разом з тим, на певних етапах історичного розвитку виникають фактори, що слугують розвитку дефектної правосвідомості, що є антиподом правової культури. Деформована правосвідомість виявляється у викривленому уявленні про правові цінності та виражається у правовому інфантилізмі, правовому ідеалізмі, правовому дилетантизмі та правовому нігілізмі. Спільним для них є низький рівень правової свідомості та правової культури.

На формування правової культури та правової свідомості впливає весь процес правотворчості, реалізації та застосування правових норм у державі. Для формування суспільної свідомості слід акцентувати увагу на позитивно-правових знаннях і формування психологічних механізмів поваги до права. В нашій державі має активно розвиватися правова свідомість та культура громадян, оскільки вони є рушієм для створення громадського суспільства. Правова культура громадян – це основна складова для створення нового українського суспільства.

Отже, проблема формування правої культури та правової свідомості буде актуальною ще довготривалий час. Для формування високого рівня правосвідомості та культури кожен член суспільства має бути зацікавленим у розвитку держави для виведення її на один щабель з високорозвиненими правовими державами світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Спиркин А.Г. Философия. – М., 1998. С. 722-723.
2. Грищенко А.В. Правовий закон: питання теорії та практики в Україні. Автореферат дисертації на здобуття канд. юрид. наук. – К., 2003. – С. 6.

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

*Гамбург Л. С., канд. юрид. наук, доцент
Запорізький державний медичний університет*

Охорона здоров'я є однією з найважливіших сфер суспільного буття та одним з провідних чинників рівня соціального-економічного та культурного розвитку країни, демографічної ситуації, стану національної безпеки. Тому стратегічним завданням демократичної, соціальної, правової держави стає забезпечення права людини і громадянина на доступну охорону здоров'я, включаючи належну інформованість про реальні можливості її досяжності, безоплатності медичної допомоги чи доступної сплачуваності медичних послуг, своєчасності, якості, забезпечення ефективної результативності охорони здоров'я, тобто системи заходів, що здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, фізичними особами-підприємцями, які зареєстровані в установленому законом порядку та одержали ліцензію на право провадження господарської діяльності з медичної практики, медичними та фармацевтичними працівниками, громадськими об'єднаннями і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя [1].

Забезпечення права людини на доступну охорону здоров'я у світовій практиці зумовлює першоступеневе значення відповідного індексу як першого серед універсальних показників рівня цивілізованості суспільства.

Конституція України закріпила у змісті найвищої цінності в державі людину, її життя та здоров'я.

У найбільш загальному вигляді під правовим регулюванням (від лат. *regulare* – «спрямування, впорядкування») розуміють один з основних засобів владного впливу на суспільні відносини з метою впорядкування їх в інтересах людини.

Що ж до терміну «механізм», то він є досить багатограним і використовується у різноманітних сферах, включаючи сучасне правознавство, пов'язуючись із здійсненням певного правового явища, процесу, реалізацією відносин. Правове регулювання здійснюється за допомогою відповідних механізмів як елементів і компонентів правової системи, що здійснюють регулятивний вплив на суспільство. У сучасній теорії права поняття механізму правового регулювання відображує рух функціонування правової форми, що виражає процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, які регулюються нормами права.

Ознаки механізму правового регулювання характеризують його як динамічну частину правової системи в поєднанні з правовим впливом у складі соціального регулювання (зміст і спрямування останнього визначаються пануючим суспільним ладом). Він включає комплекс правових засобів і форм та суб'єктів регулювання; є процесом, який складається зі стадій, спрямований на встановлення законності та забезпечення правопорядку, визначаючи ефективність правового регулювання.

Зміст механізму правового регулювання визначається різноманітними правовими засобами, що є інструментами правового впливу на поведінку суб'єктів суспільних відносин, використовуючись із метою досягнення цілей такого регулювання.

До структури механізму правового регулювання входять такі елементи: 1) норми права, нормативно-правові акти, юридичні факти, акти реалізації юридичних прав і обов'язків, правові відносини; 2) суб'єкти здійснення правового регулювання,

законність і правопорядок, правова культура; 2) інтерпретаційно-правові акти, правозастосовні акти [2, 262-263].

Джерела права походять від правотворчого рішення вітчизняного компетентного публічного органу, що може бути прямим, похідним або санкціонованим, тобто, коли воно формулює узагальнені нормативні положення. У країнах континентальної Європи, і зокрема в Україні, основним видом джерел права є законодавчі та підзаконні нормативно-правові та нормативні акти.

Акти застосування норм права, з однієї сторони, є проявом владного веління компетентних державних органів, а з іншої – спрямовані на забезпечення умов для реалізації юридичних прав і обов'язків суб'єктами правових відносин. Тому правозастосування виглядає двосторонньою формою реалізації права, однак здійснювати його уповноважені лише компетентні державні органи. При цьому результат процесу застосування норм права полягає у виданні правозастосовного акта, що являє собою оформлений результат вирішення конкретної юридичної справи.

Унікальний характер охорони здоров'я як соціального і водночас особистого блага робить роль державного регулювання, яке є найважливішим інструментом ефективного управління, у цій сфері, особливо важливою. І невід'ємною складовою правового регулювання охорони здоров'я також є його механізм, структурні елементи якого (засоби, способи, форми) належать до складного міжгалузевого комплексу, що включає принципи та норми матеріального і процесуального права конституційної, адміністративної, фінансової, кримінальної, цивільної, господарської, трудової, соціального забезпечення, екологічної та іншої публічно- та приватноправової приналежності.

Предметно-методологічну та джерельну складність і комплексність правового регулювання охорони здоров'я найповніше охарактеризовано авторами підручника «Медичне право України» С. Г. Стеценком, В. Ю. Стеценко та І. Я. Сенютою [3, 7-26].

Ефективність діяльності суб'єктів забезпечення охорони здоров'я щодо її правової доступності значною мірою залежить від якості відповідних юридичних засобів, удосконалення механізму правового регулювання права населення на охорону здоров'я та подальших наукові досліджень.

Судові, адміністративні та інші механізми захисту та відновлення прав людини на доступну охорону здоров'я М. О. Соловйова слушно вважає правовими інструментами держави, що належать до правового елементу доступності медичної допомоги [4, 111].

Отже, механізм правового регулювання реалізації права на охорону здоров'я – це цілісний системний комплекс різногалузевих засобів, способів і форм, спрямованих на її забезпечення, захист і відновлення у разі порушення, усунення перешкод щодо здійснення правовими засобами з можливістю застосування заходів державного примусу та юридичної відповідальності. Основними елементами механізму правового регулювання права на охорону здоров'я населення є: норми права, джерела права (міжнародно-правові, законодавчі та підзаконні нормативно-правові та нормативні акти), форми і методи діяльності суб'єктів щодо реалізації, захисту та відновлення права і певні процедури у сфері охороноздоровчих правовідносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
3. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 507 с.
4. Соловйова О. М. Доступність медичної допомоги. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 4. С. 109–112.

СТУПІНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ В ЛИТОВСЬКО-РУСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ГАРМОНІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ РІВНІВ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Гулак Я. Д.

Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка

Відповідно до визначення терміну «механізм правового регулювання», під яким прийнято розуміти єдність системи правових засобів, способів, форм, за допомогою яких здійснюється результативне врегулювання суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок, на прикладі судової реформи в Литовсько-Руській державі перед нами поставлене завдання визначити міру такого механізму аналізованого періоду і чи була вона настільки комплексною, щоб можна було говорити про формування підвалин правової держави в Литовсько-Руській державі.

Власне, ми розуміємо, що комплексність або гармонійний зв'язок рівнів механізму правового регулювання забезпечується ефективним поєднанням двох рівнів впливу: державного та громадського (самоврядного).

Відповідно, лише при наявності інституційної спроможності та практичного правового інструментарію цих двох складових можна вести мову про комплексність та результативність (як зазначено вище у визначенні) регулювання суспільних відносин, тобто, задіяння механізму правового регулювання, коли суспільство (другий рівень механізму правового регулювання) підтримує державні засоби впливу щодо врегулювання суспільних відносин (перший рівень механізму правового регулювання).

Окремої уваги у зазначеному контексті набуває роль судової влади у врегулюванні суспільних відносин та забезпеченні правопорядку, що саме по собі вже зумовлювало створення основ для формування підвалин правової держави, зокрема, в Литовсько-Руській державі.

І якщо у формуванні або безпосередній діяльності суду та здійсненні судочинства були задіяними окреслені два суб'єкти: держава та громадськість (народ), можна стверджувати про належний рівень забезпечення судовою реформою в Литовсько-Руській державі гармонійного зв'язку обох рівнів механізму правового регулювання.

Детальний аналіз відповідного розділу монографічного дослідження «Судова влада в Україні: історичні витoki, закономірності, особливості розвитку» за редакцією І. Б. Усенка [1], дозволив зробити висновок про те, що судова реформа в Литовсько-Руській державі забезпечувала комплексність рівнів механізму правового регулювання, тобто залучення до способів і засобів врегулювання суспільних відносин, шляхом реалізації судочинства, і державну, і народну компоненту, які іноді навіть «обходили» один одного у впливі та популярності.

Відповідний висновок ґрунтується на виокремленні окремих елементів реалізації системи судочинства в Литовсько-Руській державі, а саме:

1. Побудові системи судоустрою, що включала в собі: 1) чисто державну складову: суд монарха; 2) самоврядну, з деякими елементами державного впливу: а) суди шляхти; б) копні суди тощо; та 3) чисто самоврядну – громадське (полюбовне) судочинство;

2. Характеру судочинства, який, виходячи у тому числі і з наведеної системи судоустрою, відзначався одночасним поєднанням владного і арбітражного характеру, що поєднувало елементи імперативності та диспозитивності (функціонування виборного апеляційного суду – трибуналу, де склад суддів щороку

оновлювався, не заважав, за висловом А.С. Камінського, «вимагати від короля, аби він виступав вищим охоронцем миру і безпеки»);

3. Наявності елементів позасудового (самоврядного) механізму, що формувався внаслідок взаємопроникнення польських і руських правових уявлень, зокрема про відправлення правосуддя та представлений громадським (полюбовним) врегулюванням спорів з допомогою приватної особи з ініціативи та за згодою сторін, що було досить популярним за часів Великого Князівства Литовського;

4. Відповідно, виокремлення такої приватної особи (самоврядної складової) як головного суб'єкта у вирішенні спорів без залучення будь-якої державної інституції;

5. Можливості звернення до судів за захистом порушених прав представниками усіх соціальних прошарків;

6. Існуванням судів для різних соціальних верств (шляхти; копів тощо), де б вони, зважаючи на особливості життєдіяльності окремих суспільних страт, могли б ефективніше «на їх думку» захищати свої порушені права;

7. Можливістю звернення до окремого суду (суду копів) представників будь-якої соціальної групи, а відтак, і існуванням принципу рівності усіх на право захисту у судовому порядку (*«до копного суду міг звернутися кожний, хто потерпів шкоду від невідомого шкідника... зрозуміло, що такою доступною допомогою народного суду користувалися особи всіх суспільних класів»*);

8. Наявності принципу територіальності щодо здійснення правосуддя (*«Копний суд мав компетенцію в межах так званого копного округу, до якого входили всі мешканці території, що простягалася від цього пункту в чотири сторони на одну литовську милю (приблизно 7,5 км), тобто на 15 км. Площа копного округу дорівнювала приблизно 115-225 км²»*);

9. Присутності елементів виборності щодо суддів, що свідчить про вплив другого рівня механізму правового регулювання (*вінцем устремлінь шляхти було запровадження виборного шляхетського суду, з чіткою законодавчою регламентацією норм процесуального права й владними механізмами його забезпечення*);

10. Тривале збереження, зокрема в копному судочинстві, центральної ролі інституту свідків у його широкому значенні.

Таким чином, наведені складові свідчать про суттєвий вплив другого рівня механізму правового регулювання (громадського), який іноді перевищував чи був рівним першому – державному та у підсумку забезпечував комплексність регулювання суспільних відносин за часів Великого Князівства Литовського.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. Київ. Наукова думка НАН України, 2014. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1458-9/978-966-00-1458-9.pdf>

ДО ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Даценко В. О.

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Правове регулювання – це здійснюване громадянським суспільством або державою за допомогою правових засобів упорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин

Предмет правового регулювання – це конкретні вольові суспільні відносини, що регулюються правом чи об'єктивно потребують правового регулювання.

Під функціями правового регулювання потрібно розуміти основні напрями впливу на соціальну дійсність, що відображають сутність, місце та роль правового регулювання в системі соціального регулювання, пов'язані з вирішенням конкретних завдань за його допомогою.

Щоб примушувати індивідів до належної поведінки, праву необхідно володіти реальною силою та владою. Ця сила може мати не тільки фізичний, а й психологічний характер. В іншому випадку вона пов'язана зі здатністю права апелювати до емоції страху, джерела припущення, що недотримання норм права може обернутися для суб'єкта неприємними та небезпечними наслідками. Страх уважається однією з найсильніших людських емоцій. Висока соціальна ефективність правового регулювання багато в чому пояснюється його здатністю робити ставку саме на цю людську емоцію.

Загалом функції механізму правового регулювання об'єднують, синтезують численні шляхи, форми та способи правового впливу, відображаючи найсуттєвіші ознаки певного його напрямку (регулятивного, охоронного) чи характеризуючи соціальну спрямованість дії права. Напрями впливу права являють собою зовнішні види його взаємозв'язку із суспільними відносинами, які, у свою чергу, є зовнішніми факторами щодо функцій відповідного механізму.

Специфічною властивістю правового регулювання, що впливає із сутності самого регулятора – права, є його забезпеченість державою. Вона уповноважує органи публічної влади на створення нормативно-правових актів та інших формальних джерел права, здійснення їхнього постійного оновлення та однакового застосування, установлення санкцій за їх невиконання, забезпечення їхньої охорони засобами примушування тощо. Сутність права визначає й такі властивості правового регулювання, як загальність (поширюється на все суспільство і всю територію держави); формальна визначеність (здійснюється тільки у заздалегідь визначений спосіб та у заздалегідь визначених формах); системність (здійснюється за допомогою системи правових норм).

Обов'язковими стадіями правового регулювання є: формування нормативно-правової основи (об'єктивного права), виникнення суб'єктивного права і реалізація права.

На стадії формування об'єктивного права здійснюється юридична регламентація суспільних відносин. На цій стадії уповноважений суб'єкт нормотворчості створює нормативну основу правового регулювання, закріплює норми і відображає принципи права у нормативно-правових актах, обирає з уніфікованих способів, методів та типів правового регулювання ті, що є найбільш придатними, доцільними для ефективного регулювання відповідних відносин.

На стадії виникнення суб'єктивного права констатується наявність в учасників суспільних відносин суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. На цій стадії суспільні зв'язки набувають правового характеру, стають правовими

відносинами – юридично регламентованими і захищеними публічним владним примусом, а їх учасники набувають юридичного статусу суб'єктів правових відносин.

На стадії реалізації права відбувається фактичне втілення норм у правомірній поведінці суб'єктів. Саме тут правове регулювання проходить перевірку практикою на доцільність, достатність та ефективність.

Факультативною є стадія застосування права. На цій стадії здійснюється додаткове правове забезпечення реалізації учасниками суспільних відносин їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків із залученням уповноважених органів публічної влади та їх посадових осіб.

Залежно від специфіки юридичних засобів, що використовуються при правовому регулюванні, воно поділяється на нормативне та індивідуальне.

Нормативне правове регулювання здійснюється на основі створених уповноваженими суб'єктами нормативно-правових актів та інших формальних джерел права. Воно має такі специфічні ознаки: поширюється на заздалегідь не визначену кількість тотожних випадків; адресується колу осіб, що персонально не визначається; здійснюється, як правило, протягом тривалого часу.

Індивідуальне (ненормативне) правове регулювання здійснюється за допомогою видання уповноваженими суб'єктами індивідуальних правових актів, передусім на стадії застосування права. Воно спрямовується на впорядкування конкретної поведінки, поширюється лише на персонально визначене коло осіб.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поняття і предмет правового регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studies.in.ua/ru/teoriya-gosudarstva-i-prava-lekcii/4415-pravove-regulyuvannya-ponyattya-sposobi-metodi-tipi-principi-predmet.html>.

2. Функції правового регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2015/12.pdf.

3. Стадії та види правового регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/70647/pravo/pravove_regulyuvannya_suspilnih_vidnosin.

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

Загороднюк А. Ю.

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У різних галузях права та юридичної практики використовується безліч юридичних фактів, але не всі вони посідають однакове місце в механізмі правового регулювання, що зумовлює труднощі щодо їхньої класифікації. Необхідність класифікації полягає в тому, що правильне віднесення їх до певного рівня системи дозволяє повно і всебічно виявити юридичну природу та особливості тієї чи іншої групи юридичних фактів. Практична ж цінність визначається тим, що, враховуючи специфіку кожного різновиду юридичних фактів, можна досягти підвищення ефективності оперування ними в правовому регулюванні.

Одним із перших серед вітчизняних юристів класифікацію юридичних фактів за вольовою ознакою здійснив Є.В. Васьковський. Він поділяв юридичні факти на дії й події з їхньою подальшою класифікацією. Дії, у свою чергу бувають, дозволеними і недозволеними (правопорушеннями). Дозволені дії поділяються на неумисні та

умисні (угоди). Правопорушення можуть бути випадковими, необережними й умисними [1, с. 138].

У 80-ті роки ХХ ст. найбільш докладну класифікацію юридичних фактів за вольовою ознакою було надано в працях В.Б. Ісакова. За даним критерієм юридичні факти поділяються на дії та події.

Під діями в юридичній науці розуміються не лише активні дії (угоди, адміністративні акти), а й бездіяльність людей у тих випадках, коли норма права зобов'язує їх до активних дій [2, с. 25]. Наприклад, невиконання обов'язків щодо виховання дитини, неявка на судове засідання.

Юридичні дії за ставленням до права поділяються на правомірні та неправомірні.

За спрямованістю волі суб'єкта на юридичні наслідки одні вчені поділяють правомірні дії на юридичні вчинки та юридичні акти [4, с. 71], інші виокремлюють ще й третій вид - результативні дії [3, с. 347; 5, с. 287].

Відповідно, юридичні вчинки - це правомірні дії, з якими норми права пов'язують настання юридичних наслідків незалежно від волі чи бажання суб'єкта правовідносин (наприклад, знахідка скарбу) [6, с. 139], юридичні акти як правомірні дії, спрямовані на досягнення правового результату, цілеспрямовано створюють, змінюють чи припиняють правові відносини для себе або інших суб'єктів [7, с. 347] (наприклад, заповіт, обвинувальний акт, розпорядження міського голови).

Із результативними діями пов'язують юридичні наслідки у зв'язку з досягненням відомого практичного результату діяльності, вираженого в об'єктивованій формі [3, с. 348-349].

Виділення результативних дій в окрему групу правомірних дій є прикладом подальшого поглиблення традиційної класифікації юридичних фактів. Виготовлення речей, створення творів літератури, мистецтва, науки і техніки - дії, безпосередньо не спрямовані на юридичний результат, тому, на перший погляд, їх можна віднести до юридичних вчинків. Однак результативні дії мають низку специфічних ознак. По-перше, юридичні наслідки пов'язуються не з фактом діяльності, а з його об'єктивованим результатом (наприклад, винаходом). По-друге, в даному випадку не має значення суб'єктивна сторона дій. По-третє, дії визнаються такими, що мають юридичне значення, навіть у випадку вчинення їх недієздатною особою [5, с. 287].

Таким чином, розмежування видів правомірних дій здійснюється за «елементами» правомірних дій, з якими норми права пов'язують юридичні наслідки - зі спрямованістю волі на юридичний результат (юридичні акти), із самим фактом вольової дії (юридичні вчинки) або з об'єктивованим результатом діяльності (результативні дії) [3, с. 350].

Неправомірні дії або правопорушення за ступенем суспільної небезпечності традиційно поділяються на злочини та проступки.

Також неправомірні дії класифікують за суб'єктом (дії індивіда, юридичних осіб), за об'єктом (проти життя і здоров'я, власності тощо), за галузями права (адміністративні, конституційні, цивільні, трудові (дисциплінарні), процесуальні та інші), за формою вини (умисні й необережні), за мотивом (хуліганські, корисливі тощо) [6, с. 33].

Особливе місце серед юридичних фактів посідають об'єктивно протиправні діяння - акти вольової поведінки, які мають «зовнішній» характер неправомірних дій [3, с. 353], тобто в яких наявні лише об'єктивні ознаки правопорушення, а суб'єктивні - відсутні [8, с. 365]. Вони поділяються на дії неделіктоздатного суб'єкта (особи, яка не досягла віку відповідальності, неосудної особи, недієздатної особи) та безвинні дії [8, с. 365] (казус, необхідна оборона, крайня необхідність).

Отже, класифікація юридичних фактів - необхідний засіб вивчення правових відносин, особливостей правового регулювання. Наукову і практичну цінність класифікації юридичних фактів розкрито ще не повною мірою. Її подальший

розвиток необхідний для вирішення різноманітних завдань юриспруденції, в тому числі підвищення ефективності правового регулювання. А правові презумпції - не юридичні факти, а лише припущення про їх наявність або відсутність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васьковський Е.В. Учебник гражданского права / Е.В. Васьковский. - М.: Статут, 2003. - 382 с.
2. Чувакова А.М. Юридические факты, фактические составы и их дефекты: монография / А.М. Чувакова; под. ред. Ю.Н. Оборотова; Одес. нац. юрид. акад. - Одесса: Феникс, 2009. - 112 с.
3. Алексеев С.С. Проблемы теории права. Курс лекций в 2-х томах / С.С. Алексеев. - Свердловск: Свердлов. юрид. ин-т. Т 1. Основные вопросы общей теории социалистического права. - 1972. - 395 с.
4. Основы советского права / Под. общ. ред. О.С. Иоффе. - Минск: Вышэйш. школа, 1970. - 600 с.
5. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах / Под ред. проф. М.Н. Марченко. - М.: Издательство «Зерцало». - Т. 2. Теория права. - 1998. - 640 с.
6. Исаков В.Б. Юридические факты в советском праве / В.Б. Исаков. - Москва : Юрид. лит., 1984. - 144 с.
7. Загальна теорія держави і права. Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік,
8. О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. - Харків: Право, 2010. - 584 с.

ОКРЕМІ ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЄВРЕЙСЬКОЮ ОБЩИНОЮ ЗА ЧАСІВ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА

*Кальян С. Є., д-р політ. наук, професор,
Липій Є. А., канд. юрид. наук
Полтавська державна аграрна академія*

Одним із проявів єврейської автономії було право на незалежну судову систему. Судові заклади єврейської общини зазвичай розглядали позови євреїв, проте траплялося, що неєврей волів вирішити свою справу в єврейському суді. На чолі судової системи общини перебував її рабин, і влада надавала великого значення званню рабина та його досвіду у справах. З її точки зору єврейські суди, як і інші інститути автономії, були покликані забезпечити законність і порядок, потурбуватися про те, щоб громадське і господарське життя общини проходило нормально. Під час розгляду порядку виборів в общині разом з кагалом обиралися судді. У кожній общині існував постійний суд, судова колегія обиралася щорічно у проміжні дні свята Песах [1, 318].

Суди розрізнялися за своїм авторитетом та компетентністю. Діяли три суди – нижньої, середньої і вищої інстанції. До компетенції суду нижньої інстанції входили дрібні майнові позики, справи про моральність, бійки та сварки жінок на базарі і т. ін. Суд середньої інстанції розглядав більші й важливіші справи. Ці суди засідали щодня. Суд вищої інстанції збирався лише двічі на тиждень, і на його розгляд виносилися всілякі майнові позики у великих розмірах. За необхідності на цьому суді головував рабин общини.

Суд общини, де був цвинтар, постійно обслуговував євреїв з усіх сіл та невеличких містечок, які ховали своїх близьких на цьому цвинтарі, і суд великої громади, що очолювала округ, вважався верховним судом для всіх общин, що входили туди. Суди на чолі з головою були не єдиною юридичною інстанцією. У низці питань сам кагал виступав як суд [2, 153].

Керівникам общини належало обговорювати справи про відсотки, чвари і бійки, оренду і податки, штрафи і покарання, а общинним судам – майнові позови. Керівникам общини не годилося втручатися в майнові позови, а суддям – у перераховані вище справи, що не проводилися ними.

Суди, що працювали під керівництвом рабина, розглядали майнові позови, які вимагали незначної спеціалізації, тоді як кагал вирішував конфлікти, що могли вплинути на хитку систему відносин, які повсюдно встановлювалися між євреями та неєвреями.

Слід звернути увагу на покарання судів і общини для злочинців. Одним із найпоширеніших покарань було утримання під вартою. Серед покарання таким чином перше місце займають банкроти – «втікачі», або, як їх тоді називали, промовляючи: немає в мене. Іншим видом покарання було виставлення біля ганебного стовпа – «куне». В одному із закутків коридору синагоги, зазвичай головної синагоги міста, «виступали із стіни» дві залізні штаби. Там розміщували злочинця, приковуючи його за руки залізним ланцюгом. Другим ланцюгом злочинця прив'язували за ший до стіни [3, 191].

В окремих синагогах, наприклад у Львівській, збереглася пам'ять про часи влади кагалу – дві залізні штаби для ланцюгів. Суди і кагальна влада не застосовували смертної кари. З донощиками розправлялися без співчуття.

Рідше застосовувалися покарання у вигляді відтенання органів, як було поширеним тоді і в неєврейському світі.

Найбільш звичним тілесним покаранням було побиття палицями, від якого в багатьох випадках дозволялося відкупитися грішми. Карали також голінням голови чи відрізанням бороди.

Подібні заходи не застосовувалися широко, бо в розпорядженні кагалу було чимало інших видів покарання на кшталт вигнання з міста, позбавлення права займатися ремеслом, публічного осуду, позбавлення права обирати і бути обраним в общинні заклади.

У середині XIX століття уряд знову повертається до соціально – економічних складових у своєму прагненні врегулювання єврейського питання. А найкращим варіантом за розв'язання єврейського питання було повернення до християнства, хоча великих сподівань на це не покладали.

У 1856 російський уряд зробив висновок про те, що для повноцінної асиміляції євреїв з їх наступною інкорпорацією до системи соціальних відносин імперії заважають певні правові обмеження.

За лібералізацію обмежувального законодавства виступили як представники місцевої влади, так певна частка єврейського купецтва.

Зважаючи на вищевикладене, слід відзначити, що судова система єврейських громад України мала досить складний характер, місцеві суди, до яких входили рабин – голова та невчені люди; суди округів, що склалися з видатних робітників і виконували функцію апеляційних інстанцій; кагали, що розглядали певні види справ. Діяльність єврейських судів сама по собі була важливою частиною структури єврейської громади, акумулюючи чималу кількість актуальних повсякденних проблем. З іншого боку, судові інститути стали формотворчим елементом у механізмі, завдяки якому єврейська національна меншина вписувалася в соціум. Цей механізм функціонував, завдяки розподілу судових повноважень у сфері суду

над євреями між єврейською громадою і християнськими владою. Частково це було обумовлено і самою єврейською традицією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Еврейская энциклопедия. Свод знаний о еврействе и его культуре в прошлом и настоящем [под общей ред. д-ра Л. Каценельсона и барона Д.Г. Гинцбурга] / Издание о-ва для науч. Евр. изд-ий и Изд-ва Брокгауз–Эфрон. В 16 томах. СПб. 1908–1913.

2. Лютостанский И.З. Талмуд и евреи. Кн.4. 3-е изд. исправ.и значительно доп. СПб.: Пашкевич. 1905. 352 с.

3. Оршанский И.Г. Евреи в России. Очерки экономического и общественного быта русских евреев. СПб.: типография О.И. Бакста. 1877. 439 с.

ОКРЕМІ ІСТОРИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАНЧЕСТЕРСЬКОЇ ТЕОРІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

*Кальян О. С., канд. юрид. наук, доцент,
Осташова В. О., канд. юрид. наук, доцент
Полтавська державна аграрна академія*

Аналіз теорій правового регулювання трудових відносин дозволяє зрозуміти природу праці, її роль у суспільному прогресі та виробництві, характер відносин між роботодавцями і найманими працівниками та соціальну роль держави.

Однією із перших та найвідоміших теорій відносин сторін у регулюванні трудових відносин стала теорія «свободи договору», або, як її ще називають, манчестерська теорія. Манчестерська теорія сформувалася в XIX ст. під значним впливом школи природного права [1, 9].

Основні ідеї манчестерської теорії можна сформулювати наступним чином: оскільки всі люди рівні та вільні від народження, трудові відносини повинні регулюватися укладенням відповідного договору між працівником та роботодавцем; умови такого трудового договору є виключно приватною справою сторін, тому ані держава, ані інші організації не можуть у них втручатися. Будь-яке втручання у взаємини сторін трудових відносин є обмеженням їхніх прав, запереченням їхньої рівності та вільності.

Манчестерська теорія аналогічно обґрунтовувала свободу конкуренції, вільні ринкові відносини, природній розвиток економіки. На думку прибічників цієї теорії, відносини працівника та роботодавця швидше належать до сфери цивільно-правового регулювання: сторони є рівними під час укладення трудового договору, умови договору перед його укладенням повинні бути обговорені, сторони мають дійти консенсусу щодо всіх його істотних умов, яких повинні чітко дотримуватися після його укладення. У такому випадку будь-які страйки є нічим іншим як порушенням договору з боку робітника: адже якщо якісь умови договору його не задовольняють, то він мав би обговорювати їх перед підписанням договору, як це робиться під час укладення будь-якого цивільного договору.

Манчестерська теорія зазнала нищівної критики з боку К. Маркса та В. Леніна і їхніх послідовників. Вони вважали, що в умовах капіталізму за наявності безробіття працівник змушений приймати умови, які йому диктує роботодавець, і, відповідно, не може бути й мови про вільність та рівність сторін під час укладення договору [1, 11].

Згідно із теорією марксизму працівники повинні «виборювати» свої права, причому бажано в жорсткій боротьбі, а не за столом переговорів, як це пропагувалося манчестерською теорією.

В основу манчестерської теорії була покладена теза мінімального втручання держави в життя фізичних та юридичних осіб, що було абсолютно несумісним із практикою в радянській державі, яка детально регламентувала всі сторони суспільного життя.

Із позиції сучасності манчестерська теорія не здається нам настільки негативною, як це сприймалося політично заангажованими науковцями радянських часів. Кодекс Законів про працю України, її Конституція та інші нормативно-правові акти гарантують свободу укладення трудових договорів, рівність сторін, свободу їхніх волевиявлень [2; 3] – типові ознаки манчестерської теорії, але водночас наявний і вплив держави у вигляді заборони дискримінації громадян, заборони порушення умовами трудового договору чинного законодавства, встановлення особливих умов праці для певних категорій працівників.

Після появи перших актів фабричного законодавства, які фактично обмежували свободу договору, встановлюючи державну регламентацію трудових відносин у Західній Європі, в першу чергу в Англії, продовженням манчестерської стала ліберальна теорія – варіант манчестерської, але більш пом'якшений щодо втручання держави у відносини працівників та роботодавців.

Характерною рисою теорій правового регулювання трудових відносин був їхній тісний зв'язок із соціальною та економічною політикою держави, із трудовим законодавством, насамперед із регулюванням відносин між роботодавцями і найманими працівниками, з умовами та оплатою праці, з діяльністю профспілок. Теорії тісно були пов'язані з розвитком соціального законодавства, колективних договорів, новітніх форм і системи заробітної плати.

Необхідно зазначити, що у багатьох випадках автори теорій правового регулювання трудових відносин відмовлялися від загальнотеоретичного аналізу явищ суспільного життя, певних закономірностей, а прагнули вирішити суто практичні завдання, що стояли перед економікою відповідних країн в цілому або ж окремою галуззю чи підприємством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

4. Пашерстник А.Е. Правовое регулирование труда в капиталистических странах. М.: Госюриздат. 1955. 131 с.

5. Кодекс законів про працю України : затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС ЗАРОДЖЕННЯ ТЕОРІЇ ҐЕНДЕРУ

Кузнецова Л. В., канд. юрид. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Українське суспільство сьогодні протягом останніх десяти років почало усвідомлювати ґендерний підхід до всіх сфер життя, в тому числі політичної. Наразі ані партії, ані органи влади, ані суспільство ще не до кінця позбавились ґендерних

стереотипів, які відводять жінці другорядне місце у соціумі, в політиці, сприймають жінку скоріше як об'єкт, а не суб'єкт політичної, економічної сфери діяльності. Проте, нові гендерні підходи вимагають уваги до цінностей, які притаманні жінкам, урахування їх у всіх сферах життя суспільства. Сам гендерний підхід передбачає і переосмислення методів керівництва з урахуванням гендерних уявлень.

Зародження гендерна концепції пов'язують з діяльністю античних мислителів, сутність якої полягає в усвідомленні, розумінні двох начал у людині – жіночого та чоловічого, але не у біологічному, а саме в соціальному вимірі. Так, першим мислителем, який поставив питання ролі і значення жінки в суспільстві був Платон. В своєму трактаті «Симпозіум» Платон вважав, що жінки й чоловіки мають однакову сутнісну природу і цінність, а тим самим повинні мати однакові освіту й ставлення до закону [6]. Репродуктивна функція жінки не повинна визначати соціальну роль жінки. На його думку адміністраторів слід призначати незалежно від того, жінка вона чи чоловік.

Зміна певних образів жіночого та чоловічого в античному світі відбулася завдяки радикальній моральній революції, пов'язаній з християнством. Саме християнство несло в собі тягар упереджень проти жінок. Ідею природної рівності жінок і чоловіків відстоював Томас Гоббс, зокрема він зазначав, що виникнення громадянського суспільства є твердженням, що обидві статі приходять до спільного життя лише вільно і що природне політичне право – це материнське право.

В свою чергу Дж. Локк виклав тезу про рівні можливості для чоловіків і жінок навчатися, використовувати свій розум. Жінки мають інтелектуальний потенціал, який можна розвинути до вищого рівня. Суперечність між соціальним статусом жінок і концепцією людської природи ліберального мислення спричинила те, що протягом XVIII століття питання підпорядкованості жінок чоловікам, їх зумовленості природним станом речей чи результатом дискримінації протягом століть стали предметом постійного обговорення.

Боротьба за гендерну рівність на території українських земель бере початок з другої половини XVIII ст. під впливом ідей Французької революції 1789 та Просвітництва, з'являється новий тип жінок, готових брати участь у суспільному житті.

Концепція гендеру передбачає: осмислення соціальних особливостей мислення, поведінки в суспільному житті чоловіків та жінок і врахування цих особливостей; ліквідацію будь яких форм дискримінації за ознакою статі й надання рівних прав і можливостей у всіх сферах; вироблення і впровадження гендерної політики, метою якої є надання рівного соціального статусу чоловікам та жінкам [1].

В 60-70 – х рр. минулого століття на Заході з'являється термін «сексизм», якому притаманні: неувага до жінки, про яку згадують лише тоді, коли це вигідно для чоловіка; ідея про те, що в будь-яких проявах чоловік – це норма, а жінка – відхилення і чоловіча природа протиставлена жіночій [1]. В 80-х роках відбувається переосмислення ролі жінки у житті суспільства, враховується досвід жінок усіх рас, етнічних груп, соціальних прошарків і сексуальних орієнтацій в соціально-культурній та політичній сферах. В 90-х роках минулого століття розпочинається розмежування понять гендер і фемінізм, під останнім слід розуміти низку політичних та суспільних рухів, які поділяють спільну мету щодо визначення і досягнення політичної, економічної, культурної, особистої та соціальної рівності. В структуру гендеру почали включати: поведінковий гендер; гендер розподілу праці; гендер в сім'ї; гендерний контор; гендерна ідеологія.

Сучасні проблеми європеїзації та модернізації українського суспільства пов'язані з формуванням в державі гендерної демократії, що є неодмінною умовою громадянського суспільства та є гарантом забезпечення однакових можливостей для самореалізації особи незалежно від її статі, віку, національності чи соціального походження.

Законодавче закріплення питань рівності для українських громадян бере свій початок з Конституції України, зокрема в ст.24 [2] якої зазначено, що всі громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Україна в повній мірі розпочала формувати свою гендерну політику як один із напрямів гуманітарної сфери лише на початку 2000-х рр. Так, відповідно до рішення спеціальної сесії Генеральної асамблеї ООН прийнято рекомендації «Жінки у 2000 році: рівність між чоловіками та жінками, розвиток та мир у XXI столітті» (червень 2000 р.). Країни-учасниці, в тому числі Україна, зобов'язались розробити і впровадити Національні програми дій щодо гендерної політики, вжити заходи щодо підвищення статусу жінок у суспільстві. Першим практичним втілення основних принципів рівності статей став Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3]. Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі. Також в ньому зазначається механізм оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

У Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [4] окреслено організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина.

Наступним є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [5] від визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

Та все ж найбільш гострою проблемою, навколо якої відбувається трансформація гендерної політики є протиріччя між задекларованою рівністю і реальним станом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гендерна політика та інституційні механізми її реалізації в Україні // укл. М.Корюкалов [Електронний ресурс]. Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/genderna.politika_ukr_web.
2. Конституція України [Електронний ресурс]: Конституція від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [Електронний ресурс]: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству [Електронний ресурс]: Закон України від 7 грудня 2017 року № 229-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-19>.
6. Сембрат А.Л. Історія виникнення гендерних досліджень в педагогічній науці // Молодий вчений. 2016. № 7(34). С. 449 – 452.

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНСОЛІДАЦІЮ У АНГЛІЙСЬКОМУ ПРАВІ

Миколенко А. С.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З часом у будь-якій розвинутій правовій системі утворюється значна кількість нормативних актів, що мають один і той же предмет регулювання. Приписи таких актів часто повторюються, а інколи містять явні суперечності. У зв'язку з цим виникає потреба ліквідації множинності нормативних актів, їх укрупнення, створення своєрідних «блоків» законодавства. Один із шляхів подолання такої множинності — консолідація законодавства[1].

Консолідація – це форма систематизації законодавства через зведення у єдиний нормативно-правовий акт декількох актів, що регулюють певну сферу суспільних відносин без зміни їх змісту. Це зовнішня обробка нормативного матеріалу — розташування його за галузями права, у хронологічному порядку або за іншими формальними ознаками. Це своєрідний вид правотворчості, особливість якого полягає в тому, що новий, укладений акт не змінює змісту правового регулювання, не вносить зміни і новели в чинне законодавство[2].

Ріст числа законів загострив проблему систематизації нормотворчості. Вона вирішується шляхом консолідації – з'єднання всіх законодавчих положень по тому самому питанню в єдиний акт. Практика консолідації нормативно-правових актів є поширеною в багатьох країнах. У Великій Британії видаються десятки такого роду актів, що об'єднують акти парламенту, прийняті з одного і того ж предмета регулювання за весь тривалий час його існування [3].

Наприкінці XIX ст. в англійському праві стали з'являтися своєрідні "сурогати кодексів" – консолідовані статuti з елементами кодифікації. Але на відміну від кодексів вони не являли собою принципово нового правового регулювання у будь-якої галузі права, а об'єднували в собі норми, що відносяться до порівняно вузьких і спеціальних сфер [4].

Хоча акт парламенту і допускав можливість внесення консолідуючим законом змін, але робив це ще дуже обережно. Він встановлював, що зміни, що вносяться консолідуючими законами, не повинні бути настільки істотні, щоб вимагати прийняття окремого закону [5].

Процес консолідації ускладнюється тим, що статuti досить часто змінюються. Кожний раз необхідно звертатися до додаткових джерел, щоб дізнатися, чи не було за цей час прийнято будь-яких додавань до акту або чи не були скасовані окремі його положення[6].

Незважаючи на настільки глибокі історичні корені законів, їх консолідація продовжує викликати в англійському праві безліч проблем. Тривалий час найбільш дискусійним було питання про межі консолідації, тобто про допустимість включення нових законодавчих положень в консолідуючий акт. Побоювання викликав той факт, що для консолідованих актів, в силу того, що вони включили в себе вже затвердені законодавчі положення, була визначена більш проста процедура проходження в парламенті. Останнє положення не могло поширюватися на консолідуючі акти в тому випадку, якщо вони включали в себе нові положення [7].

Спеціальний парламентський Акт про процедури консолідації законодавства 1949 р. узагальнив ситуацію парламентську практику, підкресливши принцип незмінності консолідованих законодавчих положень. Він визнав допустимим консолідуючі акти з внесенням змін і незначних удосконалень в чинне право.

Формально ці зміни покликані усувати двозначність і сумнівні або застарілі положення, але практично бурхливий процес консолідації англійської законодавства у другій половині ХХ ст. привів до істотних змін у правовій системі в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — с.688
2. КОНСОЛІДАЦІЯ //Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004. — ISBN 966-749-200-1
3. Котюк В.О. Теорія права. – К.: Вентурі, 1997.
4. Історія держави та права зарубіжних країн: Підручник/ За ред. О.А.Жидкова. Вид. «Норма», 1999.
5. Бенніон Ф. статутне право. 1999 рік
6. Закон Про Освіту. Чарльз Найт, 1944 рік.
7. Бошно С.В. Современное состояние теории и практики в сфере кодифицированных актов // Современное право. 2003. N 12. С. 35.

РОЗВИТОК СІМЕЙНО-ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН ЗА ЧАСІВ ХРИСТИЯНСТВА

Миколенко А. С.,

НК – Дулгерова О. М., канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

До джерел українського сімейного права належать норми канонічного (церковного) права, насамперед візантійського, яке здійснило великий вплив на його становлення і розвиток. Із прийняттям християнства наприкінці Х ст. правове життя Київської Русі зазнало докорінних змін. Введення православної релігії на Русі привнесло нові норми і стандарти життя. Розпочався процес активного впровадження нової християнської моралі. Християнство стало своєрідним мірилом соціальної поведінки, визначало нову систему поглядів, ідей. І все це у першу чергу торкнулося сімейних відносин. Вплив християнської релігії на становлення і розвиток національного сімейного права поступово посилювався, що відзначилося на формуванні нових норм звичаєвого права, а також простежується й у законодавчих актах. Вплив православної релігії на розвиток українського сімейного права досить чітко простежується з часів Київської Русі, коли були прийняті перші законодавчі акти, що були направлені на укорінення християнської моралі (наприклад, Статути про церковні суди), і найяскравіше проявляється під час дослідження норм шлюбно-сімейного права, які містяться у Зводі законів Російської імперії, що діяли на території України у ХІХ – початку ХХ ст. Вони у своїй більшості складаються із приписів норм візантійського канонічного права. Лише за доби Середньовіччя помітним стає також вплив римського права. Він посилювався з часу входу українських земель до Литовсько-Руської держави та за часів Польської експансії з появою уніатської церкви та поширенням католицтва в Україні.

Шлюбно-сімейне право до прийняття християнства регулювалося звичаєвим правом, яке допускало багатоженство, викрадення наречених. Після прийняття християнства сімейне право розвивалося в Київській Русі відповідно до візантійського канонічного права. Установлювалася одношлюбність (моногамія). Церква забороняла укладення шлюбу з представниками інших конфесій, ухилилась

освячувати шлюби між людьми, які належали до різних соціальних станів. Ускладненою була процедура розлучення. Залишаючи дружину без достатніх на те причин, чоловік мав надати їй значну матеріальну компенсацію, а також виплатити штраф на користь церкви. Розмір його залежав від соціального стану подружжя.

Розвиток правової системи України, як і будь-якої держави, потребує глибокого вивчення та осмислення історичного досвіду. Повною мірою це стосується й шлюбно-сімейних відносин. Без цього незрозумілими залишаються існуючі до сьогодні, поряд з офіційною реєстрацією шлюбу, традиції вінчання в церкві та святкування весілля, яке супроводжується своєрідними обрядами, звичаями.

Як відомо, руська церква запозичила основні канони у візантійської церкви, включаючи й погляди на шлюб. Але робила це творчо. Зокрема, за візантійським церковним правом церковному шлюбу повинна була передувати шлюбна угода чи заручини. В Київській Русі інститут заручин не знайшов широкого застосування (принаймні в перші два століття після прийняття християнства). Це пояснюється насамперед тим, що церква вела боротьбу із залишками язичницького шлюбу зокрема, з двоженством, розірванням шлюбу за бажанням чоловіка (так званий розпуст) тощо.

Церква забороняла укладати шлюб з представником іншої конфесії. Феодально-корпоративний устрій давньоруського суспільства унеможлилював шлюби між людьми, що належали до різних соціальних станів. Щоправда, у законодавчих кодексах Київської Русі не зафіксовано правові норми, які б чинили перепони для подібних шлюбів, але церква відмовлялась освячувати їх. Що ж до розлучень, то церква в Київській Русі, так само, як у Візантії, обмежувала це право.

Устав князя Ярослава про церковні суди — пам'ятка права Київської Русі, один з найвідоміших давньоруських церковних статутів, який розвинув і доповнив положення Статуту князя Володимира Святославича.

Це вже досить розлогий і стрункий церковний судебник. Він повторює майже ті ж підсудні церкви справи та особи, які перераховані в статуті Володимира, але сухі переліки останнього тут розроблені та розчленовані. У збірнику ми зустрічаємо чітко сформульовані статті зі складною системою покарань. Ця система і цей порядок побудовані на розрізненні і співвідношенні понять гріха і злочину. За гріх карає церква, за злочин — держава. Будь-який злочин церква вважає гріхом, але не всякий гріх держава вважає злочином. Гріх — це моральна несправедливість або неправда, порушення божественного закону; злочин — неправда суспільна, порушення закону людського. Злочин є діяння, яким одна особа заподіює матеріальну шкоду чи завдає моральну образу іншого. Гріх — не тільки діяння, але і думка про діяння, яким грішник заподіює або може заподіяти матеріальну або моральну шкоду не тільки ближньому, але і самому собі. Тому будь-який злочин — гріх. На комбінації цих основних понять і збудовано церковно-судний порядок в статуті Ярослава. Це моральний катехізис, перекладений у дисциплінарно-юридичні приписи. Церкві підсудні гріхи всіх християн і протизаконні діяння людей особливого церковного відомства. На цей подвійний склад церковної юрисдикції і вказує статут, говорячи від імені князя-законодавця: ...помислих гріховні речі і духовні (тобто духовно-станові) отдати церкви. Згідно з цією комбінацією, всі судні справи, що відносяться статутом до відомства церкви, можна звести до трьох розрядів.

Значну увагу церковне законодавство про шлюб та спадкування приділяє невінчаним дружинам, яких було на той час дуже багато, і церква змушена була до певної міри миритися з ними, визнавати їх якщо не цілком законними то прийнятними суспільством. Статут Ярослава навіть накладає на чоловіка пеню за самовільне розлучення з такою дружиною. Набагато суворіше, ніж за ухилення від церковного вінчання, карає той же статут за шлюби з родичами. Християнський шлюб не допускається між близькими родичами, між своїми, отже, поступово

обмежуючи коло споріднення, в межах якого заборонявся шлюб, церква привчала більш віддалених родичів дивитися один на одного як на чужих.

Статут Ярослава карає дружину, яка б'є свого чоловіка, але зворотний випадок обходить мовчанням. У стосунках між батьками і дітьми закон обмежується, як би сказати, найпростішими, поясненнями сімейного життя, стримуючи сваволю батьків у справі одруження або заміжжя дітей. Він покладає відповідальність на батьків за цнотливість дочок, карає дітей, які б'ють своїх батьків. Зате надає владу чоловікові та батьку як заповідачам: найдавніші пам'ятки руського права не накладають жодних обмежень на його передсмертну волю. Як хто, вмираючи, розділить свій будинок дітям, на тому й стояти. Закон не передбачає, щоб при дітях можливі були інші спадкоємці за заповітом. Близькі родичі виступають тільки у разі опіки, коли мати-вдова при малолітніх дітях вдруге виходила заміж.

Отже, можна дійти висновку, що із прийняттям християнства як державної релігії, державна влада і духовенство намагалися підпорядкувати всі сфери шлюбно-сімейних правовідносин виключно канонічним нормам. Слід зазначити, що вплив християнства на суспільні відносини здійснювався різними шляхами, насамперед впливом нової релігії на існуючі традиції і звичаї, а також шляхом впровадження окремих християнських принципів через їх законодавче закріплення. Церковні правила почали з'являтися вже у перших законодавчих збірниках давньоруської держави. І загально визнаним є той факт, що саме християнська мораль здійснила значний вплив на формування українського світогляду у сфері шлюбно-сімейних правовідносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посіб. -- К., 2007.
2. Горчаков М. И. (протоиерей) Церковное право. Краткий курс лекций. -- СПб., 1909.
3. Свердлов М.Б. От закона русского к Русской Правде. М. 1988.
4. Щапов Я. Брак в Древней Руси. -- М., 1986.

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ПОДІЛУ ПРАВА НА ПУБЛІЧНЕ І ПРИВАТНЕ

*Могила І. В., Білоус І. М.,
НК – Колісник А. С., канд. юрид. наук
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Проблема поділу права на приватне та публічне стала в Україні настільки актуальною, що до її обговорення долучаються представники практичної юриспруденції. Такий інтерес до «приватно-публічної» тематики зумовлений тим, що вітчизняне правознавство поступово вивільняється від ідеологічних штампів радянської доби, до яких належало.

Метою нашої роботи є визначення сутності понять приватне і публічне право, критерії такого поділу права та співвідношення між приватним та публічним правом.

Серед учених, які займалися дослідженням даної проблеми, можна назвати такі імена як: Ю. Гамбаров, В. Попондопуло, М. Сибільов, В. Хвостов Ч. Азімов, С. Алексеев, С. Полєніна, Ю. Тихомиров та ін.

Основний сенс відмінності приватного та публічного права полягає у встановленні меж вторгнення держави у сферу майнових та інших інтересів індивідів та їх об'єднань. Держава в цій сфері має виступати лише в ролі арбітра і надійного захисника прав і законних інтересів учасників цивільного обігу правочинів.

Приватне право це сукупність правових норм різних галузей права, предметом регулювання яких є відносини у сфері приватних, індивідуальних інтересів юридично рівних суб'єктів за допомогою переважно диспозитивного методу регулювання.

Публічне право це сукупність правових норм різних галузей права, предметом регулювання яких є відносини у сфері реалізації публічних (державних, суспільних) інтересів за допомогою переважно імперативного методу регулювання [1].

Підстави для розмежування приватного права від публічного дослідники зазвичай умовно поділяють на дві групи: матеріальні, що відштовхуються від аспектів, пов'язаних переважно з предметом правового регулювання; формальні, що приймають за основу розмежування певні особливості способу (методу) регулювання або побудови правовідносин. Теорії, які використовують матеріальні критерії, залежно від тих елементів предмета правового регулювання. Серед теорій, побудованих на формальних критеріях, залежно від уваги до конкретних елементів методу регулювання умовно виділяють концепції ініціативи захисту, субординації [2].

Тема поділу права на приватне й публічне, співвідношення цих двох правових сфер та їх методології залишається однією з найбільш популярних у вітчизняному правознавстві.

Окрім того, за критерієм, який покладається в основу поділу права на приватне і публічне, відповідні наукові концепції можна поділити на: «матеріальні», які використовують для розмежування приватного права і публічного права категорії користі, мети, інтересу, суспільних відносин, юридичних відносин; «формальні», які вирізняють ці галузі права з позицій, зокрема, суб'єктного складу учасників відносин, становища суб'єктів, форм захисту, наслідків порушення права.

Так, у найбільш загальному вигляді публічне право можна визначити як підсистему права, яка регулює відносини, пов'язані з діяльністю держави і місцевого самоврядування. Ці публічно-правові відносини слід умовно поділити на три великих блоки: 1) відносини, пов'язані з діяльністю держави і місцевого самоврядування, що виникають між суб'єктами владних повноважень — органами державної влади (місцевого самоврядування), їх посадовими особами, іншими суб'єктами при здійсненні ними владних функцій (в тому числі в порядку делегування); 2) відносини, пов'язані з діяльністю держави і місцевого самоврядування, що виникають між суб'єктом владних повноважень і іншими суб'єктами права; 3) відносини між іншими суб'єктами права, коли вони прямо стосуються діяльності держави і місцевого самоврядування [3].

У свою чергу приватне право можна визначити як підсистему права, що регулює такі аспекти відносин між суб'єктами права, які прямо не стосуються діяльності держави (місцевого самоврядування). Ці відносини є приватноправовими.

Особливості методу правового регулювання публічно-правових і приватноправових відносин. У літературі, як правило, зазначається, що приватному праву притаманний метод координації, при якому правове регулювання здійснюється на диспозитивних засадах, а публічному праву — метод субординації, при якому регулювання побудоване на владно-імперативних засадах.

Метод координації (диспозитивний метод) надає учасникам суспільних відносин можливість самостійно визначити свої права і обов'язки в межах, встановлених нормами права. Диспозитивність у приватному праві характеризується як свобода суб'єктів у виборі варіантів правомірної поведінки, уздійсненні наявних у них суб'єктивних прав самостійно, незалежно, на власний розсуд. Вона традиційно пов'язується з децентралізованим (договірним) правовим регулюванням; диспозитивними нормами права; дозволом як головним способом правового регулювання; загальнодозволенним типом правового регулювання; захистом прав за ініціативою суб'єктів цих прав. Вони утворюють типові елементи цього методу.

У свою чергу метод субординації (імперативний метод) ґрунтується на формулюванні владних правових приписів, що безпосередньо встановлюють порядок виникнення прав і обов'язків учасників суспільних відносин і їх обсяг. Він зазвичай характеризується централізованим правовим регулюванням; імперативними нормами права; заборонами і позитивними зобов'язаннями як головними способами правового регулювання; спеціально дозволеним типом правового регулювання; захистом прав за ініціативою держави [4].

Отже, сукупність таких обставин, як пов'язаність відносин з діяльністю держави і місцевого самоврядування і характер цього зв'язку, особливості суб'єктів правових відносин та їх взаємного становища, визначають певні відносини як публічно-правові або приватноправові і завдяки цьому значною мірою обумовлюють застосування того чи іншого методу правового регулювання та набір його основних елементів, які знаходять свій прояв у відповідних нормативно-правових актах. Слід пам'ятати, що відмінності між публічним і приватним правом не носять жорсткий, контрастний характер за типом «чорне-біле». Всі правові галузі використовують єдині прийоми, методи, засоби правового регулювання, але в різному співвідношенні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародне публічне право [Текст]: підручник за ред. проф. В. М. Репецького; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. К.: Знання, 2012. – 437 с.
2. Сидоренко М.Й. Теорія держави і права [Текст]: Навч. посіб. для студ. навч. закл. / М.Й. Сидоренко; Відкритий міжнар. ун-т розв. людини «Україна». К.: Ун-т Україна, 2006. – 197 с.
3. Тихомиров Ю. А. Публичное право: учебник для юрид. фак. и вузов. Москва: БЕК, 1995. – 485 с.
4. Ушаков О.М. Загальні тенденції розвитку права, законності та правопорядку [Текст]. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 41. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – С. 122-127.

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ СУЧАСНИХ ПРАВНИЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Пекарчук А. В.,
НК – Кучук А. М., д-р юрид. наук, доцент
Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Протягом останніх років в Україні продовжується правова реформа, метою якої є, зокрема, імплементація в національну систему права концептів верховенства права, людських прав та людської гідності, сформованих у межах західної правової традиції. Для вітчизняної юридичної науки з іманентною їй схильністю до формалізму означені концепти багато у чому залишаються незрозумілими. Так, наприклад, для багатьох юристів (які звикли сприймати права людини як можливості, що надаються людині державою і нею охороняються) дещо незвично чути, що потенційним порушником людських прав є саме держава, а не людина. Загалом, для кожної правничої школи властивою є наявність специфічної термінології, яка і відтворює її зміст і сутність. Тому цілком логічною і необхідною при зміні правничої парадигми є зміна правничої термінології. Наприклад, такі звичні для вітчизняної юридичної науки поняття як «механізм держави», «праворозуміння», «нормативно-правовий акт», «правозастосування як форма реалізації права», «механізм правового регулювання», «права і свободи людини і громадянина» є цілком незрозумілими для західної правничої науки. Водночас, такі явища як людська гідність, свобода, справедливість, конституційна демократія як

підґрунтя юриспруденції загалом багато у чому не сприймаються вітчизняними науковцями через неможливість точного визначення цих понять.

Україна, обравши європейський вектор розвитку, імплементує в свою систему права західні правничі цінності, що зумовлює необхідність зміни термінології, у тому числі і відмову від понять, які не відповідають загальним принципам і нормам людиноцентристської парадигми. У цьому контексті особливої уваги потребує розгляд питання змісту таких понять як правова свідомість, правова культура, правове виховання, які доволі активно використовуються (фактично з тим же змістом, який вони отримали в межах радянської юриспруденції) українськими науковцями, однак потребують суттєвого переосмислення з погляду їх відповідності реаліям сьогодення. Оскільки у межах однієї роботи розглянути усі поняття неможливо, ми зосередимо увагу на терміні правосвідомість.

Серед науковців, які обрали предметом пізнання правосвідомість, слід згадати Д.О. Єрмоленка, докторська дисертація якого присвячена теоретико-правовим засадам правосвідомості молоді й у якій серед іншого «проаналізовано ознаки, що характеризують молодь як особливий суб'єкт правосвідомості» [1, 37]. Не можна не згадати і наукову статтю означеного автора «Теоретико-світоглядний рівень методології дослідження правосвідомості», у якій здійснено спробу встановити зміст правосвідомості у межах основних типів розуміння права [2], хоча при цьому Д.О. Єрмоленком не ураховано той факт, що сам термін «правосвідомість» і позначуване явище «існує» лише у межах держав, право яких ґрунтується на позитивізмі. Відповідно навряд чи методологічно правильним є розглядати правосвідомість за природно-правового підходу.

У цьому контексті не можна не згадати і наукової статті О.Г. Данильяна «Тоталітарна правосвідомість і правова культура та їх характерні ознаки» у якій автор указує на відзначення проявів «тоталітарної правосвідомості і правової культури в своїх роботах такими визнаними дослідники тоталітаризму, як К. Шмідт, Ф. Хайєк, Т. Адорно, Х. Арндт, К. Фрідріх, З. Бжезинський, А. Авторханов, Р. Арон та ін.» [3, 27]. При цьому сам автор зазначає: «І хоча в дослідженнях здійснювався, насамперед, концептуально-теоретичний аналіз тоталітаризму як політичного і соціального явища, а терміни «правосвідомість», «правова культура», як правило, безпосередньо не використовувалися, праці зазначених вчених містять надзвичайно важливі спостереження, що дозволяють охарактеризувати правосвідомість і правову культуру в умовах тоталітаризму» [3, 27-28], що, знову таки не може бути методологічно правильним. Більш того, наголосимо на дискусійності використання термінів «тоталітарна правосвідомість» і «тоталітарна правова культура», оскільки у тоталітарній державі йдеться передусім не про право, а про закон (саме тому і можливим був Нюрнберзький трибунал). Тому більш прийнятним у цьому контексті було б використання терміну «тоталітарна (не)правова свідомість» і «тоталітарна (не)правова культура».

Методологічно послідовною є І.О. Панчук, яка розглядаючи правосвідомість пов'язує її саме з публічною владою: «запропоновано авторське визначення громадянської правосвідомості як особливого виду правосвідомості, що спрямована на пізнання, усвідомлення та оцінку публічно-правової сфери державного життя з боку громадян держави як безпосередніх учасників формування та здійснення державної влади» [4, 3]. Хоча мова йде не стільки про знання, емоції та поведінку щодо права, скільки щодо закону.

Подібним є стан дослідження і правової культури та правового виховання. Для прикладу наведемо цитату з автореферату дисертації вітчизняного правника: «У правовиховній роботі використовується багато різних засобів правового виховання, серед яких визначальними є: засоби масової інформації (радіо,

телебачення, газети, журнали); культурно-освітні заклади (кінотеатри, театри, будинки культури, клуби); наукова і навчальна література та ін.» [5, 10].

Не можна не відзначити, що такі вітчизняні правники як С. Головатий, М. Козюбра, В. Лемак, М. Савчин, С. Шевчук перманентно наголошують на необхідності зміни парадигми розуміння права та застосування адекватної термінології. «Перебування протягом майже 300 років у орбіті російського, а потім советського права змушує нас повертатися у рідні простори європейської традиції права. Право не можна зводити до волі суверена та своєрідних репресалій-санкціонувань. Це суперечить ідеї верховенства права, згідно з якою накладення певних обмежень та обтяжень на приватну автономію індивіда не може посягати на сутнісний зміст права» [6, 12-13] – зазначає М. Савчин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Єрмоленко Д.О. Теоретико-правові засади правосвідомості молоді: автореф. дис. ... док. юрид наук (12.00.01). Київ, 2014. – 40 с.
2. Єрмоленко Д.О. Теоретико-світоглядний рівень методології дослідження правосвідомості. *Право та державне управління*. 2015. № 2. – С. 4-9.
3. Данильян О. Г. Тоталітарна правосвідомість і правова культура та їх характерні ознаки. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2007. Вип. 14. – С. 27-35.
4. Панчук І.О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид наук (12.00.01). Київ, 2015. – 18 с.
5. Легуша С.М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид наук (12.00.01). Київ, 2002. – 15 с.
6. Савчин М.В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. – 328 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ІМПІЧМЕНТУ

Пересунько В. О.,

НК – Обрусна С. Ю., д-р юрид. наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Інститут імпічменту вже давно є об'єктом прискіпливої уваги науковців. Перш за все перед дослідженням такого феномену як імпічмент варто з'ясувати етимологію самого поняття «імпічмент». Так, «імпічмент» від англійського «impeachment» – осуд, обвинувачення, від старофранцузького «empeachment» – перешкода, тортури, за конституціями низки держав являє собою процедуру притягнення парламентом до відповідальності вищих посадових осіб у випадках вчинення ними певних злочинів. Слово «impech» походить від терміна «impechen» англійської мови Середньовіччя, який означає «заважати» чи «звинувачувати», та латинського «impedicare» – «зв'язувати» або «заковувати» [1].

Сучасне змістове навантаження поняття імпічменту досить різноманітне, оскільки існує низка визначень цієї процедури, в яких по-різному висвітлюється його сутність та зміст. Різнопланове тлумачення терміну «імпічмент» пов'язане перш за все з тим, що ця процедура в кожній державі істотно відрізняється за підставами й суб'єктами проведення. Імпічмент – це процедура притягнення до відповідальності і усунення з посади уряду посадових осіб [2, 43]. Імпічмент також у деяких країнах визначається як конституційно встановлений порядок притягнення парламентом до відповідальності вищих посадових осіб держави за порушення ними законів [3, 172].

Під імпічментом також розуміють особливий порядок чи процедуру обвинувачення посадових осіб держави, передбачений конституціями країн в різних формах згідно законодавства. Виходячи із цього, поняття «імпічмент» трактується як встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону посадових осіб до завершення терміну одержаних ними згідно Конституції та чинного законодавства повноважень.

Існує розуміння імпічменту як засобу самозахисту народу. По-перше, це можна пояснити тим, що в деяких країнах ініціює і проводить цю процедуру орган, якому делегований суверенітет народу. А, по-друге, імпічмент застосовується до конкретної особи тільки тоді, коли її дії не відповідають загальним нормам, які визнані мірою гідної поведінки в суспільстві [4, 8]. У наведеному визначенні імпічмент відіграє вагомую роль у формуванні правової держави, демократії, оскільки зазначається, що саме імпічмент виступає способом захисту народу, його інтересів, життєвих цінностей.

Л. Наливайко та М. Беляєва під імпічментом розуміють спеціальну парламентську процедуру відкликання з посад вищих службових осіб держави, позбавлення повноважень осіб, обраних до органу законодавчої, державної або місцевої влади, за грубі порушення законів. Що стосується імпічменту в Україні, то це усунення Президента України з поста на основі рішення, сформульованого Верховною Радою України за спеціальною процедурою, про обвинувачення його у вчиненні державної зради або іншого тяжкого злочину [5, 108-109].

Як вважає М. Оніщук, сучасне смислове навантаження поняття «імпічмент» досить різноманітне». Імпічмент трактується як спеціальна процедура обвинувачення за рішенням парламенту вищих посадових осіб держави у випадках порушення ними законів даної країни, як особливий порядок судочинства у справах про злочини, вчинені вищими службовими особами, як процедура притягнення до суду парламенту вищих посадових осіб держави [2, 48].

Авторитетний американський юридичний словник дає таке визначення: «Імпічмент — це розгляд у квазіполітичному суді кримінальної справи, порушеної проти державного службовця». Іноді імпічмент трактують як парламентську процедуру, пов'язану з позбавленням президента недоторканності у зв'язку зі вчиненням ним певного злочину. На думку прибічників цього підходу до визначення імпічменту, позбавлення президента недоторканності, тобто імунітету від переслідування за вчинення кримінального злочину супроводжується усуненням його з посади [2, 52].

На думку В. Боняка, В. Завгороднього, А. Самотуги та Л. Філяніна, імпічмент – це позасудова конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста, наслідком якої може бути дострокове припинення його повноважень [6, 117].

Імпічмент можна тлумачити і як одну з форм конституційної відповідальності. Конституційно-правова доктрина переважної більшості сучасних держав у питанні застосування інституту імпічменту, ґрунтується на практиці повної політичної безвідповідальності президента, але не виключає при цьому можливості юридичної відповідальності за вчинення правопорушень.

Коли йдеться про те, що відповідальність президента не політична, а юридична, то маються на увазі підстави цієї відповідальності. Санкція в даному випадку часто полягає лише в його знятті з посади, тобто в політичній відповідальності, що має наслідком втрату імунітету і відкриває шлях до наступного судового розслідування в звичайному порядку, якщо особа звинувачується в порушенні правових норм, які мають наслідком судову відповідальність [7].

У найзагальнішому вигляді імпічмент можна визначити як примусове дострокове виконання, позбавлення публічної посади, усунення від займаної посади. В конституційній теорії та практиці України процедура імпічменту розглядається

в контексті механізму стримувань і противаг як дієва форма контролю за діяльністю вищої посадової особи, якою є Президент України.

Вважається, що інститут імпичменту має насамперед запобіжне значення, бо його реалізація трапляється у політичній практиці держав порівняно рідко. Проте останнім часом в Україні були спроби, хоча й невдалі, застосувати цю процедуру. Тому на порядок денний висувуються чимало теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з реалізацією цього інституту.

Отже, імпичмент – це виняткова і водночас досить складна процедура. Застосовуватися вона може лише у випадках, передбачених законом, і зі суворим додержанням певних процедурних правил, які, зазвичай, в умовах конкретної країни мають значні відмінності.

Потрібно констатувати те, що, не зважаючи на підвищений інтерес та увагу до інституту імпичменту політиків та науковців, усе ж бракує сьогодні публікацій, які б досліджували сутність, правову природу імпичменту. Поняття «імпичмент» надто вільно трактується, особливо українськими політиками, що дуже віддаляє це поняття від його першоджерела.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наливайко Л. Р. Процедура імпичменту: проблемні питання. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. Вип. 3. С. 17-21. URL: [vjhr.sk > archive > part_2](http://vjhr.sk/archive/part_2)
2. Конституционное право: энциклопедический словарь / отв. ред., рук. авт. кол.: С.А. Авакьян. М : Издательство НОРМА, 2001. 688 с.
3. Популярна юридична енциклопедія / В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін. К : Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
4. Статкявичус М. Импичмент и его последствия. Закон и право. 2004. №10. С. 8-12.
5. Теліпка В. Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України. К. : Центр учбової літератури, 2009 568 с.
6. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. Навчання.]. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
7. Волощук О. Імпичмент як форма контролю за діяльністю вищої посадової особи. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/59618>.

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ КАК КАТЕГОРИЯ, ОБЛАДАЮЩАЯ АБСТРАКТНЫМИ И ИНДИВИДУАЛИЗИРУЮЩИМИ ПРИЗНАКАМИ

Сухопаров В. П.,

НР – Бакиновская О. А., канд. юрид. наук, доцент

Национальный центр законодательства и правовых исследований

Республики Беларусь

Регулируя общественные отношения, право устанавливает определенный правовой порядок и тем самым трансформирует несовершенства поведенческих актов индивидов при взаимодействии друг с другом в системные и последовательные правовые связи. Регламентация прав и обязанностей субъектов права, очередности их реализации, стадийности различных видов деятельности, условий совершения действий и их благоприятных или неблагоприятных последствий, установление льгот, преимуществ либо лишений отдельных субъектов правоотношений придает соответствующим правоотношениям и состоянию их участников режимный характер. Вследствие правового регулирования возникают упорядоченность, определенность, организованность и последовательность действий. Таким образом, посредством своих норм право создает различные

правовые режимы, в рамках которых реализуются права и обязанности субъектов и протекают общественные отношения. Наличие правовых режимов в государствах неотъемлемо от самого правового регулирования, обеспечивающего упорядоченную корректировку общественных отношений.

В юридическом словаре дается следующее определение правового режима: «правовой режим – это особый порядок правового регулирования, выражающийся в определенном сочетании юридических средств и создающий желаемое социальное состояние и конкретную степень благоприятности либо неблагоприятности для удовлетворения интересов субъектов права» [1]. Как следует из академического определения, правовой режим уже первоначально является *особым* порядком правового регулирования, отличающим одного субъекта права от других благоприятными или неблагоприятными условиями осуществления своей деятельности. Иными словами, правовой режим есть не общая, а специальная правовая категория, позволяющая охарактеризовать лишь некоторых субъектов, объекты либо виды деятельности.

Российский профессор С.С. Алексеев наделял схожим содержанием несколько иное понятие – «режим правового регулирования», определяя его как особую систему воздействия правового регулирования, характеризующуюся специфическими способами: «особым порядком возникновения и формирования содержания прав и обязанностей, их осуществления, спецификой санкций, способов реализации, а также действием единых принципов, общих положений» [2, с. 245]. Другие ученые отмечают, что правовой режим есть качественно целая, специфическая система средств, приемов и методов правового регулирования, проявляющаяся в особенностях правоотношений, индивидуальных предписаний, юридических последствий и способов обеспечения реализации права [3, с. 29].

Рассмотренные подходы к правовому режиму сближают его определение как *особой системы юридических средств и способов, позволяющих регулировать особую группу общественных отношений*. На наш взгляд, эти подходы сочетают в себе признаки нескольких общетеоретических категорий. С одной стороны, правовой режим в значении *особой системы регулирования определенных общественных отношений* тяготеет к составным элементам системы права и может быть поставлен в ряд с отраслями, подотраслями, институтами и субинститутами. В указанном значении наблюдается сходство правового режима с институтом либо субинститутом, которые, в свою очередь, и регулируют небольшую однородную группу общественных отношений, объединенных спецификой этой однородности.

С другой стороны, определение правового режима как *особой системы юридических средств, способов и приемов регулятивного воздействия* придает правовому режиму сходство с методом правового регулирования, имеющим то же значение («способ, прием упорядочения общественных отношений» [4, с. 190]).

На современном этапе ученым-юристом Г.С. Беляевой был проанализирован целый ряд определений правового режима и выявлены следующие подходы к пониманию этого социально-правового явления, которые в упрощенном до сущности виде могут быть представлены следующим образом: правовой режим как социальный режим некоторого объекта; как порядок, состоящий из комплекса правовых средств; как результат регулирующего воздействия на общественные отношения [5, с. 26–27]. Полагаем, что рассмотрение правового режима в третьем значении уподобляет его правопорядку. В таком случае исследование правового режима обуславливается целями выявления несоответствий между нормативно-правовым обеспечением и сложившейся системой общественных отношений, что впоследствии позволяет повысить эффективность правового регулирования. Однако здесь также возникает понятийное пересечение правового режима с правоотношениями и

правонарушениями, что, на наш взгляд, влечет проблему подмены понятий и обоснованности необходимости выделения правового режима в отдельную категорию.

С нашей точки зрения, эвристически значимым является такой подход к правовому режиму, который связывает его с благоприятностью либо неблагоприятностью условий деятельности отдельных субъектов права, условий оборота либо иного использования объектов правоотношений. Данный выбор обусловлен тем, что он более конкретно определяет правовой режим и выделяет его из ряда схожих правовых категорий. Выше уже было приведено соответствующее указанному автором выбору определение правового режима как особого порядка правового регулирования, сочетающего в себе юридические средства, позволяющие создать определенное состояние благоприятности или неблагоприятности для отдельных субъектов права [1]. Несмотря на то, что это определение не лишено недостатков сходства с методом правового регулирования и составным элементом системы права, оно указывает на существенные отличительные черты, свойственные правовому режиму как отдельной категории: регламентация благоприятных и неблагоприятных условий, устанавливаемых для отдельных субъектов права.

Таким образом, правовой режим есть специальная правовая категория, обладающая как признаками объективного права (особый порядок правового регулирования, совокупность приемов и средств), так и индивидуализирующими элементами правоотношения признаками (характеристика особого состояния субъектов, объектов и видов деятельности). Наличие индивидуализирующих признаков позволяет применять термин «правовой режим» к современным явлениям, требующим экспериментальные условия благоприятствования для внедрения инновационных технологий и сервисов в цифровой и финансово-технологической среде.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Малько, А.В. Правовой режим [Электронный ресурс] / А.В. Малько // Большой юридический словарь. – 2009. – Режим доступа : https://big_law.academic.ru – Дата доступа : 20.03.2020.
2. Алексеев, С.С. Общая теория права : в 2 т. / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит-ра, 1981. – Т. II. – 361 с.
3. Бабаев, В.К. Правовой режим / В.К. Бабаев, В.М. Баранов, В.И. Гойман // Словарь категорий и понятий общей теории права / Нижегород. Высш. шк. МВД РФ. – Нижний Новгород, 1992. – С. 29.
4. Дробязко, С.Г. Общая теория права : учебник / С.Г. Дробязко, В.С. Козлов. – Минск : Амалфея, 2003. – 337 с.
5. Беляева, Г.С. Понятие правового режима в теории права: основные подходы / Г.С. Беляева // Вестн. Саратов. гос. юрид. акад. – 2012. – Доп. вып. 85. – С. 26–31.

УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗМЕНШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СКЛАДУ

Тептюк Л. М., канд. іст. наук

Черкаський державний технологічний університет

Конституція проголошує Україну демократичною державою, а її народ – носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні. Народне представництво покликане забезпечити легітимність державної та муніципальної влади, гарантувати народові можливість впливу на владу та контролю над нею. Парламент завжди був найважливішою формою представницького народовладдя. Його головне

призначення регулювання суспільних відносин, прийняття законів, які б виражали волю народу, представляли народ і втілювали його інтереси.

Парламент – це виборний колегіальний орган держави, тобто це вищий орган народного представництва, який виражає суверенну волю народу, покликаний регулювати важливі суспільні відносини головним чином шляхом прийняття законів, здійснює контроль за діяльністю органів виконавчої влади і вищих посадових осіб [2, с. 927].

Відповідно до Ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади є парламент – Верховна Рада України. Відповідно Конституція не вказує на представницький характер парламенту, а тільки підкреслює що це єдиний законодавчий орган. Представницькі ознаки виявляються у вказівках на представницький мандат народних депутатів України Ст. 78 Конституції України та у виконуваних Верховною Радою України завданнях і функціях.

Верховна Рада займає провідне місце серед вищих органів державної влади, у першу чергу завдяки своїм законодавчим повноваженням, а також виступає в якості центральної ланки політичної системи України, визначаючи основні засади внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави. Парламент є ареною боротьби різноманітних політичних сил країни, інструментом досягнення злагоди у суспільстві і соціально-політичного компромісу.

За чинною Конституцією Верховна Рада України є однопалатним парламентом, який складається з 450 народних депутатів, що обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Народним депутатом може бути тільки громадянин України, який на день виборів досяг 21 року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх 5 років. Не може бути обраний до Верховної Ради України громадянин, що має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку. Верховна Рада України є повноважною у випадку обрання не менш як 2/3 від її конституційного складу.

Повноваження народних депутатів починаються з моменту принесення присяги. Чинна Конституція, Регламент Верховної Ради не містять чіткої процедури її складання, тому ці питання були вирішені Підготовчою депутатською групою і розроблена нею процедура вперше відбулася перед відкриттям першої сесії новообраної Верховної Ради XIV скликання.

Структура Верховної Ради України обумовлена її представницьким, колегіальним характером, функціями та компетенцією. Кількісний склад Українського парламенту ускладнює процес вироблення і прийняття рішень, вимагає розподілу народних депутатів по структурних ланках для вироблення колективних позицій і поєднання спеціалізації цих ланок із спільною роботою всіх парламентарів.

Законопроект №1017 «Про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної ради України та закріплення пропорційної виборчої системи)», зокрема передбачає, що кількість парламентаріїв має скоротитись із 450 до 300. Верховна рада направила цей документ до Конституційного Суду 3 вересня 2019 року. Рішення ж щодо визнання його конституційним Велика палата КСУ ухвалила під час засідання 16 грудня 2019 року [3], а вже 13 січня 2020 Комітет ВР з питань правової політики рекомендував парламенту попередньо схвалити цей проект закону та 4 лютого парламент 236 голосами попередньо його схвалив. Фракція «Слуга народу» не змогла одноосібно забезпечити ухвалення рішення: «за» – 197 депутатів, «проти» – 3, утрималися – 17, не голосували – 14, відсутні – 16. «Опозиційна платформа» дала 35 голосів «за», 5 – не

голосували, 4 – були відсутні. Ще чотири голоси дали позафракційні депутати, 6 – «проти», 11 – утрималися, один – був відсутній.

Решта фракцій і групи попередньо не схвалили скорочення кількості парламентаріїв. У «Європейської солідарності» 21 депутат виступив «проти», двоє – не голосували, 4 – були відсутні. У «Батьківщині» 16 нардепів утрималися, один – «проти», 4 – не голосували, 3 – були відсутні.

У групі «За майбутнє» 9 осіб проголосували «проти», 9 – утрималися, 3 – не голосували і один був відсутній. У фракції «Голос» 18 з 20 депутатів утрималися, двоє – не голосували. У групі «Довіра» 15 з 17 нардепів утрималися [4].

Конституційний Суд України констатує, що запропоновані законопроектом зміни щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України до 300 народних депутатів не скасовують та не обмежують права і свободи людини і громадянина. Такі зміни не спрямовані також на ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України. Але Конституція України передбачає взаємозв'язок у певних випадках реалізації повноважень народними депутатами України із конституційним складом Верховної Ради України (частина третя, п'ята, шоста статті 20, частина друга статті 82 та ін.) Відповідно чисельність народних депутатів пропорційно зменшується зі зменшенням конституційного складу Верховної Ради.

Отже, положення про зменшення кількості народних депутатів до трьохсот осіб повинно розглядатись у взаємозв'язку з тими нормами Основного Закону, які визначають конкретну кількість народних депутатів України. Як, наприклад, Стаття 150 Конституції України твердить, що вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України, розглядаються за конституційним поданням щонайменше сорока п'яти народних депутатів. Це фактично 10 % відсотків від 450 народних депутатів України. Тому вказані аспекти повинні бути враховані і внесені відповідні зміни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В.П. Бусел. – Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
2. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади //Право України. 2009. № 11. С. 100-117.
3. Висновок Конституційного Суду України у справі № 2-251/2019(5583/19)
4. ВР попередньо схвалила скорочення кількості нардепів: хто як голосував. / Слово і діло // [Електронний ресурс]. <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/04/infografika/polityka/vr-poperedno-sxvalyla-skorochennya-kilkosti-nardepiv-xto-yak-holosuvav>

ДОГОВОРИ ТА УСТАВИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

*Федоренко Я. А., д-р іст. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Становлення давньоруського права – тривалий історичний процес, який поділяється на два етапи. Перший – можна умовно назвати передісторією права, оскільки він збігається з передісторією Руської держави. Формування права на цій стадії (VI – IX ст.) позначилося пануванням звичаєвого права, більшість норм якого мала казуїстичний характер. Правовий розвиток на другому етапі представлено у вигляді писаного права. Саме IX – X століттях завершується перехід від звичаєвого

(усного) права до писаного. А договори та устави демонструють нам як розвивалася правова культура у Київській Русі цього періоду.

Писані норми права на Русі представлені договорами. В історичних і правових пам'ятках того часу вони називались, «миром», «рядом», тощо. Загалом відома така форма договору як договір князя з народом. Укладався він в разі обрання князя на віче або в разі самовільного захоплення князівського стола. У період становлення держави (IX – XI ст.) договори даного типу укладались як усно, так і письмово. Однак, починаючи від XII ст. ці документи оформлялись виключно в письмовій формі. Їхній текст, включав умови, на яких князь мав право здійснювати свою владу. Договір скріплювався взаємною присягою народу та обраного князя.

Пам'ятками староруського права є також і міжкнязівські договори, котрі укладались представниками стародавньої еліти, починаючи з XII ст. Дані документи мали на меті запобігти чи припинити міжусобні війни, розв'язати існуючі суперечності. Зазвичай називались «хрестовими грамотами».

Ще одними важливими пам'ятками права Київської Русі є договори з Візантією 911, 944, 971 років.

Зокрема, в історико-правовій літературі часто згадується договір 907 р. Проте, за твердженням дослідників руської історії та права, посилання на нього є некоректним, адже не доведено реальності існування самого договору. Ще один договір, укладений у 911 р. містив зобов'язання греків перед Києвом і навпаки. Зобов'язання греків були набагато ширшими, ніж зворотні. Так, під час облоги Руссю Константинополя Візантія погодилася сплачувати данину по 12 гривень окремим руським містам у разі відмови князя Олега від військових походів проти неї. Оскільки до нас дійшов лише той текст, де містилися зобов'язання Візантії перед Руссю, а примірник із зворотними умовами назавжди втрачено, дізнатися про зобов'язання руських князів перед греками, природно, немає можливості [1, 240].

Договір 944 р. князя Ігоря є додатковим до договору 911 р. Його статті мають характер уточнень і доповнень спричиненими новими обставинами внаслідок невдалого походу князя Ігоря на Візантію. Договір встановлював дружні відносини Візантії та Київської Русі, визначав порядок викупу полонених, покарання за кримінальні злочини, вчинені грецькими і руськими купцями у Візантії, правила ведення судового процесу і спадкування, створював сприятливі умови торгівлі для русичів і греків, змінював берегове законодавство. Так, з моменту підписання документа замість захоплення викинутого на берег судна та його майна, власники берега зобов'язувалися надавати допомогу в порятунку.

Також за умовами договору руські купці отримали право жити в Константинополі терміном на півроку, імперія зобов'язувалася утримувати їх протягом цього часу за рахунок скарбниці. Їм було надано право безмитної торгівлі у Візантії. Крім того, допускалася можливість найму русичів на військову службу у Візантії. Посилени були воєнні статті договору. Замість права русинів служити при дворі й у війську імператора віднині мова йшла про військову співпрацю. Це положення більшість істориків оцінюють як факт узгодження між двома державами союзницьких стосунків.

Договори 911 та 944 років містили норми міжнародного, державного, цивільного, кримінально-процесуального права [2, 23].

Договір 971 р. був самостійною угодою князя Святослава після поразки в бою під Доростолем. У чотирьох статтях київський князь узяв односторонні зобов'язання не воювати з греками, завжди виступати союзником, мати з ними «мир і міцну дружбу» [3, 262]. Договір скріплювався усною присягою князя від імені всіх, хто перебував під його владою.

Варто зазначити, що договори князівського двору із Візантією були чинними як на території імперії, так і на території Київської Русі.

Крім вищевказаних договорів староруське право допомагають вивчати й так звані «Устави» та «Уроки», котрі стали першими зразками князівської правової культури. До наших часів дійшли відомості про «Устави» та «Уроки» княгині Ольги (X ст.) Урок означав «уректи», тобто проголосити, висловити, а устав – «установити», «постановити». «Уроки» видавалися за власним бажанням княгині, стосувалися здебільшого фінансових справ держави, мали тимчасовий характер. «Устави» погоджувалися з представниками державної влади, насамперед з князівською Радою, і діяли впродовж усього періоду перебування князя при владі.

Із цього виду джерел збереглися відомості про:

Устав земляний князя Володимира Святославовича. В ньому визначалися основи державного устрою та правового становища дружинників в часи Володимира Великого.

Устави князя Володимира (церковні) – конспективний кодекс церковного судового права, що діяв від часу прийняття християнства аж до XVIII ст. У його основі лежала грамота князя Володимира, написана на Кормчій книзі чи на окремому аркуші, який додавався до Кормчої книги. У ній підтверджувалися постанови візантійського імператорського законодавства про церкву і визначався обсяг візантійської церковної юрисдикції. Оригіналу тексту не існує. Його можна лише приблизно реконструювати.

Устав князя Ярослава (церковний) – пам'ятка церковного права, яка розкривала ідеї закладені в уставі князя Володимира. Він визначав церковну юрисдикцію у справах моралі, сім'ї та шлюбу, що стосувалися злочинів священників, членів їх родин, церковної обслуги. Оригінал тексту не зберігся.

Таким чином, першими писемними документами, із змісту яких можна отримати відомості про появу правої культури на території Київської Русі є договори та устави. В них містились норми тогочасного міжнародного права, а також норми давньоукраїнського цивільного, кримінального і процесуального права. Однак, на сьогодні практично усі оригінали текстів не збереглися, а трактування даних документів, на жаль, залежать від політичних пріоритетів історичної науки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Панченко Т. Історія розвитку та виникнення документів у період Київської Русі / Т.Панченко // Теоретична і дидактична філологія, 2015. – Вип. 19. – С.239 –251
2. Захарченко П.П. Русько-Візантійські договори IX – X ст. у фокусі еволюції та юридичної компаративістики / П.П. Захарченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія Право, 2018. – Вип. 49.Том 1. – С. 22 – 25
3. Чехович В.А. Договори Київської Русі з Візантією / В.А. Чехович // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.», 1998. – Т.2. – С. 261–262.

KONFLIKTY SPOŁECZNI: POJĘCIE, FUNKCJE, RODZAJE I TYPY

*Chubina T. D, doktor nauk historycznych, profesor
Czerkaski instytut bezpieczeństwa pożarowego imienia Bohaterów Czornobyla
Narodowego Uniwersytetu Obrony Cywilnej Ukrainy*

Konflikt społeczny (od łacińskiego *conflictus* – zderzenie) – przypadek skrajnego pogłębienia sprzeczności społecznych, który wyraża się w starciu różnych środowisk społecznych – klas, narodów, państw, grup społecznych, itp., spowodowany znaczącą różnicą lub sprzecznością ich interesów, celów, tendencji rozwój.

Rozszerzoną definicję konfliktu poprzez zestawienie jego zasadniczych cech podają R. Makk i R. Snider. Ich zdaniem konflikt zawsze wiąże się z obecnością takich znaków: istnienie co najmniej dwóch stron; niedobór; każda strona dąży do uzyskania korzyści kosztem innej; działania stron powinny zmierzać do osiągnięcia niezgodnych i wzajemnie wykluczających się celów; każda strona aspiruje do władzy.

Więc, konflikt społeczny obejmuje szereg kluczowych elementów: uczestników (podmiotów) konfliktu, przyczyny konfliktu, przedmiot, pewną sytuację konfliktową. Przedmiotami konfliktu mogą być osoby indywidualne, różne grupy społeczne, klasy, narody, państwa. Przedmiotem konfliktu zawsze jest zasób deficytowy. Jak zauważył słynny rosyjski socjolog V.O. Jadow, bowiem we wszystkich konfliktach mówimy o dwóch rzeczach, a nawet o jednej: o zasobach i kontroli nad nimi. Przedmiotem konfliktu jest obiektywnie istniejący lub wyimaginowany problem, który jest przyczyną sporu między aktorami. Przyczyny konfliktu mogą być zarówno obiektywne, jak i subiektywne. Konflikty w społeczeństwie odzwierciedlają i są generowane przez istniejące społeczne sprzeczności. Powstanie konfliktów powoduje się niedoskonałością samych stosunków społecznych: istnieniem nierówności społecznej. W każdym konflikcie zawsze można określić warunki społeczno-psychologiczne.

Znaczenie konfliktu dla społeczeństwa najlepiej ujawnia się poprzez funkcje, jakie pełni on w społeczeństwie. Do głównych należą: alarmowanie, informacja, zróżnicowanie, funkcje dynamiczne.

Jak widać z samego tytułu, funkcja alarmująca "sygnalizuje" o pewnym stanie społeczeństwa. W przypadku konfliktu istnieje pewien problem, który należy rozwiązać. Rosyjski socjolog Yu.G. Zaprudski uważa, że funkcję tę można w pewnym sensie porównać z fizjologiczną rolą bólu w rozwoju ludzkiego ciała. Sam ból nie wskazuje na przyczyny jego wystąpienia i nie można go zdiagnozować, ale istnieje przekonujący powód, aby skonsultować się z lekarzem. Konflikt społeczny wskazuje na potrzebę znalezienia prawdziwych przyczyn i praktycznych zaleceń dotyczących rozwiązania istniejącej sytuacji konfliktowej.

Funkcja informacyjna jest zbliżona do alarmującej. Funkcja informacji jest znacznie szersza niż samo oświadczenie o niekorzyści. Konflikt zawsze jest spowodowany pewnymi obiektywnymi przyczynami: badanie tych przyczyn pomaga lepiej zrozumieć istotę procesów społecznych w społeczeństwie. Ponieważ konflikt zawsze jest skrajnym zaostreniem sprzeczności społecznych, jego szczegółowe badanie pomaga wyjaśnić potrzeby, zainteresowania, aspiracje, powodujące niezadowolenie przeciwnych stron.

Główne znaczenie funkcji różnicującej polega na strukturyzacji społeczeństwa lub grup społecznych. Każdy konflikt przyczynia się do wyraźnego rozgraniczenia walczących stron. Społeczność dzieli się na dwie dobrze zdefiniowane grupy, które wciągają na swoją orbitę i tych, którzy chcieliby pozostać na uboczu. Konflikt społeczny zawsze prowadzi do zmian w strukturach społecznych, przegrupowania sił społecznych.

Konflikty społeczne powstają we wszystkich sferach życia publicznego, mają znaczący wpływ na ich funkcjonowanie i rozwój. Jeśli próbujemy obiektywnie i bezstronnie

oceniać konflikt społeczny, musimy przyznać, że nie jest on nigdy całkowicie pozytywny ani skrajnie negatywny. Konflikt jest pozytywnym momentem dla rozwoju społecznego, gdy przyczynia się do postępu społecznego. Jednak każdy konflikt zawsze prowadzi do strat materialnych i moralnych. To jest jego negatywna strona.

Współzależność konfliktów i społeczeństwa zależy nie tylko od osobliwości społeczeństwa, ale także od specyfiki samych konfliktów. Dlatego tak ważna jest klasyfikacja konfliktów, wyodrębnienie ich typowych cech.

Obiektywną trudnością w próbie klasyfikacji konfliktów jest niemożność zidentyfikowania jednego kryterium podziału. Konflikty są tak liczne i różnorodne, że podstawą podziału mogą być różne czynniki.

Tak więc, konflikty społeczne można podzielić na podstawie cech procesu ich zajścia: intensywności i nasilenia występowania, czasu rozwoju, ilości aktorów konfliktu.

Według skali izolowane są mikro, makro i megakonflikty.

Pod względem ostrości: pokojowy i wojenny (wojenne, z kolei: zbrojne, lokalne i regionalne); jawne, ukryte i celowo ukryte konflikty.

W zależności od podmiotów biorących udział w konflikcie konflikty dzielą się na indywidualne (osoba – osoba) i grupowe (osoba – grupa, grupa – grupa).

Pod względem czasu wyróżnia się krótkookresowe, długoterminowe, stałe.

Konflikty społeczne można klasyfikować i pod względem specyfiki sprzeczności, które leżą u podstaw ich powstania i rozwoju, mówi rosyjski socjolog Yu. Zaprudski. Tutaj procedura podziału rodzajów konfliktów pochodzi z samej klasyfikacji sprzeczności społecznych. Socjolog identyfikuje kilka kryteriów podziału sprzeczności: czas sprzeczności (czy sprzeczność jest charakterystyczna dla całej epoki historycznej, czy jej określonych etapów itp.); w stosunku do tego systemu (wewnętrznego lub zewnętrznego); charakter sprzeczności (antagonistyczny, nieantagonistyczny); rola i znaczenie sprzeczności (głównych, nie głównych, głównych i wtórnych); sfera pochodzenia (ekonomiczna, polityczna, ideologiczna).

Jeśli chodzi o motywację, zwykle rozróżnia się dwa rodzaje konfliktów: konflikt interesów, którego podstawą jest kolizja celów i interesów ludzi; "Konflikt poznawczy", gdzie przyczyną jest spór o wiedzę lub zrozumienie problemu.

Ponieważ konflikty społeczne występują we wszystkich sferach życia społecznego, polski socjolog J. Sztumski odróżnia typy konfliktów gospodarczych, społecznych, klasowych, ideologicznych, kulturowych i wartościowych (aksjologicznych).

Przy całej różnorodności kryteriów klasyfikacji konfliktów społecznych każda z nich odgrywa istotną rolę w badaniu przyczyn, znaczenia, konsekwencji konfliktów dla funkcjonowania i rozwoju społeczeństwa.

Badanie konfliktów społecznych jest ważnym aspektem prognozowania rozwoju społeczeństwa i utrzymania stabilności społecznej.

SPIS LITERATURY

1. Андреев В. И. Саморазвитие культуры разрешения конфликтов / Хрестоматия по социальной психологии. – М.: Международная педагогическая академия, 1994.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2000.
3. Здесенко А. П. Конфліктологія: навчальний посібник — Д.: ДДУ, 1996 р. — 112 с.
4. Розанова В., Беседина Н. Психологические особенности конфликтов // Управление персоналом. – №3. – 2000.
5. Скотт Д. Г. Конфликты и пути их преодоления. – К.: Внештогиздат, 1991.
6. Уткин Э. А. Конфликтология: теория и практика. – М.: Ассоциация авторов и издателей ТАНДЕМ: Издательство ЭКМОС, 2000.

Секція 2. Конституційне право; муніципальне право

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Бахчагулян М. С.,

НК – Обрусна С. Ю., д-р юрид. наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Спробу формування першого постійно діючого державного органу правового захисту конституції в колишньому СРСР прийнято пов'язувати з прийняттям 1 грудня 1988 року Закону СРСР Про зміни і доповнення Конституції (Основного закону) СРСР [1]. В Україні ж за Конституцією УРСР 1978 (після змін від 1989 року) було передбачено Комітет конституційного нагляду, але цей орган так і не було сформовано [2].

Після здобуття Україною незалежності 3 червня 1992 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Конституційний Суд України», що визначав порядок формування та функції вказаного органу [3]. Утім діяльність Конституційного Суду України в період 1992–1996 років була малоєфективною з огляду на те, що Верховна Рада України обмежилася лише призначенням першого Голови Конституційного Суду України. Спроби обрати Верховною Радою України заступника Голови Конституційного Суду України та суддів Конституційного Суду України були безуспішними. У той час основні функції щодо правового захисту Конституції України здійснювалися Президентом України і Верховною Радою України.

Після прийняття 28 червня 1996 р. нині чинної Конституції України, що чітко визначила систему правового захисту Основного Закону, було прийнято Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року, який поклав початок діяльності КСУ в Україні [4]. Конституційний Суд України почав діяти 18 жовтня 1996 року, після складання суддями присяги на засіданні Верховної Ради України та обрання голови Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України. Як бачимо, на законодавчому рівні чітко вказано поняття та основне завдання суду яке полягає в гарантуванні верховенства Конституції як Основного Закону держави на всій території України.

Відповідно до ст. 2 ЗУ «Про Конституційний Суд України» суд здійснює свою діяльність на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків [5].

Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка

значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи [6]. Тому судді КСУ у прийнятті рішень мають керуватися саме принципом верховенства права, а не закону, аби забезпечувати права і свободи народу України.

Стаття 149 Конституції України [7], та стаття 24 ЗУ «Про Конституційний Суд України» констатують незалежність та недоторканість судді Конституційного Суду, які на думку самого Суду є невід'ємними складовими статусу судді, необхідними для справедливої, чесною та, власне, незалежної професійної діяльності судді Конституційного Суду України [5].

Колегіальність необхідна для убезпечення від узурпації влади судді у прийнятті рішень. Рішення, прийняті колегіально, є максимально незалежними та справедливими, адже враховуються аргументовані думки різних позицій. Принцип гласності та відкритості сприяє підвищенню відповідальності судді за прийняте ним рішення, а також забезпечує право людини і громадянина на свободу інформації. Повний і всебічний розгляд справ, так як і колегіальність, забезпечує розгляд справи з різних кутів, аби в результаті дійти до максимально незалежного, справедливого рішення, при якому враховуються різні точки зору.

Окрім вищеназваних засад, КСУ у своїй діяльності та прийнятті рішень повинен керуватися загальними принципами права. Вони характерні для права в цілому, визначають якісні особливості всіх правових норм національної правової системи незалежно від специфіки регульованих ними суспільних відносин. Вони діють у всіх галузях права, через що їх називають загальними.

Отже, Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Основного Закону України – Конституції. Він не входить до системи судів загальної юрисдикції, а є окремим і незалежним органом судової влади. КСУ у своїй діяльності спирається на загальні принципи права, завдяки яким, діяльність суду є справедливою та правовою. Підсумовуючи все вищесказане, можемо констатувати, що КСУ є єдиним органом конституційної юрисдикції, створення якого було необхідним для забезпечення верховенства Конституції, а також основних її положень і засад, які визначають конституційний лад України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Об изменениях и дополнениях Конституции (Основного Закона) СССР. Закон СССР от 1 декабря 1988 г. N 9853-X URL: [Ihttp://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/zakony/185466/](http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/zakony/185466/)
2. Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 27 жовтня 1989 року (втратив чинність) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8303-11>
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 3 червня 1992 року (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2400-12>
4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 року (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80>
5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 (редакція від 05 серпня 2018 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
6. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2018 роки). Основи конституційного ладу. Загальні принципи: Верховенство права. URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>
7. Конституція України від 28 червня 1996 року (редакція від 01 січня 2020 року) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЖІНОК В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Бобко У. П., канд. юрид. наук,

Редько А.

Національний університет «Львівська політехніка»

Питання забезпечення прав та свобод громадян є особливо актуальними під час збройних конфліктів. При цьому, певні категорії населення потребують більш ефективного захисту у зв'язку із їх соціальним становищем, фізіологічними та психологічними особливостями.

Актуальність вибраної тематики полягає у тому, що на даному етапі розвитку суспільних відносин, враховуючи важливість концепції гендерної рівності, жінки належать до вразливої категорії населення, яке зазнає негативних наслідків впливу воєнних дій. Питання гендерної рівності має особливо важливе значення в демократичному суспільстві, а в контексті збройного конфлікту актуальність цієї тематики підвищується з огляду на збільшення кількості порушень прав жінок за таких обставин.

Метою дослідження є аналіз правового становища жінки в умовах збройного конфлікту, зокрема правове становище участі жінок в збройному конфлікті в складі збройних формувань та правове становище жінок як цивільного населення.

Питання забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у різних сферах суспільного життя, в тому числі і в складі збройних формувань, є однією із засад політики гендерної рівності. Особливо актуальним це питання є в Україні у зв'язку із воєнними діями на Сході країни.

У роки громадянської війни жінки залучались на фронті в основному як медичні працівники, і лише зрідка виконували іншу роботу, переважно паперову чи адміністративну на низьких посадах, і лише поодинокі жінки досягали якихось лідерських позицій [1, с. 219].

У період Другої світової війни влада не здійснювала активного залучення жінок до складу збройних формувань, і, в той же час, не ставила перешкод для добровільної участі. Проте, наслідки війни, а саме різке скорочення чисельності населення, спричинили утвердження владою гендерних стереотипів, оскільки було прийнято ряд правових актів, спрямованих на підтримку вагітних жінок, багатодітних сімей, впровадження різноманітних відзнак для багатодітних матерів, а також збільшення соціальних виплат у зв'язку із народженням дитини. Таким чином, в суспільстві було сформовано гендерні ролі, які позбавили жінок великої кількості можливостей для реалізації кар'єри та інших здобутків.

Жінки входили до складу Збройних сил України з моменту проголошення незалежності, проте їх частка була невеликою.

Н. Дубчак на підставі власного аналізу проходження військової служби жінок в Збройних силах України протягом 2001–2006 років вказує на те, що при зменшенні загальної чисельності військовослужбовців кількість жінок-військовослужбовців демонструвала динаміку зростання в усіх категоріях. Якщо 2001 року жінки-офіцерки становили 0,7 % від усього офіцерського складу, то 2006 року це вже 2,25 %. Динаміка представництва жінок у сфері оборони, як зазначає експертка, була позитивною, але це пов'язано не з престижем служби, а передусім із небажанням чоловіків обіймати малооплачувані посади [2, с.190]. Низький відсоток представництва жінок у складі збройних формувань пояснюється відсутністю документів, які б затверджували питання співвідношення військово-облікових спеціальностей, військових звань і тарифних розрядів, у зв'язку з чим, жінки не мали реальної можливості бути залученими у якості військовослужбовців до складу збройних формувань.

У зв'язку із неналежним станом Збройних сил України до 2014 року, питання, пов'язані із гендерним складом військових формувань не були актуальними. В той

же час, початок військових дій на Сході, формування добровольчих батальйонів створили умови для формування стратегій не лише розвитку Збройних сил України, а й формування концепцій гендерної політики в Українській армії.

Важливими етапами залучення жінок та визначення їх правового статусу в складі військових формувань стало внесення змін до Тимчасового переліку штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу від 03.06.2016 року, яким було розширено перелік бойових посад для жінок-військовослужбовців, що проходять службу за контрактом, а також прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та в інших військових формуваннях» [3].

Також, у 2019 році в Україні було самоорганізовано за ініціативи активних жінок ветеранський рух жінок, які повернулися до мирного життя, але прагнуть допомагати іншим жінкам-ветеранам, надавати підтримку, можливість комунікації та спільності [4].

За даними Головного управління персоналу Генерального штабу Збройних сил України станом на 17 вересня 2019 року, у війську 27 074 жінки-військовослужбовці, з них 949 – старші офіцери. Для порівняння, торік у війську проходили службу 24 897 жінок, у 2017-му – понад 23 тисячі, а у 2008 році їх було всього 1800 [5].

Водночас в умовах збройних конфліктів особливо вразливими є категорії цивільного населення, зокрема жінки, які проживають на територіях, в межах яких триває збройний конфлікт, а також внутрішньо переміщені особи. З огляду на важливість захисту прав особи в період збройного конфлікту, міжнародною спільнотою було напрацьовано низку нормативних актів, які закріплюють закони і звичаї війни, а також захист мирного населення у цей період, серед основних Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» від 31.10.2000 р. та Резолюція ООН 1820 щодо сексуального насилля від 19.06.2008 р. Зокрема, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. у статті 12 закріплює, положення щодо захисту жінок: жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність [6].

Отже, під час військових конфліктів посилюється гендерна поляризація, в результаті чого жінки особливо гостро відчувають наслідки конфлікту в силу гендерно обумовлених ролей. Збройний конфлікт надає ще більш виражений характер нерівності між жінками та чоловіками, а також дискримінації щодо жінок і дівчат. Термін «гендерно-обумовлене насильство» або «насильство стосовно жінок за гендерною ознакою» означає насильство, яке спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою [7].

Для посилення захисту прав жінок в період збройних конфліктів пропонуємо:

- забезпечити юридичну та фактичну доступність середньої спеціальної та вищої військової освіти для жінок;
- створити якісні програми психологічної (включаючи психотерапевтичну й психіатричну) реабілітації для ветеранок і ветеранів, а також окремо для сімей учасників і учасниць бойових дій;
- проводити постійний аналіз потреб ветеранок і ветеранів у питаннях соціального захисту;
- виділити достатнє державне фінансування для виконання усіх зазначених вище заходів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Clements, Barbara Evans. Working-Class and Peasant Women in the Russian Revolution, 1917–1923. Signs: *Journal of Women in Culture and Society*. 1982. Vol. 8. № 2. P. 215–235.

2. Дубчак Н. Жінки у Збройних Силах України: проблеми гендерної політики. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4 (9). С. 187–192.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та в інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 р. № 2523-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 44. Ст. 353.
4. Гриценко Г. Як жінки змінили українську армію. Гендер в деталях. 2019. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/yak-zhinki-zminili-ukrainsku-armiyu-1341190.html>.
5. Кількість жінок у нашому війську за десять років збільшилась у 15 разів. Офіційний веб сайт Міністерства оборони України. 2019. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/09/17/kilkist-zhinok-u-nashomu-vijsku-za-desyat-rokiv-zbilshilas-u-15-raziv/>.
6. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
7. Артеменко Д. Жіночий досвід у конфлікті на Сході. Гендер в деталях. 2019. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/zhinochiy-dosvid-u-konflikti-na-shodi-134910.html>.
7. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Конвенція від 11.05.2011 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU11251?an=2>.

ЗАКРІПЛЕННЯ В КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА ПОДІЛУ ВЛАДИ

Гудимов А. О.,

НК – Кучук А. М., д-р юрид. наук, доцент

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

На сьогодні не викликає заперечень той факт, що важливою і невід'ємною складовою конституціоналізму є поділ влади. Зумовлюється це тим, що поділ влади запобігає узурпації влади, не дозволяє абсолютизувати владу в руках однієї особи чи окремої групи осіб, що в кінцевому результаті може призвести до створення в державі антидемократичного державно-правового режиму (авторитарного чи тоталітарного).

Зазвичай теорія поділу влади пов'язується з іменем французького мислителя Шарля Луї Монтеск'є та його працями «Перські листи» (1721 р.) і «Про дух законів» (1748 р.). Як відомо, Ш.-Л. Монтеск'є був прибічником договірної концепції виникнення держави, при цьому, на відміну від попередників, він інтерпретує суспільний договір як акт передачі народом влади правителю, однак, за народом зберігається можливість зміни форми правління без згоди правителя (за умови зловживання останнім владою та створення тиранічного режиму).

Однак, слід зауважити, що ідеї поділу влади знайшли своє документальне оформлення ще раніше. Вітчизняні дослідники пов'язують цю подію з прийняттям «Пактів та конституцій законів і вольностей Війська Запорозького між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького та між генеральними старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтверджені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним гетьманом, року Божого 1710, квітня 5, при Бендерах».

Доречно наголосити, що у Пактах та конституції законів і вольностей Війська Запорозького зазначається про те, що необхідність обмеження влади зумовлена необхідності запобігти узурпації влади: «У Війську Запорозькому при гетьманах

відповідно до давніх прав та вольностей він неодмінно зберігався, але деякі гетьмани Війська Запорізького, привласнивши собі несправедливо та протиправно владу самодержавну, самовладно узаконили таке право – як хочу, так і велю» [1].

В межах класичної теорії поділу влади усталеним є підхід, за якого публічна влада має поділятися на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову.

1. «Законодавча влада – термін, який вживається у кількох значеннях: 1) це орган, який згідно з Конституцією має право прийняття та зміни законів; 2) функція щодо прийняття законів; 3) іноді під законодавчою владою водночас розуміють і орган, і функцію щодо прийняття законів» [2, 100] – зазначає А. Георгіца.

У Пактах та конституції законів і вольностей Війська Запорозького щодо цього аспекту поділу влади зазначається наступне: «У Вітчизні нашої першість серед радників належить Генеральній Старшині – як через респект до їх урядів головних, так і постійній при гетьманах резиденції; після них ідуть городові полковники, які будуть пошановані за громадських радників. Крім того, до загальної ради треба вибрати по одній визначній, розсудливій та заслуженій особі від кожного полку. Генеральні радники обираються за згодою гетьмана. З усіма цими генеральними особами, полковниками та генеральними радниками теперішній Ясновельможний гетьман та його наступники повинні будуть радитися про цілісність Вітчизни, її добробут та про всі справи публічні і нічого без їхньої волі своєю владою не розпочинати, не встановлювати і рішень не приймати [1].

У аналізованому акті вказується і на процесуальні аспекти діяльності генеральних рад: «Для цього тепер, при елекції гетьмана, одностайною ухвалою призначаються три генеральні ради щорічно, які мають відбуватися в гетьманській резиденції: перша – на Різдво Христове, друга – на Воскресіння Христове, третя – на Покрову Пресвятої Богородиці. На них не тільки пани полковники зі старшиною своєю та сотниками, не тільки з усіх полків генеральні радники, а й послі від Війська Запорізького Низового для вислуховування та обговорення, після отримання від гетьмана доручення, мають прибувати, дотримуючись призначеного терміну [1].

2. Виконавча влада. «Слід зазначити, що термін «виконавча влада» найбільш повно відображає основний зміст і спрямування діяльності цієї гілки – виконання законів та інших нормативно-правових актів. Як зазначається в юридичній літературі, покликання виконавчої влади полягає в реалізації управлінської організаційної діяльності, спрямованої на виконання правових актів, прийнятих безпосередньо народом або його представницькими органами» [3, 303] – зазначає О. Бабич

За Пактами та конституцією законів і вольностей Війська Запорозького виконавча влада зосереджувалась у руках гетьмана та генеральної старшини. При цьому, «Генеральна Старшина, полковники та генеральні радники мають поважати Ясновельможного гетьмана, виявляти йому належні почесні та вірний послух, так і Ясновельможний гетьман має взаємно шанувати їх за товариство, а не за слуг та робочих помічників і не змушувати навмисно для приниження їхньої гідності вистоювати перед собою, крім випадків, коли в тому буде потреба» [1].

3. Судова влада. «Серед всіх гілок державної влади, судова влада, по-перше, виконує роль арбітра у взаєминах між державою та громадянським суспільством, а по-друге, – врегульовує суперечки які виникають в самому громадянському суспільстві з приводу будь-яких порушень прав і свобод людини і громадянина» [4, 1] – вказує О.І. Гуменний.

За Пактами та конституцією законів і вольностей Війська Запорозького «Якщо б хтось із генеральних осіб, полковників, генеральних радників, значного товариства чи інших військових урядників, особливо з черні, образив гетьманську честь чи в чомусь іншому провинився, то Ясновельможний гетьман не має права сам

покарати їх, а повинен буде подати до генерального військового суду кримінальну чи некримінальну справу. І яким би лицемірним чи облудним не здавався вирок, кожен, хто винен, повинен прийняти його» [1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін. Затверджені при вільному обранні формальною присягою від того ж Ясновельможного Гетьмана. Підтверджені 5 квітня 1710 року від Різдва Христового. URL.: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> (дата доступу: 15.03.2020).

2. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. Право України. 2009. № 11. С. 100-117.

3. Бабич О.М. Виконавча влада та її місце в системі державної влади. Держава і право. Вип. 50. С. 302-309.

4. Гуменний О.І. Судова влада як арбітр між державою та суспільством. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2016. №2(14). С. 1-9.

ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Кирячок А. С.,

НК – Кучук А. М., д-р юрид. наук, доцент

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

Кожна людина повинна мати право на захист від катування або такого поведження, що принижує честь і гідність. Частиною 1 ст. 3 Основного Закону передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнається в Україні найвищою соціальною цінністю, дещо конкретизується це конституційне положення у ч. 1 ст. 28, « Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поведженню чи покаранню». Отже, Конституція України встановлює заборону щодо застосування катування або поганого поведження з будь-якою особою.

В Україні найбільш суворі заходи щодо переслідування тих, хто вчиняє катування, визначає Кримінальний кодекс, який у 2001 році в ст. 127 вперше безпосередньо встановив відповідальність за вчинення цього суспільно небезпечного діяння. Означена стаття передбачає, що: «Катування, тобто умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій із метою спонукати потерпілого або іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі». За катування особи караються позбавленням волі від 2 до 5 років. Якщо ж ці дії було вчинено повторно чи групою осіб, то вони караються позбавленням волі від 5 до 10 років. [1]

Серед українських науковців, праці яких були присвячені кримінально-правовій боротьбі з катуванням слід виокремити таких як А. В. Воронцов, Л. В. Левицький, Ю. О. Поліщук та інші.

Отже, катування – це один з найнебезпечніших міжнародних злочинів. Заборона застосування катувань і жорстокого поведження є загальною міжнародною нормою, що, зокрема, закріплена у Загальній декларації прав людини,

проголошеної та ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., Міжнародному пакті про громадські та політичні права 1966 р.; Конвенції ООН проти катування та інших жорстоких нелюдських або таких, що принижують гідність, видів покарання від 10 грудня 1984 р., Європейській конвенції про запобігання катування та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 28 листопада 1987 р., яка була ратифікована Україною 21 січня 1997 року [2]

Заборона катувань також проголошена в статті 7 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, де передбачено, що нікого не може бути піддано катуванню та жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, а також у Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження й покарання, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1975 році.

Визначення терміну катування міститься в статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських і принижуючих гідність видів поводжень та покарань, де під «катуванням» розуміється «будь-який акт, яким будь-якій особі свідомо спричинюється сильний біль або страждання, фізичне та/або моральне, для отримання від неї або третьої особи свідчення чи повідомлення, щоб покарати за дії, які здійснила ця особа або третя особа або в здійсненні яких вона підозрюється, а також залякати або примусити її або третю особу» [3].

Таким чином, катування належать до тяжких та свідомо жорстоких, нелюдських і принижуючих людську гідність видів поводження.

У практиці Європейського Суду з прав людини значна кількість справ пов'язана саме з визначенням наявності порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Серед справ проти України варто виокремити наступні:

1. Справа «Коробов проти України» (Заява № 39598/03).
2. Справа «Каверзін проти України» (Заява № 23893/03).
3. Справа «Белоусов проти України» (Заява № 4494/07) [4].

Таким чином, кожна людина має право, якщо її права було порушено, то вона має можливість захистити себе та свою родину, бо держава забезпечує права людини Законом та нормативно-правовими актами, а якщо ж держава сама порушує власні Закони, то власне людина має право звернутися до найвищої інстанції Європейського Суду з прав людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 18.03.2020).
2. Конвенція проти катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 груд. 1984 р.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Ухвалена 4 листопада 1950 р., ратифікована Законом України від 17 листопада 1977 р.
4. Поліщук Ю.О. Проблеми розуміння дискримінації як однієї з цілей катування. Форум права. 2008. №3. С. 411-418.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЇ КОНСТИТУЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

*Ковалів М. В., канд. юрид. наук, професор
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Ефективність дії Конституції сучасної цивілізованої держави є одним із основних показників, що відображають її спроможність здійснювати вплив на суспільні відносини з допомогою методів правового регулювання. Саме ефективність норм Основного Закону дає можливість визначити, наскільки повно реалізується закладений ньому регулятивний потенціал, наскільки він відповідає актуальним потребам людини, суспільства та держави.

Слід підкреслити, що проблема оцінки ефективності дії нормативних регуляторів суспільних відносин, тобто законодавчих актів не можна вважати новою. При тому, що неабияке наукове зацікавлення нею виявляють не тільки юристи, але й представники інших галузей науки (політологи, соціологи, спеціалісти з державного управління) та практики, проте досі питання набуло належного наукового чи практичного вирішення. Основною причиною такої ситуації, є багатоаспектність досліджуваного явища, а також постійна трансформація і залежність від економічних, політичних, соціальних та правових чинників.

Слід звернути увагу на те, що поняття «ефективність» (з латинської effectus – дія, вплив; здатність забезпечувати результативність (ефект) процесу, проекту тощо [1, 279]) належить до числа найбільш загальних характеристик явищ, об'єктів і процесів, що нерідко використовуються у різних сферах життєдіяльності людини й суспільства, а також знаходять своє застосування у найрізноманітніших галузях наукових знань. У цьому відношенні не винятком є юриспруденція, одним з завдань якої є визначення ефективності системи національного законодавства, що є основою державного і суспільного життя.

Український науковець К. Ємельяненко справедливо зауважує, що питання вдосконалення правової регламентації суспільних відносин належить до числа традиційних, «наскрізних» для юридичної науки і практики, але в умовах проведення системних соціально-економічних, політичних, юридичних реформ воно набуває особливої актуальності. Забезпечення ефективності правового регулювання пов'язане з вирішенням багатьох проблем як техніко-юридичного, так і методологічного, теоретичного і навіть світоглядного характеру. Сама категорія «ефективність правового регулювання» викликає наукові дискусії, породжені різним розумінням права, його природи і соціального призначення. Це є цілком закономірним, оскільки право являє собою багатоаспектне явище, що об'єднує у собі ціннісно-нормативні, конкретно-історичні та владно-офіційні риси [2, 3].

Під час дослідження ефективності правового регулювання науковці оперують такими параметрами, як «умови ефективності», «критерії ефективності», «чинники, що суттєво впливають на розкриття нормою права своєї внутрішньої якості – ефективності» тощо. Це спонукає звертатися до визначення поняття «ефективність» узагалі. Загальнонаукова теорія ефективності розглядає це явище як таке, що відображає співвідношення між метою його заснування та результатом функціонування. Однак такий підхід не є беззаперечним.

З одного боку, ефективність визначається як правильність, обґрунтованість, доцільність і результативність, ступінь реалізованості необхідної правової можливості, з другого – під ефективністю розуміють спроможність впливати на суспільні відносини у певному корисному для суспільства напрямі.

Загалом, поняття «ефективність» належить до числа найбільш загальних і часто використовуваних характеристик різних сфер людської діяльності та знаходить своє застосування у різних галузях науки, у тому числі і юриспруденції. Етимологічний підхід дає розуміння того, що ефективність (у перекладі з латинської *effectus* – виконання, дія, вплив) – це: «який справляє сильне враження, ефект; розрахований на створення ефекту» [3, 292]; «здатність забезпечувати результативність (ефект) процесу, проекту тощо, яку обчислюють як відношення ефекту (результату) до витрат, що забезпечили цей результат [1, 279].

Ефективність кожного законодавчого акта характеризується об'єктивними, цілком визначеними показниками. Для здійснення якісної та всебічної оцінки ефективності законодавства за допомогою критеріїв ефективності необхідно чітко зрозуміти, що вони собою являють, для чого і яким чином вони можуть бути застосовані.

Під критерієм ефективності правової норми учений розуміє «здатність цих норм із найменшими витратами впливати позитивно на суспільні відносини й на поведінку їх учасників»; під оцінкою ефективності законодавства розуміється «сукупність показників, які відображають якість реалізації функцій і принципів права, шляхом встановлення рівня відповідності правових норм згаданим показникам і наявним суспільним вимогам». Водночас під оцінюванням ефективності пропонується розуміти процес визначення даних показників і отримання власне оцінки.

Ефективність закону завжди похідна від його соціальної цінності. Співвідношення між соціальною цінністю і ефективністю закону таке, що будь-який закон може бути ефективним тільки за умови його соціальної цінності, але не кожний соціально цінний закон неодмінно ефективний.

Ефективність закону залежить також від своєчасності, оперативності і обґрунтованості внесення тих змін, в яких він часом має гостру потребу. Звісно, закони не можуть нормально функціонувати невизначено довгий час в незмінному вигляді. Щоби чинні закони не старіли, вірно відображали об'єктивні суспільні потреби, необхідне систематичне їх удосконалення, приведення у відповідність з якісно новим, зміненим станом регульованих суспільних відносин.

Звичайно, будь-яка зміна закону повинна бути виправданою. З цієї точки зору простежується свого роду «зворотний зв'язок» даних явищ: ефективність нормативно-правового регулювання, виступаючи в ролі однієї з найважливіших умов ефективності тих або інших законів, одержує новий імпульс від наявних даних щодо ефективності конкретного закону.

За умов розпочатої в Україні правової реформи постало надзвичайно важливе питання про підвищення ефективності дії норм, без чого здійснення політичних, економічних та інших реформ, формування правової держави і громадянського суспільства є вельми проблематичним. Саме в цьому значенні відслідковується велика роль Конституції в утвердженні демократичної правової держави як на рівні держави так і за її межами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / укл.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. К. : Довіра, 2006. 789 с.
2. Ємельяненко К.С. Позитивістський та соціологічний підходи до розуміння ефективності правового регулювання. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2013_2_11.
3. Сучасний тлумачний словник української мови : 100 000 слів / за заг. ред. проф. В. В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2011. 1008 с.

ПРАВО НА ОДНОСТАТЕВИЙ ШЛЮБ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Кохан Г. Л., канд. юрид. наук

Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро

За Сімейним кодексом України (далі – СК України) встановлено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану [1, с. 11]. З цього положення зрозуміло, що законом передбачена можливість вступу в шлюб лише гетеросексуальних пар, а будь-які інші форми союзу одностатевих пар на законодавчому рівні не закріплені. Такий стан речей зовсім не виключає існування ЛГБТ-рухів, які є частиною громадянського суспільства України.

22 березня 2011 р. Україна підтримала на сесії Ради ООН з прав людини в Женеві спільну заяву країн-членів ООН про необхідність припинення насильства і порушення прав людини за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. ООН 20 квітня 2011 р. було рекомендовано для України «здійснити правовий захист одностатевих партнерств», проте втілити ці рекомендації за 9 років в законодавство України так і не вдалось. Хоча, звісно, були спроби просунути цю ініціативу, наприклад, 11 березня 2016 р. Кабінет Міністрів України повідомив про намір розробити законопроект про легалізацію одностатевого цивільного партнерства до другого кварталу 2017 р. (розпорядження № 1393 від 23 листопада 2015 р.) план дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини був затверджений для виконання періодом до 2020 р. [2]. Проте такі законодавчі ініціативи не викликали підтримки серед більшості депутатів ВРУ.

Причиною такої ситуації є сумнівне стереотипне мислення суспільства на теренах пострадянських країн. Існує чимало міфів про представників ЛГБТ-спільноти в Україні. Гомофобні організації наполягають, що гомосексуали поглиблюють демографічну кризу, руйнують інститут сім'ї, поширюють епідемію ВІЛ / СНІД, а якщо такі пари будуть всиновлювати дітей, то сексуальні вподобання їх батьків неодмінно негативним чином вплинуть на тендітну дитячу психіку.

Більшої зневаги до гомосексуалів, ніж в Україні, досягла пострадянська Росія, в якій прийнято закон про заборону «пропаганди гомосексуалізму», де на державному рівні підтримується та заохочується агресивне ставлення до представників «неправильної» сексуальної орієнтації.

З-поміж колишніх комуністичних країн вважається однією з найліберальніших держав Словенія, права нетрадиційних меншин залишаються спірним питанням протягом багатьох років. В березні 2015 р. було висунуто законопроект, який би визнавав одностатевий шлюб дійсним, проте на референдумі словенці відхилили легалізацію одностатевих шлюбів із великим відривом голосів. Опубліковані урядом дані показали, що 63,5% проголосували респондентів проти законопроекту, який визначає шлюб як союз двох дорослих. Більше того було зібрано 40 000 підписів Організацією «Діти під загрозою» з метою не допустити надання гомосексуалам рівних шлюбних прав, керуючись тим, що це становить небезпеку для традиційних сімейних цінностей, в яких виховуються діти [3].

Як же зареєструвати одностатевий шлюб громадянам України? Вирішення цього питання ці пари шукають закордоном, наприклад, відсилаючи свої документи для вступу в шлюб в Данію, Португалію, Канаду чи США. За оцінками активістів на 2018 рік на такий крок пішло близько п'яти тисяч українців: як правило це змішані шлюби з іноземцями, українські пари складають 20-25%.

Статтею 58 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено, що шлюб між громадянами України, шлюб між громадянином України та іноземцем, шлюб

між громадянином України та особою без громадянства, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави, є дійсним в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог СК України щодо підстав недійсності шлюбу. Хоча норми СК України не містять такої умови недійсності як шлюб осіб однієї статі, проте такі правові наслідки застосовуються, оскільки одностатеві шлюби суперечать конструкції визначення поняття шлюб (союз чоловіка та жінки, а не партнера 1 та партнера 2).

Згідно зі звітом Міжнародної асоціації лесбіянок, геїв, бісексуалів, транссексуалів і інтерсексуалів (ILGA) станом на вересень 2018 р., у світі 72 країни та території, де одностатеві шлюби вважають злочином. У 8 з цих країн (Іран, Ємен, Саудівська Аравія, Судан, Нігерія, Сомалі, Ірак, Сирія) за гомосексуальність передбачена смертна кара [4].

Навіть у країнах, де легалізовано одностатевий союз, не уникнути конфліктів між католицькою церквою та ЛГБТ-спільнотою. Наприклад, у Данії 15 червня 2012 р. набув чинності закон про одностатеві шлюби, за цим законом реєструвати союз можна як в державних органах, так і в церкві. Цікавим фактом є те, що У 1989 р. ця країна стала першою державою у світі, яка визнала одностатеві партнерства. Не дивлячись на сучасні зміни в данському законодавстві, за церквою залишається право відмовити в укладенні шлюбу.

У Великобританії аналогічний закон набрав чинності 17 липня 2013 р. Прийняття закону про шлюб одностатевих пар дозволив гомосексуальним парам укладати шлюби як у цивільних, так і в церковних церемоніях. При цьому останні не можуть відбуватися у рамках церкви Англії. Проте 19 січня 2019 р. Єпископальна церква США дозволила духовенству проводити одностатеві шлюби. Архієпископ Кентерберійський вибачився перед ЛГБТ-людьми за біль, завданий Англійською церквою. В Ірландії прийняли закон, який забороняє церквам дискримінувати своїх ЛГБТ-співробітників. У Німеччині понад 700 церков почнуть вінчати одностатеві пари.

Дані тенденції не стосуються України. Тут церковники оголосили ЛГБТ головною загрозою для України, яка руйнує «традиційні сімейні цінності». У більшості випадків, вони ігнорують повідомлення про корупцію в органах державної влади, однак новини про рівноправність пропускати не хочуть і постійно на них рефлексують [5].

Отже, право на одностатевий шлюб і його реалізація належать до актуальних проблем правового статусу людини як в Україні, так і в інших державах. З огляду це їх подальше вивчення залишається важливим і перспективним.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сімейний кодекс України: станом на 1 вересня 2019 р.: (офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2019. 108 с.
2. Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні. Аналітична записка: Національний інститут стратегічних досліджень. 2014. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1206/>. (дата звернення: 05.12.2019).
3. Уряд Словенії оприлюднив результати референдуму з питання одностатевих шлюбів. Тиждень. ua. 2015. URL: <https://tyzhden.ua/News/154447>. (дата звернення: 05.12.2019).
4. У скількох країнах світу страчують членів ЛГБТ-спільноти: шокуюча інфографіка. 24 канал. 2018. URL: https://24tv.ua/u_skilkoh_krayinah_svitu_sprachuyut_chleniv_lgbt_spilnoti_shokuyucha_infografika_n1052345. (дата звернення: 05.12.2019).
5. ЛГБТ і Церква: Чи є можливість порозуміння? Національний ЛГБТ-портал України – некомерційний проект ВБО «ТОЧКА ОПОРИ». URL: https://www.lgbt.org.ua/materials/show_3710/. (дата звернення: 05.12.2019).

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Лозицький М. П.,

НК – Завгородня Ю. С., канд. юрид. наук, доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Протягом останніх десяти років в Україні актуалізувалось питання захисту прав дитини, збільшилась кількість наукових розробок цієї проблематики. Серед науковців, які досліджують окреслену проблематику слід назвати наступних: Ю. В. Баулін, І. Г. Богатирьов, О. М. Джужа, Т. Є. Леоненко, О. М. Литвинов, П. С. Матишевський, Г. С. Мауленов, Г. М. Міньковський, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Є. В. Фесенко, С. М. Школа, Н. С. Юзікова, С. С. Яценко (кримінально-правова та кримінологічна протидія злочинам щодо дітей), О. В. Антонюк, М. І. Бажанов, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, М. С. Бушкевич, О. М. Васильєв, О. І. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренка, Г. І. Грамович, Л. Я. Драпкін, М. М. Єфімов, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчиков, С. І. Мінченко, Д. Й. Никифорчук, М. В. Салтевський, С. М. Стахівський, Р. Л. Степанюк, Л. Д. Удалова, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько (забезпечення прав дітей у контексті протидії насильницькій злочинності щодо неповнолітніх), Д. Гудима, А. Кучук, Р. Опацький, П. Рабінович, М. Кельман, С. Сливка (забезпечення прав дитини у контексті загальноєвропейських цінностей).

«Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави» [1] – зазначається в Загальній декларації прав людини. Відповідно до Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 р. «Дитина має бути наділена всіма зазначеними в цій Декларації правами. Ці права мають визнаватися за усіма дітьми без жодних винятків і без розрізнення чи дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або іншими обставинами, що стосуються самої дитини чи її сім'ї». [2]

Норми про необхідність захисту прав дитини містить і національне законодавство. Так, згідно з ч. 3 ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. А відповідно до ч. 2 ст. 52 будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [3]. Наведені конституційні приписи спрямовані на закріплення стабільності і передбачуваності сімейних відносин, є важливою умовою розвитку соціуму та передбачають певні зобов'язання держави у цій сфері, як позитивні так і негативні, у тому числі проведення цілої низки економічних і соціальних реформ. Не можна не згадати і спеціальний закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [4].

Загалом, слід погодитись з Ю. С. Завгородньою відносно того, що проблематика прав дитини має досліджуватися на загальнотеоретичному рівні, фактором чого є переосмислення сутності цього явища, яке впливає і на юридичну практику. Так, судова практика (і практика органів опіки і піклування) фактично не сприймає дитину як людину з іманентними їй правами.

Висловлюючи окрему думку у справі «М. С. проти України» суддя Ранзоні зауважив, що у цій справі вбачається позиція українських судів щодо презумпції на користь матері в справах опіки над дитиною, тобто, що дитина має жити з матір'ю, що може бути відхилене лише в разі існування «виняткових обставин». Як наслідок,

за відсутності «виняткових обставин» суди нехтують подальшою оцінкою всіх інших не виняткових обставин, які все одно могли стосуватися рішення [5]. При цьому суддя Європейського суду з прав людини наголошує, що презумпція на користь матері в справах про опіку над дитиною не підтримується ані практикою на рівні ООН після прийняття Декларації, ані судовою практикою Європейського суду з прав людини і не відповідає позиції Ради Європи і більшості держав-членів. У 21 столітті методологія з такою презумпцією, яку можна відхилити лише за «виняткових обставин» більше не є раціональною в частині прав, що гарантуються Конвенцією. Адже підготовчі матеріали до Конвенції чітко указують, що положення про «розлучення дитини з матір'ю лише за виняткових обставин» існувало на дуже початковій стадії процесу розробки. Його потім критикували, оскільки він просував стереотипний погляд матерів, який ґрунтувався на дискримінації, а тому, його вилучили. Принцип найкращих інтересів дитини, що впливає з самої Декларації, отримав повну підтримку, як першочергове та найважливіше міркування [5].

Таким чином, юридична практика має виходити з необхідності переосмислення правової природи прав дитини, яка має розглядатися у контексті теорії людських прав.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
2. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 р. URL.: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_38.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 7 грудня 2017 року. Відомості Верховної Ради. 2018. № 5. Ст. 35.
5. Case of M.S. v. Ukraine, Application № 2091/13, Council of Europe: European Court of Human Rights, 11 July 2017, URL.: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-175140>.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Миколенко В. А., д-р юрид. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Проблема прав людини та громадянина – одна з найактуальніших у національному законодавстві будь-якої країни світу. Інститут прав людини та громадянина закріплює свободу народу і кожної людини від свавілля державної влади і є серцевиною конституційного ладу. Наприклад, майже 30 % статей Конституції України присвячені правам і свободам людини і громадянина [1]. Саме права і свободи людини й громадянина, закріплені в нормах права, створюють у своїй єдності правовий статус особи. Усі державно-правові явища кристалізуються у правах людини, виступають основою, центральною ланкою всього державного і правового життя.

Питання прав і свобод людини на сьогодні є також найважливішою проблемою зовнішньої політики усіх держав світової співдружності. Людство, що пройшло через суворі випробовування воїн, безлічі кривавих локальних конфліктів, пережило жорстокі диктатури, дійшло висновку, що не може бути миру і злагоди на землі, не

може бути організованого, цивілізованого життя без поваги до людини, її прав, свобод і потреб. Отже, не випадково у Статуті ООН зазначено, що завдання цієї міжнародної установи «утвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людського життя, в рівноправність чоловіків і жінок, а також у рівність великих і малих націй» [3].

Сучасний стан правового статусу людини в Україні у різних сферах соціального життя свідчить про недосконалість та розбалансованість механізму забезпечення прав і свобод особи. Проголошення особистих прав і свобод людини та громадянина є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку у суспільстві. Права та свободи громадян у державі складають єдину соціальну цінність. Досягнення справедливості у всіх сферах суспільного життя має бути однією з головних проблем політичної держави. Недооцінка важливості забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян була і поки залишається проблемою нашого суспільства. Масштаби визначення захищеності прав і свобод громадян в державі.

Права людини – це визнання її правоздатності та правосуб'єктності. Залежно від правоздатності і кола суб'єктів права можна говорити про те, кого із громадян і якою мірою правова система держави визнає як особу, що має право. В умовах певної або часткової несвободи людей саме право становить привілей щодо тих людей, які не є суб'єктами права. Тоді особа визнається суб'єктом такого права не як людина взагалі, а лише відповідним чином і для відповідного кола суспільних – як виділена, вибрана і привілейована особа.

Становлення і розвиток прав людини і громадянина пов'язані з розвитком змісту правової рівності в різних країнах і різних суспільствах. Ідея загальної рівності людей, яка виникла в стародавні часи не була реалізована відразу. Її практичне відображення в правових актах мало обмежений характер і ставило формальне закріплення соціальних прав і свобод [2]. Разом з тим, сьогодні можна говорити, що був перспективний напрямок, який вплинув на формування їх юридичних систем щодо прав і свобод людини, з якими пов'язані сучасні уявлення про її права.

Необхідно звернути увагу й на те, що на різних етапах історичного розвитку віддавалась перевага публічно- чи приватно-правовому регулюванню суспільних відносин. Але, якщо в державі поряд з публічним розвивається і приватне право, яке дає можливість громадянину самостійно створювати для себе права і свободи, є більш підстав стверджувати, що при цьому дістає розвиток принцип рівності, відповідно до якого повинні враховуватись як інтереси окремого громадянина так і суспільства в цілому. За таких умов громадянин має перевагу не тільки при формуванні його прав і обов'язків, а й під час їх захисту.

Встановити права і свободи громадян, захистити їх може тільки держава, її органи, які несуть за це юридичну відповідальність. У правовій державі це є одним із основних принципів. На основі Конституції між особистістю і державою повинні створюватися міцні і захищені судом правовідносини, ціла система таких правовідносин, підпорядкованих у підсумку державу суспільством.

Між державою і громадянином існує ціла система розгалужених, складних соціальних зв'язків, які знаходять своє законодавче відображення в діючому законодавстві і в першу чергу в Конституції України, таке відображення виражено в формі взаємних юридичних прав і свобод. Необхідно також створити відповідні умови для реалізації прав і свобод, що повинні забезпечуватися надійною системою їхніх гарантій.

Для гарантування можливості користуватися всіма правами та свободами людини і громадянина держава повинна забезпечити реалізацію конституційних прав і свобод, створити відповідний механізм їх гарантування [4, с.88]. Основним

елементом цієї системи є гарантії, які являють собою цілу низку конкретних засобів, завдяки яким стає реальним ефективне здійснення громадянами своїх прав і свобод, їх охорона та захист від правопорушення. Головне призначення яких полягає в забезпеченні всіх і кожного рівними правовими можливостями для набуття, реалізації, охорони та захисту суб'єктивних прав і свобод.

Ефективність правових гарантій прав і свобод людини залежить від Конституції України та чинних нормативно-правових актів, розвитку правових принципів, здійснення конституційного контролю, а також від того, як виконують приписи цих законів державні органи та громадські організації, покликані створювати умови для реалізації прав і дотримання обов'язків громадянами. Правові гарантії прав і свобод особи, які формуються у громадянському суспільстві, залежать від інститутів демократії, економічного становища держави, рівня правового виховання й культури населення, ефективного функціонування і взаємодії гілок державної влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Конституція від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Пілгун Н.В., Вінічук О.Ю. Проблеми реалізації і захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія Право. 2018. № 1 (17): [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18pnhvu.pdf>

3. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду [Електронний ресурс]: Міжнародний документ, від 26.06.1945. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

4. Чернецька О.В. Права та свободи людини і громадянина як основа функціонування органів публічної влади // Часопис Київського університету права. 2014. № 1. С. 87-90.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ АВТОНОМІЇ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ

Панкевич О. З., канд. юрид. наук, доцент,

Мельник Я. В.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Формування територіальних автономій у різних державах обумовлюється дією численних чинників, що характеризують іманентні особливості національно-культурного різноманіття соціальної структури локальних спільнот, географічну специфіку розташування територіальних утворень, соціально-економічну диференціацію умов розвитку різних територій.

У науковій літературі виділяються різні підходи та види формування територіальних автономій, які, своє чергою, відображають різні світоглядні основи поглядів окремих учених.

Зокрема, дослідниками вказується, що «фактичні підстави, що спонукають до утворення автономій, різні. Тому прийнято умовно розрізняти кілька видів автономій: автономії, утворені за національно-лінгвістичними ознаками; автономії, утворені в результаті історичних подій та обставин; автономії як загальний принцип місцевого управління (адміністративно-територіальні автономії). Їх називають адміністративно-територіальними автономіями, які мало відрізняються від таких понять, як місцеве самоврядування, децентралізоване управління» [1, с. 446].

Своєю чергою, Н. Лукашева виділяє автономні одиниці, які створюються в директивному порядку (області в Італії, Фарерські острови в Данії), в порядку реалізації принципу волевиявлення (автономні співтовариства в Іспанії) та в результаті історичного приєднання (Аландські острови в Фінляндії) [2, с. 434].

Італійський дослідник Т. Бенедиктер визначає чотири основних способи формування автономій. Перший – в результаті генеральної трансформації устрою держави (Іспанія після падіння режиму Франко в 1975 році, Філіппіни після повалення диктатури Маркоса в 1985 р., після заміни диктаторського і централізованого режиму на демократичні та регіоналістські). Другий – надання автономії в ході деколонізації, коли абсолютна незалежність не знаходить підтримки у населення (Гренландія (Данія), Нунавут (Канада)). Третій – автономія надається на основі взаємної згоди держави та регіону з урахуванням тиску «материнської держави» (Південний Тіроль, Аландські острови). Четвертий – автономія надається після спорів між державними утвореннями, в тому числі у випадках їх переростання у конфлікт (Ачех (Індонезія), Мінданао (Філіппіни), Атлантичне (Карибське) узбережжя (Нікарагуа), Країна Басків (Іспанія), Північна Ірландія (Великобританія), Горкхаланд (Індія) [3].

Вітчизняний автор А. Матвієнко вважає, що автономне утворення формується за одним із наступних сценаріїв: 1) автономна система створюється в ході формування сучасної держави, що приймає Конституцію, що закріплює автономію (Італія, Іспанія, Фарерські острови); 2) як інструмент вирішення міжнародного територіального конфлікту (Аландські острови, Південний Тіроль), коли надання автономії ініціюється міжнародним співтовариством (Лігою націй, ООН); 3) формується в результаті внутрішнього конфлікту, які вирішується укладенням двосторонньої угоди між його учасниками, що передбачає надання певної міри автономії окремої території країни (Нова Каледонія, Північна Ірландія, Шотландія); 4) шляхом перетворення залежній території або колонії на автономний регіон, правовий статус якого прирівняний до решти території країни (Антильські острови, Гренландія, Французька Полінезія) [4, с. 370].

Ясна річ, що будь-яка класифікація є умовною, а тому не дозволяє повною мірою врахувати весь обсяг властивих конкретним правовим явищам ознак. Водночас класифікація повинна здійснюватися на основі таких правил: поділ має бути вичерпним, на кожному етапі він має здійснюватися за одним принципом, критерієм.

«Національно-лінгвістична ознака» не є способом формування, а лише виступає специфічною рисою соціальної структури автономії. Ототожнення автономії із «місцевим самоврядуванням, децентралізованим управлінням» нівелює властиві автономіям унікальні ознаки (національні, лінгвістичні, релігійні, економічні тощо).

Запропоновані Т. Бенедиктером версії класифікації, як видається, не цілком відповідають названим правилам за тієї очевидної умови, що різні способи формування конституційно-правових статусів перетинаються, у зв'язку з цим їх відокремлення, а також виділення домінуючих факторів формування уявляється в принципі нездійсненним.

Т. Бенедиктер ототожнює підстави та фактори впливу на формування конституційно-правових статусів автономій. «Генеральна трансформація держави», «надання автономії в ході деколонізації», «взаємна згода держави й регіону із урахуванням чинного тиску «материнської держави» є видовими варіаціями способів формування конституційно-правових статусів. Своєю чергою, «результат врегулювання конфліктних ситуацій» є передумовою їх формування [3].

У класифікації А. Матвієнка теза про те, що «автономна система створюється в ході формування сучасної держави, що приймає конституцію» має констатуючий характер, а не відображає «сценарії» утворення автономій, які використовуються в якості критерію в інших ймовірних варіаціях. Крім того, невдалими є приклади Антильських островів, Гренландії й Французької Полінезії в контексті їхнього ототожнення із правовим статусом «ресшти території країни» [4, с. 214].

Як видається, конституційно-правові статуси автономії у контексті практики їхнього конструювання доцільно згрупувати за способом їхнього формування.

Першу групу автономій утворюють території, правовий режим яких був сформований мирним способом шляхом досягнення компромісу між представниками держави та відповідних територіальних одиниць (консенсусна модель).

До другої групи можна віднести територіальні автономії, правовий режим яких було досягнуто за підсумками гострих конфліктів, що переросли в збройне протистояння між публічною владою держави та автономій (конфронтаційна модель).

Аналіз конституційно-правових статусів територіальних автономій сучасного світу свідчить про унікальність досвіду становлення і розвитку кожної із них. Класифікація відповідних способів спочатку уявляється досить умовною, оскільки деякі із параметрів процесу форматування мають наскрізний характер.

На нашу думку, оптимальними способами формування конституційно-правових статусів автономій є знаходження взаємоприйнятних рішень, що дозволяють мінімізувати обмеження наявних універсальних прав (гарантій) на культурну, мовну, національно-етнічну ідентичність. При цьому неприпустимим є встановлення панівних ідентичностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арбузкин А.М. Конституционное право зарубежных стран: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М. : НОРМА, 2013. 704 с.
2. Панкевич О. З. Державне право зарубіжних держав: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 260 с.
3. Benedikter T. The World's Modern Autonomy Systems: Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy. Bozen/Bolzano. 2009. URL : <https://www.deepdyve.com/lp/wiley/the-world-s-modern-autonomy-systemsconcepts-and-experiences-of-dlKlf0Kt5L>
4. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна. монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ

Перепьолкін Д. С.,

НК – Серьогін В. О., д-р юрид. наук, професор

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Незважаючи на активне наукове обговорення протягом ХХ ст., на початку ХХІ ст. тематика прав людини продовжує привертати до себе увагу представників правової доктрини різних народів. Предметом їх наукових досліджень стають як теоретичні, так і практичні аспекти галузі прав людини, серед яких і питання класифікації прав людини, зокрема, їх поділу на декілька поколінь.

Формування першого покоління прав людини (XVII – XVIII ст.) було обумовлено потребою забезпечити захист людини від державної сваволі та гарантувати формальну рівність людей перед законом та судом. До переліку основних прав першого покоління належать: право на життя, право на свободу, право власності та ін. Друге покоління прав людини (перша пол. XX ст.) – комплекс соціальних, економічних, культурних прав, що були вироблені в ході боротьби за підвищення рівня благоустрою, боротьби з соціальною нерівністю. Прикладом основних прав другого покоління є: право на працю й усі пов'язані з ним гарантії, право на користування культурною спадщиною, право на достатній рівень життя та ін. Становлення третього покоління прав людини (друга пол. XX ст.) пов'язане з появою та діяльністю національно-визвольних рухів в межах окремих країн, а також з поглибленням світових проблем, що загострилися у другій половині XX ст., зокрема після завершення Другої Світової війни. До переліку основних прав третього покоління належать: право націй на самовизначення, право на мир тощо.

Однак окремі учені, число яких з кожним роком збільшується, наполягають на тому, що на межі XX – XXI ст. у галузі прав людини з'явилися нові види прав, які не можна віднести до жодного зі згаданих вище поколінь прав людини. У зв'язку з цим, на їх переконання, такі права людини доречно віднести до нового, четвертого, покоління прав людини. Появу останнього науковці, здебільшого, пов'язують із розвитком технічного прогресу людства, зокрема, біології, генетики, медицини, хімії, сфери інформаційних технологій тощо. Водночас слід зауважити, що дійти єдності стосовно того, які саме права людини слід відносити до четвертого їх покоління, а які з них є похідними від інших видів прав, представникам правової доктрини поки що не вдається.

Так, М. А. Лаврік стверджує, що правами четвертого покоління є так звані соматичні, або біологічні права людини, серед яких: право на смерть, право людини на розпорядження органами та тканинами свого організму та на їх трансплантацію, сексуальні права людини, репродуктивні права людини (право на штучне запліднення, право на аборти, право на стерилізацію, право на контрацепцію), право на зміну статі. [1, 22]

А. Б. Венгеров, визначає права четвертого покоління, як права усього людства в цілому і відносить до них, такі права: право на мир, екологічні, інформаційні права, право на ядерну безпеку, космос та ін. [2, 307]

Натомість Г. Б. Романовський вважає, що основним правом, що має визначати вектор розвитку четвертого покоління прав людини має бути право на смерть, у різних його проявах (самогубство, еутаназія, тощо). [3, 233]

За поглядами Ю. А. Дмитрієва, до четвертого покоління прав людини слід відносити лише інформаційні права та технології. [4, 125]

На нашу думку, різноманітність доктринальних підходів до розуміння прав людини четвертого покоління є свідченням їх актуальності на сучасному етапі розвитку людства. Водночас вузьке тлумачення прав людини четвертого покоління, шляхом їх ототожнення лише з одним із видів прав людини, є дискусійним. Адже четверте покоління прав людини перебуває на етапі свого становлення, і тому ще не набуло свого остаточного вигляду.

З огляду на зазначене вище вважаємо, що вичерпного переліку прав людини четвертого покоління, до того моменту, поки вони не будуть визначені державами за допомогою загальноновизнаних форм міжнародного права, поки що не сформовано. Як один із варіантів первинного формування такого переліку можна запропонувати вважати правами людини четвертого покоління права в сфері цифрових технологій і соматичні права. Зупинимось на їх характеристиці більш детально.

Права людини у сфері цифрових технологій призначені забезпечити вільний доступ до використання, створення і публікації цифрових творів, а також доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв і комунікаційних мереж, зокрема, до мережі інтернет. Найбільш відомими серед них є: право доступу до електронної мережі; право на використання віртуальної реальності; право вільно спілкуватися і висловлювати думки в інтернет мережі; право на приватність персональних даних; та ін.

Друга група прав, що складають права людини четвертого покоління це так звані «соматичні права», під якими частіше за все пропонується розуміти можливості людини вільно розпоряджатися власним тілом. Однозначного переліку таких прав не вироблено. Однак проведене узагальнення поглядів учених стосовно видів прав, що належать до групи соматичних прав людини, дозволяє виділити наступні, найбільш часто згадувані такі права: право на зміну статі; право на трансплантацію органів; право на клонування; право на штучне запліднення; право на сурогатне материнство; право на генну модифікацію; право на евтаназію; право на здійснення абортів; та ін.

Зазначимо, що на відміну від цифрових прав соматичні права активно обговорюються на рівні академічних і політичних дискусій. Їх реалізація на практиці є проблематичною через те, що більшість з цих прав суперечать нормам моралі і релігії, а суспільство не здатне передбачити як їх введення вплине на майбутні покоління та їх розвиток. [5]

Суперечності з приводу впровадження соматичних прав виникають й на міжнародній арені, коли одні держави підтримають практику введення тих чи інших прав, інші – відверто засуджують. Так, наприклад, коли у Великобританії існує дозвіл на сурогатне материнство, то у Франції введення такого права суперечило б закону про усиновлення та невідчужуваність людського тіла.

Тому вже давно назріла необхідність перейти від формату їх наукового обговорення до фундаментального, комплексного аналізу конкретних прав людини четвертого покоління на міжнародно-правовому рівні з урахуванням наслідків, до яких може привести їх введення або відмова від їх визнання та реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаврик М. А. К теории соматических прав человека // *Сибирский юридический вестник*. 2005. № 3. С. 16–26.
2. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. 3-е изд. Москва : Юриспруденция, 2000. 528 с.
3. Романовский Г. Б. К вопросу о праве на смерть как юридической основе легализации эвтаназии и самоубийства. Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я : Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права (II Міжнародної науково-практичної конференції з міжнародного права) «Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я» (23–24 квітня 2009 р., м. Львів) / упор. Сенюта Г.Я., Терешко Х.Я. Львів : ЛОБФ «Медицина і право», 2009. С. 232–234.
4. Головистикова А. Н., Грудцына Л. Ю. Права человека : учебник. Москва : Эксмо, 2008. 445 с.
5. Internet world stats. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

ELECTIONS OF PEOPLE'S DEPUTIES: CONCEPT, GENERAL CHARACTERISTICS, CONSTITUTIONAL AND LEGAL BASIS

Пересічанська М. К.,

НК – Хаджи А. Ю.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

In the current political process, elections have a multifaceted social purpose, which is expressed through the following social functions. First, elections are an important tool for exercising sovereignty, legitimizing power in general, and specifically one or another representative body within its legislative competence. Secondly, elections are at the same time a form of exercise of the right of national sovereignty. Thirdly, through elections, as a democratic form of election of representatives of the people, stability, graduality and continuity of power are ensured. Fourth, through elections, as a form of qualitative selection or a kind of filter of the composition of representative bodies, the basis for the effective functioning of the state mechanism and local self-government bodies is provided: it is the periodic elections that can get rid of unpopular politicians who have compromised themselves. Fifth, elections are one of the most important ways of forming and expressing public opinion.

With the adoption of the Constitution of Ukraine at the national level, it was determined that the people of Ukraine, as the bearer of sovereignty and as a source of power in Ukraine, have an unconditional and priority right to exercise it directly and through state and local governments.

Among the scientists who have researched this question are M Kornienko, M. Prelo, V. Maklakov, O. Barabash, L. Borislavsky, A. Georgitsa, V. Golovatenko, V. Yevdokimova, G. Zhuravlevoi.

The content of elections as a political social and legal institute is that it is the people's will that constitutes and reproduces the bodies of state power and bodies of local self-government. This gives grounds to characterize elections as a state-building function of democracy.

Thus, the election in Ukraine is a form of direct democracy, which is provided by the Constitution and laws of Ukraine, which is the people's will by secret ballot to form a constitutional qualitative and quantitative composition of the representative bodies of state power and local self-government bodies. [1]

Election campaigns in Ukraine, especially in recent times have become milestones in political history that determine the further development of all political life in the country.

To make sure this statement is correct, it is worth remembering the last presidential election campaign and looking closely at how serious preparations are being made for the upcoming parliamentary electoral campaign (March 2006).

The electoral process is a sequence of events, a set of different forms of interaction and successive actions for the nomination, advertising and voting by political entities, whose personal and structural composition is formed by the expression of the will of that part of the population, which is considered by the legislation sufficient to recognize the election results as legitimate.

There are the following types of elections:

1) by the method of voters' will:

1. direct (direct) elections, when voters decide the election final outcome;

2. indirect elections, when the issue of election is not resolved directly by citizens, but by their elected persons – voters, deputies, etc. ;

2) territorially:

1. nationwide elections held throughout the country;

2. local elections – those held in the territory of a certain administrative-territorial unit or region;

3) by object classify parliamentary elections, elections of the head of state, elections of local representative bodies;

4) at the time of holding:

1. regular elections, which are held in connection with the expiration of the term of office of an elected body or official.

2. early elections;

3. repeat elections. [2]

The Law of Ukraine “Election of the People's Deputies of Ukraine” defines the following forms of election campaigning:

1) holding citizens' meetings, other meetings with voters;

2) holding rallies, marches, demonstrations, pickets;

3) holding public debates, discussions, roundtables, press conferences on the provisions of election programs and political activity of parties – subjects of the electoral process or political activity of candidates for deputies; [3]

Actually, maintaining or changing the electoral system may be dictated not only by the desire to improve electoral law but also by the benefits to certain political forces.

The subjects of the electoral process are the legally authorized participants in the electoral process. These subjects are:

1. the voter;

2. registered candidate: deputy, the post of President of Ukraine, the position of the village, town, mayor;

3. the party (bloc) that nominated the candidate for the post of President of Ukraine;

4. an official observer from the party (bloc) – the subject of the election process; [4]

The principles of the electoral process are the general normative and regulatory rules for the interaction of direct participants of the electoral process, which are applied in the respective elections. The election process is based on:

1) universal suffrage – the right to vote in the elections of deputies is held by able-bodied citizens of Ukraine, who turned 18 on the election day.

2) equal suffrage – each voter has one vote;

3) direct suffrage – voters form public authorities through voting;

4) voluntary suffrage – no one can be compelled to participate or to participate in elections; [3]

Eventually, all parties to the elections of the People's Deputies were identified, as well as how the electoral lists and so on are formed. In general, it should be noted that MPs are responsible and should carry the opinion of the people, not their own interests.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. №254/ ВР в редакції від 30.09.2016 р., Відомості Верховної Ради України (ВВР).

2. Закон України “про внесення змін до Закону України “про вибори народних депутатів України” та деяких інших законодавчих актів України (щодо порядку проведення позачергових виборів до Верховної ради України та заміщення народних депутатів України, повноваження яких були достроково припинені)” від 1 червня 2007 року № 1114: V / Офіційний вісник України 2007. № 41., стор. 8. ст. 1613.

3. Закон України «Про вибори народних депутатів України»: за станом на 27 січ. 2012 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ : Парлам. вид-во, 2012. 189 с.

4. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 червня 2004 року / (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України 2004., № 36., Ст. 448.

THE CONSTITUTIONAL PROCESS IN UKRAINE: CURRENT STATE AND WAYS TO IMPROVE

*Подгорний В. О.,
НК – Хаджи А. Ю.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Modern Ukrainian constitutionalism is characterized by a number of both traditional and new phenomena of theoretical and practical nature. Studying the process of the emergence and development of constitutionalism is not only informative but also political and practical. It allows us to understand more deeply the origin of constitutional thought, the emergence of the constitution. It allows you to clearly define all its functions – the main directions, place and role in the life of society and the political system.

Due to constitutional acts and events in Ukraine, the state and social order were changed. The theoretical basis of these developments was the achievement of both national and world scientific constitutional thought and practice of constitutional construction. However, with considerable advances in the development of national constitutionalism, there is currently little fundamental research into the constitution, its implementation, protection, and the institutions of the constitutional system and the relevant legislation in many aspects need improvement. Nowadays, the critical consideration is given to the achievements of the world constitutionalism, a comprehensive analysis of the problems of formation and development of the Ukrainian constitutional process.

The purpose of our work is to reveal the concept, structure and current state of Ukrainian constitutionalism.

Constitutionalism is a political and legal category that mediates the place and role of the Constitution in the legal system, society and the state, which find expression in its supremacy and character of influence on social relations [1, p.141]. At its essence, constitutionalism mediates the place and role of the Constitution in the legal system of the state, that is, the supremacy of the Constitution and its status as the Basic Law of the state.

The current Constitution of Ukraine as a normative-legal act, theory, history, ideology of the Constitution of Ukraine and the existing constitutional order, normative-legal, scientific and historical, ideological and organizational foundations of constitutionalism constitute the system of Ukrainian constitutionalism. The legal foundations of constitutionalism are primarily defined by the Constitution as a normative act of the highest legal force, the Basic Law of the state, which regulates the most important social relations and has its structure, a special procedure for adopting and amending. The basic components of the historical foundations of constitutionalism are preconditions, origins, main stages, tendencies, directions and forms, results and achievements of the formation and development of Ukrainian constitutionalism [3, p.210]. The ideological basis of constitutionalism is the system of legal ideas, views, concepts, theories based on certain scientific and political knowledge and ideas, which aims to influence the formation and development of legal, political and moral culture. Organizational foundations are mediated by the constitutional order. The system of social relations established on the basis and following the Constitution is the main components of which are the state and social order of Ukraine.

Central to all types of legal process is undoubtedly the constitutional process. The constitutional process is the procedure established by the norms of constitutional law for the subjects of its activity to create, interpret and implement constitutional and other legal norms, aimed at the implementation of substantive norms of constitutional law in the course of implementation. These subjects of their duties and powers, the exercise by them of their rights and legitimate interests.

The essence of the constitutional process is manifested in the following features: due to the simultaneity of the occurrence and consistency of the procedural rules with the substantive standards, the implementation of which these procedural rules provide. Requires that the legislative level of procedural norms correspond to the legislative level of relevant substantive law rules. It does not contradict the provisions of the constitutional law, is carried out in full compliance with them. It contains the imperative component, establishing such a procedural and procedural order, which provides for the desired option of the exercise of constitutional rights and obligations, and in which, however, in some cases of legal relations. Each subject is given the opportunity independently and at his discretion, but within the limits of the law, to choose one of the alternative ways of such realization. It is based on the principles of democracy and legitimacy, the priority of citizens' rights and freedoms. It has a systemic character that ensures the effective and optimal organization of constitutional and procedural regulation, its consistency and timeliness.

The current constitutional process is centered around the drafting of a new wording of the Constitution of Ukraine, but since it is a lengthy and time-consuming process that takes into account many aspects and interests of different social groups, it has been planned from the beginning of the constitutional reform that it will take place in stages [3, p.132].

The need to adopt a new version of the Constitution of Ukraine today is beyond doubt. The main steps towards adopting a new version of the Constitution of Ukraine should be the following. First, to identify the problems and shortcomings of the current Constitution of Ukraine. Secondly, to decide on the model of the new Constitution. Thirdly, to set limits for the permissible interference of the international community in the constitutional process of. Fourth, to resolve the issue of the procedure of drafting and adopting a new version of the Constitution of Ukraine. Fifth, to establish a social dialogue between the authorities and the public. The latter point is of paramount importance since the act of adopting the Constitution must be the result of direct popular will.

The world community plays a rather active role in the current constitutional process, actually being a party to it – so to speak, a third party. However, fears of some public and political figures about excessive «external pressure» are unfounded. First of all, Ukraine must take into account its interests and proceed from the principles of unity and its sovereignty so that the adoption of the new Constitution of Ukraine does not turn against Ukraine itself and its citizens. With this in mind, the prospect of further scientific research should be to develop an optimal model of the new Constitution of Ukraine, as well as to solve the problem of the procedure for its adoption.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм : нариси з історії, теорії і практики : моногр. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 560 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Конституційне право України : темат. слов. / Ред. : В. В Галунько. Херсон : Херсон. міськ. друк., 2010. 132 с.

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ КОНСТИТУЦІЇ ЯК ОСНОВНОГО ЗАКОНУ ДЕРЖАВИ

Поточняк Н. М.,

НК – Гаврильців М. Т., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Для кожної країни світу прийняття конституції є важливим історичним етапом в утвердженні суверенної державності, прогресивних процесів державотворення і правотворення, утвердження згоди в суспільстві, верховенства права та демократизму. Це правовий документ, основоположний акт, що на найвищому законодавчому рівні закріплює повний баланс інтересів усіх соціальних, етнічних та інших груп.

Поняття конституції має вихідне, основоположне значення. Без його з'ясування неможливо зрозуміти сутність сучасної правової держави, визначити характерні особливості розвитку її демократичних інститутів, виявити роль держави у закріпленні та реалізації прав людини. Будучи історично однією зі складових європейської за походженням політико-правової ідеології поняття конституції має значення універсальної цінності цивілізаційного характеру [3, с. 3].

Конституція – це єдиний нормативний акт найвищої юридичної сили, який фіксує та регламентує окремі сторони суспільного буття насамперед у зв'язку з державним владарюванням, тобто організацією і здійсненням державної влади; встановлює засади державного ладу, а також порядок формування, організації і функціонування насамперед ключових ланок державного механізму – вищих органів держави; визначає основоположні засади територіальної організації держави, а отже і влади; фіксує основи правових статусу індивіда (людини і громадянина), його юридично виражених взаємовідносин із державою [2, с. 59]. Як бачимо, у зазначеній інтерпретації цієї ключової категорії йдеться про конституцію держави, а не суспільства. Саме такий характер, на нашу думку, має чинна Конституція України.

Окремі вчені характеризують Конституцію як єдиний нормативно-правовий акт, який має особливий характер і з допомогою якого Український народ виражає свою суверенну волю, утверджує основні засади устрою суспільства і держави, визначає систему та структуру державної влади і місцевого самоврядування, основи правового статусу особи, територіального устрою держави [3, с. 40].

Узагальнивши існуючі наукові підходи інших вчених-конституціоналістів щодо сутності та змісту Конституції України, можна стверджувати, що Конституція України – це єдиний, наділений найвищою юридичною силою та гарантований нормативно-правовий акт, через який Український народ і Українська держава виражають свою суверенну волю, утверджуючи основи конституційного ладу, засади конституційно-правового статусу людини, принципи та інститути здійснення народовладдя, визначає систему і функції органів державної влади й органів місцевого самоврядування, механізми реалізації державно-владних повноважень і територіальний устрій держави [4, с. 191].

У науці конституційного права найчастіше називають такі фундаментальні факторів, що зумовлюють місце Конституції України в системі джерел конституційного права: 1) характер регульованих нею суспільних відносин, які за своїм змістом є конституційними; 2) цілеспрямований вплив на розвиток національного законодавства, всіх без винятку джерел права; 3) найвища юридична сила; 4) високий ступінь нормативного узагальнення; 5) пряма дія норм Основного Закону.

Перелік юридичних ознак Конституції держави можна доповнити ще такими:

1) це спосіб формалізації конституційного ладу України, визначення державних і суспільних цінностей;

2) вона гарантує політичну єдність народу, баланс інтересів всіх соціальних груп;

3) це Закон, на основі якого закріплюється система органів державної влади, порядок їх утворення та функціонування;

4) це Основний Закон, який володіє особливими гарантіями – має підвищений ступінь стабільності та правової охорони, захисту й забезпечення з боку спеціально уповноважених органів держави;

5) універсальність Основного Закону та конституційних норм, що свідчить про те, що предметом конституційного регулювання виступають як суспільні, так і державні відносини;

6) Конституція є способом закріплення і вираження вищих правових норм, в цьому розумінні й сама виступає так званою абсолютною нормою, якій не можуть суперечити будь-які інші нормативно-правові акти, що приймаються в державі.

У зв'язку з цим Конституція представляє собою закон, що володіє верховенством на всій території держави, вищою юридичною силою.

Сучасна конституція – це такий установчий акт волі народу та Основний Закон, який відповідає загальнолюдським цінностям, вимогам соціального прогресу й демократичного світового правопорядку. Сутність сучасної конституції полягає в тому, що вона є вищим правовим виразом інтересів домінуючих соціальних груп, їх компромісу і загальнолюдських цінностей на певній стадії розвитку суспільства. Тобто, на основі використання публічної влади, сучасна конституція встановлює основи взаємозв'язку суспільства – держави – індивіда [5, с. 113].

Визнання Конституції Основним Законом держави означає акцентування на її основоположності відносно системи права в цілому. Однаковою мірою таке визначення означає, що конституція аж ніяк не є різновидом законів. Саме такий підхід відповідає уявленню про конституцію як про основний закон, що склалися історично. Кожна стаття, кожне положення Конституції України повинні втілюватись у живу практику повсякденної діяльності всіх державних органів, усіх посадових осіб, усіх громадян України [6, с. 30-31].

Таким чином, Конституція – це найважливіший нормативно-правовий акт держави, основне джерело конституційного права, що має найвищу юридичну силу, є юридичною базою поточного законодавства, приймається і змінюється в особливому порядку, має специфічний зміст, структуру і прямо діє на всій території України, характеризується верховенством і підвищеним ступенем стабільності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шаповал В. Феномен конституції у контексті вітчизняної політико-правової «міфології». Дзеркало тижня. № 29 (708). 2008. С. 3.

2. Шаповал В.М. Феномен конституційного права: монографія. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 423 с.

3. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / Барабаш Ю.Г. та ін.; вид. 5-те, переробл. та допов. Харків: Право, 2018. 390 с.

4. Федоренко В.Л. Конституція України: поняття та юридичні властивості. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 2 (7). С. 188–194.

5. Чернецька О.В. Конституція України та конституційна реформа в національному конституційному вимірі. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 112–116.

6. Подорожна Т.С. Конституціоналізація правової системи в контексті діяльності Конституційного Суду України. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 2014. Вип. 72. С. 28–33.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Скотило М. О.,

НК – Обрусна С. Ю., д-р юрид. наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Вона реалізовується суддями та, у визначених законом випадках, присяжними шляхом здійснення правосуддя у межах відповідних судових процедур [1].

Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Дослідження інституту конституційно-правового статусу суддів не можливе без характеристики його складових елементів. Вітчизняним законодавством про судоустрій і статус суддів закріплено основні принципи правового статусу суддів, що є його складовими.

Принципи справедливості, рівності, свободи та гуманізму є загальнолюдськими (загальносоціальними), а не лише такими, що належать окремій системі права, то вважаємо за доречне до загальноправових (притаманних окремій системі права) віднести такі принципи правового статусу суддів, які можна умовно розділити на дві групи: статусні (які безпосередньо стосуються особи судді) та функціональні (які стосуються реалізації суддями прав та обов'язків).

До статусних принципів правового статусу суддів належать: принцип єдності статусу суддів; принцип взаємозв'язку прав і обов'язків суддів; принцип незалежності суддів; принцип недоторканності суддів; принцип самостійності суддів; принцип неупередженості (безсторонності) суддів.

Принцип єдності статусу суддів є загальноправовим статусним принципом правового статусу суддів, оскільки законодавчо закріплено, що судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді [1].

Принцип незалежності, який передбачає, що судді при здійсненні правосуддя є незалежними. Принцип незалежності суддів, знайшовши своє закріплення у міжнародно-правових актах, конституційних та законодавчих актах зарубіжних країн, Конституції та законах України, судовій практиці широко висвітлений у наукових дослідженнях [2].

Відповідно до ст. 48 ч. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом. Суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом [1].

Принцип недоторканності суддів також знайшов своє закріплення в міжнародних і національних правових актах. Відповідно до ст. 126 ч. 1 Конституції України недоторканність судді гарантується Конституцією і законами України. Без згоди Вищої ради правосуддя суддів не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком

затримання суддів під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину [3].

У ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплено, що судді є недоторканими, їх без згоди Вищої ради правосуддя не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Крім цього, суддів не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалені ними судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку [1].

Загальноправовим статусним принципом правового статусу суддів є принцип неупередженості (безсторонності) суддів, який також знаходить своє закріплення в міжнародних правових актах. Вказаний принцип не знайшов свого належного закріплення ні в Конституції України, ні в Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Навряд чи можна вважати покладення на суддів обов'язку безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи належним і повноцінним відображенням принципу неупередженості (безсторонності) суддів. Тому, підтримуємо думку В.Кравчука про те, що вищезазначена норма міжнародного права означає, що судді мають однаково ставитися до сторін в судових процесах, надавати їм рівні можливості, а також не мати жодної особистої зацікавленості в результаті процесу [2].

Принцип незмінюваності суддів, який також знайшов своє закріплення в міжнародних і національних правових актах. Відповідно до ст. 126 ч. 5 Конституції України суддя обіймає посаду безстроково [3]. У ст. 53 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка називається «незмінюваність судді» закріплено, що суддям гарантується перебування на посаді до досягнення ними шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення суддів з посади або припинення їх повноважень відповідно до Конституції України та Закону. Крім цього, суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди, крім переведення: 1) у разі реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду; 2) у порядку дисциплінарного стягнення [1].

Отже, принципи правового статусу суддів це керівні засади, встановлені Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, що визначають характер, істотні риси правового статусу суддів, основи зв'язків між елементами його змісту, встановлюють і регулюють поведінку суб'єктів правових відносин з приводу набуття, зміни та припинення правового статусу суддів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
2. Кравчук В.М. Юхименко О.М. Статусні принципи правового статусу суддів. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-3\(5\)-104-120](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-3(5)-104-120)
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ЯК ПЕРША ДЕМОКРАТИЧНА КОНСТИТУЦІЯ В СВІТІ

Спіркіна О. О., канд. іст. наук

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У 1710 році П. Орлика було обрано гетьманом Війська Запорозького на козацькій раді під Бендерами (нині територія Молдови). Тоді ж 5 (16) квітня 1710 р. був укладений договір між ним зі старшиною та козаками біля містечка Тягина на правому березі Дністра. Ця угода визначала права і обов'язки усіх членів Війська Запорозького. Вона була написана латинською (зберігається у Швеції) та староукраїнською мовами (зберігається у Києві [1]) і повинна була бути ратифікована шведським королем Карлом XII у разі його перемоги у Північній війні. Крім того, ця угода фіксувала і державний лад України, а тому її можна називати «Конституцією».

Конституція Пилипа Орлика так і не набула чинності. Повна назва цього документа наступна – «Договір та Встановлення прав і вольностей Війська Запорозького та всього вільного народу Малоросійського між Ясновельможним гетьманом Пилипом Орликом та між Генеральною старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, що за давнім звичаєм і за військовими правилами схвалені обома сторонами вільним голосуванням і скріплені найяснішим гетьманом урочистою присягою». Сучасна поширена назва походить від скороченої латинської назви – *Pacta et Constitutiones legume libertatumque exercitus zaporoviensis* (Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького) [2; 3].

Конституція Пилипа Орлика складається із преамбули та 16 статей [3].

У преамбулі мова йде про історію українського народу і Війська Запорозького зокрема, а саме – про те що Україна втратила свою незалежність у боротьбі з Польщею, що Б. Хмельницький відновив незалежність; що Московське царство порушило взяті на себе зобов'язання щодо України, тому Військо Запорозьке змушене відстоювати права українського народу зі зброєю в руках; що І. Мазепа був захисником інтересів України, а Карл XII – «покровитель і протектор України».

Основними положеннями Конституції Пилипа Орлика є наступні:

- Україна – це суверенна держава, що знаходиться під патронатом Швеції;
- православ'я – державна релігія;
- територія України складається з Чернігівського, Київського і Брацлавського воєводств;
- влада поділялася на три гілки: законодавчу (Генеральна рада), виконавчу (гетьман і генеральна старшина) і судову (Генеральний суд);
- уряди полковників і сотників були виборними;
- передбачався соціальний захист козацьких вдів і сиріт, які звільнялися від податків та повинностей [2; 3].

Генеральна рада виконувала роль парламенту. До неї входили генеральні старшини, цивільні полковники від міст, генеральні радники (уповноважені особи від полків), полкові старшини, сотники і представники від Запорозької Січі (Ст. 6) [2; 3]. Генеральна рада повинна була працювати сесійно, тричі на рік – у січні (на Різдво Христове), квітні (на Великдень) і жовтні (на Покрову). Під час сесій Генеральна Рада розглядала питання, що стосувалися безпеки держави, спільного блага, інші громадські справи, заслуховувала звіти гетьмана, питання про недовіру йому, за поданням гетьмана обирала генеральну старшину.

Найвищу виконавчу владу мав гетьман (його влада була довічною) та Генеральна Старшина [3]. У міжсесійний період гетьман виконував повноваження Генеральної Ради. У той же час його можливості і повноваження були значно обмежені статтями 6, 7 і 8 [2; 3]. Так, наприклад, гетьман не мав права розпоряджатися державним скарбом та землями, проводити власну кадрову політику, вести самостійну зовнішню політику. Йому було заборонено створювати власну адміністрацію, він не міг застосовувати покарання до винних. До речі, для задоволення матеріальних потреб гетьманові виділялись певні рангові маєтності з чітко визначеними прибутками, але лише на час його перебування на посаді [3].

Таким чином, «Конституція Пилипа Орлика» проголошувала поновлення суверенної козацької України під номінальною протекцією шведського короля, заперечувала встановлення в державі монархічної форми правління в особі спадкоємного гетьманату й передбачала утвердження ідеї олігархічної республіки, розмежовувала владу поміж законодавчими, виконавчими, судовими гілками.

Конституція Пилипа Орлика випереджала свій час. Вона утверджувала громадянські ідеї; передбачала вільну і незалежну державу, засновану на праві народу на самовизначення. Документ був побудований на демократичних засадах суспільного життя. У тогочасній Європі ці ідеї лише починали розроблятися, а в Конституції Пилипа Орлика вже були відчутні ліберально-демократичні традиції, за якими живе зараз увесь цивілізований світ.

Для України Конституція Пилипа Орлика мала важливу роль у подальшому розвитку української державницької думки. Документ був написаний з урахуванням попереднього історичного досвіду. Хоча він і не набув чинності, однак сформував соціальне підґрунтя для незалежності України, визначив її культурне право на це.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Знайдену О. Альфьоровим україномовну Конституцію Пилипа Орлика видано книгою // О. Білозерська. Знаю, як треба. 3 червня 2010 р.
2. Конституція Пилипа Орлика: оригінал та його історія. Підготувала Вовк О. Б. // Архіви України. 2010. Випуск 3–4 (269). С. 145–166.
3. Конституція Пилипа Орлика // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗАХИСТУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДОНЕЦЬКОЇ І ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Стукалін Т. А., канд. наук з держ. упр.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

На сході України продовжується пряме та опосередковане застосування збройних сил Російською Федерацією проти суверенітету та територіальної цілісності України. Жителі зони російсько-української війни на Донбасі, по обидва боки від лінії зіткнення, страждають щодня від численних порушень режиму припинення вогню, узгодженого Мінськими угодами. Жителі тимчасово окупованих територій страждають від переважаючої атмосфери безкарності і численних порушень законності через відсутність законних, правомірно створених державних органів, доступу до правосуддя. Склалась загрозлива гуманітарна ситуація для

окремих осіб, які перебувають в ув'язненні, рішення про їх дострокове звільнення ігноруються. Особи, що залишили окуповану територію, стикаються з експропріацією майна, яке вони залишили, внаслідок незаконних вимог з його перереєстрації, введених окупаційною адміністрацією на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей.

Враховуючи зазначені обставини, для відновлення правопорядку і територіальної цілісності України, захисту прав та законних інтересів громадян продовжується на сході України Операція Об'єднаних сил (ООС) із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей. Ця операція розпочалася із завершенням Антитерористичної операції, тобто подій, які відбулися й відбуваються після 30 квітня 2018 року. Змінились правові підстави і характер проведення військових операцій, введені обмежувальні заходи, надані спеціальні повноваження органам сектору безпеки та оборони, постали проблеми захисту прав осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Органам сектору безпеки та оборони, іншим держорганам, залученим до ООС, надаються спеціальні повноваження. Умовами для настання і застосування особливого порядку визначені: загроза застосування засобів ураження, в тому числі ракетних військ та артилерії, реактивних систем залпового вогню та авіації; загроза здійснення терористичних актів і диверсій; рух військових колон; проведення заходів щодо пошуку та знищення диверсійно-розвідувальних сил противника; проведення заходів розмінування місцевості та об'єктів; проведення заходів бойової та оперативної підготовки; проведення заходів оперативно-розшукової роботи; виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру та ін. [1].

Відповідно до ст.12 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областях» з метою забезпечення життєво важливих інтересів суспільства і держави під час відсічі збройної агресії у зонах безпеки, прилеглих до району бойових дій, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та особи, визначені статтею 8 цього Закону, залучені до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганських областях, відповідно до Конституції та законодавства України мають право (спеціальні повноваження): застосовувати у разі крайньої необхідності зброю і спеціальні засоби до осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення чи інші дії, що перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до виконання заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, або дії, пов'язані з несанкціонованою спробою проникнення в район здійснення зазначених заходів; затримувати і доставляти осіб, до органів Національної поліції України; перевіряти у громадян і посадових осіб документи, що посвідчують особу, а в разі відсутності документів – затримувати їх для встановлення особи; здійснювати особистий огляд громадян, огляд речей, що при них знаходяться, транспортних засобів та речей, які ними перевозяться; тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях та дорогах, не допускати транспортні засоби, громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти, виводити громадян з окремих ділянок місцевості та об'єктів, відбуксировувати транспортні засоби; входити (проникати) в житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать громадянам, на територію та в приміщення підприємств, установ і організацій, перевіряти транспортні засоби для виконання заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, тощо [1;2]. Ці повноваження частково обмежують

права окремих громадян, посадових осіб, але обмеження встановлені законом і мають на меті забезпечити оборону і безпеку держави, її громадян та мають тимчасовий характер.

Російська Федерація за Законом «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях в Донецькій і Луганській областях», визнана державою-окупантом. Згідно з положеннями зазначеного закону, Україна не несе відповідальності за незаконні дії Російської Федерації чи її окупаційної адміністрації на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях або за прийняті ними незаконні рішення. На Росію як державу-окупанта перекладено юридичну відповідальність за порушення захисту прав цивільного населення, тобто цим законом встановлено те, що Україна не несе жодної відповідальності перед цивільним населенням. Отримати компенсацію за зруйноване майно в зоні проведення ООС на Донбасі з Держави Україна стало неможливо. Відповідальність за матеріальну чи нематеріальну шкоду, завдану Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, покладається на Російську Федерацію відповідно до принципів і норм міжнародного права. У межах тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях діє особливий порядок забезпечення прав і свобод цивільного населення, визначений цим Законом, іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, принципами та нормами міжнародного права. За фізичними особами незалежно від перебування їх на обліку як внутрішньо переміщених осіб чи від набуття ними спеціального правового статусу та за юридичними особами зберігається право власності, інші речові права на майно, у тому числі на нерухоме майно, включаючи земельні ділянки, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, якщо таке майно набуто відповідно до законів України (ч.4-6 ст. 2 Закону) [1]. Проте захист законних прав та інтересів у справах за позовами до держави-агресора Російської Федерації про відшкодування завданої майнової та/або моральної шкоди у зв'язку з тимчасовою окупацією території України, збройною агресією, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування в полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, а також порушення права власності на рухоме і нерухоме майно залишається проблематичним.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. Закон України від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>
2. Конституція України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

ПРАВО НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ЛІКУВАННЯ КОРОНАВІРУСУ (COVID-19)

Стукаліна Н. Т., канд. іст. наук, доцент

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

Право на охорону здоров'я є одним із найважливіших конституційних прав людини і громадянина в Україні. Зокрема, стаття 49 Конституції України встановлює, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Держава, гарантуючи реалізацію цього права, створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена [1]. Особливої актуальності набуло це питання через пандемію коронавірусу у світі, від якого страждають і жителі України.

Нещодавно COVID-19 офіційно було віднесено до особливо небезпечних інфекційних хвороб. За словами адвоката, це дало змогу ввести на території України правовий режим карантину. В українському законодавстві є норми, які регулюють життя в умовах карантину. Відповідно до статті 28 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» особи, які хворіють особливо небезпечними та небезпечними інфекційними хворобами або є носіями збудників цих хвороб, відсторонюються від роботи та іншої діяльності, якщо вона може призвести до поширення цих хвороб. Вони підлягають медичному нагляду і лікуванню за рахунок держави з виплатою допомоги з коштів соціального страхування в порядку, що встановлюється законодавством. Такі особи визнаються тимчасово чи постійно непридатними за станом здоров'я до професійної або іншої діяльності, внаслідок якої може створюватися підвищена небезпека для оточуючих у зв'язку з особливостями виробництва або виконуваної роботи [2]. Тобто особи, які захворіли на особливо небезпечні інфекційні хвороби, мають дати згоду на госпіталізацію. Така вимога деталізується у «Порядку госпіталізації пацієнтів бригадами швидкої медичної допомоги в лікувально-профілактичні установи». У пункті 2 зазначеного Порядку рішення про екстрену госпіталізацію приймає керівник Бригади. Після огляду та надання медичної допомоги керівник Бригади у разі наявності показань повинен отримати згоду пацієнта (його родичів або законних представників) на госпіталізацію. Таким чином, проблемою госпіталізації може бути відсутність згоди пацієнта. Особи, хворі на особливо небезпечні інфекційні хвороби, в разі відмови від госпіталізації підлягають примусовому стаціонарному лікуванню, а носії збудників зазначених хвороб та особи, які мали контакт з такими хворими, обов'язковому медичному нагляду і карантину у встановленому порядку.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 лютого 2020 року № 521 відповідно до статті 6 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», статті 28 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», підпункту 12 пункту 4, пункту 8 Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 267 внесено зміни до Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб, доповнивши розділ «Особливо небезпечні інфекційні хвороби» пунктом 39 такого змісту: «39. COVID-19» [3].

Виконуючи вимоги Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби (ст. 29 Закону) [4]. Для належного захисту населення України від поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 органи державної влади і управління вжили негайних заходів. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 із змінами, внесеними постановою від 16 березня 2020 року № 215 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» встановлено на всій території України карантин і введено заборони відвідування закладів освіти, роботи більшості суб'єктів господарювання, крім роздрібною торгівлі продуктами харчування, пальним, засобами гігієни, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, засобами зв'язку, провадження банківської та страхової діяльності; регулярні та нерегулярні перевезення пасажирів різними видами транспорту та ін. [5]. Проте не всі громадяни та посадові особи з розумінням і відповідальністю поставились до виконання вимог карантину, тому виникла потреба у встановленні та посиленні юридичної відповідальності за порушення правил карантину. Законом від 17 березня 2020 року №530-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» були прийняті, зокрема, наступні законодавчі ініціативи. Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено новою статтею 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей» [6]. Стаття 325 КК України встановлює кримінальну відповідальність лише тоді, коли порушення правил та норм спричинили, або завідомо могли спричинити поширення відповідних захворювань.

25 березня 2020 року уряд запровадив режим надзвичайної ситуації на всій території України на 30 днів, до 24 квітня 2020 року. Надзвичайну ситуацію в Україні було запроваджено для того, щоб посилити координацію всіх служб, залучених для протидії поширенню коронавірусу. Вжиті заходи допоможуть належним чином забезпечити право на охорону здоров'я, захистити населення України в умовах карантину та протидіяти поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-XII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>
3. Про затвердження Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб. Наказ МОЗ України від 19 липня 1995 року № 133. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/moz005>
4. Про захист населення від інфекційних хвороб. Закон України від 6 квітня 2000 року № 1645-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>
5. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Постанова КМУ від 11 березня 2020 р. № 211 в редакції від 16 березня 2020 р. № 215 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-11-bereznia-t160320>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон України від 17 березня 2020 року № 530-IX. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

ПОНЯТТЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЯК ОСНОВНОГО ЕЛЕМЕНТА ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

*Тептюк Є. П., канд. юрид. наук
Черкаський районний суд*

Як влучно зазначив Скрипнюк О. В.: повна та всебічна реалізація прав і свобод людини вимагає спеціальних юридичних механізмів їх реалізації та гарантування [1, с. 332].

Одним із основних елементів гарантування прав і свобод людини є судовий захист. Дана точка зору повністю знайшла своє підтвердження в науковій літературі.

Так, В.Я. Крижановський зазначає, що судовий захист – це, право кожної людини на справедливий і відкритий розгляд її справи у суді та є основною юридичною гарантією прав і свобод людини. Право на судовий захист не підлягає жодним обмеженням, оскільки джерелом необмеженого права на судовий захист є безпосередньо Конституція України, яка, зазначає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмеженими, крім випадків, передбачених Конституцією України, а право на судовий захист прав і свобод, зокрема, не може бути обмеженим навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану (ст. 64 Конституції України). Всі інші нормативно-правові акти (як законодавчі, так і підзаконні) можуть лише визначити порядок, реалізації цього права, а не відмінити його чи встановити такі процедури, які ускладнили б або ж зробили по суті неможливим його реалізацію зацікавленими особами [2, с. 8].

П.П. Шляхтун називає судовим захистом право людини звертатися до суду за захистом своїх прав і законних інтересів [3, с. 198].

Дашутін І.В. правом на судовий захист вважає передбачену законодавством можливість фізичних та юридичних осіб захищати свої права в судах загальної і конституційної юрисдикції. Автор розглядає це право двояко: з одного боку, як одне з конституційних прав людини в державі на рівні з іншими політичними, економічними, соціальними й культурними правами, а з другого – як право, що закріплює спеціальний механізм захисту всіх без винятку вищезазначених прав [4, 12].

На думку Бачиніна В.А. принцип пріоритету прав і свобод людини адресований всім гілкам державної влади і зобов'язує останніх до його дотримання. Однак саме суд, не будучи залежним від жодної гілки влади і володіючи конституційними гарантіями цієї незалежності, виступає як універсальний засіб захисту прав і свобод громадянина [5, с.16].

За визначенням О. В. Ільницького, спосіб захисту, що його застосовує суд при вирішенні спору, є «двосічним мечем», що, з одного боку, дозволяє відновити законність у спірних правовідносинах, досягти позитивного результату з точки зору однієї сторони, а з іншого – цей результат відбувається за рахунок істотного впливу на сферу інтересів її процесуального опонента. Як і для будь-якої зброї, основним правилом тут є її розумне та законне застосування [6, с. 214].

Андреев Ю.Н., пропонує розуміти судовий захист, як діяльність органів судової влади зі здійснення захисту законних прав та інтересів громадян на основі конституційних принципів, цивільно-правовими способами і засобами, в передбаченій законом процесуальній формі шляхом розгляду спорів, скарг, судового контролю, прийняття законного і обґрунтованого судового рішення з метою запобігання можливим і припинення здійснюваних правопорушень, усунення перешкод у здійсненні суб'єктивних прав і законних інтересів [7].

Ряд науковців вважають, що захист судом прав і свобод людини можна розглядати як норму, реалізація якої обумовлена наявністю ряду імперативних вимог: надання доступу до правосуддя, заборона відмови в правосудді, захист не теоретичних й ілюзорних можливостей, а конкретного й дійсного права доступу в суд, рівень доступу має бути достатнім для захисту цього права, можливості ясні і конкретні, щоб у випадку їх недотримання можна їх було оспорити, обов'язок держави забезпечити ефективність права доступу до правосуддя, утвердження системи юридичної допомоги для реалізації цього права, спрощення процедури доступу до суду, надання допомоги адвоката та ін. [8, с. 411].

Деякі вчені вважають, що судовий захист — це інститут матеріального права, оскільки виникає при порушенні матеріальних прав або охоронюваних законом інтересів [9, с.102], а наприклад Вікут М.А. говорить, що право на судовий захист відноситься до категорії процесуального права [10, с.65]. Інші автори поєднують ці точки зору і вважають, що право на судовий захист є одночасно інститутом матеріального та процесуального права [11, с. 2].

На нашу думку, судовий захист – це правоохоронна гарантія прав і свобод людини і громадянина, яка є основним засобом забезпечення реальної можливості здійснення суб'єктами цих прав і свобод.

Якщо говорити про зміст судового захисту, то з точки зору М. Р. Аракеяна, він містить наступні елементи: доступність правосуддя; право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення; незалежність і неупередженість суду; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; право на захист; публічність судового розгляду; розгляд справи в найкоротший строк, що передбачений законом [12, с. 20].

Як бачимо серед елементів судового захисту автор на перше місце виводить поняття «доступності» правосуддя.

Вперше право на доступ до правосуддя було закріплено в 1950 році в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Стаття 6 якої закріплювала, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя [13].

Як бачимо, дана стаття передбачає право «кожного» на суд, а для того щоб «кожен» мав змогу скористатися своїм правом, суд має бути в першу чергу доступним.

21 січня 1959 року для контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина, закріплених в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод був створений Європейський суд з прав людини, який розглядаючи справи щодо порушення права на справедливий судовий розгляд, розкриваючи зміст даної статті зазначив, що вона містить не лише містить детальний опис гарантій, надаваних сторонам, а у першу чергу передбачає як можливість практичного користуватися такими гарантіями – доступ до суду.

Вітчизняні науковці також приділили увагу даному питанню, так Н. Ю. Сакара в своєму дослідженні визначила наступні ознаки доступності правосуддя: доступ до

тієї чи іншої судової інстанції повинен бути не лише формально проголошеним, а й реально існуючим; правосуддя за своєю сутністю повинно відповідати вимогам справедливості та забезпечувати ефективне поновлення в правах; судочинство має бути побудованим на засадах “послабленої” змагальності; у судочинстві як формі реалізації судової влади і правосуддя повинні гармонійно поєднуватися публічні та приватноправові засади [15, с. 9].

З огляду на вище викладене, ми можемо з впевненістю стверджувати, що судовий захист права на доступ до публічної інформації, в першу чергу повинен бути доступним.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Скрипнюк О.В. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Ін Юре, 2010. – 672 с.
2. Крижановський В.Я. Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. – Автореферат. – О.:2013. – 20 с.
3. Шляхтун П.П. Конституційне право України: Підручник. – К.: «Освіта України», КНТ, 2008. – 592 с.
4. Дашутін І. В. Правове регулювання судового захисту трудових прав громадян : автореферат на здобуття на- укового ступеня к.ю.н. / І. В. Дашутін. – Харків, 2011 рік.
5. Бачинін В.А. та ін. Філософія права. – К., 2003. – 354 с.
6. Ільницький О. В. Застосування судами окремих способів захисту прав у земельних спорах за участю суб’єктів господарювання / О. В. Ільницький // Юри- дична наука, практика і освіта. Випуск 1. – 2010. – С. 208–215.
7. Андреев Ю. Н. Механизм гражданско-правовой защиты [Электронный ресурс] / Ю. Н. Андреев. – М. : Норма – ИНФРА-М, 2010. – С. 315. – Режим доступа : http://nashaucheba.ru/v51654/андреев-ю.н._механизм_гражданско-правовой_защиты
8. Конституція України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Я. Тацій (голова редкол), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х: Право, 2011. – 1128 с.
9. Осипов Ю. Защита прав личности в социалистическом гражданском процессе / Ю. Осипов, В. Янков // Советская юстиция. — 1986. — № 21. — С. 101-104.
10. Викут М. А. Природа права на судебную защиту и гражданское судопроизводство / Теория и практика права на судебную защиту и её реализацию в гражданском процессе. — Саратов : СГУ, 1991. — 384 с.
11. Машутина Ж. Н. Судебная защита и соотношение материального и процессуального : авто- реф. дис. ... канд. юрид. наук / Ж. Н. Машутина. — Томск, 1972. — 19 с.
12. Аракелян М. Забезпечення конституційного права людини на захист прав і свобод судом / М. Аракелян, Н. Узун // Право України. – 2006. – № 1. – С. 19–21.
13. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 04.11.1950 р. – Режим доступа : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
14. Jacob H. Access to Justice in Englandю – Milan, 1979. – P. 415–478.
15. Сакара Н.Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Н.Ю. Сакара. – Х., 2006. – 20 с.

ЩОДО ПОНЯТТЯ «КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ»

Терещенко В. С.,

НК – Обрусна С. Ю., д-р юрид. наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У конституційному праві, як і взагалі у сфері публічного права, прийнято розуміти, що термін «юрисдикція» має походження від латинських слів «jus» – право та «disco» – говорю. Термін «юрисдикція» з латинської перекладається як судочинство, але традиційно цією мовою вказаному поняттю відповідає, скоріше, слово «justitio», що означає розв'язання конфліктів або застосування органами влади встановлених правил. У юридичній літературі існує декілька підходів до визначення поняття «конституційна юрисдикція» – це, зокрема, сукупність повноважень відповідного органу у вирішенні правових спорів. Існує також думка, що поняття «конституційна юрисдикція» означає діяльність уповноваженого законом органу правосуддя, якому доручено розглядати юридичні справи та виносити по них юридично обов'язкові рішення [1, 6].

Проблеми конституційної юрисдикції у різних аспектах висвітлено в працях багатьох вчених. Для докладного визначення поняття «конституційна юрисдикція» варто проаналізувати існуючі підходи та дати узагальнене визначення вказаного поняття.

Вагомий вклад в розвиток конституційної юрисдикції здійснено Г. Кельзенем, який виробив принципово новий підхід до проблеми правового захисту конституційних норм, розробляючи якісно нову концепцію конституційного юрисдикції. Конституційна юрисдикція, за Г. Кельзенем, має здійснюватися не судами загальної юрисдикції, а спеціалізованим органом – Конституційним Судом, або квазісудовим органом – конституційною радою або конституційною палатою вищих судових органів загальної юрисдикції. Варто зазначити, що конституційна доктрина Г. Кельзена стала теоретичним підґрунтям конституційного судочинства в європейських країнах. Сам мислитель називав Конституційний суд «четвертою владою», яка не є владою в усіх її змістовних характеристиках, а лише виконує функцію «контрбалансу» або «негативного законодавця» [2].

Вагомий вклад в розвиток конституційної юрисдикції зроблено і вітчизняними вченими. Так, на думку Н. Малявицької термін конституційна юрисдикція – це діяльність судових органів, що полягає у розгляді справ, предметом яких є пов'язані із забезпеченням дотримання конституції державними органами конституційно-правові питання, а також ухвалення з цих питань рішень, що мають правові наслідки [3, 1].

Професор А. Саліванов визначає що конституційна юрисдикція – це юрисдикція, яка здійснюється єдиним органом конституційного правосуддя в порядку судочинства є новим інститутом застосування принципів верховенства права і верховенства Основного закону держави [1].

Ю. Юдін визначає конституційну юрисдикцію як діяльність судових органів, що полягає у розгляді справ, предметом яких є конституційно-правові питання, пов'язані із забезпеченням дотримання конституції державними органами, насамперед парламентом, і в прийнятті з цих питань рішень, які спричиняють правові наслідки [4, 160].

На думку М. Вітрука, конституційне правосуддя являє собою синтез, сплав двох начал – сутності конституційного контролю і форми правосуддя, внаслідок чого ми маємо справу із самостійним видом державно-владної діяльності у спеціалізованій формі конституційного правосуддя. Конституційні суди наділені спеціальною

компетенцією – конституційною юрисдикцією, яка здійснюється шляхом конституційного судочинства. Судова конституційна юрисдикція і відповідне конституційне судочинство складають конституційну юстицію, точніше конституційне правосуддя [5, 73].

Як зазначав А. Шергін, вирішення правових конфліктів традиційно пов'язується із судовою діяльністю, з правосуддям, яке, безумовно, є найбільш досконалим способом юрисдикційного захисту інтересів держави і особи, проте не єдиним. Юрисдикційна діяльність не обмежується лише функцією здійснення правосуддя, оскільки суди – не єдині органи, які вирішують правові спори. Варто виходити із того, що однаковий вид державної діяльності – юрисдикцію – здійснюють різні суб'єкти [6, 5]. Так, відповідно до Конституції України, юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, проте законодавством України закріплені певні юрисдикційні повноваження і за іншими суб'єктами – органами державного управління.

М. Тесленко конституційну юрисдикцію в Україні розглядає як здійснення державної влади спеціально уповноваженим Конституцією України органом – Конституційним Судом України: вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів і інших правових актів, виявлення, констатація і усунення їх невідповідності Конституції України [7, 47].

О. Мироненко фактично ототожнює поняття «конституційна юстиція» та «конституційна юрисдикція», коли стверджує, що «конституційна юстиція» – це, у першу чергу, компетенція конституційного суду, а в другу – коло повноважень того чи іншого державного органу у сфері правової оцінки конкретного юридичного факту з точки зору його відповідності конституції держави» [8, 47].

Отже, термін конституційна юрисдикція має походження від латинських слів «jus»- право та «disco»- говорю, а також перекладається як судочинство. Проаналізувавши наведені вище поняття, можна зробити висновок що термін конституційна юрисдикція – це сукупність повноважень відповідного органу у вирішенні правових спорів, діяльність уповноваженого законом органу правосуддя що полягає у розгляді справ, предметом яких є пов'язані із забезпеченням дотримання конституції державними органами конституційно-правові питання, а також ухвалення з цих питань юридично обов'язкових питань, що мають правові наслідки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституційна юрисдикція : підручник. За ред. Ю.Г. Барабаша та А.О. Селіванова. Х.: Право, 2012. 168 с.
2. Портнов А. Історико-правові джерела виникнення конституційного судочинства. Віче. № 5. 2008. URL: <http://www.viche.info/journal/872/>
3. Мяловицька В. Особливості законодавчого регулювання компетенції органів конституційного правосуддя в європейських державах. Вісник Конституційного Суду України. 2015. №4. С. 127-129. URL: file:///C:/Users/pc/Downloads/Vksu_2015_4_18.pdf
4. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В. Е. Чиркин. М.: Манускрипт, 1996. 730 с.
5. Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс: учебное пособие. М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. 592 с.
6. Стрижак А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави. Право України. 2010. №6. С. 4–11.
7. Тесленко М. В. Судебный конституционный контроль в Украине: монография. К.: Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2001. 334 с.
8. Мироненко О. М. Про деякі загальні підходи до поняття «конституційна юстиція» і предмета її історії. Вісник Конституційного Суду України. 1998. № 4. С. 46 – 61.

ІСТОРИЧНІ УРОКИ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА ДЛЯ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

*Томенко М. В., д-р політ. наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Розглянуто п'ять основних уроків Конституції Пилипа Орлика, яка була розроблена під впливом ідей Івана Мазепи, для сьогодношньої конституційної дискусії. Визначено, що Конституція, написана в контексті провідних ідейних тенденцій західноєвропейського парламентаризму, заклала головні принципи республіканської форми правління та демократичного політичного ладу в Україні.

Історія української Конституції підказує дуже багато уроків для сьогодношньої конституційної дискусії. Зокрема, як відомо, документ, що зветься Конституцією Пилипа Орлика, насправді був документом колективним і виник після аналізу помилок та поразки в червні 1709 року гетьмана Івана Мазепи та його команди під Полтавою.

Мазепа та Орлик чудово розуміли, що прості люди, які проживають в містечках і селах, сім'ї військових тощо занадто затиснуті великою кількістю податків, не мають достатніх прав і вольностей, а тим паче знають про корупцію в оточенні тодішньої влади. Крім того, швидка геополітична зміна курсу Івана Мазепи від стратегічного партнерства з Росією до стратегічного партнерства зі Швецією зокрема та Європою загалом не була донесена та роз'яснена широкому загалу.

Щоб отримати довіру українського суспільства, фактично, і були сформульовані статті Основного Закону, які давали би можливість насамперед простим людям переглянути ставлення до тодішньої влади (гетьмана та його команди) й, відповідно, заручитися її підтримкою. Отже, багато статей Конституції, які ми позначаємо як демократичні, справедливі й такі, що випередили в часі багато норм європейських конституцій, з'явилися ще 5 квітня 1710 року.

Очевидно, що і через 310 років у Конституції Пилипа Орлика можна знайти багато концептуально важливих речей, які не лише є слухними, а й мають слугувати своєрідними уроками у нинішній конституційній дискусії чи в ставленні можновладців до Основного Закону.

«Пакти й конституції...» написані гетьманом Війська Запорізького Пилипом Орликом і його сподвижниками й прийняті 5 квітня 1710 року в Бендерах, фактично є першою європейською Конституцією в сучасному її розумінні. Для належної оцінки змісту цього документа варто взяти до уваги історичні обставини, які передували його появі. У 1907 році гетьман Іван Мазепа та тодішня українська еліта, що підтримувала його, зазнала поразки у військовому протистоянні з Петром I під Полтавою. Однією з головних причин програшу слід вважати відсутність широкої підтримки суспільством та низовим військом «швидкої» геополітичної переорієнтації Івана Мазепи з Росії Петра I на Швецію Карда XII. Тому низка розділів Конституції Пилипа Орлика, що, безсумнівно, готувалася з урахуванням ідей Івана Мазепи, є своєрідною реакцією на уроки поразки під Полтавою.

Конституція складається з преамбули та 16 параграфів, де сформульовані головні принципи побудови держави. У преамбулі схематично викладено історію Війська Запорозького – всього малоросійського народу. Тут Пилип Орлик витворив історико-політичний міф про те, що першим прийняв християнство каган «хозарів-козаків», а не князь Володимир Святославович. У такий спосіб документ закладав, так би мовити, історичний пріоритет Української держави та козаків, які, на думку Пилипа Орлика, були попередниками Володимира Великого в процесі залучення українських земель до європейської цивілізації. Зазначена схема (хозари-козаки –

оборонці народк та території України)стала підґрунтям ідеї окремішності русько-малоросійського-українського народу та його природного права на власну державу. Ця ідея в розширенішому, але завуальованішому вигляді пізніше була подана в «Історії Русів» (1818-1822 рр.).

У першому параграфі розглянуто питання віри, заявлено про православ'я як панівну релігію в державі, а також про відновлення автокефалії. Другий параграф важливий тим, що чітко окреслював кордони держави, визначені Зборівським договором 1649 року. Гетьман зобов'язувався оберігати територіальну цілісність країни.

I. Конституція і закон – один для всіх: від глави держави до простого громадянина

Принциповий характер мають шостий і сьомий параграфи, де сформульована ідею поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Так, законодавча влада належить Раді, членами якої є полковники зі своєю старшиною, сотники, «генеральні радники від усіх полків» і «посли від Низового Війська Запорозького для слухання й обговорення справ». Рада повинна збиратись тричі на рік – на Різдво Христове, свята Великодня та Покрови, а також за рішенням гетьмана. Усі важливі державні справи гетьман мав попередньо узгоджувати, «на власний розсуд (Гетьмана) ніщо не повинно ні починатися, ні вирішуватися, ні здійснюватися». Суд також мав діяти незалежно, адже гетьман «не повинен карати сам із власної ініціативи й помсти, але таке правопорушення – й умисне, й випадкове – має підлягати (розгляду) Генерального Суду, що повинен винести рішення не поблажливе й не лицемірне, а таке, якому кожен мусить підкорятися, як переможений законом».

«...Але коли деякі Гетьмани Війська Запорозького узурпували владу, порушуючи всіляке природне право й рівність, вони на власний розсуд встановили такий закон: «Я так хочу, я так велю». Через таке деспотичне право (завдяки) некомпетентності гетьманського правління на батьківщині і у Війську Запорозькому виникли численні безпорядки, порушення законів і вольностей, громадські утиски, насильницьке розміщення військових постойв, зневажливе ставлення до старшин, полковників та знатних козакі ... Якщо у діях Ясновельможного гетьмана буде помічено щось несумісне з правами та вольностями, шкідливе та некорисне для Вітчизни, тоді Генеральна Старшина, полковники і генеральні радники будуть уповноважені вільними голосами чи приватно або, якщо виникне така необхідність, й публічно на раді висловити Його Вельможності докір щодо порушення прав та вольностей без осудження та найменшої образи високої регіментарської честі. На ті докори Ясновельможний гетьман не має ображатися та мститися, а навпаки, намагатися виправити недоладності». (зі ст. VI Конституції Пилипа Орлика)

II. Як побороти корупцію в кадрових призначеннях керівництва держави та забезпечити справедливе правосуддя

Автор Конституції, а ми розуміємо, що й у цілому тодішня козацька еліта, звертає увагу на так звану чиновницьку корупцію. У Розділі X читаємо: треба: «заборонити ці зловживання, що так поширилися... Тягарі й здирництво нещасного простолюду беруть свій початок із підкупу за сприяння особам, які просять і домагаються судових посад... розбещуючи урядовців, козаків і простолюдинів, завойовуючи прихильність Гетьмана підступними дарунками». Передбачалося, що такі посади мають бути виборними.

«...Оскільки ж усі тягарі і здирство нещасного простолюду беруть свій початок із підкупу за сприяння особам, що просять і домагаються судових посад, не користуючись довір'ям і не маючи заслуг, але ненаситно прагнучи до власного збагачення, розбещуючи урядовців, козаків і простолюдинів, завойовуючи

прихильність Гетьмана підступними дарунками, за допомогою яких намагаються без вільних виборів, всупереч праву і рівності, піднятися на вершину полкових та інших урядів і почестей, тому найсерйознішим чином постановляємо, що Ясновельможний Гетьман не надаватиме нікому ніяких урядів ані почестей, керуючись якоюсь попередньою оцінкою вартості полковницьких відзнак чи інших козацьких та простих посад, і не нав'язуватиме на них нікого силоміць. Але завжди як козацькі, так і прості урядники, а особливо полковники, повинні обиратися вільним волевиявленням і голосуванням, і після виборів затверджуватися гетьманською владою, хоча вибори цих виборних (осіб) не повинні оголошуватися і здійснюватися без гетьманської згоди. Цей закон належить виконувати і полковникам, не призначаючи сотників та інших урядників на основі дружніх стосунків і особистої прихильності без вільного голосування всього повіту, але обираючи і не усуваючи від урядів через приватні сутички» (зі ст. X Конституції Пилипа Орлика).

«Якщо хтось із старшин, полковників, генеральних радників, знатних козаків та всіх інших урядників, а також із рядових козаків учинить злочин, що шкодить гетьманській честі, виявившись винним через нечестивий умисел або випадково, у такому разі подібних винуватців (злочину) не повинен карати сам Ясновельможний Гетьман із власної ініціативи і помсти, але таке правопорушення — і умисне, й випадкове — має підлягати (розгляду) Генерального Суду, який повинен винести рішення не поблажливе й не лицемірне, а таке, якому кожен мусить підкорятися, як переможений законом» (зі ст. VII Конституції Пилипа Орлика).

III. Як захистити соціальні права простих громадян та встановити справедливі податки

Фактично Конституція Пилипа Орлика – єдиний документ, який писався не для політичної еліти, а для всього українського народу. Саме тому в документі бачимо цілу низку так званих соціальних статей на захист простих людей загалом і встановлення справедливих податків зокрема.

«Оскільки податки на річну платню компанійцям і сердюкам (кінним і пішим козакам з гетьманської лейб-гвардії) та інші публічні видатки, а також стації на компанійців та сердюків були встановлені як загальна повинність для всіх жителів України, і козаків, і простолюду, отож і податки, й згадані вище стації мають бути всюди ліквідовані і повністю відмінені. Таким чином, державна скарбниця, закрита для задоволення державних потреб, повинна бути відновлена за рахунок регулювання видатків. Що ж стосується платні кінним і пішим після закінчення війни, то вона повинна залишатися серед військових служб у віданні Гетьмана, про що на Генеральній Раді буде обговорено і прийнято постанову» (зі ст. XV Конституції Пилипа Орлика).

«... Після того, як наша власна батьківщина буде втихомирена від збурення війнами й звільнена від московського рабства, нехай буде призначена і через спеціально встановлених комісарів здійснена ревізія усіх видів публічних і приватних володінь і за високим рішенням Генеральної Ради у присутності Гетьмана нехай буде ухвалено урочисто й непорушно: кому належить згідно з законом, а кому не належить користуватися правом володіння публічними маєтками, і які саме належить виконувати повинності підданам. Подібним же чином збільшуються тягарі нещасного пригнобленого простолюду й тому, що чимало заможних козаків під приводом права підсусідства захищають прийнятих на свою садибу простолюдинів від будь-якої міської й сільської повинності. Так само і заможні купці, відзначені гетьманськими вольностями, а також ті, що перебувають під заступництвом і опікою полковників, уникають виконання належних публічних повинностей і відмовляються надавати допомогу нещасному простолюдинові. Через це Ясновельможний Гетьман своїми Універсалами повинен буде подбати як про

повернення селян, прихованих (у володіннях) царя, так і про заборону звільняти купців від несення публічних повинностей, не протегуючи їм у цьому надалі» (зі ст. XII Конституції Пилипа Орлика).

«Часто люди бідні скаржаться на численні здирства з боку збирачів державних податків та податкових чиновників, а також ярмаркових об'їждчиків. Бідній людині взагалі неможливо на ярмарку продати будь-яку річ для полегшення своєї бідності та купити щось для власних потреб без ярмаркової плати. А не дай Боже, хоч чимось завинити, то будеш обідраним ярмарковими об'їждчиками з ніг до голови. Тому нехай збирачі податків та податкові чиновники збирають до державної скарбниці тільки те мито і тільки з тих товарів, які будуть виражені у майнових угодах, нічого зайвого від купців не вимагаючи і людям бідним здирства не чинячи. Так само й об'їждчики ярмаркові повинні збирати мито з тих, кому належить його платити, а не з убогих людей, які прибули на ярмарок, щоб щось продати або купити для власних потреб» (зі ст. XVI Конституції Пилипа Орлика).

«... Подібно до того, як Ясновельможному Гетьману з обов'язку його уряду належить керувати й наглядати за порядком щодо всього Війська Запорозького, так само він повинен пильно дбати про те, щоб простим козакам і простолюдином не чинилось надмірних утисків, спустошливих поборів і здирств. Бо ці надужиття спонукають люд залишати обжиті місця і відходити до чужих країв за межі рідної землі, аби полегшити подібні тягарі і шукати життя кращого, спокійнішого і легшого. Через це нехай пани полковники, сотники, отамани, урядники і виборні не наважуються пригноблювати свою домашню челядь і простих козаків, а особливо простолюдинів, які не знаходяться у прямій залежності від їхніх урядів чи в їхньому особистому підданстві, посилаючи (їх) косити сіно чи збирати врожай, виганяючи на укріплення валів, відбираючи насильно, шляхом грабунку чи примусового продажу земель, за якусь незначну провину все рухоме й нерухоме майно. Також ремісників не примушувати без дозволу до виготовлення замовлених до хатнього вжитку речей, а козаків не звільняти від служби заради (виконання) приватних доручень. Ясновельможний Гетьман повинен заборонити ці зловживання, що так поширилися, й, уникаючи їх сам, гідним наслідування прикладом, і викорінюючи» (зі ст. X Конституції Пилипа Орлика).

IV. Державна підтримка військових та їхніх родин

Спеціальний розділ конституції визначає права та привілеї Війська Запорозького, зокрема тої частини, що історично мала землі, укріплення та фортеці, розташовані на Дніпрі, та називалася Січчю (Розділ IV). Ще один пункт документа є яскравим прикладом пошуку підтримки серед простого козацтва: вдови козаків, їхні дружини та діти-сироти, козацькі господарства й господарства жінок, чоловіки яких перебувають на війні чи на військовій службі, не мали притягуватися до жодних обов'язкових для простого люду загальних повинностей і обтяжуватися сплатою податків (Розділ XI).

«Встановлюється і оголошується непорушним, що вдови козаків, їхні дружини та діти-сироти, козацькі господарства і (господарства) жінок, чоловіки яких перебувають на війні або на якихось віськових службах, не притягатимуться до жодних обов'язкових для простого люду загальних повинностей і не будуть обтяжені сплатою податків» (ст. XI Конституції Пилипа Орлика).

V. Про гарантії самоврядування міст та громад

Розділ XIII гарантує, що Київ та інші міста України зберігають недоторканими й непорушними всі свої справедливо отримані права та привілеї.

«Силою цього Виборчого акту ухвалюється, щоб столичне місто Русі Київ та інші міста України зберігали недоторканими й непорушними всі свої справедливо отримані закони та привілеї й це мусить у відповідний час обов'язково підтверджуватися гетьманською владою» (ст. XIII Конституції Пилипа Орлика).

ПИТАННЯ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

*Трапезна І. В.,
НК – Тентюк Л. М., канд. іст. наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Для забезпечення ефективної реалізації права кожного на доступ до інформації, права на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово та в інший спосіб, Верховна Рада України 13 січня 2011 року прийняла Закон України «Про доступ до публічної інформації»[1].

Основною метою цього Закону є визначення порядку здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації та інформації, що становить суспільний інтерес.

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Одна з вкрай важливих речей, яка передбачена п.5 ч.2 ст.6 Закону, це те, що не може бути обмежено доступ до публічної інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по-батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно.

Крім того, згідно з ч.2 ст.19 Закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Відповідно до ч.2 ст.22 Закону відповідь розпорядника інформації про те, що інформація може бути одержана запитувачем із загальнодоступних джерел, або відповідь не по суті запиту вважається неправомірною відмовою в наданні інформації.

Верховна Рада України 1 липня 2014 року ухвалила Закон України «Про вищу освіту». Крім низки положень щодо забезпечення інтеграції вищої освіти України до Європейського простору, розвитку незалежної системи забезпечення якості вищої освіти, удосконалення змісту і принципів ліцензування й акредитації вищої освіти та атестації наукових кадрів вищої кваліфікації і т.д., закон передбачає також розширення громадського контролю за прозорістю у сфері вищої освіти, зокрема, встановлює гарантії доступу фізичних та юридичних осіб до інформації у галузі вищої освіти на засадах відкритості, прозорості, доступності та безоплатності.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» вищі навчальні заклади є розпорядниками інформації щодо використання бюджетних коштів (державні установи), а також можуть бути розпорядниками щодо інформації, пов'язаної з виконанням обов'язків в сфері надання освітніх послуг. Останнє стосувалось лише вищих навчальних закладів, яким надавалась автономія, зокрема, на визначення змісту освіти, планів прийому студентів, встановлення і присвоєння вчених звань та інших делегованих повноважень.

Водночас, згідно Закону України «Про вищу освіту» [2] значно розширюється університетська свобода і більш детально врегульовується питання доступу до

інформації про заклади вищої освіти, прямо передбачивши їх обов'язок оприлюднювати на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов'язань, зокрема, щодо: надання освітніх послуг, визначення програм підготовки студентів, присудження наукових ступенів, участі в міжнародній співпраці, здійснення фінансово-господарської діяльності, забезпечення якості освіти тощо (стаття 32 Закону).

На офіційному сайті закладу вищої освіти також оприлюднюються:

– статут та інші документи закладу вищої освіти, якими регулюється порядок здійснення освітнього процесу;

– інформація про склад керівних органів;

– бюджет закладу вищої освіти;

– річний (у т.ч. фінансовий) звіт;

– кошторис закладу вищої освіти на поточний рік та всі зміни до нього;

– звіт про використання та надходження коштів;

– інформація щодо проведення тендерних процедур;

– штатний розпис на поточний рік;

– стан майна закладу вищої освіти та порядок його використання;

– інформація про процедури та результати прийняття рішень і провадження діяльності у сфері вищої освіти (стаття 79);

– розмір плати за весь строк навчання або за надання додаткових освітніх послуг (стаття 73)

Більше того, обов'язок оприлюднювати на офіційному веб-сайті університету щорічний звіт про свою діяльність покладається і на керівника закладу вищої освіти (стаття 34), а також встановлено вимогу для органів студентського самоврядування публічно звітувати про використання коштів та виконання кошторисів не рідше одного разу на рік (стаття 40).

Таким чином, поряд з розширенням незалежності вищих навчальних закладів передбачено і посилення можливостей громадського контролю за прозорістю їх діяльності, важливим інструментом якого стає доступ до публічної інформації. При цьому важливо зауважити, що вся перелічена вище інформація має не лише оприлюднюватись на веб-сайтах, а й повинна надаватись у відповідь на інформаційні запити, що можуть бути направлені до вищих навчальних закладів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 року № 2939-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2939-17>

2. Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1556-18>.

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Хоббі Ю. С., канд. юрид. наук

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Поширення коронавірусу змусило владу України встановити карантин на території України з 12 березня по 3 квітня 2020 року. Відповідні заходи передбачені в Постанові КМУ «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» від 11 березня 2020 р. № 211 [1].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року № 1645-III карантин – це адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб [2]. Ч. 4 ст. 29 відповідного Закону встановлює, що у рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них (курсив – Наш). Карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби. На цей період можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності.

Розглянемо, які саме права можуть бути обмежені. Так, у разі виникнення пандемії може бути введений надзвичайний стан, що передбачено ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року № 1550-III [3]. Хоча ст. 7 даного Закону обмежує строк надзвичайного стану не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях, з можливістю його подовження, але не більш як на 30 діб.

В умовах надзвичайного стану може бути обмежено конституційне право, гарантоване ст. 33 Конституції України, а саме свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України. Це проявляється в тому, що місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування встановлюють особливий режим в'їзду на територію карантину та виїзду з неї громадян і транспортних засобів, а у разі потреби – проводити санітарний огляд речей, багажу, транспортних засобів та вантажів в умовах карантину, а також створювати на в'їздах і виїздах з території карантину контрольно-пропускні пункти.

В той же час ч. 2 ст. 33 Конституції України передбачає, що громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну. Але в умовах закриття кордонів та обмеження пересування по та через територію країни, значна кількість українців не можуть повернутися до дому та вимушені перебувати в умовах, які сприяють їхньому захворюванню. Для повернення Президент встановив лише 3 доби, але не була врахована ситуація в інших країнах, які також закрили кордони та обмежили сполучення, що призвело до багатокілометрових черг на кордонах, де люди перебувають по кілька діб в антисанітарних умовах.

Ст. 28 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року № 4004-XII передбачає також примусову госпіталізацію осіб, хворих на особливо небезпечні інфекційні хвороби, що за своїм змістом є обмеженням. Але тут постає питання про співмірність інтересу людини та інтересів усього суспільства. Тому доцільно заздалегідь отримати письмову згоду особи про перебування на карантині протягом 14 днів.

Крім того, молодь зіткнулась із обмеженням права на освіту, яке передбачено ст. 53 Конституції, оскільки КМУ заборонив відвідування закладів освіти її здобувачами. Також не зрозуміло яким чином випускники будуть здавати ЗНО та буде відбуватися вступна кампанія і не вирішено питання щодо літніх канікул. Але не всі звертають увагу на те, що обмеження цього права тягне за собою і обмеження права на працю, оскільки: – по-перше, дошкільні заклади освіти закриті; – по-друге, більшість підприємств мусило закритися на карантин і в кращому випадку перевести своїх співробітників на дистанційну форму роботи, в гіршому – звільнити. Не кажучи вже про належні, безпечні і здорові умови праці.

Також, своєю Постановою КМУ обмежив проведення всіх масових заходів, у яких бере участь понад 200 осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це пряме обмеження ст. 39 Конституції, яка гарантує право громадян збиратися мирно, хоча ч. 2 ст. 39 і так передбачає можливість обмеження цього права судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, *для охорони здоров'я населення* (курсив – Наш) або захисту прав і свобод інших людей.

Крім того, передбачається посилення адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за порушення санітарного законодавства. Зокрема, 17 березня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», яким передбачається зміна ст. 325 КК України, якими, за порушення правил та норм, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним захворюванням, а також масовим інфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними, якщо такі дії спричинили або завідомо могли спричинити поширення цих захворювань, збільшується *штраф від тисячі до трьох тисяч* неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або *позбавленням волі на той самий строк* (курсив – Наш). Зміни торкаються Кодексу України про адміністративні правопорушення, який доповнено ст. 44-3 – порушення правил щодо карантину людей, яка передбачає накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Таким чином, права людини хоча і обмежуються, але це законні обмеження, оскільки вони здійснюються на підставі закону з метою, яка передбачена законом і саме тими заходами, які забезпечать той баланс між обмеженнями та поставленою метою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19 : Постанова Кабінету міністрів України від 11 березня 2020 р. №211 URL : <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>.

2. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квітня 2000 року № 1645-III (дата звернення 22.03.2020) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>.

3. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 березня 2020 року № 530-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20>

СВОБОДА СЛОВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Черненко Б. Ю.,

НК – Кучук А. М., д-р юрид. наук, доцент

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

Стаття 34 Конституції України гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. За змістом цієї статті кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Але здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

У статті 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Право на поширення інформації є складовою свободи слова та фундаментальним правом людини, закріпленим як на міжнародному, так і на національному рівні. З появою інтернет-технологій воно трансформувалося. Розширилося коло суб'єктів, його використовують. Спектр цілей, досягнення яких стало можливим в результаті реалізації даного права, також став ширше [1].

Інтернет-середовище із засобу зберігання і поширення інформації перетворюється в інструмент, за допомогою якого людина може реалізувати ряд конституційних прав і свобод. Інтернет надає широкі можливості у сферах освіти, охорони здоров'я, отримання державних і муніципальних послуг та ін. Водночас необхідно враховувати, що існують у цій сфері ризики, в тому числі загрози життю і здоров'ю людей. Слід виділяти міжнародний і національний рівні регламентації даної сфери. Слід акцентувати увагу на відсутності або недостатності регулювання на національному рівні особливостей реалізації та захисту прав і свобод людини в мережі Інтернет. Для розв'язання цієї проблеми окремими науковцями пропонується удосконалити законодавство в цій сфері, зокрема закріпити форми і межі обмежень прав і свобод, що реалізуються за допомогою мережі Інтернет, гарантії прав і свобод в інтернет-просторі, механізми їх захисту та ін. [2]

Завдяки можливостям Інтернету поняття «засоби масової інформації», що використовується в однойменному законі, фактично втратило актуальність. Цей стан справ вимагає вироблення нових підходів до регулювання права на розповсюдження інформації з урахуванням особливостей, які з'явилися в його реалізації через Інтернет. Потрібна нова модель правового регулювання, в якій будуть систематизовані обмеження даного права на основі змісту поширюваної

інформації, вилучені дублюючі обмеження, а при використанні запобіжного заходу і заходів відповідальності для порушників враховані особливості глобальної мережі.

Європейський суд з прав людини виходить з того, що поширення інформації в Інтернеті підпадає під захист ст. 10 Конвенції. Водночас він визнав, що рівень захисту інформації, розміщеної в мережі Інтернет, відрізняється від того, який надається інформації, поширюваної в засобах масової інформації. Істотний інтерес представляють правові позиції, вироблені Судом щодо блокування інтернет-сайтів, відповідальності інтернет-провайдерів за поширювану інформацію і коментарі, співвідношення свободи поширення інформації і авторських прав.

Необхідність регулювання відносин, пов'язаних з поширенням інформації в мережі «Інтернет», очевидна. Особливу занепокоєність викликає безконтрольне розміщення інформації екстремістського характеру. Отже, потрібно ввести зміни в чинне законодавство, дозволяючи правоохоронним органам блокування сайтів, на яких розміщені матеріали з дитячою порнографією, відомості про виготовлення наркотичних засобів, інформацію про способи вчинення самогубств і заклики до екстремістської діяльності. Однак прийняті в даній сфері норми не завжди є ефективним регулятором інформаційних відносин, а також призводять до масових порушень конституційного права на отримання і поширення інформації. [3].

Інформація, яка розміщується у всесвітній мережі, стає доступною для необмеженого кола осіб, в різних частинах світу. Причому і особи, які розмістили інформацію, і особи, її користуються можуть зберігати анонімність. Крім того, у зв'язку з відсутністю географічних рамок, обмеження доступу до інформації або блокування сайту, не позбавляють від проблеми розміщення такої інформації в іншому місці. Таким чином, на перший план виходять проблеми встановлення осіб, які розмістили інформацію екстремістського спрямування в мережі Інтернет, а також встановлення власника сайту, на якому були розміщені дані матеріали. Розв'язати проблему протидії терористичним і екстремістським організаціям досить складно. Однак ефективність роботи в даному напрямку багато в чому залежить від ефективної і сучасної правової бази. Особлива роль в блоці нормативно правових актів в сфері протидії екстремізму належить нормам кримінального та адміністративного права, які у свою чергу мають ряд недоліків. Необхідності розробити загальнодержавну комплексну програму, яка охоплює не тільки правоохоронний, а й політичний, соціальний, економічний, правовий, ідеологічний, пропагандистський, інформаційний, оперативно-розшукової та інші аспекти [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Колобаєва Н. Є. Особливості реалізації права на поширення інформації під час використання мережі інтернет. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-realizatsii-prava-na-rasprostranenie-informatsii-pri-ispolzovanii-seti-internet/viewer> (дата звернення 18.03.2020).

2. Саліков М. С. , Несмеянова С. Е. Права і свободи людини в мережі інтернет: особливості реалізації та захисту. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-postanovke-problemy-ob-osobennostyah-realizatsii-i-zaschity-prav-i-svobod-cheloveka-v-seti-internet/viewer> (дата звернення 18.03.2020).

3. Нардіна О. В. Обмеження конституційного права на доступ до отримання і поширення інформації в мережі «інтернет» в зв'язку з протидією екстремізму і тероризму. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ogranichenie-konstitutsionnogo-prava-na-dostup-k-polucheniyu-i-rasprostraneniyu-informatsii-v-seti-internet-v-svyazi-s-protivodeystviem/viewer> (дата звернення 18.03.2020).

4. Золоєва З.Т. , Койбан Б. Г. Деякі проблеми правової протидії екстремістських проявів в інформаційно-телекомунікаційної мережі інтернет. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-pravovogo-protivodeystviya-ekstremistskim-proyavleniyam-v-informatsionno-telekommunikatsionnoy-seti-internet/viewer> (дата звернення 18.03.2020).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЧЕРЕЗ РЕФЕРЕНДУМ

Черненко Н. В.,

НК – Обрусна С. Ю., д-р юрид. наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Важливим інститутом безпосередньої демократії, що дозволяє громадянам України, реалізувати право на прийняття рішень з найважливіших питань державного, місцевого значення, є всеукраїнський і місцевий референдуми.

Головною проблемою реалізації прямої демократії через референдум є невизначеність і неврегульованість законодавчого забезпечення реалізації конституційного права громадян України.

26 квітня 2018 р. Конституційний Суд України визнав неконституційним Закон «Про Всеукраїнський референдум», ухвалений ще у 2012 р. У своєму Рішенні Конституційний Суд України вказав як на порушення Верховною Радою процедури його ухвалення, так і на ухвалення Парламентом неконституційних положень по змісту.

Закон передбачав можливість ухвалення нової Конституції, що суперечить самій Конституції, до якої можна лише вносити зміни. Закон не визначав, звідки береться текст нової Конституції, що дозволяло владі підмінити встановлену процедуру внесення змін до Конституції шляхом проведення референдуму, обходом Верховної Ради та винесенням на голосування свого тексту Конституції з подальшою фальсифікацією його результатів. Структуру закону було вибудовано так, щоб за допомогою такого інструменту як референдум проводити провладні рішення. Референдум за народною ініціативою був повною профанацією, оскільки встановлював нереалістичну без підтримки адміністративного ресурсу процедуру народної ініціативи. Також у рішенні наголошується, що законопроект 6278 України «Про Всеукраїнський референдум» не було розглянуто на засіданні відповідного комітету ВРУ, а також «частиною народних депутатів було порушено вимогу щодо особистого голосування» [1].

У червні 2013 р Венеціанська комісія оцінила закон України про Всеукраїнський референдум на запит голови Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) Андреса Геркеля. Зокрема, Венеціанська Комісія встановила, що дозвіл виносити на референдум питання внесення змін до Конституції чи нової Конституції може порушити конституційну стабільність та законність в Україні. Крім того, Комісія висловила думку, що закон про референдум не повністю відповідає міжнародним стандартам стосовно питань, які можуть бути винесені на референдум за народної ініціативи. Також Венеціанська комісія відзначила низку технічних проблем у вказаному законі [2, 26].

В системі форм безпосереднього народовладдя особливе місце належить місцевому референдуму, що являє собою голосування виборців – членів територіальної громади, шляхом якого приймаються рішення з будь-яких питань самоврядного характеру [3, 232].

Раніше питання організації та проведення місцевих референдумів регламентувалися Законом України «Про Всеукраїнський та місцеві референдуми» від 03 липня 1991 р., який втратив чинність на підставі п. 4 Прикінцевих положень Закону України «Про Всеукраїнський референдум» від 06 листопада 2012 року. Парламент України так і не спромігся сформувати нову законодавчу основу місцевих референдумів. Таким чином, на порядку денному і сьогодні залишається актуальною проблема формування такого законодавчого поля, яке б максимально сприяло

розвитку місцевої демократії в Україні шляхом закріплення такого важливого каналу ефективної участі громадян у вирішенні питань місцевого значення, як місцевий референдум.

Чіткого визначення потребує предмет місцевого референдуму, тобто коло питань, з яких може бути проведений або ж обов'язково проводиться місцевий референдум. Вихідним положенням щодо цього мають бути норми Конституції України, згідно з якими до відання місцевого самоврядування належать питання місцевого значення. При цьому виникають два запитання: 1) які ж саме питання можна зарахувати до питань місцевого значення; 2) чи всі з питань місцевого значення можуть становити предмет місцевого референдуму. Відповідь на перше запитання однозначно сформулювати неможливо, оскільки ні Конституція, ні чинне законодавство України чітко не визначають вичерпного переліку таких питань. У різних нормативних актах закріплюються лише питання, зараховані до компетенції окремих видів органів місцевого самоврядування.

Якщо виходити з положень статті 140 Конституції стосовно права територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення (однією з форм реалізації якого є місцевий референдум), то можна зробити однозначний висновок – суб'єктом права на проведення місцевого референдуму є територіальна громада. Відповідно, можна говорити про сільські, селищні, міські (з певним застереженням і районні у містах) референдуми. Обласні, районні референдуми – чи взагалі вони можуть проводитися в регіоні (область) чи субрегіоні (район) та чи є для цього політико-правові підстави.

Відповідь на це питання пов'язана з двома обставинами. Так, по-перше, Конституція України не передбачає інституту регіонального самоврядування, немає, відповідно, і суб'єкта права на регіональне самоврядування – регіонального територіального колективу. Логічно виникає питання і щодо суб'єкта права на проведення місцевого самоврядування в межах регіону (субрегіону) – якщо відсутній регіональний територіальний колектив, то у якості такого суб'єкта теоретично могли б виступати жителі області, району. Але тоді, природно, виникає інше запитання – чи є взагалі питання місцевого значення, які б стосувалися жителів регіону в цілому як певної територіальної спільноти людей. Очевидно, що таких питань немає, як немає і відповідної територіальної спільноти. Конституція України містить положення лише про обласні, районні ради як органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ. При цьому ніяких положень щодо можливості вирішення питань, що становлять подібні спільні інтереси безпосередньо жителями області, району, Конституція України не містить [4].

Референдум є важливою формою прямої демократії. За процедурою, схожою на процедуру проведення політичних виборів, громадянам пропонують зробити свій вибір із альтернативних відповідей на поставлені питання. На жаль, на даний момент постає проблема з відсутністю законодавства, яка регулює процедуру проведення національного референдуму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. КСУ оприлюднив рішення щодо закону «Про всеукраїнський референдум. URL: <https://www.unian.ua/politics/10097966-ksu-oprilyudniv-rishennya-shchodo-zakonu-pro-vseukrajinskiy-referendum.html>
2. Конституційне право України : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
3. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. Вид. 6-те, виправл. та доповн. К.: Атіка, 2009. 608 с.
4. Пундор Ю. О. Актуальні проблеми виборчого законодавства України за результатом виборів 2019 року. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/15.pdf

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІЄВОГО МЕХАНІЗМУ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Чечель А. О.,

НК – Сердюк Л. М., канд. юрид. наук

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У період стрімкого розвитку інформаційного суспільства та євроінтеграційних процесів в Україні відбувається активний процес реформування законодавства. Особливо актуального значення зараз набуває електронна демократія. Проаналізувавши більшість країн світу, можна стверджувати, що майже в усіх використовується електронне голосування, але зі своїми особливостями.

Щодо України, то електронне голосування залишається лише як законопроекти та предмет обговорення. Проблематика електронного голосування описувалася багатьма вітчизняними науковцями, але саме з точки зору альтернативи звичайному голосуванню на виборчих дільницях, то таке питання відобразалося не у достатньому обсязі.

Проаналізувавши закордонний досвід здійснення електронного голосування можна виділити основні форми його реалізації:

- голосування за допомогою технічних обчислювальних машин на виборчих дільницях;
- дистанційне голосування за допомогою мережі Інтернет

Позитивний досвід електронного голосування закордоном підтверджується відсотком осіб, які прийняли участь в здійсненні свого активного виборчого права, наприклад, в Естонії цей показник збільшився з 2% до 24%, що на нашу думку є досить гарним показником ефективності запровадження електронного голосування [1].

Неможливо обговорювати електронне голосування без виокремлення його переваг та недоліків. По-перше, в електронному голосуванні наявний плюралізм форм його використання, наприклад, електронна скринька, голосування в Інтернеті, спеціальне технічне обладнання прямо на виборчих дільницях. Але ж, запровадження тієї чи іншої форми електронного голосування повинно відповідати виборчій системі, місцевим традиції та тенденції їх розвитку. Це перш за все стосується тих осіб, що під час виборів знаходяться не в Україні. Це надасть змогу швидко та якісно зробити своє волевиявлення та знати, що його голос буде збережено та враховано [2].

Очевидно, що впровадження системи електронного голосування в Україні матиме свої труднощі. Наприклад, при голосуванні в Інтернет мережні необхідно переконатися в ідентифікації особи, яка голосує, при цьому зберігати принцип таємниці голосування. Для цього необхідно забезпечити якісну реєстрацію, або ідентифікацію, наприклад, за електронним паспортом, що в Україні знаходиться на етапі розробки. Також необхідно гарантувати, що після голосування всі результати та всі голосу будуть відображені для їх підрахунку. Контроль їх цілісності можна було б забезпечити за допомогою електронного підпису особи. Але, не всі виборці володіють такою можливістю, а також це ставить під сумнів анонімність голосування [3].

На наш погляд, найбільш вдалою платформою для реалізації електронного голосування може стати мобільний додаток «Держава у смартфоні», який вже користується популярністю та доступністю послуг серед населення. Завдяки запровадженню у даному додатку послуги електронного голосування громадяни можуть скористуватися своїм активним виборчим правом не виходячи з дому, що на

нашу думку збільшить відсоток осіб, які прийматимуть участь у процесі голосування.

У підсумку варто зазначити, що електронне голосування є перш за все проявом демократичної держави. Україна є демократичною державою, що зазначається в Конституції України. Демократія полягає в тому, що всі громадяни мають право голосу та мають право висловити свою думку з приводу того чи іншого питання, але через складну ситуацію на Сході України та особливо зараз через поширення небезпечного вірусного захворювання держава потрібна надати громадянам можливість приймати участь у процесі державотворення без шкоди їх життю та здоров'ю. Одним з таких способів є запровадження системи електронного голосування. Електронне голосування надасть громадянам можливість впливати на процеси державотворення за допомогою Інтернет мережі та технічних засобів, що покращить не тільки відсоток зацікавлених громадян у процесах державотворення, але й збільшить відсоток довіри населення до державної влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ярова А.П. Електронні вибори в Естонії: досвід для України. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/16665>
2. Вибори через інтернет. Реформи народів світу. URL: <https://bigggidea.com/practices/878/>.
3. Войнова Е. О. Електронна демократія як форма політичної комунікації. URL: <https://fpps.onua.edu.ua/index.php/2012-03.../35-2012-04-03-14-46-53>

Секція 3. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Андрієвська Л. О.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Діяльність по доказуванню є без сумніву важливою частиною судового процесу, певною основою, що дає можливість суду, здійснити застосування норм матеріального і процесуального права до фактично встановлених обставин, а також, на основі отриманих відомостей в процесі доведення, здійснюваного сторонами, визначити ті обставини, які мають важливе юридичне значення для вирішення справи по суті.

Законодавчо це поняття не закріплено, і це є виключною прерогативою вчених. Виходячи з норм ЦПК, тягар доведення або так званий обов'язок щодо доказування, лежить на сторонах цивільного процесу, де вони доводять ті обставини, які необхідні суду для прийняття рішення, вигідного для кожної зі сторін, якщо дані сторони не бажають настання невігідних для себе, наслідків. Саме «обов'язок доведення» в цивільному судочинстві, дозволяє досягти в повному обсязі реалізації норми, закріпленої в ст. 55. Конституції України, яка гарантує кожному право на судовий захист.

Безпосередній вплив на інститут доведення надає судовий розсуд, яке слід тлумачити, як суб'єктивне право суду вибирати можливі дії, притаманні на різних етапах цивільного процесу. Говорячи про доведення в цілому, доцільно відзначити і його етапи, на яких можна знайти прояв судового розсуду.

По-перше, це твердження зацікавлених осіб про факти, що лежать в основі заявлених вимог і заперечень. В даному випадку, суд також має право на свій розсуд, визначати ті обставини, які мають важливе юридичне значення для вирішення справи, та в подальшому виносити їх на обговорення, навіть якщо сторони на них не посилалися.

Другим етапом є факт вказівки на докази, необхідні в конкретній справі.

Третім етапом вважається подання доказів. І як було вже сказано, це прерогатива сторін цивільного процесу.

Заключним етапом є збирання, дослідження і оцінка доказів, який не обходиться без участі суду, так як саме він наділяється повноваженнями, в частині надання сприяння по збиранню і витребуванню доказів. Що стосується, оцінки доказів, то це безумовний пріоритет суду, який базується на внутрішньому переконанні [1].

Цивільне процесуальне законодавство згадує допустимі докази, до яких відносяться: пояснення сторін і третіх осіб, показання свідків, письмові та речові докази, аудіо- та відеозаписи, висновки експертів.

15 грудня 2017 року у цивільному процесуальному законодавстві з'явилося поняття електронного доказу. І відразу ж виникає цікаве питання, чи може тепер вважатися доказом в суді фотографія і так званий «скріншот» (знімок екрану)?

У практиці судів загальної юрисдикції застосовується прийняття в докази фотографій, але не кожен суддя приймає доказ, посилаючись на його неприпустимості і недостовірність, так як нині не складе великих труднощів не тільки підробити представлену фотографію, але і створити її. А для перевірки даного доказу, потрібен час, тому суддя в більшості випадків по цій причини не приймає його.

Так, наприклад, в рішенні Печерського районного суду м. Києва у справі №757/43218/16 від 24.05.2017 суд відмовився враховувати «простий знімок з екрану, на якому у вікні браузера відкрито веб-сторінку та роздруківку її вмісту», в ухвалі Печерського районного суду м. Києва у справі № 757/13905/16 від 01.04.2016 «оскільки роздруківки сторінок з Інтернет [...] не доводять факт розміщення відповідної інформації, а головне – особу, що таку інформацію розмістила» [2].

З приводу «скріншотів», цивільний процесуальний кодекс не обмежує можливість його використання в якості письмового доказу. На практиці все частіше можна зустріти використання роздруківки із соціальних мереж у якості доказу в судовому процесі. Так, наприклад, позитивну позицію суду щодо належності та допустимості роздруківки із соціальних мереж як доказу можна знайти в ухвалі Апеляційного суду міста Києва у справі №757/16817/16 від 17.05.2017 «на спростування доводів відповідача щодо скрутного майнового стану позивачка надала роздруківку з персональної сторінки відповідача у соціальних мережах, з яких вбачається, що він багато подорожує» [3].

З практики судів, слід зробити висновок, що залучення таких результатів фіксації в якості доказів, в переважній більшості випадків вирішується судом індивідуально, з урахуванням конкретних обставин. Паперові копії електронного доказу мають бути посвідчені в порядку, передбаченому законом. При цьому такий порядок законом досі не визначено. Процесуально електронні докази можна подавати тільки в оригіналі.

Доказ, отриманий з порушенням вимог закону не має юридичної сили. Наприклад, якщо доказ у вигляді відеозйомки було вироблено прихованою камерою, що є незаконним, і тому в подальшому не має юридичної сили.

А ще важливим фактом, в процесі доведення в цивільному судочинстві, грають свідчення. Вони можуть бути використані практично при розгляді будь-яких категорій справ, але, тим не менш, і в даному випадку виникають труднощі пов'язані з правдивістю цих відомостей, з зацікавленістю свідка у даній справі.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зробити висновок, що відсутність окремої норми, яка визначає елементи процесу доказування, тягне нечіткість з визначенням, перш за все, самого процесу доказування, а також визначення процесуальних засобів, відповідних збиранню і перевірці доказів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Ухвала Печерського районного суду від 01.04.2016 р. по справі №757/13905/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56950422>.
3. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 17.05.2017 р. у справі №757/16817/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66563382>.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Думчиков М. О., канд. юрид. наук

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

З набранням чинності 15 грудня 2017 року новою редакцією Цивільно-процесуального кодексу в Україні було зроблено спробу прийняти законодавство щодо деяких питань, пов'язаних з електронними засобами доказування.

Зокрема, електронні докази були визнані незалежним засобом доказування в цивільному судочинстві. Однак неоднозначна практика застосування положень щодо використання електронних доказів виявила існування нечіткої, неповної законодавчої регламентації подання як оригінальних електронних доказів, так і їх копій до суду, та особливостей вивчення електронних доказів, їх оцінка судом.

Поняття «електронні докази» набуло широкого поширення в 70-х роках ХХ століття з появою так званих «машинних документів». Але в ті часи «машинні» документи насправді ототожнювались з письмовими доказами, оскільки вони нічим не відрізнялися від звичайних документів, які виготовлялися друкованим способом на папері [1, с. 84]. Сьогодні, завдяки швидкому розвитку Інтернету та різних інформаційно-телекомунікаційних систем, сучасні електронні носії можуть містити будь-яку інформацію не лише як текст. Зокрема, це може бути графічна, звукова, аудіовізуальна, належна текстова інформація, а також будь-яка їх комбінація [2, с. 127].

Швидка тенденція розвитку інформаційних технологій призвела до необхідності законодавця в наданні електронних доказів зі статусом самостійного доказування, поряд з «традиційними» засобами (письмові та фізичні докази, висновки експертів та показання свідків) через запровадження процесуальних кодексів положень щодо цих засобів доказування. Ми вважаємо, що впровадження такого нового автономного засобу доказування до ЦПК як електронного доказування – це спроба законодавця уникнути певних проблемних питань, які раніше виникали у судовій практиці з огляду на не регламентованість регулювання використання таких джерел доказової інформації. Згідно зі статтею 1 статті 100 КПК електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [3]. Відповідно до положень пункту 1 статті 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документ – це документ, у якому інформація записується у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [4].

Поправки до чинного ЦПК щодо видачі електронних доказів значно спростили доведення справжніх обставин справи, але в той же час у суду виникла ще одна проблема у відмежуванні дійсних електронних доказів від фальсифікацій, встановлення їх достовірності, допустимості, достатності та надійності.

Основна проблема використання електронних засобів доказування полягає не в тому, щоб розглянути конкретний електронний носій, а з'ясувати методи, за

допомогою яких можна буде визначити точність інформації. В іншому випадку такий спосіб доказування не може бути використаний у доказі.

Законодавець не уточнив і жодним чином не вирішив питання, як відрізнити справжній електронний доказ від підробки, адже з розвитком технологій створити потрібний нам доказ не так складно завдяки спеціальним програмам, використання яких не відповідає передбачають особливу складність навіть для пересічного громадянина.

Одним із елементів доказової діяльності є оцінка судових доказів. Згідно ч. 1 ст. 89 ЦПК.

В Україні суд оцінює докази з власних міркувань, спираючись на всебічну, повну, об'єктивну та безпосередню перевірку наявних у справі доказів [3].

Істотним недоліком електронного документообігу, а також інформації в електронній формі в цілому є легкість внесення змін до нього і, як наслідок, недовіра до точності отриманого електронного документа.

Однак ситуацію певною мірою можна виправити наявністю конкретних деталей – метаданих, за допомогою яких можна встановити час створення та модифікації файлу, комп'ютер, на якому файл створений або модифікований тощо.

Технічно легко дізнатися, з якого комп'ютера було надіслано файл, але його важко персоналізувати. Навіть сумлінний користувач Інтернету може використовувати іншу, «анонімну» електронну адресу, щоб надіслати повідомлення, якщо це необхідно. Нарешті, це досить поширене явище для різних видів зловживань та шахрайства з боку користувачів електронної пошти [5, с. 120].

Не менш нагальним питанням є те, що слід розглядати як оригінал та копію такого доказу. Відповідно до статті 101 КПК електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії. Відповідно до статті 7 Закону № 851-IV – електронна копія документа із обов'язковими реквізитами, включаючи електронний підпис автора, або підпис, рівнозначний власноручному підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» вважається оригіналом електронного документа. Під час надсилання електронного документа декільком адресатам або зберігання його на декількох електронних носіях кожна з електронних копій вважається оригінальним електронним документом. Якщо автор створює електронний документ і паперовий документ, однаковий за документальною інформацією та реквізитами, кожен документ є оригінальним і має однакову юридичну силу [4]. Аналіз вищезазначеного показує, що законодавець розрізняє оригінал та копію електронного доказу, але не визначає критерії їх відокремлення. Вважаємо за необхідне звернути увагу на можливість безперешкодного копіювання електронних доказів без обмеження кількості копій та без втрати їх якісних характеристик в процесі копіювання. Практичні проблеми виникають у тих, хто бере участь у справі про відокремлення оригінального електронного доказу від його копії, а також засвідчення копій електронних доказів очевидно.

Таким чином, законодавець не визначає критерії, який електронний доказ є оригіналом, а який – копією. У цьому випадку оригінальні докази, такі як копії, найчастіше розміщуються на сторонніх пристроях, таких як карти пам'яті, диски, дискети тощо.

Отже, нині справді існують деякі проблемні аспекти використання електронних доказів у цивільному процесі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Петренко В.С. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. Молодий вчений. 2018. № 1(53). С. 83–88.

2. Каламайко А.Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання в цивільному процесі. Право та інновації. 2015. № 2(10). С. 127–132.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 18.12.2019).

4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 18.12.2019).

5. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі : дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Харків, 2016. 242 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПОЖЕРТВИ ЗА НОРМАМИ УКРАЇНСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Зіньова О. С.

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

На сьогодні договір пожертви регулює питання безоплатного передання певного майна іншій особі. Необхідність дослідження цього питання постає, так як в Україні розвиваються різні напрямки благодійної діяльності, а тому і виникає необхідність ретельного вивчення цього правового явища, щоб переконатися: пожертва – це різновид договору дарування чи вид благодійної допомоги.

З'ясуємо правову природу договору пожертви за нормами Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України).

Пожертва — це дарування рухомих та нерухомих речей, грошей та цінних паперів особам, для досягнення ними певної наперед обумовленої мети [1, ст. 729]. На відміну від звичайного договору дарування предметом пожертви не можуть бути майнові права. У договорі пожертви обов'язково має бути вказана конкретна мета використання дарунка. Якщо мети не вказано, то це буде звичайний договір дарування.

Особливістю договору пожертви, порівняно з класичним договором дарування, є те, що жертвувач має право здійснювати контроль за використанням пожертви відповідно до мети, встановленої договором про пожертву і, відповідно, вимагати розірвання договору про пожертву, якщо жертва використовується не за призначенням [1, ст. 730].

Сторонами у договорі пожертви можуть бути фізичні та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим та територіальні громади. Так само як і договір дарування, договір пожертви може бути укладений від імені жертвувача його представником (з дотриманням усіх вимог щодо оформлення довіреності на укладення такого договору).

Укладення договорів пожертви громадянами повинно здійснюватись із дотриманням загальних правил цивільного законодавства про їх дієздатність.

Відмінність пожертви від дарунку вбачається в тому, що **вона спрямована на досягнення конкретної мети**. Кошти, які передаються при укладенні договору пожертви, мають бути використані за певним призначенням. За відсутності такої умови жертвування вважається звичайним даруванням.

В юридичній літературі юристами-правниками даються висновки про те, що договір пожертви є різновидом благодійницької діяльності. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає благодійну пожертву як безоплатну передачу благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної

діяльності, відповідно до цього Закону. [2]. Специфічними формами благодійництва є меценатство, спонсорство та волонтерська діяльність. Згаданий закон визначив організаційно-правові засади такої форми дарування, як благодійництво, а також засади діяльності благодійних організацій. Відповідно до цього закону:

- благодійна діяльність – добровільна безкорислива діяльність благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків від цієї діяльності;

- меценатство – добровільна безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги;

- спонсорство – добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами набувачів благодійної допомоги з метою популяризації виключно свого імені (найменування), свого знака для товарів і послуг.

Особливості договору дарування та пожертв одо процедури укладення.

По-перше, при укладенні договору дарування необхідно ознайомитися зі статутними документами контрагента. Справа у тому, що підприємницькі товариства можуть укладати договори дарування між собою, тільки якщо це право прямо передбачено статутними документами дарувальника. Це правило не поширюється на пожертви.

По-друге, при укладенні договорів дарування слід бути уважними і державним комерційним підприємствам. Відповідно до ч. 5 ст. 75 Господарського кодексу України такі суб'єкти не мають права безоплатно передавати майно, що належить їм, іншим юридичним особам або громадянам (крім випадків, передбачених законом). Проте комерційним державним підприємствам ніхто не заважає дарунки отримувати.

По-третє, батьки (усиновлювачі), опікуни не мають права дарувати майно дітей і підопічних, а значить, і жервовати його іншим особам теж не мають права.

Отже якщо дарувальником виступає фізична особа, необхідно поцікавитися, в чийй власності перебуває дарунок.

По-четверте, договори пожертви не підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню на підставі ч.3 ст. 729 Цивільного Кодексу України та ч.2 пункту 1 статті 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», але варто пам'ятати про те, що в такому договорі чітко вказується мета, на яку жертвуються валютні цінності.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки. Договір дарування і пожертви за своєю суттю є подібними правочинами, а тому необхідно більше уваги спрямувати на розгляду правової природи пожертви, як форми дарування. Різниця між даними правочинами зводиться до мінімуму: відмінність лише у деяких положеннях – наявність наперед обумовленої мети (опосередкування за допомогою договору пожертви при здійсненні благодійної діяльності). Зачасту законодавець таким поняттям, як «пожертва», «благодійна жертва» та відповідно «договір пожертви» і «договір про благодійну жертву» надає тотожне значення. Це означає, що на законодавчому рівні варто чіткіше визначитися з поняттями та правовими позиціями щодо пожертви та благодійної пожертви.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст.356.

2. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05 липня 2012 року № 5073-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 25. – Ст. 252.

3. Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування //Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016. – С.113-116.

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ УКРАЇНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАХИСТОМ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Кам'янецький В. В.

Приватний нотаріус Черкаського міського нотаріального округу

Міністерством юстиції України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року №211 "Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19, з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 10 березня 2020 року, у зв'язку із загостренням ситуації, пов'язаної з поширенням випадків гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом COVID-19, та з метою своєчасного і повного проведення профілактичних і протиепідемічних заходів, 17.03.2020 було надіслано лист до начальників міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції за №1534/19.5/32-20, з роз'ясненнями щодо прийому громадян нотаріусами [1].

Так, на період дії карантину в усіх державних нотаріальних конторах доцільно обмежити прийом громадян, зокрема не допускати скупчення людей у приміщенні контори.

Прийом громадян здійснювати виключно для вчинення невідкладних нотаріальних дій, пов'язаних з можливим пропуском передбачених законодавством строків, а також порушенням прав громадян, за попереднім записом в телефонному режимі.

Приватним нотаріусам рекомендовано також обмежити прийом громадян та вчиняти лише невідкладні нотаріальні дії. При цьому, як державним, так і приватним нотаріусам слід в обов'язковому порядку дотримуватися рекомендацій Міністерства охорони здоров'я України та здійснювати усі можливі профілактичні заходи, як щодо себе, так і щодо відвідувачів.

У зв'язку з цим, варто розглянути одне з головних питань права, де законодавством встановлені чіткі обмежувальні строки – це право спадкування.

Відповідно до книги шостої "СПАДКОВЕ ПРАВО" Цивільного кодексу України, спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [2].

Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

Однак, спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її.

Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину.

Нотаріус, з урахуванням вимог статті 1221 Цивільного кодексу України та підпункту 1.13 пункту 1 Глави 10 Розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, встановлює місце відкриття спадщини на підставі останньої реєстрації (прописки) померлого та його спадкоємців станом на день смерті [3].

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину.

Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини.

Заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто.

Особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника.

Заяву про прийняття спадщини від імені малолітньої, недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун.

Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини, може відкликати її протягом строку, встановленого для прийняття спадщини.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

Якщо спадкоємець протягом вказаного вище строку для прийняття спадщини, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її.

Спадкоємець за заповітом або за законом може відмовитися від прийняття спадщини протягом шестимісячного строку для прийняття спадщини.

Згідно з вимогами підпунктів 3.3, 3.4, 3.5 пункту 3 Глави 10 Розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, заяви про прийняття спадщини або відмову від її прийняття подаються спадкоємцем особисто нотаріусу за місцем відкриття спадщини у письмовій формі.

Якщо спадкоємець особисто прибув до нотаріуса за місцем відкриття спадщини, нотаріальне засвідчення справжності підпису на таких заявах не вимагається.

Якщо заява, на якій справжність підпису спадкоємця не засвідчена, надійшла поштою, вона приймається нотаріусом, заводиться спадкова справа, а спадкоємцю повідомляється про заведення спадкової справи та необхідність надіслати заяву, оформлену належним чином (справжність підпису на таких заявах має бути нотаріально засвідченою), або особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини.

З урахуванням ситуації, що пов'язана з коронавірусом COVID-19, робота державних нотаріальних контор та приватних нотаріусів є нестабільною, а рух громадян обмежений. Але це не може обмежити права спадкоємців на спадщину. А тому, з урахуванням тих обставин, що заява про прийняття спадщини подається лише особисто, кожний спадкоємець має право звернутися до нотаріуса за місцем відкриття спадщини і подати заяву про прийняття чи відмову від спадщини такими способами:

1. особисто звернутися до нотаріуса за місцем відкриття спадщини і подати заяву про прийняття чи відмову від спадщини;

2. надіслати поштою до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяву про прийняття чи відмову від спадщини, справжність підпису на якій засвідчена нотаріально іншим нотаріусом;

3. надіслати поштою до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяву про прийняття чи відмову від спадщини, справжність підпису на якій нотаріально не засвідчена. У цьому випадку, заява складається спадкоємцем в довільній формі, з обов'язковим зазначенням прізвища, імені та по батькові спадкодавця, точної дати його смерті, дати народження та останнє місце його реєстрації (прописки). Після відновлення стабільної роботи нотаріусів та руху громадян (закінчення карантину), спадкоємець, який надіслав заяву без нотаріального засвідчення справжності підпису, має особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини або ж надіслати заяву, оформлену належним чином (із нотаріальним засвідченням справжності підпису). При цьому, заява про прийняття чи відмову від спадщини із нотаріальним засвідченням справжності підпису, може бути надіслана поштою до шести місяців з часу відкриття спадщини і в період обмеженої роботи нотаріальних контор, тобто в період дії карантину.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лист Міністерства юстиції України від 17 березня 2020 року, №1534/19.5/32-20.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. 2003. № 40. Ст. 356.
3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22 лютого 2012 року № 296/5 // Офіційний вісник України. 2012. № 17. Ст. 632.

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

*Келеман С. І.,
НК – Колісник А. С., канд. юрид. наук
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Захист законних прав громадян є одним із найголовніших завдань держави, адже кожна цивілізована держава закріплює за своїми громадянами та юридичними особами певні права й намагається створити найсприятливіші умови для їх реалізації. Так, відповідно до ст. 13 Конституції України «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання». Виступаючи гарантом реалізації законних прав, держава тим самим забезпечує одночасно і виконання громадянами обов'язків, покладених на них державою, а також власними договірними та іншими зобов'язаннями. Оскільки економічною основою кожного суспільства є власність у різних її формах, то одним із найголовніших об'єктів державного захисту виступає саме право власності.

Метою є дослідження та аналіз правової природи способів захисту права власності в Україні.

Законодавство, зокрема Конституція України, Цивільний кодекс України, надають усім власникам рівні умови для захисту права власності. Цивільно-правовому захистові притаманні свої специфічні методи й засоби, які істотно відрізняються від існуючих в інших галузях права. Специфіка цивільно-правового захисту права власності передусім полягає у застосуванні таких юридичних засобів, які забезпечують усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи. У ст. 16 ЦК перелічені основні способи захисту цивільних прав, які тією чи іншою мірою стосуються і захисту права власності. При цьому їх перелік не є вичерпним, вони можуть конкретизуватися, доповнюватися іншими актами цивільного законодавства [1]. В юридичній літературі містяться різні погляди на класифікацію способів захисту права власності. Найвідомішим є поділ цивільно-правових способів захисту права власності, що бере своє коріння з часів римського приватного права, на речово-правові та зобов'язально-правові способи. Основними речово-правовими способами захисту права власності у римському праві традиційно виділяли: віндикаційний та негаторний позов.

Під віндикаційним позовом передусім вимагається, щоб власник був позбавлений фактичного панування над своїм майном, яке вибуло з його володіння. Далі необхідно, щоб майно, яке втратив власник, збереглося в натурі і перебувало у фактичному володінні іншої особи. Негаторний позов є позов володіючого власника про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження майном, якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням володіння. Як і віндикаційний, негаторний позов може застосовуватися лише у разі відсутності між позивачем і відповідачем зобов'язальних відносин та подається щодо індивідуально визначеного майна. Наприклад, позов власника про виселення фізичних осіб з неправомірно зайнятих ними житлових приміщень; позов власника гаража до власника сусіднього гаража, який розмістив біля воріт його гаража будівельні матеріали [2, с. 310-312].

Зобов'язально-правові способи захисту поділяються на договірні та недоговірні. У договірних зобов'язаннях уповноважена особа може захистити своє право власності шляхом примусу боржника виконати обов'язок у натурі; розірвання договору; застосування мір відповідальності, передбачених договором чи інших заходів, передбачених договором або законом (наприклад, повернення сторонам майна, переданого ними на виконання договору, повернення майна, переданого

власником в орендне чи інше тимчасове користування). До недоговірних зобов'язань правова доктрина відносить публічні обіцянки винагороди, ведення чужих справ без доручення, запобігання загрози шкоди чужому майну, рятування здоров'я та життя іншої особи, заподіяння шкоди, створення небезпеки (загрози) життю та здоров'ю фізичних осіб, а також їхньому майну та майну юридичних осіб. Тут має місце деліктне зобов'язання, (наприклад, повернення безпідставно отриманого чи збереженого майна; відшкодування збитків).

Більшість вчених-цивілістів представили своє бачення класифікації способів захисту права власності, узявши за основу, як правило, класичний поділ способів захисту права власності. Більш детальною є класифікація способів захисту права власності О. В. Дзери, який представив її з урахуванням традиційного поділу та законодавчого закріплення спеціальних способів в особливих випадках порушення прав власників.

Речово-правові способи: основні: віндикаційний позов; негаторний позов; допоміжні: позов про визнання права власності; позов про виключення майна з опису; позови про захист прав співвласників у разі виділу, поділу та продажу спільного майна. Зобов'язально-правові способи: договірні: відшкодування збитків, заподіяних невиконанням чи неналежним виконанням договору; повернення речей, наданих у користування за договором; недоговірні: способи захисту права власності в деліктних зобов'язаннях; повернення безпідставно отриманого чи збереженого майна. Спеціальні способи захисту: позови про визнання угоди недійсною; способи захисту права власності померлих та осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими; способи захисту прав власників від неправомірного чи правомірного втручання державних органів, визнанням незаконним правового акта, що порушує право власності [3, с. 510].

Аналізуючи представлені класифікації, необхідно відзначити, що питання визначення цивільно-правових способів захисту права власності є дискусійним. Більшість авторів будують класифікацію способів захисту права власності з урахуванням традиційного поділу на речово-правові і зобов'язально правові. Але поряд із цим надають різного тлумачення однаковим способам захисту права власності або виділяють «інші» групи способів захисту права власності, «спеціальні» способи захисту або такі, що «витікають з різних інститутів цивільного права», «позови до публічної влади» тощо.

До групи так званих «спеціальних», або «інших» способів захисту прийнято відносити ті способи, які не можна віднести ні до однієї з інших груп, а класифікувати й об'єднати їх за якими-небудь загальними ознаками в групі не являється можливим. Необхідно відзначити складність розмежування їх з іншими способами. Автори тільки перераховують як приклади перелік способів, що впливають з різних цивільно-правових інститутів. Наприклад, О. В. Дзера пропонує такі приклади спеціальних способів захисту права власності: позови про визнання угоди недійсною; способи захисту права власності померлих та осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими [4, с. 146].

Захист права власності є самостійним суб'єктивним правом, яке виникає в момент його порушення або оспорювання, що проявляється в активних діях суб'єкта щодо конкретного права власності. Способи захисту права власності можна класифікувати залежно від правових наслідків їх застосування на речово-правові способи та зобов'язально-правові способи захисту. Становлення в Україні обізнаного, правового, освіченого та демократичного суспільства неможливе без вдосконалення інституту права власності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Цивільне право: навч. посіб. для підготовки до державного іспиту. За заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. О. Кухарева. Х.: Золота миля, 2013. Ч. 400с.

3. Право власності в Україні: навч. посіб.; за заг. ред. О. Дзери, Н. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2002. 816 с.

4. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні/Дзера. К.: Юрінком Інтер, 2001. 255 с.

РЕСТИТУЦІЯ ЧИ ВІНДИКАЦІЯ: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИ ВИБОРІ СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

*Кобзар В. А., Феськова Н. С.,
НК – Білоус Т. Й., канд. юрид. наук
Університет ДФС України, м. Ірпінь*

Право власності як один із основних видів речових прав фізичної особи є одним із найважливіших інститутів сучасного цивільного права. Як відомо, таке право встановлює панування особи над речами (матеріальними або нематеріальними благами) і усуває всіх інших осіб від можливості впливу на ці об'єкти. Протягом останніх років питання про захист права власності набуло важливого теоретичного і практичного значення, оскільки часто стає об'єктом посягання та залишається одним з ключовим питань юридичної науки. Суди, розглядаючи спори, пов'язані із захистом порушеного права власності, неоднозначно застосовують норми чинного законодавства, що у свою чергу призводить до порушення конституційних прав власників тому проблема вибору ефективного способу захисту порушеного права власності не втрачає своєї актуальності на сьогодні.

Аналіз сформованої протягом тривалого часу судової практики дає підстави вважати, що найпоширенішими є спори, які виникають з дефектів правочинів, за якими об'єкт права власності змінив власника, або у зв'язку з позбавленням особи всього комплексу правомочностей власника або якоїсь зі складових цього комплексу, чи через завдання шкоди об'єкту права власності. Тож важливе значення мають зміст та правова природа таких способів захисту права власності, як реституція та віндикація, а особливо — питання їх співвідношення та правила розмежування.

Як відомо, віндикація – це передбачений законом основний речово-правовий спосіб захисту цивільних прав та інтересів власника майна чи особи, що має речове право на майно (титульного володільця), який полягає у відновленні становища, що існувало до порушення, шляхом повернення об'єкта права власності у володіння власника (титульного володільця) з метою відновлення права використання власником усього комплексу його правомочностей. Іншими словами, це право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння – власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним [1, 2, с.23].

У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 14.11.2018 року деталізовано дану проблематику і зазначено про можливість власника реалізувати його право на витребування майна від добросовісного набувача (ст. 344 ЦК України). Ця можливість напряму залежить від фактів, відповідно до яких добросовісний набувач набув це майно у власність, а у випадку його набуття за оплатним

договором має місце з'ясування підстав про спосіб вибуття такого майна з володіння власника чи особи, якій власник передав у володіння це майно. Отже, мета віндикаційного позову полягає у забезпеченні введення власника у володіння майном, якого він був незаконно позбавлений.

Задоволення вимоги про витребування майна з незаконного володіння особи, за якою воно зареєстроване на праві власності, відповідає речово-правовому характеру віндикаційного позову та призводить до ефективного захисту прав власника. У тих випадках, коли має бути застосована вимога про витребування майна з чужого незаконного володіння, вимога власника про визнання права власності чи інші його вимоги, спрямовані на уникнення застосування приписів статей 387 і 388 ЦК України, є неефективними [1, 3]. Прикладом може слугувати практика суду щодо вирішення земельних спорів.

Говорячи про реституцію, варто зазначити про те, що вона у свою чергу є передусім загальним наслідком недійсності правочинів усіх видів незалежно від підстав недійсності й полягає в приведенні сторін у первісний стан. З урахуванням положень п. 4 ч. 2 ст. 16 ЦК результатом реституції визнається такий спосіб захисту цивільних прав та інтересів, який полягає у відновленні становища, що існувало до порушення. Порушення права в такому випадку визнається вчинення правочину за наявності станом на момент його вчинення дефекту, який за законом може бути підставою недійсності правочину, а реституція виступає наслідком факту визнання правочину недійсним або констатації недійсності правочину (в разі нікчемності правочину) і заходом, спрямованим на приведення майнового стану сторін недійсного правочину до початкового стану, тобто такого, який вони мали до вчинення правочину.

Метою проведення реституції є відновлення між сторонами такого собі status quo (у фактичному та правовому становищі), що існував до вчинення правочину, шляхом абсолютного знищення юридичного значення будь-яких дій, що вчинялися суб'єктами — учасниками недійсного правочину. Разом з тим реституція як правовий інститут характеризується певними особливостями його застосування, що проявляються насамперед у складі суб'єктів правовідносин реституції. Для застосування судом реституції не має правового значення, хто зі сторін правочину станом на час вирішення справи формально визнається таким, що має право власності на майно, яке є предметом правочину. При застосуванні правил реституції не має правового значення й не береться до уваги добросовісність сторони правочину — набувача, який одержав певне майно у власність за недійсним договором. [2].

Важливим є те, що реституційну вимогу не слід ототожнювати з віндикаційною вимогою про витребування майна навіть у тому випадку, коли предметом недійсного правочину є індивідуально-визначена річ, що підлягає поверненню стороні недійсного правочину — попередньому власнику за правилами реституції.

Відмінність реституції та віндикації також полягає у різному характері легітимації. Володарем активної легітимації за реституційним позовом може бути також і особа, яка не є власником майна, переданого за недійсним правочином. На відміну від віндикації, яка є засобом захисту, що ґрунтується виключно на праві, реституція – це правоохоронний засіб, який спирається лише на сам факт володіння річчю до моменту передачі її за недійсною підставою, а також власне таку передачу.

Слід зазначити, що безпосередньо під час реалізації власником правомочностей, які випливають із права на віндикаційний або реституційний позови, проявляється перевага останнього способу захисту порушеного права. Однак, оскільки в деяких випадках (коли мова йде про рухомі речі) досить важко

довести особі своє право власності на річ, тому більш раціонально застосувати саме реституцію, адже вона не потребує такого доведення [1,4].

З всього вище наведеного можна зробити висновок про те, що набуття майна можна вважати добросовісним лише тоді, коли воно було придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, а набувач не знав і не міг про це знати. Наслідком відповідного правочину, здійсненого з таким порушенням є не реституція, а віндикація (витребування майна із незаконного володіння). Слід погодитися із твердженням, що реституція та віндикація співвідносяться як приватне і загальне, адже обидва способи захисту є ні чим іншим, як синонімічні назви однієї вимоги – позову про витребування майна із чужого незаконного володіння.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV /Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page> (дата звернення 21.03.2020)
2. Романюк Я. М. Реституція, віндикація, кондикція, відшкодування шкоди: окремі аспекти співвідношення та розмежування. Вісник Верховного Суду України. 2014. № 9.С. 22–34.
3. ЛІГА. Блоги URL : <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/34393> (дата звернення 21.03.2020)
4. Іваненко М. А. Співвідношення правових інститутів реституції та віндикації в цивільному праві України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2013. №6. С. 20–23.

ДО ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОДРУЖЖЯ

*Малихін В. В.,
НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Для забезпечення охорони людини як особистості та розвитку її індивідуальності аналіз особистих немайнових прав має важливе значення. Правове положення особи в суспільстві, в сім'ї є однією з форм відображення суспільних відносин. Зміна особою свого сімейного стану не впливає на загальний обсяг її конституційних особистих прав та обов'язків, а навпаки, в результаті укладання шлюбу окремі конституційні права людини набувають особливого сімейно-правового наповнення. Особисті права кожного з подружжя, як і особисті права кожного громадянина, гарантуються державою, вони відображаються в особисто правовому статусі подружжя. Особисті права подружжя за чинним законодавством виникають із шлюбу як юридичного факту.

Стаття 36 СК України встановлює, що підставою для виникнення прав і обов'язків подружжя є лише шлюб, а ст. 21 СК України встановлює, що шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Моментом виникнення взаємних прав і обов'язків є момент реєстрації шлюбу в органах реєстрації актів цивільного стану [1].

Як ми вже зазначали вище, за своєю природою особисті стосунки подружжя регулюються не тільки правовими нормами, а і нормами моралі через їхню делікатність та інтимність, саме тому вони не піддаються зовнішньому впливу, а відтак правовому регулюванню. Норма права, створюючи модель поведінки, втілює в собі лише загальні, типові його ознаки. Реальні взаємини відмінні від

змодельованих. У створеній нормами права моделі поведінки відображені потреби, цілі держави та суспільства. Реальні суспільні відносини висвітлюють, навпаки, індивідуальні почуття, емоції, пристрасті. Сутність правового регулювання і полягає в упорядкуванні в межах конкретних правовідносин індивідуальних інтересів і цілей відповідно до інтересів і цілей держави та суспільства” [2, с. 22].

Правовий статус особи традиційно розглядається як сукупність прав та обов’язків, які невід’ємні від суб’єкта, тобто особа не може доручати, передавати особисті немайнові права іншій особі.

Професор С. С. Алексеев визначає правовий статус особи як «це невід’ємні від особи суб’єктивні права, які встановлюють її загальне юридичне положення, серед яких «ядром» є правосуб’єктність, яка включає в себе можливість володіти правами та обов’язками, а також і можливість до самостійної їхньої реалізації [3, с. 143].

На думку професора П. М. Рабіновича, правовий статус особи – це комплекс її суб’єктивних прав та юридичних обов’язків” [4, с. 30]. Однак неможливо визначити правовий статус особи взагалі, це можливо зробити тільки в межах якоїсь певної галузі права, наприклад у межах цивільного, конституційного, адміністративного права. Правовий статус охоплює собою права – можливості, потенційні права, на які суб’єкт може розраховувати в майбутньому [5].

На нашу думку, правовий статус подружжя – це забезпечена законом можливість особисто набувати та реалізовувати особисті і майнові права та обов’язки, які виникають внаслідок шлюбу у певний проміжок часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print>.
2. Шахматов В. П. Молодежи о браке и семье. – М.: Юрид. лит., 1979. – 127 с.
3. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. – М.: Юридическая литература, 1966. – 143 с.
4. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. – К.: – Атака, 2001.
5. Оридорога М. Т. Брачное правоотношение: 12.00.03 / КГУ ім. Т. Шевченка: Дис...докт. юрид. наук. – К. – 1974. – 303 с.

МЕДІАЦІЯ ЯК НЕЮРИСДИКЦІЙНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

Нагірняк О. Д.,

НК – Дутко А. О., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Медіація як спосіб досудового (альтернативного) вирішення спору застосовується у багатьох галузях права, зокрема й у сімейному праві. Звичайно, сімейна медіація дещо відрізняється від інших видів, у зв’язку із інтимністю та емоційністю відповідних відносин, а тому потребує детальнішого розгляду проблеми та більшої кваліфікації медіатора.

Сімейні конфлікти та спори стосуються як відносин між подружжям, так і між дітьми і батьками, зокрема: між подружжям щодо перебування у шлюбі чи його розірвання, між батьками щодо визначення місця проживання дитини, між подружжям стосовно виконання батьківських прав та обов’язків (особисті немайнові відносини), між подружжям стосовно майна, матеріальних зобов’язань та майнових

обов'язків подружжя (поділ майна, аліментних зобов'язаних), а також конфліктів між батьками та дітьми. Загалом, перелік видів сімейних спорів, що можуть вирішуватися за допомогою медіації, об'єктивно не може бути вичерпаним.

Необхідно зазначити, що 3 серпня 2006 року Україною було ратифіковано Європейську конвенцію про здійснення прав дітей. У ст. 13, яка має назву «Посередництво або інші способи розв'язання спорів», зазначається, що «для недопущення чи розв'язання спорів або для уникнення розгляду судовим органом справи, яка стосується дітей, сторони сприяють здійсненню посередництва чи інших способів розв'язання спорів та використанню їх для досягнення угоди у відповідних випадках, визначених сторонами» [1]. Фактично цей міжнародний документ надає перевагу саме медіації, а не юрисдикційним способам захисту сімейних прав.

У системі способів захисту сімейних прав медіація є частиною неюрисдикційної форми захисту сімейних прав і відносин і є формою реалізації принципу диспозитивності, який притаманний приватно-правовим галузям права. Можливість застосування медіації підкріплена положенням ч. 2 ст. 7 СК України: «сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками». На Заході найпопулярнішим способом вирішення сімейних спорів є сімейна медіація, яка вважається одним з найбільш поширених та ефективних видів медіації. До такої тенденції рухається і Україна у зв'язку із євроінтеграційними процесами, які відбуваються у національному законодавстві.

Сімейна медіація, як інститут досудового врегулювання спору, є досить дієвою, як свідчить про це світова практика. Зокрема, у Північній Америці оформленням медіаційних договорів завершується від 55 % до 80 % сімейних спорів, водночас від 69% до 90% учасників задоволені її наслідками; вАвстралії – від 75%–92 % і 83%–90%, відповідно [2].

Які переваги медіації при вирішенні сімейних спорів над юрисдикційним способом захисту, зокрема судовим розглядом сімейних справ? При судовому вирішенні спору сторони розглядаються, як суперники, котрі жадають виграшу, а при медіації – вони є сторонами, які бажають порозуміння і є рівноправними в своїх інтересах. Розгляд справ судом є опосередкований, адже представлення інтересів сторін, зазвичай, здійснюється адвокатами, які для досягнення мети використовуються юридичні терміни та обороти, а процедура медіації безпосередня, адже сторони діють особисто, описуючи наявні проблеми своїми словами, спілкуючись безпосередньо через медіатора, тобто наявне живе спілкування.

При розгляді справи у суді, як показує практика, на поверхню витягують всі образи, можливі зради, а як наслідок – відносини між сторонами тільки погіршуються, а при медіації основна мета – порозуміння. Медіація є процедурою по часу – швидшою, аніж судова. Ніхто не може впливати на процедуру примирення, адже сторони є творцями самого процесу (визначають медіатора, варіанти вирішення тощо), у той як у суді беруть участь свідки, представники, фахівці, представники навчальних закладів, діти подружжя тощо.

Наступною перевагою медіації є рішення та його виконання. У медіації сторони розглядають усі можливі варіанти рішень та приймають лише те, яке влаштовує та відповідає інтересам усіх учасників. При судовому розгляді рішення приймається та нав'язується судом, буде переможений і переможець, суть рішення не можливо передбачити, а його виконання є примусовим. До того ж, як свідчить світова практика, медіаційні (посередницькі) угоди часто є більш адекватними та зрозумілими, ніж рішення суду.

І одне з найболючіших питань, яке одразу ж постає при ідеї розгляду справи у суді – вартість. Значні витрати судового розгляду справи: від подання позову до звернення рішення суду до виконання, а також професійну правничу допомогу.

Тягар несуть обидві сторони, а при винесенні рішення покладаються на рахунок тої сторони, яка програла. При медіації витрати нижчі та оплачуються порівно за домовленістю (можливі додаткові витрати на послуги юриста та нотаріуса для фіксування рішення, ухваленого у процесі медіації у вигляді цивільно-правової угоди або мирової угоди у справі) [3, с. 15].

До того ж, досить часто досудове врегулювання спорів, які відбуваються як етап судового розгляду, є формальними. Учасники хочуть пройти цей етап якнайшвидше і перейти до фінального етапу, втираючи можливість вирішити спір так, щоб взагалі не звертатись до суду.

Ще однією перевагою на фоні судового врегулювання сімейних спорів, є те, що медіація визнає емоції та дозволяє сторонам їх виражати. Емоції у цьому процесі відіграють визначну роль, адже медіатор їх скеровує у правильне русло, пробуджуючи у сторонах найкращі з їх побажань. У судовому ж процесі емоції фактично не грають ніякої ролі. Сльози, благання, а також обіцянки, як правило, майже повністю ігноруються суддею, а от за крики, прокльони та інші негативні прояви до особи можуть застосувати заходи процесуального примусу.

Саме емоційна сторона будь-якого спору, а тим паче у сімейних спорах, демонструє відособленість судді у порівнянні із медіатором. Суд не працює з причиною виникнення конфлікту, та й відносини сторін для суду не важливі, а для медіатора – це першоджерело, з якого він може отримати всю картину ситуації, а також знайти вирішення. Суд керується нормою права, а медіатор – власними думками, етичними правилами та мораллю. Однак, часто посилаючись на норми права, кожна зі сторін у суді хоче розповісти свою історію відносин, поділитися переживаннями, що судом може бути ідентифіковано як спроби затягнути час, у той час як медіатор саме це і хоче дізнатись.

До прикладу, у разі звернення до суду із питанням розлученням одразу ж після сварки, яка і стала причиною розірвання шлюбу, суд буде розглядати питання поділу дітей та майна. Медіатор же з'ясує обставини, які призвели до такого рішення, шукатиме способи повернути спокій у сім'ю, або ж у разі негативного результату – найменш болісного вирішення питань, пов'язаних із розлученням.

Отже, сімейна медіація – це складне соціально-правове явище, яке характеризується емоційністю, безпосередністю, економічністю, інтимністю та особливим суб'єктним складом, який відповідає структурі учасників сімейних відносин (батьки, подружжя, діти). Україна лише розпочала свій шлях у встановленні інституту сімейної медіації, але неухильно йде до поставленої мети.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996: URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_135 (дата звернення 22 листопада 2019)
2. Йосипенко С.Т. Перспективи інституціоналізації сімейної медіації у приватно-правових відносинах. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2017. № 3(15). URL: <http://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/30.pdf>
3. Гаро Г.О. Мирне вирішення сімейних спорів / Г.О. Гаро, О.М. Спектор, Т.В. Водоп'ян, Т.В. Білик, А.В. Кричина, С.С. Стадник, Т.М. Жидачек, М.Л. Бабішена. Х.: Фактор, 2019. 80 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МАЙНОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВІРНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В УКРАЇНІ

Олійниченко О. Р.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Майнова відповідальність за порушення договірної дисципліни відіграє велике попереджувальне значення. Контрагенти заздалегідь мають можливість передбачати, що невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором потягне за собою негативні наслідки у вигляді сплати неустойки, штрафу, пені, відшкодування збитків, що не може не обумовити порушення фінансової рівноваги підприємства будь-якої форми власності. Можливість настання певних майнових збитків для контрагента, який порушив би договірні зобов'язання, дисциплінує сторони, примушує сторони дотримуватися належного виконання договірної дисципліни.

Залежно від джерела встановлення більшість фахівців традиційно поділяють неустойку на: 1) законну, тобто встановлену в нормативному акті – в законі або в іншому правовому акті; 2) договірну, яка встановлюється безпосередньо в нормах договору, укладеного між сторонами [1, с. 62].

Законна неустойка завжди визначається в грошовій сумі. Це пов'язано з тим, що розмір законної неустойки, як правило, стосується зобов'язань, пов'язаних з зобов'язаннями юридичних осіб і щоб спростити процедуру стягнення неустойки, вона відповідно і визначається в уніфікованій, придатній для будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності вигляді у грошовій сумі.

К. Райхер за джерелами виникнення пропонував замість традиційного двочленного трьохчленного поділ неустойки, а саме:

- 1) неустойка, яка виникає безпосередньо із закону (законна неустойка);
- 2) неустойка, яка виникає виключно з договору (договірна неустойка);
- 3) неустойка, яка виникає із поєднання двох юридичних підстав: із припису закону і договору, в якому здійснюється цей припис (законно-договірна неустойка [2, с. 121-122]).

Під законною неустойкою переважне коло фахівців звичайно розуміють таку неустойку, яка не лише безпосередньо встановлена для певних правовідносин законом, який визначає і її розмір і умови її стягнення, а і правова дія якої настає безпосередньо в силу цього закону, незалежно від волі контрагентів, тобто, незалежно від того чи була між сторонами угода щодо неустойки чи ні [3, с. 10].

Протягом тривалого часу цивільне законодавство розглядало законну неустойку як необхідний і обов'язковий метод в сфері забезпечення виконання господарських договорів.

Конструюючи відповідальність в нормативних актах, які регламентували порядок і умови виконання господарських договорів, законодавець виходив з того, що вона насамперед повинна була стимулювати належну поведінку контрагентів, будуватися таким чином, щоб не дезорганізувати роботу господарських організацій, не ставити під загрозу виконання ними народногосподарських планів.

Розмір санкцій, які встановлюються в нормативних актах, не є довільним. Вони визначаються на підставі багаторічної практики, об'єктивно враховують різного роду фактори, що впливають на розмір відповідальності, і тому, як правило, об'єктивно відповідають характеру і ступеню правопорушення. Тому розміри санкцій визначалися в законі у вигляді відносно невеликих відсотків від ціни

невиконаного зобов'язання. В певних випадках в нормативному акті встановлювалася і межа, понад яку відповідальність у вигляді неустойки не наставала.

Приєднуємось до наукової позиції думки О. І. Гелевея, який відзначає розширення сфери застосування договірної неустойки, що пов'язано, на його думку, з наступними обставинами: по-перше, відсутності правового регулювання тих чи інших відносин, які виникають в господарській діяльності; по-друге, моральною застарілістю окремих законодавчих норм і прогалинами в законодавстві; по-третє, бажанням контрагентів отримати достатні гарантії на випадок невиконання зобов'язань, відповідальність за порушення яких в законодавстві прямо не передбачена; по-четверте, сторони вважають, що розмір законної неустойки не забезпечує повною мірою їх договірні інтереси, і в договорі підвищують її розмір [4, с. 322-327].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зобов'язальне право: теорія і практика: Навч. посібник для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів / За ред. О. В. Дзери; Київський національний ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Стереотип. Вид. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 910 с.
2. Райхер В. К. Правовые вопросы договорной дисциплины в СССР. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – 250 с.
3. Граве В. К. Договорная неустойка в советском гражданском праве. – М.: Госиздат юрид. лит., 1950. – 135 с.
4. Гелевей О. І. Неустойка: історія і сучасність // Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – Вип.11. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. — 2001. – С.322—327.

ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

*Пероговська Х.,
НК – Дутко А. О., канд. юрид. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство.

Попередження насильства в сім'ї забезпечується цілим комплексом загальносоціальних і спеціальних заходів. Їх метою є: усунення причин і умов, які призводять до насильства в сім'ї, обмеження його поширеності; припинення такого насильства, надання соціальної підтримки жертвам насильства в сім'ї і забезпечення їхньої безпеки; зменшення негативного впливу насильства, яке має місце в сім'ї, на нормальний розвиток дітей; притягнення винних у вчиненні насильства в сім'ї до відповідальності, соціально-психологічна і медична корекція і підготовка до повернення в сім'ю; контроль за поведінкою осіб, які реально можуть учинити в сім'ї насильство, і осіб, визнаних винними в сімейному насильстві.

До загальносоціальних заходів попередження насильства в сім'ї належить уся сукупність заходів держави, суспільства, органів місцевого самоврядування, передбачена в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1].

Розділ V Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», приводить чотири види спеціальних заходів з попередження насильства: 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника (ст. 25 Закону) – виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення [1].

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення [2].

2) Обмежувальний припис стосовно кривдника (ст.26 Закону) є дієвим методом у сфері запобігання насильству. До нього звертаються все більше і більше постраждалих. Є велика кількість заяв, поданих до суду (див. наприклад: справа № 286/192/19 [3]).

3) Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи (ст. 27 Закону) – уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу [4].

4) Направлення кривдника на проходження програми для кривдників (ст. 28 Закону) – кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством. При цьому кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

Як показує практика, найпоширенішим покаранням щодо домашнього насильства є призначення громадських робіт, арешт, штраф та обмежувальний припис (див. наприклад, справа № 450/1401/19; справа № 338/1114/19 [3]).

На даний час є багато організацій, які допомагають попередити домашнє насильство та ліквідувати наслідки. Такими проектами, що впроваджені в Україні є:

- проект: «Попередження насильства над дітьми в школі», що здійснює ВГО «Жіночий консорціум України» за фінансової підтримки шведської громадської організації Save the Children Sweden;

- проект: «Впровадження Конвенції ООН про права дитини в Україні», який впроваджується Всеукраїнською громадською організацією «Жіночий консорціум України» за фінансової підтримки міжнародної громадської організації Save the Children International та Шведського агентства з питань міжнародного розвитку (SIDA);

- проект «Реформування кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні», яку здійснює ГО «Інститут миру і порозуміння» за підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку;

- проект Громадської організації «Ла Страда – Україна»: «Розбудова миру, профілактика і розв'язання конфлікту з використанням медіації в групах та громадах, які постраждали від конфлікту, особливо серед жінок та дівчат – ВПО», завдяки фінансовій підтримці Посольства Великої Британії в Україні [5];

На жаль, домашнє насильство в найближчий час ліквідування неможливо. Проте, щодня розробляють дедалі нові та продуктивні методи боротьби з цим явищем, які допомагають потерпілим захищати свої права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення 10.11.2019).

2. Запорожцев А.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М., Заброта Д.Г., Басиста І.В. Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї. – Київ, 2010. – 172 с.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 10.11.2019).

4. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічний аспект проблем насильства. К. : Либідь, 2003. 337 с.

5. Гаряча лінія URL: https://la-strada.org.ua/ucp_mod_content_show_30_robotagaryachoyi-liniyi.html (дата звернення 10.11.2019).

ПРО ПРОТИПРАВНІСТЬ НІКЧЕМНИХ ПРАВОЧИНІВ

Петлюк Р. Ю.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Як зазначає О. А. Пушкін, відповідність або невідповідність правочину закону – це питання про оцінку правочину, його допустимість або недопустимість. Як зазначає автор, у протилежному випадку всі передбачені законом недійсні правочини слід вважати лише правопорушеннями. Проте правочини, укладені, наприклад, під впливом добросовісної помилки або з порушенням передбаченої законом нотаріальної форми, правопорушеннями не є [1, с. 210].

Базуючись на теорії нікчемних правочинів і досліджуючи юридичну природу, наприклад, удаваного правочину, таким визнається правочин, який учинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили. Якщо буде встановлено, що правочин був учинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили (ст. 235 ЦК України). Законодавець допускає сторонам учиняти удаваний правочин, зазначаючи, що відносини між його учасниками регулюватимуться правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили. При цьому в законі не вказується на недійсність удаваного правочину, а лише припускається [2].

Розглядаючи поняття протиправності, зазначає, що під порушенням права розуміється юридична дія, спрямована на перешкоджання другій особі у здійсненні права [3, с. 213]. Д. І. Мейєр визначає протиправну поведінку з позиції порушення особою суб'єктивних прав іншої особи. Як наслідок, відсутність порушення суб'єктивних прав іншої особи внаслідок учинення діяння унеможливорює віднесення такої поведінки до протиправної.

Як зауважує Д. В. Боброва, протиправність – це невиконання активного або пасивного (як загального, так і конкретного) обов'язку в абсолютних і відносних правовідносинах [4, с. 27]. Враховуючи, що правочини вчиняються у відносних правовідносинах, а також те, що при вчиненні нікчемного правочину можуть бути порушені лише конкретні пасивні юридичні обов'язки (не вчиняти заборонених дій, що спричиняють нікчемність правочину), поняття протиправної поведінки особи при вчиненні нікчемного правочину можна визначити як невиконання особою конкретного пасивного юридичного обов'язку у відносних цивільних правовідносинах.

Приєднуємось до думки В. О. Кучера, що нікчемний правочин є протиправним лише у випадку недодержання особою в момент учинення норм об'єктивного права, що зумовлює порушення таким правочином суб'єктивних прав, інтересів іншої сторони або третьої особи, або публічного порядку. У визначених законом випадках суд визнає нікчемні правочини дійсними через відсутність у них протиправності [5, с. 46-55].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гражданское право Украины: Учебник. В 2 ч. / А. А. Пушкин, В. М. Самойленко, Р. Б. Шишка и др.; Под ред. А. А. Пушкина, В. М. Самойленко. – Х.: Основа, 1996. – Ч. 1. – 440 с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print>.
3. Мейер Д. И. Русское гражданское право. В 2 ч. Ч. 1. По испр. и доп. 8-му изд. 1902 г. – М.: Статут, 1997. – 290 с.
4. Боброва Д. В. Проблемы деликтной ответственности в советском гражданском праве: Автореф. дис. ...д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Харк. юрид. ин-т им. Ф. Э. Дзержинского. – Х, 1988. – 56 с.
5. Кучер В. О. Нікчемні правочини // Цивільне право України. Загальна частина: Посібник / І. А. Бірюков, Ю. О. Заїка, В. С. Гопанчук та ін.; За ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – С. 140-151.
6. Кучер В. О. Поняття правочину, його ознаки та види; умови дійсності правочину; форма правочину; правові наслідки порушення форми правочину; нікчемні правочини; оспорювані правочини; правові наслідки визнання правочину недійсним // Цивільне право України: Навч. посіб. / За заг. ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. – К.: Істина, 2004. – С. 46-55.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ОХОРОНИ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

*Ривко С. В.,
НК – Андрусів У. Б., канд. юрид. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Одним з основних обов'язків будь-якої держави є забезпечення безпеки її громадян, охорона та захист їх конституційних прав, зокрема, права на життя, недоторканність житла, непорушність права приватної власності. Виконання цих зобов'язань забезпечується, з-поміж іншого, шляхом укладання договору охорони.

Кодифікація цивільного законодавства, виокремлення договору охорони в різновид договору зберігання сприяли становленню договірних охоронних відносин, розвитку їх ефективного правового регулювання.

Зацікавленість суб'єктів у забезпеченні своєї безпеки, недоторканості майнових та немайнових прав, особливо останнім часом, зумовлює і попит на договір охорони.

Дефініція договору охорони регламентована у приписах ст. 978 ЦК України, відповідно до якої за договором охорони охоронець, який є суб'єктом підприємницької діяльності, зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи майна, які охороняються. Володілець такого майна або особа, яку охороняють, зобов'язані виконувати передбачені договором правила особистої та майнової безпеки і щомісячно сплачувати охоронцю встановлену плату [1].

Договір охорони належить до різновидів договорів зберігання. Ключовою ознакою цього договору є те, що на відміну від інших договірних конструкцій про

надання послуг, жодна річ/майно де факто не передаються на зберігання і залишаються у володінні поклажодавця.

У ст. 978 ЦК України фактично закріплено існування двох різновидів договору охорони: договір на охорону фізичної особи та договір охорони майна [2, 618]. Закон України «Про охоронну діяльність» до видів охоронних послуг відносить охорону майна громадян, охорону майна юридичних осіб та охорону фізичних осіб [3].

Отже, на законодавчому рівні об'єкти охоронної діяльності поділяються на так би мовити «живі речі» (йдеться про охорону фізичних осіб) та речі матеріального світу (охорону майна).

Під охороною фізичної особи слід розуміти діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення особистої безпеки, життя та здоров'я індивідуально визначеної фізичної особи (групи осіб) шляхом запобігання або недопущення негативного безпосереднього впливу факторів (діяльності або бездіяльності) протиправного характеру [3].

Для охорони фізичних осіб, власності фізичних та юридичних осіб від злочинних посягань в структурі Національної поліції охорони діють підрозділи з фізичної безпеки.

Поліція охорони – єдина в Україні охоронна структура, працівники якої мають визначені Законом права та повноваження на озброєну охорону та застосування владних функцій щодо правопорушників.

Для здійснення охоронної діяльності суб'єкту охоронної діяльності необхідно отримати ліцензію у порядку, визначеному Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [4] та Ліцензійними умовами провадження охоронної діяльності [5].

Охоронні послуги надаються суб'єктом охоронної діяльності на підставі договору, укладеного із замовником у письмовій формі.

Унікальність договору охорони фізичної особи полягає в тому, що це єдиний договір у системі цивільно-правових договорів, коли суб'єкт договору і об'єкт охорони можуть співпадати. Це має місце у випадку, що договір укладає особа, яку якраз і будуть охороняти.

За кількістю осіб, які приймаються під охорону та особливостями засобів та методів охорони, договір охорони фізичної особи пропонується поділяти на договори особистої охорони та договори охорони осіб, які знаходяться на охоронному об'єкті [6, 12].

Особливість цього договору також полягає в тому, що охоронець перебуває в постійному контакті з охоронюваною особою (або в безпосередній близькості від нього), в результаті чого він знає, кого і від чого він повинен захистити. Основне завдання охоронця в рамках цього договору – не допустити посягання на життя і здоров'я охоронюваного суб'єкта.

Зауважимо, що послуги з охорони життя і здоров'я осіб, які перебувають на об'єкті, що охороняється, частіше бувають опосередковані не окремим договором, а включаються в предмет договору охорони майна.

Резюмуючи викладене, сформулюємо авторську дефініцію договору охорони фізичних осіб – це договір, за яким одна сторона (охоронець) зобов'язується забезпечити захист особистих немайнових інтересів іншої сторони (замовника) від протиправних посягань третіх осіб шляхом надання охоронних послуг, а замовник зобов'язується забезпечити всі необхідні для цього умови та оплатити надані послуги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери., Н. С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-є вид., пероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.
3. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>
4. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03. 2015 № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>
5. Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 18.11.2015 № 960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2015-%D0%BF>
6. Козир Д. В. Проблеми класифікації договорів охорони. *Юридична наука*. 2014. № 9. С. 7–14.

ЩОДО ПИТАННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ

*Токар А. В.,
НК – Хитра О. Л., д-р юрид. наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Проблема домашнього насильства – чи не найважливіше питання сьогодення, що тягнеться з давніх-давен, та стає суспільно значущою лише тепер. Протягом тривалого часу люди не усвідомлювали й не брали до уваги всю масштабність цієї проблеми, навпаки, вважалося, що це є формою «належної поведінки». Насильство в сім'ї ґрунтувалося на стереотипах щодо чоловіка і жінки. Чимало держав, релігійних писань наділяли представників сильної статі широкими особистими повноваженнями стосовно інших членів сім'ї, наголошували на перевазі над жінками у суспільстві. Тому ця проблема є історично стійким явищем, що обумовлене особливостями традицій, релігії, культури та національних цінностей різних країн світу.

Сам термін домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1]. У більшості випадків особами, які постраждали від домашнього насильства є жінки. Представниці слабшої статі не завжди спроможні дати відсіч своєму кривднику, який виступає небайдужою людиною. Згідно суспільних канонів жінки самі провокують насильство, отримують задоволення від фізичних катувань, однак, це – хибна думка. Страх та неспроможність піти через дітей, обіцянки та матеріальні нестатки, сліпе почуття прив'язаності до тирана – керує жіночим розумом, змушуючи терпіти побої або моральний тиск. Не є виключенням діти, які страждають від домашнього насильства. Агресія чоловіка може не обмежуватися лише дружиною, а й розповсюджуватися на своє чадо. Дитина яка переносить на собі нелюдське поводження, так і стає його свідком. Відомо, насильство породжує насильство, тому не виключно, що нащадок спроможе увібрати модель поведінки батьків, й у подальшому житті наслідувати аморальні дії.

З певним часом сімейне насильство досягне свого піку нестерпності, що у «кращому випадку» обійдеться важкими тілесними ушкодженнями, а у гіршому –

смертю. Лише одиниці потерпілих знаходять в собі сили звернутися по допомогу, через боязкість бути непочутими або ж покараними. На щастя, на поміч приходять правоохоронні органи, які чинять протидію та відповідальність за вчинення протиправних діянь.

Види відповідальності за вчинення домашнього насильства поділяються на: кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову.

Відповідно до санкції статті, адміністративна відповідальність настає при вчиненні домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення, – тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті – тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [2].

Уповноважені органи роблять усе можливе для забезпечення правопорядку в сім'ях, запобігання та протидії домашньому насильству. До їх функцій входять надання допомоги постраждалим, забезпечення безпеки та відшкодування збитків завдані кривдником. Ніхто не заслуговує на принизливе ставлення ні до себе, ні до інших членів сім'ї, а ті хто чинять насильство – мають бути покарані.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 5. Ст. 35.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України у редакції від 03.07.2019. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ПО Е-MAIL

Федоровська М. А.,

НК – Крижна В. М., канд. юрид. наук

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, м. Харків

Темпи ведення бізнесу вимагають оперативного погодження умов співпраці, а не менш стрімкі темпи розвитку технологій дозволяють зробити це миттєво. Саме тому традиційні листи та паперові документи замінюються електронними. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати чинні положення законодавства України, що визначають особливості укладання електронних договорів по електронній пошті.

Безпосереднє поняття електронного договору міститься в положеннях Закону України «Про електронну комерцію» від 13.02.2020 р. Відповідно до п.5 ч.1 ст.3 цього Закону, електронний договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про електронну комерцію», електронний договір, укладений шляхом обміну електронними повідомленнями, підписаний у порядку, визначеному ст.12 цього Закону, вважається таким, що за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного у письмовій формі.

Наразі сторони активно укладають договори в електронній формі за допомогою e-mail, в тому числі шляхом обміну сканованими копіями підписаних та скріплених печаткою сторін документами. Про це зазначається, зокрема, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 16.03.2020 р. у справі № 910/1162/19. Проте, під час укладення договору через ділову переписку з використанням електронної пошти необхідно враховувати вимоги законодавства щодо електронних документів та електронного документообігу [1].

Відповідно до ст.5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронним документом є документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Для того, щоб документи (листи, електронні листи, телеграми, факсограмами, телефонограмами тощо) вважались документами, які підтверджують укладення договору, їх зміст повинен відповідати положенням законодавства. Зокрема, у постанові ВГСУ від 22.09.2016 р. у справі №910/30056/15 зазначається, що для визнання договору укладеним необхідно встановити факт, що вказані в електронних документах реквізити є дійсними та відповідають офіційним реквізітам сторони.

Згідно з ч. 1 ст. 207 Цивільного Кодексу України (далі – ЦКУ) правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони. Таким чином, електронний договір має відповідати всім вимогам, встановленим для письмової форми правочинів, а саме:

По-перше, електронний договір по e-mail повинен мати всі істотні умови для відповідного виду договору, адже відповідно до ч.1 ст 638 ЦКУ договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Якщо з електронного листування сторін не випливає остаточної та однозначної узгодженості всіх істотних умов договору, то такий договір вважається неукладеним. Такого висновку дійшла і Друга судова палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду в постанові від 23 березня 2020 р. по справі № 404/502/18, наголошуючи на важливості того, щоб електронний договір включав всі істотні умови для відповідного виду договору, інакше він може бути визнаний неукладеним або недійсним у зв'язку з недодержанням письмової форми в силу прямої вказівки закону.

По-друге, електронний договір по електронній пошті вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію, акцепту (прийняття цієї пропозиції іншою стороною). Особливістю є те, що й оферта, й акцепт направляються сторонами електронного договору в електронній формі. Акцепт може бути надано в формах: 1) вчинення дій, які вважаються акцептом, якщо зміст таких дій чітко роз'яснено в інформаційній системі, в якій знаходиться така пропозиція, та ці роз'яснення логічно пов'язані з нею. Так, наприклад, в постанові ВГСУ від 19.10.2016 р. у справі №914/1233/15 зазначається, що про укладання договору по електронній пошті свідчить не лише те, що сторони не

просто уклали договір, але й вчинили фактичні дії по виконанню досягнутих домовленостей;

2) передачі оференту електронної пошти;

3) заповнення формуляра про прийняття оферти.

Друга і третя із зазначених форм акцепту повинні бути підписані: – за допомогою електронного підпису або електронного цифрового підпису (при використанні засобу електронного цифрового підпису всіма сторонами електронного правочину); – або за допомогою електронного підпису одноразовим ідентифікатором; – або аналога власноручного підпису – за письмовою згодою сторін відповідно до ст. 12 Закону України «Про електронну комерцію».

Слід наголосити, що наявність електронного підпису свідчить про волевиявлення особи, що є однією з вимог до правочинів відповідно до ч. 3 ст. 203 ЦКУ. Такого висновку дійшов Солом'янський районний суд м. Києва в рішенні від 19.11.2019 р. у справі № 760/12880/19 наголошуючи, що наявність електронних підписів сторін підтверджує їх волю, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, забезпечує ідентифікацію сторін та цілісність документа, в якому втілюється воля останніх. Електронний лист, який не містить електронного підпису, не є волевиявленням особи. ЦКУ України розглядає такий електронний документ лише як певний технічний засіб передачі письмової форми правочину, а не як окрему форму [2, с.45-46].

Крім того волевиявлення сторін може бути встановлено шляхом вираження наміру особи укласти конкретний договір та розуміння цією особою своїх зобов'язань у разі прийняття її пропозиції іншою особою під час листування. Про це може свідчити той факт, що сторони не просто уклали договір по електронній пошті, але й вели переписку по e-mail з метою узгодження всіх істотних умов. Наприклад, у постанові ВГСУ від 31.03.2016 р. у справі №922/5636/15 зазначається, що договір було укладено з дотриманням вимог діючого законодавства, у спрощений спосіб, шляхом обміну електронними листами, сторонами досягнуто згоди по всіх його істотних умовах.

Отже, розвиток мережі Інтернет та комп'ютеризація виробничого процесу призводять до того, що цивільні відносини між суб'єктами виникають, змінюються та припиняються в онлайн-режимі. Проте, надаючи перевагу укладенню договору по електронній пошті варто пам'ятати, що для надання йому юридичної сили необхідно виконати всі вимоги передбачені ЦКУ щодо письмових правочинів, а також положень Законів України «Про електронну комерцію», «Про електронні документи та електронний документообіг», адже у разі недотримання необхідних умов електронний договір за допомогою e-mail буде визнаним неукладеним або недійсним у зв'язку з недодержанням письмової форми в силу прямої вказівки закону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Електронний правочин у цивільному праві України: монографія; за наук. ред. д.ю.н., проф., чл.-кор. НАПрН України Р.О. Стефанчука / Н.Є. Блажівська. – К.: Алерта, 2014. – 240 с.
2. Філатова Н. Правочини з використанням електронної форми представлення інформації / Н. Філатова // Проблеми законності. – 2017. – Вип. 136. – С. 40-55.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Хамула Д. С.,

НК – Кузнецова Л. В., канд. юрид. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Договір є однією з найпоширеніших підстав виникнення зобов'язань. Як різновид юридичних фактів він належить до числа правомірних дій, що вчиняються з волі його учасників і спрямовуються на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав або обов'язків

Генеза запровадження спадкового договору на території України датується 1811 роком, коли положення Цивільного кодексу Австрії почали діяти на території західноукраїнських земель, які на той час входили до складу Австрійської монархії [1, с.157]. Згідно з тогочасним Цивільним кодексом спадковий договір вважався однією з підстав спадкування, поряд із спадкуванням за законом та за заповітом, та вважався чинним лише за умови його укладення між подружжям. Проте, сам термін «спадковий договір» отримав своє визнання з часів рецепції римського права у романо-германську правову систему, де допускалося дарування на випадок смерті як особливий вид договору. Цей договір не був обов'язковим для дарувальника і він міг у будь-який час до моменту відкриття спадщини скасувати цей договір.

Відповідно до статті 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. [4]. Смерть фізичної особи є невідворотною і припиняє її правосуб'єктність. Відповідно виникає необхідність у переході прав та обов'язків померлої особи до інших осіб (членів сім'ї, родичів чи взагалі до зовсім чужих людей).

Спадковий договір не може розглядатися як самостійний вид спадкування, оскільки відповідно до ст. 1217 ЦК України спадкування здійснюється за заповітом або за законом [4]. Схожість спадкового договору із спадкуванням виявляється в спільності основної юридичної підстави виникнення права на спадкування у спадкоємців і права власності у набувача, якою є смерть фізичної особи-відчужувача [2]. Істотною умовою спадкового договору є його предмет, яким виступає майно відчужувача. Предметом спадкового договору може бути як рухоме, так і нерухоме майно. У разі, якщо предметом спадкового договору є нерухоме майно, при підписанні договору відчужувач зобов'язаний пред'явити правовстановлюючий документ на нерухомість. Назву цього документа та його реквізити нотаріус зазначає у тексті договору. Майно, яке є предметом спадкового договору, вилучається із спадкової маси. Тому заповіт, в якому зазначено таке майно, вважається недійсним.

Спадковий договір укладається у письмовій формі й підлягає нотаріальному посвідченню, а також державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. У разі недодержання сторонами зазначених вимог спадковий договір визнається нікчемним. Зазначені умови мають істотне юридичне значення і застосовуються незалежно від того, чи є предметом спадкового договору нерухоме або рухоме майно. Відчужувачем за спадковим договором може бути будь-яка фізична особа, набувачем – будь-яка фізична або юридична особа [3, с.79]. Зрозуміло, що для укладення спадкового договору, як і будь-якого іншого, сторони повинні мати цивільну дієздатність. Водночас відчужувачем може бути і неповнолітня особа, і особа з обмеженою дієздатністю. В такому разі для укладання угоди необхідна згода батьків неповнолітнього або

піклувальника особи з обмеженою дієздатністю. Набувачем за спадковим договором може бути лише особа з повною цивільною дієздатністю (окрім неповнолітнього, і особи з обмеженою дієздатністю), малолітні та недієздатні особи не можуть бути сторонами спадкового договору, оскільки договором на набувача покладаються певні обов'язки.

Сторони спадкового договору мають відповідні права й обов'язки. Так, ст. 1305 ЦК України [4] передбачено, що набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття. Зазначені дії мають здійснюватися залежно від розпоряджень відчужувача, до або після настання його смерті. Водночас відчужувач має право призначити особу, яка після його смерті буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору. В разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини [2].

Особливість спадкового договору полягає в тому, що він передбачає виконання обов'язків, конкретно встановлених договором, до або після смерті відчужувача, але право на майно відчужувача виникає лише після смерті останнього. Спадковий договір є підставою виникнення алеаторних зобов'язань, тобто, зобов'язань з невизначеним змістом стосовно витрат, яких може зазнати боржник. За цією ознакою спадковий договір відрізняється від заповіту, який є безоплатним правочином.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Курило Т.В. Особливості укладення спадкового договору в цивільному праві України // *Наше право*. 2015. №6. С.157-161.

2. Сегенюк А.В. Спадковий договір: поняття, характеристика, особливості // *Часопис цивілістики*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Chas_2017_25_13.pdf.

3. Скопиченко О.В. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів // *Молодий вчений*. 2015. № 5 (20). Частина 3. С. 78-82.

4. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-1>.

ПРАВО НА ІМ'Я АВТОРА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Чуйко В. О.,

НК – Крижна В. М., канд. юрид. наук, доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

В умовах сучасного світу кожен з нас так чи інакше мав справу з авторським правом, навіть не задумуючись про це. Щодня ми використовуємо різноманітні інформаційні ресурси. Особливого поширення сьогодні набули соціальні мережі. Вони стали величезною платформою для обміну інформацією або своїм життєвим досвідом, реалізації своїх вмінь та навичок, спілкування тощо. Проте, разом з тим, там часто має місце порушення авторських прав з боку недобросовісних користувачів.

Тому метою цього дослідження є аналіз права на ім'я автора у мережі Інтернет, зокрема, у соціальних мережах.

Авторське право є складовою системи особистих немайнових прав та притаманне фізичним особам внаслідок виконання певних діянь або їх спеціального

правового статусу. До системи особистих немайнових прав автора належить право на ім'я автора. Воно є унікальним особистим немайновим правом, що відіграє подвійну роль. По-перше, це право дає можливість автору сповістити про те, що саме він є творцем конкретного твору або навпаки приховати цей факт. А по-друге, зазначення імені автора надає можливість суспільству знати, хто саме є творцем того чи іншого об'єкту інтелектуальної власності [1, 62]. Таким об'єктом у соціальних мережах є сама сторінка в цілому в тій чи іншій мережі та її окремі складові – тексти, візуальний контент (фото, відео, інфографіка). Вони знаходяться у загальному доступі, а тому зазіхнути на права автора не так і важко.

Автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір. Соціальні мережі стали широким полем для заробітку та самореалізації – блогерство, SMM, фріланс і т.д. Чимало компаній продають та рекламують свої товари саме в Інтернеті, задля цього працюють великі угруповання та команди менеджерів, адміністраторів та інших спеціалістів. Усі вони є творцями так званого контенту, до якого входять, зокрема, довгезелні пости на дискусійну тему або топ-10 порад як провести вихідні з користю; різноманітні фото та відео; звичайна реклама, в кінці кінців тощо. Таким чином, незалежно від роду, виду діяльності автором можуть бути навіть малолітні і неповнолітні особи, фізичні особи, особи з обмеженою цивільною дієздатністю тощо.

Ім'я автора – це сукупність слів чи знаків, що ідентифікують особу. Це можуть бути – прізвище та ім'я; прізвище, ім'я та по-батькові; ініціали автора; псевдонім або зазначений автором знак тощо. Автор має право самостійно обирати ім'я та спосіб його зазначення. Зміст права на ім'я автора складають повноваження використовувати чи дозволяти використовувати авторський твір під власним іменем автора, його псевдонімом (вигадане ім'я) або анонімно (без зазначення імені). У соціальних мережах досить поширеним є використання так званого *nickname*, яке теж може слугувати певним позначенням або умовним ім'ям автора.

Псевдонім – вигадане ім'я, вибране автором для позначення свого авторства. При цьому воно може взагалі не містити справжнього імені особи, але і не повинно співпадати з іменами чи псевдонімами інших осіб. Мета використання псевдоніму – приховати справжнє ім'я творця. Мотиви такого приховування можуть бути різні і для права жодного значення не мають.

Право заборони згадування свого імені, якщо автор твору бажає залишитись анонімним, реалізується шляхом відсутності інформації про ім'я автора. Однак є випадки, коли автор зазначає лише неповне прізвище або ініціали, що так само свідчить про його небажання вказувати справжнє своє ім'я. Причини приховання автором імені як і для використання псевдоніму теж можуть бути різними: невпевненість щодо власної точки зору, страх бути розкритикованим тощо. Часто анонімними бажають залишитись автори статей чи публікацій, в яких висвітлюються гострі питання. Анонімні матеріали можуть містити критику особистого життя людей або діяльності органів влади та місцевого самоврядування, повідомляти про порушення прав людини посадовими особами і т. п. [2, 220]. Як правило, у соціальних мережах досить часто критикують або обговорюють дискусійні теми, і не кожен бажає висловлювати свою точку зору привселюдно. А тому таке право є також дуже важливим та допомагає людям, не готовим до публічності, заявляти про певні порушення у тій чи іншій сфері суспільного життя.

Отже, вищезазначені повноваження є фундаментальними у системі прав автора. Оскільки саме за допомогою них суспільство дізнається про конкретну особу як творця. До того ж це дозволяє певною мірою індивідуалізувати об'єкти інтелектуальної власності автора. Така індивідуалізація допомагає у майбутньому запобігти зазіханню на права авторів, адже у випадку порушення їх прав

у соціальних мережах їм треба буде довести своє авторство. Позначка, хештег, знак чи символ (набір символів) і т. п. – все це допоможе виокремити оригінал та слугуватиме своєрідним доказом авторських прав.

Цивільне законодавство передбачає можливість вільного використання твору, проте саме із зазначенням його автора. Так, використання чужих зображень без дозволу автора (навіть якщо це особисті непрофесійні фото/відео звичайних користувачів будь-якої соціальної мережі); публікація без імені автора та/або джерела; цитування без посилання на джерело у соціальних мережах – буде прямим порушенням права на ім'я автора. Пояснюється це тим, що блогер набуває авторські права у момент написання тексту, коли він ще далекий від публікації, або під час безпосереднього створення фото чи відео.

Треба зазначити, що анонімність автора передбачає певні складнощі щодо встановлення його особи та захисту, в разі необхідності, його особистих немайнових і майнових прав також. Зробити це у соціальних мережах ще важче [1, 63].

Інтернет, а саме соціальні мережі, вже стали глобальним соціальним явищем та універсальним ресурсом. Ми використовуємо їх з різною метою: для спілкування, заробітку та самореалізації. У той же час для добросовісного користувача існує небезпека порушення авторських прав. Так, у соціальних мережах досить часто замість справжнього імені використовують псевдоніми, що створює певні складнощі щодо визначення автора як конкретної особи. Але навіть у такому випадку можна посилатися на «ім'я», яке обрав автор, якщо він звичайно не анонім. Проблема полягає у тому, що в соціальних мережах більшість просто копіює вже готові результати інтелектуальної діяльності. Плагіат став серйозною проблемою, оскільки соціальні мережі для багатьох сьогодні є основним способом заробітку. А просування своєї сторінки, пошук потенційних клієнтів також потребують грошових вкладень. Розвиток інформаційних технологій зумовив значне зростання конкуренції, а тому проблема порушення права на ім'я автора є актуальною. Таким чином, право на ім'я автора є фундаментальною складовою особистих немайнових прав у сфері авторства, а його детальне дослідження сприяє захисту та охороні прав авторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стефанчук Р.О. Система особистих немайнових прав у сфері авторства / Р. О. Стефанчук // Університетські наукові записки, – 2005. – №3. – С. 60-65.
2. Ярега Г. Особисті немайнові права авторів / Г. Ярега // Інформаційне право, – 2017. – №12. – С. 217-223.

SUBJECTIVE COMPOSITION OF OPTIONAL TRANSACTIONS UNDER THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF BELARUS

Vasilevsky A. V.,

The Research Advisor – Meshchanova M. V., PhD in Law, Associate Professor

The National Centre of Legislation and Legal Research of the Republic of Belarus

From March 2018 to the present, a large-scale legal experiment has been carried out in the Republic of Belarus in the framework of the Park of High Technologies, the purpose of which is to test the “new” civil law institutions, including agreement on providing option to conclude the contract and option contract, for the possibility of their implementation in the civil legislation. The organizational and legal principles which determine the content of the named experiment are fixed in the rules of Decree of the President of the Republic of

Belarus December 21, 2017 No. 8 “On Development of Digital Economy” (hereinafter – Decree No. 8) [1]. The initiators and active participants in the experiment are residents of the Park of High Technologies, as representatives of one of the leading areas of economic development of Belarus, who are widely involved in cross-border trade, within the framework of which the deals under consideration are widely used.

It should be noted that option transactions are not new for the business practice of the Republic of Belarus. For a long time, legislation affected industrial and commercial securities, and subsequently financial instruments for operations with derivatives. At the same time, until recently, they were not widely used among business entities; only within a limited circle of subjects (shareholders, banks, non-bank credit and financial organization).

In fact, the participants in the legal experiment are pioneers in the application of the civil law rules governing the options in the Republic of Belarus. Their practical experience, reasonable comments and suggestions, will subsequently form the basis of the general civil law regulation of this institution.

For the year of the experiment, according to data from April 2019, six residents of the Park of High Technologies used the right to reach an “agreement on providing option to conclude the contract” and “option contract”.

It should be noted that other participants of civil turnover are not limited to use such institutions. By virtue of the principle of freedom of contract, parties can freely determine the content of legal relations, including the use of an agreement on providing option to conclude the contract and option contract.

However, in the literal interpretation of part 1 sub-paragraph 5.2, paragraph 5 of Decree No. 8, it follows that the provisions of the said legislation governing option transactions extends to relevant economic relations, when one of the participants in the relationship is a resident of High Technologies Park.. In this case, the following variants are possible for the subject composition of the legal relationship: residents of the Park of High Technologies conclude the aforementioned transactions with each other or a resident of the Park of High Technologies concludes such transactions with a third party. It follows that, in the framework of experimental civil regulation, option transactions can only be applied if they have at least one side from the High Technologies Park. However, legal entities and individual entrepreneurs of the Republic of Belarus can be registered as residents of the High Technology Park, if they carrying out or planning to carry out one or more types of activities from the list of provisions of paragraph 3 Regulations on the Park of High Technologies, approved by Decree of the President of the Republic of Belarus of September 22, 2005 No. 1 [2]

In parallel with the legal experiment outlined by us, law-making activity was also carried out with the aim of revising the Civil Code of the Republic of Belarus. A group of experts prepared a draft Law “On Amending Certain Codes of the Republic of Belarus”, the text of which proposes numerous amendments to the Civil Code of the Republic of Belarus. In particular, at the proposal of state authorities and the legal community, as well as in order to harmonize with the legislation of the Russian Federation, it is proposed to include in the Civil Code of the Republic of Belarus articles 399-1 “Option to conclude an agreement” and 399-2 “Option agreement” [3].

Nevertheless, they do not contain any specific instructions to the parties to optional transactions. In addition, given the trends in the unification of the civil legislation of the Republic of Belarus with the legislation of the Russian Federation, if we turn to the content of the latter, namely, Articles 429.2 and 429.3 of the Civil Code of the Russian Federation, we will also not disclose the regulatory requirements for the subject composition of the analyzed legal relations [4].

Based on the business practices, the scope of option transactions are the sale of a business, relations with suppliers (sophisticated technical equipment), structuring

a shareholder agreement, joint investment and etc [5, p. 152]. In this regard, and also taking into account the economic specifics of the options, the parties of such agreements are usually legal entities and (or) individual entrepreneurs. One of the striking examples of the possible extent of involvement of individuals in option relationships is the employee stock ownership plans in the United States. As of 2019, according to the estimate of the National Center for Employee Ownership there are roughly 6,600 ESOPs covering more than 14 million participants [6].

However, the participation of individuals in the agreements under consideration is also possible, for example, in the framework of venture financing, Employee Stock Ownership Plan and etc.

Thus, legal of option transactions: an agreement on providing option to conclude the contract and option contract, is establish recumbents to the skip are legal subject in the High Technology Park. At the same time, due to the principle of freedom of contract, as well as due to the lack of regulatory prohibitions and restrictions, other participants of the civil are free to apply the agreement on the possibility of concluding a contract.

Thus, based on the norms of the current legislation, an agreement on granting an option to conclude a contract and an option agreement can be concluded only with the participation of the subject of the High Technology Park. At the same time, due to the principle of freedom of contract, as well as due to the lack of regulatory prohibitions and restrictions, other participants in civil turnover are free to use these contractual designs.

LIST OF REFERENCES

1. On Development of Digital Economy [Electronic resource] : Decree of the President of the Republic of Belarus, December 21, 2017, No. 8 // National Center of Legal Information of the Republic of Belarus. – Mode of access: <http://law.by/document/?guid=3871&p0=Pd1700008e>. – Date of access: 30.03.2020.

2. Regulations on the Park of High Technologies [Electronic resource] : approved Decree of the President of the Republic of Belarus, September 22, 2005, No 12 : as edited by Decree of the President of the Republic of Belarus, December 21, 2017, No. 8 National Center of Legal Information of the Republic of Belarus. – Mode of access: <http://law.by/document/?guid=3871&p0=Pd1700008e>. – Date of access: 30.03.2020.

3. Профессионально об актуальном: Обзор планируемых к принятию новелл Гражданского кодекса Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/novosti/novosti-pravo-by/2020/january/44749/>. – Дата доступа: 09.03.2020.

4. Гражданский кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс]: Федеральный закон РФ, 30 нояб. 1994 г., № 51-ФЗ : в ред. ФЗ РФ, 3 авг. 2018 г., № 339-ФЗ // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «КонсультантПлюс». – Москва, 2020.

5. Фролов, Г. В. Правовая характеристика опциона на заключение договора и опционного договора / Г. В. Фролова // Молодой ученый. – 2019. – №40. – С. 151–155.

6. ESOP (Employee Stock Ownership Plan) Facts [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.esop.org>. – Date of access: 30.03.2020.

Секція 4. Господарське право, господарсько-процесуальне право

ПРО СУДОВУ ПРАКТИКУ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ДОЗВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИНЦИП МОВЧАЗНОЇ ЗГОДИ

*Апанасенко К. І., канд. юрид. наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет*

Одним із засобів забезпечення виконання дозвільних зобов'язань у сфері господарювання можна вважати видачу дозвільних документів за принципом мовчазної згоди. Однак дозвільні органи не завжди погоджуються визнати юридичний факт видачі дозвільного документа на підставі цього принципу, а суб'єкти господарювання в щоденній практиці роботи потребують належно оформлений дозвільний документ. Тому підприємці вимушені захищати свої господарські права в суді. В умовах триваючої дерегуляційної реформи актуально дослідити порушений аспект взаємовідносин дозвільних органів і суб'єктів господарювання. Нашим завданням є виявлення правових позицій Верховного Суду в даній категорії спорів.

Аналіз актуальної судової практики дозволяє виокремити кілька основних позицій, які відображають проблемні аспекти застосування принципу мовчазної згоди та бачення судової влади можливих способів розв'язання відповідних проблем.

1. Для виникнення у суб'єкта господарювання права на застосування принципу мовчазної згоди повинна бути наявна система таких умов: 1) суб'єкт господарювання подає всі визначені законом документи для отримання дозволу, що підтверджується копією заяви (опису прийнятих документів) з відміткою про дату їх прийняття; 2) закінчення строку розгляду поданих документів; 3) відсутність/несвоєчасність відповіді суб'єкта владних повноважень по суті поданої заяви.

Така правова позиція повторюється в постановках Верховного Суду, наприклад, у справах №№ 826/15869/17, 818/600/17, 826/9749/17.

2. Відмова у видачі дозволу має бути оформлена розпорядчим документом, який визначений законодавством, а не підміняється листуванням дозвільного органу із суб'єктом господарювання. Таке листування протягом строку для видачі дозволу не спростовує дію принципу мовчазної згоди.

Судова практика показує поширеність ситуацій надіслання дозвільними органами листів суб'єктам господарювання, в яких роз'яснюються причини неможливості видачі дозволів, або подані документи повертаються з аналогічними поясненнями у встановлений строк для видачі дозволів замість відмови у їх видачі. У таких випадках дозвільні органи всупереч положенням ч. 2 ст. 19 Конституції України не приймають рішення про відмову у видачі дозволу у визначені законом спосіб і строк, а вступають у листування із суб'єктами господарювання.

Наприклад, розглядаючи справу № 818/600/17 за позовом ТОВ "Токарівський пісок" до Державної служби геології та надр України про зобов'язання вчинити дії, Верховний Суд вказав наступне (рішення від 16.05.2019). Відповідач повернув заяву позивача про надання дозволу на користування надрами через невідповідність документів вимогам, розгляд заяви він здійснював із порушенням встановлених

строків. Однак за результатами розгляду заяви він мав прийняти розпорядче рішення у формі наказу про видачу або відмову у видачі дозволу, як це вимагає Закон України “Про дозвільну систему у сфері господарювання” та Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами, затверджений постановою КМУ від 30.05.2011 № 615.

Аналогічні висновки містяться в постанові Верховного Суду від 11.09.2019 у справі №826/15869/17 за позовом ПАТ “Укрнафта” до Державної служби геології та надр України про визнання протиправною бездіяльності. Обставини справи наступні: за наслідками розгляду заяв ПАТ “Укрнафта” про продовження строку дії спеціальних дозволів на користування надрами дозвільний орган висловив відмову в продовженні дії дозволів у листах. Однак відповідне рішення повинен приймати колегіальний орган (комісія з питань надрокористування) та оформляти його наказом, як це передбачає Закон України “Про центральні органи влади”.

3. Як бачимо, принцип мовчазної згоди суди вважають за можливе застосовувати не тільки у відносинах із видачі дозвільного документа, а й у відносинах щодо продовження строку дії дозволів. Крім того, Верховний Суд вважає застосовним принцип мовчазної згоди і до відносин із погодження рішень про надання дозвільних документів. Зокрема, така позиція була висловлена у постановках ВС у справах №№826/15869/17, 818/600/17.

Виокремлюється серед інших рішень Верховного Суду аналізованої категорії, прийнятих в за останні роки, справа №813/3145/16 за позовом ТОВ «ЄвроГаз Мінералс» до Державної служби геології та надр України про визнання протиправними дій Держгеонадра та зобов'язання видати спеціальний дозвіл. Обставини справи аналогічні наведеним вище справам. Однак у цій справі Верховний Суд робить протилежний висновок. Він указує на те, що всупереч рекомендаціям Державної регуляторної служби України (реквізити не наведені) позивач не звертався до відповідача із повідомленням про застосування принципу мовчазної згоди, тому він не реалізував своє право на застосування принципу мовчазної згоди. Подані позивачем документи підлягають перевірці на відповідність нормам щодо користування надрами, що відноситься до повноважень відповідача. Знаковим є й такий висновок суду: “закріплені у законодавстві гарантії прав суб'єктів приватного права (зокрема, процесуальні строки, можливість застосування принципу мовчазної згоди тощо), не повинні використовуватися для легалізації триваючого правопорушення або здійснення незаконної діяльності” (наводиться також у постанові ВС у справі № 826/9749/17). Позиція суду видається такою, що відстоює публічні інтереси. Проте такий правовий інструмент, як принцип мовчазної згоди, задумано і включено в законодавство з метою забезпечити належне виконання зобов'язань дозвільним органом і збалансувати приватні інтереси по своєчасному отриманню дозволів і публічні інтереси по контролю за відповідними господарськими операціями. Якщо дозвільний орган вбачає відсутність правових підстав для наділення суб'єкта господарювання правом на провадження господарської діяльності, він має вчасно й у встановлений законом спосіб та формі прийняти рішення про відмову у видачі дозволу та повідомити рішення заявнику. Належним чином обов'язки у дозвільних правовідносинах у сфері господарювання мають виконувати обидві сторони дозвільного правовідношення, саме це є запорукою формування в країні правового господарського порядку.

Цікаво, але рішення у наведеній вище судовій справі захищає позивача рівною мірою із суб'єктами господарювання, стосовно яких Верховний Суд визнає порушення дії принципу мовчазної згоди. Адже суд зобов'язав дозвільний орган розглянути заяву позивача й прийняти рішення відповідно до чинного законодавства.

4. Суди зазвичай не вдаються до такого способу захисту прав, як зобов'язання видати дозвільний документ або визнання права на провадження певної господарської операції за принципом мовчазної згоди. Вони зобов'язують дозвільні органи розглянути заяву про видачу (продовження строку дії) дозволу й прийняти рішення за результатами розгляду заяви.

На нашу думку, така судова практика дещо підриває сутність і можливість застосування на практиці принципу мовчазної згоди. Вважаємо, що за умов, коли в мотивувальній частині рішення суд визнає наявність усіх умов для застосування принципу мовчазної згоди, суд має його прямо застосовувати в резолютивній частині рішення. Адже відповідна констатація юридичних фактів означає, що суб'єкт господарювання має всі законні підстави для отримання дозвільних документів. Наявна судова практика в аналізованій категорії спорів свідчить про очевидну неефективність захисту прав суб'єктів господарювання, які мають правові підстави набути право на провадження господарських операцій за принципом мовчазної згоди.

Подальше й більш глибоке дослідження судової практики дозволить напрацювати пропозиції щодо можливої зміни підходів судової влади при вирішенні спорів аналізованої категорії.

ПРО ПОЗИТИВИ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БАНКРУТСТВО

Богатир В. К.

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Економіка світу та будь-якої держави не може розвиватися прямолінійно. Постійно з певною періодичністю виникають кризи, які негативно позначаються на роботі окремих суб'єктів господарювання. Тому у регулюванні процедур банкрутства проблем менше не стає. Через це 18 жовтня 2018 року було прийнято, а 21 жовтня 2019 року введено в дію Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ) [1]. Загалом у сучасному економічному світі продовжується посилення публічних інтересів, що спричиняє розширення сфери регулювання спеціальним господарським та адміністративним законодавством та об'єктивно зменшує сферу регулювання законодавством цивільним. Україна має специфічні особливості в організації, розробці та прийнятті нормативної бази. Якщо сьогодні у світі відбуваються тенденції, описані вище, то в Україні навпаки – робляться спроби до розширення сфери регулювання цивільним законодавством за рахунок господарського, адміністративного, трудового, екологічного, земельного, аграрного, житлового тощо. Як зазначається у роботах вітчизняних вчених, в Україні та інших державах продовжується тенденція до регулювання ЦК України лише тих відносин, що є його предметом, – тих, що базуються на засадах рівності та опосередковують приватні інтереси [2, с. 78]. З цього приводу В.К. Макутов вказував, що багатьом юристам стало зрозуміло, що спроби вирішення економічних проблем із позицій приватноправової концепції не увінчалися успіхом, оскільки ця концепція неадекватна сучасній економіці [3, с. 93]. Проте такою є ситуація сьогодні. Яким чином врегулюватимуться відносини за участі великих підприємств та їх об'єднань завтра не зрозуміло. У будь-якому випадку, відносини, що виникають та існують між учасниками процедур банкрутства, мають велику кількість публічних інтересів. Тому ці процедури проходять через господарські суди під контролем суддів. Розробка і прийняття окремого КУЗПБ була потрібною та своєчасною.

Прийняття та набуття чинності КУзПБ викликало наступні зміни у господарській практиці:

1) одразу провадження у справах про банкрутство почало здійснюватися на основі КУзПБ, тобто усі нові справи про банкрутство почали розглядатися за його правилами. І подальший розгляд справ про банкрутство, які перебувають на стадіях розпорядження майном боржника або ліквідації, також здійснюється за правилами КУзПБ. Виключення зроблено лише до справ про банкрутство, які проходять стадію санації;

2) з дня введення в дію КУзПБ (тобто з 21 жовтня 2019 року) було визнано такими, що втратили чинність: Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [4]; постанову Верховної Ради України «Про введення в дію Закону України «Про банкрутство».

Через рік з дня введення в дію КУзПБ (з 21 жовтня 2020 року) буде втрачено чинність Законом України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті»;

3) введення в дію КУзПБ передбачило внесення змін до 3 кодексів: Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Господарського процесуального кодексу України; та 10 законів: «Про заставу»; «Про страхування»; «Про іпотеку»; «Про оренду землі»; «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»; «Про судовий збір»; «Про ліцензування видів господарської діяльності»; «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»; «Про виконавче провадження»; «Про фінансову реструктуризацію». Очевидно, що цей перелік не остаточний, і пізніше зміни і доповнення буде внесено і до деяких інших НПА, а також і до норм самого КУзПБ;

4) позитивом КУзПБ є відносне скорочення строків судового розгляду справи про банкрутство – процедура розпорядження майном боржника обмежується 170 днями, а ліквідаційна процедура – 12 місяцями. Однак скорочення строків можна назвати відносним тому, що строки проведення санації тепер нормативно не обмежені. Все залежить від економічної доцільності, міру якої визначають кредитори, арбітражний керуючий та господарський суд;

5) однією із важливих новацій є те, що за КУзПБ мирова угода вже не визнана судовою процедурою, яка застосовується щодо боржника. У статті 6 «Судові процедури, які застосовуються щодо боржника» КУзПБ ця процедура відсутня. І її було виключено із ГК України;

6) за КУзПБ було змінено оплату винагороди арбітражного керуючого. Детальніше ці зміни нами було розкрито у попередній роботі [5, с. 136-137];

7) крім наведеного КУзПБ містить новели, що стосуються продажу майна боржника;

8) законодавець поставив завдання перед Мінюстиції України та КМУ.

Отже, можна зробити висновок про ефективність кодифікації положень про банкрутство. Повна назва КУзПБ вказує на його орієнтацію на процедури. Незважаючи на те, що в кожній країні процес формування законодавства про процедури банкрутства проходив по-різному, все ж таки він має деякі спільні для всіх риси: завжди і скрізь був боржник, який винен гроші та не може їх повернути, і був кредитор, який хоче повернути собі свої гроші будь-яким способом (за рахунок майна, за рахунок праці самого боржника і подібне). Такий підхід був неактуальним лише за часів «командної» економіки, коли Україна була частиною СРСР і держава самостійно регулювала всі фінансові питання. Однак слід звернути увагу на те, що із часом усе стало на свої місця, а історія показала значущість інституту банкрутства як дуже важливого інструмента економіки будь-якої країни, без якого обходитися довго просто неможливо. 18 жовтня 2018 року було прийнято КУзПБ, що набрав

чинності 21 жовтня 2019 року [1]. Кодифікований акт достатньо великий за обсягом і складний за відносинами, що ним регулюються. Регулювання цих відносин новим КУзПБ лише розпочинається. Тому будуть мати місце неузгодженості із іншими НПА, які слід досліджувати та усувати. Можливо тому дослідження у наступних підрозділах роботи повинні спрямовуватися в бік пошуку напрямів спрощення процедури ліквідації й максимального забезпечення реалізації інтересів усіх її учасників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
2. Деревянко Б.В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання: монографія / Б.В. Деревянко ; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2013. 387 с.
3. Мамутов В. Посилення публічних засад у правовому регулюванні господарської діяльності. *Право України*. 2009. № 9. С. 83–94.
4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 30 червня 1999 року № 784–XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 42–43. Ст. 378. (втратив чинність).
5. Богатир В.К. Щодо наявності та потенційної ефективності новел у Кодексі України з процедур банкрутства. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 135–139.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ СТОСОВНО ПОНЯТТЯ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Гейко К. С.,

НК – Деревянко Б. В., д-р юрид. наук, професор

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Проведення нової судової реформи в Україні призвело до змін господарського процесуального законодавства. В останній редакції Господарського процесуального кодексу України законодавець чітко прописав склад учасників справи при вирішенні спору [1]. Тому, це обумовлює необхідність теоретичного дослідження цього питання.

Склад учасників господарського процесу визначається статтею 41 Господарського процесуального кодексу України [1]. Головними учасниками процесу є сторони. А сторонами якраз в абсолютній більшості є суб'єкти господарювання, визначені Господарським кодексом України [2]. Вони можуть бути як комерційними, так і некомерційними чи неприбутковими, працювати у будь-якій не забороненій законодавством організаційно-правовій формі суб'єкта господарювання на основі майна на певному правовому титулі [2].

В.Е. Беляневич визначає учасників судового процесу як учасників господарських процесуальних правовідносин, що виникають у процесі розгляду справи господарським судом, юридичну чи фізичну особу, яка наділена законом певними процесуальними правами та на яку покладено певні процесуальні обов'язки. Ця особа бере участь у господарському судочинстві з метою захисту своїх порушених прав чи законних інтересів або сприяння суду у всебічному повному та об'єктивному розгляді справи та вирішення спору [3].

В.М. Дем'як вважає, що процесуальний статус учасників господарського процесу – це законодавчо встановлене правове становище відповідних суб'єктів

господарського процесу, котре полягає у наданні ним процесуальної правоздатності разом з дієздатністю та наділяє учасників господарського процесу диференційованим комплексом процесуальних прав та обов'язків, обсяг і порядок реалізації чи виконання яких залежать від ступеня та характеру правового зв'язку цих суб'єктів з господарською справою та їх юридичного інтересу в її вирішенні [4].

В свою чергу А.В. Смітюх запропонував своє визначення учасників господарського процесу. За ним такими є особи, яких Господарський процесуальний кодекс наділяє процесуальними правами та обов'язками, а також які вступають у процес для повного, об'єктивного та всебічного розгляду господарської справи та розв'язання спору [5].

Т.В. Степанова пропонує своє визначення поняття «учасників господарського процесу», виходячи з форми провадження. На її думку процесуальний статус учасника позовного провадження у господарському судочинстві обумовлюється шляхом визначення цього статусу як системи соціально припустимих, встановлених господарським процесуальним законодавством і гарантованих державою прав та обов'язків особи як суб'єкта господарських процесуальних правовідносин [6].

Н.С. Хатнюк наголошує, що до даного поняття відносять юридично заінтересованих учасників судового процесу, між якими виник спір з матеріальних господарських правовідносин і підлягає розгляду та вирішенню у господарському судочинстві [7].

За О.І. Харитоновою учасниками господарського процесу є сторони господарського процесу, між якими виник спір з матеріальних господарських правовідносин, у зв'язку з чим вони безпосередньо заінтересовані у розв'язанні справи господарським судом на їхню користь [8].

Отже, на підставі проведеного теоретичного аналізу визначення поняття «учасники господарського процесу» сформулюємо власне визначення даної процесуальної категорії. Учасники господарського процесу – це учасники справи, а також їхні представники та інші особи, котрі сприяють всебічному, об'єктивному та повному розгляд справи. До учасників слід віднести: заявника, боржника, органи, котрі законом уповноважені звертатися до суду в інтересах інших осіб. В даному випадку суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст та перекладач виступають особами, котрі реалізують принципи верховенства права, рівності, змагальності, диспозитивності господарського судочинства, вчиняють процесуальні дії, захищаючи передбаченим законом порядку належні їм права, свободи та інтереси або у випадках встановлених законом, права свободи та інтереси інших осіб не допускаючи при цьому зловживання ними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII в редакції Закону від 10 жовтня 2017 року № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

2. Хозяйственный кодекс Украины: Науч.-практ. комент. / Под общ. ред. А.Г. Бобковой. Х.: Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2008. 1296 с.

3. Беяневич В.Е. Господарський процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / В.Е. Беяневич. К.: Юстініан, 2006. 872 с.

4. Дем'як В.М. Учасники господарського процесу в позовному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04; НАПрН України. К., 2012. 19 с.

5. Смітюх А.В. Щодо розмежування понять «процесуальна диверсія» та «зловживання процесуальними правами» у господарському процесі. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=43625>

6. Степанова Т.В. Сторони в господарському судочинстві. *Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики: матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. НУ «ОМА»* (м. Одеса, 6–7 квітня 2017 р.). Вип. 11. О.: НУ «ОМА», 2017. С. 191–193.

7. Первушина А.А., Хатнюк Н.С. Інститут сторін як основних учасників господарського процесу. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 3. С. 103–109.

8. Господарське процесуальне право України: Підручник / За ред. О.І. Харитонові. К.: Істина, 2008. 360 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ ПОРІВНЯЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

Громенко Ю. О., канд. юрид. наук, доцент

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

11 грудня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері порівняльної реклами із правом Європейського Союзу)» (далі – Закон № 286-IX). Як відомо, реклама є одним з основних і найбільш ефективних способів підвищення обсягів реалізації товарів та послуг, а порівняльна реклама, відповідно до багатьох маркетингових досліджень, є одним з найбільш ефективних видів реклами.

Необхідно зауважити, що в країнах-членах ЄС рекламне законодавство залишається практично національним за природою законодавством. Відносно невелика частина законодавства ЄС стосується власне реклами, основною формою якого є не Правила, що безпосередньо регулюють рекламу, а Директиви, що встановлюють певні вимоги, яким має відповідати національне законодавство про рекламу.

Отже, Законом № 286-IX здійснено спробу гармонізувати законодавство України з Директивами ЄС, що стосуються реклами. Зокрема, це Директива 2006/114/ЄС про рекламу, яка вводить в оману та порівняльну рекламу [1] та Директива 2005/29/ЄС про недобросовісну комерційну практику [2].

Відповідно до ст. 249 Римського Договору, Директива запроваджується через національне законодавство і зобов'язує державу-члена приймати закони для досягнення певних результатів, але залишає за ними можливість вибору форм і методів досягнення цих результатів.

Далі наведемо стислий аналіз оновлених законодавчих вимог щодо розповсюдження порівняльної реклами в Україні. Перш за все зміни торкнулися визначення порівняльної реклами, відтепер порівняльною рекламою є реклама, що містить порівняння з іншими особами, товарами (діяльністю) іншої особи, прямо чи опосередковано ідентифікує конкурента або товари чи послуги, що пропонуються конкурентом. Таким чином, визначення порівняльної реклами було уніфіковано в Господарському кодексі України (ч. 7 ст. 33), Законі України «Про рекламу» (ч. 1 ст. 1), Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (ч. 1 ст. 7). Для порівняння, у ст. 1 Директиви 2006/114/ЄС зазначено, що порівняльною рекламою є будь-яка реклама, яка прямо або опосередковано вказує на конкурента або товари чи послуги, що пропонуються конкурентом. Отже, можемо констатувати повну відповідність норм національного та європейського законодавства.

Згідно зі ст. 4 Директиви 2006/114/ЄС, порівняльна реклама є дозволеною у разі, якщо порівняння відбувається із дотриманням таких вимог: 1) вона не вводить в оману; 2) якщо вона порівнює товари та послуги, призначені для однакових потреб чи спрямовані для використання з однаковою метою; 3) якщо вона об'єктивно порівнює одну чи більше суттєвих типових ознак товарів та послуг, які можна перевірити, в тому числі ціну; 4) якщо вона не дискредитує та не

принижує товарні знаки, найменування, інші відрізняльні позначення, товари, послуги, діяльність конкурента; 5) при рекламуванні товарів із зазначенням місця походження порівняльна реклама поширюється на товари з тим самим зазначенням місця походження; 6) не використовують товари та послуги як імітацію або копії товарів та послуг, які мають охорону вальну торговельну марку або найменування; 7) якщо вона не призводить до змішування на ринку між рекламодавцем і конкурентом або між торговими знаками рекламодавця, найменуваннями, іншими відрізняльними позначеннями, товарами, послугами та торговими знаками конкурента; 8) порівняльна реклама правомірна, якщо вона не посилається на особу або персональні характеристики конкурента.

Використовувати порівняння в рекламі законодавство України (ч. 3 ст. 11 Закону України «Про рекламу») також дозволяє і встановлює наступні вимоги (схожі до вимог Директиви 2006/114/ЕС), зокрема: 1) реклама не містить визначених законодавством про захист прав споживачів ознак нечесної підприємницької практики; 2) реклама порівнює однорідні (подібні) товари, які задовольняють одні й ті самі потреби або мають однакове призначення, чи порівнює діяльність, що охоплюється однією сферою чи одним видом діяльності; 3) реклама об'єктивно порівнює одну або кілька суттєвих, співставних та репрезентативних характеристик однорідного (подібного) товару, діяльності, в тому числі ціну, інформація про які може вплинути на рішення споживача при здійсненні вибору; 4) реклама не дискредитує, не містить неправдивої інформації про якість однорідних (подібних) товарів інших виробників або продавців, не дискредитує діяльність чи становище інших осіб, репутацію торговельних марок, комерційних (фірмових) найменувань, інші особливості конкурентів або зазначення місць походження товару; 5) щодо товару із зазначенням (простим або кваліфікованим) походження порівняння здійснюється щодо товару з аналогічним зазначенням; 6) реклама не створює змішування між рекламодавцем і конкурентом, між товарами, торговельними марками, комерційним (фірмовим) найменуванням та іншими позначеннями рекламодавця та конкурентів; 7) товар конкурента, захищений торговельною маркою або комерційним найменуванням, не зображено способом імітації.

Отже, можна припустити, що національний рекламний ринок невдовзі поповниться ще одним законним засобом інформування споживачів про переваги товарів. Одночасно, не зважаючи на деталізацію умов використання порівняльної реклами, маємо констатувати наявні ризики для використання рекламодавцями порівняльної реклами. Рекламодавцю слід не тільки переконатися в тому, що реклама не містить ознак нечесної підприємницької практики, вона має не порушувати норм Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», також не зрозуміло і не визначено законодавством які характеристики товару є «суттєвими», які є «репрезентативними», не визначеним залишився і «спосіб імітації», за допомогою якого не можна зображати товар конкурента.

Час та практика правозастосування покаже, чи виграють від нового закону споживачі, які отримуватимуть більше інформації про продукти, та рекламодавці, які зможуть ширше використовувати рекламу у конкурентній боротьбі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Directive 2006/114/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 concerning misleading and comparative advertising (codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/114/oj>

2. Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council ('Unfair Commercial Practices Directive'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2005/29/oj>

**ПРО ВАРІАНТИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА
ВЕЛИКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ**

Деревянко Б. В., д-р юрид. наук, професор

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Сьогодні в Україні переважна більшість великих підприємств промислового регіону належать до сфери важкої промисловості. Такі підприємства у своїй більшості працюють на основі застарілих технологій, використовують морально і фізично зношене обладнання. Навіть коли у нечастих виключеннях підприємствами важкої промисловості застосовуються нові основні фонди, все одно сам спосіб виробництва та і взагалі виробництво сировини та напівфабрикатів є шляхом розвитку для підприємств ХІХ – ХХ століть. Не додають оптимізму класичній важкій промисловості і постійні економічні кризи, викликані, наприклад, пандемією коронавірусної інфекції.

Ситуація, що склалася сьогодні. Вказує на потребу промисловим підприємствам застосування заходів, спрямованих на диверсифікацію своїх виробничих ризиків за рахунок розширення видів діяльності. Позитивні приклади можна знайти як в Україні, так і за кордоном. Наприклад, два десятиріччя тому перші аграрні та торговельні підприємства з'явилися під маркою та у складі шахти імені Засядька (завдяки їм підприємство отримувало гроші у той час, коли основне виробництво простоювало під час ліквідації наслідків підземних вибухів та катастроф), ММК Ілліча, компанії «СКМ» та її дочірніх підприємств тощо.

Зовсім нещодавно літак на сонячних батареях облетів усю Землю. Було б не дивно аби такий літак, що працює завдяки енергії з альтернативних класичним джерел, було виготовлено та запущено державою, яка не має власних вуглеводнів. Але цей літак було запущено державою, яка є одним із найбільших у світі експортерів нафти, – ОАЕ. І в цій же країні значна кількість автомобільних доріг освітлюється за рахунок використання сонячних батарей. У листопаді 2019 року компанія ДТЕК спільно з данською компанією Vestas – світовим лідером з виробництва вітротурбін, завершили будівництво Орловської вітроелектростанції в Запорізькій області потужністю 100 МВт [1]. І це при тому, що названа компанія є незаперечним монополістом на ринку електричної енергії України, якій було б набагато простіше видобувати або генерувати енергію класичними способами і гальмувати будь-які альтернативні технології, рівно як і нафтовим компаніям в ОАЕ. Саме таким шляхом пішла Російська Федерація, яка намагається переконати власне населення та увесь інший світ у тому, що у сучасному світі видобуток енергії із будь-яких джерел крім спалювання російського газу та нафти є економічно нерентабельним та екологічно небезпечним (згадаємо лише фразу незмінного і пожиттєвого президента РФ від 10 липня 2019 року про те, що «вітряки так трясуться, що аж хробаки вилізають із землі» [2]).

Наведені позитивні приклади (описані до прикладу РФ) вказують на те, що відомі монополісти сьогодні не спочивають на лаврах, а забезпечують собі запас міцності на завтра. Проте зараз уже замало просто переходити на відомі альтернативні технології. Для отримання конкурентних переваг та утримання лідерства потрібно діяти нелінійно і намагатися продукувати ще невідомі або неосвоєні технології.

Реалії сьогодення вказують на те, що зараз перемагають не розумні, не просто готові до ризику і навіть не заможні, а максимально креативні та нелінійні. Якщо згадати виборчі кампанії до Верховної Ради України попередніх років до 2014 року,

то можна помітити, що перемагали найбільш заможні та, відповідно, найбільш медійні персони (при цьому в абсолютній більшості професійні політики). На позачергових виборах 26 жовтня 2014 року до Верховної Ради України пройшли партії, які проводили виборчу кампанію навколо медійної розкрутки персон бойових комбатів та інших відомих учасників АТО. Відомості про них не завжди відповідали реаліям, проте самі люди вже були загальновідомі і підтримувані суспільством. А вже на виборах до Верховної Ради України 2019 року кожна політична сила зробила ставку на одну або декількох креативних медійних персон – акторів, співаків, спортсменів, які не мали жодного політичного досвіду. Вони були нелінійними та ексцентричними. Їм вдалося ризикнути та отримати перемогу.

Однією із найбільш креативних персон у світі є генеральний директор компанії «Tesla» Ілон Маск, який 21 листопада 2019 року на презентації у Лос-Анджелесі представив широкому загалу електричний пікап з куленепробивними корпусом і склом. Проте прямо на презентації скло було розбите навіть не кулею, а металевою кулькою [3]. Але найбільш відомим проектом креативного інженера є підготовка 10 тисяч добровольців до польоту на Марс, який має відбутися за кілька років. Сьогодні напевно ніхто не може сказати чи відбудеться такий політ та чи реалістичним є цей проект, проте гроші, які отримує компанія Ілона Маска, є цілком реальними і надаються уже сьогодні урядами, міжнародними та національними громадськими організаціями, компаніями, фондами та заможними приватними особами.

А отже, наведене вказує на необхідність переосмислення та проведення критичного аналізу діяльності підприємств великого промислового регіону. Вживання завтра залежить від часу переходу до реалізації додаткових, навіть найнереалістичніших проектів, сьогодні.

Видається, що альтернативою видобутку залізної руди, газу та вугілля, виплавці руди, виготовленню та продажу за кордон та на внутрішньому ринку напівфабрикатів сьогодні є вкладання грошей у фінансовий, зокрема банківський, сектор, розвиток не заборонених законом ІТ-технологій, отримання енергії з альтернативних відновлювальних джерел, реалізація новітніх проектів у транспортній та медичній сферах тощо. Великий промисловий регіон має значний людський потенціал. Він складається як із великої кількості кваліфікованих працівників, здатних швидко освоїти роботу за новими правилами та технологіями, так і з науковців, зокрема у технічній, технологічній, хімічній, енергетичній, медичній, економічній сферах, сфері ІТ-технологій та інших, здатних розробити, запропонувати та започаткувати перехід до нових видів діяльності та нових форм господарювання.

Одним із сучасних нових креативних видів діяльності є діяльність на ринку криптовалюти. Хоча зараз український законодавець не може визначитися стосовно легалізації операцій із криптовалютою [4, с. 37] і хоча ця діяльність пов'язана із значною кількістю технологічних, правових, економіко-правових та інших ризиків [4, с. 39], все одно фактично такі операції здійснює значна кількість громадян України як приватних осіб, а видобутком (генеруванням, «майнінгом») різних видів криптовалюти професійно займаються і окремі українські підприємства. Усі учасники ринку криптовалюти керуються тим, що хоча операції із нею офіційно не дозволені, проте і заборони на їх здійснення, а особливо заходів відповідальності за це законодавством також не передбачено. Зрозуміло, що усі учасники операцій на ринку криптовалюти не афішують своєї діяльності. Проте сьогодні вимальовуються перспективи державного дозволу на усі або частину таких процедур. У цьому випадку підприємства великого промислового регіону зможуть офіційно проводити операції на ринку криптовалюти, зокрема здійснювати її «майнінг». Вони мають

значну кількість переваг перед дрібними «майнерами» – приватними особами. І діяльність із вирахування (генерування, видобутку, «майнінгу») криптовалюти не потребує скупчення значної кількості працівників в одному місці – цеху, дільниці, ділянці, ангарі, сховищі, складі, магазині тощо, як це є в інших галузях та сферах виробництва, що в умовах сьогодення загальносвітового режиму карантину надає значні переваги. Сучасне кризове зниження курсу криптовалюти значно знижує рівень рентабельності діяльності «майнерів». Однак все одно рівень рентабельності такої діяльності залишається значно вищим за рівень рентабельності діяльності підприємств не лише виробничої, але і фінансової сфери.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. На Запоріжжі запустили Орловську ВЕС потужністю 100 МВт. *Бізнес*. 15 листопада 2019. URL: <https://business.ua/news/7495-na-zaporizhzh-zapustili-orlivsku-ves-potuzhnistyu-100-mvt>.
2. Кузнец Д. Путин сказал, что ветряные электростанции изгоняют червей из земли и убивают птиц. Это правда? *Meduza*. 11 июля 2019. URL: <https://meduza.io/feature/2019/07/11/putin-skazal-chto-vetryanye-elektrostantsii-izgonyayut-chervey-iz-zemli-i-ubivayut-ptits-eto-pravda>.
3. Илон Маск представил пуленепробиваемый пикап Tesla Cybertruck. Правда, стекло разбили при первом же тестировании. *Канал Дождь*. URL: https://tvrain.ru/teleshov/videooftheday/ilon_mask_predstavil_puleneprobivaemyj_pikap_tesla_cybertruck-497893/.
4. Деревянко Б. В. Ризики здійснення операцій з криптовалютою (біткойнами) громадян і суб'єктів господарювання України. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 3. С. 33–39. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3104956.

ЩОДО ВПЛИВУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ГРОШОВО-КРЕДИТНУ ПОЛІТИКУ ТА ПРАВА СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Джабраїлов Р. А., д-р юрид. наук, доцент,

Гудіма Т. С., канд. юрид. наук

Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

Як відомо, серед цілей сталого розвитку визначено забезпечення економічних і соціальних потреб, важливих для виживання найбільш вразливих категорій населення. Частково це відбувається за рахунок «ефективного обігу коштів», зокрема їх розподілу в економіці країни (в тому числі серед населення) через фінансові установи. Будь-які відхилення в цьому напрямку можуть призвести до протилежного ефекту. В таких умовах значно ускладнюється і процес досягнення цілей грошово-кредитної політики (стаття 6 ЗУ «Про НБУ»). Крім того, окремі засоби ГВП, зокрема облікова ставка НБУ, за відсутності відповідного правового регулювання, виявляються неспроможними належним чином впливати на ефективність розподілу фінансових ресурсів в економіці країни. Наведене актуалізує необхідність винайдення балансу застосування економіко-правового інструментарію, здатного знизити негативний ефект від кредитної діяльності фінансових установ, на шляху до досягнення загальноекономічних цілей, зокрема ГВП та забезпечення прав споживачів фінансових послуг.

Загалом, активне нарощення незабезпеченого споживчого кредитування є особливістю держав, що розвиваються. Зі зростанням економіки його частка зменшується на користь іпотеки і досить рідко перевищує 10% ВВП (особливо це

характерно для європейських країн). Дослідження рівня споживчого кредитування в Україні, проведене НБУ, підтвердило, що він близький до 9% від ВВП, а отже, поки що залишається нижчим за рівноважний. Водночас фактичні його показники стрімко зростають. Як наслідок, ризики споживчого кредитування посилюються [1].

Оптимістичні споживчі настрої та доступність кредитних ресурсів активізують купівлю не національної, а імпортованої продукції та товарів. Як наслідок, відбувається тиск на поточний рахунок платіжного балансу. Разом з тим, висока прибутковість сегмента і конкуренція на ринку поступово призводить до зниження стандартів кредитування з боку фінансових установ. Це, в свою чергу, збільшує ризики фінансової нестабільності [1].

Одним із відомих міжнародній практиці засобів протидії вищенаведеної ситуації є обмеження кредитної діяльності фінансових установ (зокрема, споживчого кредитування), шляхом встановлення максимальної кредитної ставки, підвищення вимог до самих позичальників, обмеження видачі кредитів на окремі види товарів тощо. Серед успішного досвіду застосування цього засобу можна навести приклади окремих країн.

Зокрема, законодавчі обмеження видачі кредитів на окремі види товарів характерне для Туреччини. Стрімке зростання роздрібного кредитування у країні в 2011-2013 роках призвело до збільшення боргового навантаження населення з 4% у 2002 році до 55% річного наявного доходу у 2013 році. Після цього, місцеві регуляторні органи вжили заходи з обмеження споживчого кредитування. Так, у грудні 2013 в Туреччині заборонили оплачувати придбання пального, дорогоцінних металів, мобільних телефонів та ресторанных послуг за допомогою кредитних карт [2].

Що стосується граничних розмірів кредитних ставок, то така практика характерна для багатьох країн, включаючи країни з розвинутою економікою. Так, Центральний банк Литви з 2015 року обмежив відсоткову ставку за кредитом на рівні 75%, а загальну його вартість з урахуванням штрафних санкцій та комісій – 100% від суми позики. При цьому, було посилено вимоги щодо перевірки кредиторами фінансової спроможності позичальників. [3]. Подібна практика відбувалася і в Грузії, де з 2017 року максимальна ефективна ставка за кредитом становить 100% від запозиченої суми (планують додаткове зниження до 50%), а відсотки і штрафи – 150% [4].

Відносно країн з розвинутою економікою цікавим є досвід Великобританії, де Центральним банком було прийнято детальні правила [5] щодо обмеження граничної вартості кредиту з 2 січня 2015 року. Зокрема, відповідно до згаданих правил нараховані відсотки та збори не повинні перевищувати 0,8% на день, а їх загальний розмір складати більше ніж 100 % від загальної суми позики. Після цього, в 2017 році було зроблено відповідний аналіз згідно якого виявилось, що 760 000 позичальників на цьому ринку стали заощаджувати близько 150 млн фунтів на рік. Попри зазначене, реформи призвели до підвищення доступності кредиту, зменшення кількості клієнтів, які мають проблеми із цим продуктом, стабілізації ситуації на монетарному ринку. Наступний аналіз заплановано на другу половину 2020 року [6].

Загалом, станом на 2014 рік більш ніж 76 країн світу застосовували певну форму обмеження на вартість кредиту [7].

Не зважаючи на успішний досвід, за останні кілька років подібна практика почала поступово послаблюватися.

Щодо українських реалій, існує припущення, що у разі запровадження вищеописаної практики в країні (зокрема посилення вимог щодо кредитування, фінансового стану позичальників, а також встановлення граничної вартості

кредиту), кредитування населення банками та небанківськими установами повністю припиниться. Це, в свою чергу, ще більше уповільнюватиме сталий економічний розвиток країни [2].

Концептуальним недоліком вищезазначених підходів можна назвати односторонність погляду фахівців на проблему або висування подібних гіпотез на підставі вивчення лише негативного досвіду країн з досліджуваних питань, без ґрунтовного наукового аналізу. Безперечно такий досвід існує, але ж його доцільно б було використовувати для удосконалення інструменту з обмеження кредитної діяльності фінансових установ та попередження негативних наслідків від його застосування.

Отже, кредитна діяльність фінансових установ в Україні завдає негативного впливу на фінансовий стан споживачів фінансових послуг (збільшує соціальну нерівність та консервує бідність в країні), ефективність ГВП (активізує інфляційні процеси), створює передумови для фінансової дестабілізації та пригальмовування процесів сталого економічного розвитку країни (зокрема, негативно впливає на сальдо платіжного балансу тощо). Серед можливих засобів зменшення несприятливого впливу від кредитної діяльності фінансових установ в даному випадку було б за доцільне виділити та врегулювати на законодавчому рівні: (1) встановлення максимальної вартості кредиту не відносно облікової ставки, а наприклад, суми кредиту (досвід Великобританії) або фінансового стану позичальника (досвід Литви) тощо. Такий підхід здатен попередити зростання нелегального кредитування в країні та забезпечити достатню маржу для компенсації ризиків фінансовими установами; (2) обмеження процентних ставок із врахуванням специфіки для окремих фінансових продуктів (зокрема, окремих видів споживчих кредитів). Важливим є точне та чітке визначення межі, яка буде застосовуватися: в даному випадку слід враховувати загальну вартість кредиту, тобто вартість запозичення з урахуванням додаткових комісій та зборів (межа має бути встановлена на такому рівні, щоб дозволити кредиторам отримувати прибуток та, поряд із цим, уникнути зайвого прибутку через відсутність конкуренції).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт про фінансову стабільність URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=4
2. Кредитная ловушка. Чем опасны займы на телевизоры и смартфоны. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/02/12/645191/>
3. Responsible Lending Regulations: strengthening the resilience of borrowers to adverse interest changes. URL: <https://www.lb.lt/en/news/responsible-lending-regulations-strengthening-the-resilience-of-borrowers-to-adverse-interest-changes>
4. Українські споживачі та кредити «До зарплати»: юридичні та регуляторні аспекти. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Presentation_Ukrainian-Consumers-And-High-Cost-Lenders_Jun14-2018.pdf
5. PS14/16: Detailed rules for the price cap on high-cost short-term credit – Including feedback on CP14/10 and final rules URL: <https://www.fca.org.uk/publications/policy-statements/ps14-16-detailed-rules-price-cap-high-cost-short-term-credit>
6. High-cost short-term credit. URL: <https://www.fca.org.uk/firms/high-cost-credit-consumer-credit/high-cost-short-term-credit>
7. Interest Rate Caps around the World Still Popular, but a Blunt Instrument URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/876751468149083943/pdf/WPS7070.pdf>

МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСКИХ СПОРІВ

Дзюба Н. О.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Розвиток альтернативних способів вирішення спорів загалом є складним і довготривалим процесом, та залежить від багатьох факторів. Зокрема, одним із основних чинників, що безпосередньо впливають на поширення медіації в Україні та довіру суспільства до цієї процедури є національні особливості, а також правові традиції, до яких належать і традиції вирішення спорів. Передусім варто звернути увагу на те, що правова система України формувалась під впливом романо-германської правової традиції.

Таким впливом обумовлений поширений у суспільстві підхід до вирішення спорів. Українці традиційно розглядають процес вирішення спору як боротьбу або суперництво, результат яких обмежується двома варіантами: одна сторона завжди отримує бажаний результат, а інша – лишається у невигідному становищі (у США такий підхід окреслюється усталеним терміном «win-lose strategy»). Вказане розуміння спору його сторонами цілком узгоджується із типовою для романо-германської правової сім'ї інтерпретацією функцій суду, згідно якої саме судові органи володіють найбільшим обсягом повноважень щодо вирішення спорів. Крім того, характерною рисою романо-германської правової традиції є довіра до судової гілки влади, а також авторитетність суддів, яким у судовому процесі відводиться домінуюча роль. Підтвердженням значення культурно-правових чинників є досвід впровадження медіації у США.

Протилежною названим особливостям романо-германської правової традиції є специфіка американської правової культури, основою якої є переконання в тому, що суспільство повинно брати активну участь у реалізації судової влади, що можливо, зокрема, у разі вступу до колегії присяжних засідателів.

Загалом, для американського судового процесу характерним є обмеження ролі професійних суддів та наділення повноваженнями щодо прийняття рішення присяжних засідателів, які, зазвичай, мають індивідуальний підхід до кожної справи. Черговою відмінністю американського судового процесу від судового процесу в країнах, що належать до романо-германської правової сім'ї є межі автономії сторін.

Американський судовий процес побудовано на засадах, згідно яких основна роль у вирішенні спору відводиться сторонам та їхнім адвокатам. Слушною є також думка про те, що позитивним чином на розвиток медіації в США вплинув індивідуалізм, оскільки основною ідеєю усіх методів АВС є забезпечення вирішення спору [1].

Утім, перспективи успішного застосування медіації в Україні залежать не лише від впливу романо-германської правової традиції. Розглядаючи питання створення в Україні умов, необхідних для розвитку АВС, варто вказати, що специфічні національні правові традиції вже сьогодні мали би сприяти пошуку альтернативи судовому вирішенню спору.

Відповідні національні традиції беруть свій початок ще з середніх віків, коли на території Київської Русі поширеною була договірна форма вирішення спорів за посередництва третейського суду. Основним завданням третейського суду було сприяння припиненню ворожнечі між конфліктуючими сторонами.

Це завдання частково відображає і сама назва третейського суду тих часів, – «compromissum». Староруські третейські суди існували у таких формах: 1) третейський суд із суперарбітром, функції якого часто виконував митрополит;

2) третейський суд без суперарбітра, до складу якого входило декілька осіб, на чолі яких стояв ігумен; 3) мировий ряд – досить розповсюджена форма вирішення спорів за допомогою мирової угоди[2].

Рішення третейських суддів за староруським правом було лише думкою (sententia) і одразу повідомлялось сторонам. Згодом, на українських землях Великого князівства Литовського успішно діяв інститут полюбовних і приятелівських судів. Одна із характерних рис третейських судів цього історичного періоду полягала в тому, що будучи створеними при дворі великого князя вони однаково відповідали потребам як влади, так і населення.

Завдяки існуванню третейських судів влада могла розвантажити великокнязівський суд від надмірної кількості справ, у той час, як для населення привабливими видавались значно менша тривалість процесу вирішення спору та умови примирення, що були більш вигідними порівняно з умовами, передбаченими законом. Рішення третейського суду було обов'язковим до виконання. Статутом 1566 було передбачено, що у разі відмови однієї із сторін виконувати рішення третейського суду, інша сторона мала право звернутися до земського суду, який мав би забезпечити його виконання[3].

Разом з тим, не лише історичні традиції впливають на ефективність застосування альтернативних способів вирішення спорів, зокрема, медіації. Як підтверджує досвід іноземних країн, успішне запровадження медіації – це складний і довготривалий процес, який вимагає, зокрема, створення умов, необхідних для існування відповідної процедури.

Однією із важливих передумов широкого застосування медіації в Україні є сприйняття цієї інституції суспільством. З огляду на це, особливо актуальним сьогодні є забезпечення доступу громадянами до повної інформації про медіацію: особливості цієї процедури, її правові наслідки, відмінність від інших способів вирішення спорів. Громадяни, обізнані щодо сутності медіації, її принципів та повноважень і ролі медіатора більш охоче візьмуть участь у такій процедурі. Крім того, розуміючи специфіку медіації, сторони зможуть самостійно оцінити усі переваги та недоліки цього методу АВС у разі його застосування з метою вирішення конкретного спору між ними.

Втім, навіть звичайної обізнаності громадян у сфері АВС та, зокрема, медіації може виявитись недостатньо. Для ефективного розвитку процедури медіації громадяни мають також знати, яким чином вони можуть скористатися таким способом вирішення спорів (до якої організації або інституції звернутися за допомогою в організації медіації, як обрати медіатора тощо). У цьому контексті позитивним нововведенням могло би бути створення у судах посади координатора з питань медіації. Основною метою роботи таких координаторів стала би співпраця із суддями, із медіаторами, а також допомога сторонам на початковому етапі звернення до медіації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України. *Збірник «Приватне право і підприємництво»*. 2009. Вип. 8. С.162-165.
2. Притика Ю.Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2010. № 3-4. С. 12-16
3. Розман Ю.В. Особливості правового регулювання медіації за законодавством зарубіжних країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Випуск 21. Ч. II. Том 1. С. 251-255.

ПРОБЛЕМАТИЧНІ СЕГМЕНТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Кадала В. В., канд. юрид. наук, доцент

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Питання проблематичних явищ у банківській діяльності не залишає своєї актуальності. Його рішення не є проблемою лише банківської установи яка проводить різні напрямки господарської діяльності. Перш за все питання лежить в площині законодавчого регулятора, який потребує удосконалення з огляду кризових сегментів у економіці країни. Як показують дослідження банківська система України переживає кризові тенденції, що супроводжуються масовим банкрутством банків, відтоком депозитів, зменшенням ресурсної бази банків, скороченням обсягів кредитування, зниженням рівня довіри до системи. Така ситуація негативно впливає на функціонування банківських установ які мають різні стратегічні наміри.

Вивчення сучасних реалій розвитку банківської системи України вказало на наявність існуючих проблематичних сегментів, а саме:

- об'єктивним погіршенням економіко-політичної ситуації, що супроводжувалося відтоком іноземних інвесторів, втратою частини банків на окупованих територіях, панічними настроями населення і т.д.;

- неналежним регулюванням ризиків на рівні окремих банківських установ;

- недоліками регуляторної діяльності НБУ в питаннях організації пруденційного нагляду на основі встановлених для банків обов'язкових економічних нормативів, непрозорими процедурами введення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, недосконалістю при рефінансуванні банків, невідповідності регулювання валютного ринку і т.д.

З позиції банківських установ стає зрозумілим, що відсутність на макроекономічному рівні єдиного регулятора господарської діяльності банку, який би забезпечив правила формування депозитного та кредитного портфелю, а також порядку формування та розподілу маржі призводить до появи нестабільного курсу розвитку та недосконалого формування ринку попиту та пропозиції банківського продукту.

Варто зазначити, що держава постійно приділяє значну увагу удосконаленню як банківського сектору країни так і його складовим у контексті комерційних банківських установ. Слід віддати належне законодавцю (Комітет Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності, експертна робоча група), який запропонував для широкого експертного обговорення відкритий громадський проект на тему «Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки»» [1].

Проведені дослідження надали змогу дійти наступних висновків. По-перше, перед українською системою постала ціла низка проблем, основними з яких є такі: низький рівень конкурентоспроможності банківських установ; низька якість надання банківських послуг за їх високої вартості; недостатній рівень капіталізації банківських установ. По-друге, комерційні банківські установи є однією з провідних ланок фінансової системи, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах. По-третє, державі необхідно розробляти напрямки реформування не лише банківської системи, а перш за все її первинних ланок (комерційних банків).

Ми вважаємо, що визначення кола проблем діяльності сучасних банківських установ надає можливість більш предметно визначити стратегічний напрямок їх розвитку в майбутньому. На наш погляд банківські установи мають вдосконалити маркетингову політику та займатися розробкою нових найбільш придатних та вигідних для клієнтів банківських продуктів.

Вирішення зазначених проблем, що стримують розвиток провідних ланок банківського сектору України, а саме комерційних банківських установ, забезпечить його стабільність та ефективне функціонування економіки в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки»: Комітет Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності. – URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf

2. Ягупова К.А. Банківська система України: реалії та перспективи. Економічні науки. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92859/17-lahupova.pdf?sequence=1>.

ПРАВОВИЙ СТАТУС КРЕДИТОРІВ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Кіндрат А. В.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Поняттям правовий статус охоплюється той обсяг прав та обов'язків, що належать кредитору, якщо щодо боржника (юридичної особи або фізичної особи-підприємця) порушено справу про банкрутство провадження у якій здійснює господарський суд, провадження у справах про банкрутство здійснюється відповідно до вимог Кодексу України з процедур банкрутства та Господарського процесуального кодексу України, тому кредитори у справі про банкрутство користуються всіма правами та несуть обов'язки, які належать стороні у господарському процесі.

У розвинутих країнах світу в законодавстві про неспроможність переважає така ідеологія банкрутства, коли винуватцем фінансових проблем визначається боржник, а тому вважається несправедливим перекладати на добросовісних осіб – кредиторів – тягар майнових втрат, виникаючих при таких проблемах. Виходячи із цього основною метою відповідних правил визнається не врятування боржника, а забезпечення майнових інтересів кредиторів шляхом максимального задоволення їх вимог. При цьому основні засоби, що використовуються, – це розпорядчі процедури та ліквідація боржника, що провадяться оперативно. Захист інтересів кредиторів здійснюється шляхом ліквідації або продажу бізнесу, доки його вартість не зменшилась. Реабілітаційні процедури при цьому вводяться тільки за ініціативою кредиторів або у межах, що не суперечать їх інтересам.

Так, згідно з Європейською конвенцією «Про деякі міжнародні аспекти банкрутства» ЕТС № 136 від 05.06.1990 р. процедура неспроможності (банкрутства) підприємств включає ліквідацію підприємства-боржника, призначення конкурсного керуючого і розподіл майна (конкурсної маси) між кредиторами [1].

Аналіз заходів погашення вимог кредиторів, захисту їх майнових інтересів у судових процедурах банкрутства за чинним законодавством та практика його застосування свідчать про низький рівень їх забезпечення.

Відповідно аналізуючи заходи погашення вимог кредиторів, захисту їхніх майнових інтересів у судових процедурах банкрутства за чинним законодавством України та практика його застосування свідчать про незадовільний стан їх правового забезпечення.

Однак прийняття Кодексу з питань банкрутства, відкриває нові обрії для подальшого аналізу правового статусу кредиторів, порядку процесуальної реалізації прав та обов'язків кредиторів та їх органів.

Як зазначено у пояснювальній записці до проекту Кодексу, його метою є підвищення ефективності процедур банкрутства, рівня захищеності прав кредиторів, вдосконалення процедури продажу майна боржника на аукціоні, підвищення рівня виконання контрактів та судових рішень, врегулювання відносин щодо відновлення платоспроможності фізичних осіб, які опинилися в скрутній фінансовій ситуації та потребують допомоги з боку Держави [2].

Новелою Кодексу є розширення прав кредиторів, які подали заяви з пропуском строку. Фактично для них встановлено такий самий режим, як і для тих, хто встиг заявити вимоги у встановлений термін, крім права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів. Зокрема, у ч. 4, 6 ст. 45 Кодексу визначено, що для кредиторів, вимоги яких заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, усі дії, вчинені у судовому процесі, є обов'язковими так само, як вони є обов'язковими для кредиторів, вимоги яких були заявлені протягом встановленого строку. Такі вимоги задовольняються в порядку черговості, встановленої цим Кодексом. Ці кредитори є конкурсними, однак не мають права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів. Передбачено, що якщо кредитор заявив вимоги після здійснення розрахунків з іншими кредиторами, то сплачені таким кредиторам кошти поверненню не підлягають. Відомості про таких кредиторів вносяться до реєстру вимог кредиторів [3].

Однак, зазначимо, що за загальними правилами недотримання порядку, визначеного процесуальними нормами, має наслідком обмеження для особи, якою допущено пропуск строку. У даному випадку такі наслідки фактично відсутні, що нівелює мету встановлення строку. Крім того, з практичної точки зору необхідність внесення змін до реєстру вимог кредиторів на підставі цих заяв може викликати нестабільність такого реєстру та неможливість проведення судових процедур у визначені строки.

Доречно взяти за основу думку Б. М. Полякова про те, що конкурсний кредитор – це такий кредитор, який безпосередньо бере участь у «розподілі» майна боржника. Саме конкурсні кредитори є стороною у справі про банкрутство, тобто мають як права, так і обов'язки в процедурі банкрутства, зокрема, й несуть судові витрати (судовий збір, витрати на публікацію, оплата послуг арбітражного керуючого) [4].

Набули розвитку заходи захисту прав забезпечених кредиторів у справах про банкрутство. Так, забезпечені кредитори включені до складу сторін справи (ст. 1 Кодексу), раніше вони мали статус учасника; отримали право ініціювати справу про банкрутство; голосування з правом дорадчого голосу під час ухвалення рішень зборами та комітетом кредиторів (ч. 1 ст. 48 Кодексу). Встановлено обов'язковість припинення дії мораторію автоматично через 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном (щодо предмета забезпечення) (ч. 8 ст. 41 Кодексу). Під час процедури санації боржника за клопотанням забезпеченого кредитора суд може прийняти рішення про припинення дії мораторію щодо майна (предмета

забезпечення), якщо таке майно не задіяне у виконанні плану санації або є швидкозношуваним предметом чи товаром, що швидко псується (ч. 8 ст. 41 Кодексу).

Законодавцем здійснена спроба системно підійти до питання захисту прав кредиторів у справах про банкрутство. Дістали розвиток положення щодо правових засобів, що сприяють реалізації мети – задоволення вимог кредиторів: визначення статусу кредиторів; мораторію на задоволення вимог кредиторів; забезпечення вимог кредиторів; інституту визнання недійсними угод боржника.

Розширення прав кредиторів у справах про банкрутство потребує подальшого вдосконалення їхніх обов'язків і відповідальності за зловживання цими правами у контексті балансу з правами боржника та інтересами держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Європейська конвенція «Про деякі міжнародні аспекти банкрутства» ETS № 136 від 05.06.1990р. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_540 (дата звернення: 08.08.2019).
2. Кодекс України з процедур банкрутства / Чинне законодавство станом на 23 квітня 2019 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2019. 160 с. (Кодекси України).
3. Грабован Л.І. Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства: теорія і практика : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 308 с.
4. Поляков Б.М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підручник. Київ : Ін Юре, 2011. С. 534-559.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВ КРЕДИТОРІВ ЗА КОДЕКСОМ УКРАЇНИ З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА

Кононенко К. В.,

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У жовтні 2019 р. введений в дію Кодекс України з процедур банкрутства, яким суттєво змінено правила застосування процедур банкрутства до боржників. У зв'язку з цим актуальним є дослідження норм Кодексу та практики їх застосування.

В сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки та правової думки в цілому, банкрутство представляє собою одну з юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Згідно Кодекс України з процедур банкрутства, кредитор – юридична або фізична особа, а також контролюючий орган, уповноважений відповідно до Податкового кодексу України здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у межах своїх повноважень, та інші державні органи, які мають вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника; забезпечені кредитори – кредитори, вимоги яких до боржника або іншої особи забезпечені заставою майна боржника; конкурсні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство і виконання яких не забезпечено заставою майна боржника; поточні кредитори –

кредитори за вимогами до боржника, що виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство [1].

Проаналізуємо, яким чином нормами Кодексу окреслено права та обов'язки кредиторів у справі про банкрутство. Так, визначені норми щодо підстав відкриття справи (ч. 3 ст. 8 Кодексу), змісту заяви ініціюючого кредитора та переліку документів, які слід додати до цієї заяви (ч.1, 2 ст. 34 Кодексу); підстав прийняття, відмови у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 37 Кодексу); повернення заяви (ч. 1 ст. 38 Кодексу); відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 39 Кодексу) [5]. Норми начебто спрямовані на захист прав кредиторів, оскільки виключені всі критерії для підстав відкриття справи (розмір вимог, строк неоплати, безспірність, наявність виконавчого провадження) та, відповідно, доказової бази ініціюючого кредитора, а також спрощено доступ до процедур.

Охарактеризуємо деякі норми більш детально:

- за новим Кодексом відбулося спрощення процедури ініціювання банкрутства. Якщо раніше для початку процедури банкрутства юридичним особам була потрібна підтверджена заборгованість на рівні мінімум 300 мінімальних зарплат, то відтепер для відкриття провадження кредиторам необхідно надати суду докази неплатоспроможності боржника. Суд, в свою чергу, зобов'язаний дослідити ознаки такої неплатоспроможності та встановити чи існує неспроможність виконання боржником своїх зобов'язань перед кредитором. При цьому до заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство мають бути надані докази авансування винагороди арбітражному керуючому трьох розмірів мінімальної заробітної плати за три місяці виконання повноважень;

- відбулася зміна порядку голосування кредиторами на зборах кредиторів. З введення в дію нового Кодексу зменшено кворум при повторному проведенні перших зборів кредиторів, якщо на перші зборів кредиторів не прибули кредитори з необхідною кількістю голосів (перші збори, що проводяться вперше – не менше 2/3 голосів; повторні перші збори – більше половини голосів; наступні перші збори – більше чверті голосів), що дозволить спростити та скоротити строки прийняття рішень кредиторами. Крім того, до виключної компетенції збори кредиторів перейшло вирішення питань схвалення плану санації боржника та схвалення внесення змін до нього, звернення до господарського суду з клопотанням про введення наступної процедури у справі про банкрутство, обрання арбітражного керуючого у разі відсторонення арбітражного керуючого, що раніше могли бути вирішені на засіданні комітету кредиторів;

- отримали новий стандарт відповідальності керівника боржника. Відповідно до положень Кодексу відтепер солідарну відповідальність разом з підприємством перед кредиторами несе керівник, якщо він не звернувся до господарського суду із заявою про банкрутство в місячний термін з моменту виникнення загрози неплатоспроможності.

- забезпечується можливість визнати недійсними будь-які майнові правочини боржника з пов'язаними особами впродовж останніх трьох років, що передували відкриттю процедури банкрутства. Зокрема, ст. 42 Кодексу передбачає, що правочини боржника, які були вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора, якщо вони нанесли збитки для боржника або кредиторів.

Законодавцем здійснена спроба системно підійти до питання захисту прав кредиторів у справах про банкрутство. Знайшли розвиток положення щодо

правових засобів, що сприяють меті задоволення вимог кредиторів: визначення статусу кредиторів; мораторію на задоволення вимог кредиторів; забезпечення вимог кредиторів; інституту визнання недійсними угод боржника; розгляду спорів за участю боржника в межах справи про банкрутство; обмеження участі заінтересованих осіб стосовно боржника та органів уповноважених управляти майном державних підприємств у справах про банкрутство [2].

Не спростовуючи необхідності вдосконалення правового регулювання статусу кредиторів у справі про банкрутство та значимість для цього окремих норм Кодексу, окреслені деякі прогалини, які потребують доопрацювання.

Розширення прав кредиторів у справах про банкрутство потребує встановлення обов'язків і відповідальності за зловживання цими правами та прагнути до балансу з правами боржника та інтересами держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс України з процедур банкрутства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>.
2. Грабован Л. Правовий статус кредиторів за кодексом України з процедур банкрутства. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/10/10.pdf>.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Косякіна О. В.,

НК – Дерев'янка Б. В., д-р. юрид. наук, професор

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

У сучасних умовах реформування як внутрішньодержавних, так і зовнішніх відносин в країні важливого значення набуває розвиток інноваційної діяльності. Економіка України зазнає відповідних змін і тому програми розвитку діяльності для підвищення конкурентоспроможності теж повинні відповідати цим змінам. Наразі при введенні господарювання в Україні виникають певні труднощі у цій сфері регулювання. Тому підвищення зацікавленості з боку науковців до активізації інноваційної діяльності в нашій країні є вкрай обґрунтованими.

Сьогодні потрібен аналіз проблем розвитку інноваційної діяльності в Україні та пошук механізмів подолання цих проблем.

Стан інноваційної діяльності в Україні більшістю експертів-науковців визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню розвитку інноваційних процесів у країнах, для яких інноваційний розвиток є найважливішим напрямком розвитку економічних процесів [1, с. 43]. Цей стан постійно змінювався, спостерігалися протягом кількох років позитивні тенденції, але вони мали переважно тимчасовий характер і змінювалися слабкими зрушеннями в економіці, що характеризує інноваційні процеси в Україні як нестійкі та позбавлені чітких довготермінових стимулів для інноваційної діяльності [2, с. 28]. Законодавством України задекларовано особливий режим інновацій та інноваційної діяльності, наявність пільг, гарантій та державної підтримки. І дійсно, інноваціями є особливий, важливий вид інвестицій [3, с. 60], держава гарантує учасникам інноваційної діяльності підтримку інноваційних програм і проектів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави; підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності; охорону та захист прав

інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності; вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом; підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності [3, с. 61]. Проте практика вказує на наявність проблем із запровадженням в українську економіку інноваційних проектів. Більше того, криза світової економіки, викликана пандемією коронавірусу, робить бажаними для будь-якої національної економіки навіть незначні інвестиції, не кажучи про пріоритетні інноваційні програми.

Маємо можливість виокремити декілька проблем серед основних з них, які гальмують розвиток інноваційної діяльності в Україні. По-перше, – недосконала система нормативно-правового регулювання з боку держави. Якщо розглядати це питання з точки зору історії, то досить тривалий період часу інноваційному законодавству приділялося досить мало уваги. Нині в Україні діють закони, підзаконні акти Кабінету Міністрів України, Президента України, а також правові акти відомчого характеру, які регулюють питання інноваційної діяльності підприємств. Відсутність системного підходу та єдиної науково-технологічної та інноваційної політики не компенсується збільшенням кількості законодавчих і нормативно-правових актів, численними змінами та доповненнями до них. Як свідчить досвід, чим частіше змінюються правові норми, тим гірше вони виконуються [4, с. 282].

По-друге, відсутність джерел фінансування та високі ризики. Для того, щоб вирішення цієї проблеми було ефективним, потрібно створити привабливий інвестиційний клімат та механізми і важелі для підвищення зацікавленості у впровадженні нововведень, а саме: забезпечити стабільне правове регулювання і стимулювання інноваційного розвитку всіх сфер економіки, а також захисту інтересів учасників інноваційної діяльності;

По-третє, для розробки інноваційних програм як для певного підприємства, так і для всієї держави в цілому, на сьогодні, недостатні обсяги міжнародних науково-технічних програм та проектів співробітництва.

Серйозною проблемою є вплив наукових працівників. Потрібно наголосити, що вона поширена не лише у цій сфері, а в різних сферах і галузях в цілому. Але тут вона постає дуже сильно, по-перше, тому що процес розробки інновацій досить творчий. Людина, яка займається цією діяльністю, звісно, повинна враховувати досвід зарубіжних країн, але вона не може повністю скопіювати механізм, який іншій державі вже приніс успіх, тому що це є недоцільним. Також таким працівникам, дійсно, необхідно бути професіоналами своєї справи, вони повинні мати відмінні знання у своїй сфері діяльності. Це має бути визначене коло осіб. По-друге, ставлення до умов праці, винагороди, визнання цих працівників є низькими.

Сьогодні вітчизняний венчурний капітал ухиляється від участі в інноваційних проектах, оскільки інвестиції в окремі галузі традиційної економіки (торгівля, громадське харчування, будівництво) мають надвисокий рівень доходності за відносно короткий термін інвестування та за умов низького рівня ризику [5, с. 92]. Перелому такої тенденції може сприяти сучасна криза. З іншого боку, держава повинна підтримувати ризикові революційні інноваційні проекти. І саме їхня реалізація може вивести на новий рівень розвитку і саму державу.

Отже, на підставі піднятих проблемних питань, основними напрямками вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку України є:

- вдосконалення системи нормативно-правового регулювання з боку держави;

- забезпечення стабільного стимулювання інноваційного розвитку всіх сфер економіки, а також захисту інтересів учасників інноваційної діяльності;
- здійснення ефективної державної інноваційної політики з погодженням темпів і пропорцій розвитку науки, технологій і виробництва;
- розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності, координації зусиль в питаннях розвитку пріоритетних для кількох держав напрямків;
- створення належних умов, заробітної плати та систему перспектив для молодих спеціалістів, які працюють у сфері розробки інновацій нашої країни.

Отже, наразі в Україні рівень розробки інноваційного механізму є недостатнім. Розвитку інноваційної діяльності потрібно приділяти набагато більше уваги, адже інноваційна діяльність безпосередньо впливає на розвиток та рівень економіки в державі. Таким чином, набуває необхідність у майбутньому розгляді та аналізі перешкод, які гальмують розвиток інноваційної діяльності України та підготуванні порад для розробки механізму підвищення інноваційної діяльності держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Озерчук О.В. Роль державної фінансової політики у стимулюванні розвитку інновацій в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 9. С. 99–104.
2. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення. *Економіст*. 2008. № 6. С. 28–34.
3. Деревянко Б.В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності : навч. посібник / Б.В. Деревянко; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2012. 204 с.
4. Висоцька І.Б. Стан та проблеми інноваційної діяльності промисловості України. *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2012. № 18.10. С. 279–285.
5. Віхров С.О. Правовий статус інституційних інвесторів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Сергій Олександрович Віхров. Донецьк, 2013. 244 с.

АНТИМОНОПОЛЬНІ ОРГАНИ ТА ЇХ КОМПЕТЕНЦІЯ

*Матвієнко Т. І.,
 НК – Фоменко В. М.
 Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
 «Університет банківської справи»*

Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Антимонопольний комітет України утворюється у складі Голови та восьми державних уповноважених.

Голова Антимонопольного комітету України має першого заступника та заступника Голови Антимонопольного комітету України, які призначаються з числа державних уповноважених. У разі необхідності для забезпечення здійснення Антимонопольним комітетом України окремих завдань за рішенням Президента України в Антимонопольному комітеті України додатково вводиться посада заступника Голови Антимонопольного комітету України.

Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються цим Законом, іншими актами законодавства і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та

звільнення Голови Антимонопольного комітету України, його заступників, державних уповноважених Антимонопольного комітету України, голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України, у спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного комітету України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці [1].

Мета: дослідити діяльність, завдання, структуру та принципи роботи Антимонопольного комітету України.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель;

6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [1].

Виключна компетенція Антимонопольного комітету України:

1) надання дозволу або заборона узгоджених дій відповідно до ч. 1 та 2 ст. 10 Закону України "Про захист економічної конкуренції" [2];

2) перевірка рішень, прийнятих державними уповноваженими та адміністративними колегіями Антимонопольного комітету України, перевірка законності та обґрунтованості постанов про адміністративні правопорушення, винесених державними уповноваженими та адміністративними колегіями Антимонопольного комітету України. Це обмеження не розповсюджується на випадки перевірок, розслідувань і судових розглядів відповідними правоохоронними органами і судами;

3) перегляд рішень, прийнятих Антимонопольним комітетом України, у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та за заявами і справами про узгоджені дії, концентрацію;

4) затвердження власних нормативно-правових актів;

5) затвердження разом з іншими заінтересованими органами виконавчої влади міжвідомчих нормативно-правових актів;

6) схвалення проектів нормативно-правових актів, розроблених Антимонопольним комітетом України з питань, що належать до його компетенції, відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

7) офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів і надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

8) затвердження Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України;

9) затвердження положень про дорадчі органи Антимонопольного комітету України та їх склад;

10) утворення постійно діючих адміністративних колегій Антимонопольного комітету України;

11) заслуховування звітів державних уповноважених, голів територіальних відділень, керівників самостійних структурних підрозділів апарату Антимонопольного комітету України;

12) затвердження звітів про діяльність Антимонопольного комітету України для подання їх Верховній Раді України.

Антимонопольний комітет України як вищий колегіальний орган може розглядати будь-яке питання, що належить до компетенції його органів [3].

В роботі було розглянуто діяльність Антимонопольного комітету України як органу, який забезпечує державний захист конкуренції. Основними функціями цього державного органу є: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції; контроль за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін на товари, що виробляються суб'єктами природних монополій; сприяння розвитку добросовісної конкуренції; здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель. АМК України діє в межах своєї компетенції, визначеної в Законі України «Про антимонопольний комітет України».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>

2. Про захист економічної конкуренції [Електронний ресурс]: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

3. Господарське право України. Навчальний посібник. /Несінова С.В., Воронко В.С., Чебикіна Т.С. за заг. ред. С. В. Несінової. К.: Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.

ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ЗАПРОВАДЖЕННЯ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ

Найда І. В., канд. наук з держ. упр.

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

На разі, в Україні, вирує та поширюється гостра респіраторна інфекційна хвороба COVID-19, яка визнана Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемією. Тому Кабінетом Міністрів України було запроваджено певні карантинні заходи, з метою протидії поширенню коронавірусної інфекційної хвороби COVID-19, які спрямовані на призупинення діяльності або обмеження діяльності деяких суб'єктів господарювання.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» карантин – це адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб [1].

Відповідно до статті 29 закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [1] карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів України. У рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові

обов'язки, що покладаються на них. Карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби. На цей період можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності.

Організація та контроль за дотриманням встановленого на території карантину правового режиму, своєчасним і повним проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів покладаються на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Кабінет Міністрів України видавши постанову № 215 від «16» березня 2020 року «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» встановив наступні заборони, які стосуються юридичних осіб: заборонити роботу суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів, інших закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури, торговельного і побутового обслуговування населення, крім роздрібної торгівлі продуктами харчування, пальним, засобами гігієни, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, засобами зв'язку, провадження банківської та страхової діяльності, а також торговельної діяльності і діяльності з надання послуг з громадського харчування із застосуванням адресної доставки замовлень за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту. Також, було рекомендовано підприємствам, установам, організаціям забезпечити організацію позмінної роботи працівників, а за технічної можливості – також роботи в режимі реального часу через мережу Інтернет [2].

Отже, якщо господарська діяльність суб'єкта господарювання пов'язана з безпосереднім обслуговування відвідувачів, то, на період проведення карантину, вона була заборонена Постановою № 215. Водночас, якщо ж підприємство, установа, організація займається створенням, переробкою, виготовленням товару, продукції та їх постачанням іншим суб'єктам господарювання або фізичним особам (безпосередньо не здійснює обслуговування відвідувачів) Постановою № 215, то рекомендовано забезпечити організацію позмінної роботи працівників, а, у випадку наявності технічної можливості, забезпечити роботу працівників через Інтернет.

Дане положення носить рекомендаційний характер, тож суб'єкт підприємницької діяльності на власний розсуд вирішує чи прислухатись до вказівок Кабінету Міністрів України чи ні.

Для захисту підприємницької діяльності державою визначено такий комплекс правових норм, а саме:

1) роботодавець може доручити працівникові, виконувати протягом певного періоду роботу, визначену трудовим договором вдома, а також надавати працівнику за його згодою відпустку;

2) власник підприємства, установи, організації або уповноваженим органом може змінювати режими роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема, щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб;

3) заборонено проведення органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

4) з дня оголошення карантину зупиняється перебіг строків звернення за отриманням адміністративних та інших послуг та строків надання цих послуг, визначених законом.

Також Уряд України вдосконалює механізм Державної програми «Доступні кредити «5-7-9%», розширює її функціонал та коло підприємців, які зможуть нею

скористатися. Задля цього Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про внесення змін до Порядку надання державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» [3].

Основні зміни вносяться:

Податкового кодексу України.

Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування";

Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування";

Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування";

Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг" та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг";

Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг".

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 29, ст. 228.

2. Постанова Кабінет Міністрів України № 215 від «16» березня 2020 року «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2».

3. Портал для підприємців [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <https://sme.gov.ua/covid19/>

РОЗВИТОК ПРАВОСВІДОМОСТІ, СПРЯМОВАНОЇ НА ОХОРОНУ ДОВКІЛЛЯ ПРИ ВЕДЕННІ БІЗНЕСУ

Попович Т. Г., канд. юрид. наук

Науково-дослідний інституту приватного права і підприємництва

імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, м. Київ

Зміна морально-політичних парадигм відбуваються у всьому світі. Насправді ті переконання, які на протязі останніх десятиріч вважалися істинними, тепер вже втратили свою важливість і значимість, оскільки вже йде мова про переконання, які мають займати в системі знань досить велику частку (часто перше місце) [1, 166]. Тому не виникає сумніву, що їх зміна або переформатування може призвести до краху не лише світогляду, а й окремих суспільних формацій.

Глобальної економічної політики нині поки що не існує. Існує світова економіка і в політиці економіка відіграє першочергову роль. Йдеться також про необхідність перетворення ліберальних правових держав на надавачів послуг, у тому числі соціальних. Таке розуміння дозволить легше перейти від однієї парадигми до іншої в умовах інформаційного суспільства. Держава для задоволення потреб власних громадян має робити усе можливе щоби отримати найменший спротив від них та міжнародної спільноти. На даному етапі важливо розуміти, що держави (уряди) мають навчитися раціонально поєднувати інтереси природи і нації. Філософія і право завжди вважали природу безправною, оскільки вона ще не існує як суб'єкт і тому правами не може наділятися. Мабуть з точки розу юриспруденції це правильно. У той же час громадяни окремої країни опосередковано мають

турбуватися про стан та інтереси природи, оскільки вони самі її частиною. Це турбота пов'язана з вибором, що стоїть кожного разу перед людиною: бути агресивним споживачем та знову опосередковано нищити природу або зменшити свої споживацькі потреби та забезпечити раціональне використання природних ресурсів, їх охорону та відтворення.

Сучасне освоєння країн третього світу виправдовуються тим, що їх громадяни до цього часу не заснували у себе сучасної правової держави, що дозволяє фактично грабувати ці країни. Ці процеси відбуваються під прикриттям інвестиційної політики, допомоги у вирішенні внутрішньо політичних питань, перенесення власного досвіду у політичну систему країн третього світу. Часто можна почути, що в країнах третього світу відсутня моральність і взагалі будь-які принципи, що можуть свідчити про існування демократичної держави. Громадяни країн першої світу начебто страждають за стан справ у відсталих країнах. Саме тому вони допомагають вирішити проблеми економічного та екологічного характеру.

Уклад сучасної політики знаходиться в залежності від економічної парадигми, що призводить до екологічної катастрофи на землі. Найгірший стан в такій ситуації країнах третього світу. Екологічна криза вплине на всі країни. Слід розуміти, що ми живемо в переході до нової парадигми (від економічної парадигми до екологічної). Має відбутися перехід від невиправданого абсурдними потребами споживачів економічного зростання, від культурного та мовного єднання на шкоду іншим до інвестування в екологічні проекти. Має відійти та нівелюватися релігійна нетерпимість і розбрат. В таких умовах мають бути розставлені також і нові акценти в правовій сфері.

В економіці та розвитку ринків збуту товарів і послуг превалює централізоване управління процесами, оскільки на рівні окремих територіальних утворень важко запланувати рівний розвиток. Така ситуація виникає об'єктивно, бо різними є погодні умови, ресурсне наповнення, кількість населення, потреби в товарах (послугах) тощо. Лише централізоване (часто з виходом за межі держави) стратегічне та тактичне планування економіки дозволяє створити умови стабільності держави, матеріального забезпечення населення та розвитку суспільства.

Нам (українцям) слід відмовитися від міфу про благо капіталізму, про перевагу та ефективність приватних підприємств перед державними, оскільки за останні роки ці тези призвели лише до номенклатури, криміналізації економіки, збідніння населення. Чимдалі частіше українці звертаються до власних ресурсів для забезпечення свого існування. Провал суцільно централізованої економіки та наступного вільного підприємництва потребує раціональної та об'єктивної переоцінки. Йдеться не про перерозподіл ресурсів, сфер впливу чи інше, а про переорганізацію деспотичних та орієнтованих на прибуток підприємств чи навіть галузей економіки. Найкращим варіантом може стати максимальний розвиток місцевого самоврядування на місцях (без «феодального» впливу) для організації суспільства [2, 23] та його взаємозв'язок з центральними структурами організації суспільства для економічного розвитку.

У цьому контексті слід також вийти за межі нашої держави і звернути увагу на світовий розвиток. Настав той час, коли у людства є вибір: об'єднання у демократичні та екологічно спрямовані спільноти або фізичне руйнування планети Земля. Ми цілком можемо жити в суспільстві, структурованому на основі спільнот різного рівня, використовуючи уже існуючі або новітні технології для життєзабезпечення та матеріального добробуту кожного. Інакше ми ризикуємо втратити особисту та економічну свободу через олігархат світового рівня, що засновується на максимальному отриманні прибутків та тиранії. У тих країнах, де

бідність ще не створила суспільної кризи, таким фактором стане екологічна небезпека і загроза життю людини. Тому нині слід говорити про екологію, безпеку довкілля та людини не з точки зору природничих наук [3, 47-49], а вплітаючи ці ідеї в економіку та право. Екологічний баланс на планеті Земля може бути створений лише на основі раціонального та ефективного управління як соціальними структурами, так і галузями економіки.

Людина є основою будь-якої держави (суспільства), а тому саме формування її свідомості дозволяє створити базис для екологізації бізнесу. Право у такому формуванні відіграє основну роль, зважаючи на наявність системи стримувань та противаг, заохочень і покарань тощо. У цілому пропонується зосередитися на людині, її правовому вихованні, нормальній соціалізації кожного, що створить прийнятний баланс при формуванні екологічної політики та потреб бізнесу на різних рівнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Попович Т. Г. Підтримний розвиток як правова основа екологічності економічних відносин. *Приватне право і підприємництво*. 2020. Вип. 20. С. 165-168. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2020/20/32.pdf> (дата звернення 30.03.2020).

2. Нікола С. О. Формування системи економічного стимулювання природокористування в умовах екологізації підприємницької діяльності. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. URL: <http://www.impeer.od.ua/images/Dissertations/2018/Nikola.pdf> (дата звернення 30.03.2020).

3. Екологізація освітнього простору сучасної загальноосвітньої школи : монографія / Н. Пустовіт, О. Колонькова, О. Пруцакова, Г. Тарасюк, Ю. Солобай. Х., 2016. 154 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/705317/1/monographia%20Ekologizatsia%20prostoru.pdf> (дата звернення 30.03.2020).

УДК 343

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АНТИМОНОПОЛЬНИХ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН

*Пшенова А. А.,
НК – Фоменко В. М.
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

На сучасному етапі розвитку світової економіки, що характеризується формуванням глобальних ринків і прискоренням науково-технічного прогресу, спостерігається сплеск інтересу держав до антимонопольної політики, порівняний з тим, який відбувався наприкінці XIX століття, в момент її зародження та становлення законодавства, що заклав основи регулювання конкуренції. Лібералізація ринків, транскордонність правочинів спонукають до поживавлення відносин конкуренції на світових ринках, що в свою чергу породжує нові механізми регулювання добросовісної конкуренції. Беручи до уваги Україну, яка перебувала в умовах адміністративно-командної економіки і на даному етапі її розвитку знаходиться в рамках перехідної економіки. Характерною особливістю для неї є незбалансованість, неузгодженість інтересів учасників ринку та невідповідність підприємницького господарювання інтересам суспільства. За таких умов значення конкурентних відносин у формуванні

ринкової економіки, в основу якої покладено конкурентне середовище та конкуренція загалом, є вирішальним. [1 с. 157].

Метою дослідження є аналіз стосовно чинного законодавства, визначення його проблем та розвитку та визначення шляхів розвитку.

Стосовно теми дослідження, потрібно визначити, що важливим складовим компонентом механізму ринкової економіки є конкуренція. Отже, це економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних із продажом цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим самим споживачам.

А саме її завдання – завоювати ринок, у боротьбі за споживача та перемогти своїх конкурентів, забезпечити одержання сталого прибутку.

Тому, що стосується питання конкурентності в економіці – це питання про те, у якій кількості поставили на ринки різних товарів і послуг незалежно діючі виробники і споживачі, а також питання ступеня свободи їхнього вибору. Основними інституційними засадами формування ринкового середовища є приватна власність, вільне ціноутворення, конкуренція, свобода укладання контрактів, вільний доступ до інформації тощо.

Політика в галузі захисту конкуренції відіграє дедалі більш значну роль у становленні ринкової економіки. Антимонопольний комітет України разом із Інститутом економіки та прогнозування НАНУ підготував аналітичну доповідь «Конкуренція в Україні», де було проаналізовано, стан, тенденції та проблеми розвитку конкуренції. Було зроблено важливий висновок відносно, того що зараз в Україні понад половини товарів та послуг створюються на умовах значної конкуренції. А отже це одна десята – за відсутності, або майже у відсутності конкуренції, близько 35% – в умовах помірної конкуренції; коли у розвинутих країнах в умовах значної конкуренції виробляється понад 80% товарів та послуг, а при відсутності конкуренції 2% [2 с.31].

Беручи до уваги економіку України, то ефективного конкурентного середовища ще не створено. Лишаються не ефективними та мало дієвими механізми державного регулювання природних монополій, що не відповідають економічним розрахункам, щодо цін та тарифів на їх послуги, структура витрат виробництва.

Не створено сучасної державної системи регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на транспорті та в галузі зв'язку. Також слід зазначити, що держава та її антимонопольні органи не забезпечують дотримання вимог законодавства в процесі роздержавлення власності та приватизації, а також економічної концентрації суб'єктів господарювання. Найбільш монополізованими залишаються ринки платних послуг, які здійснює держава.

Зважаючи на реальність, антимонопольне законодавство потребує певного коригування з урахуванням фактора міжнародної конкуренції. Особливого доопрацювання потребує ряд основоположних принципів: забезпечення рівності прав усіх суб'єктів господарювання щодо доступу до участі в конкурсах на отримання права постачання продукції для державних потреб, сприяння створенню за участю підприємства та фінансово-кредитних установ лізингових структур, які б забезпечували використання у малому бізнесі вітчизняного обладнання на умовах лізингу. Але на сьогоднішній день недостатньо розробленими є міжнародно-правові механізми регулювання конкуренції на глобальному світовому ринку, що є явною прогалиною в процесі бурхливого розвитку міжнародної торгівлі. В економіці, що стає дедалі більш міжнародною, відсутність єдиного підходу до регулювання діяльності та процесів злиття транснаціональних підприємств всі помітніша під час вирішення проблемних питань конкуренції міжнародного рівня, зокрема тих, які зумовлені діяльністю та злиттям глобальних підприємств [3 с. 14].

Отже, якщо врахувати вище зазначене, то потрібно зробити такі висновки. Українське законодавство, що регулює економічну конкуренцію, зароджувалося насамперед як антимонопольне законодавство, і це є важливим кроком, адже економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних із продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим самим споживачам рухає український ринок у потрібному напрямі. Конкуренція є важливим складовим компонентом механізму ринкової економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Смирнова К. В. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 121 (частина I) : Сучасні тенденції правового регулювання конкуренції., 2014. – 157 с.
2. Замрига А. Підприємство господарство і право: Актуальні проблеми правового регулювання антимонопольних конкурентних відносин в умовах сьогодення., 2016. – 31 с.
3. Щокін Р.Г. Науковий вісник: Актуальні проблеми антимонопольного законодавства України., 2014. – 14 с.

МАЙНО: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

Роженко О. В., канд. екон. наук

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Господарські правовідносини одна з основних сфер формування та використання майна суб'єктів господарювання. На даному етапі історичного розвитку, майно вийшло за межі здійснення господарських процесів, і все частіше зустрічається в інших видах правовідносин. Майно та його правові режими стали складним багатоаспектним інститутом, який функціонує в багатьох соціально-економічних системах. Використання майна дозволяє встановити безліч фактів та відомостей, що мають безпосереднє значення для них. В свою чергу, теоретичне підґрунтя визначення, класифікації видів та джерел формування майна дозволяє зрозуміти загальні закономірності, які відображають предмет господарювання, який не можливо не брати до уваги при вирішенні безлічі господарсько-правових питань.

Майном, згідно з Цивільним кодексом [1], «вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки». У Господарському кодексі України [2], майном «визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів». Згідно з [3; 4; 5], майно визначається як активи. Низка наведених у нормативно-законодавчих актах України визначень майна цілком логічна, отже, майно суб'єктів господарювання – юридичних осіб відображається в їх балансі, а саме: види наявного майна – активи, джерела їх формування – пасиви. Майно суб'єктів господарювання – фізичних осіб відображається в інших передбачених законом формах обліку майна, але, згідно з [6], може бути визнано активами.

З точки зору класифікації майна, визначення його видів та джерел формування, у вітчизняному законодавстві спостерігаються неактуальні формулювання, через які можуть виникати проблемні питання у правовому регулюванні господарської діяльності. А саме: стаття 139 ГКУ розкриває види

майнових цінностей, залежно від економічної форми (основні фонди, оборотні засоби, кошти, товари) і визначення кожної з цих форм.

Основні фонди визначено як «майно тривалого використання, що віднесено законодавством до основних фондів». Але нормативно-правові акти, які розкривали цей термін втратили чинність у вітчизняному законодавстві, чинні законодавчі документи регламентують поняття «основні засоби», згідно з [7; 8] та іншими НПА Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб тощо. Застаріле використання терміну «основні фонди», також зустрічається у ЦКУ ст. 807 «Предметом договору лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками, віднесена відповідно до законодавства до основних фондів», але вказане віднесення відсутнє.

Оборотні засоби визначено як «майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів». Окрім ГКУ, термін «оборотні засоби» розкрито тільки у [9], де наводиться наступне трактування оборотних засобів: «сукупність оборотних виробничих фондів і фондів обігу у вартісному виразі». Треба зазначити, що визначення терміну в даному документі має рекомендаційний та резонансний характер, так як: по-перше – оборотні фонди та фонди обігу (аналогічно з основними фондами) чинним законодавством не визначаються, по-друге – беручи до уваги суто теоретично-економічне визначення питомих категорій, не має сенсу відокремлювати кошти та товари, які є змістовним розкриттям фондів обігу.

Стаття 140 ГКУ розкриває джерела формування майна суб'єктів господарювання, серед яких доходи від реалізації продукції (робіт, послуг), але, згідно з п.7 П(С)БО 15 «Дохід» [10], «дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного збору тощо)», а п.п. 6.1. П(С)БО 15 «Дохід» [10] «сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів» не визначаються доходами.

Також, у ГКУ зазначено, що з урахуванням зазначених у Господарському Кодексі видів майна, встановлюється правовий режим майна суб'єктів господарювання. Тому усунення суперечностей положень чинного законодавства в сфері майнових правовідносин сприятиме збереженню і подальшому розвиткові створеного майнового потенціалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text>.
2. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/ed20100101/find?text=%C8%EC%F3%F9%E5%F1%F2%E2%EE.
4. Про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісного майнового комплексу державного підприємства URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0109-11/ed20110207/find?text>.
5. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про взаємну допомогу між їх митними адміністраціями URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-16.

6. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19?find=1&text#w11>.

7. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби". Наказ МФУ N 92 від 27.04.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

8. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

9. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств. ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0005626-06>.

10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід". Наказ МФУ N 290 від 29.11.99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

НОВІ МОЖЛИВОСТІ В ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА

Свіренюк О. О.

Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції, м. Київ

21 жовтня 2019 р. в Україні почав діяти новий Кодекс України з процедур банкрутства (далі – Кодекс), прийнятий Верховною Радою України наприкінці 2018 р.

Кодекс структурно побудований із чотирьох книг. Перша – регулює загальні положення і терміни, друга – регулює діяльність арбітражних керуючих, третя – регулює питання банкрутства юридичних осіб і четверта – фізичних осіб.

Цей Кодекс встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи. З дня його введення визнано таким, що втратив чинність Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [1].

Кодекс розроблений з метою зробити процес банкрутства ефективнішим і прозорішим. Важливим є те, що Кодекс підвищує рівень захищеності прав кредиторів, у тому числі забезпечених, надаючи їм більше можливостей для активної участі в процесі банкрутства боржника.

Новий Кодекс розширив можливості кредиторів, забезпечивши їм більш ефективний захист. Скасовані суворі критерії, дотримання яких раніше було потрібне для початку процедури банкрутства (наприклад, гранична сума вимог до боржника – від 300 мінімальних заробітних плат, необхідність попередньо отримати рішення суду про стягнення боргу та постанову про відкриття виконавчого провадження). Такі нововведення спрощують відкриття процедури банкрутства щодо боржників [1].

Кредиторам та комітету кредиторів відтепер надані ширші права в процедурі банкрутства. Наприклад, забезпечені кредитори отримали статус сторони у справі про банкрутство, а разом з цим – можливість оскаржувати угоди боржника та інші способи впливати на хід провадження у справі про банкрутство боржника. Арбітражний керуючий повинен буде погоджувати умови продажу майна боржника з комітетом кредиторів і забезпеченими кредиторами (в частині майна, яке є предметом забезпечення). Крім цього, Кодекс надає комітету кредиторів право звернутися до суду для усунення арбітражного керуючого від виконання його повноважень. Таке право може бути реалізоване в будь-який час незалежно від наявності підстав [1].

Скорочено перелік підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство. Кодекс передбачає всього дві підстави: погашення боргу або наявність спору про право. Щодо другої підстави – ймовірно, вона буде активно використовуватися боржниками в якості основного способу протидії відкриттю процедури банкрутства.

Крім того, вперше в історії України Кодекс впроваджує процедуру банкрутства фізичних осіб. На відміну від банкрутства юридичних осіб, заяву про неплатоспроможність може подати тільки сам боржник. Кредитор не має права ініціювати банкрутство фізичної особи за жодних обставин, навіть при наявності безспірної заборгованості.

Провадження у справі про банкрутство може бути відкрито, якщо заборгованість перед кредиторами становить не менше 30 мінімальних заробітних плат і боржник не здатний її погасити [2].

Процедура банкрутства фізичних осіб закінчується реструктуризацією боргів фізичної особи або оголошенням такої особи банкрутом і розпродажем її майна. Реструктуризація – перегляд умов кредиту, процентних ставок, штрафів, виконання зобов'язань третіми особами тощо.

Протягом 120 днів із дня відкриття провадження боржник може дійти згоди із кредитором щодо зміни строків виплат чи продажу частини майна задля задоволення вимог кредиторів. План реструктуризації має бути схвалений кредиторами та затверджений судом у порядку, визначеному ст. 126 Кодексу.

Строк виконання плану реструктуризації боргів не може перевищувати 5 років. У разі погашення боргів за іпотечними кредитами строк виконання плану не може перевищувати 10 років.

Скорочується тривалість процедур банкрутства. Крім цього, оскарження судових рішень у процедурі банкрутства не тягне за собою припинення провадження у справі про банкрутство.

Зменшилася можливість оскарження проміжних судових актів в касаційну інстанцію. Залишилося кілька видів основних рішень, які можна оскаржити у Верховному Суді, інші ж – не підлягатимуть оскарженню після апеляції. Такі зміни можна вважати позитивними, оскільки несумлінні учасники процесу не матимуть змоги його затягувати шляхом подачі безпідставних скарг [2].

За новими правилами, провадження у справі про банкрутство може бути ініційовано кредитором при наявності безспірного боргу, незалежно від його розміру. Боржникам слід не допускати накопичення простроченої заборгованості, яка може спричинити за собою часткову втрату контролю над компанією в зв'язку з відкриттям справи про банкрутство [3].

Спрощення та прискорення процедури, уточнення раніше спірних питань, а також розширення прав кредиторів, зокрема забезпечених, – все це повинно сприятливо вплинути не тільки на процедуру банкрутства, а й загалом на інвестиційний клімат в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс з процедур банкрутства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>.
2. Нові виклики в процедурі банкрутства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz.ligazakon.net/ua/analytcs/191041_nov-vikliki-v-protsedur-bankrutstva?_ga=2.55632491.1189432599.1574409320-1360038860.1574409320.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20#n118>.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КАТЕГОРИЗАЦІЇ ГОТЕЛІВ В УКРАЇНІ

*Тимошніченко В. Ю.,
НК – Тенцюк Л. М., канд. іст. наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Для подальшого розвитку туризму, в тому числі й за рахунок іноземних туристів, необхідно забезпечити ефективну діяльність готельного господарства, зокрема шляхом забезпечення якості послуг, поступово доводячи їх до міжнародних стандартів. Одним з механізмів забезпечення якості готельних послуг є категоризація готелів за рівнем послуг та обслуговування і присвоєння зірок відповідно до встановленої категорії. Процедура категоризації, яка діє в Україні, є обов'язковою для готельних підприємств, але дані досліджень свідчать, що далеко не всі суб'єкти готельного бізнесу поспішають отримати зірки. Ситуація, з категоризацією готелів, яка склалась в Україні свідчить про нерівномірність отримання зірок готелями у різних регіонах країни.

Переглянуті часті запитання суб'єктів туристичної діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання).

1. Чи обов'язково проходити процедуру сертифікації послуг з тимчасового розміщення стосовно рівня безпеки для життя та здоров'я людей, захисту їх майна та охорони довкілля при встановленні категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)?

При встановленні категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) необхідно обов'язково проходити процедуру сертифікації послуг з тимчасового розміщення стосовно рівня безпеки для життя та здоров'я людей, захисту їх майна та охорони довкілля.

2. Чи є обов'язковою процедура встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)?

Відповідно до частини п'ятої статті 19 Закону України «Про туризм» забороняється надавати послуги з розміщення без наявності свідоцтва про встановлення відповідної категорії.

3. Чим визначено процедуру встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)?

Відповідно до частини третьої статті 19 Закону України «Про туризм» види категорій об'єктів туристичної інфраструктури, порядок їх встановлення та зміни, а також порядок доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та про вид його категорії визначаються Кабінетом Міністрів України.

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 № 803 затверджено Порядок встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання).

4. Який орган здійснює встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)?

Відповідно до частини четвертої статті 19 Закону України «Про туризм» встановлення категорій об'єктів туристичної інфраструктури (готелів, інших об'єктів, призначених для надання послуг з розміщення, закладів харчування, курортних закладів тощо) здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів.

5. Який орган здійснює роботи з добровільної сертифікації готелів та інших об'єктів, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)?

ДП «УКРМЕТРТЕСТСТАНДАРТ» є акредитоване НАУ – атестат про акредитацію №10023 від 17.12.2017 року на проведення робіт із сертифікації продукції.

6. Яким чином Мінекономрозвитку здійснює розгляд документів про результати оцінювання готелів та інших об'єктів, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)?

02.09.2019 утворено Комісію із встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), до складу якої ввійшли представники Мінекономрозвитку, Держпродспоживслужби, органів з питань сертифікації та громадських організацій.

7. Який термін розгляду Комісією із встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), документів про результати оцінювання готелю?

Комісія протягом 14 днів розглядає документи про результати оцінювання і приймає рішення більшістю голосів.

8. Чим встановлено вимоги до готелів певної категорії?

Роботи з оцінювання відповідності готелів вимогам певної категорії виконуються відповідно до вимог ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів».

9. Чи встановлюються категорії засобам розміщення, власниками яких є фізичні особи-підприємці?

Правові підстави щодо проведення процедури оцінювання засобу розміщення, власником якого є фізична особа – підприємець, на відповідність певній категорії та видачі свідоцтва про встановлення відповідної категорії відсутні.

10. Чи може орендар готелю виступати заявником на встановлення відповідної категорії?

Заявником на встановлення категорії засобу розміщення може виступати його власник або уповноважена ним особа.

11. На який строк видається свідоцтво про встановлення категорії готелю?

Свідоцтво про встановлення готелю відповідної категорії видається не більше як на три роки або за наявності в готелі системи управління якістю не більше як на п'ять років.

Отже, можемо зробити висновок, що наявність сертифікатів у готелів допоможе споживачам краще орієнтуватися під час вибору свого розміщення, відтак сприятиме підвищенню добросовісної конкуренції на ринку туристичних послуг та поліпшенню якості туристичного обслуговування споживачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарова С. Г. Державне регулювання якості готельних послуг шляхом їх сертифікації / Захарова С. Г. // Держава та регіони. Серія: Державне управління, 2015. – № 1 (49). – С.10-15.

2. Галасюк С. С. Проблеми категоризації готельних підприємств в Україні / С. С. Галасюк // Вісник ДІТБ: зб. наук. праць. Вип. 14. – Донецьк: Донецький інститут туристичного бізнесу, 2010. – С. 262-267.

3. Мартиновська В. Категоризація готелів / В. Мартиновська // ОТЕЛЬЕР & РЕСТОРАТОР. – 2016. – № 3. – С. 22-23

4. Никольская Е.Ю. Классификация гостиниц и других средств размещения / Е. Ю. Никольская Я.А. Агапова // Материалы международной научно-практической конференции «Наука и образование». – Уфа: РИЦ БашГУ, 2013. – С.53-58.

5. Тімар І.В. Категоризація підприємств готельного бізнесу: вітчизняний та світовий досвід. / І.В. Тімар // Управління розвитком, 2016. – С.71–77.

6. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/803-2009-%D0%BF>

ПОНЯТТЯ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР (КОНТРАКТ)» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Тищенко Ю. В., канд. юрид. наук, доцент

Київський національний торговельно-економічний університет

Зовнішньоекономічна діяльність є невід'ємною складовою розвитку будь якої економіки і повинна мати належне правове забезпечення. Не менш важливим питанням є нормативне закріплення основного інструменту здійснення цієї діяльності – зовнішньоекономічного договору (контракту).

Вперше поняття «зовнішньоекономічний договір (контракт)» було визначено в Законі Української РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» в редакції від 16 квітня 1991 року № 959-XII [1]. Згідно зі статтею 1 цього Закону, зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

В чинній редакції Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2], зовнішньоекономічний договір (контракт) визначається як домовленість, а не як матеріально оформлена угода за наявності всіх інших ознак, передбачених першою редакцією. Вважаємо, це більш вдале формулювання, з огляду на трансформаційний розвиток форм зовнішньоекономічних договорів.

Частина друга статті 189, стаття 382 Господарського кодексу України (далі – ГК України) [3] містить аналогічне Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» формулювання цього терміну. Проте, у частині третій статті 344 ГК України, де йдеться про регулювання міжнародних розрахунків нормами міжнародного права, знаходимо дещо іншу термінологічну конструкцію – «зовнішньоекономічний контракт», а «зовнішньоекономічний договір» не згадується. Натомість в частині четвертій статті 344 ГК України, присвяченій загальним умовам розрахункових відносин з іноземними державами, йдеться про міжнародні, а не про зовнішньоекономічні договори. А в частині третій статті 15 ГК України для позначення зовнішньоекономічних операцій вживається термін «контракт», а не «зовнішньоекономічний контракт», водночас також відсутня згадка про зовнішньоекономічний договір.

Подібний недолік ми спостерігаємо і в Законі України «Про міжнародне приватне право» [4]. У частині другій статті 282 ГК України передбачено, що форма і порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» та іншими законами. Проте частина третя статті 31 цього Закону визначає лише форму зовнішньоекономічного договору, а про контракт не згадує.

В Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) [5] термін «зовнішньоекономічний договір» взагалі не вживається. Як гадаємо, такий підхід є певним недоліком ЦК України, що потребує виправлення шляхом внесення відповідного доповнення до зазначеного законодавчого акта.

Відсутні поняття «зовнішньоекономічний договір» і «контракт» і в Законі України «Про міжнародні договори України» [6]. У частині третій статті 3 лише передбачено, що від імені Уряду України укладаються міжнародні договори України з економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних та інших питань, віднесених до відання Кабінету Міністрів України. Беручи до уваги базовий характер цього Закону стосовно міжнародних договорів України, гадаємо, що було б доцільним внести до нього зміну, в якій зазначити, що питання зовнішньоекономічних договорів/контрактів регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» та іншими законами.

Цікавим з огляду на практику застосування терміну «зовнішньоекономічний договір (контракт)» у національному законодавстві видається положення п. 7 частини другої статті 3 Закону України «Про Український культурний фонд» [7], відповідно до якого Український культурний фонд набуває цивільні права та обов'язки в порядку, передбаченому цивільним законодавством, у тому числі шляхом укладання договорів, контрактів, зокрема зовнішньоекономічних, та інших правочинів. Згаданий закон розмежує поняття «внутрішнього» цивільно-правового договору та зовнішнього, визначаючи його терміном «контракт».

Такий самий підхід знаходимо і в п. 2 частини сьомої статті 34 Закону України «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» [8], де посадові особи митних органів під час проведення оцінки відповідності мають право отримувати доступ до грошових, фінансових і бухгалтерських документів, звітів, контрактів, декларацій тощо. Таким чином, цей закон вживає термін «контракт» саме в значенні зовнішньоекономічного контракту.

Термінологічну проблему знаходимо і в частині третій статті 11¹ Закону України «Про космічну діяльність» [9], згідно з якою центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, реєструє укладені державними суб'єктами комічної діяльності України, суб'єктами космічної діяльності України приватної форми власності, що виконують державне замовлення, з іноземними суб'єктами космічної діяльності договори (контракти) з питань дослідження і використання космічного простору тощо. Як бачимо, замість термінів «зовнішньоекономічні договори» вживається термін «договори».

Отже, аналізуючи нормативно-правове забезпечення зовнішньоекономічного договору (контракту) з'ясовуємо, що вітчизняне законодавство не має сталого підходу до форми цієї термінологічної конструкції, що, на нашу думку, негативно впливає на правозастосування та потребує виправлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон Української РСР від 16 квітня 1991 року № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed19910416>.
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України в редакції від 7 лютого 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/>
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 50, ст.540).

7. Про Український культурний фонд: Закон України від 23 березня 2017 року № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19>.

8. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи: Закон України від 12 вересня 2019 року № 78-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-20>.

9. Про космічну діяльність: Закон України від 15 листопада 1996 року № 502/96-ВРт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80>.

ОКРЕМІ СЕГМЕНТИ ЗАКОНОДАВЧИХ РЕГУЛЯТОРІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Хайлова Т. В., канд. наук з держ. упр., доцент

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Фінансовий сектор країни потерпає від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, які змінюють поведінку комерційного банку, а як наслідок результативність діяльності даного сектору не відповідає вимогам часу. Потрясіння в фінансовому секторі країни знижується за рахунок своєчасного регулювання законодавчого поля.

На даний час діяльність комерційних банків забезпечується такими регуляторами як:

Закони України, Постанови НБУ, Положення НБУ та інші нормативно-правові документи, які надають правила виконавцю на проведення депозитно-кредитної політики. З метою поглиблення результатів дослідження звернемося до пакету правових актів, які на погляд науковців та фахівців-практиків мають найбільш вагоме значення в діяльності сучасного комерційного банку.

На першому етапі варто звернутися до Закону України «Про банки та банківську діяльність» [1]. У статті 1 даного Закону законодавець визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. При цьому звертає увагу на те, що даний регулятор має на меті правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника.

Організаційно-господарська діяльність банку окреслена в ст. 336 Господарського кодексу України [2]. Законодавець чітко визначає той факт, що банки створюються у формі акціонерного товариства або кооперативного банку. При цьому у пункті 2 ст. 336 ГКУ законодавець звертає увагу на те, що учасниками банку можуть бути учасники цивільних відносин. До складу яких занесене: державу, Кабінет Міністрів України або уповноважених ним органів. Одночасно законодавець застерігає, що учасниками банку не можуть бути юридичні особи, в яких банк має істотну участь, громадські об'єднання, політичні партії, релігійні та благодійні організації.

Доволі дієвим законодавчим регулятором діяльності банку виступає Постанова НБУ від 28.08.2001 № 368 [3], а саме Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Дана інструкція була розроблена відповідно до вимог

Законів України «Про Національний банк України» та «Про банки і банківську діяльність» та з метою забезпечення стабільної діяльності банків і своєчасного виконання ними зобов'язань перед їх вкладниками Правління Національного банку України. Зазначений регулятор надав банкам нормативні критерії для оцінювання власної фінансової стійкості, ліквідності та прибутковості.

Враховуючи вище викладене, ми дійшли висновку. Законодавець постійно проводить контрольні дії щодо дієвості існуючих правових актів. Пакет законодавчих актів у контексті банківської діяльності постійно зазнає змін, які викликані регульованою ринковою економікою. Крім того вищий менеджмент комерційних банків проводить ряд контрольних дій щодо дотримання посадовими особами висунутих вимог, що надає можливість своєчасного оновлення управлінської бази на законодавчій платформі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 5-6, ст.30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.
3. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Національного банку України від 28.08.2001 № 368. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ

Хамула Д. С.,

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Проблема забезпечення захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності нині набула особливої значимості у зв'язку з тим, що у статті 42 Конституції України вперше закріплено право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. На конституційному рівні закріплено зобов'язання держави щодо захисту конкуренції в підприємницькій діяльності і неприпустимість підприємницької діяльності, спрямованої на монополізацію і недобросовісну конкуренцію.

Проблема "беззахисності" підприємств та інших господарських організацій неодноразово порушувалася в юридичній літературі, і багато її аспектів висвітлювалося як у період планового народного господарства, так і під час переходу до соціально орієнтованої ринкової економіки на початку 90-х років. Сьогодні на сторінках періодичних видань серед фахівців права ведуться гострі дискусії щодо перегляду судових рішень; терміну набрання законної сили рішень господарського суду; строку апеляційного оскарження; строків подання заяв про поворот виконання рішень, ухвал, постанов; про можливість вирішення в судовому процесі мирової угоди третіми особами, що не заявляють самостійних вимог відносно спору; питання про підписання мирової угоди при наявності в справі декількох позивачів і відповідачів; досудове врегулювання господарських спорів; відшкодування немайнової (моральної) шкоди в господарському суді та ін.

На сучасному етапі розвитку української державності законодавство, яке регулює підприємницьку діяльність, ще недостатньо забезпечує поєднання свободи підприємництва і конкуренції з належним захистом прав суб'єктів підприємницької діяльності, що, в свою чергу, зумовлює необхідність звернення останніх до господарського суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, тому питання захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарському суді на сучасному етапі є особливо актуальним і практично значимим. Крім того, у більшості угод, що укладаються організаціями України з організаціями інших країн, передбачається арбітражний порядок вирішення спору.

Під захистом прав суб'єктів господарювання Е. Феделеш розуміє введення в дію системи правових і організаційно-творчих заходів, що спрямовані на забезпечення реалізації прав цих суб'єктів і недопущення їхніх порушень [2].

Захист прав суб'єктів господарювання – це сукупність взаємозалежних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких при необхідності забезпечується захист законних прав суб'єктів господарювання при їх порушенні. Усім суб'єктам правовідносин гарантується захист їх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом, утвореним відповідно до закону. Суб'єкти господарювання вправі звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених Законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Неможливо розглядати принцип рівного захисту державою суб'єктів господарювання, не враховуючи його зв'язків з іншими галузевими принципами господарського права. До них належать: забезпечення господарського правопорядку та законності у сфері господарювання, захист економічної конкуренції та поєднання публічних і приватних інтересів у сфері господарювання. Важливим є той факт, що принцип рівного захисту суб'єктів господарювання, захисту економічної конкуренції та захисту прав споживачів закріплюється на рівні Конституції України. Це дає змогу стверджувати, що вони, як конституційні принципи, впливають на розвиток усіх галузей [1].

Принцип забезпечення господарського правопорядку та законності є одним із проявів принципу верховенства права у сфері господарського права. Принцип рівного захисту суб'єктів виступає закріпленням загальних принципів рівності та справедливості, що є складовими принципу верховенства права. Принцип захисту економічної конкуренції свідчить про забезпечуваний державою захист конкуренції у підприємницькій діяльності. З самого визначення змісту цього принципу простежується зв'язок з принципом рівного захисту суб'єктів господарювання, що відображається у суб'єкті, який забезпечує захист, тобто у державі. Принцип поєднання публічних та приватних інтересів у сфері господарювання відображає зв'язок між свободою підприємницької діяльності та її обмеженням.

Для ефективного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності необхідно вивчати досвід інших країн з організації і діяльності спеціалізованих судів. Аналіз зарубіжного досвіду показує, що для захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності створені спеціалізовані суди (суд зі справ про банкрутство, суд з питань міжнародної торгівлі та ін.), які для розгляду справ залучають не тільки юристів, а й професіоналів певного виду діяльності. На сучасному етапі цей досвід необхідно вивчати для того, щоб мати певні уявлення про законодавство інших країн, на основі якого можуть в окремих випадках вирішуватись спори між українськими й іноземними суб'єктами підприємницької діяльності. Однак, враховуючи досвід

інших країн, не слід забувати свій власний, який склався в період становлення незалежної держави.

Крім того, складність проблеми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарських судах України пояснюється не лише недосконалою нормативною базою, але й браком надійних гарантій судової незалежності. Для здійснення правосуддя господарські суди повинні бути самостійними і незалежними у вирішенні всіх господарських суперечок. Незалежність суду є одним із гарантів захисту прав. І це надзвичайно важливо, бо вплив на діяльність суду з боку інших органів негативно відбивається на результатах їхньої роботи, заважає раціонально організувати розгляд і вирішення суперечок, не відповідає міжнародним стандартам, де головне – незалежність суду, а право особи на справедливий судовий розгляд є основоположним правом особи з точки зору європейських стандартів.

На сьогоднішній день стосовно України Європейським судом з прав людини винесено лише одне рішення, в якому констатовано порушення права особи на справедливий судовий розгляд (справа „Совтрансавто-Холдинг проти України“). У зв'язку з цим необхідно вчасно прийняти принципи здійснення правосуддя в рамках європейської системи права і не допустити створення негативної прецедентної бази щодо стану дотримання положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини (1950 р.) в нашій державі. У цьому відношенні господарські суди мають стати ефективним важелем державного механізму, який сприятиме зміцненню нашої держави та посиленню авторитету України у світової спільноти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ніколенко Л. М. Господарське процесуальне право України: підручник /п. держ. ун-т. – О. :Фенікс, 2018. – 512 с.
2. Феделеш Е.М. Характеристика принципу захисту суб'єктів господарювання: монографія / Е.М. Феделеш. – К., 2017. – 176 с.

«РЕЙДЕРСТВО» ТА ІНШІ КОРПОРАТИВНІ КОНФЛІКТИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Цесько М. О.,

НК – Деревянко Б. В., д-р. юрид. наук, професор

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

В Україні досить поширеною схемою примноження та збільшення капіталу є так зване «віджимання» бізнесу.

Сучасним терміном такої дії є «рейдерство» та інші корпоративні конфлікти, що означає набуття у власність корпоративних прав суб'єкта господарювання або нерухомості незаконним шляхом. «Рейдерство» та інші корпоративні конфлікти беруть початок ще з 90-х років та тривають до сьогодні. З кожним роком удосконалюються механізми «рейдерських» нападів, «рейдерські» схеми не залишаються примітивними та швидко еволюціонують, але разом з цими незаконними процесами вдосконалюється й «антирейдерське» законодавство.

«Рейдерство» – це немов ракова пухлина в економіці нашої держави. Ця проблема заважає знаходити закордонних інвесторів та партнерів для українського бізнесу. Тому в даний час вирішення цієї проблеми та позбавлення української економіки від «рейдерства» є одним з основних завдань держави.

Про велику кількість «рейдерських» атак та інших корпоративних конфліктів в Україні свідчить зарубіжний рейтинг та статистичні дані. У Міжнародному рейтингу захисту права власності 2016 року Україна посідає 115 місце із всього 128 країн, що гірше на 8 позицій із 2015 роком [1]. За даними цього Рейтингу за 2017 рік Україна була 123 із 128 країн, за 2018 рік – 110 із 125 держав [2], а за 2019 рік – 109 із 129 держав [3; 4, р. 176].

У багатьох країнах рейдери функціонують як «санітари», тобто ті, хто допомагає неефективним організаціям продовжувати свій бізнес, купуючи акції/майно підприємства, тим самим змінюючи управління. Часто «рейдери» вдосконалюють систему роботи. Однак в Україні спостерігається негативна тенденція, оскільки об'єктами таких атак є виключно ті компанії, які є конкурентоспроможними на ринку, досягли значних прибутків і продовжують розвивати свою діяльність, створюючи нові філії та впроваджуючи нові технології. Така ситуація є неприйнятною і потребує пошуку способів запобігання та боротьби з «рейдерськими» атаками [4, р. 172].

Згідно з даними центру дослідів корпоративних відносин України у 2015 році на місяць відбувалося 25-30 рейдерських посягань та захоплень підприємств. За даними Європейського банку «Реконструкції та розвитку» в Україні на сьогоднішній день ринок «рейдерських» захоплень становить 2,5 млрд. доларів США, також 90% рейдерських захоплень в Україні є успішними [1].

3 жовтня 2019 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності» № 159-IX [5]. На думку розробників Закону та експертів, цей документ дозволить усунути основні прогалини в юридичних ситуаціях які сприяють «рейдерському» захопленню майна та корпоративних прав.

Основні положення Закону передбачають: зупинення діяльності акредитованих суб'єктів; та запровадження обов'язковості нотаріального посвідчення договорів про відчуження корпоративних прав; та впровадження принципу одночасності вчинення нотаріальної дії та державної реєстрації прав; та підвищення відповідальності за порушення відповідних реєстраційних процедур.

Отож Закон запроваджує цілий перелік нововведень, які за умови правильного їх використання можуть змінити відсоток рейдерських захоплень в Україні.

Однак окремі положення Закону створили додаткові бюрократичні процедури, які не є реальним бар'єром для незаконного захоплення бізнесу, але суттєво можуть погіршити умови для інвесторів, які хочуть співпрацювати з нашим бізнесом.

9 грудня 2019 року Верховна Рада України прийняла також Закон № 340-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству», спрямований на захист від «рейдерства» і інших корпоративних конфліктів у сфері земельних відносин та агробізнесу в цілому. Закон містить в собі важливі зміни до загального корпоративного законодавства та посилює наявні інструменти превентивного захисту бізнесу і майна в Україні в цілому [6].

Оскільки названий Закон вніс зміни до низки актів законодавства, серед яких Кримінальний кодекс України, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», Закон України «Про нотаріат», Закон України «Про електронний цифровий підпис», Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та інші законодавчі акти.

Згідно з названими змінами у статті 205-1 та 206-1 Кримінального кодексу України, що дозволять представникам бізнесу більш ефективно та цілісно боротися

з проявами поширеного на сьогоднішній день явища, такого як «рейдерство» та іншими корпоративними конфліктами. В першу чергу, ці нововведення покликані, щоб змінити ситуацію, за якої «рейдери» в Україні уникають відповідальності за свої вчинки та дії.

Згідно зі статтею 25 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» після змін від 5 грудня 2019 року у випадку незаконної реєстрації власник зможе за власною ініціативою тимчасово зупинити реєстраційні дії і має час для звернення до суду із клопотанням щодо забезпечення позову шляхом заборони вчинення реєстраційних дій щодо власного нерухомого майна [7].

У разі подання заяви щодо заборони вчинення реєстраційних дій такого майна державний реєстратор повинен зупинити її розгляд. За цей час є можливість визначитися із подальшими способами захисту своїх майнових прав та з'ясувати наступні дії.

Також необхідно зазначити про те, що державний реєстратор приймає рішення про відновлення реєстраційних дій та якщо власником об'єкта нерухомого майна, яким подано заяву про заборону вчинення реєстраційних дій, у термін, який не перевищує 10 робочих днів та не подано рішення суду щодо заборони вчинення реєстраційних дій, набранні законної сили [7].

Всі наведені превентивні заходи дозволяють побороти більшість схем встановлення «рейдерами» контролю над підприємствами і їх майном, що були поширеними донедавна.

Питання про те, хто переможе «рейдер» чи Закон залежить від того, як будуть виконуватися ці закони всіма учасниками, та чи буде невідворотне покарання за порушення цих норм права. Важливо щоб процес протидії «рейдерству» був системним, бо насамперед «антирейдерські» закони тісно перекликаються з кадровою реформою в Міністерстві юстиції, органах прокуратури, суду, поліції. Якщо якась із державних правоохоронних ланок перестане працювати, то виникнуть нові «рейдерські» атаки, що і так постійно розроблялися й удосконалювалися з часів отримання незалежності Україною, а Закон перестане бути дієвим і протидіяти «рейдерам».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Антирейдерский закон» поднимет Украину в рейтинге защиты прав собственности, – Минюст. *Сайт finance.ua*. URL: <http://news.finance.ua/ru/news/-/386635/antirejderskij-zakon-podnimet-ukrainu-v-rejtinge-zashhity-prav-sobstvennosti-minyust>
2. Property Rights Alliance. (2018). *International Property Rights Index 2018*. Retrieved from <https://www.internationalpropertyrightsindex.org>
3. Property Rights Alliance. (2019). *International Property Rights Index 2019*. Retrieved from <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/>
4. Bogdan Derevyanko, Vitaliy M. Pashkov, Olha A. Turkot, Nadiia V. Zahrisheva and Olena S. Bisiuk (2020). Addressing the issue of corporate raiding in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 18(1), 171-180. doi:10.21511/ppm.18(1).2020.15
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності: Закон України від 3 жовтня 2019 року № 159-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 47. Ст. 312.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству: Закон України від 5 грудня 2019 року № 340-IX. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-20>
7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 року № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553. (із змінами і доповненнями).

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РІЗНИХ КРАЇН

Шкурко Є. О.,

НК – Деревянко Б. В., д-р юрид. наук, професор

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Особливої актуальності дослідження нормативно-правового забезпечення діяльності акціонерних товариств (далі – АТ) набуває у зв'язку із процесом адаптації вітчизняного законодавства до норм світового співтовариства.

У роботі ми порівнюємо законодавство Великобританії, Німеччини та України. Порівняння законодавчого забезпечення діяльності АТ означених країн проводилось з урахуванням їх історичного розвитку.

У Великій Британії перша компанія виникла в 1496 р., коли король Генріх VII дозволив мореплавцю Каботу створити компанію для торгівлі з Індією й іншими країнами Сходу. Створення АТ як у Великій Британії, так і у континентальній Європі здійснювалося з метою дослідження морських шляхів та розвитку заморських територій. У 1554 р. була заснована англійська торговельна компанія для торгівлі з Росією, у 1600 р. – англійська Ост-Індська торговельна компанія, у 1602 р. – голландська Ост-Індська. Перший закон, що регулював діяльність АТ, так званий закон «Про мильні бульбашки», був ухвалений в Англії у 1720 р. Відповідно до нього АТ могли створюватися тільки згідно з рішенням парламенту або короля. Їм дозволялося випускати акції, що вільно обертаються. Усі інші корпорації такого права не мали. Це була перша спроба боротьби із шахрайством в акціонерній справі.

Протягом ХІХ ст. закони про АТ удосконалювалися. У 1844, 1855, 1867 рр. були ухвалені закони про обов'язкову реєстрацію АТ зі статусом юридичної особи. Обов'язковість парламентського дозволу для створення товариств була скасована.

Нині однією з основних регулятивних норм для компаній є Акт «Про компанії» 1985 р. Створення Європейського Союзу істотно вплинуло на національні закони його членів. У 1976, 1980 і наступних роках щорічно вносилися зміни й доповнення до основного закону 1985 р. відповідно до директив та інших документів, ухвалених ЄС.

На початку ХХ ст. економіка земель Німеччини досягла рівня економіки Великої Британії, що дало їй змогу вдатися до колоніальної експансії та змагатися за морське домінування. На початку 30-х рр. глобальна велика депресія завдала важкого удару по економіці Німеччини, безробіття стрімко зросло, люди втратили довіру до державної влади. У 1933 р. до влади прийшли націонал-соціалісти на чолі з Гітлером та встановили тоталітарний режим. Реформаторський рух нової влади в кінцевому результаті привів до прийняття Закону про АТ в 1937 році.

Популяризація акціонерної власності, таким чином, стала одним із гасел, на якому наголошували прихильники реформ АТ. У 1958 р. Федеральне міністерство юстиції ФРН надало для публічного обговорення перший проект нового закону про АТ. Згодом, у 1965 р. Закон «Про акціонерні товариства» у ФРН був прийнятий і набув чинності з 1 січня 1966 року. Але прийнятий Закон зазнав критики серед правників. На думку А. Кана та Д. Дональда цей Закон не був гнучким та залишав мало можливостей для індивідуальної структури компанії. Зокрема, у ст. 23 (5) цього Закону зазначено, що положення статуту АТ можуть відхилитися від положень Закону, якщо тільки таке відхилення передбачене Законом. Проте фактичних можливостей для такого відхилення Законом про АТ не передбачено [1, с. 73].

Професор Г.-Й. Мертенс після об'єднання ФРН та НДР зазначив, що важко визначити, де насправді був створений Закон про АТ – у капіталістичній чи комуністичній частині Німеччини [2, с. 357].

Закон України «Про акціонерні товариства» було прийнято лише через 17 років після проголошення незалежності України, а саме 17 вересня 2008 р. [3]. До

цього діяльність АТ регулювалась Законом «Про господарські товариства» та Господарським кодексом України.

На думку О. Єфименко, підлаштування проекту Закону «Про акціонерні товариства» під «інтереси певних груп у пошуках політичних та економічних компромісів порушили структуру моделі та зв'язок між її елементами» [4, с. 77]. З таким висловом можна не погодитися, адже Закон України «Про акціонерні товариства» запровадив такі важливі нововведення: положення щодо заборони консолідації контрольного пакета акцій без відома інших акціонерів; поділ типів АТ на приватні та публічні; визначення компетенції загальних зборів акціонерів і наглядової ради; врегулювання процедури sellout, squeeze out, takeover.

У практиці та законодавстві згадуваних ФРН і Великої Британії «рейдерські» напади на АТ залишилися у 1980-х роках. А в Україні при усіх позитивах організаційно-правової форми АТ загроза «рейдерства» є найбільш вірогідною саме для цієї форми господарювання. Тому часто вона мінімізується ще на стадії утворення нового суб'єкта господарювання. Іншими словами, утворення АТ містить у собі загрозу. Привабливішим виглядає утворення нового великого суб'єкта у формі ТОВ. У такому випадку сукупність прав та обов'язків його учасників визначається положеннями статуту [5, с. 142]. Для збереження форми АТ велике значення в Україні приділяється організації правової роботи: захисту комерційної таємниці і конфіденційної інформації, своєчасній виплаті дивідендів та зарплати, вчасному інформуванню акціонерів, запровадженню технічних заходів захисту інтересів АТ, відслідковуванню наявності спорів у судах, стороною в яких виступає товариство, що розглядаються без його участі, використанню іноземних компаній як засновників/акціонерів українських АТ та ін. [6, с. 15-16].

Законодавство ФРН, Великої Британії та України вважає потрібним запровадження, розвиток та вдосконалення АТ у власному правовому полі, проте кожна держава має свій історичний та політичний розвиток, який впливає на прийняття та зміну законів про АТ. Єдиною вагомою відмінністю законодавчого забезпечення цих країн є різна історія становлення та постійність. З вищевикладеного, можна зрозуміти, що Велика Британія та ФРН раніше почали розробку та становлення законодавчого забезпечення діяльності АТ. Тому бачимо, що на сьогодні законодавство цих країн вже сформоване і не зазнає різких та кардинальних змін. Українське законодавство відрізняється від законодавства європейських держав лише тим, що наша держава тільки формує законодавче забезпечення та вдосконалює його. Причиною відриву є те, що Україна не мала змоги підійти до цього питання раніше як самостійна держава, тому що лише 28 років як отримала незалежність, а в ФРН та Великій Британії вже було відносно стабільне законодавство.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Cahn A., Donald D. C. Comparative Company Law / Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA / Cambridge University Press, 2011. 895 p.
2. Schmidt K. Das Gesellschaftsrecht / Cologne: Heymanns, 2002. 771 p.
3. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384.
4. Єфименко О. Корпоративне управління за Законом «Про акціонерні товариства»: здобутки та помилки. *Юридичний журнал*. 2009. № 9. С. 20-28.
5. Дерев'янко Б.В. Надання освітніх послуг: правовий статус суб'єктів: монографія / Б.В. Дерев'янко; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2011. 335 с.
6. Туркот О.А. Правовий захист акціонерних товариств від посягань на їх майно та органи управління: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право / Туркот Ольга Андріївна. Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут, 2015. 240 с.

АНТИКОНКУРЕНТНІ УЗГОДЖЕНІ ДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ямкова Т. І.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Для будь-якої економіки притаманна конкуренція. Щоб просунути свій товар чи послуги, підприємці вигадують різні способи щоб отримати максимальний прибуток та стати кращими. Здорова економічна конкуренція є показником розвинутої держави, але не завжди така конкуренція є законною.

Одним із видів недобросовісної економічної конкуренції є антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання. Відповідно до статті 6 Закону України «Про захист від економічної конкуренції» антиконкурентними узгодженими діями є узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Антиконкурентними узгодженими діями, зокрема, визнаються узгоджені дії, які стосуються:

- 1) встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
- 2) обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;
- 3) розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;
- 4) спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
- 5) усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;
- 6) застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції;
- 7) укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод;
- 8) суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин.

Антиконкурентними узгодженими діями вважається також вчинення суб'єктами господарювання схожих дій (бездіяльності) на ринку товару, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції у разі, якщо аналіз ситуації на ринку товару спростовує наявність об'єктивних причин для вчинення таких дій (бездіяльності) [1]. Звичайно, такі дії є незаконними та забороняються законодавством.

Осоюливістю таких дій є те, що вони не можуть вчинятися одоноосібно. Це завжди мінімум два суб'єкта господарювання. Також такі злочини можуть вчинятися як на національному так і міжнародному рівнях. Звісно, за вчинення таких дій передбачена відповідальність. За законодавством України за антиконкурентні узгоджені дії передбачена відповідальність у вигляді штрафу. Максимальний розмір штрафу може становити до 10 відсотків доходу суб'єкта господарювання за останній звітний рік. Підставою для застосування відповідальності є ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Але закон визначає лише максимальну межу штрафу. На жаль, натепер на законодавчому рівні не затверджено жодної методики обчислення штрафів за конкурентні правопорушення [2, с. 71]. На рівні ЄС прийнято спеціальний законодавчий акт, який передбачає штраф за антиконкурентні узгоджені дії, а також передбачає порядок визначення розміру штрафу, який залежить від розміру доходу суб'єкта господарювання. Тільки тут є одна проблема.

Більшість підприємців ведуть так звану «чорну бугалтерію», тому штраф не може бути чесно розрахований. В Україні справи про антиконкурентні узгоджені дії розглядає Антимонопольний комітет України (АМКУ). Останніми роками рішень АМКУ по таких справах є багато, про що свідчить часті оприлюднення рішень та звітів на офіційному сайті Антимонопольного комітету. Зокрема, в описово-мотивувальних частинах рішень наводяться такі факти, що підтверджують наявність узгоджень між відповідачами:

- однаковість в оформленні відповідної документації (спільність помилок, однаковість форм документів тощо);

- одночасність отримання довідок у банківських установах, органах влади;

- наявність сталих фінансово-господарських відносин між усіма відповідачами;

- відсутність об'єктивних причин для вчинення схожих дій, що виключає випадковість схожості;

- деякі інші чинники.

Наведені в рішеннях Комітету факти (докази) можуть сприйматися експертним середовищем по-різному. Зазначене пов'язане з тим, що складно визначити у конкретній справі той мінімум переконливих доказів, які в сукупності вкажуть на 100% ймовірність узгодження. При цьому складність доведення таких порушень полягає в тому, що кожний факт, якщо його розглядати окремо від інших, справляє враження простого збігу обставин або може пояснюватися дією незалежних від волі суб'єктів господарювання обставин, які на всіх них впливають однаково (наприклад, як впливає настання зими на вибір одягу для виходу на вулицю) [3]. Основною дискусією в суді є визначення сутності дій: чи є вони випадковими чи є узгодженими.

Також, варто сказати, що є ряд країн у яких несеться кримінальна відповідальність за вчинення таких дій. Це, зокрема, Нідерланди, Мексика, Японія, Бразилія, Ірландія. В Україні також раніше передбачалась кримінальна відповідальність за антиконкурентні узгоджені дії, на сьогоднішній день така відповідальність є звуженою і передбачається лише за примушування до вчинення таких дій.

Отже, антиконкурентні узгоджені дії є одним із видів недоборосовісної економічної конкуренції. На мою думку, покарання у вигляді штрафу (є адміністративною відповідальністю) є недостають суворим покаранням, оскільки рішення по таких справах Антимонопольного комітету України є досить частими. Тому, на мою думку, розширення кола дій за які буде нестися кримінальна відповідальність є просто необхідним.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#n46>.

2. Швидка Т. Визначення складу антиконкурентних узгоджених дій у формі спотворення результатів тендеру як виду конкурентних правопорушень. *Підприємництво, господарство і право*. № 7. 2018. С. 211.

3. Про неантиконкурентність деяких антиконкурентних узгоджених дій. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/pro-neantikurentnist-deyakih-antikurentnih-uzgodzhenih-diy.html>.

Секція 5. Трудове право; право соціального забезпечення

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ТРУДЕ

Апенюк А. Г.,

НР – Чичина Е. В., канд. юрид. наук, доцент

Национальный центр законодательства и правовых исследований

Республики Беларусь

До сих пор в правовой науке не выработан единый подход к пониманию феномена «юридическая ответственность». Его изучение представляет интерес не только для общей теории права, но и для отраслевых правовых наук. Как справедливо указывали М.В. Лушникова и А.М. Лушников, существующий разброс мнений относительно юридической ответственности, в основном обусловлен отраслевой принадлежностью самих исследователей, несовершенством терминологии, в стремлении к излишней авторской оригинальности [1, с. 712].

Теоретические основы юридической ответственности характеризуются отсутствием единства мнений на сущность и определение рассматриваемого феномена, для обоснования которых используется различная методологическая база. В самом общем виде можно отметить, что, как правило, юридическую ответственность определяют через понятие правонарушения, санкция, обязанность, государственное принуждение.

Широкое развитие в юридической литературе получила идея о разделении юридической ответственности на позитивную и негативную. Позитивная юридическая ответственность, в основном концентрируются на добровольном характере, исключаящем любое принуждение.

В рамках трудового правоотношения предполагается, что при причинении работником материального ущерба и добровольном его возмещении, ответственность будет носить позитивный характер. Использование любого механизма принудительной реализации ответственности требует рассматривать такую ответственность в негативном ключе. А.М. Лушников и М.В. Лушникова делают вывод о том, что такое понимание предполагает, что «позитивной ответственности соответствует добровольная, а негативной (охранительной) – государственно-принудительная форма реализации. Очевидно, что уголовная ответственность и административная ответственность могут быть только негативными, гражданско-правовая – и негативной, и позитивной, а в трудовом праве ситуация двоякая: материальная ответственность может быть и негативной, и позитивной, а дисциплинарная – только негативной» [1, с. 714].

Признание в трудовом праве позитивной ответственности наряду с негативной, полагаем, невозможно и будет способствовать еще большому усложнению и так не простого института. Иначе в рамках негативного понимания мы говорим о применении к субъекту, допустившему нарушения, влекущие соответствующий вид ответственности, неблагоприятных последствий организационного, имущественного и личного характера. Позитивная же будет рассматриваться как обязанность добровольно возмещать причиненный вред.

В доктрине трудового права при исследовании проблемы ответственности, как правило, осуществляется указание на ее трудовую природу. Термин «трудовая ответственность» получил широкое распространение в трудовой литературе. При этом, следует отметить, что его легальное определение отсутствует, на уровне доктрины существуют различные подходы к его трактовке.

Принимая во внимание особенности регламентации ответственности в законодательстве о труде большинство ученых отдельно осуществляют исследование дисциплинарной и материальной ответственности, не останавливаясь на комплексном исследовании рассматриваемой проблематики. Полагаем, данный факт в первую очередь обусловлен теоретическими подходами к выделению видов юридической ответственности.

В теории права традиционно выделяют пять видов юридической ответственности: уголовную, гражданскую, административную, дисциплинарную, а также материальную. В отношении последней высказываются различные мнения, но значительное число ученых выделяет ее в качестве отдельного вида юридической ответственности.

Наибольшую дискуссионность, среди выделяемых видов юридической ответственности вызывает непосредственно дисциплинарная и материальная ответственность. Это, прежде всего, обусловлено историческим контекстом. Так, принято считать, что материальная ответственность изначально существовала в поле гражданско-правового регулирования и с выделением трудового права перешла в сферу его действия. В отношении дисциплинарной ответственности отмечается, что такой вид ответственности также существует в сфере административного, государственного права.

Рассуждая об ответственности Е.Б. Хохлов писал о том, что трудовая ответственность разграничивается на материальную и дисциплинарную [2, с. 445-446]. Тем самым подчеркивался факт существования самостоятельной трудовой ответственности.

Согласимся с А.М. Лушниковым и М.В. Лушниковой что «В каждой отрасли права существуют или должны существовать свои институты юридической ответственности. Но они проявляются не вместо, а вместе с пятью общеправовыми, так как виды отраслевой ответственности – модификация видов общеправовой ответственности, определяемая спецификой предмета, метода и принципов отрасли [1, с. 724].

Трудовое право представляет собой отрасль права, которое одновременно соединяет частные и публичные начала. В силу чего, трудовая ответственность строится на сочетании публичного и частного, в чем проявляется межотраслевая связь. Поясним. Материальная ответственность тяготеет к гражданско-правовой, дисциплинарная – уголовной и административной. Выше изложенное справедливо ставит вопрос о том, можно ли говорить о трудовой ответственности или все-таки не следует соединять дисциплинарную и материальную общим термином?

Как правило, в юридической литературе можно встретить «ответственность в трудовом праве», «ответственность за нарушения трудового законодательства», либо отдельно дисциплинарная и материальная ответственность. Данный подход не позволяет нам определить ту отраслевую специфику, о которой мы писали выше.

Прежде всего, следует отметить, что ответственность за нарушение законодательства может носить отраслевой и общий характер. То есть, за ряд проступков может наступать как собственно дисциплинарная и материальная ответственность, так и уголовная и административная.

Л.А. Сыроватская рассматривала трудовую ответственность и ответственность по трудовому праву как синонимичные термины. П.Р. Стависский, полагал, что в рамках отрасли существуют только трудовая материальная и трудовая дисциплинарная ответственность, вследствие чего нет нужды в абстрактном, собирательном понятии ответственности в трудовом праве.

Трудовое право, в отличие от иных отраслей, имеет два вида юридической ответственности – дисциплинарная и материальная. За совершение дисциплинарного проступка работник может быть привлечен как к дисциплинарной, так и одновременно к материальной ответственности. Возможно общая отраслевая принадлежность, общие основания наступления и необходимость выделения отраслевой специфики лежат в основе терминологического обобщения. С точки зрения методологии рассмотрение данного вопроса комплексно, способствует наиболее полному познанию рассматриваемого феномена.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Лушников, А. М. Курс трудового права : учебник : в 2 т. / А. М. Лушников, М. В. Лушникова. – Т. 2 : Коллективное трудовое право. Индивидуальное трудовое право. Процессуальное трудовое право. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Статут, 2009. – 879 с.
2. Хохлов, Е.Б. Правовое регулирование труда в современных условиях: проблемы теории и практики. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05 / Санкт-Петербургский государственный университет. – СПб. – 496 л.

ЛЮДИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ, ВОНИ СЕРЕД НАС

*Байдаченко М. М., Кравченко Н. А.,
НК – Колісник А. С., канд. юрид. наук
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Інвалідність в сучасному світі — ось що є справжнім викликом для людини. Все що чекає на людину із обмеженими можливостями – це упереджене ставлення, стереотипи, певні бар'єри, дискримінація в освіті, охороні здоров'я, в побуті, загроза бідності та соціальна неадаптованість. І найчастіше причина цього криється не в самій людині, а в суспільстві, яке її оточує. В першу чергу нам слід навчитися поважати таких людей, враховувати їхню думку, зрозуміти, що вони нічим не гірші за нас, і звичайно посприяти щоб можновладці перш за все подумала про добробут і комфорт громадян з обмеженими можливостями.

Мета: дослідження бар'єрів, що перешкоджають включенню і залученню осіб з інвалідністю у життя суспільства, в тому числі змінивши таке ставлення до них, яке веде до упередження та закріплення дискримінації.

Інвалідність — це, в першу чергу, соціальна недостатність, яка виникає в результаті стійкого розладу нормального функціонування організму людини, викликаного травмами, хворобами та іншими проблемами зі здоров'ям. В Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 2005 року дається наступне визначення інвалідності. Інвалідність — це міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний

захист». В даному визначенні не враховується той факт, що інвалідність — це проблема суспільна, і відповідальність за її вирішення лягає на плечі суспільства і держави, а не тільки на людину, яка стала жертвою інвалідності [1].

Перше, на що слід акцентувати увагу, то це вживання слова «інвалід», яке так до вподоби вживати людям, і це викликає у нас жалість і співчуття. Але чи потрібна цим людям наша жалість? Ні. Їм потрібна підтримка, турбота, любов, впевненість у майбутньому.

Я вважаю, слова, які ми вживаємо, насправді мають дуже велике значення. Якщо вони не коректні, то можуть ображати, сприяти формуванню і поглибленню негативних стереотипів, збільшувати ймовірність випадків дискримінації та інших порушень прав людини. Раніше в обігу було слово «інвалід» і його хотіли замінити більш толерантним терміном, і таким чином на перше місце поставили людину, а вже далі її характеристику: «люди з ураженням опорно-рухового апарату», «з порушеннями зору чи слуху». Говорячи про групу людей з певними порушеннями слід пам'ятати, що у кожного представника такої групи є своє окреме життя, власний унікальний досвід, якого найчастіше може не бути в іншій людині з подібними порушеннями. Тому не варто спосіб життя, різні обставини та випадки однієї людини робити характерними для всієї групи. Так, коректна мова з тематики інвалідності в Україні лише формується. Тому потрібно уникати ярликів, медичних діагнозів, не варто вдаватися до драматизації чи жалю, описуючи життя людини з інвалідністю, слід говорити без ось цих «страждаючий на ДЦП», «прикутий до візка/ліжка», адже люди живуть, а не страждають. Усі люди по-своєму особливі, називати людей такими лише тому, що в них є інвалідність, не дуже делікатно.

На превеликий жаль, навіть в цивілізованих суспільствах люди із інвалідністю стикаються з упередженим ставленням до себе з боку оточуючих та влади. Це створює бар'єри для повноцінного життя та розвитку таких людей, обмежує можливості освіти, зайнятості, медичної допомоги та активної участі в суспільному житті. Стереотипи щодо працездатності людей із інвалідністю «працюють менш ефективно», можливостей до навчання та активної суспільної ролі останнім часом успішно долаються прикладами людей із обмеженими можливостями, які досягають надзвичайних навіть для повністю здорової людини результатів. Чого варті лише приклад нашого земляка, українського плавця, який чотири рази ставав параолімпійським чемпіоном — Максим Веракса. Спортсмен має проблеми із зором, що не заважає йому демонструвати дивовижні результати. Ренді Сноу — американського параолімпійця, першого в історії спортсмена з інвалідністю, введеного в Зал Олімпійської Слави США. Історії цих людей, сильних духом та волею, доводять необґрунтованість упередженого стереотипного ставлення до людей із обмеженими можливостями [2].

Люди із інвалідністю частіше за інших стикаються із дефіцитом необхідних медичних та реабілітаційних послуг, не мають належної моральної та фізичної підтримки — як з боку близьких, так і з боку суспільства в цілому. Навіть якщо існують прописані законодавчі норми та правила стосовно створення умов для повноцінного життя людей із інвалідністю, на практиці потреби цих людей дуже часто ігноруються. Працедавці не завжди дотримуються норм працевлаштування людей із інвалідністю, виправдовуючись «важкою економічною ситуацією». Дефіцит послуг та умов для активної участі людей із інвалідністю в житті суспільства до цього часу залишається серйозною перешкодою на шляху забезпечення рівних можливостей для всіх громадян.

Ми часто помічаємо, що люди з обмеженими можливостями не беруть участі в звичних нам справах, не працюють поруч з нами, не вчаться в університеті, не голосують на виборах в сусідніх кабінках. Але це відбувається не через їхню

нездатність це робити. Найчастіше – це наслідок недостатньої підготовленості середовища і оточення. Наприклад, на багатьох європейських фестивалях і концертах до квитка для людини з обмеженими можливостями безкоштовно надається квиток для супроводжуючого. В аеропорту Мюнхена для всіх, хто з яких-небудь причин не може самостійно здійснити посадку на рейс, існує спеціальна служба, яка забирає людину прямо з дому і допомагає зайняти своє місце в літаку. І це все, звісно ж, входить у вартість квитка. Що стосується інфраструктури, автобуси і вагони метро облаштовані спеціальними пандусами, на кожній станції підземки зазвичай є ліфт, а якщо знадобиться допомога, то черговий по станції або водій зробить усе, щоб людина відчувала себе комфортно. І найважливіше – треба пам'ятати, що кожна людина з інвалідністю – це така ж людина, як і без інвалідності [3].

Таким чином, слід не лише формувати державні і недержавні організації, які займаються їхніми проблемами людей з особливими потребами. Потрібно створювати людині з інвалідністю такі умови праці, які б автоматично інтегрували їх до повноцінного життя у всіх спектрах і напрямках суспільної діяльності.

Варто розпочати з надання можливості людям з особливими потребами нормально пересуватися у всіх видах транспорту, без проблем потрапляти до громадських і суспільних будівель, рухатися вулицями, отримувати роботу, задовольняти свої культурні потреби. У такому разі ми наблизимо не тільки їх, а й себе до сучасного європейського цивілізаційного рівня.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
2. Чи інваліди «зайві люди» в Україні? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/chy-invalidy-zayvi-lyudy-v-ukrayini>
3. Толерантне ставлення до людей з особливими потребами [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://km-rda.gov.ua/infosim/3802-tolerantne-stavlennia-do-liudey-z-osoblivimi-potrebami.html>

ІНВАЛІДНІСТЬ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

*Байдаченко М. М., Кравченко Н. А.,
НК – Фоменко В. М.
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Громадяни з інвалідністю є серед усіх верств населення будь-якого суспільства. Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. Нині можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятої людини.

Метою є аналіз актуальних проблем соціального захисту інвалідів в Україні, виявлення їх причин та запропонування шляхів подолання.

На сьогодні існує певний теоретико-науковий доробок з різних аспектів соціального захисту інвалідів. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили також фахівці Всеукраїнського центру комплексної реабілітації для осіб

з інвалідністю, Фонду України соціального захисту інвалідів та Міністерства соціальної політики України.

За останні десятиліття, обізнаність та розуміння питань пов'язаних з правами інвалідів значно зросло. Зокрема Конвенція ООН про права інвалідів (КПІ), яка набрала чинності для України у 2010 р., була невід'ємною частиною прискорення визнання прав людини з обмеженими можливостями.

Особи з інвалідністю стикаються зі значними порушеннями прав людини, включаючи ізоляцію, стигматизацію і дискримінацію, а також відсутністю доступу до охорони здоров'я, освіти та можливостей працевлаштування.

Право на здоров'я. Дуже важливо підкреслити положення Конвенції, яке встановлює, що інвалідність – це не обов'язково медичний стан і підкреслює не стільки роль екологічних та психологічних бар'єрів, стільки зменшення бар'єрів, які перешкоджають повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Інваліди у повсякденному житті стикаються з цілою низкою перешкод стосовно доступу до медичних послуг, таких як вартість, доступність, стигматизація і дискримінація, та відсутність або недостатність ресурсів і послуг.

Право на здоров'я, встановлене в ст. 25 КПІ, вимагає від держав поступової реалізації економічних та соціальних прав [1].

Наприклад, державам, можливо, доведеться розвивати інфраструктуру медичного обслуговування, проводити тренінги для медичних працівників або здійснювати в медицині правові реформи, щоб розпочати реалізацію права на здоров'я.

Доступ до медичного обслуговування. Без рівного доступу до медичної допомоги «люди з інвалідністю піддаються серйозному ризику відстрочених діагнозів, вторинних супутніх захворювань, тривалих зловживань, виснаження соціального капіталу та ізоляції». Конвенція та Комітет з економічних, соціальних і культурних прав надають рекомендації щодо тлумачення доступності та допомагають зрозуміти його в контексті охорони здоров'я. КПІ дає визначення доступності в ст. 9, зокрема «доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, а також до інших об'єктів та послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, яку міських, так і в сільських районах» [1].

Право на освіту. Освіта є одним з соціальних детермінантів здоров'я, а відсутність освіти може обмежити здійснення права на здоров'я та інших економічних і соціальних прав. Стаття 24 Конвенції про права осіб з інвалідністю передбачає, що інваліди не повинні бути виключені із системи загальної освіти, що держави-учасниці повинні забезпечувати їм підтримку, необхідну для полегшення їх ефективного навчання. Тим не менш, багато шкіл не сприяють створенню умов для осіб з обмеженими можливостями, створюючи тим самим бар'єри для академічного та соціального розвитку. Бар'єри на шляху ефективного навчання різноманітні і включають в себе навчальний план і питання педагогіки, недостатньої підготовки та підтримки вчителів, фізичної недоступності і маркування, насильства, знущань, жорстокого поводження та поведінкових проблем. Конвенція пояснює, що держави забезпечуватимуть ефективні заходи з організації індивідуалізованої підтримки максимально сприяючи засвоєнню знань і соціальному розвитку [1, 2].

Право на працю та зайнятість. Право на працю та зайнятість також є соціальними детермінантами здоров'я і повинні розглядатися в широкому сенсі здоров'я. Інваліди мають низький рівень участі на ринку праці і, коли вони задіяні на ринку праці, вони часто працюють на низькооплачуваних роботах. Це не дивно,

що в результаті, інваліди непропорційно бідні і належать до маргінальних груп. Робота – це засіб заробітку на життя, а також участь в житті громади.

Конвенція про права осіб з інвалідністю передбачає у ст. 27, що інваліди мають право на працю нарівні з іншими, у тому числі «право на отримання можливостей заробляти собі на життя працюю, яку вони вільно можуть обрати або прийнятий на ринку праці та виробничому середовищі, що є відкритим і доступним для інвалідів».

Особи з обмеженими можливостями стикаються з цілою низкою перешкод для працевлаштування, серед них найбільш суттєвими вважаються дискримінація та стигматизація, відсутність житла, відсутність доступного транспорту і відмова в освіті або професійній підготовці. Конвенція спрямовує зусилля держав-учасниць, щоб ті зосередилися на усуненні дискримінації, забезпечені доступного житла, та впровадженні позитивних заходів, як засобів для реалізації права на працю для осіб з обмеженими можливостями [3].

Аналіз актуальних проблем соціального захисту інвалідів в Україні засвідчує, що на нинішньому етапі недостатньо здійснено заходів щодо забезпечення повноцінного життя людей з обмеженими можливостями та фізичними вадами. Необхідно здійснити реформування стаціонарних установ для інвалідів та переведення фінансування на створення допоміжних служб, які дадуть змогу людям з інвалідністю жити без відриву від соціуму. Забезпечити можливість безперешкодного отримання реабілітаційних послуг за місцем проживання інваліда. Посилити державний нагляд за дотриманням роботодавцями квоти на працевлаштування інвалідів та забезпечення належних умов праці. Заслуговує на увагу вивчення досвіду Швеції щодо створення і функціонування Інституту з проблем людей з обмеженими можливостями та Інституту з розробки допоміжних засобів для людей з обмеженими можливостями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю [Електронний ресурс]: Конвенція України від 16.12.2009 р. № 1767-VI. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
2. Соціальний захист населення України: навчальний посібник за загальною редакцією В.М. Вакулєнка, М.К. Орлатого. К., 2010. – 212 с.
3. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь/Мінпраці України. Держ. установа "Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. відносин". К., 2008. – 200 с.

ДОСВІД ЄС В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Безугла О. О.,

НК – Фоменко В. М.

Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ

«Університет банківської справи»

На сьогоднішній день одним із важливих завдань соціальної політики України є створення нормальних умов життєдіяльності та посилення соціального захисту осіб з інвалідністю. Держава створює свій шлях щодо формування та розвитку сучасної моделі соціального захисту осіб з інвалідністю, тому досвід держав-членів ЄС може бути соціально-правовим базисом якісних реформ та перетворень. Так, як

держави-члени ЄС мають чітке та стабільне законодавче забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю.

В умовах сьогодення перед суспільством та державою стоїть гостра проблема оптимізації державного соціального захисту, виходячи із необхідності забезпечення гідного рівня життя таких осіб. Актуальність цієї проблематики значно посилюється, ураховуючи відсутність системних кроків на шляху реформування соціального страхування та недержавного соціального захисту осіб з інвалідністю [1, с. 152–156].

Окремі питання, щодо правового регулювання ЄС правового статусу інвалідів розглядали такі вчені як А. В. Басиста, Я. В. Белінська, В. П. Кохан, В. І. Некрасова, Р. О. Паровишник, Н. П. Сафоник, Є. Ю. Соболев, Н. М. Хуторян та ін.

Мета статті – проаналізувати основи правового статусу осіб з інвалідністю в Україні та державах-членах ЄС.

Правовий статус особи з інвалідністю

характеризується тим, що як громадянин держави така особа володіє всією повнотою конституційних прав, свобод і обов'язків, тобто володіє загальним правовим статусом; з іншого боку, як особа, яка має певні вади здоров'я, вона наділена додатковими правами та пільгами, або на неї покладені додаткові обмеженнями, тобто є володарем спеціального правового статусу.

До основоположних міжнародно-правових актів щодо гарантування прав осіб з інвалідністю є ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН від 13.12.2006 Конвенція про права осіб з інвалідністю [2].

Зазначена Конвенція становить ядро міжнародної системи прав осіб з інвалідністю. Вона містить міжнародні стандарти права осіб з інвалідністю [3].

Правовий статус осіб з інвалідністю – це система як загальних, так і спеціальних та індивідуальних прав і обов'язків осіб зі стійким розладом функцій організму, що закріплені державою у законах і підзаконних нормативно-правових актах.

Спеціальний статус осіб з інвалідністю – це додаткові права та звільнення від виконання окремих обов'язків, які забезпечують інвалідам рівні з іншими громадянами можливості в реалізації цивільних, економічних, політичних та інших прав і свобод, а також у відповідності із загально визнаними принципами і нормами міжнародного права та міжнародними угодами України [4, с. 11].

Відповідно до ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» – діяльність держави щодо осіб з інвалідністю виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у: виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, охороні здоров'я, соціальному захисті, забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації осіб з інвалідністю, наданні пристосованого житла, сприянні громадській діяльності [5].

Проте, хоча все це передбачено у законодавстві, щодо реалізації цих прав у інвалідів виникають різноманітні проблеми. Реалізація політики щодо інтеграції інвалідів у суспільство на сучасному етапі потребує створення зручних умов життя і побуту інвалідів, зокрема створення "безбар'єрного" середовища, де вони зможуть без ускладнень користуватися усіма елементами соціальної інфраструктури, відвідувати будь-які об'єкти житлового та громадського призначення, вільно пересуватися транспортом, користуватися засобами зв'язку та мати безперешкодний доступ до інформації.

Основними напрямками соціального захисту осіб з інвалідністю у країнах ЄС є:

– допомога у повсякденному житті (assistance with activities of daily living — ADLs) та сприяння незалежному життю. Допомога на догляд може здійснюватися за

двома напрямками, а саме: надання безпосередньо сторонньої допомоги у здійсненні щоденних завдань та виплата адресної допомоги, яку інвалід може витратити за власним рішенням — чи найняти особистого помічника чи витратити кошти на інші цілі, навіть якщо вони не збігаються з основними потребами інваліда.

- підтримка доходу і рівня життя;
- працевлаштування інвалідів.

З метою підтримки доходу і рівня життя в усіх країнах ЄС розповсюджено грошові виплати ти особам, які не здатні працювати через інвалідність. Більшість країн надають два види допомоги:

- фіксована страхова виплата (пенсія) залежна від попередніх внесків та зарплати;
- незалежна від попередніх внесків виплата для підтримки доходу, якій може передувати оцінка необхідності в ній. Деякі країни, наприклад, Нідерланди, Швеція, Германія запроваджують поняття часткової непрацездатності, що передбачає регулярну роботу обмежену у часі [6].

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» – робоче місце особи з інвалідністю має відповідати його індивідуальним функціональним можливостям, обумовленим інвалідністю. Отже, роботодавець, перш ніж пристосовувати робоче місце для працівника-інваліда, має знати конкретну особу інваліда – майбутнього працівника та його фізичні і розумові можливості, а не навпаки [5].

Особи з інвалідністю володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України, конвенціями та міжнародними договорами. Тому соціальна політика держави повинна базуватися на забезпеченні рівних прав та можливостей, створення сприятливих умов і гарантій для забезпечення розвитку інвалідів. Ці люди повинні мати можливість нарівні з іншими громадянами держави реалізовувати свої потреби та повноцінно жити.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мельник В. П. Конституційне право осіб з інвалідністю на соціальний захист: теоретико-правовий аспект / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015.– № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15mvptpa.p>.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Конвенція ООН від 13.12.2006: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
3. Костюк В.Л. Міжнародні стандарти права осіб з інвалідністю в умовах правової та соціальної держави: теоретико-правовий аспект/Л.В.Костюк //Актуальні проблеми соціального права в Україні: збірник наукових праць / ред. Іншина М.І. та ін. – Харків : Юрайт, 2017. – С.199-215.
4. Сташків Б. Правовий статус інвалідів / Б. Сташків // Соціальний захист: журнал / гол. ред. Горбатюк В. М. – 2001. – №11(41). – С. 11-13.
5. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
6. Deborah Mabbett. Definition of disability in Europe. A comparative analysis / Deborah Mabbett, Helen Bolderson and others. — European Commission: Employment & social affairs, 2002. — 239 p.

УРЕГУЛИРОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ И КОЛЛЕКТИВНЫХ ТРУДОВЫХ СПОРОВ ПОСРЕДСТВОМ МЕДИАЦИИ

*Гапоненко Д. В.,
НК – Таранова Т. С., д-р юрид. наук, профессор
Национальный центр законодательства и правовых исследований
Республики Беларусь*

Родиной медиативных процедур, с учетом специфики технологической составляющей, принято рассматривать США. Усиливающиеся процессы глобализации и интеграции представителей мирового сообщества, а также эффективность использования медиации в целях урегулирования правовых конфликтов, подтвержденная зарубежным опытом, обусловили распространение анализируемой процедуры и на постсоветском пространстве.

Пункт 1 ст. 2 Закона Республики Беларусь от 12 июля 2013 г. № 58-З «О медиации» закрепил возможность урегулирования посредством медиации споров, возникающих из трудовых правоотношений [1]. Ст. 251 Трудового кодекса Республики Беларусь (далее – ТК) предусматривает возможность нанимателя по согласованию с профсоюзом создавать органы примирения, посредничества и арбитража для урегулирования индивидуальных трудовых споров [2].

Термин «медиация» происходит от лат. «mediation» – посредничество и «mediare» – посредничать, тем самым находя связь с положениями анализируемой нормы [3, с. 8].

При этом вышеизложенное относительно вопроса применения медиации для урегулирования индивидуальных трудовых споров не порождает дискуссий ни в доктринальной, ни в правоприменительной сферах, чего нельзя сказать о коллективных трудовых спорах.

Законодатель Республики Беларусь в ст. 379 ТК закрепил исчерпывающий перечень форм рассмотрения коллективных трудовых споров, среди которых представлена примирительная комиссия как обязательный этап, а также посредничество и трудовой арбитраж в качестве этапов факультативных.

При этом пункт 5 ст. 1 Федерального закона Российской Федерации от 27 июля 2010 г. № 193-ФЗ «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)» устанавливает прямой запрет на применение медиации к коллективным трудовым спорам, в связи с чем особый интерес вызывает вопрос сложившейся правоприменительной практики Российской Федерации и причин данной позиции законодателя [4].

При этом абсолютно иной подход использует законодатель США. Так, К. К. Ковач отмечает, что сфера труда и занятости в США исторически рассматривается как родина становления современной медиации, которая обычно использовалась для урегулирования не индивидуальных, а именно коллективных трудовых споров. В традиционной модели трудовой медиации медиатор встречался с представителями каждой группы, а затем вместе с ними принимал активное участие в разработке решений на переговорах [5, с. 225-226].

В связи с чем, препятствий к урегулированию коллективных трудовых споров посредством медиации нами не выявлено. Данный процесс может проходить в форме согласительной процедуры при наличии традиционных для медиации «кокусов». Единственным ограничением выступает исчерпывающий перечень способов урегулировать коллективных трудовых споров, установленный законодателем Республики Беларусь в положениях ТК.

Вышеизложенное позволяет констатировать необходимость в корректировке положений ТК. В частности, целесообразно дополнить закрепленные в ст. 251 и ст. 379 способы разрешения индивидуальных и коллективных трудовых споров введением медиации. Востребованность медиации в целях урегулирования правовых конфликтов в контексте трудовых правоотношений подтверждается результативностью международного опыта ее применения, а также возможностью не только сохранить отношения сотрудничества сторон и их репутацию, но и предотвратить возникновение спора при использовании медиации в рамках предконфликтной ситуации, что окажет положительный эффект на «климат» трудового коллектива.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О медиации [Электронный ресурс] : Закон Респ. Беларусь, 12 июля 2013 г., № 58-З : в ред. Закона Респ. Беларусь от 05.01.2016 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
2. Трудовой кодекс Республики Беларусь : 26 июля 1999 г., № 296-З : принят Палатой представителей 8 июня 1999 г. : одобрен Советом Респ. 30 июня 1999 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 1999. – № 80. – 2/70.
3. Мета, Г. Медиация – искусство разрешать конфликты. Знакомство с теорией, методом и профессиональными технологиями / сост. Г. Мета, Г. Похмелкина ; пер. с нем. Г. Похмелкиной. – М., 2004. – 417 с.
4. Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации) [Электронный ресурс] : 27 июля 2010 г., № 193-ФЗ : принят Гос. Думой 7 июля 2010 г. : одобр. Советом Федерации 14 июля 2010 г. : в ред. Федер. закона от 26.07.2019 г. // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «Консультант Плюс». – М., 2020.
5. Ковач, К. К. Медиация : краткий курс / К. К. Ковач ; пер. с англ. [Носырева Е. И. и др.]. – 2-е изд. – М. : Инфотропик Медиа, 2013. – 316 с.

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ ИНСТИТУТА ПЕРСОНАЛЬНОГО АССИСТЕНТА СО СХОЖИМИ ПРАВОВЫМИ ИНСТИТУТАМИ¹

Ляшко А. А.

*Национальный центр законодательства и правовых исследований
Республики Беларусь*

Одной из важнейших задач каждого государства сегодня является обеспечение реализации и защиты прав и интересов своих граждан. При этом особое внимание уделяется наиболее уязвимым категориям населения: детям, молодежи, пенсионерам, лицам с инвалидностью. После ратификации Конвенции о правах инвалидов в 2016 году в Республике Беларусь был разработан Национальный план действий по реализации в Республике Беларусь положений Конвенции о правах инвалидов, утвержденный постановлением Совета Министров № 451 от 13.06.2017 (далее – Национальный план действий) [1], целью которого является решение существующих проблем в сфере интеграции лиц с инвалидностью во все сферы жизни общества. Одной из мер, предусмотренных Национальным планом действий, является создание института «персонального ассистента инвалида», который уже активно внедряется в ряде стран ближнего и дальнего зарубежья. Однако введение нового правового института должно основываться на принципах эффективного

¹ Работа выполнена при финансовой поддержке Белорусского республиканского фонда фундаментальных исследований в рамках договора № Г19М-124 от 02.05.2019 г.

использования экономических и трудовых ресурсов государствах, что и обуславливает проведение исследования в области разграничения понятий социальный работник, лицо, осуществляющее патронаж, и персональный ассистент, с целью предотвращения дублирования функций и задач, возложенных на указанные институты.

Сегодня в нашей стране деятельность социальных работников регламентируется рядом нормативных правовых актов, в соответствии с которыми в обязанности социального работника входят: выявление одиноких престарелых и нетрудоспособных граждан и их информирование о видах услуг, оказываемых учреждениями социального обслуживания; осуществление социального патронажа; производство оплаты коммунальных услуг, оказание содействия в хозяйственно-бытовой деятельности; ритуальные услуги; оказание первой медицинской помощи; принятие участия в работе хозяйственной бригады; ведение необходимой документации [2,3,4]. При этом к социальному работнику предъявляется ряд квалификационных требований, в частности наличие среднего специального, профессионально-технического или общего среднего образования, а также специальной подготовки, необходимой для выполнения возложенных на него обязанностей [4].

Патронаж, как мера социальной поддержки населения, регламентируется Гражданским кодексом Республики Беларусь и рассматривается, по мнению ряда цивилистов, как особая форма попечительства. В соответствии с законодательством дееспособное лицо, в силу определенных причин, не способное самостоятельно осуществлять и защищать свои права и исполнять обязанности, может обратиться в органы опеки и попечительства с просьбой об установлении патронажа. Патронажные отношения осуществляются в рамках договора поручения либо договора доверительного управления. При этом лицо, осуществляющее патронаж, имеет право распоряжения имуществом, совершения мелких бытовых сделок в интересах гражданина, над которым установлен патронаж, но только с согласия последнего [5].

Таким образом можно выделить следующие основные критерии дифференциации категорий персонального ассистента, социального работника и лица, осуществляющего патронаж.

Во-первых, основания возникновения правовых отношений. Так, социальный работник действует на основании трудового договора с социальной службой. Патронажные отношения возникают на основе договора поручительства или договора доверительного управления. Услуги персонального ассистента могут предоставляться на основании гражданско-правового договора оказания услуг, либо трудового договора между лицом с инвалидностью и персональным ассистентом, либо на основании трехстороннего договора.

Во-вторых, субъектный состав возникающих правоотношений. В рамках оказания услуг по социальному обслуживанию субъектами выступают граждане, находящиеся в трудной жизненной ситуации, с одной стороны, и социальные службы в лице социального работника – с другой стороны. Субъектами патронажных отношений выступают дееспособные совершеннолетние лица, одно из которых в силу состояния здоровья не может самостоятельно реализовывать свои права и исполнять обязанности. При оказании услуг персонального ассистента субъектный состав будет различаться в зависимости от выбранной модели развития института.

В-третьих, различия по кругу правомочий. Например, в соответствии с белорусским законодательством, лицо, осуществляющее патронаж, имеет право распоряжения имуществом и право на заключение сделок в интересах лица, над которым установлен патронаж, и только с согласия последнего. Социальный работник в свою очередь оказывает услуги, предусмотренные законодательными

актами, его должностной инструкцией, но при этом не обладает правом на распоряжение имуществом лица, которому оказываются услуги. А вот в перечень услуг, которые оказывает персональный ассистент, входят только те, которые оговорены договором.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об утверждении Национального плана действий по реализации в Республике Беларусь положений Конвенции о правах инвалидов на 2017–2025 годы [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 13 июня 2017 г., № 451 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступа: http://www.pravo.by/upload/docs/op/C21700451_1497646800.pdf. – Дата доступа: 11.01.2020.

2. О социальном обслуживании [Электронный ресурс] : Закон Респ. Беларусь, 22 мая 2000 г., № 395-3 : в ред. Закона Респ. Беларусь от 13 июля 2012 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

3. О некоторых вопросах оказания социальных услуг [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 27 декабря 2012, № 1218 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

4. Об утверждении выпуска 25 Единого квалификационного справочника должностей служащих и об отмене некоторых постановлений Министерства труда Республики Беларусь и Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь и их структурных элементов [Электронный ресурс] : постановление Министерства труда и социальной защиты Респ. Беларусь, 27 июля 2012, № 80 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

5. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 7 декабря 1998 г. № 218-3 : принят Палатой представителей 28 окт. 1998 г. : одобр. Советом Респ. 19 нояб. 1998 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 17 июля 2018 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Респ. Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ПРОГУЛ ЯК ОДИН ІЗ НАЙРОЗПОВСЮДЖЕНІШИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКА

Михайленко С. В.,

НК – Купчак М. Я., канд. пед. наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

За даними Єдиного реєстру судових рішень, звільнення за прогул є одним із найрозповсюдженіших видів звільнення працівника за ініціативою роботодавця. Та чи завжди таке звільнення відбувається по факту вчинення працівником прогулу? Нажаль, нерідко на практиці трапляються випадки, коли роботодавцем здійснюється на працівника тиск, в результаті якого останній «добровільно» підписує наказ про своє звільнення. Ще цікавіша ситуація, коли працівнику в негласному порядку дається завдання вирішити в робочий час деякі побутові питання компанії, а в той же час роботодавцем фіксується актом факт його відсутності на роботі, аби в подальшому звернутися безпосередньо до п. 4 ст. 40 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) – звільнення за прогул [1].

Кожна особа, як працівник, так і роботодавець, розуміє негативні наслідки запису в трудовій книжці про звільнення за прогул. Формально, прогулом вважається відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня без поважних причин.

У разі здійснення працівником прогулу законодавець надає роботодавцю вибір у реагуванні на таке порушення працівника. Роботодавець вправі обмежитись усним або письмовим зауваженням чи взагалі проігнорувати таку подію, або винести догану чи звільнити працівника. Якщо в перших двох випадках роботодавець жодним чином не обмежений, то в останніх двох він зобов'язаний діяти строго та чітко відповідно до чинного законодавства України.

Частина 1 ст. 147 КЗпП України дозволяє роботодавцю за порушення трудової дисципліни застосувати до працівника тільки один з таких заходів стягнення: догана або звільнення. Отже, працівник повинен знати, що за одне і те саме порушення трудової дисципліни (в тому числі, прогул) йому може бути оголошена або лише догана, або без винесення догани його може бути звільнено.

Крім того, необхідно стежити за строком застосування дисциплінарного стягнення: не пізніше 1 місяця з дня фіксації прогулу та не більше 6 місяців від дня його вчинення (ст. 148 КЗпП України).

Важливо також відзначити, що застосуванню дисциплінарного стягнення повинна передувати процедура відібрання письмових пояснень від порушника трудової дисципліни (ч. 1 ст. 149 КЗпП України).

Факт відсутності на роботі повинен бути зафіксований актом, що складається та підписується щонайменше трьома особами. Таким чином, після складання акту про відсутність на роботі працівника роботодавець повинен у день складення такого акту, в разі дійсної відсутності працівника, направити на поштову адресу останнього лист з проханням надати письмові пояснення щодо причин відсутності на роботі.

Ще одна стаття 252 КЗпП України надає працівнику, який є членом профспілки, гарантію непритягнення останнього до дисциплінарної відповідальності (догани, звільнення) без попередньої згоди на те профспілки. Порушення роботодавцем хоча б однієї з вищезазначених норм є підставою для визнання звільнення за прогул незаконним (підстава – недотримання процедури застосування дисциплінарного стягнення).

Якщо повернутись до визначення терміну «прогул», то необхідно звернути увагу на кінцівку такого визначення – «...без поважних причин». Отже, чинне законодавство України визначає прогулом не факт просто відсутності на роботі, а факт відсутності на роботі без поважних причин.

До речі, у кожному окремому випадку оцінка поважності причини відсутності на роботі дається виходячи з конкретних обставин, тобто вичерпного переліку поважних причин відсутності на роботі в законодавстві України не існує. Таким чином, якщо навіть працівника звільнили у разі дійсної його відсутності на роботі більше 3 годин, останній в судовому порядку повинен довести суду поважні причини своєї відсутності.

При обранні виду стягнення роботодавець повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заповідяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника [2].

Отже, підсумовуючи викладене, при виникненні ситуації зі звільненням працівника за прогул, останньому, у разі оспорювання даного звільнення, необхідно буде звернути увагу, свою та суду, на наступне:

1. Якщо працівник був членом профспілки – чи одержано було згоду профспілки на звільнення останнього.

2. Зміст документів, якими роботодавець підтверджує вашу відсутність. Акти про відсутність на роботі повинні бути складені та підписані щонайменше трьома особами, зокрема, день фіксування актом відсутності працівника повинен збігатися з днем самої відсутності останнього. Дані за табелем обліку використання робочого часу повинні збігатися з актами про відсутність на роботі. У разі ведення в компанії журналу обліку присутності працівників, останній повинен використати за

можливості такий журнал на свою користь (наприклад, якщо актом зафіксована його відсутність на роботі протягом повного робочого дня, а в зазначеному журналі підтверджена присутність на роботі працівника його підписами, останній повинен звернути на це увагу суду). Наказ про звільнення у змісті повинен відображати дату прогулу, за який працівника звільняють.

3. Правильність проведення процедури накладення дисциплінарного стягнення. За одне і те саме порушення до працівника може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення (або догана або звільнення). Необхідно уважно прослідкувати за тим, коли з працівника зажадали пояснень і чи взагалі зажадали. Також працівнику слід звернути увагу на дотримання роботодавцем норми ст. 149 КЗпП України – при обранні виду стягнення роботодавець повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника.

4. Поважність причини відсутності. За можливості довести суду, що надані роботодавцю обґрунтування причини відсутності на роботі є поважними, а тому звільнення без врахування таких причин є незаконним.

5. Найголовніше, слід пам'ятати, що саме на роботодавцеві лежить обов'язок надати докази фактів винного вчинення працівником дисциплінарного проступку (ч. 2 п. б ст. 9 Конвенції МОП № 158 про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця 1982 року – тягар доведення наявності законної підстави для звільнення лежить на роботодавцеві) [3].

Крім того, у разі задоволення позовних вимог, суд приймає рішення і про компенсацію середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/card2#Card>.

2. Постанова Пленуму ВСУ «Про практику розгляду судами трудових спорів» № 9 від 06.11.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>.

3. Конвенції МОП № 158 про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця від 22.06.1982. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_005.

ОСОБЛИВОСТІ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Пісчик О. О.,

НК – Клемпарський М. М., д-р юрид. наук, професор

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

Нормування, як процес визначення об'єктивно необхідних затрат робочого часу в усіх сферах діяльності людини, є однією із найважливіших складових суспільної організації праці, тому саме вдосконалення нормування праці сприяє раціональному управлінню трудовими і матеріальними ресурсами підприємства, установи, організації та в цілому впливає на організацію праці.

Сучасний стан правового регулювання нормування праці не можна визнати задовільним і таким, що сприяє ефективній діяльності підприємства, отже, ми переконані в необхідності його переосмислення та пошуку нових більш гнучких форм і способів, які сприятимуть об'єктивному упорядкуванню процесу праці.

Науково-педагогічна діяльність є особливим видом висококваліфікованої розумової праці, яка є внутрішньо неоднорідною, різноплановою, з обов'язковою складовою безпосереднього творчого пошуку, але проблема її нормування є досить

непростою та водночас винятково актуальною. Тому найважливішою тенденцією з удосконалення нормування праці науково-педагогічних працівників, на нашу думку, має стати індивідуалізація норм праці, яка набуває особливого значення через необхідність більш повного використання трудового потенціалу кожного працівника, виходячи з його темпу й ритму роботи, нервово-психологічного та інтелектуального навантаження та власної матеріальної зацікавленості.

Специфіка науково-педагогічної праці полягає в виконанні різних за змістом і напрямками видів робіт навчальної, наукової, методичної, організаційної, які є нормовані та ненормовані на законодавчому рівні.

Так, наказом МОН України від 07.08.2002 р. № 450 «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів», затверджені тільки норми часу для планування та обліку навчальної роботи та рекомендований перелік видів методичної, наукової та організаційної роботи для науково-педагогічних працівників. Разом з тим ст. 56 Закону України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту» зазначено, що норми часу методичної, наукової, організаційної роботи мають визначатися закладом вищої освіти.

Але на практиці тривалість методичної, наукової та організаційної робіт конкретно обчислити достатньо складно. Наприклад, підготовка наукової статті або тез доповідей на конференцію у кожного науково-педагогічного працівника може займати різну кількість часу. Необхідно враховувати, що процес наукового пошуку у кожного науково-педагогічного працівника триває по-різному. Не можна, наприклад, чітко визначити в годинах наукову роботу зі студентами при підготовці ними наукових статей, кожен потребує уваги і різної затрати робочого часу, враховуючи їх індивідуальні потреби в допомозі науково-педагогічного працівника. Неможливо встановити чітку кількість годин для підготовки текстів лекцій, робочих програм, авторських курсів, електронних навчальних курсів, запису відео-, аудіолекцій, тощо.

Таким чином, на один і той самий вид виконуваної роботи, крім навчальної, кожний науково-педагогічний працівник витрачає різну кількість робочого часу, тому практично неможливо точно в конкретних годинах обчислити види методичної, наукової та організаційної роботи.

Проаналізувавши положення про облік та планування навантаження більшості закладів вищої освіти, можна констатувати відсутність єдиного підходу щодо нормування різних видів робіт науково-педагогічних працівників, наявні різні значення нормативів за однакові види робіт.

Не викликає сумнівів, що будь-яка праця може бути правильно організована в тому випадку, коли відомо, скільки часу необхідно для її виконання, але не завжди фактично використаний на конкретну роботу час може служити обґрунтованою мірою праці. Прикладом є праця науково-педагогічних працівників, яка найменше піддається формалізації, оскільки не всі види виконуваних робіт, є типовими та однорідними.

Зміст праці науково-педагогічних працівників можна умовно представити таким чином:

- пізнавальна праця, пов'язана з вивченням інформації (15-20 % загального бюджету робочого часу);
- творча праця, пов'язана з процесом створення нових знань (15-25 % загального бюджету робочого часу);
- нормальна (основна) праця, пов'язана з виконанням окремих трудових операцій, що повторюються (55-70 % загального бюджету робочого часу).

Така різноплановість праці науково-педагогічного працівника вимагає від нього високого рівня загального розвитку, якісного виконання професійних обов'язків,

високої інтенсивності комунікативної діяльності, психологічної гнучкості, тривалого інтелектуального напруження, здатності до самоорганізації професійної діяльності, високого рівня самодисципліни, організованості, відповідальності, мобільної активності тощо. Тому, на нашу думку, в сучасних умовах ринкової економіки особливе значення набувають саме результати праці, тобто реалізація кінцевої мети роботи конкретного підприємства, трудового колективу, конкретного працівника. Функція нормування праці виходить за межі державного регулювання, стає прерогативою кожного роботодавця, і тому у сучасних соціально-економічних умовах актуалізується потреба встановлення науково обґрунтованих нормативних і фактичних витрат та результатів праці, що врахують специфіку техніко-технологічних, організаційних, економічних, психофізіологічних і соціальних факторів конкретних умов діяльності відповідних суб'єктів господарювання.

Нормування праці науково-педагогічних працівників повинно виступати засобом об'єктивного обліку нормативних і фактичних витрат та результатів їх індивідуальної праці, науково обґрунтовувати розподіл часу між навчальною, науковою, методичною та організаційною видами діяльності, диференціювати норми навчального навантаження залежно від наукового ступеня та/або вченого звання (посади), а також корегувати співмірність обсягів та видів робіт. Раціональне нормування праці науково-педагогічних працівників через запровадження більш гнучких форм, з обліком конкретних результатів, а не годин робочого часу, сприятиме недопущенню перевантаження науково-педагогічних працівників, збереженню їх працездатності та підвищенню продуктивності та результативності їх праці.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Рімаві Д. С.,

НК – Фоменко В. М.

Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ

«Університет банківської справи»

Соціальний захист – невід'ємна складова політики держави, відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Це той чинник, від ефективності якого залежить цивілізаційний розвиток будь-якого суспільства.

З'ясування сутності соціального захисту, його місця в системі соціального захисту держави набуває особливої актуальності у складних умовах сьогодення, адже соціальний захист – це засіб збереження стабільності та злагоди в суспільстві, за допомогою якого держава може впливати на життя людей, отримувати підтримку урядового курсу.

Метою даної роботи є дослідження сутності соціального захисту з політологічної точки зору, а також визначення реальної ролі та місця соціального захисту в системі соціального захисту держави.

Здебільшого соціальний захист розглядається як економічна або юридична категорія. Так, приміром, О. Ю. Єрмоловська аналізує соціальний захист як фактор стабілізації життєвого рівня населення в умовах трансформаційної економіки; Ю. О. Шклярський розглядає питання удосконалення управління соціальним захистом на регіональному рівні; В. М. Руденко присвятив своє дисертаційне дослідження фінансово-правовим основам соціального захисту [1].

Поширеною є думка, що виникнення терміна і поняття «соціальний захист» пов'язане із прийняттям закону США про соціальний захист (Social Security Act) у 1935 році. Його творець, президент США Франклін Рузвельт, назвав новий

законодавчий акт «наріжним каменем у системі, яка будується зараз, але у жодному разі не завершується» [2]. Однак є й інші точки зору щодо виникнення цього поняття. Як зазначає Гай Перрін, попри те, що цей термін уперше вжито у США, концепція системи соціального захисту сповна була втілена в новозеландському законодавстві 1938 року [3]. Н. Болотіна ж стверджує, що пріоритет тут належить Росії – 31 жовтня 1918 року РНК у Росії затвердила Положення про соціальне забезпечення трудящих [4]. У будь-якому разі можна стверджувати, що від 30-х рр. ХХ ст. термін «social security» став загальноновживаним. При цьому термін «security» вживається тут у значенні «безпека», «охорона», «захист», «забезпечення», «гарантування».

Отже, соціальний захист – це певний механізм, за допомогою якого досягається мінімальний життєвий рівень громадян, це система заходів і відповідних інститутів, призначених для забезпечення нормального існування людини, підвищення рівня задоволення її соціальних потреб, якості життя та перспектив.

Система соціального захисту виконує дві основні функції. По-перше, це зменшення негативних наслідків бідності шляхом надання короткотермінової адресної допомоги бідним верствам населення; по-друге, запобігання бідності шляхом створення умов для участі громадян у належно оплачуваній продуктивній праці та соціальному страхуванні в працездатний період [5].

Значення системи соціального захисту полягає в тому, що завдяки її функціонуванню вдається зберегти стабільність у суспільстві (у тому числі в суспільстві, що трансформується), забезпечити розвиток і перетворення в ньому, уникаючи значних потрясінь і заворушень. Соціальний захист – це своєрідний компенсатор ринкових ризиків, тому й показником його успішності є рівень суспільної злагоди та солідарності. За відсутності ефективного соціального захисту у суспільстві, що трансформується, виникає загроза консервативної реакції, набирають сили популістські спекуляції на соціальній незахищеності маргіналізованих верств. Можна сказати, що соціальний захист — це своєрідний інструмент забезпечення трансформаційних процесів, оскільки він захищає окрему людину від втрати доходу, а ціле населення – від негативних наслідків економічних реформ, структурних трансформацій виробництва, стихії ринкової конкуренції. С. Г. Рябов вважає, що соціальна держава — це «принцип функціонування держави, відповідно до якого вона бере на себе захист соціальне упосліджених і піклування про соціальну справедливість» [6]. На соціальній справедливості наголошує також В. Д. Бабкін: «демократична соціальна правова держава покликана послідовно забезпечити в суспільстві реалізацію принципу соціальної справедливості – одного з найбільш загальних і визначальних критеріїв гуманістичної сутності суспільно-політичного устрою» [7].

Підводячи підсумки, зазначимо, що соціальну державу прийнято розуміти як таку, що орієнтована передусім на добробут всього суспільства та кожної окремої людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Див.: Єрмоловська О. Ю. Соціальний захист як фактор стабілізації життєвого рівня населення в умовах трансформації економіки: Автореферат дис... канд. екон. наук.- Харків, 1996; Шклярський Ю. О. Удосконалення управління соціальним захистом населення в регіоні (на матеріалах Миколаївської області): Автореферат дис... канд. екон. наук.- К., 1999; Руденко В. М. Фінансово-правові основи соціального захисту населення (порівняльний аналіз законодавства України, ФРН та інших зарубіжних країн – членів Європейського Союзу): Автореферат дис... канд. юрид. наук.- К., 1999.

2. The Encyclopedia Americana. Complete in thirty volumes.- New York, 1973.- Vol. 25. – P. 102.

3. Perrin G. A hundred years of social insurance // Labor and Society.- 1988.- № 9 (October-December). – P. 399.
4. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять // Право України.- 2000.- № 4.- С. 36.
5. Чиркіна І. Д. Сучасні напрямки соціального захисту різних верств населення України // Наукові праці.- Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА.- 2001.- Т. 12.- Серія: Політичні науки.— С. 86.
6. Рябов С. Г. Політологія: словник понять і термінів.- К., 2001. – С. 215.
7. Бабкін В. Д. Соціальна держава та захист прав людини // Правова держава, – 1998.- Вип. 9,- С. 45.

ПРО ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН НА ПІДПРИЄМСТВАХ НЕДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

*Сопільняк А. С.,
НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Впровадження ринкових форм та методів господарювання обумовило появу на ринку праці нових суспільних зв'язків. Старі організаційно-правові форми наповнилися новим соціальним змістом. При формуванні ринкових відносин трудові правовідносини стали різноманітнішими. З'явилися три відносно самостійні категорії працюючих: наймані працівники (залежна праця), працюючі власники (незалежна, самостійна праця – члени кооперативів, господарських товариств, фермерських господарств, самозайняті особи; працівники, подібні до найманих (залежна праця з виконанням особливих функцій) – державні службовці, судді, співробітники органів внутрішніх справ, служби безпеки, військовослужбовці тощо.

Згідно ч. 1 ст. 3 КЗпП України законодавство про працю регулює відносини працівників всіх підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Отже, законодавство про працю поширюється і на діяльність підприємств, заснованих на недержавній формі власності.

Єдність правового регулювання праці зовсім не визначає, а, навпаки, припускає і деякі особливості у визначенні умов праці громадян, зайнятих на підприємствах недержавної форми власності. Так, ч. 2 ст. 3 КЗпП України закріпила положення про те, що особливості праці членів кооперативів та їх об'єднань, колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, працівників підприємств з іноземними інвестиціями визначаються законодавством та їх статутами.

Важливим новим терміном, що закріплюється трудовим законодавством України, є термін «найманий працівник». Стаття 3 КЗпП України не містить даного терміну, однак саме посилання до трудового договору як підстави виникнення трудових правовідносин, підтверджує цей висновок [1]. Сторонами такого договору згідно ст. 21 КЗпП України виступають працівник та власник підприємств, установи, організації або уповноважений ним орган [1]. Визначення поняття «найманий працівник» дається у Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 р. [2], згідно якого найманий працівник – це фізична особа, яка працює за трудовим договором на підприємстві, в установі, організації, в їх об'єднаннях або у фізичних осіб, які використовують найману працю.

Аналогічне визначення містить і Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 року [3].

Наймана праця може застосовуватись на підприємствах, в установах, організаціях всіх форм власності та організаційно-правових форм господарювання. Це положення засновується на ст. 44 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 року, яка встановлює, що підприємництво здійснюється на основі принципу вільного найму працівників [4].

Змістовне визначення поняття найманої праці дає О.М. Дуюнова, яка розуміє під нею несамостійну, залежну, підлеглу працю працівника, що не включений у відносини власності з підприємством, установою, організацією, позбавлений, як правило, права на розподіл прибутків та участь в управлінні, підкорений цілям і владі іншої особи, який продає свою робочу силу (здатність до праці) і зазнає експлуатації з боку власника засобів виробництва чи капіталу [5, с. 35].

В сучасних умовах надзвичайно важливою стає проблема забезпечення належного та ефективного правового регулювання використання найманої праці на підприємствах, в установах та організаціях, особливо заснованих на недержавній формі власності.

Змістом підстав виникнення трудових правовідносин у всіх без винятку випадках є правомірні узгоджені юридичні акти, здійснені роботодавцем і особою, яка влаштовується на роботу (в передбачених законодавством випадках і з її законними представниками), зі спеціальним наміром встановлення трудових правовідносин. До таких правомірних актів відносяться: трудовий договір (контракт), акт обрання, акт конкурсу, акт призначення, акт членства, акт направлення, акт згоди, акт погодження, акт подання. Тому цілком можна погодитись із думкою В. В. Єрьоменка про те, що підставами виникнення трудових правовідносин слід вважати передбачені нормами права правомірні, узгоджені, усвідомлені дії роботодавця і особи, яка влаштовується на роботу (а іноді і їх законних представників), що виражають їх волевиявлення і спрямовані на встановлення конкретних трудових правовідносин [6, с. 11].

Виникнення трудових правовідносин, тобто укладення сторонами угоди про працю, обумовлюється погодженим волевиявленням двох сторін: з одного боку, волевиявлення громадянина, який наймається на роботу, а з іншого – роботодавця. Причому зазначені умови угоди про працю повинні органічно поєднувати інтереси працівника, роботодавця і суспільства. Без вказаної згоди виникнення і реалізація трудових правовідносин неможлива.

За умов роздержавлення економіки та впровадження нових методів господарювання важливою є проблема ефективності правового регулювання діяльності трудових колективів. Згідно зі ст. 65 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. трудовий колектив підприємства складають усі громадяни, які своєю працею беруть участь в його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди) або інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/print>.
2. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 17 липня 1997 року // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/137/98-%D0%B2%D1%80>.
3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14/print>.

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print>.

5. Дуюнова О.М. Поняття та ознаки найманої праці // Предпринимательство, хозяйство и право. 2000. № 6. С. 34-36.

6. Єрмоєнко В.В. Підстави виникнення трудових правовідносин: Автореферат дис.... к.ю.н. Харків, 1998. 18 с.

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АТЕСТУВАННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Тарасов С. С., канд. наук з держ. упр.,

Івахненко О. Е.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

На сьогоднішній день одним із пріоритетних напрямків вдосконалення діяльності органів і підрозділів цивільного захисту, є підвищення ефективності їх роботи та визначення або підтвердження професійного рівня осіб рядового і начальницького складу є атестування.

Атестування осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту проводиться згідно із 122-128 пунктами Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 року № 593 [1].

Одночасно з тим безпосередньо порядку проведення атестування осіб рядового і начальницького складу в органах і підрозділах цивільного захисту затверджений наказом МВС України від 10.09.2014 № 929.

Головною метою атестування осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту є оцінка ділових, професійних та особистих якостей, їх освітньо-кваліфікаційного рівня, фізичної підготовки, визначення відповідності займаним посадам, стимулювання їх творчої активності та відповідальності, зміцнення дисципліни, визначення перспектив їх службової кар'єри.

Для проведення атестування осіб рядового і начальницького складу утворюються:

Вища атестаційна комісія – в апараті ДСНС;

атестаційна комісія – в органі чи підрозділі цивільного захисту, а у разі потреби – і у підпорядкованих їм підрозділах.

Склад атестаційної комісії щороку визначається наказом керівника (начальника) відповідного органу чи підрозділу цивільного захисту [2].

Відповідно до чинного законодавства атестування осіб рядового і начальницького складу проводиться:

- за кожною із займаних посад – не раніше ніж через 5 років з дня останнього атестування;

- у разі закінчення строку контракту про проходження служби цивільного захисту – не пізніше ніж за два тижні до закінчення строку дії чинного контракту – незалежно від строку попереднього атестування;

- у разі розірвання контракту достроково однією із сторін при звільненні із служби цивільного захисту у зв'язку із скороченням штатів та у зв'язку із

систематичним невиконанням умов контракту особою рядового і начальницького складу – незалежно від строку попереднього атестування;

- перед закінченням курсантами, слухачами (денної форми навчання) навчання у навчальних закладах цивільного захисту. У рік закінчення навчального закладу за новим місцем служби вони атестуванню не підлягають;

- при призначенні на вищу посаду. У разі якщо призначення на вищу посаду здійснюється раніше одного року з дня останнього атестування, атестаційною комісією розглядається службова характеристика особи, яка призначається, з урахуванням висновків останньої атестації.

- при переміщенні на нижчу посаду. У разі якщо призначення на нижчу посаду здійснюється раніше одного року з дня останнього атестування, атестаційною комісією розглядається службова характеристика особи, яка призначається, з урахуванням висновків останньої атестації;

- у разі якщо під час останнього атестування особи рядового чи начальницького складу поряд з визначенням відповідності займаній посаді отримано рекомендацію про подальше службове використання за умови усунення недоліків, зазначених у тексті атестації, у визначені терміни, але не більше ніж 6 місяців.

Не підлягають атестуванню наступна категорія осіб рядового і начальницького складу, які перебувають:

- на займаній посаді менше одного року;

- у відпустках у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

За результатами атестування комісі шляхом відкритого голосування приймає один з таких висновків:

- 1) займаній посаді відповідає;

- 2) займаній посаді не відповідає;

- 3) гідний присвоєння спеціального звання (із зазначенням, якого спеціального звання) – для випускників навчальних закладів цивільного захисту.

Атестування зазначених осіб проводиться не раніше ніж через рік після початку виконання ними службових обов'язків.

Аналіз стану та особливостей нормативно-правового забезпечення що регламентує порядок атестування осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту дає змогу переконатися, в тому, що воно являє собою досить чітку, ієрархічну та органічно взаємозалежну систему нормативно-правових актів, яка відповідає сучасним запитам суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 року № 593 «Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

2. Наказ МВС України від 10.09.2014 № 929 «Про затвердження Порядку проведення атестування осіб рядового і начальницького складу в органах і підрозділах цивільного захисту».

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ В УКРАЇНІ

*Чабанна М. В., канд. політ. наук, доцент
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»*

Одним із важливих прав громадян держави є право на соціальний захист. За Конституцією України, громадяни мають право на соціальний захист, пенсії та інші види соціальних виплат та допомоги, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [1, ст. 46]. Відтак, прожитковий мінімум застосовується для розробки соціальної політики держави, зокрема визначення соціальних стандартів, гарантій, виплат та допомог.

Загалом, «прожитковий мінімум для основних соціальних і демографічних груп населення розраховується, виходячи з наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг, схвалених експертною комісією з проведення науково-громадської експертизи цих наборів на принципах соціального партнерства» та визначених урядом. Для розрахунку вартісних величин наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг використовуються середні споживчі ціни (тарифи) в країні або регіоні [2].

Встановлення, затвердження та застосування цього показника регламентує Закон України «Про прожитковий мінімум», ухвалений у 1999 р. [3], зі змінами до нього від 2005 р., 2006 р., 2007 р., 2008 р., 2012 р., 2017 р. Нормативними актами, за якими здійснюється його розрахунок, після прийняття закону виступили «Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення», затверджені наказом Мінпраці, Мінекономіки та Держкомстату України від 17.05.2000 [4], виходячи з наборів продуктів харчування, мінімальних наборів непродовольчих товарів та послуг, затверджених постановою Кабінету Міністрів від 14.04.2000 [5], відповідні накази «Про внесення змін до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення» від 11.10.2005 [6] та від 13.01.2014 [7], наказ «Про затвердження методики визначення прожиткового мінімуму» від 03.02.2017 [2]. Попри те, що згідно з Законом України «Про прожитковий мінімум» набори мають переглядатися раз на п'ять років, цей принцип не дотримується, що призводить до того, що методика підрахунку величини прожиткового мінімуму, вміст та норми споживання наборів продовольчих та непродовольчих товарів та послуг, є застарілими, і у наборах не враховано значну кількість потреб [8], оскільки споживчий кошик не було переглянуто із 2000 р. по 2016 р. [9]

Отже, методи, якими формуються набори продовольчих та непродовольчих товарів та послуг, потребують перегляду (враховуючи те, що вони характеризуються різними темпами інфляції), при цьому, якщо норми споживання продовольчих товарів визначити не складно, то норми споживання непродовольчих товарів та послуг викликає певні труднощі [8].

Аби уникнути цих недоліків, варто замінити нормативний метод розрахунку (який визначається за фактичною вартістю споживчих товарів і послуг), встановлений законом «Про прожитковий мінімум», на нормативно-статистичний (за яким обсяг та склад продуктів харчування визначаються за часткою у загальних витратах), який показує переваги, порівняно також зі статистичним, суб'єктивним, медіанним, методом умовних розрахунків або ресурсним методом.

Відтак, для подолання перешкод визначення належної величини прожиткового мінімуму та приведення українського нормативного регулювання цих

питань до міжнародних стандартів експерти пропонують, у тому числі, ініціювати перегляд уповноваженим органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я вмісту набору продуктів харчування (який повинен визначатися «в натуральних показниках не рідше одного разу на п'ять років, відсоткове співвіднесення набору продовольчих товарів та наборів непродовольчих товарів та послуг до загальної величини прожиткового мінімуму – не рідше одного разу на три роки», як і співвіднесення інфляції набору продовольчих товарів та інфляції наборів непродовольчих товарів та послуг) та ініціювати розробку Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, на основі нормативно-статистичного методу обрахунку (із акцентом на перегляді відсоткового співвідношення між набором продовольчих товарів та наборами непродовольчих товарів та послуг до загальної величини прожиткового мінімуму [8]. Окрім того, хоч після прийняття закону про прожитковий мінімум було прийнято і Постанову Кабінету міністрів України «Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму» [10], експерти вважають, що його визначення повинно відбуватися з проведенням консультацій з громадськістю та соціальними партнерами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30, ст. 141.
2. Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму : Наказ Мінпраці, Мінекономіки та Держкомстату України від 03.02.2017 № 178/147/31. *Офіційний вісник України*. 21.04.2017 р. № 32. С. 451, стаття 1011.
3. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38, стаття 348.
4. Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення : Наказ Мінпраці, Мінекономіки та Держкомстату України від 17.05.2000 р. № 109/95/157. *Офіційний вісник України*. 2000. № 24. С. 249.
5. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656. *Офіційний вісник України*. 05.05.2000 р. № 16. С. 97.
6. Про внесення змін до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства економіки України, Державного комітету статистики України від 11.10.2005. № 317/333/301. *Офіційний вісник України*. 09.11.2005. № 43. С. 241, стаття 2738.
7. Про внесення змін до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення : Наказ від 13.01.2014 № 16/20/8 Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України. *Офіційний вісник України*. 18.02.2014. № 13. С. 135, стаття 415.
8. Щодо удосконалення методики визначення прожиткового мінімуму в Україні. Аналітична записка. / К.О. Ковязіна / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1538/>
9. Дутчак О. Реформа прожиткового мінімуму: «ручний режим» і обіцянки-цяцянки. *Спільне*. 11.11.2019. URL: <https://commons.com.ua/uk/reforma-prozhitkovogo-minimumu/>
10. Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 1999 р. № 1767. *Офіційний вісник України*. 1999. № 39. С. 65.

Секція 6. Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗЕМЛЮ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ

Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується фізичними та юридичними особами, державою та територіальними громадами відповідно до закону [1].

Земельні відносини в Україні врегульовані Земельним кодексом України, який присвячує Розділ IV правовим аспектам набуття і реалізації права на землю [2].

Стаття 116 Земельного кодексу України встановлює, що громадяни та юридичні особи набувають права власності та права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень, визначених Земельним кодексом України або за результатами аукціону. Набуття права на землю громадянами та юридичними особами здійснюється шляхом передачі земельних ділянок у власність або надання їх у користування. Безоплатна передача земельних ділянок у власність громадян провадиться у разі: а) приватизації земельних ділянок, які перебувають у користуванні громадян; б) одержання земельних ділянок внаслідок приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій; в) одержання земельних ділянок із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України. Передача земельних ділянок безоплатно у власність громадян у межах норм, визначених Земельним кодексом України, провадиться один раз по кожному виду використання. Земельні ділянки, які перебувають у власності чи користуванні громадян або юридичних осіб, передаються у власність чи користування за рішенням органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування лише після припинення права власності чи користування ними в порядку, визначеному законом [2].

Відповідно до ст. 121 Земельного кодексу, громадяни України мають право на безоплатне передання їм земельних ділянок в таких розмірах: для ведення особистого селянського господарства – не більше 2,0 га; для ведення садівництва – не більше 0,12 га; для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд у селах – не більше 0,25 га, в селищах – не більше 0,15 га, в містах – не більше 0,10 га; для індивідуального дачного будівництва – не більше 0,10 га; для будівництва індивідуальних гаражів – не більше 0,01 га.

Громадянин України, який бажає отримати безоплатно земельну ділянку, повинен самостійно знайти вільну земельну ділянку, що можливо реалізувати скориставшись публічною кадастровою картою та обравши в конкретному населеному пункті чи за ним вільну земельну ділянку. Наступним етапом у цьому процесі є підготовка заяви, у якій необхідно зазначити орієнтовні розміри та цільове призначення земельної ділянки, а також долучити до заяви графічні матеріали, на яких

зазначено бажане місце розташування земельної ділянки. Заява подається до сільської, міської ради, райдержадміністрації або ж надсилається поштою цінним листом з описанням та повідомленням про отримання. Термін розгляду заяви складає 30 днів.

Громадянин України, який бажає отримати безоплатно земельну ділянку, повинен звернутися до землевпорядника, який, на платній основі, розробить проект землеустрою, що потребує погодження в управлінні Держгеокадастру. Узгоджений проект слід передати до органів місцевого самоврядування із супровідним листом, в якому вказати, що подається оригінал проекту землеустрою з проханням його затвердити.

Заключним етапом отримання земельної ділянки у власність є реєстрація права власності на земельну ділянку в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

З цією метою необхідно звернутися до місцевого центру надання адміністративних послуг (ЦНАП) або до нотаріуса із такими документами:

– витяг з Державного земельного кадастру (витяг ДЗК формується та отримується на етапі погодження проекту землеустрою у державного кадастрового реєстратора на підставі ст. 24 закону України Про Державний земельний кадастр);

– рішення органу про передачу земельної ділянки у власність;

– копію та оригінал паспорту заявника та ідентифікаційного номеру;

– підтвердження оплати адміністративного збору;

– заява про реєстрацію права (формується на місці).

Загальний термін розгляду державним реєстратором документів складає п'ять робочих днів [3].

Варто погодитись із Ковач Д. Л., що зазначає: «У земельному законодавстві існує нагальна потреба в чіткому розмежуванні підстав та умов набуття земельних ділянок у власність громадян, аби уникнути термінологічної плутанини та неузгодженості між такими поняттями, як «підстави» та «умови» виникнення права власності на землю, оскільки кожна із цих категорій має самостійне значення в аспекті набуття прав на землю. Законодавцю необхідно конкретизувати умови виникнення прав на землю і систематизувати їх до певної системи в Земельному кодексі України» [4, с. 317].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>.

2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print>.

3. [Електронний ресурс] : // <https://agronews.ua/news/yak-ukraintsiam-otrymaty-zemel-nu-dilianku/>.

4. Ковач Д. Л. Деякі аспекти виникнення права власності на землю у громадян України [Електронний ресурс] : <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/4-311-318.pdf>.

5. [Електронний ресурс] : // <http://cherkaska.land.gov.ua/>.

6. Мірошніченко А.М. Земельне право України: Підручник / А.М. Мірошніченко. – К.: Алеута; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 712 с.

7. Мірошніченко А.М. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / А.М. Мірошніченко, Р.І. Марусенко. – К.: Правова єдність, 2009. – 496 с.

8. Розновська С.Б. Зарубіжний досвід щодо правового режиму земельної ділянки і розташованого на ній нерухомого майна / С.Б. Розновська // Часопис Київського університету права. – 2009. – №4. – С. 276-280.

9. Носік В. В. Право власності на землю Українського народу : монографія / В. В. Носік. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 544 с.

10. Право землепользования в СССР и его виды / Г. А. Аксененко, Г. С. Башмаков, Н. И. Краснов и др. ; под ред. Г. А. Аксененка. — М. : Юрид. лит., 1964. — 548 с.
11. Каракаш И. И. Право собственности на землю и право землепользования в Украине : науч.-практ. пособие / И. И. Каракаш. — Киев : Истина, 2004. — 216 с.
12. Бусуйок Д. В. Обмеження прав на землю за законодавством України / Д. В. Бусуйок. — К. : Юрид. думка, 2006. — 143 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Величко С. В.,

НК – Ільків Н. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Істотні зміни, які відбулися і продовжують відбуватися в економічній й політичній, а відповідно і у соціальній й правовій системі Української держави, зокрема, що пов'язані з широким запровадженням різних форм власності на землі та поява оновлених форм землекористування, запровадження платності землекористування тощо докорінним чином вплинули на характер правового регулювання права землекористування. Проблематика правового регулювання земельних відносин набуває все більшого розголосу та інтересу. Поштовхом до цього стало прийняття Верховною Радою України Постанови «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення». Тож нині в Україні існує проблема щодо запуску ринку землі. Погляди населення з приводу цього питання поділяють на дві групи: ті хто за впровадження ринку землі, і ті хто проти.

Спробуємо розібрати позитивні та негативні прерогативи даної реформи. З середини 2019 року в Україні досить прогресивно здійснюється підготовка законодавчої бази з приводу врегулювання питання ринку землі, що в подальшому матиме вплив на розширення можливостей щодо розпорядження земельними ділянками сільськогосподарського призначення.

Поштовхи до цього робляться і міжнародними інституціями. Так, Європейським судом з прав людини була розглянута справа «Зеленчук і Цицюра проти України» (заяви № 846/16 та № 1075/16, прийняття від 22.05.2018 року) [1], в якій заявники просили відшкодування шкоди за обмеження права продажу чи іншого відчуження їх земельних ділянок. За результатами розгляду ЄСПЛ визнав право позивачів на вільне розпорядження землею через дію мораторію порушеним.

У населення України питання відкриття ринку землі викликає різні позитивні та негативні настрої. З огляду на соціологічне дослідження, здійснене компанією GfK на замовлення Світового банку станом на грудень 2018 року 55% населення не заперечували проти реформи та скасування мораторію (тобто підтримували або поки не мали позиції). У багатьох регіонах переважають ті, хто ще не має сформованої думки, щодо необхідності надавати право купувати/продавати землі сільськогосподарського призначення. Найбільше таких у Східних та Південних (по 53%), а також Центральних (47%) регіонах.

Різниця результатів дослідження між регіонами у ставленні респондентів до земельної реформи пояснюється різницею у соціально-демографічних характеристиках респондентів. Із врахуванням цих особливостей, переважна кількість областей не відрізняється від середньо національного рівня підтримки.

За результатами дослідження GfK щодо важливості реформи для громадян слідує, що лише 14% опитаних вважають, що земельна реформа вплине на їх добробут [2].

На противагу цим даним соціологічні дослідження були проведені Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології. Вони свідчать про те, що українські громадяни негативно ставляться щодо відкриття ринку землі. Згідно з опитувань за рішення запровадити ринок землі сільськогосподарського призначення та скасувати мораторій на її продаж позитивно ставляться 24%, негативно – 58% респондентів (опитування було проведене з 4 по 19 листопада 2019 року).

Перед цим 30 жовтня 2019 року соціологічна група «Рейтинг» оприлюднила опитування, згідно з яким 53% українців не підтримують ідею скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. За скасування мораторію – 31 % [3].

У результаті проведених досліджень прослідковується невелика похибка між статистичними даними. На основі цих даних можна зробити висновок про неготовність більшої частини населення до радикальних заходів земельної реформи та впровадження ринку землі в Україні.

Тож слід визначити позитивні та негативні наслідки скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

До позитивних, зазвичай, відносять той факт, що в Україні існує тіньовий ринок земель і третя частина земель вже має власника; має місце твердження, що потрібно включити землю в економічний оборот, оскільки порушуються права власників повноцінно розпоряджатися своєю власністю. Тобто, створюючи ринок землі, особи зможуть вільно розпоряджатися своїми земельними ділянками, а агросектори та підприємства, які займаються аграрним виробництвом змушені будуть відкрито користуватися наданими їм у користування або придбаними ділянками та офіційно сплачувати податки. Аргументом наводять і те, що ринок землі дасть змогу розширити межі національної економіки, дозволить вийти Україні на новий рівень в сфері ринкових відносин та підвищить рівень соціального становища окремих категорій громадян. На підставі цих обставин суспільство вважає, що необхідно створити ринок землі.

Негативними обставинами слід вважати загрозу купівлі переважної кількості земель українськими та іноземними підприємствами. Так, наразі законопроект передбачає, що іноземні громадяни та організації зможуть купувати українську земель лише через проведення всеукраїнського референдуму, але ця норма має декларативний характер, оскільки у законопроекті про обіг земель сільськогосподарського призначення ця норма викладена так, що кожен розуміє, що державі не вигідно проводити референдум з приводу кожного іноземця, який виявив бажання придбати земель сільськогосподарського призначення. По-перше, це великі фінансові затрати, по-друге, державі вигідно залучати саме іноземних осіб, оскільки вони готові вкладати в разі більші суми, розуміючи, що купують найродючіші землі в світі.

Як аргументи прихильників, так і противників вільного ринку землі мають певні підґрунтя. Тож для вирішення цього питання ймовірно важливим є вивчення досвіду розвинутих держав та адаптація його до сучасних умов, в яких перебуває Україна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Зеленчук і Цицюра проти України» від 22.05.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c79.
2. Стан земельних відносин в Україні. Факти. Ставлення українців до земельної реформи та ринку землі. *Соц. дослідження*. 2019. №2. URL: <http://kse.org.ua/uk/research-policy/land/analytical/?newsid=2569>.
3. Опитування: за відкриття ринку землі – лише 24% українців: URL: <http://hromadske.ua/amp/posts/opituvannya-za-vidkrittya-rinku-zemli-lishe-24-ukrayinciv>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ В УКРАЇНІ

Загороднюк А. Ю.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В більшості випадків, коли йдеться про суб'єктивне право власності на землю, йдеться не про власне «землю», а про «земельну ділянку» оскільки лише земельна ділянка може бути об'єктом, яким можна володіти на праві власності, річчю – «предметом матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки» (ст. 179 ЦКУ; див. також ст. 125 та ін. ЗКУ), а отже, майном (ст. 190 ЦКУ). Таким чином, усталений термін «право власності на землю» в більшості випадків фактично означає «право власності на земельну ділянку». Об'єктом права державної та комунальної власності, окрім сформованих у встановленому порядку земельних ділянок, є також цілі території (землі), які формальному землевпорядному підходу до визначення земельних ділянок не відповідають, оскільки не мають чітко встановлених меж, кадастрових номерів тощо. Наприклад, до цих пір не завершена процедура демаркації державного кордону, у зв'язку із цим значні території, що безумовно належать до державної власності, не мають чітко визначених меж, нечітко визначені також межі багатьох населених пунктів. Між тим, навіть такі території в цілому відповідають поняттю земельної ділянки, оскільки мають визначене просторове розташування.

Професор Н. І. Титова слушно вважає, що при визначенні об'єкта правового регулювання необхідно розмежовувати поняття «земля» і «землі» (так само, як «вода» і «води»). Земля, на її думку, це відокремлена від природного середовища працею людини частина (маса) речовини, вміщена в якусь місткість. У такому вигляді це об'єкт майновий, цивільно-правовий. Під землями як об'єктом земельного права необхідно розуміти саме природний компонент, не вилучений з довкілля, а органічно в нього вплетений, який взаємодіє з водами, лісами та іншими природними ресурсами [1, с. 10].

Отже, в умовах ринкової економіки і товарно-грошових відносин земельна ділянка і побудовані на ній будівлі та споруди розглядаються як єдиний об'єкт права власності. У разі переходу права власності на будівлю і споруду (нерухомість) разом із цими об'єктами переходить земельна ділянка у розмірах, визначених договором або передбачених земельним законодавством, а також право власності чи право користування на земельну ділянку без зміни її цільового призначення, якщо інше не передбачено договором.

Громадяни України можуть бути суб'єктами права власності на земельні ділянки за наявності у них цивільної правоздатності і дієздатності. Правоздатність громадянина визнається в Україні однаковою мірою за всіма громадянами України. Вона виникає з дня народження громадянина і триває до кінця його життя. Дієздатність громадянина в повному обсязі виникає з настанням повноліття, тобто після досягнення 18-річного віку. У випадках, коли громадянин одружується до досягнення 18-річного віку, він набуває повної дієздатності з часу одруження. Для жінок такий вік може настати з 17 років. Особа, яка досягла 14 років, має право подавати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника (ст. 1260 ЦК України). Юридична особа — це спеціальний абстрактний суб'єкт права власності, земельних, майнових і господарських відносин. За статтею 81 ЦК України 2003 р. юридичні особи залежно від порядку їх створення поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. ЗК України

право колективної власності на землю не передбачене. За таких умов такі суб'єкти права власності на землю як фермерське господарство, сільськогосподарські кооперативи тощо є юридичними особами, і як такі вони виступають у цивільних і земельних правовідносинах як юридичні особи приватного права. Згідно зі ст. 84 ЗК України право державної власності на землю набувається і реалізується державою в особі органів вищої, центральної та місцевих органів виконавчої влади, а також в особі державних органів приватизації, центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів. Відповідно до ч. 1 ст. 116 ЗК України громадяни та юридичні особи набувають права власності та права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, або державних органів приватизації, або центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми управління земельними ресурсами міст України / під. ред. М. Федорченка і О. Янова. – К.: ІРЦ «Реформування земельних відносин в Україні», 2004. – 60 с.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print>.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕНАЛЕЖНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ СТОРІН ДЛЯ ПОНОВЛЕННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

*Льків Н. В., канд. юрид. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Законодавство гарантує добросовісним орендарям можливість довготривалого користування земельною ділянкою, закріпивши у ст. 33 Закону України «Про оренду землі» переважне право орендаря перед іншими особами на укладення договору оренди землі на новий строк (поновлення договору оренди землі). Але як слушно зазначено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2018 р., реалізація цього права можлива лише за умови дотримання законодавчо встановленої процедури і строків [1].

У цій процедурі важливе значення має встановлення волевиявлення обидвох сторін на поновлення дії договору, що може виражатися у формі листа-повідомлення орендодавця про заперечення у поновленні договору оренди землі, який направляється у місячний термін після надіслання орендарем листа-повідомлення з проектом додаткової угоди або протягом одного місяця після закінчення строку договору, якщо орендар продовжує користування земельною ділянкою.

Зі змісту ч.5 ст.33 Закону України «Про оренду землі» слідує, що такий лист повинен містити аргументи для відмови. На цьому акцентується у ряді судових рішень. Так, у постанові Палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС від 16 вересня 2019 р. вказується, що заперечення орендодавця стосовно невідповідності листа-повідомлення орендаря із проектом додаткової угоди вимогам закону не можуть бути відхилені без наведення відповідних причин, а мають бути обґрунтованими і містити конкретні посилання

на порушення закону, зазначені у листі-повідомленні або проекті додаткової угоди, або містити конкретні істотні умови договору, щодо яких орендодавець пропонує зміни [2].

Правозастосовча проблема у реалізації норми чинної ст.33 Закону України «Про оренду землі» пов'язана з формою повідомлення сторонами про свій намір поновити договір оренди. Судова практика є суперечливою. Так, щодо відправлення листа повідомлення орендарем орендодавцеві в ухвалі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 жовтня 2014 р. зазначається, що законом не вимагається направлення орендарем такого повідомлення з проектом додаткової угоди рекомендованим поштовим листом, під розпис [3]. Відображена така позиція і у постанові ВС від 23 листопада 2016 р. у справі №594/153/16-ц).

Паралельно має місце і протилежна практика. Так, у постанові Вищого господарського суду від 14 березня 2017 р. наголошується на відсутності документів, що підтверджували б надання поштових послуг та відповідно відправлення листа орендодацю з проектом додаткової угоди [4].

Щодо відправлення орендодавцем відповіді на лист-повідомлення орендаря також склалася різна судова практика. Так, в ряді випадків Верховний Суд вказує на те, що законом доказів отримання такого заперечення орендарем за наявності доказів його відправлення орендодавцем не вимагається (постанова КГС від 18 червня 2019 р. у справі №912/1342/18), а в інших окреслює коло належних доказів такого отримання, зокрема відомості з офіційного веб-сайту Укрпошти за штрихкодним ідентифікатором (постанова КГС від 16 липня 2019 р. у справі №925/797/18, постанова КЦС від 17 липня 2019 р. у справі №392/38/17 та від 10 вересня 2018 р. у справі №920/739/17). І навіть в окремих справах вказується на відсутність в матеріалах справи доказів отримання наданих суду копій листів-заперечень орендодавця як одну з підстав для задоволення позовних вимог (постанова КГС від 6 лютого 2019 р. у справі №922/703/18).

У постановах КЦС від 22 травня 2019 р. у справі №233/844/18, від 10 жовтня 2019 р. у справі № 233/848/18 зокрема, зазначено, що зміст поняття «повідомлення» передбачає не тільки направлення відомостей, з якими особу слід ознайомити, а і їх отримання цією особою.

При цьому важливо, що подекуди має значення і встановлення правильності адреси направлення відповідного заперечення. Зокрема, у постанові КГС від 24 квітня 2019 р. звернуто увагу на те, що у листі, адресованому орендодавцю, про поновлення договору оренди землі орендар повідомив орендодавця про своє нове місцезнаходження та просив надати відповідь за цією адресою. Проте відповідно до наявного в матеріалах справи опису вкладення лист-заперечення, який відповідач надіслав позивачеві протягом одного місяця після закінчення строку спірного договору оренди, було надіслано на іншу адресу [5]. Це стало підставою для скасування прийнятих судами рішень про відмову у задоволенні позовних вимог.

Має місце думка, що більш обґрунтованою вбачається позиція судів, які вважають, що орендар не зобов'язаний надавати суду докази надходження листа-повідомлення про бажання поновити договір, адже законодавство не встановлює вимог до способу відправлення листа-повідомлення (по суті, обов'язку переконатися в тому, що лист дійшов до орендодавця, в орендаря немає, якщо, звичайно, правильно була вказана адреса, зазначена в договорі оренди або в іншій домовленості між сторонами) [6].

Однак, виходячи з того, що однією із фундаментальних засад цивільного права, відповідно до ст. 3 ЦК України, є принцип добросовісності, що означає прагнення особи сумлінно використовувати цивільні права та забезпечити

виконання цивільних обов'язків, то установивши у такий спосіб певну межу поведінки учасників цивільних правовідносин, законодавець закріпив обов'язок кожного суб'єкта сумлінно здійснювати свої цивільні права та виконувати цивільні обов'язки, у тому числі передбачати можливість завдання своїми діями (бездіяльністю) шкоди правам та інтересам інших осіб. Недотримання цього принципу може призвести до порушення прав та інтересів сторін договору. Саме тому у конкретних правовідносинах, зокрема щодо поновлення договору оренди землі, добросовісність сторін по суті становить гарантію дотримання прав іншої сторони.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова ВП ВС від 10 квітня 2018 р. у справі № 594/376/17-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73532500> (дата звернення: 01.02.2020).
2. Постанова Палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС від 16 вересня 2019 р. у справі № 908/2314/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84944522> (дата звернення: 01.02.2020).
3. Ухвала Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 жовтня 2014 р. у справі №6-16574св14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40997577> (дата звернення: 01.02.2020).
4. Постанова ВГС від 14 березня 2017 р. у справі №911/891/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65345185> (дата звернення: 01.02.2020).
5. Постанова КГС від 24 квітня 2019 р. у справі № 912/191/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81402200> (дата звернення: 01.02.2020).
6. Степаненко Ю. М. Особливості пролонгації договору оренди нерухомості: теорія і практика. *Юридичний радник*. 2012. № 6(66). URL: uradnik.com.ua/stati/d0-be-d1-81.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ДЕРЖАВІ

Козолис А. Р.

*Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів*

Екологічне право мов грати повинно захищати людей та довкілля, і як щираленька піклуватися про їх розвиток та збагачення. Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України. Економіці України притаманна висока питома вага енергоємних технологій, впровадження та нарощування яких здійснювалося найбільш «дешевим» способом – без будівництва відповідних очисних споруд так як витрати на реалізацію природоохоронних програм і заходів потребують значних коштів. Це було можливим за відсутності ефективно діючих правових, адміністративних та економічних механізмів природокористування. Такі процеси тривали десятиріччями і призвели до різкого погіршення стану здоров'я людей, зменшення народжуваності та збільшення смертності, а це загрожує вимиранням і біологічно-генетичною деградацією народу України. Тільки 35% наших юнаків допризовного віку і стільки ж дівчат є практично здоровими, решта мають ті чи інші хвороби. Це означає, що над генофондом української нації нависла серйозна загроза, пов'язана зі станом довкілля, а екологічна ситуація в державі потребує негайного покращення.

Піком екологічних лих, що спіткали Україну, стала катастрофа на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року. Її наслідки виходять далеко за межі проблем довкілля і переростають у низку соціально-економічних, медико-біологічних, психологічних, морально-етичних, світоглядних і культурних проблем.

У §26 Декларації ООН про навколишнє середовище записано, що держави відповідають за те, щоб діяльність на їх територіях не завдавала шкоди довкіллю в інших державах. Але, на жаль цього принципу часто не дотримуються, і не лише у разі транскордонного перенесення шкідливих речовин повітряними потоками але і річками з одної країни в іншу.

Останнім часом розпочалася торгівля токсичними відходами, яка набула міжнародних масштабів. Щоб обійти законодавчі акти, які забороняють безконтрольне захоронення токсичних відходів, а також не витратити великих коштів на їх переробку, виробники відходів розвинених країн переправляють їх у країни, де недосконале екологічне законодавство або є впливові злочинні елементи, які йдуть на все заради наживи, навіть на погіршення стану навколишнього середовища свого краю. Лише за останні роки було здійснено близько 40 спроб захоронити на території України речовини (230 т промислових відходів та понад 100 т хімікатів, 390 т пластикових упаковок тощо).

У шести областях України розташовані регіональні підприємства УкрДО "Радон" з переробки та зберігання радіоактивних відходів, які приймають на зберігання радіоактивні відходи від усіх галузей народного господарства. Ці підприємства також не мають установок для первинної переробки відходів.

Україна належить до країн з дуже розвинутим використанням джерел іонізуючого випромінювання у багатьох сферах господарства і наукової діяльності. На даний час існує близько 8 тисяч підприємств та організацій, які використовують понад 100 тисяч джерел іонізуючого випромінювання.

Всі суб'єкти права власності проголошуються рівними перед законом, але, на жаль, все це є декларативним по відношенню до екологічного стану України, хоча дуже важливо з правової точки зору. Ще треба багато зробити по впорядкуванню законодавства з цього питання, але слід подбати й про те, щоб додержання екологічних вимог було вигідним для підприємств – лише тоді вони його виконуватимуть. Застосуванням тільки засобів адміністративного впливу (контроль, адміністративна відповідальність конкретних керівників підприємств) ще ніколи не вдавалося забезпечити ефективного дотримувannya законодавства.

Одна з основних проблема розвитку екологічного законодавства сьогодні полягає у тому, що закони, які приймає Верховна Рада, ще часто мають декларативний характер, вони не є законами прямої дії, як Конституція. Закони приймаються, а в них міститься багато посилань на інші законодавчі акти – і виникає необхідність у прийнятті додаткових положень чи навіть змін.

Але ж якщо ми передбачили у Конституції України, що норми екологічної безпеки вирішуються законодавчими актами, то вже ніякі постанови Кабінету Міністрів чи рішення міністерств і відомств не можуть регулювати цієї сфери. Загалом же першочергова причина тієї екологічної ситуації, яку ми маємо нині в Україні, – екологічний та еколого-правовий нігілізм, ігнорування вимог екологічної безпеки у господарській діяльності.

Потрібний особливий юридичний режим використання небезпечного середовища (здійснення заходів щодо очищення території, обмеження і заборона різних видів екологічно небезпечної діяльності тощо) або здійснення комплексу заходів на тій території, де є потенційні природні джерела прояву небезпеки чи здійснюються екологічно небезпечні види діяльності та експлуатуються відповідні об'єкти. Необхідно також передбачати особливий статус осіб, які тимчасово або

постійно знаходяться в зоні підвищеного екологічного ризику, та тих, що постраждали внаслідок дії екологічно небезпечних чинників.

Практичне відображення екологічності тісно пов'язано в першу чергу з державним регулюванням процесів природокористування. Нове в даній проблемі є еквівалентність обміну між державою, природою та людиною, яка базується на законодавчих, організаційно-технічних рішеннях. Ця проблема на сучасному етапі є дуже гострою. Вона була сформована протягом двох століть і нині набула свого критичного значення. Тому існує об'єктивна необхідність втручання держави в природно-екологічну сферу з метою досягнення збалансованого стану, держава також повинна закласти основи глобального еколого-економічного партнерства між суб'єктами підприємництва, між іноземними партнерами, на рівні планетарного співробітництва заради виживання і подальшого розвитку України, а також всієї цивілізації.

Як свідчить досвід, проводити ефективну політику невиснажливого розвитку в державі досить важко навіть за умов процвітаючої економіки. Тим складнішою виглядає ця проблема в Україні, відновленій державі, яка переживає успадковану глибоку системну кризу і змушена одночасно вирішувати безліч проблем: економічних, соціальних, екологічних...

Незважаючи на проблематику в екологічній сфері, сьогодні, на межі третього тисячоліття, Україна намагається стати державою, надійним партнером щодо вирішення глобальних і регіональних проблем у європейському і світовому співтоваристві, так як у нас багатий природно-ресурсний потенціал та високоосвічене населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України.
2. Про Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. Офіційний вісник України. 2011 №3.
3. Екологічне право України: підручник. Дрогобич: Коло, 2012.
4. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія/ за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2012.

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

Лисенко В. В.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Право власності на землю, дорогу якому проклала Постанова Верховної Ради України від 18 грудня 1990 року і яке було закріплено Конституцією України, виявилось однією з найбільш складних конструкцій для впровадження в українську правову дійсність.

Особливістю права власності на землю в Україні є те, що форми прав на землю визначені законодавством «за суб'єктом». Конституцією України встановлено, що земля може перебувати в державній, комунальній і приватній власності. Таким чином, визначено коло суб'єктів, що володіють правом власності на майно, а також встановлено, що залежно від суб'єкта, який володіє правами на землю, визначаються права і обов'язки, що складають зміст того чи іншого виду права власності на землю.

Суб'єкт права власності на землю – це особа, що здійснює володіння, користування і розпорядження земельною ділянкою на підставі закону. Права всіх суб'єктів права власності на землю рівні і захищаються способами, встановленими законом. До суб'єктів правових відносин, пов'язаних з виникненням права власності на землю, відносяться також особи, що вступають у відносини з приводу отримання даного права. Громадяни і юридичні особи як суб'єкти об'єднані змістом права приватної власності на землю, яке їм надано законодавством.

Об'єктом права власності на землю виступає земельна ділянка, яка, згідно з цивільним правом, має такі ознаки, як:

а) обігоспроможності, тобто земельна ділянка може вільно відчужуватися або переходити від одної особи до іншої чи іншим способом, якщо вона не вилучена з обігу чи не обмежена в обігу;

б) земельна ділянка як об'єкт цивільного права є нерухомим майном;

в) земельна ділянка залежно від того, чи можливий її переділ без шкоди для її господарського призначення чи ні, може бути визнана ділимим чи неділимим майном;

г) наступною ознакою земельної ділянки як об'єкта цивільного чи земельного права є те, що продукція і доходи, отримані внаслідок використання земельної ділянки, належать особі, що використовує цю ділянку на законних підставах.

Ще однією ознакою можна вважати те, що об'єктом права власності земля виступає як обмежена в просторі земельна ділянка.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.

ДО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ЧЛЕНІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ

Ліщук Р. Л.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Зважаючи на особливе правове становище членів виробничих кооперативів, яке обумовлене включенням їх у майнові відносини з цими підприємствами, а також здійснення ними особисто і безпосередньо функцій управління, правовий режим праці в них набуває істотних відмінностей порівняно з умовами, передбаченими трудовим законодавством. Саме ці відмінності і повинні бути відображені у спеціальному законодавстві, яке регулює основні питання діяльності зазначених суб'єктів господарювання. Норми законодавства про працю розповсюджуються на трудові відносини членів кооперативів, але вони повинні застосовуватись у випадках, коли спеціальним законодавством, локальними нормативно-правовими актами та індивідуально-договірними актами трудові відносини в цих суб'єктах господарювання не врегульовано.

Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» не на достатньому рівні врегульовано майнові і земельні відносини в сільськогосподарських виробничих кооперативах. Особливо, це стосується формування пайового фонду

таких кооперативів за рахунок земельних та майнових паїв. Тому, ці особливості необхідно сформулювати у окремому розділі (статті) даного Закону. Слід конкретизувати також ряд понять, які зустрічаються в ньому. Так, під пайовим внеском пропонуємо розуміти обов'язковий внесок засновника, члена (асоційованого члена) кооперативу, що має вартісний вираз і здійснюється шляхом передачі до пайового фонду належного особі на праві власності майна, у тому числі грошей, майнових прав і земельної ділянки. Пай члена (асоційованого члена) кооперативу можна визначити як частину пайового фонду сільськогосподарського виробничого кооперативу, яка пропорційна розміру здійснених членом кооперативу внесків (майнового внеску, додаткових внесків, нарахованих відсотків на пай) існує у вартісному виразі, при виході (виключені) з кооперативу може бути витребуваний у натурі, грошах або, за бажанням цінними паперами. Форми повернення паю (натурою, грошми) є рівноцінними. Право на пай можна охарактеризувати наступними ознаками: 1) воно засноване на членстві у кооперативі; 2) посвідчується пайовою (членською) книжкою; 3) носить зобов'язальний характер, який полягає у забезпеченні кооперативом права вимоги його членів про щорічне нарахування часток доходу на пай, виділення паю в натурі, грошах або, за бажанням цінними паперами при виході (виключенні) з кооперативу і отриманні майна кооперативу у разі його ліквідації пропорційно вартості паю; 4) може бути переуступлене іншому членові кооперативу, або третій особі за згодою кооперативу; 5) може успадковуватись.

Щоб запобігти неправомірній практиці обмеження права приватної власності громадян на їх майно, на законодавчому рівні необхідно закріпити основні умови отримання паю та інших виплат, які передбачені статутом, у разі виходу (виключення) з кооперативу. На наш погляд, у разі припинення членства, кооператив має право вибрати ділянку на свій розсуд, але у відповідності з розміром здійсненого особою пайового внеску, його якісними та іншими характеристиками. При цьому, кожний член повинен бути захищений від зловживань з боку посадових осіб кооперативу і гарантовано отримувати рівнозначну земельну ділянку. Допущення компенсації у грошовій або майновій формі, по-перше, суперечить Закону «Про сільськогосподарську кооперацію» по-друге, може сприяти обезземеленню селян. Зважаючи на те, що земля є особливим об'єктом нерухомості та з метою захисту прав дрібних сільськогосподарських товаровиробників – власників земельних ділянок, вважаємо за доцільне врегулювати питання укладення договорів ренти земельних ділянок в Земельному кодексі України.

З метою належного правового регулювання управлінських відносин, пропонуємо на законодавчому рівні закріпити обов'язковість письмового повідомлення членів про дату, місце проведення та порядок денний загальних зборів; порядок повторного скликання зборів; а також можливість припинення повноважень голови правління, членів правління, спостережної ради та ревізійної комісії за рішенням загальних зборів і відповідно відкликання до завершення строку, на який вони були обрані. Також, слід зазначити, що питання, які відносяться до виключної компетенції загальних зборів не можуть бути передані іншому органу управління, адже це є однією з гарантій здійснення кооперативного самоврядування.

Зважаючи на те, що введення Законом України «Про кооперацію» інституту представницької демократії практично відсторонює від участі в управлінні справами значну кількість членів кооперативу, на законодавчому рівні мають бути встановлені додаткові гарантії для тих осіб, які не беруть в них участі. Зокрема, у вищезазначеному законі необхідно передбачити мінімальну кількість членів кооперативу, які мають право делегувати уповноважених. Крім того, у статуті кооперативу, яким передбачено існування такого органу управління як збори уповноважених, повинна міститись

інформація про: кількість осіб, від якої обирається один уповноважений; термін повноважень зазначених осіб, порядок обрання уповноважених; правове становище таких зборів (чи є вони єдиним вищим органом управління кооперативом чи вони діють одночасно з загальними зборами; їх компетенція (встановлення тих питань, рішення яких належить до виключної компетенції загальних зборів). Також є неправомірною практика проведення опитувань в кооперативах без: 1) закріплення такої можливості на законодавчому рівні; 2) проведення тільки у випадках, передбачених статутом; 3) за умови, що статутом визначено коло питань, прийняття рішень за яким шляхом опитування не допускається.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 року № 469/97-ВР // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80/print>.
2. Аграрне право України: Підручник / За ред. В.З. Янчука. – 2-е вид., перероб. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 720 с.
3. Глусь Н.С. Корпорації та корпоративне право: поняття основні ознаки та особливості захисту: Автореф. дис...канд. юрид. наук 12.00.03 / Київ. Нац. ун-т. ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 23 с.
4. Кибенко Е.Р. Корпоративное право Украины: Учебное пособие. –Х.: Эспада, 2001. – 288 с.
5. Кучеренко І.М. Правове регулювання діяльності виробничих кооперативів // Правова держава: Щорічник наук. пр. – К.: ІДП НАН України; Видав. Дім «Ін Юре», 2002. – Вип. 13. – С. 153- 160.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДІ

*Маринич Д. В., Поліщук Л. В.,
Смілянська ЗОШ №7,
Кузнецова Л. В., канд. юрид. наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Поняття «екологія» має грецьке походження, що означає вчення про житло, про умови життя людини. Спочатку екологія зародилася як суто біологічна наука про взаємовідносини «організм – середовище». Стрімкий розвиток цивілізації став поштовхом витіснення інтересу до сучасної екології далеко за біологічні межі. Так, вийшовши з лона біології, вона перетворилась на розгалужену галузь знань, яка охоплює широкий спектр проблем особливостей взаємодії людини з природним середовищем.

Однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою. Важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є освіта людини в області навколишнього середовища, екологічне виховання всього населення, а особливо молоді. Сучасна напружена екологічна ситуація вимагає спеціального вивчення особливостей ставлення молоді до природи в різних культурах. Більшість людей переконана, що саме культура є тим головним, ключовим аспектом, що відрізняє людське і соціальне буття від існування дикої природи [3].

Всім зараз відомо, що екологічна проблема виростає в проблему перетворення стихійного впливу людей на природу, в свідомо цілеспрямовану, планомірно розвиваючу взаємодію з нею. Така взаємодія може бути здійснена при наявності

в кожній людині достатнього рівня екологічної культури, екологічної свідомості, формування яких починається з раннього дитинства і продовжується все життя.

Сьогодні проблемі екологічної освіти в усьому світі приділяється велика увага. Вона включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, спрямована на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення України. Метою екологічної освіти є забезпечення саме екологічних знань та умінь. Екологічні знання повинні слугувати людині не тільки під час виконання професійних обов'язків, а й постійно в побуті, на відпочинку, під час навчального процесу та на робочому місці. Таке можливе лише за умови, коли екологічні знання переходять у найвищу форму звичок, а згодом у екологічну культуру. Організація системи екологічної освіти в Україні відбувається шляхом здійснення формальної екологічної освіти (дошкільні, шкільні, професійні, вищі й післядипломні освітні заклади, навчальні програми яких мають освітній мінімум екологічних знань) та неформальної (бібліотеки, громадські організації, засоби масової інформації, музеї) [2].

Свідоме і бережне ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства. Знання екологічних норм, закономірностей розвитку природи, знайомства з загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їх поведінки, проблемами, які виникають в їх житті, дуже часто з вини людини, дадуть можливість кожному відчутти особисту відповідальність за майбутнє природи [1].

Наразі сучасна молодь вступає в епоху не лише бурхливого розвитку науки і техніки, а й негативних наслідків ноу-хау та демографічного вибуху. Дедалі більше забруднення атмосфери, гідросфери та літосфери, накопичення величезних об'ємів відходів людської діяльності при одночасному виснаженні майже всіх видів природних ресурсів призвели до розвитку екологічної кризи. Людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура і свідомість. Сьогодні в усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невід'ємною частиною функціональної грамотності населення.

Реалії сьогодення доводять, що стан природного і соціального середовища став похідним від діяльності людини і, отже, цілком безпосередньо залежить відтепер від рівня культури людей і міри їхньої моральності. Людська діяльність багато в чому є такою, що не лише перетворює, але й змінює природу у прямому розумінні цього слова. Молодь повинна навчитися розуміти проблеми міста або села, в якому живе (місцева екосистема), мету формування заповідників та заповідних зон, знайомитися з глобальними проблемами екосистеми та з конкретною природою конкретного району, навчити уявляти, що буде в конкретному місті або селищі через 50-100 років [2].

Отже, у процесі формування екологічної культури молоді потрібно закласти у свідомість переконання, що все в нашому житті – від економіки до суспільної свідомості – так чи інакше пов'язано з екологією, з умінням поліпшувати навколишнє середовище.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вархолик Г.В. Виховання студентської молоді в контексті екологічної культури молоді [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9834/1/35.pdf>.
2. Гаць Я.М. Проблеми екологічного виховання молоді [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://intkonf.org/gats-yam-problemi-ekologichnogo-vihovannya-molodi/>.
3. Морозова Л.П., Кирилук І.А., Михалевич К.В. Проблеми екологічного виховання молоді та шляхи їх вирішення // Молодий вчений. 2015. № 12 (27). С. 49-52.

ДО ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНО-НЕБЕЗПЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Секрет В. О.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Екологічне законодавство України не містить чітко визначеного поняття еколого-небезпечної діяльності. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року містить види еколого-небезпечної діяльності, а саме: господарська, науково-дослідна, військова тощо [1].

Поняття «екологічно небезпечна дія» повинне охоплювати будь який свідомий вчинок особи, початок якого характеризується одноразовим проявом активності (руху) суб'єкта, який запускає певний механізм, і з запуском такого механізму (природного, технічного, біологічного, суспільного тощо) активність (рух, зрушення) суб'єкта вичерпується, причому зазначений вчинок обов'язково є чинником екологічного ризику, або запускає дію чинника екологічного ризику. Екологічно небезпечні дії є імпульсними, наприклад, при пострілі з рушниці одноразова активність (рух суб'єкта) призводить тут до екологічно негативних наслідків, тобто щойно суб'єкт зрушив чинник екологічного ризику, одразу цей рух припинився – дія вичерпалася. Не може бути тривалої екологічно небезпечної дії, оскільки кожна тривала дія охоплює кілька імпульсних рухів особи, наприклад, проїзд землями природно-заповідного фонду на транспорті включає в себе кілька рухів суб'єкта, які хоч і об'єднані спільним наміром, не є однією дією, а переходять у категорію сукупність дій. На практиці, найчастіше еколого-небезпечна діяльність виникає саме як сукупність дій, а не як одна дія, а втім, для уникнення правових суперечок, доцільно розповсюдити правовий режим еколого-небезпечна діяльність і на одноразову імпульсну дію [2, с. 350-353].

Важливим питанням при визначенні поняття еколого-небезпечна діяльність є питання її змісту, точніше – проблема протиправної бездіяльності як підстави відповідальності за екологічні правопорушення, піднята Дубовик О. Л. Адже в еколого-правовій науці справедливо до об'єктивної сторони екологічних правопорушень включають і бездіяльність, яка може виражатися у невиконанні певних екологічних обов'язків, наприклад, у царині охорони надр [3, с. 108].

На нашу думку, еколого-небезпечна діяльність це одна або більше дій у певній галузі, які справляють або можуть справити негативний з точки зору права вплив на довкілля, внаслідок чинників екологічного ризику, що такі дії супроводжують.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>.
2. Бондар Л. Екологічно небезпечна діяльність як об'єкт правового регулювання // Актуальні проблеми держави і права. Збірник наукових праць. – Вип. 12. – Одеса: Юридична література, 2001. – С. 350 – 353.
3. Дубовик О. Л. Механізм действия права в охране окружающей среды.- М.: Наука, 1984.- 168 с.
4. Ладимир Бондар. Критерії оцінки ступеня екологічної небезпеки діяльності людини // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2000. – Вип. 2. – С. 378 – 380.
5. Бондар Л. О. Про класифікацію видів екологічно небезпечної діяльності // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. – Вип. 121: Правознавство. – Чернівці: «Рута», 2001. – С. 71 – 74.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Хамула Д. С.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Земельне правопорушення – це суспільно шкідлива винна дія або бездіяльність, що протирічить нормам земельного права. Земельні правопорушення являють собою негативні соціальні явища, тому що посягають на земельний лад і правопорядок, покликаний забезпечити раціональне використання і охорону земель.

Причинами правопорушень в земельному праві нерідко бувають недоліки правового регулювання земельних відносин, безконтрольність за станом використання земельного фонду, недостатня юридична грамотність населення в земельному законодавстві. Відповідальність за порушення може наступати тільки при наявності повного складу правопорушення, яке характеризується чотирма елементами: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона і об'єктивна сторона правопорушення.

Суб'єктами земельних правопорушень можуть бути як окремі громадяни і посадові особи, так і працівники підприємств, установ, організацій. Правопорушниками можуть бути і державні органи, які незаконно розпоряджаються земельним фондом або здійснюють інші порушення діючих норм земельного права. Суб'єкти земельних правопорушень це юридичні та фізичні особи, які не обов'язково повинні бути землекористувачами або суб'єктами земельних відносин. Суб'єктивна сторона являє собою психічне ставлення суб'єкта до протиправного діяння, яке він здійснив.

Об'єктами земельних правопорушень можуть бути порушення права державної, колективної і приватної власності на землю, укладений порядок землекористування і охорони земель, права та інтереси окремих громадян, підприємств, установ, організацій. Змістом земельних правопорушень є дії або бездіяльність, які суперечать вимогам норм земельного законодавства. Вони (дія або бездіяльність) є суспільно шкідливими і виступають в формі винних дій або бездіяльності. Об'єктивна сторона земельного правопорушення – це конкретні дії правопорушника, які посягають на земельні інтереси учасників земельних відносин [2].

Юридична відповідальність за скоєне правопорушення настає в тому випадку, якщо в законодавстві закріплений склад правопорушення і встановлені санкції до правопорушників. Земельні правопорушення регламентуються не тільки земельним правом, тому до порушників земельних прав відносин застосовують також санкції, які встановлені цивільним, адміністративним, кримінальним, трудовим та іншим законодавством. Підставами юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства є склад правопорушення, деліктоздатність (осудність, дієздатність) суб'єкта і наявність законодавства.

У ст. 211 ЗК України закріплено перелік видів правопорушень земельного законодавства. До них віднесено: укладення угод з порушенням земельного законодавства; самовільне зайняття земельних ділянок; псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами; розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель; невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням; порушення строків

повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; знищення межових знаків; приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок; непроведення рекультивації порушених земель; знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень; невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту; відхилення від затверджених в установленому порядку проектів землеустрою; використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без затверджених у випадках, визначених законом, проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь; ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них; порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок; порушення строку видачі державного акта на право власності на земельну ділянку [1].

Цей перелік не є вичерпним. Законодавством України можуть бути встановлені й інші види правопорушень, зокрема таких, як придбання земельних ділянок за рахунок доходів, одержаних від злочинної діяльності [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print>.
2. Поняття, види та склад земельних правопорушень [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://sites.google.com/site/igroupteamsite/zep/ponatta-vidi-ta-sklad-zemelnih-pravoporushen>.
3. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності [Електронний ресурс] Режим доступу: https://pidruchniki.com/15410104/pravo/zemelnepravoporushennya_pidstava_yuridichnoyi_vidpovidalnosti.

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

*Шведенко І. О.,
НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Земельні спори – це вид правовідносин, пов'язаних із розв'язанням розбіжностей, які випливають з порушення права власності та права користування земельною ділянкою, а також відводом або вилученням землі, що виникають між власниками землі та землекористувачами, іншими особами, органами місцевого самоврядування та державними органами, що здійснюють управління земельними ресурсами.

Відповідно до ч. 1 ст. 158 ЗКУ земельні спори вирішуються судами, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів. Перелік органів, які уповноважені розглядати та вирішувати земельні спори, є вичерпним і поширювальному тлумаченню не підлягає.

Виключно судами вирішуються земельні спори щодо:

— володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб;
— розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей (див.: ч. 2 ст. 158 ЗКУ).

Органи місцевого самоврядування вирішують земельні спори у межах населених пунктів щодо:

— меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян;
— додержання громадянами правил добросусідства;
— розмежування меж районів у містах (див.: ч. 3 ст. 158 ЗКУ).

Органи виконавчої влади з питань земельних ресурсів вирішують земельні спори щодо:

— меж земельних ділянок за межами населених пунктів;
— встановлення обмежень у використанні земель та земельних сервітутів (див.: ч. 4 ст. 158 ЗКУ). Зазначимо, що органи місцевого самоврядування та органи з питань земельних ресурсів здійснюють виключно позасудовий розгляд і вирішення земельних спорів.

Причинами подання заяви про вирішення земельного спору можуть бути:

— порушення прав та законних інтересів власників землі або землекористувачів;
— територіальний земельний спір;
— уявлення, що невірно склалось у заявника щодо належного йому права або про порушення його права (у цьому випадку подання зазначеної заяви може бути результатом перебування заявника у добросовісній омані стосовно належних йому прав або факту їх порушення).

Сторони, які беруть участь у вирішенні земельного спору, мають право знайомитися з матеріалами провадження, робити з них виписки, брати участь у розгляді земельного спору, подавати документи та інші докази, порушувати клопотання, давати усні і письмові пояснення, заперечувати проти клопотань та доказів іншої сторони, одержувати копію рішення щодо земельного спору, і, у разі незгоди з цим рішенням, оскаржувати його (див.: ст. 160 ЗКУ).

Перелік прав та обов'язків сторін при розгляді земельного спору, визначений положеннями зазначеної вище статті, не є вичерпним.

По-перше, частина прав сторін земельного спору передбачена в інших статтях глави 25 ЗКУ, зокрема: право бути завчасно повідомленим про час і місце розгляду справи, право сторони дати офіційну згоду на розгляд спору за її відсутності (ч. 2 ст. 159 ЗКУ), право сторони вимагати від вищого органу або суду призупинення виконання рішення або продовження терміну його виконання (ч. 4 ст. 161 ЗКУ). По-друге, частина прав сторін впливає з необхідності забезпечення вмотивованості, законності та обґрунтованості рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print>.

Секція 7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

ПРО ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ У ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОМУ АПАРАТІ ПОДАТКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Баїк О. І., д-р юрид. наук

Національний університет «Львівська політехніка»

У сучасному понятійно-категоріальному апараті податкового права України чимало понять, категорій та термінів є достатньо складними для розуміння. Водночас серед наукової спільноти поживало обговорення окремої його складової – оціночних понять, застосування яких є поширеним у податковому законодавстві. Як слушно зауважують Т. О. Коломєць, П. С. Лютіков та О. Г. Глухий, використання у текстах податкових нормативно-правових актів норми з оцінними поняттями зумовлено низкою чинників: 1) об'єктивними – потребою ефективного правового регулювання суспільних відносин, де неможливо використати формалізовані поняття; 2) суб'єктивними – невмінням і/або небажанням підібрати необхідні складові юридичної техніки та сформулювати формалізоване поняття права [1, с. 18].

М. П. Кучерявенко, розглядаючи особливості розсуду в податково-правовому регулюванні, підкреслює, що, аналізуючи співвідношення конструкцій «розсуд» та «оціночні поняття», важливо розмежовувати, з одного боку, розсуд на рівні певних правових наслідків, що може впливати на права і обов'язки учасників відносин, так і режим їх реалізації та забезпечення і, з іншого боку, оціночні поняття як елемент юридичного складу, законодавчо закріпленого, що передбачає певну варіативність на стадії правозастосування. На його думку, якщо з розсудом пов'язано можливість кількох варіантів розвитку подій, правової оцінки ситуації, які засновані на діючому законодавстві і є законними, то оціночне поняття передбачає вибір єдино правильного, заснованого на нормі закону варіанта оцінки або рішення [2, с. 39].

Своєю чергою, О. Г. Глухим доведено, що оціночні поняття – об'єктивно необхідна складова податково-правових норм. Тому вони посідають важливе місце в понятійному апараті податкового права та відображають загальні ознаки цієї підгалузі фінансового права, а саме: імперативність правового регулювання податкових відносин, майже повну відсутність свободи платників податків у питаннях тлумачення податково-правових норм на свій розсуд, економічний зміст урегульованих відносин. Водночас, на відміну від цивільного права, оціночні поняття, хоча й містяться в податковому праві, проте не характерні для нього. Ці поняття суттєво ускладнюють процеси гармонізації та інформатизації вітчизняного податкового законодавства, оскільки їх незамкнена структура щоразу вимагає втручання свідомості суб'єкта податкових відносин для їх співставлення з обставинами податкової справи і подальшої практичної реалізації [3, с. 12–13]. До прикладу, законодавець визначає, що «податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до ПК України, а збором (платою, внеском) – обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної

вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій (п. 6.1–6.2 ПК України) [4]. Вважаємо, що в даному випадку оціночними поняттями будуть «безумовний платіж до відповідного бюджету» та «спеціальна вигода», які, як свідчить податкове законодавство, трапляються у понятійно-категоріальному апараті податкового права. Потрібно зазначити, що термін «безумовний» у словниковій літературі роз'яснено як: а) не зв'язаний з обмежувальними умовами; б) той, який не викликає сумнівів [5, с. 68].

Водночас, як зауважує В. В. Борисенко, безумовний характер податку означає те, що сплата податку не пов'язана ні з якими зустрічними діями з боку держави. Надходження до бюджету відповідного рівня є ще однією ознакою податку. Відповідно до бюджетної класифікації відбувається розподіл податків між бюджетами і фондами. Надходження від сплати податків розподіляються між бюджетами з урахуванням відповідних норм Бюджетного кодексу України [6, с. 222–223]. Щодо «спеціальної вигоди», то зосередимось на тому, що вигода – це те, що дає добрі наслідки, якийсь прибуток; зручність у чомусь, сприятливі умови; те що створює зручності для людини [5, с. 124]. Саме сплата збору передбачає отримання певної вигоди його платником. Однак з отриманням спеціальної вигоди або вчиненням на користь таких платників будь-яких юридично значущих дій не пов'язана сплата військового збору, навпаки, сьогодні він є безумовним обов'язковим платежем. Тому, на думку А. С. Крутової, О. О. Нестеренко, І. С. Коробкіної, є всі підстави стверджувати, що за своїм змістом військовий збір має бути віднесено до категорії податків та перейменовано на військовий податок [7, с. 22–23]. Вважаємо, що в подальшому цю думку варто реалізувати, розробивши законодавчі пропозиції до ПК України.

Проаналізувавши наукові підходи та норми податкового законодавства щодо визначення оціночних понять у понятійно-категоріальному апараті податкового права України, зауважимо, що в окремих випадках наявною є потреба їх ґрунтовного роз'яснення з використанням спеціалізованої літератури. Вважаємо, що питання щодо значення та місця оціночних понять у понятійно-категоріальному апараті податкового права України є відкритим для обговорення та потребує подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коломоєць Т. О., Лютиков П. С., Глухий О. Г. Принципи дії оцінних понять у вітчизняному податковому праві. *Фінансове право*. 2014. № 3 (29). С. 17–20.
2. Кучерявенко М. П. Особливості розсуду в податково-правовому регулюванні. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2017. №1 (1). С. 37–41.
3. Глухий О. Г. Оціночні поняття в податковому праві України: автореф.: дис. ... канд. юрид. наук спец.: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Запоріжжя, 2013, 20 с.
4. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
5. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 848 с.
6. Борисенко В. В. Поняття та ознаки місцевих податків та зборів за законодавством України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право»*. 2014. Вип. 2. С. 221–226.
7. Крутова А. С., Нестеренко О. О., Коробкіна І. С. Особливості нарахування та обліку військового збору. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип. 1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_1_4.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФІЛАКТИКИ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

*Безруков Г. К.,
НК – Кузнецова Л. В., канд. юрид. наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Проблема дорожньо-транспортної аварійності була і залишається для України одним з найгостріших питань, що потребують цілеспрямованих зусиль усіх державних органів влади й громадськості. Автомобілізація як частина загального поступального розвитку суспільства, з одного боку, супроводжується численними економічними перевагами, з іншого – породжує комплекс проблем: ускладнюється процес дорожнього руху, зростають транспортний травматизм та збитки від пошкодження техніки і вантажу.

Зниження кількості порушень у дорожньому русі та дорожньо-транспортних пригод є можливим при застосуванні тих заходів, які відображають бажання людини їздити надійно. Це говорить про необхідність закріплення ідей безпеки у свідомості громадян. Зрозуміло, це слід проводити в рамках превентивних заходів, що сприяють позитивній для дорожньої безпеки поведінці. При такому підході, орієнтованому в першу чергу на людину, можна добитися правильної поведінки учасників дорожнього руху, а отже і зниження порушень [1].

Головним і найбільш ефективним напрямом діяльності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, фахівців служби безпеки дорожнього руху та військових колективів у боротьбі з аварійністю була і буде профілактика. Профілактика дорожньо-транспортних пригод – система заходів економічного, соціально-культурного, виховного та правового характеру, здійснюваних державними органами і громадськими організаціями з метою зниження рівня аварійності на автотранспорті, усунення її причини, забезпечення безпеки дорожнього руху [2, с.146].

На суспільному рівні профілактика здійснюється внаслідок поєднання державно-управлінських, економічних, політичних, правових, ідеологічних, організаційних та інших заходів, які не мають своїм спеціальним призначенням забезпечення безпеки дорожнього руху. Однак вони сприяють цьому, створюючи умови, виключаючи саму можливість правопорушень злочинів на автотранспорті. Спеціальні профілактичні заходи, у свою чергу, безпосередньо спрямовані на усунення конкретних криміногенних факторів.

Як і будь-яка інша діяльність, профілактика адміністративних правопорушень має свої певні цілі: усунення або взагалі нейтралізація причин адміністративних проступків та умов, що їй сприяють; обмеження дії негативних соціальних явищ та процесів, котрі не лежать у сфері адміністративної деліктності, але взаємопов'язані з нею; нейтралізація негативного впливу мікросередовища особи, які формують антисоціальну установку особи та впливають на мотивацію її поведінки; вплив на особу, котра за своїми морально-психологічними якостями здатна вчинити адміністративний проступок чи продовжувати протиправну діяльність [3, с.119].

Важливим засобом профілактики є правове виховання і правова пропаганда. Профілактична робота неможлива без виявлення причин негативних явищ і умов їм сприятливих. Профілактичні заходи можуть бути заходами загального порядку, спрямованими на велику спільність людей або носити індивідуальний характер.

Слід зазначити, що сучасна система управління суспільною свідомістю у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху має в своєму арсеналі досить широкий

спектр методів, що дозволяють управляти окремими індивідами і різними соціальними групами. Згідно з базою класифікації методів адміністративного управління існують два типи методів: а) переконання – система заходів правового та неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, що виявляється у здійсненні виховних, роз'яснювальних та заохочувальних методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання законів та інших правових актів; б) примус – психологічний або фізичний вплив державних органів та посадових осіб на певних осіб, з метою спонукати, примусити їх виконувати правові норми [4, с.301].

Надзвичайно важливо переконати громадян у тому, що дотримання правил дорожнього руху та відповідальність за дбайливе ставлення до учасників дорожнього руху лежить на кожному, і більшість дорожньо-транспортних пригод може бути упереджено не інакше, як законслухняною поведінкою цих учасників.

Ефективність функціонування цілісного механізму адміністративно-правової охорони відносин у сфері безпеки дорожнього руху передусім залежить від системи адміністративно-правових норм, які передбачають порядок застосування заходів протидії порушенням правил і стандартів у сфері безпеки дорожнього руху.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпека на дорогах залежить від кожного [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3416>.
2. Белих Д.В. Профілактика правопорушень у сфері дорожнього руху як складовий напрям адміністративної діяльності // *Право і суспільство*. 2019. № 4. Ч.2. С. 145 – 151.
3. Сторяров А. Л. Нові підходи щодо покращення безпеки дорожнього руху (за матеріалами іноземних джерел // *Автошляховик України (науково-виробничий журнал)*. 2019. грудень – листопад. № 6 (200). С. 114 -121.
4. Бесчасний В. М. Державне управління в сфері безпеки дорожнього руху: монографія. Дніпро.: ДДУВС, 2018. 476 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Безруков Г. К.,

НК – Кузнецова Л. В., канд. юрид. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З метою створення ефективних державно-управлінських механізмів, стратегічно важливими питаннями є формування та запровадження єдиної державної політики у сфері безпеки дорожнього руху. Державна політика у сфері безпеки дорожнього руху по-перше, має стати системою офіційно прийнятих у державі поглядів і дій щодо визначення цілей, завдань, принципів, основних напрямків та механізмів реалізації заходів у сфері безпеки дорожнього руху; по-друге, здійснюватися відповідно до Конституції України, чинного законодавства й інших нормативно-правових актів, загально-визначених принципів та норм міжнародного права; по-третє, реалізуватися шляхом цілеспрямованої та скоординованої діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян згідно з їхніми правами та повноваженнями в цій

сфері. Реалізація завдань державної політики у сфері безпеки дорожнього руху передбачає запровадження ефективного державного управління у цій сфері.

Державне управління у сфері безпеки дорожнього руху – це організована державою сукупність органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо забезпечення ефективного управління дорожнім рухом, мінімізації дорожньо-транспортних пригод та їх негативних наслідків, збереження життя та здоров'я учасників дорожнього руху, які здійснюють узгоджену діяльність у межах чинного законодавства України [1, с.26]. Головною метою державного управління у сфері безпеки дорожнього руху, є створення ефективних державно-управлінських механізмів, що гарантовано забезпечуватимуть захист суспільства від дорожньо-транспортних пригод та їх соціальних наслідків.

На сучасному етапі роль транспорту все більше зростає. Транспорт є тією кровоносною системою економіки, від стану і рівня розвитку якої безпосередньо залежить якість життя громадян та ефективність господарської діяльності. Адже галузь, будучи фундаментальною, має істотний вплив на такі важливі складові національної безпеки держави як економічна, політична, соціальна, військова та інші. Для України питання забезпечення транспортної безпеки мають особливе значення. Це пов'язано, насамперед, з розмірами території та геополітичним розташуванням нашої країни, з політичним і соціально-економічним курсами, спрямованими на подальше зміцнення суверенітету. Однак, на тлі зростаючих показників аварійності, травматизму, збитків, зносу технічних засобів вихід української транспортної галузі на шлях сталого розвитку із забезпеченням комплексної безпеки вельми ускладнений. Низький стан забезпечення дорожнього руху, збереження життя та здоров'я громадян є на сьогодні загрозою безпеці України.

Основними загрозами національної безпеки України у сфері безпеки дорожнього руху є: а) недосконалість національного законодавства, що регламентує питання забезпечення безпеки дорожнього руху; б) недостатній рівень координації та взаємодії компетентних органів державної влади, відповідальних за забезпечення безпеки дорожнього руху; в) незадовільний стан системи підготовки учасників дорожнього руху та профілактичної діяльності, спрямованої на попередження дорожньо-транспортних пригод та їх негативних наслідків; д) низькі експлуатаційні показники автомобільних шляхів, безпеки перевезень та організації дорожнього руху; е) відсутність ефективного механізму надання медичної допомоги потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах; ф) недостатній рівень інформаційно-технічного забезпечення у сфері безпеки дорожнього руху [2, с.24].

Зазначені загрози національній безпеці України у сфері безпеки дорожнього руху мають глобальний характер та потребують створення ефективних державно-управлінських механізмів з їх мінімізації. Заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху реалізуються шляхом координації та взаємодії між компетентними органами державної влади України. Вони зумовлюються пріоритетністю національних інтересів, всебічним аналізом глобальних викликів та загроз у сфері безпеки дорожнього руху та необхідністю вжиття своєчасних адекватних заходів з їх мінімізації.

Основними принципами, за допомогою яких забезпечується реалізація заходів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є: пріоритет прав людини та верховенство права; адекватність державно-управлінських заходів з мінімізації дорожньо-транспортних пригод та забезпечення безпеки дорожнього руху; державний контроль за організацією державного руху; соціальна свідомість та

обізнаність з питань безпеки дорожнього руху; особиста відповідальність громадян за збереження свого життя та здоров'я [3, с.249].

Забезпечення транспортної безпеки України ґрунтується на дотриманні Конституції України, законодавства України, норм міжнародного права. При цьому намічені завдання та заходи, що вживаються органами державної влади в галузі зміцнення транспортної безпеки повинні бути зрозумілі кожному суб'єкту і об'єкту транспортної безпеки, носити упереджувальний характер, забезпечувати рівність усіх і відповідальність кожного перед законом, спиратися на широку підтримку суспільства.

Забезпечення транспортної безпеки України, включає: своєчасне прогнозування і виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз транспортної безпеки; реалізацію довгострокових заходів щодо попередження і нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз транспортної безпеки; здійснення заходів спрямованих на профілактику та недопущення матеріальної та моральної шкоди від злочинної діяльності та надзвичайних подій на транспорті; інвентаризацію міжнародних вимог до забезпечення транспортної безпеки, розробку та реалізацію комплексу заходів спрямованих на якісне підвищення рівня транспортної безпеки України, приведення законодавства у відповідність з міжнародними стандартами транспортної безпеки [4, с.88].

Для ефективної реалізації принципів державного управління у сфері безпеки дорожнього руху необхідно на думку вчених та практиків застосувати політичні, соціальні та інтелектуальні механізми. Політичні механізми передбачають створення на національному рівні ефективної системи державного управління у сфері безпеки дорожнього руху, яка має стати пріоритетом у суспільстві. Соціальні механізми передбачають формування суспільної свідомості громадян щодо необхідності дотримання правил безпеки дорожнього руху, культури поведінки на дорогах, надання сприяння та допомоги учасникам дорожнього руху. Інтелектуальні механізми передбачають розроблення на державному рівні нормативних актів, стратегій, програм, спрямованих на мінімізацію дорожньо-транспортних пригод та їх соціальних наслідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Бесчасний В., Собакарь А. Державна політика транспортної безпеки України: актуальні питання реалізації / *Віче*. 2016. № 4. С. 25 – 29.
- 2.Бурбело Б.Ю., Головін А.П., Саєнко С.І. Безпека дорожнього руху: механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів забезпечення: монографія. Дніпро: ДДУВС, 2018. 271 с.
- 3.Герасимюк О.В., Бурлака О.В. Аспекти забезпечення безпеки дорожнього руху // *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України: Серія: військові та технічні науки*. 2017. № 1(59). С. 248 – 255.
- 4.Сапронов О. Основні напрямки забезпечення транспортної безпеки України // *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. № 4 (Рубрика: Механізми державного управління). С. 87 – 95.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ

Бесага І. В.

Львівський державний університет внутрішніх справ

На сьогоднішній день питання щодо реформування законодавчого регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері освіти та науки, звучать все частіше. Як впливає із кількості судових проваджень та політично забарвлених справ, особлива напруга тут зосереджується на окремих аспектах присудження/скасування наукових ступенів. Судова практика з цих питань є доволі неоднозначною: в одному випадку суди, посилаючись на закріпленій процесуальними нормами обов'язок доводити суб'єктом владних повноважень законність прийнятих рішень, стають на сторону особи, що вважає свої права порушеними, а у іншому – констатують широкі повноваження Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) та відсутність власних повноважень втручатися у його дискрецію.

До прикладу, Рішенням Одеського окружного адміністративного суду у справі № 815/5978/15 від 04.11.2016 р. (залишене в силі після апеляційного та касаційного переглядів), а також Постановою Шостого апеляційного адміністративного суду у справі № 826/10702/18 від 12.02.2019 р. (подано касаційну скаргу) не тільки визнано протиправним та скасовано Накази МОН, якими скасовувалися рішення спеціалізованих вчених рад про присудження наукових ступенів, але і встановлювалася вимога до МОН затвердити такі рішення та видати дипломи про науковий ступінь [4; 5].

За аналогічних позовних вимог, наприклад, Миколаївським окружним адміністративним судом у справі № 814/284/14 від 17.09.2014 р. (постанова в апеляційному порядку не оскаржувалася) та Львівським окружним адміністративним судом у справі № 813/725/16 від 20.12.2016 р. (постанова залишена без змін рішенням апеляційної інстанції), у задоволенні позову відмовляли з непрямым посиланням на виключні повноваження МОН щодо присудження наукових ступенів [6; 7].

Пропонована розвідка спрямована на аналіз окремих процесуальних, чи, скоріше, процедурних моментів присудження наукових ступенів, що виникають під час контролю за науковим рівнем дисертації та відповідності атестаційної справи законодавчим вимогам у МОН.

Відповідно до п. 3 Порядку № 567 розгляд і вирішення питань атестації наукових кадрів здійснює МОН за участю атестаційної колегії, яка діє відповідно до затвердженого ним положення [1].

Відповідно до п. 27 Порядку № 567 контроль за науковим рівнем дисертацій МОН здійснює за участю експертних рад з питань проведення експертизи дисертацій.

Відповідно до п. 8 Положення № 1058 передбачено, що Експертна рада відповідно до покладених на неї завдань бере участь, зокрема, у: 1) проведенні експертизи захищених дисертацій, якщо: дисертація містить таємну інформацію; дисертація надійшла до МОН у порядку переатестації; дисертація за рішенням МОН надсилалась до іншої спеціалізованої вченої ради для додаткового розгляду; здобувач наукового ступеня кандидата наук не має повної вищої освіти в галузі, з якої підготовлено дисертацію; здобувач наукового ступеня за основним місцем роботи не є науковим або науково-педагогічним працівником; 2) розгляді

документів атестаційних справ здобувачів наукових ступенів, дисертації яких розглядаються експертною радою [2].

З смислового та формально-логічного аналізу вищенаведених норм випливає, що експертна рада як дорадчий орган МОН проводить експертизу дисертації лише у декількох випадках, що прямо встановлені спеціальним нормативно-правовим актом — Положенням № 1058. Перелік підстав є вичерпним та не підлягає розширеному тлумаченню. Повноваження експертної ради щодо розгляду документів атестаційної справи поставлено у залежність від попередньо згаданого повноваження проводити експертизу. Відтак, встановлено, що експертна рада проводить експертизу дисертації та розгляд атестаційної справи лише умов, закріплених п. 8 Положення № 1058.

Згідно до п. 4. Положення № 1059 атестаційна колегія відповідно до покладених на неї завдань має наступні повноваження у сфері присудження наукових ступенів: 1) прийнятті рішень щодо: розгляду дисертацій, які розглянуті експертною радою з порушенням встановленої процедури або щодо яких до МОН надійшла додаткова інформація, яка не була врахована експертною радою, шляхом повернення до експертної ради для повторного розгляду або надсилання на додатковий розгляд до однієї зі спеціалізованих вчених рад або провідним ученим, фахівцям з відповідного наукового напрямку; утворення апеляційних комісій щодо присудження наукових ступенів чи присвоєння вчених звань або їх позбавлення; 2) затвердженні рішень спеціалізованих вчених рад про присудження наукових ступенів, у тому числі щодо переатестації вчених, яким присуджено наукові ступені в інших державах, та нострифікації дипломів про наукові ступені, виданих в інших державах, або скасовує такі рішення [3].

З наведеного вбачається, що атестаційна колегія МОН як дорадчий орган при ньому не наділена самостійним правом відступити від висновку експертної ради з питань проведення експертизи дисертаційних робіт Міністерства шляхом прийняття на власний розсуд остаточного рішення про затвердження чи відмову у затвердженні рішення про присудження наукового ступеня. Така позиція наведена, зокрема, в уже названому нами рішенні у справі № 826/10702/18 від 12.02.2019 р. Атестаційна колегія є процедурним органом. Таким чином, рішення атестаційної колегії МОН може бути предметом оцінки в ході судового розгляду.

Причиною для можливої незгоди атестаційної колегії МОН із позитивним висновком експертної ради можуть бути лише дві обставини: 1) виявлення конкретних порушень процедури розгляду дисертації зі сторони експертної ради міністерства; 2) надходження додаткової інформації, яка не була врахована експертною радою при розгляді дисертації.

У разі встановлення наявності однієї з двох конкретних підстав для незгоди атестаційної колегії МОН із висновком експертної ради, дана колегія не може ухвалити інше рішення щодо здобувача наукового ступеня, а має право лише на дві дії: 1) повернути дисертацію на повторний розгляд до експертної ради, або 2) надіслати дисертацію на додатковий розгляд до однієї зі спеціалізованих вчених рад або провідним ученим, фахівцям з відповідного наукового напрямку.

Відтак, у випадку відсутності підстав для розгляду дисертації та атестаційної справи експертною радою, атестаційна колегія, за єдиним винятком — надходження додаткової інформації, яка може вплинути на кінцеве рішення МОН, має лише один варіант поведінки — затвердити рішення спеціалізованої вченої ради.

З огляду на вищенаведене, можемо зробити висновок, що у випадку встановлення безпідставного (у супереч п. 8 Положення № 1058) направлення дисертаційної роботи та атестаційної справи на розгляд до експертної ради та винесення останньою негативного рішення-рекомендації щодо присудження особі

наукового ступеня, а також подальше затвердження такої рекомендації атестаційною колегією та, за нею, наказом МОН, рішенням суду про зобов'язання МОН затвердити рішення спеціалізованої вченої ради та видати відповідний диплом вважатиметься цілком законним та таким, що винесене без порушення меж дискреції суб'єкта владних повноважень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567
2. Положення про експертну раду з питань проведення експертизи дисертаційних робіт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09. 2011 року № 1058
3. Положення про атестаційну колегію Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, затвердженого Наказом МОН «Деякі питання присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» від 14.09.2011 № 1059
4. Постанова Львівського окружного адміністративного суду у справі № 813/725/16 від 20 грудня 2016 року
5. Постанова Миколаївського окружного адміністративного суду у справі № 814/284/14м від 17 вересня 2014 року
6. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду у справі № 826/10702/18 від 12 лютого 2019 року
7. Рішення Одеського окружного адміністративного суду у справі № 815/5978/15 від 04 листопада 2016 року

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ КОРРУПЦИОННОГО ЛОБИЗМА В УКРАИНЕ

Бондаренко О. С., канд. юрид. наук

Учебно-научный институт права Сумского государственного университета

Коррупция во всех ее проявлениях является одной из самых опасных проблем современного общества. Особенно губительна политическая «высокоуровневая» коррупция, которая сейчас приобрела тотальный характер. Подтверждением этого, безусловно, являются результаты ежегодного исследования, проведенного Transparency International. Особое внимание предлагаем сосредоточить на детерминантах коррупционного лоббизма. Научный интерес, безусловно, представляют экономические детерминанты коррупционного лоббизма.

И первая из них – это *наличие теневой экономики*. К сожалению, в условиях наличия коррупции, непомерного налогового бремени и излишне бюрократизированных процедур открытия и ведения предпринимательской деятельности, предпринимателям фактически проще реализовывать свое конституционное право в обход закона, так как, «открытая» предпринимательская деятельность на практике становится практически неприбыльной, из-за необходимости постоянных «подарков» и «услуг» для государственных служащих. При таких условиях, когда основное внимание контролирующих органов направлено на обеспечение наполняемости государственной казны, возникает оптимальная атмосфера для процветания коррупционного лоббизма, так как в государстве попросту не остается средств для введения контроля за лоббистской деятельностью. Безусловно, абсолютно оправданной является позиция Ф. Шнейдера и Х. Енсте, что на пути к сокращению уровня теневой (подпольной) экономики

и выяснения степени ее влияния на официальную экономику, необходимо преодолеть множество преград [1, с. 106]. И, конечно, говорить о полном искоренении этого явления, к сожалению, не приходится. Однако даже сокращение ее уровня способно коренным образом повлиять на бизнес климат в обществе в целом и развитие института лоббизма в частности, так как что бы быть успешными предприятия должны будут тратить больше средств на лоббирование [2, с. 48].

Вторая детерминанта этой группы – это нежелание лоббистов выходить из «тени», что бы *уклониться от уплаты налогов*. В частности, проект закона «О лоббизме» от 20 сентября 2016 г. предусматривает государственную регистрацию для физического или юридического лица, которое намеревается стать субъектом лоббизма и внесения сведений о таком лице в государственный реестр лоббистов [3]. Такое требование, несомненно, порождает необходимость уплаты налогов субъектом лоббизма, что в свою очередь является ключевым стимулом для бойкотирования принятия этого закона. Ведь, несомненно, приведет к нарушению бизнес циклов многих предприятий, которые годами лоббируют свои интересы законными и незаконными способами без каких либо отчислений в бюджет страны.

Исходя из вышеизложенного следует, что коррупционный лоббизм – это сложное явление, которое обусловлено множеством факторов. Особое место среди которых, в виду тесной взаимосвязи коррупции и экономики, безусловно, занимают именно экономические: *наличие теневой экономики*, а также нежелание лоббистов выходить из «тени», что бы *уклониться от уплаты налогов*. В основе преодоления экономических детерминант коррупционного лоббизма лежит необходимость жестких реформ правового и экономического характера, а также формирование и усовершенствование уровня правовой культуры населения.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Schneider F. Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences / F. Schneider, D. H. Enste // Journal of Economic Literature. — 2000. — Vol. XXXVIII. — P. 77–114.
2. Harstand B. Bribes, lobbying, and development / B. Harstand, J. Svensson // American Political Science Review. — 2011. — Vol. 105, no.1, — P. 46–63. — DOI :10.1017/S0003055410000523.
3. Проект закона о лоббизме от 20 сентября 2016 г. № 5144. Инициатор законопроекта: Батенко Тарас Иванович и другие (VIII созыв). URL :http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60052.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Братковський В. М., канд. юрид. наук,

Заревич Т. Р.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Реалізація і захист прав, свобод людини та громадянина є основним обов'язком будь якої правової держави. Необхідно зауважити, що через безпосередні відносини з органами виконавчої влади, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, що виконують владні управлінські повноваження, громадяни мають можливість скористатися всіма наданими їм чинним законодавством України правами. Для уникнення випадків здійснення

неправомірних дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень, держава повинна забезпечувати захист інтересів фізичних та юридичних осіб. Виконання відповідних функцій здійснюється через створюванні державою інститути, одним із яких є інститут судового контролю щодо захисту прав і свобод людини та громадянина. Варто відзначити, що використання у державі інституту судового контролю утворює систему правових механізмів без яких неможливе належне функціонування демократичної, правової держави, де б дотримувалися усі права та законні інтереси громадян.

Становлення інституту судового оскарження громадянами незаконно прийнятих рішень органами публічної адміністрації в Україні пов'язаний із створенням такої форми захисту прав громадян у сфері публічно-правових відносин, як адміністративна юстиція, внаслідок чого було сформовано систему адміністративних судів і запроваджено відповідні процедури їх діяльності.

Необхідно зауважити, що в цей період судовий контроль здійснювався такою системою: суди першої інстанції розглядали справу, в свою чергу апеляційні та касаційні суди переглядали справу, а сторони могли подавати заяву до Верховного Суду України про перегляд справи за винятковими обставинами. По суті це було касаційне провадження [1, с. 59].

Система судових органів, що виконують судовий контроль в адміністративних справах, пройшов тривалий шлях розвитку та вдосконалення. В Україні до 2005 року не було органів, які б здійснювали повноваження адміністративних судів. Поняття адміністративного судочинства було закріплено на законодавчому рівні з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України (далі по тексту – КАС України).

Можна виділити три етапи нормативного становлення та розвитку інституту судового контролю за виконанням рішень суду в адміністративному судочинстві, а саме:

– починаючи з 2005 р. та закінчуючи 2010 р. – вперше правове регулювання судового контролю в адміністративному судочинстві було закріплене у ст. 267 КАС України, в первинній редакції. Ця норма була недосконалою та рідко застосовувалась на практиці, у зв'язку з чим юристи-практики називали її непотрібною.

– починаючи з 2010 року і до кінця 2017 року відбулося впровадження судового контролю в судову практику. Тобто після змін, внесених до КАС України остаточно закріплено три спеціальні способи здійснення судового контролю.

– починаючи з 15 грудня 2017 року і по теперішній час відбувається покращення ситуації щодо правового регулювання використання інституту судового контролю у практичній діяльності [2, с. 57].

Необхідно зауважити, що згідно із новою редакцією чинного КАС України станом на сьогодні передбачено три процесуальних форми (способи) контролю за виконанням судового рішення в адміністративному судочинстві, а саме:

– право суду зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалено судові рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення;

– право суду накладати саме на керівника – суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання рішення, штраф у сумі від 20 до 40 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

– розгляд скарг на рішення, дії або бездіяльність органу державної виконавчої служби, приватного виконавця в порядку, визначеному ст. 287 КАС України [2].

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні система адміністративних судів знайшла своє законодавче закріплення в КАС України. В першу чергу адміністративні суди здійснюють судовий контроль за діяльністю суб'єктів владних

повноважень при розгляді адміністративних справ. Зазначені зміни позитивно впливають на захист прав та законних інтересів громадян у випадку порушення з боку суб'єктів владних повноважень законодавства України при прийнятті певних управлінських рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Івасин О. Р. Судовий контроль в адміністративному судочинстві. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2014. 200 с.
2. Ільчишин Н. В. Характеристика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Хмельницький. 2019. 216 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ВІДДІЛУ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Васюк С. В.,

НК – Хитра О. Л., д-р юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Як відомо, початковим етапом кожного наукового дослідження є обрання основ методології, зокрема, для визначень основних дефініцій та понять, які мають ключове значення для розкриття терміну. Це обумовлено тим, що на даний час наукою ще не вироблено єдиного підходу до визначення термінів «статус», «правовий статус», «адміністративно-правовий статус», які сьогодні є часто вживаними, як в нормативних актах, так і в юридичній літературі.

Підрозділи ОАЗОР діють на центральному та регіональному рівнях. Зокрема у складі апарату Національної поліції України, а також у складі головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві. У складі апарату Національної поліції України (далі – НП України) працює Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (далі – ДООАЗОР). Його діяльність регламентується наказом НП України «Про затвердження положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України» № 126 від 27.11.2015 р. Відповідно до даного положення ДООАЗОР забезпечує і здійснює в межах своєї компетенції функції НП України щодо координації, аналізу, планування, контролю та узгодження дій територіальних (міжрегіональних) органів, структурних (відокремлених) підрозділів поліції з реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності [1].

На рівні головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві діють управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (далі – УОАЗОР) утворені наказом МВС України № 39 від 22.01.2016. Цим же самим наказом затверджено Типове положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві. Відповідно до вищезазначеного положення УОАЗОР здійснюють координацію, аналіз, планування,

контроль та узгодження діяльності структурних підрозділів апарату ГУ та відокремлених структурних підрозділів ГУ із питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2].

Однак в даному положенні немає чітко окресленої структури УОАЗОР головних управлінь НП України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві. Так-як інформаційно-аналітична робота в органах НП є однією із функцій процесу управління, ми сьогодні зосередимо свою увагу на адміністративно-правовому статусі організаційно-аналітичного відділу підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НП України. Вони посідають особливе місце у забезпеченні державної інформаційної політики органами НП України.

Значне коло практичних питань у цій сфері або не мають достатнього наукового супроводження, або потребують теоретичного оновлення та вдосконалення правового регулювання, у тому числі щодо правового статусу таких підрозділів. Коли мова йде про сфери діяльності, об'єктами чи суб'єктами якої є великі (складні) системи, тоді інформаційно-аналітична робота, в інтересах успішного вирішення поставлених завдань, повинна бути виділена в самостійний вид діяльності і спрямована на якісне забезпечення управління даною сферою діяльності. Це необхідно у зв'язку із різко зростаючим обсягом одержуваної й оброблюваної інформації, складним взаємозв'язком і взаємозалежністю між елементами системи і великою кількістю користувачів інформації, зацікавлених у різних її аспектах, формах систематизації й аналізу [3, С. 362-363].

На нашу думку, основу адміністративно-правового статусу організаційно-аналітичного відділу підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НП України складають такі елементи: а) цільовий блок; б) організаційний блок; в) компетенційний блок. Також визначальним елементом правового статусу є визначення певного обсягу повноважень, закріпленого за кожним органом виконавчої влади відповідно до покладених на нього завдань і функцій, тобто компетенції.

Повноваження – це закріплені за органом виконавчої влади права і обов'язки (в тому числі обов'язки нести відповідальність за наслідки виконання повноважень – так звані «юрисдикційні обов'язки») [3, С. 364-365].

Центральне місце і переважну частину серед повноважень організаційно-аналітичного відділу підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НП України складають державно-владні повноваження, тобто повноваження щодо прийняття обов'язкових до виконання рішень і забезпечення їх здійснення тими, кому вони адресовані. Ключовим напрямом діяльності організаційно-аналітичного відділу підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НП України у контексті інформаційної політики слід назвати інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів поліції.

Отже, адміністративно-правовий статус організаційно-аналітичного відділу підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НП України – це сукупність вищезазначених законодавчими і відомчими правовими актами цілей, завдань, функцій, організаційної структури і структури управління, компетенції, прав і обов'язків у сфері організації роботи органів і підрозділів поліції, координації та узгодження їх дій щодо захисту прав і свобод громадян, інтересів

суспільства і держави від протиправних посягань, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ НП України «Про затвердження положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України» № 126 від 27.11.2015 р. [Електронний ресурс]: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE31957.html.

2. Наказ МВС України «Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві» № 39 від 22.01.2016. [Електронний ресурс]: <https://xn--80aagahqwiybe8an.com/mvs-ukrajini-nakazi/nakaz-mvs-ukrajini-vid-22012016-pro-272903.html>.

3. Шевців М. Б., Хатнюк Ю. А. Поняття і суть інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. Теорія та практика правоохоронної діяльності. Міжнародна Т-11 науково-практична конференція (11 листопада 2016 року). Львів: ЛьвДУВС, 2016. 460 с.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СУДОВИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

*Гаврильців М. Т., канд. юрид. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Розбудова правової державності в Україні обумовлює потребу в комплексному реформуванні державно-правових інститутів, що опосередковують розвиток базових правових цінностей та гарантій їх забезпечення. Це найбільшою мірою стосується судової системи, адже розширення впливу судової юрисдикції, розвиток ефективної і неупередженої системи органів правосуддя, посилення рівня захисту особистих, соціально-економічних і політичних прав громадян, забезпечення доступу до правосуддя, підвищення його якості є обов'язковою умовою існування правової держави.

У процесі розвитку суспільства між його суб'єктами закономірно спочатку виникають суспільні відносини з того чи іншого приводу. Для збереження порядку в суспільстві, дотримання певної дисципліни, запобігання хаосу, для задоволення власних державних потреб приходиться до висновку про необхідність регулювання зазначених суспільних відносин. З цією метою держава в особі державних органів та інших інститутів створює та нормативно закріплює певну правову норму яка саме й буде діяти на суспільні відносини, перетворюючи їх з суспільних на правовідносини [1, с. 53].

Адміністративно-деліктні правовідносини як правова категорія визначається їх місцем і роллю в механізмі правового регулювання, правового впливу, функціональним призначенням, визначеним предметним змістом, підставами виникнення, суб'єктивним складом, матеріально-правовим і процесуальним вираженням, самостійною нормативно-правовою регламентацією. самостійною нормативно-правовою регламентацією.

Адміністративно-правові відносини, породжені неправомірними фактами, у науці адміністративного права названі деліктними. При цьому під деліктом розуміється не тільки адміністративне правопорушення, але також і інші проступки і порушення, перш за все, дисциплінарні чи посадові [2, с. 35–36].

За своєю юридичною природою адміністративно-деліктні відносини відрізняються від усіх інших відносин. Вони виникають у випадку вчинення відповідним суб'єктом діянь, які отримали назву «адміністративні правопорушення», або «адміністративні проступки», або «адміністративні делікти». Зазначені протиправні діяння порушують передбачені чинним законодавством правила та заборони і тягнуть за собою необхідність понести покарання у вигляді адміністративних покарань, чи зазнати застосування заходи адміністративного впливу. Ситуація застосування адміністративних стягнень характеризується такими ознаками: по-перше, стягнення можуть застосовуватись тільки до осіб, які вчинили адміністративні проступки (делікти); по-друге, адміністративні стягнення накладаються виключно примусово і тільки уповноваженими на це законом суб'єктами; по-третє, обов'язкова юридична фіксація фактів: 1) примусового застосування стягнення та 2) реалізації накладених стягнень – визнається «адміністративною відповідальністю» [3, с. 17].

Тобто, адміністративна відповідальність – це примусове застосування уповноваженими на це органами чи посадовими особами до суб'єкта адміністративного правопорушення (проступку) передбачених законом адміністративних стягнень та інших заходів державно-правового впливу, здійснення яких зафіксовано законодавчо.

Адміністративно-деліктні відносини – це юридичне вираження відповідальності за адміністративні правопорушення, але це не означає того, що вони протікають тільки в рамках правозастосовних відносин. Безумовно, відносини між відповідним органом (посадовою особою) і правопорушником пов'язані з особливим видом діяльності адміністративно-юрисдикційних органів і судів щодо застосування адміністративно-правових норм, і необхідність вивчення правозастосовних відносин не викликає сумнівів. Більш того, слід вітати наявність цікавих і глибоких робіт з даної проблематики. Але адміністративно-деліктні відносини за своїм змістом ширші, бо вони обумовлені самим фактом скоєння делікту, навіть якщо він залишився виявленим правоохоронними органами, або на нього з якихось причин не відбулась їхня реакція [4, с. 36].

Адміністративно-деліктні судові відносини багато в чому схожі з кримінально-правовими судовими відносинами і відносинами, пов'язаними з цивільно-правовою судовою відповідальністю, але поряд з цим мають і свої специфічні особливості. Перш за все, відзначимо, що кожен з названих правовідносин виникає внаслідок порушення матеріальної норми права, однак лише для адміністративно-правових судових відносин ця обставина є єдиною умовою їх виникнення. Разом з тим, законодавець зробив один виняток з правила, встановивши, що підставою для порушення справи про адміністративне правопорушення можуть бути достатні дані, які вказують на ознаки порушення юридичними особами адміністративного правопорушення законодавства України про вибори і референдум» [5, с. 39].

Для адміністративно-деліктних судових відносин характерна особлива природа нормативно-правового регулювання, що пов'язано з їх виникненням у результаті порушення матеріальних адміністративно-правових норм. Тобто, адміністративно-деліктні відносини носять комплексний характер, оскільки включають в себе: а) матеріально-правові відносини, пов'язані з вчиненням делікту; б) виникають на їх основі правозастосовні відносини, що протікають в рамках провадження у справі про адміністративне правопорушення або спеціального адміністративного провадження; в) процесуальні відносини в рамках виконання рішення про накладення на винного заходів адміністративної відповідальності.

Можна виділити наступні основні ознаки адміністративно-деліктних судових відносин: 1) вони виникають в сфері державного управління, у зв'язку з порушенням матеріальних норм права, що передбачають адміністративну відповідальність, опосередковують взаємозв'язок органу виконавчої влади, наділеного адміністративно-юрисдикційними повноваженнями, або органу адміністративної юстиції та суб'єкта адміністративного правопорушення; 2) пов'язані з діяльністю відповідних правоохоронних органів; 3) мають власне нормативно-правове регулювання, що носить над галузевий характер, і засноване на поєднанні матеріальних і процесуальних норм права; 4) характеризуються наявністю значної кількості адміністративно-юрисдикційних органів, застосуванням заходів адміністративного примусу, 5) мають самостійний суб'єктний склад, що впливає на зміст адміністративно-деліктних судових відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративне процесуальне право: Навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 320 с.
2. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. К.: Атіка, 2005. 352 с.
3. Питання адміністративного права. Кн. 2 / Колпаков В.К. та ін.; відп. за вип. Н.Б. Писаренко. Харків: ООО «Оберіг». 2018. 182 с
4. Лук'янець Д.М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання: монографія. Суми: Університетська книга, 2006. 367 с.
5. Колпаков В.К., Гордєєв В.В. Теорія і практика адміністративного судочинства: монографія. Чернівці: Місто, 2011. 384 с.

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЗАКОНОДАВЧИЙ РЕГУЛЯТОР ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

*Гузенко О. П., канд. екон. наук, доцент
Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг*

Вітчизняний банківський сектор потребує змін враховуючи ті проблеми, які уповільнюють його розвиток. Одним із напрямків покращення ситуації має стати процес підвищення дієвості вже існуючих законодавчих регуляторів. Мається на увазі посилення фінансової моніторингової складової за додержанням вимог законодавчого регулятора та виконання поставлених стратегічних завдань майбутнього розвитку банківських установ..

Ми вважаємо, що фінансовий моніторинговий сегмент має стати одним з ключових елементів стратегічної позиції сучасного банку. Така теза підкріплюється наступними подіями в практичній діяльності банківських установ. По – перше, відсутність стабільності в забезпеченні виконання зобов'язань банківською установою перед вкладниками з боку банків. По – друге, недосконала політика пропозиції кредитних ресурсів, які мають доволі значний платний сегмент по відношенню до реальної спроможності клієнта як в контексті юридичних, так і фізичних осіб..

Аналогічну позицію висловлюють у своїй праці В. В.Коваленко та Н. В. Радова [1] і звертають увагу на те, що «...одним з важливих завдань функціонування банківських установ має стати фінансовий моніторинг, який здатен своєчасно визначити існуючі негативні чинники та запобігти ризиків стратегічної позиції і тактичних подій ».Науковці вважають, що моніторинг фінансової стабільності сучасних банківської установи має бути частиною наглядових функцій вищого

менеджменту, тобто первинної ланки управління. Основна його мета має полягати у додержанні вимог законодавчого регулятора та своєчасному усуненню проблем, які виникають в секторі депозитних та кредитних операцій.

Доцільно відмітити, що фінансовий моніторинг банківських установ має доволі змістовне законодавче підґрунтя. В його основу покладено Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу», яка була прийнята 26.06.2015 року за № 417[2]. Необхідність прийняття даного законодавчого регулятора була обґрунтована законодавцем наступним чином : з метою забезпечення реалізації вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», відповідно до статей 7, 55, 56 Закону України «Про Національний банк України», статті 63 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

У статті 1. даного Положення НБУ законодавець окреслив коло виконавців віднісши до їх складу наступних суб'єктів: банки, відокремлені підрозділи банків, платіжні організації та членів/учасників платіжних систем, що є банками, філії іноземних банків (далі – банки). При цьому позитивним є той факт, що законодавець дав чітку відповідь на питання який зміст варто вкладати в поняття «моніторинг ризиків клієнтів» та запропонував тлумачити дане поняття як «...процес відстеження критеріїв ризиків клієнтів за результатами вивчення клієнтів, що проводиться з метою своєчасного виявлення змін ризику за географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передавання (отримання) активів, ризику за видом товарів, послуг, ризику за типом клієнта, у тому числі з урахуванням здійснення ними ризикових фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та їх регулярності, для здійснення переоцінки попередньо встановлених рівнів ризиків клієнтів».

Враховуючи ключові моменти Положення НБУ законодавець протягом останніх п'яти років вніс зміни відповідно до сучасної ситуації в банківській діяльності. Так законодавець регулярно підвищує вимоги до ідентифікації банками операцій, що підлягають фінансовому моніторингу. У 2017 році до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління НБУ від 26.06.2015 р № 417. Такі дії відбулися шляхом внесення низки змін, що посилюють контроль за проведенням операцій. Одним з ключових нововведень стало уточнення позиції щодо ризику орієнтованого підходу банків при здійсненні аналізу фінансових операцій клієнтів. При цьому законодавець пропонує банкам розуміти під категорією «ризик-орієнтований підхід» наступний зміст: загальноприйнята практика Європейського Союзу; відповідність міжнародним стандартам у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів; визначена банком система з управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом/фінансування тероризму; застосування відповідних заходів, що забезпечують ефективну мінімізацію ризиків.

У 2019 році законодавець уточнює поняття для проведення фінансового моніторингу щодо юридичних осіб-нерезидентів. Мається на увазі внесення змін пунктом 2 розділу I, який підкріплено Постановою Національного № 58 від 02.04.2019 [3]. У відповідності з даними змінами пропонується визначити поняття «компанія-оболонка»: юридична особа-нерезидент, яка не здійснює фактичної господарської діяльності в країні реєстрації (відсутні достатні активи та/або працівники для здійснення відповідного виду господарської діяльності) та/або структура власності якої не дозволяє встановити реальних кінцевих бенефіціарних власників (контролерів).

Таким чином, фінансовий моніторинг, який проводиться комерційними банками має законодавче підґрунтя, постійно оновлюється та забезпечує функціонування банківської діяльності на більш якісному рівні. Крім того

встановлюються правила діяльності аудиторів банку із врахуванням поточної ситуації у фінансовому секторі країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваленко В.В., Радова Н.В. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи України *Гроші, фінанси і кредит: східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 2 (19) С. 321-330.

2. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова НБУ від 26.06.2015 за № 417. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.

3. Про затвердження Змін до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. Постанова НБУ від 02.04.2019 № 58. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0058500-19#n2>

ЩОДО ІСТОРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Гулак О. В., канд. юрид. наук, доцент,

Головій Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Стрімкий розвиток суспільних відносин, що наразі характерний для нашої держави, надає особливої актуальності проблемі забезпеченню пріоритету прав і свобод людини в усіх сферах її взаємодії з державою, її органами та посадовими особами. Національні системи права поступово зближуються за своїм змістом та суттю, тому необхідно переймати зарубіжний досвід країн, в першу чергу, стосовно рівня реалізації адміністративних правовідносин з метою їх оптимізації та підвищення ефективності. Окрім того, доволі стрімкий розвиток адміністративно-правових відносин вимагає і концептуальних, у тому числі, науково-методологічних, поглядів та підходів щодо подальшого розвитку адміністративного права у цілому.

Загальновідомо, що адміністративне право – це галузь публічного права, система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають в сфері публічної влади, забезпечення прав і свобод громадян з метою ефективного функціонування громадянського суспільства та держави. Саме ця галузь права відзначається постійними та стрімкими змінами, пов'язаними, насамперед, залежністю від політичних, суспільних та соціальних детермінант, і як наслідок, доволі значної плинності нормативно-правових актів, більшість з яких мають підзаконний характер. Зокрема, В.Б. Авер'янов зазначав, що адміністративне право, котре нині в Україні перебуває на етапі серйозного реформування, є провідною галуззю публічного права, якому притаманний публічно-правовий (імперативний) метод, що органічно поєднується з використанням суттєвих ознак і елементів диспозитивного (приватно-правового) методу регулювання суспільних відносин [1, с. 45].

Адміністративне право можна вважати похідним, у першу чергу, з французького та німецького адміністративного права, воно є продуктом європейського континентального правового розвитку. Англосаксонська правова система значною мірою відрізняється від континентального права, так як в Англії та США тільки в останні десятиліття можна спостерігати ознаки виділення адміністративного права з права цивільного.

Простежуючи історичний шлях виникнення засад адміністративного права та, відзначаючи основні тенденції, можна зазначити, що управлінські відносини є однією із первісних складових структури суспільства [1, с. 15]. Розвиток

адміністративного права починається з такої науки, як камералістика (це наука про управління в державі, управління в державних фінансах, економіці та господарстві). В часи бурхливого індустріального розвитку була досить нагальна потреба у зростанні фінансів, що слугували засобом для утримання держави, її чиновників та війська, дані знання вивчалися наукою - камералістикою. У середині XVIII століття, історично склалося так, що камералістику умовно поділили на 2 види: «стару» та «нову». «Стара» камералістика вивчала фінанси держави, економіку та її господарство. «Нова» камералістика – все, що було зв'язано з поліцією, мануфактурною та гірничою справою.

З плином часу, наприкінці XVIII століття з «нової» камералістики, виникло поліцейське право, яке відіграло значну роль у регулюванні суспільних відносин у різноманітних сферах внутрішнього життя держави. Поліцейське право було призначене здійснювати внутрішнє адміністрування в державі.

У другій половині XIX століття, відбувся перехід до адміністративного права, цьому історично сприяло проведення буржуазних революцій, в першу чергу, добре знайомої Французької революції 1789 року. В той час всі права та свободи людини були протиставлені всемогутності держави, оскільки методи, які використовувала тоді поліція, відповідали принципу верховенства права. Державне управління мало базуватися лише на вимогах чіткого дотримання закону, а також особливу увагу приділяли тому, щоб обов'язково враховувалися всі права і свободи громадян, оскільки адміністрування не могло здійснюватися на власний розсуд чиновників.

Істотною умовою існування сучасного адміністративного права є наявність добре функціонуючої системи публічного управління та управлінської діяльності. Новітній етап характеризується кардинальним переглядом сутності, змісту та призначення адміністративного права, якому притаманний перехід від державоцентричного (інтереси держави на першому місці, людина – для держави) призначення адміністративного права до людиноцентричного (інтереси людини на першому місці, держава – для людей). Нині особа визначається як основний суб'єкт адміністративно-правових відносин та призначення державних органів спрямоване на створення необхідних умов для реалізації і захисту прав, свобод та інтересів особи [2, с. 8-9]. Ці базові, засадничі позиції адміністративного права вже певним чином знаходять прояв у нормах адміністративного законодавства. Втім, потреба у їх практичній імплементації постає все ще занадто гостро.

В недалекому минулому адміністративному праву був притаманний здебільшого лише імперативний метод правового регулювання адміністративних відносин. Проте в демократичній державі не можна виключно керуватися даним методом, в сучасних умовах в державі досить органічно поєднується як імперативний, так і диспозитивний метод правового регулювання адміністративних відносин. Можна стверджувати, що адміністративному праву притаманний метод зі змішаною природою.

Як серед наукового загалу, практиків та експертного середовища побутує певна варіативність векторального напрямку розвитку адміністративного права, а відтак – оновлення відповідного законодавства та, головне, ефективність застосування такого на практиці. Проте, погляди щодо концептуальних позицій переважно є одностайними [3]. Так, доцільним вбачається провести насамперед зміни, які стосуються подальшої оптимізації та розвитку адміністративно-правових відносин, а саме: окреслити чіткий розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності і наділення саме громад максимально широким колом повноважень; забезпечити реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами; ліквідувати державні адміністрації і створити натомість державні представництва тощо.

Тому, серед напрямів перспективного розвитку можна висунути такі: реалізація реформи на місцевому рівні, проведення децентралізації публічної влади; оновлення принципів діяльності суб'єктів публічної влади; збагачення змісту адміністративного права новими поняттями та категоріями; забезпечення захисту адміністративних прав та свобод громадян належними судовими органами; реалізація мети рівноцінного ставлення державних службовців до оцінки як стану виконання з боку громадян обов'язків перед державою, так і стану виконання з боку держави обов'язків щодо забезпечення прав і свобод громадян, за що держава, згідно з ч. 2 ст. 3 Конституції України [4] несе відповідальність; здійснення адаптації адміністративного законодавства до стандартів та норм Європейського союзу.

З метою подальшої оптимізації та розвитку адміністративно-правових відносин доцільним вбачається: оновлення системи суб'єктів публічної влади; проведення боротьби з правовим нігілізмом; забезпечення гідного рівня виконання прав та свобод громадян, захисту належних їм прав від порушення з боку держави та її владних суб'єктів; оновлення чинного законодавства, насамперед, з дієвим насиченням органів публічного управління на місцях та громадських організацій реальними інструментами прийняття необхідних для держави управлінських рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т.: т. 1. Загальна частина / редколегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
2. Коломієць Т. О. Адміністративне право України: Підручник / за аг. ред. проф. Т. О. Коломієць. К.: Істина, 2008. 457 с.
3. Володимир Бевзенко. Адміністративне право ніби «проникає» в інші галузі права, приводячи їх в дію. 14 жовтня 2014 р. Юридичний портал. URL : <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/legal-style/ls-80/>
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL : <http://rada.gov.ua/>.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Дзюма В. І.,

НК – Люшик О. М., канд. юрид. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

Міжнародна торгівля України з іншими іноземними державами є одним з найпоширеніших інститутів митного права. Міжнародна торгівля швидко розвивається і потребує детального правового регулювання. Спостерігається тенденція до збільшення обсягу ввезення іноземних товарів в Україну, що тягне за собою посилення вимог щодо процедури такого переміщення і вільного доступу іноземних товарів на внутрішній ринок України.

Товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, в обов'язковому порядку підлягають митному оформленню, яке проходить через процедуру їх поміщення під визначений митний режим та завершення дії цього режиму. Визначення поняття «митного оформлення» закріплене в Митному кодексі України. Зокрема у п.23 ч.1 ст. 4 зазначено, що: «Митне оформлення — виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення» [1].

Відповідно до ст. 246 Митного кодексу України метою митного оформлення є забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, а також забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів [1].

Варто зазначити, що митне оформлення і митний контроль не є тотожними поняттями. Ці дві категорії відрізняються за своїм змістом та мають свої власні системні характеристики.

Варто зазначити, що митному оформленню притаманні наступні ознаки:

- воно є вагомим засобом реалізації митної політики в Україні;
- здійснюється на підставі та в порядку, визначеному законодавством України, зокрема Митним кодексом України;
- його реалізація пов'язана із застосуванням з боку уповноважених органів у межах своїх повноважень певних дій;
- митне оформлення здійснюється за допомогою різних методів і форм в залежності від митного режиму;
- реалізується у встановлені законодавством строки;
- здійснюється у визначених зонах митного оформлення.

Згідно із ст. 247 Митного кодексу України митне оформлення здійснюється в місцях розташування відповідних підрозділів митних органів протягом робочого часу, встановленого для цих органів [1]. Межі діяльності митних органів встановлюються Державною митною службою, зони діяльності в митниці між митними підрозділами розподіляються наказом начальника митниці. Для окремих категорій товарів може бути визначена обов'язкова вимога щодо їх оформлення у митних органах, визначених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізує державну політику у сфері фінансів. Митне оформлення товарів і транспортних засобів громадян проводиться за місцем постійного (тимчасового) проживання або безпосередньо у пункті пропуску [2, ст. 153].

Відповідно до ст. 248 Митного кодексу України митне оформлення розпочинається з моменту подання митному органу декларантом або уповноваженою ним особою митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та документів, необхідних для митного оформлення, а в разі електронного декларування – з моменту отримання митним органом від декларанта або уповноваженої ним особи електронної митної декларації або електронного документа, який відповідно до законодавства замінює митну декларацію [1]. В даній статті зазначені вимоги щодо початку митного оформлення. До цих вимог необхідно віднести подання митному органу митної декларації встановленої форми (зокрема за допомогою інформаційних технологій), яка має бути заповнена відповідно до порядку, визначеного Кабінетом Міністрів України та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері фінансів. Перелік документів, необхідних для проведення митного оформлення, визначається митним режимом, відповідно до якого проводиться оформлення, і встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Засвідчення митним органом прийняття товарів, транспортних засобів комерційного призначення та документів на них до митного оформлення здійснюється шляхом проставлення відбитків відповідних митних забезпечень, інших відміток на митній декларації [3, с. 81].

Відповідно до ст. 249 Митного кодексу України декларанти або уповноважені ними особи можуть бути присутніми під час митного оформлення товарів, які пред'являються ними для такого оформлення [1]. Норма цієї статті надає право декларанту бути присутнім під час проведення митного оформлення товарів

і транспортних засобів, які надані ним для митного контролю митному органу. Декларантом відповідно до п.8 ч.1 ст.4 Митного кодексу України є особа, яка самостійно здійснює декларування або від імені якої здійснюється декларування [1]. Варто зазначити, що присутність декларантів під час митного оформлення зумовлена необхідністю надання додаткової інформації усно або письмово, додатково затребуваних митним органом документів, роз'яснення положень щодо партії товарів, яка декларується, тощо.

Частина друга ст. 249 визначає етапи митного оформлення, при яких декларант повинен бути присутнім обов'язково, а саме огляд і переогляд: товарів і транспортних засобів; ручної поклажі й багажу [1].

Документи, необхідні для здійснення митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, подаються митному органу українською мовою, офіційною мовою митних союзів, членом яких є Україна, або іншою іноземною мовою міжнародного спілкування. Митні органи вимагають переклад українською мовою документів, складених іншою мовою, ніж офіційна мова митних союзів, членом яких є Україна, або іншою іноземною мовою міжнародного спілкування, тільки у разі, якщо дані, які містяться в них, є необхідними для перевірки або підтвердження відомостей, зазначених у митній декларації. У такому разі декларант забезпечує переклад зазначених документів за власний рахунок [3, ст. 81].

Стаття 255 Митного кодексу України: «митне оформлення завершується протягом чотирьох робочих годин з моменту пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що підлягають митному оформленню (якщо згідно з Кодексом товари, транспортні засоби комерційного призначення підлягають пред'явленню), подання митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та всіх необхідних документів і відомостей [1].

Митне оформлення вважається завершеним після виконання всіх митних формальностей, визначених Кодексом відповідно до заявленого митного режиму, що засвідчується митним органом шляхом проставлення відповідних митних забезпечень [3, ст. 82].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що митне оформлення- це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення. Митному оформленню притаманний певний зміст і наявність певних системних характеристик. Зокрема, це порядок початку і закінчення митного оформлення, його строк і певна сукупність дій, які спрямовані на реалізацію такого інституту, як митне оформлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (Дата звернення: 19.03.2020).
2. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України у трьох томах/ Том два/ м.Київ. 2012 р./ ДННУ "Академія фінансового управління", С. 528.
3. МИТНЕ ПРАВО [Текст] : конспект лекцій для студентів спеціальності 081 – «Право» денної форми навчання / уклад. Н.Ю. Щербюк. – Луцьк: Луцький НТУ, 2017. – 311 с.

СТРАХОВІ СПОРИ. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ СТРАХОВОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПРИ ДТП

Дзюман С. В.
Національна асоціація адвокатів України

Згідно статистичних даних, за 2019 рік ринок нових легковиків та комерційних авто в Україні майже досяг позначки у сто тисяч проданих машин. Таке досягнення стало рекордним показником за останні шість років [1].

Кількість автолюбителів щороку зростає, поряд з цим постійно збільшується і кількість дорожніх пригод. Навіть досвідчені водії не можуть передбачити дії інших учасників руху. Власний автомобіль – це справжня цінність, яку хочеться вберегти від таких моментів. А ще хочеться бути впевненим, що в разі непередбачуваного, можна розраховувати на допомогу та матеріальну підтримку[2].

Дана стаття допоможе мінімізувати можливі негативні наслідки та відчувати себе більш впевнено за кермом. Спробуємо проаналізувати першочергові дії учасників дорожньо-транспортної пригоди. Всі без винятку знають про ОСАЦВ, адже з 2004 року цей вид страхування обов'язковий для всіх водіїв.

Слід зазначити, що відносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів регулюються, зокрема, Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі-Закон), який спрямований на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України.

Приписи ст. 33 Закону визначає перелік обов'язкових дій осіб у разі настання дорожньо-транспортної пригоди, яка може бути підставою для здійснення страхового відшкодування (регламентної виплати). Зокрема, дотримання передбачених правилами дорожнього руху обов'язків водія, причетного до дорожньо-транспортної пригоди; вжиття заходів з метою запобігання чи зменшення подальшої шкоди; інформування інших осіб, причетних до цієї пригоди, про себе, своє місце проживання, назву та місцезнаходження страховика та надати відомості про відповідні страхові поліси; невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня настання дорожньо-транспортної пригоди, письмово надати страховику, з яким укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (у випадках, передбачених статтею 41 цього Закону, – МТСБУ), повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду встановленого МТСБУ зразка, а також відомості про місцезнаходження свого транспортного засобу та пошкодженого майна, контактний телефон та свою адресу. Якщо водій транспортного засобу з поважних причин не мав змоги виконати зазначений обов'язок, він має підтвердити це документально. [3]

Необхідно наголосити на тому, що на сьогоднішній день багато водіїв нехтують даними правилами, зокрема і обов'язком про повідомлення страховика протягом трьох днів щодо настання пригоди. В результаті чого у страхової компанії виникає право регресу. Тобто компанія після виплати страхового відшкодування потерпілій особі має право стягнути суму в судовому порядку із свого ж клієнта. Враховуючи сформовану багаторічну практику з цього питання, суди стають на сторону страхових компаній.

Крім того, відповідно до ст. 35 Закону – для отримання страхового відшкодування потерпілий чи інша особа, яка має право на отримання відшкодування, протягом 30 днів з дня подання повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду подає страховику заяву про страхове відшкодування.

У свою чергу, Закон також визначає і обов'язковий перелік дій страховика. Так, ст. 34 передбачено, що страховик зобов'язаний протягом двох робочих днів з дня

отримання повідомлення про настання події, що містить ознаки страхового випадку, розпочати її розслідування, у тому числі здійснити запити щодо отримання відомостей, необхідних для своєчасного здійснення страхового відшкодування; протягом 10 робочих днів з дня отримання повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду зобов'язаний направити свого представника (працівника, аварійного комісара або експерта) на місце настання страхового випадку та/або до місцезнаходження пошкодженого майна для визначення причин настання страхового випадку та розміру збитків. Якщо представник страховика не з'явився у визначений строк, Закон надає право потерпілому самостійно обрати аварійного комісара або експерта для визначення розміру шкоди. У такому разі страховик зобов'язаний відшкодувати потерпілому витрати на проведення експертизи (дослідження).

Після того, як сторонами буде узгоджено розмір страхового відшкодування та наявності документів, зазначених у статті 35 цього Закону, страховик (МТСБУ) протягом 15 днів, але не пізніше як через 90 днів з дня отримання заяви про страхове відшкодування зобов'язаний: у разі визнання ним вимог заявника обґрунтованими – прийняти рішення про здійснення страхового відшкодування (регламентної виплати) та виплатити його. У разі невизнання майнових вимог заявника – прийняти вмотивоване рішення про відмову у здійсненні страхового відшкодування [3].

Не можна лишити поза увагою той факт, що законодавець розмежує поняття «повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду» та «заява про страхове відшкодування (заява про страхову виплату)». Більшість з учасників дорожньо-транспортної пригоди, в першу чергу це стосується потерпілих чи інших осіб, які мають право на отримання відшкодування, не обізнані з тонкощами страхового законодавства. Доволі часто недобросовісні страхові компанії цим користуються і затягують процес з виплати страхового відшкодування.

Нажаль трапляються непоодинокі випадки, коли страхові компанії ігнорують вказані норми, не дотримуються і строків врегулювання страхового випадку, суми страхового відшкодування не відповідають очікуванням потерпілих. Одразу постає питання, як діяти в подальшому? Хто зможе вплинути на ситуацію?

Як показує практика, врегулювання спору в позасудовому порядку бажаного результату не дає. Звернення із скаргами до державного регулятора також не завжди допомагає. Тому, єдиним і найбільш дієвим способом захисту свого порушеного права є звернення з відповідним позовом до суду.

Протягом багатьох років, через відсутність сталої судової практики, постійно виникали суперечності, хто має бути відповідачем у даній категорії справ, страхова компанія, яка взяла на себе певні зобов'язання чи особа, яка безпосередньо заподіяла шкоду. Остаточну крапку в цьому питанні поставила Велика Палата Верховного Суду своїм рішенням від 04.07.2018 року у справі № 755/18006/15-ц. Верховний Суд вважає, що покладання обов'язку з відшкодування шкоди у межах страхового відшкодування на страхувальника, який уклав відповідний договір страхування і сплачує страхові платежі, суперечить меті інституту страхування цивільно-правової відповідальності[4].

Аналізуючи вище викладене, можна з впевненістю говорити про те, що з розвитком сфери та видів страхування виникають і нові судові спори, формується стала судова практика. Разом з тим, неможливо однозначно стверджувати про «симпатію» судів до страховика, страхувальника чи потерпілого від страхового випадку. Як і в усіх справах, кожний окремо взятий страховий випадок є індивідуальним і остаточний результат може суттєво відрізнятись.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Реєстрації нових авто можуть встановити шестирічний рекорд. <https://tsn.ua/auto/news/ukrayina/ukrayinskiy-avtorinok-pokazav-neymovirniy-rist-prodazh-za-2019-rik-statistika-1467867.html>.

2. Навіщо потрібно страхувати авто?

<https://nv.ua/ukr/biz/finance/navishcho-potribno-strahuvati-avto-176325.html>.

3. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»..

4. Рішення Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 року у справі № 755/18006/15-ц.

ДЕРЖАВНА КАЗНАЧЕЙСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ – ОРГАН КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Дмитренко О. В.,

НК – Дмитрик А. Б., канд. юрид. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

У наукових дослідженнях правового статусу Державної казначейської служби України, відзначається тісний зв'язок між бюджетним контролем та застосуванням заходів впливу за порушення бюджетного законодавства. С. І. Харченко відзначає, що виконуючи функцію обслуговування державного й місцевих бюджетів, Казначейство здійснює попередній і поточний контроль, який, по суті, є запобіжним заходом для бюджетних установ щодо можливих зловживань та порушень при використанні ними бюджетних коштів. Саме завдяки йому кількість випадків нецільового використання бюджетних коштів їх розпорядниками значно зменшилася [5, с. 14]. О. П. Гетьманець пропонує доповнити ст. 112 БК України правом органів Державної казначейської служби притягати порушників бюджетного законодавства до відповідальності, що сприятиме результативності бюджетного контролю і розумному балансу економічних та адміністративних заходів контролю [6, с. 232].

Відповідно до п. 4 Положення про Державну казначейську службу України Казначейство здійснює в межах повноважень, передбачених законом, контроль за: веденням бухгалтерського обліку надходжень і витрат державного та місцевих бюджетів, складенням та поданням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів фінансової і бюджетної звітності; бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень бюджету; відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету; відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі); відповідністю платежів узятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням; дотриманням правил за операціями з бюджетними коштами в іноземній валюті; дотриманням порядку проведення лотерей з використанням електронних систем прийняття сплати за участь у лотереї в режимі реального часу; дотриманням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель в частині наявності, відповідності та правильності оформлення документів. Якщо під час фінансово-контрольної діяльності виявлено порушення бюджетного законодавства чи виникли інші правові підстави Державна казначейська служба виносить попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства, складає протоколи про порушення бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, на підставі яких зупиняє в межах повноважень,

передбачених законом, операції з бюджетними коштами, ініціює призупинення бюджетних асигнувань, а також здійснює безспірне списання коштів державного та місцевих бюджетів або боржників на підставі рішення суду.

Правове регулювання особливостей застосування примусових заходів органами Казначейства здійснюється на підставі Методичних рекомендацій щодо порядку застосування органами Державної казначейської служби України заходів впливу за порушення бюджетного законодавства [4]. Систематизація правових підстав і процесуальних особливостей застосування відповідних заходів впливу в одному нормативно-правовому акті справляє позитивний вплив на правозастосовну практику органів Казначейства. У цьому наказі вказано, що порушення термінів надання мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, реєстраційної картки розпорядниками бюджетних коштів (одержувачами бюджетних коштів) та змін до неї, документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету, порушення порядку відкриття або закриття рахунків розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів та низка інших порушень тягне за собою винесення органами Державної казначейської служби попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства. Можливе одночасне застосування і попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства, і зупинення операцій з бюджетними коштами. Органи Державної казначейської служби здійснюють одночасне застосування цих заходів лише у випадках:

- невідповідність інформації, наведеної у наданих розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів документах, картці із зразками підписів та відбитка печатки, даним Єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів;

- надання неповного пакета документів при поданні картки (тимчасової картки) із зразками підписів та відбитка печатки (копія сторінок паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, копія ідентифікаційного номера; копія наказу, протоколу тощо, що підтверджують повноваження зазначених у картці осіб та надання права першого та другого підписів посадовим особам);

- оформлення картки із зразками підписів та відбитка печатки з порушенням вимог законодавства (зазначення в картці із зразками підписів та відбитка печатки підписів осіб, які не мають відповідних повноважень; нездійснення засвідчення картки із зразками підписів та відбитка печатки в установленому порядку; проставляння на картці із зразками підписів та відбитка печатки замість підпису керівника установи та головного бухгалтера факсиміле; проставляння на картці із зразками підписів та відбитка печатки гербової печатки, яка не відповідає вимогам законодавства, або печаток, призначених для спеціальної мети (для пакетів, перепусток, для фінансово-господарських документів, грошових документів тощо); недотримання визначеного законодавством терміну користування карткою із зразками підписів та відбитка печатки без відбитка печатки у разі тимчасової відсутності печатки (більше 10 днів, а у разі втрати печатки — більше 30 днів);

- відсутність затвердженого в установленому порядку паспорта бюджетної програми (крім випадків, у яких законодавством не передбачено його затвердження) при реєстрації бюджетних зобов'язань та/або бюджетних фінансових зобов'язань (після 45 днів від дня набрання чинності законом про Державний бюджет України та додаткового тижневого терміну від дня затвердження наказу про паспорти бюджетних програм для доведення його копії розпорядникам нижчого рівня та одержувачам бюджетних коштів);

- тощо;

У день виявлення факту порушення бюджетного законодавства або не пізніше наступного робочого дня посадова особа органу Казначейства складає у довільній письмовій формі попередження. Таке попередження складається та візується посадовою особою органу Казначейства, яка виявила факт порушення бюджетного законодавства, та підписується керівником (заступником керівника) органу Казначейства. У разі неусунення порушення бюджетного законодавства у термін, встановлений у попередженні, посадовою особою органу Казначейства складається протокол про порушення бюджетного законодавства у двох примірниках. У випадку ж застосування одночасно і попередження, і зупинення операцій з бюджетними коштами, орган Казначейства (після отримання пояснень або відмови від їх надання) протягом одного робочого дня, складає розпорядження про зупинення операцій з бюджетними коштами [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 24-56-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2010. № 50-51. Ст.572.
3. Назар Ю. С. Бюджетне право: навчальний посібник (у схемах, таблицях та коментарях). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 128 с.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку застосування органами Державної казначейської служби України заходів впливу за порушення бюджетного законодавства: наказ Державної казначейської служби України від 29.12.2012 р. № 394. URL : <http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/215061>.
5. Харченко С. І. Повноваження органів Казначейства України з контролю дотримання бюджетного законодавства-запобіжник бюджетних правопорушень. *Фінанси України*. 2013. № 6. С. 7-17.
6. Гетманець О. П. Проблеми реалізації повноважень Державного казначейства України щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3. С. 227-233.

ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Єфремов А.,
НК – Пасинчук К. М., канд. пед. наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Однією з ключових реформ, що здійснюються в Україні, є впровадження децентралізації влади. Минула система місцевого самоврядування не задовольняла потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечувало створення та підтримку сприятливого і безпечного життєвого середовища.

Значним кроком на шляху формування децентралізованої політичної влади в Україні стало внесення Президентом України на розгляд парламенту проекту Закону «Про внесення змін до Конституції України» від 26 червня 2014 р. Цей документ визначив перспективу переходу до адміністративно – територіального устрою України, який ґрунтується на засадах децентралізації у здійсненні державної

влади, та зміну системи адміністративно – територіального устрою, що передбачає три рівні – регіони, райони, громади.

Реальні наслідки стали відчутними на місцевому рівні невдовзі після ухвалення Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1]. Однак у багатьох випадках реформа на місцях закінчується формальним об'єднанням декількох громад, після чого вони залишаються наодинці зі старими та новими проблемами.

Визначені Законом № 280/97-ВР [2] повноваження органів місцевого самоврядування з питань цивільного захисту за 10 років практично не змінилися, за винятком того, що з прийняттям Кодексу цивільного захисту України [3] були внесені зміни до п. 3 ст. 36 цього закону – закріплено, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить таке делеговане повноваження як організація та участь у здійсненні заходів, пов'язаних з цивільним захистом (ЦЗ) на відповідній території.

Управління розвитком об'єднаної територіальної громади потребує нових знань, навичок, компетентності їх керівництва, насамперед голів об'єднаних громад, старост, працівників виконавчих комітетів сільських і селищних рад. Ці потреби на місцях набули масового характеру, і їх об'єктивно не можуть задовольнити оперативні в повному обсязі уже створені інституції підтримки, зокрема Парламентський офіс місцевого самоврядування, агентства регіонального розвитку, центри розвитку місцевого самоврядування тощо.

О. Г. Барило піднімає питання пошуку шляхів удосконалення системи державного управління загалом і у сфері цивільного захисту, зокрема автором запропоновано удосконалення системи підготовки фахівців сфери цивільного захисту; запровадження на місцевому рівні механізму публічності, що сприятиме самоорганізації громад і впорядкує відносини влади і громадян [4].

Законом України «Про місцеве самоврядування України та статтею 19 Кодексу цивільного захисту України визначено повноваження органам місцевого самоврядування у сфері організації заходів цивільного захисту, а саме – запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від природних та техногенних загроз, реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків [3, 2].

Хоча головна відповідальність щодо мінімізації ризику виникнення природних і техногенних загроз лежить на органах державної влади, місцеве самоврядування здатне відігравати тут помітнішу роль через їх тісні зв'язки з територіальною громадою та забезпечення виконання завдань стосовно їх захисту на місцевому рівні. Реформування місцевого самоврядування та децентралізація влади передбачають передачу більших повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад.

Європейська практика визнає важливість існування сильного і вдалого структурованого місцевого потенціалу, який спроможний ефективно виконувати власні та делеговані повноваження у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій. Своєчасне прийняття організаційно- управлінських та організаційно-технічних рішень дало змогу європейським країнам у найкоротші терміни змінити ідеологію в цій сфері. Одночасно такі рішення були підкріплені системою економічних механізмів, які в умовах ринкової економіки поєднували в собі елементи примусу (накладення санкцій за невиконання норм і вимог безпеки), стимулювання та страхування. Вирішення цих питань в Україні перебуває на початковій стадії.

До представницьких органів відносять сільські, селищні, міські ради — вони представляють сільські, селищні, міські громади та здійснюють від їх імені та в їх

інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та законами України.

Згідно статті 6 розділу IV Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1] первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад є суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст. Об'єднана територіальна громада є правонаступником всього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися [5].

Однією із надзвичайно важливих ланок у ланцюзі протидії надзвичайним ситуаціям є підготовка територіальної громади. В. Гайер вважає, що «навіть найкраща профілактика професіоналів не зможе перешкодити виникненню надзвичайних ситуацій і мінімізувати їх збиток на відміну від своєчасного і правильного застосування навичок громадами» [6].

Нормативно-правові акти і методичні рекомендації останніх років визначили широку низку повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері цивільного захисту.

Слід зазначити, що в жодному з розглянутих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій не згадується питання розробки документації розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України Про добровільне об'єднання територіальних громад (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.91).
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170).
3. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] : Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403- VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
4. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління у сфері цивільного захисту / О.Г. Барило // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування, 2018. – № 1. Електронне наукове фахове видання.
5. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 12, ст.134).
6. Geier W. Is civil protection in Germany prepared for large-scale natural disasters?. Lecture on the occasion of the international German Committee for Disaster Reduction Workshop "Orkane uber Europa"/W.Geier. – Режим доступу: <http://www.dkkv.org/de/publications/ressource.Files/137>.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНУ СИСТЕМУ ТА СТРУКТУРУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

*Журавель Я. В., канд. юрид. наук, доцент
Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ*

Впровадження реформ та обговорення перспектив розвитку територіальних громад у контексті децентралізації є основною метою України на шляху до втілення в державі європейських стандартів. Комплекс заходів та реформ з децентралізації влади в Україні розпочався у 2014-му році. Так, розпорядженням КМУ "Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні" від 01.04.2014 № 333-р [1] схвалено Концепцію

реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, в якій зазначено, що система місцевого самоврядування сьогодні не задовольняє потребам суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях [2].

Система державного управління органічно поєднує у своєму складі: суб'єкт управління (керуючу систему); об'єкт управління (керовану систему); всю сукупність різноманітних зв'язків, які при цьому здійснюються (систему управлінських відносин щодо їх взаємодії). Для розкриття суті діяльності об'єкта управління необхідно застосовувати взаємопов'язаний комплекс різних моделей управління. Виявлення (створення) ієрархії підсистем у великій системі дозволяє додатково вивчити як властивості системи загалом, так і її компонентів. Розмір великої системи може бути визначений за різними критеріями: кількість підсистем: (апріорних – теоретичних, за законом; апостеріорних – фактичних – на практиці); кількість рівнів ієрархічних підсистем, яка відповідає кількості “прирощуваль” метамови, що описує властивості нового рівня за допомогою понятійного апарату попереднього рівня [3, с. 515].

Вбачається, що система (у загальному розумінні) повинна мати такі ознаки: 1) мати зв'язки з іншими системами, підсистемами; 2) елементи системи мають бути взаємопов'язані; 3) відносини життєдіяльності системи, підсистеми повинні бути координованими; 4) система управлінських відносин повинна мати внутрішню ієрархічну структуру; 5) зберігання орієнтації суб'єктів системи на її норми і цінності. Інакше кажучи, система – це множина елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, що утворюють визначену цілісність, єдність. Таку єдність елементів на сьогодні становить система органів виконавчої влади, що, реалізуючи певну частину повноважень держави, виконує функції, пов'язані з реалізацією положень Конституції держави, її законів та інших нормативних актів.

Структура органів виконавчої влади в Україні включає структурні ланки трьох організаційно-правових рівнів. Вищим органом у системі виконавчої влади є КМУ – Уряд. Відповідно до ст. 113 Конституції України КМУ відповідальний перед Президентом України та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених у ст.ст. 85, 87 Конституції України. КМУ у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України.

КМУ є вищим органом у системі органів виконавчої влади, який здійснює виконавчу владу безпосередньо, через центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим і місцеві державні адміністрації, спрямовує та координує діяльність цих органів. Він є колегіальним органом і здійснює свої повноваження шляхом прийняття рішень на засіданнях. Свою діяльність КМУ планує на основі та на виконання Програми діяльності КМУ [4]. Підтвердженням статусу КМУ як вищого органу в системі органів виконавчої влади є коло завдань, визначених у положеннях ст. 116 Конституції України.

Наступним вертикальним щаблем органів виконавчої влади в Україні є центральний рівень, до якого належать міністерства, державні комітети, центральні органи виконавчої влади прирівняні до державних комітетів та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Відповідно до Розпорядження КМУ “Про утворення комісій з проведення реорганізації та ліквідації деяких центральних органів

виконавчої влади” від 06.09.2019 № 738-р. утворено: комісії з проведення реорганізації центральних органів виконавчої влади за переліком; комісії з проведення ліквідації центральних органів виконавчої влади за переліком [5].

Статтею 118 Конституції України встановлено, що виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації. Діяльність місцевих державних адміністрацій – значної ланки єдиної системи органів виконавчої влади – відіграє важливу роль в управлінні відповідною адміністративно-територіальною одиницею та вирішенні проблем не лише конкретної території, а всієї держави. Конституційні положення щодо організації, повноважень та порядку діяльності місцевих державних адміністрацій знайшли свою деталізацію в Законі України “Про місцеві державні адміністрації” від 10.04.1999 [6].

До останньої, найменшої структурної ланки органів виконавчої влади в Україні, до якої належать органи спеціальної (галузевої та функціональної) компетенції зі спеціальним статусом відносяться: Антимонопольний комітет України; Державний комітет телебачення і радіомовлення України; Фонд державного майна України; Національне агентство України з питань запобігання корупції; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації; Державне бюро розслідувань.

Проаналізувавши систему та структуру органів виконавчої влади в Україні, можна дійти висновку, що КМУ – Уряд, дійсно має свою визначену систему та внутрішню ієрархічну структуру підпорядкованості. Реформаторські процеси, які втілюються в економічній, соціальній, політичній, правовій та інших сферах суспільства вимагають від системи органів виконавчої влади України вироблення дієвого механізму їх функціонування на засадах децентралізації влади та розвитку територіальних громад. Вбачається, що існуючий наразі адміністративно-територіальний розподіл України не в повній мірі відповідає вимогам сьогодення, оскільки створення територіальних громад (об'єднаних територіальних громад) переважно не має підтримки з боку широких верств населення, адже люди не розуміють сам процес децентралізації, а також стикаються із протидією з боку районних адміністрацій та місцевих рад. Тому назріла нагальна потреба замислитися над новим територіальним розподілом України, наприклад за географічним, демографічним або економічним принципами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>.
2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>.
3. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / НАДУ; Т. 1: Теор. держ. упр. / наук.-ред. кол.: В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.
4. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2019 № 849. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini-849290919>.
5. Про утворення комісій з проведення реорганізації та ліквідації деяких центральних органів виконавчої влади: розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.09.2019 № 738-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-utvorennya-komisij-z-provedenny-a060919>.
6. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 10.04.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЩОДО КАРАНТИНУ ЛЮДЕЙ

Зозуля О. М.,

НК – Засуцько С. С., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

17 березня 2020 року прийнято Закон України № 530-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» (надалі – Закон № 530-IX), яким Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) доповнено ст. 44-3 (Порушення правил щодо карантину людей), диспозицією якої охоплюються наступні дії (бездіяльність) – порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 р. за № 1645-III (надалі – Закон № 1645-III), іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами.

Як видно диспозиція прийнятої статті відсилає до вимог Закону № 1645-III, Постанови КМУ від 11.03.2020 р. за № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» (надалі – КМУ № 211), зі змінами внесеними Постановою КМУ від 16.03.2020 р. № 215 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID -19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (надалі – КМУ № 215)

На перший погляд, посилення юридичної відповідальності, яке передбачено законом, формує сталі переконання про серйозність епідеміологічної ситуації. Втім, проаналізуємо його детальніше.

Законодавець передбачив 3 випадки, за кожний з яких можливе притягнення особи до юридичної відповідальності. Зупинимось детальніше на кожному з них.

Порушення правил щодо карантину. Для того, щоб розібратися з першим випадком, необхідно проаналізувати Закон № 530-IX, який за логікою повинний містити визначення карантину людей, санітарно-гігієнічні, санітарно-протиепідемічні правила і норми, які можливо порушити.

Згідно з положеннями ст.1 цього Закону під карантин слід розуміти адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб.

У свою чергу, санітарно-протиепідемічні правила і норми – НПА (накази, інструкції, правила, положення тощо) центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування держполітики у сфері охорони здоров'я, вимоги яких спрямовані на запобігання виникненню та поширенню інфекційних хвороб.

Відповідно до чч. 1, 4 ст. 29 Закону № 530-IX, карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів, а інформація яка повинна міститися у рішенні про встановлення карантину повинна передбачати такі відомості: обставини, що призвели до карантину; територіальні межі карантину; профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення; тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них; період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби; у разі потреби, зміна режиму роботи підприємств, установ, організацій або інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності.

Постановою КМУ № 211 на період карантину спочатку визначено лише два обмежувальних заходи. Проте згодом постановою КМУ № 215 внесено зміни до вказаної постанови, чим доповнено та змінено обмежувальні заходи.

Зокрема, введено заборону:

- на проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, у яких бере участь понад 10 осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- на роботу суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів, інших закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури, торговельного і побутового обслуговування населення, крім роздрібною торгівлі продуктами харчування, пальним, засобами гігієни, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, засобами зв'язку, провадження банківської та страхової діяльності, а також торговельної діяльності і діяльності з надання послуг з громадського харчування із застосуванням адресної доставки замовлень за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту;

- на регулярні та нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у приміському, міжміському внутрішньообласному і міжобласному сполученні (крім перевезення легковими автомобілями);

- на перевезення понад 10 пасажирів одночасно в одному транспортному засобі у міському електричному (трамвай, тролейбус) та автомобільному транспорті, що здійснює регулярні пасажирські перевезення на міських маршрутах у звичайному режимі руху та на міських автобусних маршрутах в режимі маршрутного таксі;

- на перевезення пасажирів метрополітенами м. Києва, Харкова і Дніпра;

- на перевезення пасажирів залізничним транспортом в усіх видах внутрішнього сполучення.

Щодо санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом № 1645-III, то у тексті цього закону їх віднайти не вдалося.

Очевидно, що причиною цього є те, що санітарно-гігієнічні, санітарно-протиепідемічні правила і норми є окремими НПА і вказівка законодавця на їх пошук у цьому законі є не більше, ніж недолік правової конструкції норми ст.44-3 КпАП.

Порушення інших актів законодавства. При аналізі означеної підстави на згадку одразу спадає Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» № 4004-XII від 24.02.1994 р. (надалі – Закон № 4004-XII) та, звісно, будь-які НПА МОЗ, які містять санітарно-гігієнічні та/або санітарно-протиепідемічні правила і норми.

Утім, якщо Закон № 4004-XII юридично подібний до Закону № 1645-III (у частині регулювання санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм), то з іншими НПА МОЗ є складнощі, які будуть наведені нижче.

Порушення рішень органів місцевого самоврядування. Очевидно, що прийняття Закону № 530-IX є загальнонаціональним планом заходів для боротьби з епідемією. Але безпосередня реалізація превентивних та реагуювальних заходів здійснюється на місцях. Й органи місцевого самоврядування уповноважені приймати рішення, які спрямовані на застосування заходів боротьби із небезпечною інфекцією. Зокрема: залучати підприємства, установи, організації незалежно від форм власності до виконання заходів з локалізації та ліквідації епідемії чи спалаху інфекційної хвороби; залучати для тимчасового використання майно підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, необхідне для здійснення профілактичних і протиепідемічних заходів,

із наступним повним відшкодуванням у встановленому законом порядку його вартості або витрат, пов'язаних з його використанням; установлювати особливий режим в'їзду на територію карантину та виїзду з неї громадян і транспортних засобів, а у разі необхідності проводити санітарний огляд речей, багажу, транспортних засобів та вантажів; запроваджувати більш жорсткі, ніж встановлені НПА, вимоги щодо якості, умов виробництва, виготовлення та реалізації продуктів харчування, режиму обробки та якості питної води; встановлювати особливий порядок проведення профілактичних і протиепідемічних, у тому числі дезінфекційних, та інших заходів; створювати на в'їздах і виїздах із території карантину контрольні-пропускні пункти; створювати спеціалізовані заклади охорони здоров'я з особливим протиепідемічним режимом.

Як бачимо, жодних видів протиепідемічних заходів вказані положення не містять, оскільки вони повинні бути відображені в постанові КМУ про введення карантину, а органи місцевого самоврядування лише повинні їх виконувати.

Однак, згідно з положеннями ст.32 Закону № 1645-III органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування за поданням відповідного головного державного санітарного лікаря у разі, коли в окремому населеному пункті, у дитячому виховному, навчальному чи оздоровчому закладі виник спалах інфекційної хвороби або склалася неблагополучна епідемічна ситуація, що загрожує поширенням інфекційних хвороб, можуть встановлювати обмежувальні протиепідемічні заходи. Обмеженням підлягають ті види господарської та іншої діяльності, що можуть сприяти поширенню інфекційних хвороб.

Яскравою ілюстрацією даних повноважень є рішення виконавчого органу Київської міської ради. Так, протоколом № 10 Постійної комісії з питань ТЕБ та НС КМДА від 16.03.2020 р. введені обмежувальні заходи з 17 до 31 березня 2020 року. Однак, залишається невідомим, чи впроваджувалися дані заходи за поданням головного державного санітарного лікаря або на виконання постанови КМУ № 211 із внесеними змінами.

Юридична конструкція обмежувальних заходів, впроваджених на території м. Києва, має суттєві недоліки, що ускладнює їх застосування в подальшому.

Наприклад, встановлено «максимальне обмеження» для роботи всіх торговельних закладів, які здійснюють торгівлю будівельними матеріалами. Що мала на увазі постійна комісія КМДА при введенні такого заходу? В чому полягають «обмежувальні заходи» та чим вони відрізняються від «максимальних обмежень»?

Вбачається, що дозволене одночасне перебування двох покупців у такому торговельному закладі є максимальним обмеженням, яке зміг собі дозволити певний суб'єкт господарювання. Так само функціонування такого закладу за наявності половини штату продавців-консультантів теж є максимальним обмеженням.

Щодо складення адміністративних матеріалів. Іншою перешкодою для застосування ст.44-3 КУпАП є те, що згідно з п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП повноваження щодо складення адміністративних матеріалів покладено на Національну поліцію. Як підказує досвід правозастосування, співробітники поліції у графі щодо суті адміністративного правопорушення в протоколі ставитимуть у вину особі «недотримання карантину» або «порушення рішення органу місцевого самоврядування», замість викладення суті адміністративного правопорушення, як цього вимагає законодавство.

Проблема полягає у тому, що для застосування такої підстави як порушення особою НПА МОЗ співробітникам поліції необхідно досить глибоко володіти змістом актів, які містять санітарно-гігієнічні та/або санітарно-протиепідемічні правила і норми, що виглядає дещо малоюмовірним.

Отже, притягнення до адміністративної відповідальності за ст.44-3 КпАП виглядає ілюзорним, через недосконалість рішень про введення карантину та

введення обмежувальних заходів органів місцевого самоврядування; недоцільність визначення органом, який здійснює збирання (складання) матеріалів про адміністративне правопорушення та осіб, які її застосовуватимуть.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 р. за № 1645-III;
2. Постанова КМУ від 11.03.2020 р. за № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» зі змінами внесеними Постановою КМУ від 16.03.2020 р. № 215 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»;
3. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» № 4004-XII від 24.02.1994 р. (надалі – Закон № 4004-XII).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДАЖУ ТОВАРІВ, ПОМІЩЕНИХ В РЕЖИМ БЕЗМИТНОЇ ТОРГІВЛІ ПРИ АВІАПЕРЕМІЩЕННЯХ

*Івашків Ю. В.,
НК – Люшик О. М., канд. юрид. наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Сьогодні, коли відкрито будь-які світові кордони, а відпочинок поза межами нашої країни став доступним, то не лише досвідчені мандрівники, але й туристичні початківці знають, що таке Duty Free. «Free» перекладається з англійської мови як «безкоштовний» або «вільний». Звичайно ж, безкоштовних товарів у цих точках торгівлі немає, зате вони вільні від податків і мита, а значить, коштують у рази дешевше, ніж в маркетах.

В. В. Белєвцева вважає, що призначення митного режиму полягає у визначенні можливості переміщення товарів, порядку митного оформлення і митного контролю, розміру митних платежів, які підлягають сплаті за товари і транспортні засоби, що переміщуються, а також визначенні кола дій, які можуть бути здійснені щодо останніх [1, с. 140].

Відповідно до чинного законодавства України одним із видів митних режимів визначається режим безмитної торгівлі, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізуються для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення, та на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт та експорт таких товарів, та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.[2]

Однією з умов для придбання товарів є пред'явлення пасажиром документа, який посвідчує особу, з відміткою про проходження митного контролю, який прямує за межі України.[3]

Формою реалізації права на придбання товарів є можливість здійснити покупку у магазині безмитної торгівлі, що визначається як спеціалізований торговельний заклад, розташований у пункті пропуску через державний кордон України, відкритому для міжнародного сполучення, а також на повітряному або

водному транспортному засобі комерційного призначення, що виконує міжнародні рейси, та призначений для реалізації товарів, поміщених у митний режим безмитної торгівлі [1]

Приміщення магазину безмитної торгівлі може включати в себе: а) торговельний зал (зали), у тому числі бари та пункти громадського харчування; б) допоміжні приміщення; в) склад магазину. [2] Тож, основним видом діяльності магазину безмитної торгівлі (Duty Free) являється роздрібна торгівля товарів, поміщених у відповідний режим безмитної торгівлі, за оптимальною ціною у спеціалізованих магазинах міжнародних аеропортів.

Приваблива ціна зумовлюється визначеною процедурою звільнення від оподаткування операції з увезення підакцизних товарів (продукції) із-за меж митної території України на митну територію України, якщо при цьому згідно із законом не справляється податок на додану вартість у зв'язку з розміщенням товарів (продукції) у митному режимі безмитної торгівлі [4].

Правила продажу товарів магазинами безмитної торгівлі громадянам затверджено Кабінетом Міністрів України, які визначають порядок надходження, зберігання, підготовки до продажу і продажу товарів магазинами безмитної торгівлі [3]. Робота магазину безмитної торгівлі організовується таким чином, щоб забезпечити надходження, зберігання та продаж товарів відповідно до вимог Митного кодексу України, законодавства з питань оподаткування і митного оформлення, інших нормативно-правових актів і цих Правил [3]. Магазин безмитної торгівлі здійснює реалізацію товарів за готівку в національній або іноземній валюті, кредитними картками та чеками фізичним особам, у безготівковій формі — юридичним особам, які обслуговують пасажирів міжнародних рейсів після проходження ними паспортного та митного контролю [3].

Типовий асортимент магазинів безмитної торгівлі – це спиртні напої, тютюнові вироби, парфумерія, рідше біжутерія, ювелірні вироби, мобільні телефони, годинники, кондитерські вироби. Спеціально для магазинів безмитної торгівлі алкоголь випускається в літрових пляшках, в той час як у звичайних магазинах використовуються пляшки об'ємом 0,7 літра. Товари, що реалізуються магазином безмитної торгівлі, повинні мати відповідне маркування, яке дає змогу їх легко ідентифікувати. Вид і метод маркування товарів затверджується керівником митного органу, в зоні діяльності якого відкрито магазин. [3]

Зазвичай, для ідентифікування товарів використовується пластиковий пакет із емблемою відповідного магазину безмитної торгівлі, що дає можливість пасажирам без проблем перевезти даний товар у салоні літака не включаючи його до складу речей ручної поклажі. Велику увагу варто приділити пасажирам, які здійснюють перевезення товарів у вигляді рідин, оскільки забороняється заносити на борт повітряного судна в ручній поклажі будь-які рідини, суспензії, креми, пасти ємністю понад 100 мл (грамів) в одному флаконі та зазначений об'єм речовин не повинен перевищувати 1 л (кг) на одного пасажирів [5].

Факт продажу товару підтверджується касовим або товарним чеком з послідовною нумерацією (у двох примірниках), у якому повинні зазначатися номер рейсу або реквізити документа, який посвідчує особу, з відміткою про проходження митного контролю, ідентифікаційний код товару і його вартість. Оригінал чека видається пасажирові, який придбав товар, а копія зберігається у магазині безмитної торгівлі протягом не менш як трьох років [3].

Товари можуть перебувати в митному режимі безмитної торгівлі протягом всього строку їх придатності для споживання та/або використання. Товари, поміщені в митний режим безмитної торгівлі, протягом всього строку перебування у цьому режимі знаходяться під митним контролем. Митний режим безмитної

торгівлі завершується шляхом реекспорту товарів, поміщених у цей митний режим, або поміщення їх у інший митний режим. У разі псування товарів, поміщених у митний режим безмитної торгівлі, ці товари підлягають поміщенню у митний режим знищення або руйнування утримувачем магазину безмитної торгівлі [6 с.57].

Пасажири довгих рейсів з хоча б однією зупинкою між аеропортами відправлення і призначення повинні бути обережні при покупці «безмитних» алкоголю та парфумерії в останньому транзитному пункті, інакше їх може конфіскувати охорона, якщо пасажири перебільшать поточну дозволувану межу рідин, що провозяться в ручній поклажі. Це не поширюється на тих, хто пересувається в межах ЄС в той же день, коли рідина була упакована у прозорий пластиковий пакет з чеком, що пред'являється для перевірки через пакет.

Можна зробити висновок, що пасажири, які користуються послугами міжнародного сполучення на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, наділені правом здійснювати покупки ексклюзивних товарів за вигідними цінами у спеціалізованих магазинах, що забезпечується поміщенням даних товарів у митний режим безмитної торгівлі. Проте, не варто забувати про правила здійснення даних покупок, дотримуючись визначених норм законодавства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ :

1. Белєвцева В.В. Система адміністративно-правових режимів у сфері державної безпеки *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*. Вип. 1 : Матеріали постійного діючого наук.-практ. семінару (28 трав. 2010 р.). Х. : Оберіг / СБУ, Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. 143 с.

2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (Дата звернення: 04.03.2020).

3. Правила продажу товарів магазинами безмитної торгівлі: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. №1089 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/1684083>

4. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. Про затвердження Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу»: Наказ Державної авіаційної служби України від 26.11.2018 №1239 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-19#Text>

6. МИТНЕ ПРАВО: конспект лекцій для студентів спеціальності 081 «Право» денної форми навчання / уклад. Н.Ю. Щербюк. Луцьк: Луцький НТУ, 2017. 311 с.

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Ищенко С. Ю.,

НК – Гаврильців М. Т., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

У сучасному світі інформаційна безпека в умовах глобального інформаційного суспільства відіграє провідну роль. Проблема захисту інформації набула особливо вагомого значення в наш час. Захист інформаційного суверенітету тісно пов'язаний із поняттям інформаційної безпеки, що може бути розглянута як захищеність внутрішньої інформації як такої, що припускає захищеність якості інформації, її

надійність, захищеність різних галузей інформації (державної, банківської, комерційної таємниці) від розголошення, захищеність інформаційних ресурсів.

Глобалізація є об'єктивним явищем нинішнього часу. З огляду на це, слід окреслити її істотні риси, що дасть можливість з'ясувати тенденції впливу глобалізації на суспільний розвиток: по-перше, зростання взаємного впливу і взаємозалежності держав і націй практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства, «стирання» національних кордонів; по-друге, стирання меж між культурами та цивілізаціями, і, як результат, утворення єдиного простору – глобальної цивілізації, що характеризується вищим рівнем соціального розвитку і продуктивності праці; по-третє, інформаційна революція, що полягає у створенні єдиного інформаційного простору, всесвітньої мережі спілкування на базі новітніх медіатехнологій та Інтернету.

Ключовою рушійною силою глобалізаційних трансформацій є повсюдне розгортання новітніх інформаційно-комунікативних технологій. Технічний прогрес значно скоротив вартість накопичення, обробки та передачі інформації в планетарних масштабах, що позначилося на показниках економічного зростання [1, с. 42].

Державна інформаційна політика в умовах глобалізації по своїй суті повинна відображати і враховувати більшість інтересів громадян, суспільних організацій, регіональних і муніципальних органів влади, державних організацій і комерційних структур. Державна інформаційна політика України, як держави, розташованої на великому геополітичному просторі, повинна приймати до уваги різні рівні соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку регіонів країни. Звідси виникає необхідність активної участі всіх зацікавлених громадян і структур у конкретизації, розвитку і реалізації державної інформаційної політики. Як свідчить аналіз, державна інформаційна політика в умовах глобалізації представляє собою сукупність цілей, що відображають національні інтереси України в інформаційному середовищі, стратегічних напрямів їх досягнення (задач) і систему заходів їх реалізації. Державна інформаційна політика є важливою складовою частиною внутрішньої і зовнішньої політики держави і охоплює всі сфери життєдіяльності кожного індивіда. Довгостроковою стратегічною метою інформаційної політики є забезпечення переходу до нового етапу розвитку України – побудови демократичного інформаційного суспільства і входження країни у світову інформаційну спільноту. Основою цього переходу є створення єдиного інформаційного телекомунікаційного простору країни як основи вирішення задач соціально-економічного, політичного і культурного розвитку країни та забезпечення її безпеки [2, с. 7].

Системна цілеспрямована інформаційна політика покликана забезпечити реалізацію насамперед таких стратегічних напрямів розвитку суспільства і держави: захист конституційних прав та свобод громадян в інформаційній сфері – свободи висловлювання й права на поінформованість; протидія структурам міжнародної організованої злочинності, що зловживають прозорістю світових інформаційних потоків; інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності ЗМІ, владних, наукових, господарських та інших структур; пришвидшене входження України до європейського та світового інформаційного простору; розв'язання суперечностей між національною нормативно-правовою базою і європейським та міжнародним законодавством в інформаційній сфері тощо; розвиток в Україні «електронного врядування» на засадах пришвидшеного розвитку національного сегмента Інтернету та впровадження новітніх медіа-інформаційних технологій; формування бюджету розвитку, який стимулював би примноження «людського капіталу» й протидівав «відпливу розумового потенціалу» з України; стимулювання

«інтелектуальної економіки» на засадах нормативно-правової бази, спрямованої на ефективний захист в Україні інтелектуальної власності, інтелектуальних продуктів і боротьбу з проявами «піратства».

Отже, найголовнішим завданням національної інформаційної політики є зрештою, входження України у глобальне інформаційне суспільство. Для цього потрібно: по-перше, модернізувати національну інформаційну інфраструктуру, створивши або запозичивши відповідні інформаційні технології; по-друге, повною мірою реалізувати конституційні права громадян, суспільства та держави на інформацію; по-третє, розв'язати низку актуальних проблем становлення та розвитку національних інформаційних ресурсів, інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності владних, наукових, господарських та інших структур; по-четверте, розробити принципово нові напрями інформаційної діяльності, починаючи від електронного мережевого врядування та управління й закінчуючи електронною мережевою торгівлею тощо [3, с. 36-38].

На основі Стратегії національної безпеки України, а також Конституції і законів України та міжнародних договорів України, Указом Президента України була затверджена Доктрина інформаційної безпеки України, що лягла в основу національної політики інформаційної безпеки. Метою доктрини є уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу РФ в умовах розв'язаної нею гібридної війни. Доктрина визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями, пріоритети державної політики в цій сфері.

На нашу думку, державна інформаційна політика в умовах глобалізації буде ефективною лише у випадку, якщо вона буде носити комплексний, системний характер і, безперечно, буде відкритою, направленою на удосконалення інтересів громадян, суспільства і держави.

Загалом, політика інформаційної безпеки як суспільне явище носить комплексний характер, включаючи внутрішньо- та зовнішньополітичні, економічні, технологічні, військові та інші елементи, тому вимагає комплексного підходу. Діяльність органів державної влади повинна спрямовуватись на виконання конкретних завдань у цій сфері і об'єднуватись єдиною метою – надання належних умов для реалізації забезпечення інформаційної безпеки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Крюков О.І. Інформаційна безпека держави в умовах глобалізації. *Державне будівництво*. 2007. №2. С. 41–53
2. Пожуєв В.І. Формування концепції державної інформаційної політики в умовах глобалізації. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць*. 2010. Вип. 43. С.4–12.
3. Інформаційна політика України: європейський контекст: монографія / Губерський Л.В. та ін. Київ: Либідь, 2007. 360 с.

ДІЯЛЬНІСТЬ МИТНОГО БРОКЕРА ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Ищенко С. Ю.,

НК – Ілюшук О. М., канд. юрид. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

Здійснення зовнішньоекономічної діяльності тісно пов'язано з дотриманням норм митного права, які встановлюють певні обов'язки, процедуру та порядок переміщення товарів через митний кордон. Важливого значення набувають митні посередники, котрі забезпечують безперешкодне переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Митний кодекс України закріплює статус митного брокера, як підприємства, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Варто звернути увагу на положення п. 38 ст. 1 Митного кодексу України, що розуміє під підприємством не тільки юридичну особу, але й фізичну особу підприємця [1].

Митна брокерська діяльність здійснюється на основі спеціального дозволу, виданого Державною фіскальною службою України (ДФС) та Адміністрацією Державної прикордонної служби України (Адміністрація Держприкордонслужби) відповідно до поданої заяви про надання/переоформлення дозволу на провадження митної брокерської діяльності [2].

Як зазначає А. Мостовий, митний брокер покликаний сприяти суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності у виконанні митних формальностей та пришвидшенні процесу переміщення товарів через митний кордон шляхом надання кваліфікованих послуг декларування товарів [3, с. 202]. Схожою є думка Федотова О.І., що у своїй праці визнає завданням митного брокера бути посередницькою структурою у процесі здійснення митних процедур [4, с. 161].

Коробкова О. М. у своїй праці розглядає митного брокера як комерційного посередника. На підтвердження цього дослідниця зауважує, що діяльність митного брокера проводиться ним від власного імені, відповідні дії вчиняються ним замість особи яку він представляє. Важливим моментом є те, що митний брокер виконує повноваження в обсязі, встановленому за дорученням особи, яку він представляє. Таке представництво є не лише заміною однієї особи іншою, але й характеризується у відповідних знаннях, досвіді представника його професійністю, що забезпечує проведення митних формальностей на високому рівні та усуває відповідні перешкоди на шляху до вільного просування товарів [5, с. 6].

Права та обов'язки митного брокера як декларанта визначено в ст. 266 Митного кодексу України. На основі аналізу зазначеної статті на декларанта покладаються обов'язки зі здійснення декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до порядку, що встановлений кодексом, на вимогу митного органу декларант також повинен пред'являти товари, транспортні засоби комерційного призначення для митного контролю і митного оформлення, він зобов'язаний надавати митному органу передбачені в чинному законодавстві певні документи і відомості, необхідні для виконання митних формальностей, в окремих випадках, декларант має сплачувати митні платежі або забезпечувати їх сплату, а також сплачувати інші платежі, контроль за справлянням яких покладено на митні органи. Окрім цього ще перед подачею митної декларації декларант має право з дозволу митного органу здійснити фізичний огляд товарів з метою перевірки їх відповідності відомостям, зазначеним у товаросупровідних документах, він може брати проби та зразки товарів, має право вимагати від митного органу випуску

товарів, за умови забезпечення сплати митних платежів. Кодексом також передбачено, що у разі самостійного декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення декларантом, відповідальність за вчинення порушення митних правил він несе у повному обсязі. А агент з митного оформлення, який є уповноваженим на декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення від імені декларанта, має такі самі обов'язки, права та несе таку ж саму відповідальність, що й декларант.

Варто зазначити, що діяльність митного брокера може провадитись у будь-якому митному органі України, що сприяє реалізації права на підприємницьку діяльність і вільне її здійснення на всій території України.

Необхідно наголосити на тому, що законодавством передбачено відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з провадженням митної брокерської діяльності. Зокрема ч. 3 ст. 416 Митного кодексу України передбачає можливість притягнення митного брокера до адміністративної, кримінальної відповідальності, а також цивільних і господарсько-правових санкцій [1].

Отже, проаналізувавши законодавчі положення та думки окремих науковців, можна зробити висновок, що інститут митного брокера покликаний забезпечити швидке та професійне переміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 № 4495-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n3472> (дата звернення 02.03.2020)
2. Про діяльність митних брокерів: Наказ Міністерства фінансів України від 04.08.2015 № 693. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-15>
3. Мостовий А. Особливості реалізації правового статусу митного брокера в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 60. С. 202–211. URL : <file:///C:/Users/Home/Desktop/%D0%BC%D0%BF.pdf>
4. Федотова І. О. Загальна характеристика правового статусу митного брокера в сучасному митному законодавстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. № 1. С.161-164. http://www.lsej.org.ua/1_2013/ukr/Fedotova.pdf5.
5. Коробкова О. М. Організаційно-економічні основи регулювання митної брокерської діяльності : автореф. дис. ... канд.екон.наук : 08.00.03. Одеса, 2018. 22 с.

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Йосифович Д. І., канд. юрид. наук, доцент,
Хатнюк Ю. А., канд. юрид. наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Ефективне планування, організація та управління процесом забезпечення національної безпеки сьогодні не можуть бути забезпечені, якщо не визначені відповідні наукові засади. В цьому зв'язку одним із актуальних аспектів цієї проблеми є необхідність визначення базових наукових принципів.

У контексті дослідження проблем системи забезпечення національної безпеки особливої актуальності набувають фундаментальні принципи як світоглядні орієнтири та логічні вимоги до подальшої розробки і напрацювання теоретико-методологічних основ забезпечення національної безпеки України.

Саме завдяки принципам, отриманим у процесі дослідження, теоретичні висновки та практичні рекомендації сприятимуть подальшому вдосконаленню

концептуальних підходів щодо забезпечення національної безпеки України. Вони, ставши стрижнем у визначенні оптимальних механізмів підготовки і прийняття стратегічних рішень у сфері національної безпеки, нададуть можливість суб'єктам системи забезпечення національної безпеки не тільки більш ефективно та своєчасно реагувати на сьогоденні виклики і загрози національній безпеці України, а й проводити в майбутньому прогнозовану, комплексну, державну політику, спрямовану на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [1, с. 105].

Забезпечення національної безпеки кожної держави базується на ряді визначених принципів які несуть в собі як однакові так і різні ідеї залежно від багатьох об'єктивних і суб'єктивних економічних та соціально-політичних причин. Насамперед від правової системи країни, рівня економічного розвитку, глобальних геополітичних завдань які ця держава ставить перед собою тощо. Домінанти забезпечення безпеки той чи іншої держави крім того мають правило з часом змінюватися чи доповнюватися новими положеннями.

Відповідно до чинного законодавства України, державна політика у сфері національної безпеки спрямована на захист:

- 1) людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності;
- 2) суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку;
- 3) держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [2].

Серед зазначеного, забезпечення пріоритетності прав і свобод людини та громадянина посідає одне з провідних місць у системі забезпечення національної безпеки, оскільки за своєю суттю визначає зміст та спрямованість правового регулювання реалізації прав і свобод людини та громадянина, порядок їх охорони та захисту. Так, принципом, яким закріплюється пріоритет прав і свобод людини та громадянина, є ст. 3 Конституції України, у якій проголошено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [3].

Конституція України містить ряд норм, які є гарантіями прав і свобод людини та громадянина, у тому числі норми, які проголошують:

а) гуманізм, або людинолюбство, який розкриває одну з найважливіших характеристик права, домінування в правовій системі природних невідчужуваних прав людини;

б) соціальна справедливість, яка впливає зі змісту ст. 1 Основного Закону, котра проголошує Україну соціальною державою [3]. Справедливість як багатогранна, багатокомпонентна категорія проявляється у всіх сферах суспільного життя, інтегрує економічні, політичні, моральні, правові та духовні аспекти, містить вимоги реальної відповідності між становищем різних індивідуумів та їх значущістю у суспільстві;

в) рівноправність громадян, яка закріплена у статтях 21 і 24 Конституції України. Цей принцип означає рівність людей у своїй гідності (ст. 21), наявність рівних прав і рівних обов'язків для всіх громадян нашої держави (ст. 21), рівність громадян перед законом (ст. 24), рівність прав жінки і чоловіка та рівних конституційних прав і свобод України (ст. 24) [3];

г) соціальна свобода. Цей принцип закріплює право кожної людини на вільний розвиток особистості. На принципі соціальної свободи базується право індивіда на

особисту недоторканність (ст. 29), можливість обирати місце проживання та пересуватися (ст. 33), право людини на повагу до її гідності (ст. 28) [3];

д) демократизм означає належність всієї влади народові. Зміст цього принципу багатоаспектний, поєднує три аспекти – народовладдя, політичний режим і права людини, які реалізуються не тільки через державні, а й через правові інститути: права, обов'язки, їх гарантії, правосуддя і т. д. [3].

Крім цього, основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сфері національної безпеки є:

- 1) верховенство права, підзвітність, законність та прозорість;
- 2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;
- 3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони [2].

Будь-який принцип за формою вираження являє собою узагальнююче значення і від ступеня його узагальнення залежить конкретна його функція у пізнавальному процесі системи забезпечення національної безпеки. І саме тому ступінь узагальнення найбільш суттєвих закономірностей розвитку безпеки людини, суспільства та держави виступає необхідною передумовою та критерієм класифікації принципів системи забезпечення національної безпеки Української держави.

Таким чином встановлення конкретних принципів забезпечення національної безпеки держави обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів рівноцінних розмірам наявних та потенційно можливих небезпек, що несуть в собі загрози матеріальним, інтелектуальним і духовним цінностям нації та визначальним потребам суспільства і держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонов В. О. Методологія дослідження принципів системи забезпечення національної безпеки України. *Держава і право*. 2013. Вип. 62. С. 104–108.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

ГУМАНІТАРНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ

Каріх І. В., канд. політ. наук

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

В теорії і практиці національної безпеки прийнято оперувати поняттям видів безпеки, що входять до системи національної безпеки як її складові – економічна безпека, інформаційна безпека, екологічна безпека, енергетична безпека тощо. Частково ці визначення спираються на поняття, що зафіксовані в Конституції України, інших законодавчих та нормативних актах.

У базовому Законі «Про основи національної безпеки України» визначено сфери суспільного життя, в яких держава здійснює політику безпеки, що має специфічний предмет, завдання і засоби реалізації, гуманітарна сфера визначена серед інших пріоритетних напрямів [1]. Статті 7 і 8 виокремлюють специфічні

загрози національній безпеці, що виникають у гуманітарній сфері, та відповідні напрями державної політики.

Виділено, зокрема, такі проблемні напрями державної політики, що мають соціальну та гуманітарну спрямованість, як: невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам; неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров'я та соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; загострення демографічної кризи; зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства; прояви моральної та духовної деградації суспільства; зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва.

Очевидно, що цей перелік відображає стан суспільства і сформований конкретними умовами політичний порядок денний, що був актуальним на момент підготовки і прийняття Закону у 2003 році. Деякі з названих проблем є частиною більш загальних тенденцій тих суспільних трансформацій, які досить динамічно змінюють умови життя і свідомість громадян України впродовж останніх десятиріч.

Певні загрози з наведеного вище переліку можуть бути об'єднані однією категорією та означені як соціальні наслідки економічних реформ. Інші, такі як прояви моральної та духовної деградації, сформульовані надто широко й абстрактно. І для того, щоб вони стали предметом вироблення спеціальних заходів і стратегій державної політики, повинні б бути конкретизованими. Примітним є те, що в ст. 8 Закону в переліку основних напрямів політики національної безпеки, побудованому за принципом симетричного відображення загроз, визначених у ст. 7, такій загрозі, як «прояви моральної та духовної деградації суспільства», відповідає ще більш загальна теза про охорону та відновлення духовного (поряд з фізичним) здоров'я людини.

Таким чином, законодавство дозволяє виділити гуманітарну безпеку як окремий напрям державної політики, але не дає достатньо вичерпної відповіді на запитання про її зміст та основні пріоритети. Це не є, на нашу думку, вадою законодавства, а лише наслідком того, що в даному разі законодавець намагався унормувати відносини, що потребують більш гнучкого політичного підходу.

Внутрішньополітична невизначеність стосовно цивілізаційної належності, неефективність політичних інститутів, криза політичної системи, на думку вітчизняних дослідників, можуть призвести до втрати суверенітету держави. Сценарії десуверенізації, як засвідчує міжнародна практика, можуть включати процеси зростання спільної ідентифікації громадян з іншими суспільствами та їх політичними інститутами, так і безпосереднє втручання у внутрішні справи та нав'язування спільних ідентифікацій з боку інших суб'єктів міжнародних відносин [2, с. 116]

Значна кількість вітчизняних авторів, які наголошують на гуманітарних аспектах політики національної безпеки, беруть до уваги передусім, соціальний вимір можливих загроз та шляхів їхньому запобіганню і протидії. Так, зокрема, значного поширення у вітчизняній політичній думці набули концепції сталого розвитку, соціальної держави, інноваційної моделі [3, 4].

Кожна з цих концепцій виокремлює один з важливих факторів суспільного життя чи їх сукупність, врахування яких дозволяє більш успішно та більш адекватно до сучасних світових тенденцій будувати національну економіку, суспільні відносини, державне управління.

Реалізація відповідних пріоритетів національного розвитку тлумачиться дослідниками як головна передумова досягнення того стану «захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави», що визначений у вітчизняному законодавстві як феномен національної безпеки.

Отже, гуманітарну безпеку – це окремий напрям державної політики. Політико-правові засади політики національної безпеки в Україні досить чітко визначені на законодавчому, нормативному та інституційному рівнях. Принципи і механізми здійснення політики національної безпеки визначені на сьогодні в нормативно-правовій площині. Однак політичні відносини охоплюють ширшу сферу взаємодій між суб'єктами суспільного життя, ніж унормована відповідними актами. До того ж політичні реалії об'єктивно розвиваються й змінюються швидше, ніж нормативно-правова база, що їх регулює.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012, № 5029-VI. Редакція від 08.11.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.
2. Розумний М. М. Формування національної ідентичності як пріоритет політики безпеки / М. М. Розумний, В. В. Андрусів // Політичний менеджмент. – 2010. – № 3. – С. 116–123.
3. Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння / Я. І. Пасько. – Київ : ПАРАПАН, 2008. – 272 с.
4. Пащенко Д. І. Зарубіжний досвід гуманізації соціального середовища та виховання / Д. І. Пащенко ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Знання, 1999. – 208 с.

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ

Козак М. В.,

НК – Хитра О. Л., д-р. юрид. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

Здійснення фінансового контролю в Україні зумовлена одразу декількома чинниками: необхідністю забезпечення належного формування й ефективного використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів та держави; виявленням та здійсненням відповідного реагування на зростання обсягів фінансових порушень в Україні; контролю за надходженнями, а також за правильністю та доцільністю використання фінансових ресурсів держави.

Виконання таких чинників необхідне для забезпечення жорсткого контролю та аудиту у бюджетному процесі, який у свою чергу спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками [1]. У процесі здійснення державою фінансового контролю, він набуває особливого значення оскільки контроль «стає основним незалежним джерелом інформації для виявлення причин порушень, що виникають у процесі управління державними фінансами та державною власністю, а також дійовим засобом впливу для прийняття рішень щодо запобігання тим чи іншим порушенням» [2].

Перш ніж детальніше розглядати систему державного фінансового контролю в Україні, нам необхідно з'ясувати значення самого поняття фінансового контролю,

зокрема сучасні науковці дають таке визначення, фінансовий контроль – система активних дій, що здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадянами України по стеженню за функціонуванням будь-якого об'єкта управління в частині утворення розподілу та використання ним фінансових ресурсів з метою оцінки економічної ефективності господарської діяльності, виявлення і блокування в ній відхилень, що перешкоджають законному й ефективному використанню майна та коштів, розширеному відтворенню виробництва, задоволенню державних, колективних та приватних інтересів і потреб та удосконаленню управління економікою [3], на наш погляд воно достатньо повно та зрозуміло розкриває зміст даного поняття.

Проаналізувавши національне законодавство України та проведені реформи у сфері державного фінансового контролю, слід наголосити на важливості для цієї сфери європейської практики та спрямованості нашої держави на інтеграцію до Європейського союзу.

Уклавши Угоду про асоціацію України з ЄС, наша держава запустила процес реформування та модернізації всієї системи беручи за приклад європейські стандарти різних сфер життєдіяльності як держави, так і суспільства. Відповідно, Україна після цього повинна адаптувати вже існуючу практику функціонування фінансового контролю до нових європейських стандартів створивши реально діючу систему державного фінансового контролю. Щодо суб'єктів його здійснення, то їх чіткого та вичерпного переліку нормативно – правовими актами не передбачено, але у загальному розумінні ключовими компонентами здійснення фінансового контролю за управлінням державними (місцевими) ресурсами та їх використанням є державний фінансовий контроль, який здійснюють органи Держаудит служби, уповноважені Кабінетом Міністрів України (урядовий контроль), державний зовнішній фінансовий контроль (аудит), який здійснює Рахункова палата від імені Верховної Ради України (парламентський контроль), та державний внутрішній фінансовий контроль, зокрема внутрішній контроль та внутрішній аудит, який забезпечується відповідно розпорядниками бюджетних коштів та підрозділом внутрішнього аудиту в бюджетній установі [4].

Однак, не зважаючи на проведенні реформи та зміни, у функціонуванні органів системи державного фінансового контролю України, існує досить багато проблем які потребують негайного врегулювання та вирішення. Проаналізувавши повноваження та структуру вище зазначених органів, а також практику здійснення відповідного виду державного фінансового контролю, можемо виділити основні проблеми, які на нашу думку безпосередньо найбільше перешкоджають здійсненню ефективного контролю за управлінням та використанням державних (місцевих) ресурсів. Для полегшення розуміння та усвідомлення виділених нами проблем, розділимо їх на певні групи, кожна з яких характеризується своїми унікальними ознаками та різними негативними наслідками, до них належать «організаційні, правові, методологічні, а також незабезпеченість належною кількістю високо – кваліфікованих кадрів» [5].

Щодо першої групи, то ця проблема зумовлена відсутністю чіткого визначення переліку органів здійснення державного фінансового контролю, а також не достатньою розмежованістю їх повноважень. В першу чергу це призводить до наділення органів контролю, які здійснюють свої функції від імені різних гілок влади, в різних сферах, подібними повноваженнями, а така практика для нашої країни вважається вкрай негативною, однак як перспектива, потенційне дублювання функцій контролюючих органів повинне розглядатися як система стримувань і противаг, що забезпечить принцип прозорості державного фінансового контролю в Україні.

Друга група основних проблем зумовлена недосконалістю чинної правової та законодавчої системи, зокрема по відношенню до фінансового та бюджетного законодавства. Наявність прогалин, колізій, а також так званих «слабких місць» чинних нормативно – правових актів, зумовлена ще й тим, що діючі контролюючі органи не беруть достатньої участі у процесі розроблення і вдосконалення діючих норм цієї сфери права, формування, розподілу та використання бюджету, та здійсненні профілактичних заходів із запобігання фінансовим правопорушенням. В свою чергу наявність таких факторів призводить до поширення махінацій і шахрайства у сфері бюджетних коштів і державного майна, а також виникнення сприятливих умов для поширення злочинної діяльності у цій сфері.

Все що стосується проблем методологічного характеру, ми віднесли до третьої групи. В першу чергу це відсутність базової методології проведення державного фінансового контролю, слабкість її теоретичних і методологічних основ, відсутність специфічних процедурних стандартів здійснення державного фінансового контролю. В сукупності все це призводить до безсистемності та хаотичності у підходах контролюючих органів до трактування аналогічних правопорушень і визначення відповідальності за них, зростання кількості фінансових правопорушень. Також включаємо до цієї групи незабезпечення комплексності контролю, це означає що сьогодні державний фінансовий контроль переважно здійснюється контролюючими органами у вигляді перевірок та ревізій, а попереджувально-профілактичної функції він практично не виконує [6].

Спираючись на вище наведені аргументи можна дійти до висновку, що наявна система фінансового контролю має багато недоліків, які потребують негайного вжиття заходів, а також послідовних та виважених рішень спрямованих на їх вирішення та вдосконалення системи в цілому. При цьому все ж прослідковується позитивна динаміка змін та виведення системи державного фінансового контролю України на якісно новий рівень, а вітчизняна нормативно-законодавча база в свою чергу поступово наближається до європейських стандартів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#text>
2. Піхоцький В. Функціонування системи державного фінансового контролю та її удосконалення // демократичне врядування: наук. вісн.: електрон. фахове вид. – Львів, 2012. – Вип. 10. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik10/fail/pikhotskyj.pdf.
3. Стефанюк І.Б. До нової якості бюджетного контролю через аудит ефективності [текст] / І.Б. Стефанюк // Фінансовий контроль. – № 2. – 2009. – С. 8-13.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів № 310-р «Про схвалення концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року» від 10.05.2018. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/310-2018-%d1%80>.
5. Євтушенко М.С. «Проблеми державного контролю над ефективним використанням коштів місцевих бюджетів // Гроші, фінанси і кредит – випуск 22. – 2018.- с. 185.
6. Виходець Ю.А. Проблеми удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2013. № 16(205). С. 139–144.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ

Колченко А. О.,

НК – Бразилій Н. М, канд. екон. наук, доцент

Черкаський державний технологічний університет

Процес інтеграції України до європейської спільноти є складним і тривалим, особливо в сучасних кризових умовах. Утім, уже сьогодні українські підприємства працюють за правилами, які диктує європейський ринок та сучасні економічні відносини. Серед об'єктів обліку на підприємстві запаси посідають чільне місце, оскільки від їх ефективного використання залежить швидкість обороту вкладеного капіталу та прибуток підприємства.

Європейський вибір України потребує від неї стандартизації національної системи бухгалтерського обліку та складання звітності, що є інформаційною базою для прийняття виважених управлінських рішень. У Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку дотримано вимоги міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності з урахуванням економічних, правових та податкових особливостей нашої держави, але існують певні відповідності національних стандартів міжнародним, у тому числі в частині обліку запасів.

У зарубіжних країнах для обліку запасів використовують МСБО 2 «Запаси» – стандарт визначає поняття початкової вартості та методи оцінки запасів. Національні стандарти побудовані на основі міжнародних стандартів обліку. МСБО та П(С)БО мають низку як спільних так і відмінних характеристик. Саме тому питання удосконалення бухгалтерського обліку виробничих запасів з максимальним наближенням їх до методології міжнародних стандартів є достатньо актуальними на сьогодні. За результатами досліджень із питань організації бухгалтерського обліку запасів встановлено, що частина теоретичних положень обліку даних об'єктів потребують доопрацювання і вдосконалення.

Сьогодні залишаються невирішеними деякі питання, що створюють методичну незгодженість у практиці обліку. Зокрема, відсутній порядок бухгалтерського обліку виробничих запасів, що не використовуються у господарській діяльності підприємства більше ніж один рік та не можуть бути реалізовані у зв'язку з відсутністю попиту на них.

При дослідженні було виявлено, що МСБО 2 «Запаси» застосовуються до всіх запасів, за винятком: незавершеного виробництва за будівельними контрактами, включаючи прямо пов'язані з ними контракти з надання послуг; фінансових інструментів; біологічних активів, пов'язаних із сільськогосподарською діяльністю та сільськогосподарською продукцією на місці збирання врожаю. [2]

Здійснюючи аналіз класифікації запасів, можна зрозуміти, що П(С)БО 9 «Запаси» має ширший перелік активів, що визначаються запасами. [1]

Це дало змогу виділити нам такі відмінності в класифікації запасів:

- Більш деталізоване відображення виробничих запасів;
- Наявність статті «Малоцінні та швидкозношувані предмети»;
- Включення до складу запасів статті «Поточні біологічні активи».

Для достовірного визначення кількісних та якісних показників господарської діяльності підприємства важливе значення мають наукові методи їх обчислення, особливо оцінки запасів.

П(С)БО 9 передбачає, що виробничі запаси відображаються в бухгалтерському обліку і звітності за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації. Відповідно до МСБО 2 запаси оцінюються за найменшою із вартостей: собівартістю, можливою чистою ціною реалізації. Також хочу звернути

увагу на проблему вибору методу оцінки вибуття запасів. Згідно з МСБО та П(С)БО 9 методи оцінки вибуття запасів дещо різняться.

П(С)БО 9 виділяє такі методи оцінки вибуття запасів:

- Ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- Середньозваженої собівартості;
- Собівартості перших за часом надходжень запасів (ФІФО);
- Нормативних затрат;
- Ціни продажу.

В порівнянні з П(С)БО 9 до методів оцінки вибуття запасів МСБО 2 допускається метод стандартних витрат або метод роздрібних цін.

П(С)БО 9 «Запаси» має такі характерні відмінності:

– Резерв знецінення запасів – відповідно до п.31 МСБО 2 підприємство має змогу створення резерву знецінення запасів;

– Сторнування збитків від знецінення запасів – згідно з п.33 МСБО 2 «Запаси» передбачається сторнування збитків від знецінення у тому разі, коли обставин, що спричинили списання запасів, більше немає. [2]

Розбіжності в обліку запасів за міжнародними і вітчизняними стандартами виявляються ще й у обліку при придбанні запасів. Міжнародні стандарти фінансової звітності для малих та середніх підприємств передбачають: у разі сильної девальвації курсової різниці, за винятком відсотків за кредит, відбувається їх включення до складу витрат для цілей обчислення їх собівартості.

У П(С)БО 9 «Запаси» про курсові різниці нічого не сказано. Методичні вказівки з обліку запасів зазначають, що не включаються до первісної вартості запасів, а належать до витрат того періоду, в якому були здійснені, курсові різниці, які виникли при здійсненні розрахунків з іноземними постачальниками за одержані запаси чи витрати, пов'язані із придбанням іноземної валюти для оплати вартості запасів.

Отже, національні стандарти бухгалтерського обліку дають ширше розкриття інформації про списання запасів при вибутті ніж міжнародні стандарти.

Незважаючи на те, що національні стандарти обліку побудовані на основі Міжнародних стандартів виникають розбіжності обліку в Україні та зарубіжних країнах відповідно до специфіки національної системи.

Сьогодні МСФЗ є ефективним засобом міжнародної інтеграції та частиною сталого економічного розвитку для України. Використання МСФЗ має суттєві переваги перед П(С)БО для більшості підприємств та користувачів їхньої фінансової звітності.

Саме тому, для поліпшення співпраці з іноземними партнерами та ефективного введення міжнародного бізнесу необхідно вирішувати проблеми протиріч і розбіжностей між національними та Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку запасів.

Необхідним є удосконалення національних П(С)БО 9 та гармонізація їх з МСБО 2, також потрібно забезпечити належне професійне навчання практикуючих бухгалтерів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021
3. ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
4. Миронова Ю.Ю., Калініченко Н.О., Кривогуз А.О. «Облік запасів згідно з національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку» – «Науковий вісник» Херсонського державного університету, 2016 р.

ТЕОРЕТИКО – ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Косолап В.,

НК – Пасинчук К. М., канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Суб'єкти управління пожежною безпекою об'єкта є суб'єктами відповідальності щодо виконання вимог пожежної безпеки, а також суб'єктами відповідальності щодо забезпечення пожежної безпеки на об'єкті захисту.

Однією із основних складових організаційно-правового механізму управління пожежною безпекою є методи. У цьому контексті мається на увазі спосіб впливу суб'єкта на об'єкт. Традиційно до них відносять: примус, переконання, адміністративні, психологічні.

Усі зазначені методи якнайкраще можуть бути використанні в організаційно-правовому механізмі державного управління пожежною безпекою.

Зупинимось детальніше на їх характеристиці. Загальні методи впливу поділяються на примус та переконання. Примус складається з дисциплінарних, адміністративних, матеріальних, кримінально-процесуальних заходів. Сутність його полягає у формуванні поведінки об'єкта управління проти його волі, при цьому суб'єкт управління може впливати примусово на моральну, матеріальну, організаційну, фізичну, психологічну сферу об'єкта управління з метою його упорядкування. Примус на відміну від переконання застосовується спеціально уповноваженими суб'єктами управління в межах їх правової компетенції.

Адміністративний примус може здійснюватися через заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення (пониження), заходи адміністративно-процесуального забезпечення і адміністративного стягнення [1].

Переконання складається із таких заходів: агітації, виховання, роз'яснення, показ позитивного досвіду, заохочення, обговорення поведінки. Ці заходи являють собою заходи правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, з метою формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання вимог законів та інших правових актів.

Адміністративні методи управління характеризуються підпорядкуванням волі керованого об'єкта волі управляючого суб'єкта за схемою «влада підпорядкування» і поділяються на: адміністративно-правові та адміністративно-організаційні методи. Адміністративно-правові поділяються:

а) за юридичними ознаками – на нормативні, індивідуальні (накази, вказівки, розпорядження, рішення);

б) за формою вирішення – на адміністративно-правові й адміністративно-організаційні;

в) за способом впливу на об'єкт управління – на зобов'язуючі виконати певні дії, уповноважуючі виконати зазначені дії, заохочувальні до виконання соціально-корисних дій, заборонні (обмежуючі) виконання тих чи інших дій;

г) за формою припису – на категоричні (імперативні), делегуючі, рекомендаційні, диспозитивні [2].

Психологічні методи управління спрямовані на регулювання відносин між людьми шляхом оптимального підбору та розстановки персоналу, до яких належать:

- методи професійного підбору та навчання;

- методи психологічного стимулювання (мотивації);

- методи комплектування малих груп і колективів;
- методи гуманізації праці.

Особливе місце в системі методів управління займають методи адміністративно-правового регулювання (імперативний, диспозитивний), які у своєму змісті охоплюють сукупність правових способів, що застосовуються державою для забезпечення регулюючої дії впливу норм адміністративного права.

Вони реалізуються шляхом:

- 1) використання приписів (установлення обов'язків);
- 2) встановлення заборон;
- 3) надання дозволів.

З огляду на зазначене слід наголосити на тому, що подальші дослідження ефективного застосування методів державного управління мають привести до покращання стану пожежної безпеки в державі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком країни: визначення основних понять. Вісник економічної науки України. 2010. № 2. С. 57-61.

2. Рожков А. П. Основи створення і впровадження системи управління пожежною безпекою на підприємстві. URL : <http://firehelp.org.ua/public/public0005.php>.

ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Костовська К. М., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

В час так званої «гібридної» війни надзвичайної важливості набуває питання створення надійної системи захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів як громадян, так і нації в цілому. Тому, потребують дослідження питання статусу та діяльності правоохоронних, захисних органів та їх структур за сучасних умов в Україні. Для того, щоб правильно сформулювати адміністративно-правовий статус Національної гвардії України та масштабніше розкрити його особливості на сучасному етапі, необхідно дати визначення Національній гвардії України як спеціалізованої структурної одиниці в системі державних правоохоронних органів.

Ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» дає логічне і змістовне визначення Національної гвардії України як військового формування з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [1].

До адміністративно-правового статусу Національної гвардії України належать такі елементи: завдання, функції, повноваження та структура. Сучасне законодавство значно розширює спектр завдань, які покладаються на Національну гвардію України, у порівнянні з минулими роками, що в свою чергу дає можливість

військовослужбовцям у більшій мірі реалізовувати свої повноваження у сфері охорони та захисту [1].

Виходячи із змісту завдань Національної гвардії України, випливають її відповідні функції. До них можна віднести наступні: адміністративну функцію, функцію цивільного захисту, функцію протидії злочинам, охоронну функцію, функцію прикордонного контролю, антитерористичну та оборонну функції. Це досить широкий спектр функцій, тому і відповідальність Національної гвардії України перед суспільством є значною. Повноваження Національної гвардії України включають її обов'язки, а також права та відповідальність військовослужбовців [2].

Обов'язки Національної гвардії України повністю передають зміст її завдань. Основним з яких є основне призначення Національної гвардії – охорона та захист громадян, суспільства і держави. Важливим елементом відповідальності військовослужбовців Національної гвардії України є те, що вона передбачена не тільки за протиправні дії, але й за бездіяльність. Сюди включені всі можливі види відповідальності, тобто дисциплінарна, матеріальна, цивільно-правова, адміністративна та кримінальна. Щодо структури Національної гвардії України, то вона складається з головного органу військового управління, оперативно-територіальних об'єднань, з'єднань, військових частин, вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ.

Структура Національної гвардії створювалась доволі довгий період, саме тому сучасна її організація є в принципі послідовною та логічною. Водночас з усіма позитивними аспектами діяльності Національна гвардія України, які визначають її адміністративно-правовий статус, виявляються і недоліки. Зокрема, це проблеми які, пов'язані з внутрішнім збройним конфліктом, коли обмежуються функції військовослужбовців щодо виявлення і фіксації адміністративних правопорушень. Сюди входять і: незавершеність процесу переоснащення, недосконалість системи логістики, медичного забезпечення та реабілітації, незавершеність формування військових частин, неналежний рівень бойової та спеціальної підготовки [3].

Незважаючи на те, що поки існують деякі проблеми у реалізації Національною гвардією України свого адміністративно-правового статусу, все ж Україна стрімко розвивається у сфері охорони та захисту. Тому можна вважати, сектор безпеки і оборони України перебуває у стані поступового переходу на загальновизнані міжнародною військовою практикою стандарти військового управління. Це робить нас на крок ближче до Європейського Союзу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 17. Ст. 594.
2. Саунін Р. Адміністративно-правовий статус військових частин Національної гвардії України / Р. Саунін // *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 152–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_12_29.
3. Про схвалення Концепції розвитку Національної гвардії на період до 2020 року: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/100-2017-%D1%80>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кравець І. П., Вдовіченко Р. В.,

НК – Фоменко В. М.

Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ

«Університет банківської справи»

Актуальність наукового опрацювання даної тематики ґрунтується на основі всебічного дослідження правового регулювання в умовах надзвичайного стану. Варто підкреслити, що жодна держава світу, незважаючи на свій економічний потенціал, не може бути гарантовано захищеною від утворення надзвичайних ситуацій, характеристиками яких є: несподіваність, непередбачуваність, підвищення суспільної небезпеки як з боку функціонування держави, так і життя та здоров'я індивідуумів. На основі виникнення надзвичайних ситуацій, державою може бути оголошений надзвичайний стан.

Метою роботи є дослідження механізму основних інституційних та методологічних засад функціонування надзвичайного стану в Україні, а саме: мета, порядок та умови введення надзвичайного стану, строк дії, а також основні права і свободи людини і громадянина.

Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях і надає відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування в Україні особливих повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування і захисту конституційного ладу [1].

Надзвичайний стан є крайньою формою реагування на надзвичайну ситуацію. Порядок введення надзвичайного стану закріплений у статті 5 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану». Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться Указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України. Після цього Указ Президента України про введення надзвичайного стану негайно оголошується у ЗМІ.

Візьмемо до уваги той факт, що згідно зі статтею 7 цього ж закону надзвичайний стан в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях. У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб. Указ Президента України про продовження дії надзвичайного стану набирає чинності після його затвердження Верховною Радою України [2].

Спеціальною умовою для введення надзвичайного стану є фактичний ризик безпеці громадян або конституційному ладові, усунення якого іншими способами є неможливим [3, с. 109].

В умовах надзвичайного стану встановлюються обмеження як до всіх сфер діяльності суспільства, так і до певних прав та свобод громадян, а саме: встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження руху транспортних засобів, посилення охорони громадського порядку, заборона проведення масових заходів та страйків. Основним завданням такої політики є опанування обставин, які спровокували небезпечну ситуацію.

Конституцією України передбачено також певні права і свободи, які не можуть бути обмежені в умовах надзвичайного стану. Не підлягають обмеженню такі права і свободи, як: право на життя, право на шлюб, право на житло, право на свободу та

недоторканність, а також на відшкодування за рахунок держави матеріальної і моральної шкоди [4].

У ході статистичних досліджень з'ясувалось, що надзвичайний стан в історії України було введено лише у 2005 році, причиною якого стало захворювання високопатогенним грипом птиці, який був виявлений в окремих районах Автономної Республіки Крим. Слід узяти до уваги той факт, що у 2008 році окремі території Вінницької, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей були оголошені зонами надзвичайної екологічної ситуації, а що стосується 2014 року, то на Сході України було ініційовано проведення широкомасштабної антитерористичної операції. Незважаючи на те, що останні два названих заходи не відповідають критеріям введення надзвичайного стану, однак вони також є однією із крайніх форм реагування на виникнення надзвичайних ситуацій у країні.

Отже, правове регулювання надзвичайного стану в Україні ґрунтується на основі чинного законодавства, яке закріплює правові аспекти як по відношенню до держави, так і до суспільства. Головним завданням правового регулювання надзвичайного стану є подолання небезпечної ситуації в країні та збереження нації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Надзвичайний стан через коронавірус? Чому це обговорюють, які права можуть обмежити, чим відрізняється від надзвичайної ситуації // [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/nadzvichayniy-stand-v-ukrajini-cherez-koronavirus-shcho-ce-i-chi-bude-zaprovadzheniy-novini-ukrajini-50076879.html>
2. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» // [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
3. Єзерський Д. О. Правове регулювання надзвичайного стану в Україні / Д. О. Єзерський. / Юрид. Часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 109.
4. Права людини в умовах надзвичайного стану // [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://wikipage.com.ua/1x5ae7.html>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДСНС

*Кришталь М. А., канд. психол. наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Психологічне забезпечення особового складу ДСНС є важливим компонентом успішного виконання ними завдань за призначенням, особливо в умовах ліквідації НС та їх наслідків.

Вітчизняні науковці, В. Садковий, І. Шевченко, Н. Оніщенко, О. Євсюков, О. Назаров, О. Тімченко, Ю. Александров, В. Христенко та ін., розглядають психологічне забезпечення службової діяльності ДСНС як один із видів забезпечення діяльності ДСНС як у повсякденних умовах, так і в умовах проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків НС природного або техногенного походження. У змісті психологічного забезпечення виділяють три рівні: загальнодержавний, що діє в масштабах і потребах усього суспільства; службово-соціальний (відомчий), що забезпечує потреби ДСНС; особистісний рівень самовиховання та саморегуляції [1].

Психологічне забезпечення відрізняється від інших видів забезпечення тим, що воно охоплює морально-етичну, психологічну сферу життя органів і підрозділів ДСНС, а не матеріальну сторону їх діяльності.

Правове регулювання психологічного забезпечення діяльності ДСНС здійснюється державними органами та їх посадовими особами із застосуванням правових норм.

В Україні єдиним органом виконавчої влади, якому делеговані повноваження забезпечувати психологічний захист населення є ДСНС України [2].

Як зазначається в Положенні про ДСНС України (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015р. N 1052) ДСНС відповідно до покладених на неї завдань організовує та здійснює заходи з професійної підготовки особового складу органів і підрозділів цивільного захисту та психологічного захисту населення у разі загрози і виникнення НС. На (Головні) Управління ДСНС на відповідній території покладено завдання щодо психологічного забезпечення особового складу органів і підрозділів цивільного захисту та психологічного захисту населення у разі загрози і виникнення НС; виховання в особового складу високих морально-психологічних якостей, патріотизму та високої відповідальності за виконання вимог Присяги, статутів, інших нормативно-правових актів; психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності в Управлінні і підпорядкованих підрозділах.

Організаційно-правові засади психологічного забезпечення регламентує Кодекс цивільного захисту, який остаточно визначив психологічний захист серед інших обов'язкових заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та визначив, що постраждали, а також особи, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, мають право на отримання безоплатної психологічної допомоги. У ст. 38 Кодексу ЦЗ зазначено, що заходи психологічного захисту населення спрямовуються на зменшення та нейтралізацію негативних психічних станів і реакцій серед населення у разі загрози та виникнення НС [2].

Психологічне забезпечення – комплекс психодіагностичних, психопрофілактичних і психокорекційних заходів, спрямованих на вивчення, формування та розвиток в осіб рядового і начальницького складу, рятувальників та працівників професійно важливих психологічних якостей, підтримання позитивних психічних станів, необхідних для успішного виконання завдань за призначенням та збереження високого рівня психологічної безпеки [3].

Основними складовими психологічного забезпечення є:

1) професійно-психологічний відбір кандидатів на службу цивільного захисту, роботу (для рятувальників) до органів і підрозділів цивільного захисту, навчання до НЗ ДСНС;

2) психологічна підготовка осіб рядового і начальницького складу;

3) психологічний супровід осіб рядового і начальницького складу, рятувальників під час виконання завдань за призначенням;

4) вивчення соціально-психологічного клімату в колективах органів і підрозділів цивільного захисту;

5) здійснення заходів психопрофілактики, надання психологічної допомоги, проведення заходів психологічного відновлення осіб рядового і начальницького складу, рятувальників та працівників;

6) надання безоплатної екстреної психологічної допомоги постраждалим унаслідок надзвичайних ситуацій.

Порядок психологічного забезпечення в ДСНС визначає структуру та основні завдання психологічної служби.

З метою оптимізації правового регулювання психологічного забезпечення діяльності ДСНС доцільно розробити та затвердити Положення про психологічну службу ДСНС. Цей організаційний документ дасть змогу визначити статус психологічної служби, чітко регламентувати її завдання та функції, а також порядок взаємодії з відповідними службами міністерств та інших органів виконавчої влади, які організують та здійснюють комплекс заходів по психологічному супроводженню діяльності та наданню екстреної психологічної допомоги.

Отже, підтримання підрозділів ДСНС в постійній готовності до виконання покладених на них завдань вимагає подальшого вдосконалення організаційно-правового механізму психологічного забезпечення діяльності ДСНС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС: Підручник / За заг. ред. В. П. Садкового. – Х.: УЦЗУ, 2009. – 244 с.
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 31.08.2017 № 747. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17>.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Кришталь Т. М., д-р екон. наук, доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Правове регулювання в сучасній правовій державі є важливою умовою існування стабільного правового порядку, а також створення відповідних державних органів та установ, що здатні забезпечити дотримання та захист, передбачених основним законом держави прав та свобод громадян.

Відповідно до положень Конституції України кожен громадянин має право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, пожеж, стихійного лиха та на вимогу гарантій забезпечення реалізації цього права від органів державної влади та суб'єктів господарювання[1].

Також основним Законом України визначено, що питання забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є обов'язком держави, а захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави [1].

З метою забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту в Україні створено Єдину державну систему цивільного захисту (ЄДСЦЗ).

Основу механізму правового регулювання діяльності ЄДСЦЗ становлять: Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, акти Президента України, відповідні законодавчі та нормативно-правові акти, Урядові рішення.

Основним законодавчим актом, що регулює організаційно-правові засади функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в Україні є Кодекс цивільного захисту України. Так, Кодексом конкретизовано основні завдання, склад і структуру ЄДСЦЗ, порядок її створення, а також визначено режими функціонування ЄДСЦЗ [2].

З позитивної сторони, слід відмітити, що правові норми Кодексу усунули суперечності та дублювання законодавства, чітко регламентували повноваження і функції центральних і місцевих органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту.

Кабінетом Міністрів України затверджено Положення про єдину державну систему цивільного захисту, у якому визначено ЄДСЦЗ як сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту [3].

Керівництво функціонуванням Єдиної державної системи цивільного захисту, її підсистем і ланок покладається на:

- загальне керівництво ЄДСЦЗ – на Кабінет Міністрів України;
- безпосереднє керівництво діяльністю ЄДСЦЗ здійснює ДСНС;
- безпосереднє керівництво функціональною підсистемою та її ланкою – на керівника органу, що створив таку підсистему, ланку;
- безпосереднє керівництво діяльністю територіальної підсистеми, її ланок здійснюється посадовою особою, яка очолює орган, що створив таку підсистему, ланку.

В рамках сучасного реформування системи цивільного захисту передбачено розроблення і прийняття нових та внесення змін до чинних актів законодавства з урахуванням європейських стандартів, імплементація передового світового досвіду функціонування систем цивільного захисту, поліпшення матеріально-технічного забезпечення тощо.

Слід зауважити, що у зв'язку з покладанням на Міністерство внутрішніх справ численних функцій і повноважень із формування державної політики у сфері цивільного захисту сьогодні у країні функціонують два центри державного управління, безпосередньо причетні до сфери цивільного захисту – це МВС України, яке формує державну політику в цій сфері, та ДСНС, яке безпосередньо її реалізовує. Це, у свою чергу, спричиняє правові колізії та плутанину у діючому законодавстві.

Ми поділяємо думку О. Подскальної, що законодавство з питань цивільного захисту потребує внесення певних змін і доповнень. Зокрема, у Кодекс цивільного захисту України необхідно внести зміни в частині керівництва єдиною державною системою цивільного захисту. У чинній його редакції відсутні положення щодо визначення начальником цивільного захисту України прем'єр-міністра України, начальниками територіальних підсистем – голів відповідних державних адміністрацій [4].

Отже, удосконалення механізму правового регулювання діяльності ЄДСЦЗ очікується шляхом внесення змін та доповнень до чинного законодавства України в процесі реалізації Стратегії реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
3. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова КМУ від 09.01.14 р. № 11 / Офіційний вісник України. – 2014. – № 8. – Ст. 341.
4. Подскальна О. Нормативно-правове забезпечення функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту / О. Подскальна // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2017. – Вип. 1. – С. 97-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2017_1_16.

ПРАВА ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Кухтій Д. Ю.,

НК – Хитра О. Л., д-р юрид. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

З 2014 року Україна перебуває у стані збройного конфлікту. Права людей, а зокрема дітей були порушені. Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – це категорія осіб, які визначені в Законі України «Про охорону дитинства» [1]. В умовах збройного конфлікту права та свободи дітей зазнають численних порушень, що мають особливо суспільно небезпечні наслідки. Війна завжди була найбільшим порушенням прав і свобод людини. В дитинстві, у свідомості підлітків формуються основні цінності та орієнтири, які в подальшому стають міцним фундаментом становлення особистості вцілому. Саме тому дитина потребує ефективного правового захисту її прав та свобод. Внаслідок вікових особливостей розвитку діти становлять найменш захищену верству населення і їм найважче пережити жахи війни. Проаналізувавши численні порушення прав дитини варто зауважити, що військові дії є грубим порушенням прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, сімейне виховання, захист від усіх форм насилля та втягнення у воєнні дії і збройні конфлікти, вибору місця проживання дитини та інші. Неповнолітні мають право на особливий захист і допомогу з боку держави.

Закон передбачає можливість отримати статус дитини, яка постраждала внаслідок збройного конфлікту [2]. Право на отримання статусу мають діти та особи, яким під час військових подій не виповнилося 18 років та які внаслідок військового конфлікту:

- 1) отримали поранення;
- 2) зазнали фізичного насильства;
- 3) зазнали сексуального насильства;
- 4) були викрадені або незаконно вивезені за межі України;
- 5) залучалися до участі у діях воєнізованих чи збройних формувань;
- 6) незаконно утримувалися, у тому числі в полоні;
- 7) зазнали психологічного насильства.

Закон України «Про охорону дитинства» [1] передбачає: держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними.

Крім того, зазначений Закон декларує: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державне політику у сфері охорони здоров'я

Враховуючи вище викладене слід зауважити що права дітей під час збройного конфлікту потребують особливої уваги та максимальної реалізації для того щоб забезпечити нормальний психічний, фізичний, розумовий, духовний розвиток.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

2. Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, затверджений Постановою КМУ від 5 квітня 2017р. № 268(зі змінами), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF>.

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ ЯК СПЕЦІАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Кучерява І. В.,

НК – Костовська К. М., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Військовослужбовці визнаються спеціальними суб'єктами адміністративної відповідальності. При цьому, треба відзначити, що їх правовий статус відрізняється від загального. Це визначається можливістю, а в більшості випадків й обов'язковістю трансформації їхньої загальної відповідальності у специфічну [1, с.106].

Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового і начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами.

За порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах [2].

Зазначене покарання відбувається на гауптвахтах Служби правопорядку в спеціальних приміщеннях, які обладнано в органах управління Служби правопорядку з метою виконання покарання для військовослужбовців, засуджених до арешту [3].

На гауптвахті окремо тримаються засуджені, узяті під варту, заарештовані в адміністративному порядку та затримані:

- військовослужбовці-жінки – окремо від військовослужбовців-чоловіків;
- військовослужбовці з числа офіцерського складу – окремо від інших категорій військовослужбовців;
- військовослужбовці, які мають звання прапорщиків (мічманів), сержантів (старшин), – окремо від військовослужбовців рядового складу;
- засуджені військовослужбовці, які проходять службу за призовом, – окремо від засуджених військовослужбовців, які проходять службу за контрактом;
- обвинувачені або підозрювані в одному і тому самому кримінальному правопорушенні військовослужбовці – окремо від інших, за наявності рішення особи або органу, що здійснює кримінальне провадження;
- засуджені військовослужбовці, яких уперше притягнуто до кримінальної відповідальності, – окремо від засуджених, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності;
- засуджені військовослужбовці, які раніше працювали в правоохоронних органах, органах юстиції та суді, – окремо від інших засуджених військовослужбовців;

- узяті під варту військовослужбовці кадрового складу розвідувальних органів України – окремо від інших військовослужбовців [3].

Отже, військовослужбовці, атестовані працівники Національної поліції, Служби безпеки несуть відповідальність за адміністративні проступки за дисциплінарними статутами. Інші відповідають у дисциплінарному порядку за адміністративні правопорушення, якщо це прямо передбачено у дисциплінарних статутах або положеннях про дисципліну, у решті ж випадків застосовується адміністративна відповідальність на загальних підставах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стрельченко О.Г., Стрельченко А.М. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу // *Теорія та практика державного управління*. № 4. 2017. С. 102-109.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон, Кодекс від 07.12.1984. № 8073-X. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

3. Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту, та затриманих військовослужбовців: наказ Міністерства оборони України від 26.09.2013 р. № 656 (із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства оборони № 56 від 27.01.2017). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п>.

СТРОКИ НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ У СПРАВАХ, ЩО РОЗГЛЯДАЮТЬСЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Левицька І. Р.,

НК – Костовська К. М., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Правоохоронна функція держави спрямована на охорону конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також на відновлення порушених прав. Особи, які порушують встановлені правила поведінки, права інших громадян, несуть відповідальність згідно чинного законодавства. Найрозповсюдженішим видом юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність, яку реалізують широке коло посадових осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Одним із найбільш широких повноважень у сфері застосування адміністративних стягнень наділені адміністративні комісії при виконавчих органах сільських, селищних, міських рад. У ст. 218 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі по тексту – КУпАП) передбачено вичерпний перелік справ про адміністративні правопорушення, які розглядаються адміністративними комісіями відповідних рад.

Відповідно до ч. 1 ст. 283 КУпАП, розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить постанову по справі. Постанова виконавчого органу сільської, селищної, міської ради по справі про адміністративне правопорушення приймається у формі рішення [1].

На підставі прийнятого рішення на правопорушника може бути накладено певний вид адміністративного стягнення, що передбачений конкретною нормою КУпАП та полягає у позбавленні або обмеженні певних прав чи благ особи [2, с. 161].

Натомість ст. 38 КУпАП регламентовано, що адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення [1].

Необхідно зауважити, що на практиці може скластися ситуація, коли протокол про адміністративне правопорушення складено працівником поліції, наприклад за порушення норм ст. 156 «Порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами», а розглядати таку справу буде адміністративна комісія сільської, селищної, міської ради за місцем реєстрації особи, на яку складено протокол про адміністративне правопорушення.

Як зазначає К.С. Токарева, одним із факторів, що впливає на спливу строку, передбаченого ст. 38 КУпАП, є неналежна підготовка матеріалів про вчинення адміністративного правопорушення до їх передачі в уповноважений орган, що буде розглядати протокол про адміністративне правопорушення та виносити постанову про накладення адміністративного стягнення [3, с. 86].

Погоджуючись із твердження науковця, вважаємо за необхідне зауважити, що окрім зазначеного, на практиці проблема полягає у тому, що в законодавстві України немає встановленого строку протягом якого посадові особи, що складають протокол про адміністративне правопорушення зобов'язані надіслати його уповноваженому органу, що буде розглядати справу та виносити постанову про накладення адміністративного стягнення.

Таким чином, така ситуація є неприпустимою, тому пропонуємо встановити у КУпАП конкретний строк протягом якого посадова особа, яка склала протокол про адміністративне правопорушення зобов'язана надіслати його на розгляд адміністративної комісії органу місцевого самоврядування у відповідності до вимог закону.

Отже, автором наукових тез, встановлено, що для можливості уникнення спливу строків накладення адміністративного стягнення, що передбачені ст. 38 КУпАП, доцільно закріпити конкретний строк (п'ять робочих днів) протягом якого посадова особа, яка склала протокол про адміністративне правопорушення зобов'язана надіслати його на розгляд адміністративної комісії органу місцевого самоврядування у відповідності до їх підвідомчості за нормами КУпАП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон, Кодекс від 07.12.1984. № 8073-X. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Колпаков В.К., Гордеев В.В. Теорія адміністративного проступку. Монографія / В.К. Колпаков, В.В. Гордеев. Харків: Харків юридичний, 2016. 344 с.
3. Токарева К.С. Причини пропуску строків накладення адміністративних стягнень / К.С. Токарева // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО*. Випуск 30. Том 2. 2015. С. 85–88.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЯВИЩ

Любавін Ю. О.,

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У нашій країні корупція вже давно стала складовою частиною діяльності в політиці, економіці, суспільному та приватному житті, а тому сприймається, як своєрідна норма здійснення взаємодій і як сукупність реальних способів вирішення найрізноманітніших проблем в цих сферах. І чільне місце в нашій країні займає саме політична корупція.

Політична корупція має набагато більший прихований та інваріантний характер і далеко не завжди є очевидною для пересічного громадянина [1, с. 215].

Відома міжнародна антикорупційна організація Трансперенсі Інтернешнл визначає політичну корупцію як «зловживання політичною владою для приватного блага» [2].

Світовий досвід показує, що повністю позбутися від корупції, зокрема, політичної, не вдається ні в одній країні, але істотно знизити його цілком можливо. Як слушно зазначає С. С. Рогульський, «корупція не завжди проявляється однаково й не завжди має однакові наслідки та мотивацію. Але, де і коли б вона не проявлялася, корупція завжди завдає шкоди нормальному функціонуванню суспільству, оскільки важливі рішення приймаються на підставі прихованих мотивів без врахування інтересу громадськості» [4, с. 28].

На нашу думку, необхідною умовою вдосконалення антикорупційного вектору України є проведення ґрунтовного аналізу європейського та загальносвітового досвіду впровадження та застосування нормативно-правових актів покликаних мінімізувати вплив корупції на суспільні та внутрішньодержавні процеси.

Досвід протидії корупції різних країн узагальнюється не тільки в нормах їх національних законодавств, а й в нормах міжнародних конвенцій і договорів, вироблених в тривалих дискусіях із залученням провідних експертів з усього світу.

Світова спільнота кілька останніх десятиріч виявляє посилений інтерес до цієї проблеми, а іноземні фахівці та вчені докладають чимало зусиль для того, аби опанувати всі аспекти цього явища. Увага передусім приділяється природі виникнення корупції як явища та виробленню інструментарію, завдяки якому можливо буде, якщо не подолати, то хоча б локалізувати та мінімізувати його масштаби та вплив на суспільство [5].

Одним із перших офіційних визначень корупції на міжнародному рівні було надане 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН, на якій це явище було визначено як «виконання посадовою особою певних дій або бездіяльність посадової особи за винагороду в будь-якій формі в інтересах того, хто дає таку винагороду, як з порушенням посадових інструкцій, так і без їх порушення» [6].

Схоже визначення містить Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, який було затверджено резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169, який визначає корупцію як «зловживання службовим становищем для досягнення особистої або групової вигоди, а також незаконне одержання державними службовцями переваг у зв'язку з їх службовим становищем» [6].

В подальшому, визначення терміну «корупція» отримало розвиток у ряді наступних актів міжнародного характеру. Так, необхідно відзначити Практичні

заходи боротьби з корупцією, підготовлені Економічною та Соціальною Радами Секретаріату ООН, затверджені резолюцією Конгресу ООН з попередження злочинності та поведження із злочинцями в Гавані 27 серпня – 7 вересня 1990 року [7].

Аналізуючи зміст даного акту можна визначити основні положення щодо розкриття терміну «корупція», викладені у документі. У першій главі визначається, що термін «корупція» має загальний характер і не є точним правовим терміном. Найбільш явним проявом визначається одержання хабаря тією або іншою особою. Однак, разом з тим у документі зазначається, що проявами корупції можуть бути й інші діяння, які не охоплюються поняттям хабарництва, такі як крадіжка, розкрадання та присвоєння державної власності з метою приватного використання, зловживання посадовим становищем з метою неправомірного одержання окремих переваг, тобто будь-яке заплановане, передбачуване, необхідне або успішне отримання пільг у результаті необґрунтованого використання офіційного статусу та конфлікт інтересів – протиріччя між службовими обов'язками та особистими інтересами.

Таке трактування терміну «корупція», на нашу думку, є занадто загальним, і може використовуватися лише для доктринального визначення багатогранного поняття «неправомірна вигода», задля уникнення випадків змішування таких понять і неправильного визначення санкцій за кожен окремих вид правопорушення, що в тому чи іншому значенні може бути віднесене до корупційних діянь.

Ще одним актом, який спрямований на вирішення проблеми корупції є Міжамериканська конвенція проти корупції, прийнята на третій пленарній сесії 29 березня 1996 р. [8].

Зокрема, статтею 6 цієї Конвенції визначено, що актами корупції є:

а) спроба отримання або отримання, прямо чи опосередковано, урядовим чиновником або особою, яка здійснює публічні функції, будь-яких предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи чи організації в обмін на будь-яку дію або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій;

б) пропозиція або надання, прямо або опосередковано, урядовому чиновникові або особі, яка здійснює публічні функції, предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи чи організації, в обмін на будь-яку дію або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій;

в) будь-яка дія або бездіяльність при виконанні своїх обов'язків урядовим чиновником або особою, яка здійснює публічні функції, з метою незаконного отримання прибутку для себе або іншої сторони;

г) шахрайське використання або приховування майна, отриманого внаслідок вчинення одного з актів, на який було посилення у даній статті;

д) участь в якості виконавця, співучасника, підбурювача, пособника або співучасника після скоєння, або у будь-який інший спосіб, у скоєнні або замаху на скоєння, також у пособництві або змові з метою скоєння одного з актів, на який було посилення у цій статті.

Такий рівень розмежування корупційних діянь в контексті їхньої класифікації, як за видом злочинного посягання, так і за роллю конкретного суб'єкта такого діяння, є загалом позитивною законотворчою практикою, яку необхідно розглядати, як приклад технікоюридичного планування розгалуженої системи антикорупційних заходів, на етапі розмежування складів кримінальних правопорушень за видом та суб'єктом.

Найбільш важливим міжнародно-правовим документом, який покликаний розвивати боротьбу із корупцією, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти

корупції (UNCAC), яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 21 листопада 2003 року (резолюція № A/RES/58/4). У цій Конвенції представлені узгоджене світовою спільнотою розуміння поняття корупції, її природи, а також сформовані основні заходи здійснення протидії корупції [9].

Серед основних цілей прийняття даної Конвенції визначається заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею.

У даній Конвенції підкреслюється, що корупція, як явище, підриває розвиток, послаблює демократію, боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та іншими загрозами загальної безпеки [9].

Окрім найважливіших міжнародних актів, які проаналізовано вище, Європейське співтовариство також займає активну позицію у сфері встановлення законодавчих механізмів боротьби із корупцією. Також необхідно звернути увагу на Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (ETS 173) Ради Європи [12].

Главою другою, «Заходи, що здійснюються на національному рівні», цієї Конвенції, визначаються заходи, що мають впроваджуватися кожною державою, задля викорінення діянь, що визнаються вищевказаною Конвенцією як корупційні. Так, до корупційних діянь віднесено:

- давання хабара національним державним посадовим особам, що полягає в обіцянці, пропонуванні чи дачі будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної вигоди будь-якій державній посадовій особі в своїй країні, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень;

- одержання хабара національними державними посадовими особами, що виражається в наступних діях: вимагання, одержання, прямо або опосередковано, будь-якої неправомірної вигоди, для них особисто чи для інших осіб, або прийняття пропозиції чи обіцянки такої вигоди з метою виконання чи невиконання наданих їм повноважень.

Іншими словами, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи визначає корупцію, в першу чергу, як хабарництво та передбачає встановлення кримінальної відповідальності за вчинення вищезазначених діянь, що є занадто вузьким і повністю не охоплює таке комплексне поняття як корупція, адже корупція – це не лише кримінально-правова проблема, а, як влучно зазначає М. І. Мельник, «складне і багатоаспектне (економічне, політичне, правове, морально-психологічне) соціальне явище» [13, с. 56].

Оскільки публічна влада сама по собі є насамперед політичним інститутом, то й корупція як форма зловживання цією владою є насамперед політичним феноменом. За такого підходу можна стверджувати, що будь-які корупційні діяння, вчинені представниками державної влади чи місцевого самоврядування, мають політичний зміст і можуть вважатися політичною корупцією [16, с 7].

Зокрема, даний підхід підтримує Є. Невмержицький, який визначає, що у політичній корупції однією зі сторін є особа, яка перебуває на державній службі або виконує деякі владні повноваження в результаті делегування їй влади від виборців або будь-яким іншим способом [17 с. 205].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богданець А. В. Адміністративно-правові засади підготовки юристів у закладах вищої освіти України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2018. 228 с.

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

*Майстренко О. С.,
НК – Майстренко С. В., канд. філол. наук, доцент
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

У сучасних умовах банківська система відіграє визначальну роль в економічних процесах будь-якої держави. Процеси глобалізації актуалізують питання стабільності банківського сектору, який є запорукою якісного безперебійного функціонування національної економічної системи та сприяє подальшому економічному розвитку країни в цілому. Важливою передумовою росту та розвитку економіки є фінансова стабільність банківської системи. Під час якої сукупні розрахунки всередині країни проводяться без затримок, а сама система вільно конвертує заощадження громадян в інвестиції. При цьому суб'єкти ринку є стійкими та такими, що здатні адекватно оцінити потенційні ризики та здійснити комплекс превентивних заходів для ефективного управління ними.

Проблемні питання щодо стійкості державних банків розглянуті у наукових працях провідних зарубіжних та вітчизняних вчених: О.І. Барановського, І.О. Лютого, О.В. Васюренка, В.І. Міщенко, В. Свами, Дж. Лейкер, А. Баттерс, Е. Ханчел та ін. Проте питання нормативного регулювання банківського сектору вимагають подальшого уточнення та коригування відповідно до змін, які відбуваються в сучасній Україні.

Традиційно саме банківська система займає провідну роль в економічних процесах нашої держави. Ключова роль відводиться державним банкам. Вони мають критичне значення та виступають «агентами держави», котрі покликані забезпечити власне безперебійне функціонування за будь-яких умов для виконання державою взятих на себе зобов'язань. Державні банки виступають як кредитні установи, що знаходяться під контролем та у власності держави. Згідно з чинним законодавством України банк можна назвати державним за умови належності 100% статутного капіталу державі [2].

В Україні забезпечити стабільність банків та банківської системи загалом покликаний Національний банк. Він виступає регулятором ринку та здійснює як комплексний, так і індивідуальний моніторинг показників діяльності грошово-кредитних інституцій, а також розробляє та надає рекомендації. При здійсненні нагляду Національний банк України, в першу чергу, покладається на інструменти макропруденційної політики, сприяє підтримці системно значущих банків, виступає кредитором останньої інстанції та проводить стрес-тестування для виявлення та ліквідації диспропорцій.

Правовий статус Національного банку України прописано Верховною радою України в Законі України «Про Національний банк України». В статті 2 закону зазначається, що за НБУ закріплюється особливий юридичний статус, завдання, функції, повноваження та принципи, які додатково регламентуються Конституцією та іншими законами України [3]. З одного боку НБУ є банківською установою, яка має повне право на проведення банківських операцій, а з іншого – це стратегічний інститут державного управління. Основною функцією якого, відповідно до Конституції України, є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Пріоритетом монетарної політики якого визначено досягнення та підтримка цінової стабільності, яка корелює із поняттям фінансової стабільності [4].

Другий рівень банківської системи, тобто діяльність інших банківських інституцій, регламентується Законом України «Про банки і банківську діяльність». Згідно з яким банки виступають універсальними установами, які здійснюють

широкий спектр фінансово-кредитних операцій, а саме: наділені функцією кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів; касове та розрахункове обслуговування народного господарства; виконання валютних та інших банківських операцій, передбачених законом [2].

Національним банком України розроблено базові складові для оцінки загальної фінансової стабільності. Ця методологія описана й закріплена в таких основних нормативно-правових актах: Постанова № 615 від 17.09.2015 «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи»; Постанова № 368 від 28.08.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні»; Рішення Правління НБУ № 393-рш від 01.11.2016 «Про схвалення процедур інспектування»; Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалена Постановою Правління НБУ № 104 від 15.03.2004.

Банківське законодавство України складають норми різних галузей права. Як правило, це сфери конституційного, адміністративного, цивільного, фінансового права. Специфічною особливістю національної банківської системи є значна кількість підзаконних нормативних актів і водночас недостатня кількість законів, що регулюють різні аспекти і питання банківської діяльності. Проблемним питаннями у площині юридичного регулювання банківської діяльності є: уповільнена процедура прийняття законодавчих актів на тлі динамічного розвитку банківських відносин; неузгодженість між окремими нормативними актами; часті зміни до законів невдовзі після їх прийняття (напр.: із Законом України «Про банки і банківську діяльність»); прийняття різних відомчих нормативних актів із тих самих питань за короткий проміжок часу [1].

Отже, сучасні процеси трансформації фінансового сектору України є суспільно важливими. Стабільність фінансового сектору є основоположним чинником зростання економіки, ВВП, добробуту та рівня життя населення загалом. Чільне місце в цьому процесі посідає юридичне регулювання всіх фінансових операцій. Для належного правового банківського забезпечення в Україні важливим є створення стабільного нормативно-правового поля. Тому на часі усунення значної кількості підзаконних нормативних актів, всіх суперечностей і складностей, які містяться в них; а також певних неузгодженостей із актами, що регулюють фінансово-господарські відносини.

Нині перспективними шляхами для розвитку є удосконалення банківського законодавства, що потребує взаємоузгодженої діяльності всіх гілок державної влади, адаптації банківського законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Однією із складових вдосконалення вітчизняного законодавства є вивчення досвіду та здобутків нормотворчої діяльності зарубіжних країн.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюченко О. А. Банківське право: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2000. 240 с.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. (дата звернення: 29.03.2020).
3. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>. (дата звернення: 29.03.2020).
4. Характеристика цілей та актуальних завдань: Національний банк України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=85374 (дата звернення: 29.03.2020).

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК: СУДОВА ПРАКТИКА

*Макаренко Н. А., канд. юрид. наук, адвокат
Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг*

Частиною 2 ст. 19 Конституції України [1] передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно ст. 21 Податкового кодексу України [2], посадові особи контролюючих органів зобов'язані дотримуватися Конституції України і діяти виключно у відповідності з цим Кодексом та іншими законами України, іншими нормативними актами; забезпечувати сумлінне виконання покладених па контролюючі органи функцій; забезпечувати ефективну роботу та виконання завдань контролюючих органів відповідно до їх повноважень; не допускати порушення прав і охоронюваних законом інтересів громадян, підприємств, установ, організацій.

Відповідно до частини 1 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України [3], завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень

Стаття 77 Кодексу адміністративного судочинства України [3] передбачає, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, крім випадків, встановлених статтею 78 цього Кодексу.

Відповідно до ч. 2 ст. 77 Кодексу адміністративного судочинства України [3], в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача. У таких справах суб'єкт владних повноважень не може посылатися на докази, які не були покладені в основу оскаржуваного рішення, за винятком випадків, коли він доведе, що ним було вжито всіх можливих заходів для їх отримання до прийняття оскаржуваного рішення, але вони не були отримані з незалежних від нього причин.

У посадових осіб контролюючого органу виникає право на проведення документальної планової/позапланової виїзної перевірки, фактичної перевірки за сукупності двох умов: наявності визначених законом підстав для її проведення (правова підстава) та надіслання/пред'явлення оформлених відповідно до вимог Податкового кодексу України направлення і наказу на проведення перевірки, а також службового посвідчення осіб, які зазначені в направленні на проведення перевірки (формальна підстава).

При цьому, абзац п'ятий підпункту 81.1 статті 81 Податкового кодексу України [2] визначає, що у разі непред'явлення або ненадіслання у випадках, визначених цим Кодексом, платнику податків (його посадовим (службовим) особам або його уповноваженому представнику, або особам, які фактично проводять розрахункові операції) цих документів або пред'явлення зазначених документів, що оформлені з порушенням вимог, встановлених цим пунктом, є підставою для недопущення посадових (службових) осіб контролюючого органу до проведення документальної виїзної або фактичної перевірки.

Відмова платника податків та/або посадових (службових) осіб платника податків (його представників або осіб, які фактично проводять розрахункові

операції) від допуску до перевірки на інших підставах, ніж визначені в абзаці п'ятому цього пункту, не дозволяється.

Разом з тим, недопуск посадових осіб контролюючого органу до проведення перевірки є правом, а не обов'язком платника податків, а тому реалізація права на судовий захист своїх прав та інтересів не може перебувати у залежності від використання особою своїх прав на їх позасудовий захист.

Так, судова палата з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду в справі №826/17123/18 (постанова від 21.02.2020р., номер ЄДРСР – 87929522) [4] вирішила відступити від висновків про застосування норми права у подібних правовідносинах у частині того, що саме на етапі допуску до перевірки платник податків може поставити питання про необґрунтованість її призначення та проведення, реалізувавши своє право на захист від безпідставного здійснення податкового контролю щодо себе; а також що допуск до перевірки нівелює правові наслідки процедурних порушень, допущених контролюючим органом при призначенні та проведенні відповідної документальної виїзної або фактичної перевірки.

Водночас, судовою палатою з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду було сформульовано правовий висновок, відповідно до якого незалежно від прийнятого платником податків рішення про допуск (недопуск) посадових осіб до перевірки, оскаржуючи в подальшому наслідки проведеної контролюючим органом перевірки у вигляді податкових повідомлень-рішень та інших рішень, платник податків не позбавлений можливості посилатись на порушення контролюючим органом вимог законодавства щодо проведення такої перевірки, якщо вважає, що вони зумовлюють протиправність таких податкових повідомлень-рішень. При цьому, таким підставам позову, за їх наявності, суди повинні надавати правову оцінку в першу чергу, а у разі, якщо вони не визнані судом такими, що тягнуть протиправність рішень, прийнятих за наслідками такої перевірки, – переходити до перевірки підстав позову щодо наявності порушень податкового та/або іншого законодавства.

Саме така правова позиція відповідає завданням та основним засадам адміністративного судочинства, закріпленим у статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 19.03.2020).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 19.03.2020).
4. Постанова Верховного Суду № 826/17123/18 від 21.02.2020. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87929522> (дата звернення: 19.03.2020).

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Манько Л. В.,

НК – Панімаш Ю. В., канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Проблема корупції стала чи не найнагальнішою серед тих, що непокоять суспільство й перешкоджають економічному розвитку та поступу країни. Тому створення ефективної системи протидії цьому явищу визнано одним із ключових національних пріоритетів нашої держави. В Україні, як і в усьому світі, корупцію віднесено до головних політичних, економічних і соціальних проблем.

Як свідчать результати опитування, 62 % респондентів вважають, що антикорупційна реформа є першочерговою та за важливістю випереджає навіть реформування сфери охорони здоров'я та соціального захисту. 52 % українців вважає подолання корупції стратегічно необхідним для розвитку України у найближчі 10 років. Закордонні інвестори ж зазначають, що «розповсюджена корупція» й «недовіра до судової системи» гальмують розвиток економіки України. Вони оцінюють силу впливу цих чинників на інвестиційний клімат як найвищу з показниками у 8,3 та 8,2 бали з 10 [1].

Логічним та довгоочікуваним стало те, що зі зміною в керівництві країною відбулися суттєві зміни у ставленні до корупції з боку держави. Нова влада направила значну кількість людських ресурсів для вдосконалення законів, які б ефективно викоринювали корупцію із життя суспільства. Одним таким кроком стало прийняття Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції». Остання його редакція від 13.02.2020 передбачає суттєві зміни у санкціях проти корупціонерів, заохочення та захист викривачів злочинних дій. Держава робить всі можливі кроки на зустріч викривачам, захищає їх права, гарантує конфіденційність, піклується про безпеку викривача його родину та близьких, гарантує необхідну психологічну допомогу та матеріальну нагороду за достовірну інформацію, яка підкріплена доказами. А в Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» антикорупційна реформа визначена як одна з пріоритетних поряд з реформою системи національної безпеки і оборони, судовою реформою і реформою правоохоронної системи, децентралізацією та реформою державного управління.

Загалом, можна прогнозувати наступні тенденції у питаннях запобігання та протидії корупції у 2020 році:

1. НАЗК спрямує свої зусилля на затвердження антикорупційних програм органів державної влади, перевірку електронних декларацій та фінансових звітів політичних партій. У діяльності партій перевірятиметься переважно витрачання коштів державного бюджету, виділених парламентським партіям.

2. Можна прогнозувати повторення спроб використання механізму повної перевірки електронних декларацій для політичного тиску на опонентів влади чи як інструменту у вирішенні політичних чи корпоративних спорів.

3. Не варто очікувати передачі до суду суттєвої кількості обвинувальних актів по високопосадовій корупції. В той же час, загальна статистика по кількості справ чи по сумах потенційних нанесених збитків буде оптимістичною.

4. У 2020 році можуть бути оголошені підозри кільком особам, які займали високі посади в період 2014-2019 років. Самі фігуранти вважатимуть ці процесуальні дії політичними переслідуваннями.

5. Залишатиметься актуальною проблема занадто дрібних сум коштів, які повертаються до державного бюджету внаслідок розслідування справ за корупційними статтями. Так само за чинних правових механізмів не буде значного прогресу у поверненні коштів корупціонерів, виведених в іноземні юрисдикції.

6. Спроби поставити діяльність правоохоронних антикорупційних органів під політичний контроль та використовувати у політичній діяльності будуть продовжені [3].

Щоб знизити рівень корупції в Україні, владі у 2020 році рекомендують:

- сформувати незалежну та професійну судову владу,
- забезпечити незалежність та спроможність органів антикорупційної сфери,
- позбавити СБУ повноважень у сфері протидії економічним і корупційним

злочинам,

- підвищити ефективність систем запобігання політичній корупції,
- запустити відкритий та підзвітний процес приватизації держмайна.

Наразі проблеми корупції в Україні не зникли, а саме:

• стара Антикорупційна стратегія частково вичерпала себе, та й загалом застаріла, нова Антикорупційна стратегія не ухвалена, а розроблений проект відверто недосконалий [5];

• між основними суб'єктами антикорупційної діяльності (НАЗК, НАБУ, САП) час від часу відбуваються чи то бійки, чи то війни, у які втягнуті і суди, і громадськість;

• Державне бюро розслідувань, яке має розслідувати, зокрема, службові злочини, досі так і не створене, а процес його створення супроводжується скандалами;

• контроль електронних декларацій здійснюється, як і раніше, у ручному режимі;

• темпи створення Вищого антикорупційного суду виглядають незадовільними;

• у місцевих судах розгляд справ про корупційні злочини тягнеться роками;

• журналісти викривають усе нові й нові корупційні оборудки високопосадовців, а ті все частіше залишаються непокараними [4].

Зниження рівня корупції в Україні можливе лише за умови втілення в життя комплексу спланованих та скоординованих заходів як зі сторони держави так і з боку громадян [2]. А також вивчення закордонних програм, що на практиці довели свою ефективність. Але головними серед заходів запобігання корупційним діям повинні стати ті, що спрямовані на зміну свідомості осіб, які терпимо ставляться до корупції, формування політичної, економічної, правової, соціальної культури громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт Національного антикорупційного бюро України за I півріччя 2019 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_2019_1_pivrichcha_0.pdf.

2. Панімаш Ю.В. Корупція в Україні: сучасний стан і деякі аспекти протидії / Актуальні проблеми запобігання корупції в органах публічної влади в Україні в умовах євроінтеграції: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 10–11 квітня 2018 року. За заг. ред. Т.О. Коломієць. Запоріжжя. ЗНУ, 2018. – С. 193–196.

3. Протидія корупції у 2020: перемоги поки не очікувати. // Українська правда. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/popov/5e04639c8577b/>

4. Україна опустилася в рейтингу сприйняття корупції // Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/23/7238184/>

5. Чубань В. С., Любавін Ю. О. Аналіз функціонування спеціалізованих антикорупційних органів.// Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 року). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 447-451

ЮРИДИЧНА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСПЕКТОРСЬКОГО СКЛАДУ ДСНС УКРАЇНИ

Мельник О. Г., канд. техн. наук, с. н. с.,

Мельник Р. П., канд. техн. наук, доцент,

Балюра Д. І.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасний етап реформування правоохоронної системи України модернізує та перетворює всі структури, що входять до її складу, за європейським зразком діяльності в сфері захисту прав і свобод, законності та правопорядку, а також забезпеченні цивільного захисту. Всі завдання, що вирішуються під час наглядово-профілактичної діяльності працівниками служби цивільного захисту, умови та обставини, в яких вона здійснюється, передбачають використання різних форм діяльності.

Для Державної служби України з надзвичайних ситуацій якісне виконання таких основних завдань, як реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, а також, особливо, здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, не можливе без вільного доступу до інформації, документів і матеріалів від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб [1].

Як видно з вищеперерахованих завдань Державної служби України з надзвичайних ситуацій, найпоширенішою формою діяльності працівників служби є інформаційно-аналітична робота. У [2] представлені одні з найбільш значущих видів інформаційної діяльності за програмними цілями. Це діяльність з одержання, використання, поширення, зберігання, захисту інформації законним способом. У науковій роботі [3] досліджена структура інформаційно-аналітичної діяльності, що включає інформаційно-аналітичну роботу, інформаційне забезпечення, побудову баз даних, що містить інформаційний пошук, цілі, мотиви, способи та прийоми їх здійснення.

Аналітична складова інформаційно-аналітичної діяльності працівників наглядово-профілактичної діяльності служби цивільного захисту опирається на методи герменевтики, що включають інтерпретацію нормативно-правових документів, аналіз існуючих рішень і пропозицій.

Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності зумовив появу інформаційно-аналітичних підрозділів, практично за всіма напрямками діяльності, пов'язаної з інформаційними процесами, зокрема, з обробкою потоків інформації з метою прийняття оптимальних управлінських рішень. Інформаційні системи, системи зв'язку та передачі даних, сучасна інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура, бази даних правової інформації, технічні, програмні, лінгвістичні, правові, організаційні засоби виступають базовими елементами та засобами реалізації інформаційно-аналітичної діяльності [4].

З однієї сторони, інформаційно-аналітична робота дозволяє виявити і опрацювати закономірності в питаннях порушення правил пожежної безпеки, протипожежного режиму, забезпечення цивільного захисту тощо. З іншої сторони, інформаційно-аналітична робота відображає результати повсякденної діяльності працівників наглядово-профілактичної роботи служби цивільного захисту

з попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій. Це охоплює аналіз стану пожежної безпеки, виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру та їх ліквідація за певний проміжок часу, вивчення ефективності та практичної доцільності конкретної форми роботи, її нормативно-правове регулювання, що застосовується у протидії порушенням вимог Кодексу цивільного захисту України [5].

Процес оптимізації вирішення завдань пошуку, відбору та систематизації інформації, необхідної в діяльності працівників наглядово-профілактичної роботи служби цивільного захисту, міг би базуватися на єдиному інформаційному просторі, на зразок системи МВС України, що виступає як поєднання спеціалізованих баз і банків даних, технологій їх ведення та використання, інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж, суб'єктів інформаційно-аналітичної діяльності, які функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами забезпечують інформаційну взаємодію системи Міністерства внутрішніх справ України і громадян.

Функціонування єдиного інформаційного простору в системі цивільного захисту сприятиме постійному розширенню інформаційної бази, необхідної для інформаційно-аналітичної діяльності, зниженню витрат на процеси пошуку, обробки, зберігання і відбору необхідної інформації.

Проте, на сьогодні низька координація дій органів державної влади, часткове дублювання повноважень, а також відсутність єдиного інформаційного простору в системі цивільного захисту змушує створити відомчий нормативно-правовий акт Міністерства внутрішніх справ України, яким би було визначено порядок створення інформаційно-аналітичної системи, інформаційної взаємодії між усіма департаментами ДСНС України, територіальними управліннями та відповідними підрозділами організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова КМУ від 16.12.2015 р. № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій».
2. Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII «Про інформацію».
3. Глушков В. М. Енциклопедія кібернетики. Т. 2 (М-Я). К.: Вид-во УРЕ, 1973. – 576 с.
4. Єсімов С. С. Юридична природа інформаційно-аналітичної діяльності національної поліції. Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 47–54.
5. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДБР

Мигаль К. П.,

НК – Дідик Н. І., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Протягом останнього часу в Україні корупція продовжує зростати і має негативний вплив на суспільне життя, та набула статусу найлегшого способу вирішення будь-яких питань. Наприклад, судові справи за допомогою корупції, зазвичай, закриваються за реабілітуючими підставами, а за вчинення особливо тяжких злочинів, особа отримує покарання не пов'язане із позбавленням волі.

Неспроможність існуючих органів досудового розслідування здійснювати провадження у кримінальних справах щодо високопосадовців та представників правоохоронних органів, дало можливість створення кардинально нового органу досудового розслідування, який має бути максимально незалежним. Результатом цього стало рішення про прийняття у квітні 2012 року Кримінального процесуального кодексу України, в якому і йшлося про створення нового правоохоронного органу, наділеного правом досудового розслідування – Державного бюро розслідувань [1]. Так, 14 січня 2016 року Президент України підписав Закон України «Про Державне бюро розслідувань», а 29 лютого 2016 року Постановою Кабінету Міністрів України №127 було створено Державне бюро розслідувань (далі – ДБР).

Власне, ДБР є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Систему ДБР складають центральний апарат, територіальні управління, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні підрозділи, підрозділи внутрішнього контролю та інші підрозділи [2].

Відповідно до стратегічної програми діяльності ДБР до 2022 року, передбачено такі етапи: установчий (2017-18), початковий (2018-19), нарощування потужності (2019-20), досягнення стабільної ефективності (2020-22). Метою стратегічної програми є побудова ДБР як незалежного та ефективного правоохоронного органу, який: – сприяє дотриманню справедливості у суспільстві шляхом всебічного, неупередженого розслідування злочинів, віднесених до його підслідності; – має високопрофесійну та мотивовану команду; – у роботі використовує новітні технології та сучасні світові практики; – ефективно співпрацює з іншими державними органами України та міжнародними партнерами, громадянським суспільством, є прозорим та підзвітним у своїй діяльності; – завдяки зазначеним якостям та компетенції досягає високих результатів, відповідно до визначених критеріїв ефективності [3, 4].

Одним із проблемних питань, які виникали в діяльності ДБР було обмеженість кола осіб уповноважених на проведення оперативно-розшукової діяльності, однак, 16 травня 2019 року були внесені зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», і на сьогодні оперативно-розшукову діяльність мають право проводити: оперативні підрозділи ДБР, оперативно-технічні підрозділи ДБР, підрозділи ДБР внутрішнього контролю та підрозділи ДБР забезпечення особистої безпеки.

Таким чином, можна зазначити, що до адміністративно-правових засад діяльності ДБР належать: 1) вузькоспеціалізованість; 2) аполітичність; 3) єдиноначальність; 4) відкритість та прозорість; 5) забезпечення позитивної ділової репутації; 6) цілеспрямованість; 7) безперервність.

Вузькоспеціалізованість як адміністративно-правова засада діяльності ДБР полягає в тому, що ДБР розв'язує виключно завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених посадовими особами високого рівня відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

Аполітичність як адміністративно-правова засада діяльності ДБР проявляється в тому, що Бюро діє самостійно та незалежно від позиції суб'єктів політичної діяльності.

Єдиноначальність що основні керівні повноваження зосереджені в руках Директора ДБР. Згідно із змінами які внесені до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 03 грудня 2019 року, очільник бюро самостійно може здійснювати

керівництво органом, не розділяючи повноваження із заступниками, а також директор ДБР має повноваження особисто призначати і звільняти своїх заступників.

Відкритість та прозорість як адміністративно-правова засада діяльності ДБР вказує на те, що Бюро долучає до участі громадськість, а також інформує суспільство про результати своєї роботи.

Забезпечення позитивної ділової репутації як адміністративно-правова засада діяльності ДБР означає, що кожен працівник ДБР своєю поведінкою повинен не завдавати шкоди авторитету Бюро та якнайкраще виконувати свої професійні обов'язки.

Цілеспрямованість як адміністративно-правова засада діяльності ДБР свідчить про те, що Бюро повинно досягати конкретні результати – розкривати та розслідувати злочини, вчинені посадовими особами високого рівня.

Безперервність як адміністративно-правова засада діяльності ДБР характеризується тим, що Бюро безперестанно реалізовує свої завдання в межах визначеної законодавством компетенції [4, 139].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Amnesty International закликає Україну прискорити створення Національного бюро розслідувань. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 №794-VIII. *Голос України* №7.
3. Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017-2022 рр. Державне бюро розслідувань. Київ. 2017. 26 с.
4. Труба Р.М. Особливості діяльності Державного бюро розслідувань в Україні: адміністративно-правові засади. *Часопис Київського університету права* № 2. 2018. С. 137-140.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ

*Могилка Д. І.,
НК – Бразилій Н. М., канд. екон. наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

На сьогоднішній день будь – які розрахунками між підприємствами повинні бути відображені на рахунках бухгалтерського обліку. Несвоєчасність оплати по розрахунках з реалізації товарів, робіт і послуг призводить до виникнення дебіторської заборгованості.

В сучасних умовах господарювання підприємства наявність значних розмірів дебіторської заборгованості знижує ліквідність його активів, негативно впливає на фінансову платоспроможність, вилучає грошові кошти з обороту, що призводить до погіршення його фінансового стану та зниження результативних показників діяльності. Тому дієва організація розрахунків підприємства з дебіторами є необхідною для підвищення платоспроможності підприємства та збільшенню оборотності його активів.

Створення ефективної системи контролю за якістю обліку розрахунків з дебіторами вимагає розробки чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості, що надасть змогу накопичувати інформацію про розрахунки з дебіторами в обліку підприємства з різними рівнями її деталізації та узагальнення.

Методологічні засади формування та обліку інформації про дебіторську заборгованість, а також вимоги щодо її розкриття у фінансовій звітності визначено відповідно у П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість". Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємства на певну дату. При цьому дебіторами є всі юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів. Основною метою управління дебіторською заборгованістю є мінімізація термінів її погашення та зменшення розмірів простроченої заборгованості. Також важливим є не просто зменшити дебіторську заборгованість, а й не втратити покупців і збільшити обсяги реалізації. Управління дебіторською заборгованістю передбачає вибір певної дисконтної та кредитної політики для своїх покупців, шляхи повернення боргів і зменшення безнадійної заборгованості, а також вибір умов продажу, що забезпечать гарантоване надходження коштів. [2].

Ефективність системи управління дебіторською заборгованістю визначається рівнем контролю стану розрахунків по підприємству та аналізу співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості, так як значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування.

У міжнародному обліку дані питання регулюються декількома міжнародними стандартами, серед них: МСБО 1 "Подання фінансових звітів", МСБО 32 "Фінансові інструменти: розкриття і подання", МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка".

Згідно з Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", національні стандарти бухгалтерського обліку не повинні суперечити міжнародним, але, не зважаючи на це, існують певні відмінності. У вітчизняній практиці дебіторську заборгованість ототожнюють із правом на повернення боргу, а в зарубіжній – з претензією на активи підприємства-покупця.

Порядок бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності регулюються П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість". Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи.

Відповідно до п.7 П(С)БО 10 дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом, включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю дебіторської заборгованості є сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів.

Визнання дебіторської заборгованості також регламентується П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»: «безумовні права вимоги і зобов'язання визнаються фінансовими активами і фінансовими зобов'язаннями, якщо за умовами контракту підприємство має право на отримання грошових коштів або бере на себе зобов'язання сплатити грошові кошти» [2].

Тобто, згідно з П(С)БО 10 дебіторська заборгованість визнається активом за умови одержання у майбутньому економічних вигод, а згідно П(С)БО 13 – одержання лише грошових коштів. Також зауважимо, що згідно П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» суму витрат від зменшення корисності фінансового активу визначають як різницю між його балансовою та теперішньою вартістю очікуваних грошових потоків, дисконтованих за поточною ринковою ставкою відсотка на подібний фінансовий актив, з визнанням цієї різниці іншими витратами звітного періоду. При цьому згідно даного Стандарту методи формування резерву сумнівних боргів не передбачені [3].

Підприємство, яке відвантажує покупцям готову продукцію або товари, у реальному житті не завжди отримує від покупців повністю всі кошти (виручку) на рахунок або в касу. Певна частина виручки, на яку очікує продавець, може так ніколи і не надійти від покупців. Притому частину боргів, яку ніколи не буде сплачено, можна розрахувати за допомогою методів, наведених у П(С)БО 10. Відповідно у звітності суму дебіторської заборгованості слід відображати з урахуванням того, що певна її частина так і залишиться непогашеною.

Саме тому, підприємству слід на дату балансу обчислити і створити резерв сумнівних боргів для того, щоб мати можливість визначити і відобразити у звітності саме чисту реалізаційну вартість відповідної поточної дебіторської заборгованості. Завдяки цьому у звітності підприємства не завишатимуть суму активу та не занижатимуть витрати. Це цілком відповідає принципу обачності, який передбачає застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати оцінці зобов'язань і витрат та завищенню оцінки активів і доходів підприємства. [1]

Отже, проаналізований перелік нормативно-законодавчих актів обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями та замовниками не обмежується представленими вище документами. Вміння орієнтуватися серед різних нормативно-правових актів, що інколи суперечать один одному, допомагає організувати бухгалтерський облік на відповідному рівні, а також своєчасно здійснювати аналіз дебіторської заборгованості. Такі дії сприяють підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень на підприємстві.

Тому, управління заборгованістю на підприємстві потребує побудови не лише кваліфікованих фінансових менеджерів, але й чіткого виконання встановлених законів та нормативів прийнятих в Україні. Тільки за цієї умови можливе якісне функціонування підприємництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>

ФУНКЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Муляр Г. В., канд. іст. наук, доцент

Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ

Охорона здоров'я є одним із пріоритетних напрямів державної діяльності. Держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію. Зокрема, основні реформаторські вектори та пріоритетні напрями діяльності визначає Верховна Рада України (далі – ВРУ) шляхом закріплення конституційних і законодавчих засад охорони здоров'я, визначення її мети, головних завдань, напрямів, принципів і пріоритетів, встановлення нормативів і обсягів бюджетного фінансування, створення системи відповідних кредитно-фінансових, податкових,

митних та інших регуляторів, затвердження загальнодержавних програм охорони здоров'я, про що вказано в Основах законодавства про охорону здоров'я в Україні [1].

Як правильно зауважила І.Є.Словська, незважаючи на загальноновизнану рівноправність усіх ланок державного апарату, саме законодавча інституція декларує основи конституційного ладу і правового статусу особи. Дискусії про представницький характер парламенту, його місце і роль у системі державного апарату не мають за мету применшити значення інших органів державної влади. Кожна з ланок є необхідною і невід'ємною складовою влади й наділена особливим конституційно-правовим статусом. Але призначення саме парламенту полягає у вираженні волі народу та наданні їй загальнообов'язкового характеру шляхом прийняття законів [2, с. 14].

Визначення місця й ролі будь-якого владного суб'єкта здійснюється не тільки через встановлення напрямів та форм взаємодії з іншими органами влади, але й через з'ясування основних напрямів діяльності цієї інституції, тобто її функцій [3, с. 257]. Для забезпечення основних напрямів діяльності в сфері охорони здоров'я та відповідно до ст. 37 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» [4] у ВРУ функціонує Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, предметом відання якого є питання щодо законодавства про охорону здоров'я, в тому числі про медичну допомогу, лікувальну діяльність; медичне страхування; фармації та фармацевтичної діяльності; забезпечення епідемічної безпеки, боротьби із ВІЛ/СНІД та соціально небезпечними захворюваннями; сучасних медичних технологій та розвитку трансплантології; медичної техніки та медичного транспорту; оздоровлення та охорони материнства і дитинства; військової медицини; технічного регулювання та стандартизації у сфері охорони здоров'я; профілактики та боротьби з онкологічними захворюваннями.

Основними функціями ВРУ, що мають своїм безпосереднім об'єктом сферу охорони здоров'я, окрім визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики є законодавча, установча, контрольна, фінансова.

Законодавчий процес є основним та найбільш значимим для створення підґрунтя для реалізації державної політики в сфері охорони здоров'я. Реалізація права на законодавчу ініціативу закріплена у ст. 93 Конституції України [5], а також дублюється у ч. 1 ст. 89 Регламенту ВРУ [6]. Основною формою реалізації права законодавчої ініціативи визнається офіційне внесення до парламенту готового законопроекту уповноваженим суб'єктом. Прийняття законів є основною діяльністю ВРУ. Саме в такій формі надається рішенням парламенту найвища юридична сила, визначаються правова та організаційна площина в сфері охорони здоров'я, закріплюється основа правосуб'єктності учасників медичних відносин. При цьому ВРУ не має права втручатися до сфери компетенції інших органів, які здійснюють нормотворчу підзаконну діяльність (Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства тощо), а повинна співіснувати та взаємодіяти з метою виконання та реалізації законів.

Установчу компетенцію ВРУ складають її повноваження з формування органів державної влади і державних установ, призначення, затвердження чи обрання посадових осіб тощо. Ця функція є своєрідним «додатком» для посилення основної. ВРУ здійснює також чимало установчих функцій по формуванню власних, парламентських органів та інших структур, які здійснюють не лише внутрішньо парламентські, а й загальнодержавні функції.

Дієвість та ефективність прийнятих рішень в медичній галузі напряму залежить від контролю. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює згідно зі ст. 101 Конституції України Уповноважений ВРУ з прав людини.

До контрольних повноважень ВРУ можна також віднести право народного депутата України звернутися на сесії ВРУ із запитом до органів ВРУ, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності.

Конституція не наділяє комітети самостійними контрольними повноваженнями, вони можуть лише сприяти ВРУ у здійсненні повноважень щодо парламентського контролю, виконуючи певні дії допоміжного (інформаційного, експертного, аналітичного тощо) характеру. Найбільш перспективною є така форма, як аналіз профільним комітетом ВРУ практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів, їх посадових осіб з питань охорони здоров'я, підготовки та поданні відповідних висновків та рекомендацій на розгляд ВРУ. По суті, йдеться про постійний, систематичний збір інформації щодо стану об'єкта контролю в цілях підвищення його відповідності встановленим критеріям і прогнозування подальшого розвитку. Така форма контролю дає змогу не стільки фіксувати відхилення, скільки завчасно виявляти негативні тенденції, встановлювати й нейтралізувати їх джерела, запобігати виникненню кризових ситуацій [7, с. 27].

Фінансова функція закладає умови для реалізації основних напрямків державної політики в сфері охорони здоров'я. ВРУ затверджує законом Державний бюджет України та вносить до нього зміни, здійснює контроль за виконанням цього бюджету, виключно цим законом визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове призначення цих видатків.

Дані функції ВРУ є не єдиними, проте ключовими для формування та реалізації основних стратегій в медичній галузі. Перегляд повноважень та функцій, удосконалення правового статусу, осучаснення багатьох напрямів діяльності парламенту має відбуватися задля забезпечення реалізації конституційних приписів крізь призму бачення стратегічної перспективи розвитку сфери охорони здоров'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.92 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
2. Словська І.Є. Верховна Рада України в системі вітчизняного парламентаризму: конституційно-правове дослідження: автореф. дис. ... д.ю.н. Одеса, 2014. 47 с.
3. Конституційне право України: підр. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.П. Колісника, Ю.Г. Барабаша. Х.: Право, 2008. 416 с.
4. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.95 № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0>
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.
6. Про регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.10 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
7. Лінецький С., Кушніренко Д. Контрольні повноваження комітетів Верховної Ради України. Київ. 2015. 42 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Обрусна С. Ю., д-р юрид. наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій, мережі Інтернет, безумовно, вплинув на всі сфери людської діяльності, став незмінним засобом ефективного управління, у тому числі й у сфері організації роботи суду та здійснення правосуддя. Функціонування електронного суду ґрунтується як на загальному, так і спеціальному законодавстві.

Загальний характер щодо судочинства мають акти, що регулюють функціонування електронного документообігу. Вперше на законодавчому рівні питання електронного документу та електронного цифрового підпису були врегульовані Законом України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» у якому зазначалося, що електронний документ при дотриманні всіх вимог має однакову юридичну силу зі своїм паперовим аналогом [1].

Поняття електронного документу та електронного документообігу, визначення юридичної сили електронних документів, права, обов'язки та відповідальність суб'єктів електронного документообігу у 2003 році було визначено Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2]. Одночасно з ним був прийнятий Закон України «Про електронний цифровий підпис», який визначив статус електронного цифрового підпису, врегулював відносини, що виникають в ході його використання [3]. З розвитком електронного документообігу виникла потреба удосконалення законодавства, що регулює вказану сферу, тому вказаний закон втратив чинність та було прийнято Закон України «Про електронні довірчі послуги», метою якого є врегулювання відносин у сферах надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації [4].

Вперше в українському законодавстві було визначено терміни «Інтернет», «адреса мережі Інтернет», «адресний простір мережі Інтернет», а також повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеної діяльності, права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються телекомунікаційними послугами у Законі України «Про телекомунікації» [5].

Крім загального, прийняте спеціальне законодавство, що регулює впровадження і функціонування електронного суду. Це, зокрема, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» п. 9 ст. 152 якого покладено обов'язок на Державну судову адміністрацію впровадження електронного суду; здійснення заходів щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами [6]. Законом України «Про доступ до судових рішень» запроваджено обов'язковість відкритого оприлюднення в електронній формі усіх судових рішень та визначено порядок доступу до них [7].

Категорія «електронний суд» поки що не отримала правового визначення у вітчизняному законодавстві, хоча законодавчо оформлена. На що вказано у п. 9 ст. 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [6]. Окремі дослідники висловлюють думку про те, що її зміст розкрито через категорію «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система» у ст. 15¹ вказаного закону [6], з чим не можна погодитись у повній мірі, оскільки у вказаній статті визначено структурні елементи вказаної категорії, але не її зміст.

Численні норми, що унормовують функціонування електронного судочинства містять також процесуальні кодекси: Господарський процесуальний кодекс, Кодекс

адміністративного судочинства, Цивільний процесуальний кодекс, Кримінальний процесуальний кодекс, а також підзаконні акти, що безпосередньо регулюють впровадження і функціонування електронного судочинства.

Вагоме місце серед них займає Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [8]. Як уже зазначалося, відповідно до статті 15¹ і пункту 8 частини першої статті 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» було розроблено та затверджено Концепцію побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Важливим кроком до впровадження електронного суду став Указ Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва та утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» [9], на виконання якого було розпочато роботу над Концепцією Єдиної судової інформаційної системи. У межах її створення та удосконалення було започатковано реалізацію проекту «Електронний суд». З 4 червня 2018 р. у 18 пілотних судах України розпочалося тестування підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) – «Електронний суд», а з 22 грудня 2018 у всіх місцевих та апеляційних судах розпочалась експлуатація підсистеми «Електронний суд» в тестовому режимі.

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційної системи мала запрацювати з 1 березня 2019 року, але Державна судова адміністрація України відтермінувала запуск ЄСІТС відповідно до рішення Вищої ради правосуддя та враховуючи результати обговорення питання з судами, іншими органами та установами системи правосуддя. 07.11.2019 року ДСА затверджено Концепцію в новій редакції, якою змінено підходи до її побудови.

Аналіз вищевказаних нормативно-правових актів дозволяє зробити висновок про те, що вони спрямовані, перш за все, на забезпечення доступу до правосуддя та захисту прав у суді; розвитку більш широкої взаємодії між судом і суспільством за допомогою інформаційних технологій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні. (перша редакція) Закон України № 2346-III від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
2. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України від 07.11.2018 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/851-15>
3. Про електронний цифровий підпис. Закон України від 22.05.2003 № 852-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
4. Про електронні довірчі послуги. Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>
5. Про телекомунікації. Закон України від 18.11.2009 № 1280 – IV. (редакція 04.11.18 2581-VIII) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>
6. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1495>
7. Про доступ до судових рішень. Закон України від 22.12.2005 № 3262 – IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>
8. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>
9. Про концепцію вдосконалення судівництва та утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Указ Президента України від 10.05.2006 № 361/1006. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>

ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

*Павелко М., Поляков І,
НК – Пасинчук К. М., канд. пед. наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Процес розробки та реалізації дієвих заходів, спрямованих на мінімізацію ризику виникнення пожеж і зменшення розміру можливого збитку при загорянні, здійснюється шляхом вирішення задач щодо формування та впровадження організаційно-правового механізму державного управління пожежною безпекою.

У працях окремих науковців можна знайти визначення конкретно організаційно-правового механізму державного управління. Так, М. Попов, досліджуючи організаційно-правовий механізм державного управління у сфері гендерної політики, наголошує, що «щодо гендерної сфери: організаційно-правовий механізм державного управління – це система органів державного управління, створених з метою реалізації гендерної ідеології у різних сферах суспільного життя та здійснення гендерних стратегій на основі конституційно-правових норм, прийнятих у державі» [1]. У свою чергу, Г. Фердман підкреслює, що «організаційно-правовий механізм державного управління – це сукупність управлінських ланок, що розміщені в суворій супідлеглості і забезпечують взаємозв'язок між управлінською та керованою системами на основі комплексу прийомів, засобів і способів юридичного впливу» [2].

Отже, організаційно-правовий механізм державного управління – це сукупність публічних інституцій (включаючи як органи влади, так і інститути громадянського суспільства), які створені для розв'язання певних суперечностей, подолання чи попередження проблем у суспільстві та діють на основі конституційно-правових норм прийнятих у державі.

Аналіз нормативно-правової бази щодо пожежної безпеки в Україні дозволяє погодитись з тим, що «пожежна безпека – це відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю» [3].

Ураховуючи значення фразеологічних сполучень надамо визначення поняття «організаційно-правовий механізм державного управління пожежною безпекою», під яким ми, власне, розуміємо діяльність публічних інституцій, які діють на основі конституційно-правових норм і створенні з метою вироблення та реалізації державної політики пожежної безпеки щодо забезпечення неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж, попередження та подолання можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям та довкіллю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Попов М. П. Організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / М. П. Попов. – Одеса, 2006. – С. 10.
2. Фердман Г. П. Механізми протидії проявам тероризму на залізничному транспорті України : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» [Електронний ресурс] / Г. П. Фердман. – Одеса, 2006. – Режим доступу : http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/81710-9.html.
3. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] від 02.10.2012 р. № 403-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403%D0%B0-17/paran5#n5>.

ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Пахомов В. В., д-р юрид. наук, професор

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Дослідники процесів формування та реалізації пріоритетів гуманітарної політики звертають увагу на цілу низку чинників, що необхідно враховувати під час визначення конкретних цілей і засобів такої політики. Серед них можна виділити такі, що характеризують внутрішній стан і можливості того суспільного організму, в межах якого дана гуманітарна політика пропонується. Зокрема, йдеться про тип політичної культури даної спільноти, її традиційні цінності та історичні традиції, рівень залучення різних суспільних верств до вироблення і підтримки державних рішень у гуманітарній сфері, а також об'єктивні показники – етнічний та демографічний склад, релігійність, рівень освіти, міра урбанізованості, наявність матеріальних ресурсів, що можуть бути спрямовані на гуманітарні потреби.

Іншу групу чинників складають зовнішні обставини, в яких гуманітарна політика конкретної держави реалізується. В даному контексті можна говорити загалом про історичний, світоглядний і цивілізаційний контекст, що визначає спрямування гуманітарної політики та її основне ціннісне наповнення. Істотне значення мають конкретна міжнародна ситуація, взаємовідносини з сусідніми країнами, ставлення до держави з боку світового співтовариства та її міжнародний імідж. Очевидно, що зовнішні й внутрішні фактори між собою пов'язані. Цей зв'язок полягає в основному в тому, що основні тенденції внутрішнього життя спільноти обумовлені більш загальними тенденціями і закономірностями, що мають цивілізаційну природу. У свою чергу, внутрішні особливості національного життя, його політичні, соціальні, гуманітарні аспекти є визначальними щодо позиціонування країни в існуючій міжнародній системі координат, детермінують характер і спрямованість зовнішніх контактів, роль країни в інтеграційних процесах, міжнародний імідж, престиж країни, її культурне обличчя та авторитет у міжнародних справах.

Говорячи про основні детермінанти українського національно-державного будівництва новітнього періоду, В. Нагорний визначає серед сучасних гуманітарних пріоритетів «формування національної політичної еліти, якій довіряло б населення і яка змогла б подати для всіх інших груп зразки соціальної поведінки» [1, с. 115]. Таке завдання впливає з констатації того, що існуюча в Україні на момент проголошення незалежності еліта не задовольняла потреб національного розвитку насамперед через свою денационалізованість.

Нинішні зміни у фінансово-економічній сфері, а також розвиток комунікацій і технологій створюють принципово нові умови для реалізації традиційних завдань гуманітарної політики. Насамперед це пов'язано з новими викликами і загрозами, які постають перед людством у цілому та окремими спільнотами. Якщо раніше основними загрозами людяності вважалися війни, бідність, ідеологічна та релігійна нетерпимість, то нині все більшу увагу привертають загрози екологічного й техногенного характеру, дегуманізуючий вплив масової культури, тероризм, кіберзлочинність. Вразливість сучасного суспільства, вважає іспанський філософ М. Кастельс, зростає пропорційно до його технологічній «озброєності» [2, с. 510].

Таким чином, сучасна гуманітарна політика повинна бути адекватною актуальним викликам національного державотворення і тенденціям глобального розвитку. Вона повинна враховувати об'єктивний вплив екзогенних та ендогенних чинників.

При цьому необхідно зауважити, що такі обставини, як соціальна і демографічна структура, рівень добробуту населення, наявність соціальної інфраструктури, сформованість національної ідентичності, створюють об'єктивні передумови для формування змісту гуманітарної політики, її основних завдань і форм та методів реалізації.

Серед внутрішніх чинників ефективності гуманітарної політики дослідники виокремлюють насамперед вплив загальної політичної культури даного суспільства, рівень розвитку інститутів громадянського суспільства, готовність національної еліти до вирішення історичних завдань даного періоду життя спільноти, а також особливості функціонування політичної системи і стан розвитку медійних ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуманітарна політика Української Держави в новітній період : монографія / за ред. С. І. Здіорука. – Київ : НІСД, 2006. – 403 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / М. Кастельс. – Москва : ГУ ВШЕ, 2000. – 608 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Перегін О. В.,

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Необхідною умовою утвердження правової державності в Україні є наявність гідного корпусу високопрофесійних юристів, спроможних обслуговувати правознавчі потреби українського суспільства.

Підготовки юристів у закладах вищої освіти – це освітня система, взаємопов'язаними елементами якої є: заклад вищої освіти та здобувачі вищої освіти, їх взаємовідносини (навчання, здобуття навичок наукової та практичної роботи, виховання) та адміністративно-правові механізми управління цими відносинами.

Генезис законодавства, норми якого регулюють підготовку юристів у закладах вищої освіти України включає такі періоди:

I період (становлення законодавства про підготовку юристів у закладах вищої освіти на українських землях) – з кінця XVII ст. до початку XIX ст.;

II період (від видання загальних Статутів імператорських російських університетів до 1917 р.) – з початку XIX ст. до початку XX ст. У цьому періоді виділено такі етапи: 1) 1804–1835 рр.; 2) 1835–1863 рр.; 3) 1863–1884 рр.; 4) 1884–1917 рр.;

III період (розвитку законодавства про підготовку юристів у закладах вищої освіти після 1917 р.) – з початку XX ст. до кінця XX ст. Складається з таких етапів: 1) 1917–1920 рр.; 2) 1920–1933 р.; 3) середина 30-х років XX ст. – 1970 р.; 4) 1970–1990 рр.; IV період (вдосконалення законодавства про підготовку юристів у закладах вищої освіти незалежної України) – з 1991 р. до сьогодення. У цьому періоді виокремлено такі етапи: 1) 1991–1996 рр.; 2) 1996–2001 рр.; 3) 2001–2011 рр.; 4) 2011–2014 рр.; 5) з 2014 р. до 2017 рр., 2017 до сьогодення.

Система нормативно-правових актів з підготовки юристів у закладах вищої освіти України складається з: Конституції України як Основного Закону держави; загальних та спеціальних законів у сфері вищої юридичної освіти; «непрофільних» законів у сфері вищої юридичної освіти, що містять правові норми, якими регулюються відносини у сфері підготовки юристів у закладах вищої освіти України: а) в яких регламентуються загальні питання організації вищої юридичної освіти; б) що встановлюють норми в окремих сферах освіти: військова освіта, екологічна освіта, спортивна підготовка, релігійна освіта тощо; в) в яких встановлюються пільги учасникам освітніх відносин; г) що регулюють проблеми соціального захисту учасників навчально-виховного процесу в Україні; д) що регулюють загальні відносини праці та соціального забезпечення у сфері освіти; е) що регулюють відносини у сфері економіки та фінансів вищої освіти; сукупності нормативно-правових актів, що визначають стратегію регулювання загальних довго-, середньо- та короткострокових питань соціально-економічного розвитку держави та засад і орієнтирів розвитку національної системи освіти; нормативно-правових актів, виданих на виконання зазначених законів України.

Система публічного управління підготовкою юристів у закладах вищої освіти України має бути направлена на досягнення належного рівня автономії закладів вищої освіти, високих показників якості вищої юридичної освіти, векторного наближення системи освіти в Україні до стандартів Європейського Союзу. Така модернізація публічного управління в зазначеній сфері можлива шляхом ефективного перерозподілу функцій та повноважень між органами державної влади, органами місцевого самоврядування різних рівнів та закладами вищої освіти.

Основними напрямками адміністративно-правового регулювання підготовки юристів у закладах вищої освіти США є: розвиток системи підготовки адміністраторів сфери освіти; використання спеціалістів з управління освітою; застосування стратегій бізнесу в управлінні закладами вищої освіти, які здійснюють підготовку юристів; розвиток самоврядування закладів вищої освіти та налагодження зв'язків з громадськістю; дотримання принципу пріоритету права людини на освіту; чітке визначення і розмежування повноважень органів влади в управлінні системою освіти; наявність елементів громадського управління освітою і широка автономія закладів вищої освіти. Особливостями континентальної моделі управління вищою освітою (Німеччина, Франція) є: централізація управління, переважання вертикальних відносин та ієрархічних зв'язків; низький рівень результативності співробітництва закладів вищої освіти з бізнесом; сприяння автономії закладів вищої освіти. Спільними позитивними характеристиками законодавства ФРН та Франції у сфері підготовки юристів у закладах вищої освіти є: дотримання принципу пріоритету права людини на освіту; чітке визначення і розмежування повноважень органів влади в управлінні системою освіти; наявність елементів громадського управління освітою і широка автономія закладів вищої освіти [1].

Погоджуємося з думкою Богданець А.В. [1], що основними напрямками вдосконалення законодавства у сфері підготовки юристів у закладах вищої освіти України в контексті компетентнісного підходу є: формування нової концепції вищої юридичної освіти; розширення інформаційного простору юридичної освіти; гуманізація сучасної вищої юридичної освіти; удосконалення управління системою вищої юридичної освіти; децентралізація управління вищою юридичною освітою; створення Асоціації правничих шкіл; модернізація кадрового забезпечення системи вищої юридичної освіти; оптимізація фінансування вищої юридичної освіти; запровадження в українське законодавство концепту регульованої професії; повне завершення розробки та впровадження Державного стандарту зі спеціальності

«Право»; розроблення та затвердження Програми підготовки юристів; покращення процедури оцінювання якості знань здобувачів вищої освіти та випускників закладів вищої освіти; модернізація підходів до державного контролю за якістю підготовки юристів у закладах вищої освіти; уніфікація політики закладів вищої освіти щодо підготовки юристів; введення державного кваліфікаційного іспиту як основної атестаційної процедури доступу до професії юриста; удосконалення змісту і процесу навчання; посилення міжнародного співробітництва у сфері підготовки юристів у закладах вищої освіти України; наближення нормативно-правової бази юридичної освіти до європейських стандартів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богданець А. В. Адміністративно-правові засади підготовки юристів у закладах вищої освіти України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2018. 228 с.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН

Прокопенко Д. В.,

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Валютні правовідносини – це урегульовані нормами права суспільні відносини між правосуб'єктними особами щодо обігу валюти і валютних цінностей, реалізація яких забезпечується силою державного примусу, який виражається у спеціальному правовому режимі. Для них притаманні такі ознаки:

а) виникають у процесі введення в обіг, функціонування та припинення обігу валюти і валютних цінностей;

б) мають спеціальний правовий режим об'єкта;

в) крім загальних суб'єктів – фізичних та юридичних осіб, в них бере участь суб'єкт з особливим правовим статусом, який завжди є присутній прямо чи опосередковано – Національний банк України;

г) опосередковують валютну політику держави [1].

Правові акти, що регулюють валютні відносини, мають імперативний характер, і є нормами публічного права. В Україні валютне регулювання базується на: Конституції України; Законі України "Про Національний банк України"; Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" ; Митному кодексі України; Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність"; нормативних актах Національного банку України, що визначають правові засади організації валютного регулювання й контролю.

Політика як внутрішній фактор впливу на правове регулювання валютних відносин та її реалізація на сучасному етапі розвитку України, дає можливість виділити наступні тенденції в правовому регулюванні валютних відносин:

а) виникнення та розвиток відокремлених управлінських груп у сфері регулювання фінансовою діяльністю взагалі та діяльністю пов'язаною з обігом валюти і валютних цінностей;

б) застосування, переважно репресивних засобів реалізації валютної політики;

в) відсутність легальних та легітимних засобів комунікації між уповноваженими державою органами у сфері регулювання валютних відносин і іншими суб'єктами.

Визначальним фактором впливу на правове регулювання валютних відносин на території держави є передумови їх виникнення та функціонування. Таким передумовами є становлення економіки та рівень її розвитку, що є відображенням історичного становлення держави в економічному плані.

Правове забезпечення фінансової безпеки України необхідно визначати через діяльність державного апарату та всього суспільства, спрямовану на захист національних цінностей та інтересів у фінансовій сфері [2], в тому числі і валютної безпеки.

Вважаємо, що у сфері валютних відносин найбільш ефективними методами їх правового регулювання будуть лише ті, що відповідають рівню економічного розвитку держави.

Сьогодні система валютного регулювання та контролю є занадто зарегульованою, складною та надмірно бюрократизованою, валютне законодавство містить суперечності, об'єктивно зумовлені тим, що воно досі перебуває на стадії формування і не має чітко вираженої системи побудови валютних норм. Усунення недоліків чинного валютного законодавства є можливим тільки в разі наявності блоку законів України, конкретизованих відповідними підзаконними нормативно-правовими актами органів спеціальної компетенції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Старинський М.В. Валютні правовідносини: теоретико-методологічний аспект [Текст]: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2016. 39 с.
2. Чубань В.С., Обрусна С.Ю., Пасинчук К.М. Організаційно-правові аспекти фінансової безпеки України / Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Дніпро. 2019. №5. С.99-103 URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2019/23.pdf.

ПІДРОЗДІЛИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Репан М. І.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відносить уповноважені підрозділи органів Національної поліції України [1].

Національна поліція України (поліція) є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Поліція відповідно до покладених на неї завдань: здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню домашньому насильству; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню фактів домашнього насильства, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживає заходів з метою виявлення фактів домашнього насильства; припиняє виявлені

кримінальні та адміністративні правопорушення; здійснює досудове розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення домашнього насильства; розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання; доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення (зокрема, домашнє насильство); вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок домашнього насильства; у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі; здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону та ін. [2].

Законодавчі та підзаконні нормативні акти не уточнюють, які саме підрозділи в системі Національної поліції безпосередньо виконують обов'язки із запобігання та протидії домашньому насильству. Проте, розуміємо, що до представників уповноважених підрозділів органів Національної поліції відносяться такі службові особи: патрульні поліцейські та поліцейські ГРПП та СРПП, співробітники мобільних груп з реагування на факти домашнього насильства (так званих груп «ПОЛІНА»), (які першими реагують на заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, прибувають на місце події, де вчиняється домашнє насильство, надають допомогу жертві, що постраждала від насильницьких дій, здійснюють необхідні заходи щодо притягнення кривдника до юридичної відповідальності за вчинення насильницьких дій і т.д.); дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади (які здійснюють розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, надають допомогу жертві, постраждалий від домашнього насильства, застосовують щодо кривдника спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, ведуть профілактичний облік кривдників, які вчиняють домашнє насильство, здійснюють необхідні заходи щодо притягнення кривдника до юридичної відповідальності за вчинення насильницьких дій тощо); інспектори ювенальної превенції (реагують на факти домашнього насильства, вчиненого щодо дітей або дітьми, надають допомогу дитині-жертві, що постраждала від домашнього насильства, застосовують щодо кривдника спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, ведуть профілактичний облік дітей-кривдників, здійснюють необхідні заходи щодо притягнення кривдника до юридичної відповідальності за вчинення насильницьких дій і т.д.); шкільні офіцери поліції (які, будучи співробітниками патрульної поліції, здійснюючи превентивну діяльність із запобігання та протидії домашньому насильству, за необхідності взаємодіють із класними керівниками шкіл, шкільними психологами, соцслужбами та службою у справах дітей); слідчі (які здійснюють досудове розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із вчиненням домашнього насильства).

Водночас, в практичній площині існують проблемні моменти, пов'язані із виконанням поліцейськими обов'язків у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема, не зважаючи на те, що законодавчо патрульні поліцейські уповноважені застосовувати спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству – терміновий заборонний припис стосовно кривдника, фактично на практиці патрульні поліцейські дані повноваження не реалізують, оскільки управління патрульної поліції в областях фактично не отримали бланків термінових

заборонних приписів. Термінові заборонні приписи в Україні на даний час виносяться виключно поліцейськими ГРПП та СРПП, дільничними офіцерами поліції, інспекторами ювенальної превенції та поліцейськими підрозділів «ПОЛІНА».

На нашу думку, це досить ускладнює ситуацію з реального впливу на факти домашнього насильства, оскільки саме патрульні поліцейські є тими суб'єктами, які одними із перших прибувають на місце події, де вчиняється домашнє насильство, і повинні належним чином реагувати. За допомогою винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника патрульні поліцейські могли б забезпечувати подальшу безпеку для потерпілої особи, зобов'язавши кривдника залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи та заборонивши кривднику входити та перебувати у місці проживання (перебування) постраждалої особи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

ПРАВОВА ОСНОВА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Рибчак І. М.,

НК – Сукмановська Л. М., канд. юрид. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

Проблема домашнього насильства не є локальною, притаманною виключно Україні. Даній проблемі пріоритетну увагу приділяють уся світова спільнота та владні структури держав. Домашнє насильство, на думку громадськості, це «прихована епідемія світового масштабу» [1, с. 85]. Правові засади запобігання та протидії домашньому насильству в Україні складаються з міжнародного та національного нормативно-правового забезпечення. Міжнародна спільнота вже досить тривалий час намагається виробити ефективні засоби протидії домашньому насильству.

Так, в Загальній декларації прав людини, проголошеній в 1948 році Генеральною Асамблеєю ООН, зазначається, що кожна людина повинна мати всі права без будь-якої різниці (стаття 2), що кожна людина має право на життя, на свободу та на особисту недоторканість (стаття 3), а також що ніхто не повинен бути підданий тортурам та жорсткому, нелюдському чи принижуючому його гідність поводженню та покаранню (стаття 5) [2].

Згідно Міжнародного пакту про політичні та громадянські права, прийнятого в 1966 році, держави, які беруть участь в даному Пакті (в їх рядах і Україна), зобов'язані забезпечити рівне для чоловіків та жінок право користування усіма громадянськими та політичними правами, які передбачені в цьому Пактові (стаття 3). Дані права передбачають право на життя (стаття 6) та повну заборону катувань та інших форм жорстокого поводження (стаття 7) [3].

Згідно положенням Конвенції ООН про права дитини, прийнятої в 1989 році і ратифікованої Україною в 1991 році, держави повинні прийняти всі необхідні заходи з метою «захисту дитини від усіх форм фізичного чи психологічного насильства, образи чи зловживання, відсутності турботи чи недбалого ставлення, грубого звернення чи експлуатації, включаючи сексуальне зловживання» з боку батьків, законного опікуна чи іншої особи, яка наглядає за дитиною (стаття 19, п. 1) [4].

Під ретельним міжнародним захистом від домашнього насильства знаходяться жінки. У 1993 році Генеральна Асамблея ООН проголосила Декларацію про ліквідацію насильства щодо жінок, яка зазначила основні галузі прояву цього насильства та визначила практичні заходи боротьби з цим соціальним злом. Згідно Декларації насильство щодо жінок означає «будь-який акт насильства як в громадському, так і в особистому житті, скоєний з приводу статевої ознаки, який завдав чи здатен завдати фізичну чи психологічну шкоду». Декларація підтверджує, що погроза скоєння таких дій також являється актом насильства. Останні зміни даного визначення передбачають також «позбавлення жертви економічних засобів» [5].

Національне законодавство із запобігання та протидії домашньому насильству в Україні складається з Конституції України, Закону України «Про запобігання та протидії домашньому насильству» та інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо запобігання та протидії зазначеному явищу.

Норми Конституції України визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод і інтересів сім'ї та людини.

Рішучим кроком уперед було прийняття 7 грудня 2017 року Верховною Радою України Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». В основі даного законодавчого акту лежить Модельне законодавство ООН. Цей Закон гарантує охорону прав членів сім'ї та інших осіб при здійсненні заходів із запобігання домашньому насильству та визначає організаційно-правові основи запобігання домашньому насильству; підстави для вжиття спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству; повноваження спеціально уповноважених суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні та порядок їх взаємодії; права осіб, потерпілих від домашнього насильства; відповідальність за вчинення домашнього насильства [6].

Важливим етапом у реалізації принципів, закладених у Законі, стало прийняття у серпні 2018 року Кабінетом Міністрів України Постанови № 658 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», яка визначає механізм прийняття і розгляду заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також декларує обов'язковість їх взаємодії [7].

До нормативно-правових актів, які передбачають відповідальність за вчинення домашнього насильства, відносяться Кримінальний кодекс України та Кодекс України про адміністративні правопорушення. На захист осіб від домашнього насильства спрямовані також цивільно-правові норми.

Нормативно-правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству у загальних рисах характеризується законами, які визначають особливості правового статусу, основні завдання та функції суб'єктів у заданій сфері, а також напрямки їх діяльності. Пріоритетне місце по запобіганню та протидії домашньому насильству належить наказам різних міністерств та відомств у цій сфері (в т.ч. й спільним наказам).

Аналіз правових актів дозволяє зробити висновок про те, що законодавство із зазначених питань ґрунтується на Конституції України, включає Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та інші нормативно-правові акти, які регулюють питання запобігання та протидії домашньому насильству.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї: Навч. посібник / За заг. ред. О.М. Джужі, І.В. Опришка, О.Г. Кулика. К.: НАВС України. 2005. 124 с.
2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Права людини і професійні стандарти

для юристів в документах міжнародних організацій. Амстердам-Київ: Українсько-американське бюро захисту прав людини, 1996. С. 6-9.

3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий і проголошений Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 року. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. 3-тє видання, доп. і перероб. К.: «Сфера», 2002. 378 с.

4. Конвенція ООН про права дитини 1989 р. Електронний ресурс. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

5. Декларация об искоренении насилия в отношении женщин, провозглашенная резолюцией 48/104 Генеральной Ассамблеи ООН от 20 декабря 1993 года. Проблемы насилия в семье: правовые та соціальні аспекти / Упорядн. Руднева О.М. Харків: Право, 1999. С. 120-128.

6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

7. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-п>.

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ПРОФІЛАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Русанюк У. Я.,

НК – Личенко І. О., д-р юрид. наук, професор

Національний університет «Львівська політехніка»

В умовах сучасних трансформацій, які відбуваються у нашій країні, профілактика адміністративних правопорушень, що вчиняються посадовими особами органів публічного управління, займає важливе місце у системі профілактики правопорушень. І. Б. Стахура, аналізуючи адміністративно-правові засади діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку щодо профілактики правопорушень, зауважує, що «організація профілактичної роботи визначається управлінськими операціями та процедурами, що відбуваються протягом двох етапів управлінського циклу: підготовки та прийняття управлінського рішення (планування); організації виконання (реалізації) управлінського рішення. На першому етапі здійснюється низка організаційних дій: вивчення стану системи; формулювання проблеми; постановка мети; висунення управлінських гіпотез; оперування інформацією; підготовка (розробка) варіантів рішення; оформлення вибраного варіанта у вигляді плану тощо. Другий етап передбачає визначення форм такої реалізації ...» [1, с. 9].

Профілактика адміністративних проступків, як певна дія, має свою систему. Системна характеристика профілактики адміністративних правопорушень містить дослідження цієї діяльності як особливої частини соціального регулювання процесами, які пов'язані з блокуванням та усуненням причин та умов адміністративної деліктності. Ця системна характеристика профілактики передбачає також комплексність, взаємодію усіх засобів профілактики, їх координованість, яка досягається шляхом планування профілактичної діяльності, а також шляхом розробки організаційних заходів по координації профілактичної діяльності [2, с. 210].

Вважаємо, що визначення внутрішньої будови і взаємозв'язку елементів профілактики правопорушень, які вчиняються посадовими особами органів публічного управління становить її системно-структурну характеристику.

Сьогодні серед учених переважає підхід про те, що система профілактики адміністративних правопорушень, крім об'єктів профілактики та суб'єктів, які реалізують зміст профілактики, складається із основних рівнів, форм та заходів профілактики [3, с. 471; 4, с. 26; 1, с. 6]. Використовуючи наявні різноманітні наукові підходи щодо визначення рівнів профілактики правопорушень, вважаємо, що профілактика адміністративних правопорушень, які вчиняють посадові особи органів публічного управління, залежно від ієрархії причин та умов вчинення, здійснюється на загальносоціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях, кожному з яких властиві свої заходи та форми.

Водночас не можемо оминати увагою те, що до основних цілей профілактики правопорушень відносять: а) обмеження впливу негативних обставин, пов'язаних з причинами та умовами протиправної поведінки; б) вплив на причини протиправних виявів та їх умови; в) вплив на негативні обставини безпосереднього соціального оточення (мікросередовище) особи, що формують мотивацію протиправної поведінки; г) вплив на особу, здатну вчинити правопорушення або продовжувати протиправну діяльність [5, с. 17]. Зважаючи на зазначене, цілями профілактики адміністративних правопорушень, які вчиняються посадовими особами органів публічного управління є: а) обмеження впливу на посадову особу органів публічного управління негативних явищ і процесів, які можуть спонукати її до вчинення правопорушення; б) усунення, нейтралізація причин адміністративних правопорушень та умов, які їм сприяють; в) ліквідація негативних факторів у професійному (службовому) мікросередовищі посадової особи, які сприяють формуванню її протиправної поведінки та є мотивацією такої негативної поведінки; г) превентивний вплив на посадову особу органів публічного управління, яка здатна вчинити або продовжувати вчиняти протиправну професійну (службову) діяльність. Із вказаних вище цілей випливають і завдання профілактики правопорушень. Отже, цілі профілактики правопорушень визначають шляхи вирішення і створюють, певним чином, умови для реалізації цих завдань [5, с. 17]. Завданнями профілактики адміністративних правопорушень, які вчиняються посадовими особами органів публічного управління, є: – виявлення та усунення причин і умов, які є деліктогенними факторами, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень посадовими особами органів публічного управління; – вивчення суперечностей та конфліктних ситуацій серед посадових осіб органів публічного управління; – здійснення превентивних заходів впливу на посадову особу органів публічного управління з метою припинення формування її протиправної поведінки під час виконання посадових обов'язків. Зазначимо, що для реалізації завдань профілактики адміністративних правопорушень, які вчиняються посадовими особами органів публічного управління доцільно зважати на рівні, заходи, форми та напрями цієї профілактики.

Узагальнюючи, зазначимо, що здійснення профілактики адміністративних правопорушень посадових осіб органів публічного управління відбувається системно та структурно, і спрямоване на досягнення цілей та виконання завдань цієї профілактики. Водночас взаємозв'язок заходів, форм, методів, що застосовуються на усіх рівнях профілактичної діяльності (загальносоціальному, спеціальному, індивідуальному) сприяє усуненню причин та умов вчинення адміністративних правопорушень посадовими особами органів публічного управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стахура І. Б. Адміністративно-правові засади діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку щодо профілактики правопорушень : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2011. 16 с.

2. Соха С. І. Профілактика адміністративних правопорушень: поняття та зміст. *Митна справа*. 2014. № 2 (92). Ч. 2, кн. 2. С. 206–211.

3. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика. Москва: Академия МВД СССР, 1980. 528 с.

4. Назар Ю. С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 160 с.

5. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2011. 720 с.

СПІЛЬНІ ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ: ПОНЯТТЯ, ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

*Селезень П. О., канд. юрид. наук, с. н. с.
Університет ДФС України, м. Ірпінь*

Згідно з визначенням, запропонованим ОЕСР, під поняттям «спільна податкова перевірка» (*joint tax audit*) розуміється процедурний механізм, в рамках якого «дві чи більше держави спільно об'єднуються навколо створення єдиного підрозділу з аудиту для перевірки питання (питань)/транзакції (транзакцій) компанії чи індивіда з транскордонною бізнес-діяльністю, в т.ч. можливих транскордонних транзакцій за участі афілійованих компаній, створених в залучених державах, в рамках якого платник податків спільно робить презентації та надає інформацію залученим юрисдикціям, а відповідний підрозділ включає представників компетентного органу від кожної з залучених держав, котрі прагнуть вирішити потенційні труднощі/безвихідні ситуації» [1, 4].

Виходячи з цього визначення можна виокремити ключові риси спільних податкових перевірок як процедурного механізму [2, 13]:

- спільне об'єднання зусиль податкових відомств двох і більше юрисдикцій;
- метою такого об'єднання зусиль є вивчення питання (питань)/транзакції (транзакцій) одного чи більше платників податків (як юридичних, так і фізичних осіб), які займаються транскордонною діяльністю за можливої участі пов'язаних афілійованих осіб, створених у інших юрисдикціях, у відповідних транскордонних транзакціях, та в якому (яких) відповідні юрисдикції мають спільну чи взаємодоповнюючу зацікавленість;
- здійснюється у заздалегідь визначеній та скоординованій формі та у присутності посадових осіб інших податкових відомств;
- передбачає взаємний доступ відповідних податкових відомств до платника податків, надаючи можливість платнику податків спільно надавати їм інформацію;
- створений у такий спосіб підрозділ включає представників компетентних органів від кожного залученого податкового відомства для обміну інформацією.

На переконання німецького дослідника Т. Мейкмана, очікування залучених податкових відомств зводяться до менш тривалого у часі, всебічного та цілеорієнтованого процесу перевірки, який забезпечить вищий рівень юридичної чіткості та швидше досягнення податкової визначеності. Додатково спільні податкові перевірки завдяки прямим контактам представників податкових відомств відкривають можливості проміжних обговорень актуальних юридичних проблем, що призводитиме до підвищення рівня розуміння та більш всеохопного бачення існуючих питань. З іншого боку, очевидними є переваги спільних податкових

перевірок і для платників податків, оскільки за використання такого процедурного механізму потенційно може бути досягнуто зменшення витрат, пов'язаних з підготовкою необхідної документації, швидше проходження перевірки, зниження податкових ризиків, ефективнішу комунікацію та вищий рівень податкової визначеності [3, 398].

Як відмічає К. Оберсон на підставі існуючого досвіду проведення спільних податкових перевірок, можна виділити наразі кілька ключових практичних перешкод для використання відповідного процедурного механізму [4, 44]:

1) обмежені можливості відповідно до внутрішнього законодавства або й небажання окремих юрисдикцій допускати представників іноземних податкових відомств до здійснення контрольних заходів або наділення їх будь-якими окремими повноваженнями у сфері оподаткування на власній території;

2) мовні розбіжності у роботі представників залучених податкових відомств;

3) істотні фінансові витрати, пов'язані з проведенням спільних податкових перевірок;

4) можливе виникнення потенційно конфліктних ситуацій через використання представниками різних податкових відомств відмінних підходів та слідування їх різним вимогам;

5) відмінності у внутрішніх правилах стосовно збору інформації та залучення платника податків можуть призводити до отримання доказів та інформації, які не завжди можуть бути використані в окремих з залучених юрисдикціях;

6) істотна тривалість у часі процедури проведення спільних податкових перевірок.

Незважаючи на зазначені обмеження, механізм спільних податкових перевірок вважається достатньо перспективним в контексті нагальної потреби підвищення рівня податкової визначеності в умовах глобальної зміни підходів до міжнародного оподаткування та розвитку механізмів податкового співробітництва держав. Так, однією з рекомендацій в підготовленій Секретаріатом ОЕСР у 2017 р. доповіді «Змінюючи середовище дотримання податкових вимог та роль аудиту» стало сприяння спільним податковим перевіркам, оскільки «кілька пілотних проектів було здійснено ... які розглядаються як важливий розвиток у напрямі підвищення податкової визначеності та надання допомоги в уникненні звернення до ресурсовитратної та тривалої процедури взаємного узгодження» [5, 16]. У цьому контексті Україна вже зараз має розпочати активно працювати над тим, щоб забезпечити належні нормативні засади для можливості проведення спільної податкової перевірки, яка як процедурний механізм, з одного боку, підвищить ефективність податкового контролю за рахунок всебічного дослідження платника податків, а з іншого боку – зменшить вплив корупціогенних факторів

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Joint Audit Participants Guide, September 2010. Paris: OECD, 2010. 15 p. URL: <http://www.oecd.org/tax/administration/45988932.pdf>.

2. Joint Tax Audit 2019 – Enhancing Tax Co-operation and Improving Tax Certainty: Implementation Package. Paris: OECD, 2019. 38 p. URL: <http://www.oecd.org/ctp/joint-audit-2019-enhancing-tax-co-operation-and-improving-tax-certainty-17bfa30d-en.htm>.

3. Meickmann, T. The German-Dutch joint tax audit pilot project from a legal perspective in Germany. Taxing German-Dutch Cross-Border Business Activities. Ed. by H. Jochum, P. Essers and J. Englisch. Nozdhorn: DruckereiSchöpe, 2015. Pp. 393-404.

4. Oberson, X. General Report. Cahiers de droit fiscal international. Vol. 98b : Exchange of information and cross-border cooperation between tax authorities. The Hague: Sdu Uitgevers, 2013. Pp. 19-57.

5. The Changing Tax Compliance Environment and the Role of Audit. Paris: OECD, 2017. 92p.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОЦІНКИ ТЕНДЕРНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Сіводін О. О.

Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів

Відповідно до статті 25 Закону України «Про публічні закупівлі» тендерна пропозиція подається в електронному вигляді через електронну систему закупівель. Документ з тендерною пропозицією подається в електронному вигляді шляхом заповнення електронних форм з окремими полями, де зазначається інформація про ціну, інші критерії оцінки (у разі їх встановлення замовником), інформація від учасника про його відповідність кваліфікаційним (кваліфікаційному) критеріям, вимогам, визначеним у статті 17 Закону і в тендерній документації, та завантаження необхідних документів, що вимагаються замовником у тендерній документації.

Оцінка тендерних пропозицій проводиться автоматично електронною системою закупівель на основі критеріїв і методики оцінки, зазначених замовником у тендерній документації, та шляхом застосування електронного аукціону.

Статтею 10 Закону України «Про публічні закупівлі» встановлено порядок оприлюднення інформації про закупівлю. Замовник самостійно та безоплатно через авторизовані електронні майданчики оприлюднює на веб-порталі Уповноваженого органу інформацію про закупівлю, а саме:

- оголошення про проведення процедури закупівлі та тендерну документацію – не пізніше ніж за 15 днів до дня розкриття тендерних пропозицій, якщо вартість закупівлі не перевищує суму, еквівалентну: для товарів і послуг – 133 тисячам євро; для робіт – 5150 тисячам євро, та не пізніше 30 днів у разі перевищення таких сум;

- зміни до тендерної документації та роз'яснення до неї (у разі наявності) – протягом одного дня з дня прийняття рішення про їх внесення або надання роз'яснень;

- оголошення з відомостями про укладену рамкову угоду (у разі здійснення закупівлі за рамковими угодами) – не пізніше ніж через сім днів з дня укладення рамкової угоди;

- протокол розгляду тендерних пропозицій – протягом одного дня з дня його затвердження;

- повідомлення про намір укласти договір про закупівлю – протягом одного дня з дня прийняття рішення про визначення переможця процедури закупівлі;

- інформацію про відхилення тендерної пропозиції учасника – протягом одного дня з дня прийняття рішення про відхилення;

- договір про закупівлю – протягом двох днів з дня його укладення;

- повідомлення про внесення змін до договору – протягом трьох днів з дня внесення змін;

- звіт про виконання договору – протягом трьох днів з дня закінчення строку дії договору, виконання договору або його розірвання;

- звіт про укладені договори – протягом одного дня з дня укладення договору.

Відповідальність за повноту та достовірність інформації, що оприлюднюється на веб-порталі Уповноваженого органу, несуть голова та секретар тендерного комітету замовника або уповноважена особа (особи).

Оголошення про проведення процедури закупівлі обов'язково додатково оприлюднюються на веб-порталі Уповноваженого органу англійською мовою, якщо очікувана вартість закупівлі перевищує суму, еквівалентну: для товарів і послуг – 133 тисячам євро; для робіт – 5150 тисячам євро.

Критеріями оцінки є:

– у разі здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, що виробляються, виконуються чи надаються не за окремо розробленою специфікацією (технічним проектом), для яких існує постійно діючий ринок, – ціна;

– у разі здійснення закупівлі, яка має складний або спеціалізований характер (у тому числі консультаційних послуг, наукових досліджень, експериментів або розробок, дослідно-конструкторських робіт), – ціна разом з іншими критеріями оцінки, зокрема, такими як: умови оплати, строк виконання, гарантійне обслуговування, експлуатаційні витрати, передача технології та підготовка управлінських, наукових і виробничих кадрів.

До початку проведення електронного аукціону в електронній системі закупівель автоматично розкривається інформація про ціну та перелік усіх цін пропозицій, розміщений у порядку від найнижчої до найвищої ціни без зазначення найменувань та інформації про учасників.

Під час проведення електронного аукціону в електронній системі відображаються значення ціни пропозиції учасника та приведеної ціни.

У разі якщо для визначення найбільш економічно вигідної тендерної пропозиції крім ціни застосовуються й інші критерії оцінки, у тендерній документації визначається їх вартісний еквівалент або питома вага цих критеріїв у загальній оцінці тендерних пропозицій. Питома вага цінового критерію не може бути нижчою ніж 70 відсотків, крім випадку застосування процедури конкурентного діалогу.

Після оцінки пропозицій замовник розглядає тендерні пропозиції на відповідність вимогам тендерної документації з переліку учасників, починаючи з учасника, пропозиція якого за результатом оцінки визначена найбільш економічно вигідною. Строк розгляду тендерної пропозиції, яка за результатами оцінки визначена найбільш економічно вигідною, не повинен перевищувати п'яти робочих днів з дня визначення найбільш економічно вигідної пропозиції. Строк розгляду тендерної пропозиції може бути аргументовано продовжено замовником до 20 робочих днів. У разі продовження строку розгляду тендерної пропозиції замовник оприлюднює повідомлення в електронній системі закупівель.

У разі відхилення тендерної пропозиції, що за результатами оцінки визначена найбільш економічно вигідною, замовник розглядає наступну тендерну пропозицію з переліку учасників, що вважається найбільш економічно вигідною.

За результатами розгляду складається протокол розгляду тендерних пропозицій за формою, встановленою Уповноваженим органом, та оприлюднюється замовником на веб-порталі Уповноваженого органу. Після оприлюднення замовником протоколу розгляду тендерних пропозицій електронною системою закупівель автоматично розсилаються повідомлення всім учасникам тендеру та оприлюднюється перелік учасників, тендерні пропозиції яких не відхилені. Дата і час проведення електронного аукціону визначаються електронною системою автоматично, але не раніше ніж через п'ять днів після оприлюднення протоколу розгляду тендерних пропозицій.

Якщо за результатами розгляду тендерних пропозицій до оцінки допущено тендерні пропозиції менше ніж двох учасників, процедура закупівлі відмінюється.

За результатами розгляду та оцінки тендерної пропозиції замовник визначає переможця та приймає рішення про намір укласти договір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19> (дата звернення: 18.03.2020).

ПОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Сковрон І. А.,

НК – Купчак М. Я., канд. пед. наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Незважаючи на наявність законів України «Про інформацію» [3] та «Про доступ до публічної інформації» [4], де здійснюється спроба законодавцем визначити види інформації з обмеженим доступом, загальні засади механізму її захисту, а також доступу до інформації у наукових колах, достатньо дискусійні такі питання як: визначення поняття «інформація з обмеженим доступом», критерії віднесення того чи іншого виду інформації до службової, конфіденційної або таємної, а також визнання певної податкової інформації чи то до службової, чи то таємної інформації. Так, ми визначаємо інформацію з обмеженим доступом як доступні певному колу осіб відомості, дані і знання, що мають особливу цінність для осіб, у володінні яких знаходяться, та щодо яких уживаються заходи, спрямовані на обмеження вільного доступу третіх осіб, поширення яких може заподіяти істотну шкоду зацікавленим особам (власникам чи добросовісним користувачам).

Основними ознаками інформації з обмеженим доступом є:

- інформація з обмеженим доступом – це, насамперед, відомості, дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді;

- інформацією, до якої може буде застосований обмежений режим доступу, є така, що не суперечить чинному законодавству України;

- певне коло користувачів отримали доступ до неї виключно на законних підставах (добросовісні користувачі);

- інформація з обмеженим доступом має особливу цінність для вищезазначеної категорії суб'єктів (моральну, матеріальну, особисту тощо) в силу невідомості її іншим суб'єктам;

- власники та добросовісні користувачі інформації з обмеженим доступом здійснюють адекватні законні заходи з метою унеможливлення доступу сторонніх суб'єктів;

- за порушення вищезазначених заходів встановлена юридична відповідальність.

Беручи до уваги зазначені вище ознаки, під «інформацією з обмеженим доступом» слід розуміти: будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, доступ до яких обмежено відповідно до законодавства України її власником чи добросовісним користувачем (суб'єктом владних повноважень, фізичною або юридичною особою) у зв'язку з її особливою цінністю для них на законних підставах. Отже, це така інформація, доступ до якої мають чітко визначені особи чи особа, а також така інформація, що є цінною у зв'язку з тим, що невідома необмеженому колу осіб. Слід зауважити, що діяльність податкових органів безпосередньо пов'язана з необхідністю володіння інформацією, що має конфіденційний чи навіть таємний характер. Зокрема, персональні дані платників податків, банківська, комерційна таємниця – це лише деякі види інформації з обмеженим доступом.

У Законі України «Про інформацію» та у Податковому кодексі України визначено поняття «податкова інформація» як сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності та необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України [5].

Отже, до податкової інформації належать як відкрита інформація, так і інформація з обмеженим доступом. Екстраполюючи зазначені вище визначення

понять «інформація з обмеженим доступом», а також окреслені вище ознаки інформації з обмеженим доступом на предмет дослідження, пропонуємо визначати податкову інформацію з обмеженим доступом як сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності та необхідні для реалізації покладених на податкові органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів.

Загальні засади правового режиму відкритої податкової інформації чітко визначено в Законі України «Про доступ до публічної інформації» [4]. Щодо правового режиму податкової інформації з обмеженим доступом, то він не знайшов законодавчого закріплення. Водночас Податковий кодекс України містить ряд положень, що безпосередньо визначають правовий режим податкової інформації з обмеженим доступом. Серед основних такі:

- платник податків має право на нерозголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, крім випадків, коли це прямо передбачено законами (ст. 17 Податкового кодексу України);

- не допускати розголошення інформації з обмеженим доступом, що одержується, використовується, зберігається під час реалізації функцій, покладених на контролюючі органи (ст. 21 Податкового кодексу України);

- документи, що містять комерційну таємницю або є конфіденційними, передаються окремо із зазначенням посадової (службової) особи, що їх отримала. Передача таких документів для їх огляду, вивчення і їх повернення оформляються актом у довільній формі, який підписують посадова (службова) особа контролюючого органу та платник податків (його представник) (ст. 85.3 Податкового кодексу України) тощо [5].

Незважаючи на наявність Закону України «Про доступ до публічної інформації», де чітко класифіковано інформацію з обмеженим доступом на конфіденційну, таємну та службову, а також наявність визначень понять «конфіденційна інформація», «таємна інформація» та перелік відомостей, що належать до службової інформації, вважаємо за необхідне законодавчо закріпити критерії віднесення податкової інформації до службової чи таємної інформації. Адже правовий режим захисту та рівень небезпеки від розголошення інформації, що належить до таємної чи службової значно різняться. Тим більше у вітчизняному законодавстві нині відсутня дефініція поняття «податкова таємниця».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кулініч О.О. Інформація з обмеженим доступом як об'єкт цивільних відносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ольга Олексіївна Кулініч. Одеса, 2006. 200 с.
2. Ліпкан В.А. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом в Україні : [Монографія] / В.А. Ліпкан, В.Ю. Баскаков / За заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. 344 с.
3. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № № 2657-XII (в редакції Закону № 2938-VI від 13.01.2011, зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/>.
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
5. Податковий кодекс України 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОШИРЕННЮ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ КОРОНАВІРУСУ COVID-19

Скоробогатов Ю. А.

Управління цивільного захисту Черкаської обласної державної адміністрації

У наш час, коли зростає рівень глобалізації суспільства, торгівля та міграція набувають загальносвітового масштабу, поширення інфекційних хвороб серед людей і тварин все частіше приймає транскордонний характер, питання реагування на виникнення медико-біологічних надзвичайних ситуацій набуває особливої актуальності.

Постановою КМУ від 16 березня 2020 р. №215 «Зміни, що вносяться до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19»» постановлено з 17 березня до 3 квітня 2020 р. на усій території України карантин, заборонивши:

1) відвідування закладів освіти її здобувачами до 3 квітня 2020 р.;

2) з 00 год. 01 хв. 17 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р. проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, у яких бере участь понад 10 осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

3) з 00 год. 01 хв. 17 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р. роботу суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів, інших закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури, торговельного і побутового обслуговування населення, крім роздрібною торгівлі продуктами харчування, пальним, засобами гігієни, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, засобами зв'язку, провадження банківської та страхової діяльності, а також торговельної діяльності і діяльності з надання послуг з громадського харчування із застосуванням адресної доставки замовлень за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту;

4) з 12 год. 00 хв. 18 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р.:

- регулярні та нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у приміському, міжміському внутрішньообласному і міжобласному сполученні (крім перевезення легковими автомобілями);

- перевезення понад 10 пасажирів одночасно в одному транспортному засобі у міському електричному (трамвай, тролейбус) та автомобільному транспорті, що здійснює регулярні пасажирські перевезення на міських маршрутах у звичайному режимі руху;

- перевезення понад 10 пасажирів одночасно в автобусах, які виконують регулярні пасажирські перевезення на міських автобусних маршрутах в режимі маршрутного таксі;

- заїзд на територію автостанцій автобусів, які здійснюють перевезення пасажирів у приміському, міжміському внутрішньообласному і міжобласному сполученні, та реалізацію власниками автостанцій квитків автомобільним перевізникам, які виконують такі перевезення;

5) з 17 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р. перевезення пасажирів метрополітенами м. Києва, Харкова і Дніпра відповідно до рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 16 березня 2020 р.;

6) з 12 год. 00 хв. 18 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р. перевезення пасажирів залізничним транспортом в усіх видах внутрішнього сполучення (приміському,

міському, регіональному та дальному). Дозволяється здійснення акціонерним товариством "Українська залізниця" окремих пасажирських рейсів у внутрішньому залізничному сполученні, рішення щодо яких приймається в кожному окремому випадку за погодженням з Міністерством інфраструктури та Міністерством охорони здоров'я, а також окремих пасажирських рейсів у міжнародному залізничному сполученні, рішення щодо яких приймається в кожному окремому випадку за погодженням з Міністерством інфраструктури, Міністерством закордонних справ та Адміністрацією Державної прикордонної служби.

Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, обласним, Київській міській державним адміністраціям разом з органами місцевого самоврядування уряд зобов'язав забезпечити:

- організацію виконання та контроль за дотриманням на відповідній території вимог цієї постанови, своєчасним і повним проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів;

- подання щодня Міністерству охорони здоров'я інформації про здійснення заходів щодо запобігання поширенню коронавірусу COVID-19 для її узагальнення та інформування Кабінету Міністрів України.

З 18 березня 2020 року набрали чинності низка Законів України:

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»;

- «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»;

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на підвищення доступності лікарських засобів, медичних виробів та інших товарів, які закупаються особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я»;

- «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підвищення доступності лікарських засобів, медичних виробів та інших товарів, які закупаються за кошти державного бюджету, та створення умов для закупівель у сфері охорони здоров'я за кошти державного бюджету».

Зміни також внесені до інших законодавчих актів, зокрема Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг», Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг» [1].

В зазначених нормативних актах вказується, що медпрацівникам, які задіяні на роботах з ліквідації з коронавірусу в Україні, доплачуватимуть до 200% зарплати. Також будуть здійснені доплати окремим категоріям працівників, які забезпечують основні сфери життєдіяльності.

Законом також встановлюється відповідальність за порушення санітарних норм під час поширення коронавірусної інфекції. Зокрема, для осіб, які можуть бути інфіковані COVID-19, за самовільне залишення місця обсервації (карантину) передбачена адміністративна відповідальність. А за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням буде підвищено кримінальну відповідальність.

Крім того, спрощено процедуру державних закупівель товарів для боротьби із коронавірусом. Зокрема буде звільнено від сплати ввізного мита та ПДВ лікарські засоби, медичні вироби та медичне обладнання, призначені для запобігання виникнення і поширення COVID-19. Ціни на товари медичного призначення та соціально значущі товари контролюватиме Кабінет Міністрів України [2].

Також запроваджено комплекс правових норм, спрямованих на захист прав фізичних та юридичних осіб під час карантину та обмежувальних заходів пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), а саме:

- ✓ можливість роботи вдома для працівників, державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування та надання за їх згодою відпустки;

- ✓ надання права власникам змінювати режими роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема, щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб з обов'язковим інформуванням населення про це через веб-сайти та інші комунікаційні засоби;

- ✓ заборона на скасування дії довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (на період карантину та на 30 днів після його відміни);

- ✓ заборона на притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства, які не змогли виїхати за межі України або не змогли звернутися до територіальних органів/підрозділів Державної міграційної служби України із заявою про продовження строку перебування на території України, у зв'язку із введенням карантинних заходів;

- ✓ віднесення юридичного факту введення карантину до форс-мажорних обставин;

- ✓ продовження строків отримання та надання адміністративних та інших послуг;

- ✓ низка заходів, спрямована на захист прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб, недопущення припинення надання житлових субсидій, реєстрації безробітних тощо;

- ✓ заборона на проведення органами державного нагляду планових заходів із здійснення державного контролю у сфері господарської діяльності.

Поряд із організацією різноманітних лікувальних та профілактичних заходів важливим завданням держави на теперішній час є формування у суспільній свідомості відповідальності за власне здоров'я серед населення (ідеології суспільного здоров'я), пропагування здорового способу життя та відновлення довіри до лікарів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шутько В.С. Коронавірус в Україні: все, що вам необхідно знати, в тому числі і про закон №3219. URL: <https://protocol.ua/ua/> (дата звернення 20.03.2020).

2. COVID-19: народні депутати послабили податкове навантаження на період карантину. Вісник: офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100016855-covid-19-narodni-deputati-poslabili-podatkove-navantazhennya-na-period-karantinu> (дата звернення 21.03.2020).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ²

*Стебляно А. В.,
НК – Резнік О. М., д-р юрид. наук, доцент
Сумський державний університет*

Питання протидії легалізації злочинних доходів має важливе значення для економіки України, адже є глобальною загрозою для економічної безпеки. Водночас суб'єктами, які сприяють протидії цьому негативному явищу та проведенню розслідування відмивання «брудних» доходів правоохоронними органами, до яких відносять Національну поліцію України, Службу безпеки України, прокуратуру, податкову міліцію Державної фіскальної служби України та Національне антикорупційне бюро України [1, с. 68], є фінансові установи. У зв'язку з цим актуалізується питання дослідження адміністративно-правового статусу фінансових установ, що сприятиме визначенню ролі та місця відповідних суб'єктів у протидії легалізації злочинних доходів.

Розглядаючи адміністративно-правовий статус фінансових установ, які відносяться до числа юридичних осіб, вважаємо за необхідне охарактеризувати лише такі структурні елементи як суб'єктивні права та обов'язки юридичної особи, закріплені нормами адміністративного права (компетенція, повноваження), адже саме вони відобразять роль і місце фінансових установ у системі протидії легалізації злочинних доходів під час взаємодії з правоохоронними органами. Зауважимо, що фінансові установи поділяються на банківські та небанківські. До числа останніх належать довірчі товариства, кредитні спілки, лізингові компанії, ломбарди, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, а також інші юридичні особи, для яких надання фінансових послуг – виключний вид діяльності [2].

У свою чергу, банківськими фінансовими установами є безпосередньо банки. Особливе місце серед банківських фінансових установ займає Національний банк України як центральний банк держави та суб'єкт державного фінансового моніторингу, що свідчить про його подвійний статус. Зважаючи на це, його адміністративно-правовий статус потребує більш детального дослідження. Так, на думку О. В. Запотоцької, до структури елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України належать: 1) організаційні елементи статусу – мета створення, організаційна структура, принципи, завдання, напрямки діяльності, порядок створення, реорганізації й ліквідації, наявність структурних утворень; 2) змістовні елементи – права, обов'язки, адміністративна відповідальність, повноваження та компетенція [3, с. 169].

Для повноти дослідження адміністративно-правового статусу центрального банку України, доречним є доповнити вищевказані структурні елементи статусу ще й функціями. При цьому ми погоджуємося з думкою А. О. Клименка, який вважає, що Національний банк України не здійснює діяльність, безпосередньо пов'язану з проведенням розрахункових операцій, відкриттям рахунків тощо, тож відмивати гроші через його установи неможливо [3, с. 97-98]. Тому, враховуючи сферу нашого дослідження, даний банк виконує функцію державного регулювання та нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

² Робота виконана в рамках проекту № 0120U100474 «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» 0120U100474

Серед елементів адміністративно-правового статусу вищевказаного банку важливе значення по даному питанню мають також його права й обов'язки (повноваження). Так, у межах своїх повноважень центральний банк України зобов'язаний здійснювати нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів за діяльністю фінансових установ, проводячи планові та позапланові перевірки, зокрема і безвізні; забезпечувати збереження інформації, отриманої як від фінансових установ, так і від правоохоронних органів; використовувати інформацію спеціально уповноваженого органу про ознаки можливого порушення фінансовими установами вимог законодавства у вказаній сфері задля того, щоб встановити наявність відповідних порушень тощо. Також Національний банк України має право одержувати від фінансових установ інформацію, документи та їх копії; звертатися до правоохоронних органів, юридичних осіб із запитом та інші права [5].

Вищевказані небанківські фінансові установи разом з банками є одночасно і суб'єктами первинного фінансового моніторингу та наділені обов'язками щодо здійснення ідентифікації, верифікації клієнта чи його представника, вивчення клієнта й уточнення інформації про нього; забезпечення безперешкодного доступу відповідних суб'єктів державного фінансового моніторингу та на документальний запит правоохоронних структур до документів чи інформації, що міститься в них, у повному обсязі у відповідності до законодавчих вимог. Поряд з цим, фінансові установи наділені правом звернення із запитом до правоохоронних органів, Національного банку України, юридичних осіб, які в установленому законодавством порядку інформують про результати розгляду відповідного запиту [5].

Отже, роль і місце фінансових установ у системі протидії легалізації злочинних доходів важко переоцінити, адже вони є суб'єктами первинного фінансового моніторингу та вживають заходи внутрішнього контролю, і, відповідно, мають широкі можливості для виявлення підозрілих операцій зі злочинними доходами. Окрім цього, вони забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами, що сприяє ефективності та результативності їх взаємодії. Без належної взаємодії правоохоронців з фінансовими установами досить складно виявляти злочини та протидіяти легалізації злочинних доходів ще на початковому етапі, що обумовлено тим, що легалізація злочинних доходів є комплексом взаємопов'язаних злочинних дій, де сама легалізація – остання ланка таких дій. Водночас роль Національного банку України зводиться переважно до здійснення державного регулювання та нагляду в означеній сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис.д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Сумськ. держ. ун-т. Суми, 2019. 509 с.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.
3. Запотоцька О. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу Національного банку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 42. С. 166–170.
4. Клименко А. О. Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2004. 215 с.
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50-51. Ст. 2057.

МОБІЛЬНІ БРИГАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

*Сукмановська Л. М., канд. юрид. наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (далі – мобільна бригада) є спеціалізованою службою підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі [1].

Метою діяльності мобільної бригади є надання соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, зокрема соціальних послуг з консультування, кризового та екстреного втручання, соціальної профілактики відповідно до їх потреб. Мобільна бригада надає соціальні послуги шляхом проведення фахової консультації за допомогою телефонного зв'язку, з виїздом у спеціально організованому транспорті до місця проживання (перебування) постраждалих осіб чи іншого вказаного ними місця, у приміщенні загальної чи спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб, в іншому приміщенні, визначеному місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування.

Мобільна бригада утворюється при центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді або інших загальних або спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб.

До утворення мобільної бригади і забезпечення її функціонування відповідно до законодавства можуть долучатися підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, міжнародні організації, іноземні неурядові організації, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги.

Основними завданнями мобільної бригади є: надання психологічної допомоги постраждалим особам; реагування та надання не пізніше ніж протягом однієї доби соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, які потребують термінової допомоги, зокрема шляхом кризового та екстреного втручання; інформування постраждалих осіб щодо послуг (медичних, соціальних, психологічних, правових тощо), які вони можуть отримати для подолання наслідків насильства, та щодо надавачів таких послуг, зокрема інших загальних або спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб; роз'яснення постраждалим особам їх прав, визначених законом, можливостей отримання допомоги від суб'єктів та доцільності її отримання; провадження інформаційно-просвітницької діяльності (у тому числі розповсюдження серед населення відповідних інформаційних матеріалів) щодо форм, проявів та наслідків насильства, формування нетерпимого ставлення громадян до цих явищ, а також щодо заходів у сфері запобігання та протидії насильству.

Надання мобільною бригадою соціально-психологічної допомоги постраждалим особам передбачає забезпечення мінімально необхідного обсягу послуг, а саме:

- діагностику (оцінювання) психологічного стану постраждалої особи, оцінювання ризиків продовження чи повторного вчинення щодо неї насильства;
- кризове та екстрене втручання з метою негайного усунення або мінімізації наслідків насильства шляхом виклику екстреної медичної допомоги, уповноваженого підрозділу органу Національної поліції, направлення та/або транспортування до притулку для постраждалих осіб, центру медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб тощо;
- надання психологічної допомоги, у тому числі дітям, відповідно до індивідуальних потреб;

- складення плану заходів щодо безпеки постраждалих осіб;
- консультування з питань, пов'язаних з протидією насильству, в тому числі із залученням у разі потреби фахівців інших органів, служб, закладів, установ, організацій;
- надання інформації про найближчі лікувальні заклади, в яких наявні медичні набори термінової постконтактної профілактики ВІЛ/СНІДу, інфекцій, що передаються статевим шляхом, і можливості отримати постконтактну профілактику протягом 72 годин з моменту небажаного та/або незахищеного сексуального контакту (в разі потреби);
- проведення заходів із соціальної та реабілітаційної підтримки постраждалих осіб;
- сприяння постраждалим особам в отриманні додаткових послуг (медичних, соціальних, психологічних, правових, забезпечення тимчасового притулку тощо), у тому числі шляхом направлення в разі потреби до відповідних загальних або спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та/або інших суб'єктів;
- інформування кривдника щодо можливості за власним бажанням пройти програму для кривдників.

Виїзд мобільної бригади здійснюється за попередньо складеним графіком, а також позапланово під час отримання повідомлення про виявлення факту вчинення насильства та потребу у наданні постраждалій особі термінової допомоги.

Соціально-психологічна допомога постраждалій особі надається мобільною бригадою безоплатно [1].

З квітня 2019 року при Львівському міському центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді функціонує мобільна бригада соціально-психологічної допомоги людям, які перебувають у кризовій ситуації і потребують екстреної допомоги, у тому числі й постраждалим від домашнього насильства. У складі мобільної бригади є штатні працівники міського центру соцслужб: двоє психологів та троє фахівців із соціальної роботи. Мобільна бригада функціонує в робочі дні з 09.00 до 18.00 год. Звертатися за допомогою можна за тел.: 0-800-307-305. Дзвінки на цей номер із усіх мобільних та стаціонарних номерів України безкоштовні. Дзвінки приймає фахівець, який якісно надає психологічні послуги й координує роботу бригади. В екстрених випадках члени мобільної бригади здійснюють виїзди – для цього бригада оснащена автомобілем. За необхідності, фахівці можуть залучити представників ГУ Національної поліції у Львівській області – у разі загрози чи небезпеки для життя або ж здоров'я людини, а також фахівців управління Служби у справах дітей та управління охорони здоров'я [2].

Також на Львівщині за підтримки Фонду народонаселення ООН у партнерстві з МБФ «Українська Фундація громадського здоров'я» за фінансування уряду Великої Британії здійснюють діяльність мобільні бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства. До складу таких мобільних бригад входять двоє психологів та один соціальний працівник. Члени даної мобільної бригади також здійснюють виїзди до осіб, які потребують допомоги, для цього бригада оснащена автомобілем [3].

Створення та функціонування необхідної кількості мобільних бригад соціально-психологічної допомоги в Україні буде поступальним важливим кроком у напрямку запобігання та протидії домашньому насильству у державі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-п>.

2. У Львові діє мобільна бригада соціально-психологічної допомоги людям, які є у кризовій ситуації або постраждали від домашнього насильства: веб-сайт Львівської міської ради. Електронний ресурс. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/social-sphere/267409-u-lvovi-diie-mobilna-bryhada-sotsialno-psykholohichnoi-dopomohy-liudiam-iaki-ie-u-kryzovii-sytuatsii-abo-postrazhdaly-vid-domashnoho-nasylstva>.

3. На Львівщині працюють 4 мобільних бригади для допомоги жертвам домашнього насильства: веб-сайт Львівської обласної державної адміністрації. Електронний ресурс. URL: <https://loda.gov.ua/news?id=34765>.

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ПОЛІЦІЇ

Табашнюк Д. В.,

НК – Кузнецова Л. В., канд. юрид. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціальна роль поліції докорінно відрізняє її від інших структур держави, не може бути зрозуміла поза повноваженнями вдаватися в разі потреби до примусу. Цілком природно, що такі дії повинні підлягати детальному нормативному регулюванню та дієвому контролю. За малої ефективності роботи, коли захист прав громадян перебуває на низькому рівні, не ведеться якісна боротьба зі злочинністю, спостерігається високий рівень корупції у громадян формується негативне ставлення не тільки до органів поліції, а й до держави. Критичне ставлення населення до органів державної влади тісно пов'язане із суб'єктивними поглядами людей на зміцнення правопорядку, державності у країні. Цінність суспільної довіри до органів державної влади важлива тим, що є одним із чинників, які безпосередньо пов'язані з її легітимацією.

Ефективність роботи поліцейських пов'язується громадянами з дотриманням законності, а також із морально-етичною поведінкою. Однією з головних причин негативного сприйняття правоохоронних органів вважалася корумпованість і превалювання особистих інтересів. Корумпованість органів влади, превалювання в діях державних чиновників особистих і корпоративних інтересів – провідні причини негативного сприйняття цих структур населенням, правового нігілізму, відсутності поваги до закону [1, с.164]. В епоху інформаційних технологій і швидкого обміну інформацією будь-які порушення прав і свобод громадян із боку співробітників правоохоронних органів стають надбанням суспільства, болісно сприймаються цими органами. Водночас на довгі роки зберігаються в пам'яті населення та проєктують негативне ставлення громадян на майбутню діяльність правоохоронних органів випадки незаконних дій. Не можна не враховувати діяльність засобів масової інформації, що в умовах інформаційного суспільства не тільки не сприяють формуванню позитивного образу поліцейського, але й прагнуть акцентувати увагу громадськості на проблемах у діяльності поліції. Водночас дається не завжди об'єктивна оцінка діяльності поліцейських, що вкрай негативно позначається на формуванні громадської думки про поліцію, не сприяє розвитку довірчих взаємин.

У зв'язку із цим під час формування громадянського суспільства постала проблема вибудовування довірчих відносин між поліцією й інститутами громадянського суспільства. Ефективність діяльності поліції оцінюється громадянами, тому поліція у своїй діяльності прагне до забезпечення суспільної

довіри та підтримки громадян. Одним із пріоритетних напрямів адміністративної реформи є підвищення ефективності правоохоронної діяльності. Логічним підсумком проведення реформи стало ухвалення Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Принцип довіри та підтримки громадян є одним із ключових у діяльності поліції в післяреформений період. У ньому виділені позитивні настанови, пов'язані з діями, що сприяють довірі громадян до поліції, взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства. Проте, суспільну довіру не варто розглядати як статистичний показник, вона є динамічною та мінливою категорією. Чим більше виправдовує діяльність поліції очікування громадськості, тим більше в населення довіри. Належне розкриття злочинів сприяє підвищенню довіри громадян. Не варто забувати, що позитивна думка легко змінюється на негативну за фіксування правового нігілізму серед поліцейських. Це виражається у зневажливому ставленні до прав і свобод громадян. У даний час вивчається громадська думка, що дає підставу зробити висновок, що в Україні зберігається неоднозначне ставлення до діяльності поліції. З одного боку, життєвий досвід частини населення призводить до негативної оцінки діяльності поліції загалом, характеризує її як висококорумповану правоохоронну структуру [3, с.154]. З іншого боку, значна кількість респондентів цілком аргументовано відносять поліцію до ефективно функціонуючого правоохоронного органу, що вирішує коло правоохоронних завдань, якісно забезпечує громадський порядок і публічну безпеку.

Суспільна довіра виражається у формі спільної діяльності поліції та громадян з охорони правопорядку. Участь населення надає поліції додаткових сил і можливостей для боротьби зі злочинністю, дозволяє оперативно отримувати достовірну інформацію про факти злочинів, що готуються, щодо вчинених злочинів. Активна участь населення в забезпеченні правопорядку є виразом «соціального партнерства» між владою і населенням, свідченням того, що громадяни довіряють поліції [1, с.155]. На сучасному етапі реформування поліції громадську думку використовують як важливий метод визначення рівня довіри та підтримки громадянами Національної поліції. Таке використання доцільне у взаємозв'язку з іншими методами оцінки діяльності поліції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дячук О. В. Правові засади партнерських відносин між поліцією та населенням // *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 3. С. 153 – 156.
2. Про запобігання корупції [Електронний ресурс]: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Бандурка О.М. Професійна етика поліцейського: науково-практ. посіб-к.. Х.: Золота миля, 2018. 294 с.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Табашнюк Д. В.,

НК – Кузнецова Л. В., канд. юрид. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Адміністративна діяльність поліції реалізуються в конкретних діях суб'єктів, які її здійснюють, такі дії знаходять своє вираження у певних формах діяльності поліції. У юридичній літературі сформувався підхід до визначення форм управлінської діяльності як зовнішнього вираження конкретних дій, що проводяться з метою практичного втілення поставлених завдань [1, с.6]. З огляду на це змістом кожної з форм діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина буде сукупність однорідних, конкретних дій поліцейських, пов'язаних зі створенням найбільш оптимальних умов для використання людиною та громадянином своїх прав і свобод і їх належної охорони та захисту.

Під діями слід розуміти державно-владні повноваження, хоча особливість забезпечення прав і свобод зумовлює необхідність широкого застосування неправових засобів. Різноманіття ж форм діяльності поліції спричинено великою кількістю завдань і напрямів [2, с.173]. За характером наслідків діяльності розрізняють правові, тобто встановлені в нормативних правових актах, що тягнуть юридичні наслідки і неправові, що не мають юридичних наслідків форми. Бажаними для діяльності поліції є, безумовно, правові форми. Інакше дії її співробітників може бути поставлено під сумнів, а їх зміст оскаржено в установленому законом порядку. Однак це не означає, що владний суб'єкт у кожному конкретному випадку не може діяти на свій розсуд. Він може самостійно, залежно від ситуації, визначати найбільш прийнятну форму для вирішення тих чи інших завдань.

Отже, форми адміністративної діяльності поліції – це однорідні за характером і правовою природою групи адміністративних дій, в яких реалізується компетенція поліції в сфері підтримання публічної безпеки та порядку і боротьби зі злочинністю [3, с.66]. За допомогою форм практично реалізуються функції адміністративної діяльності. Численні та різнопланові завдання поліції обумовлюють різноманіття форм адміністративної діяльності. Проте, поліція, яка наділена державно-владними повноваженнями, повинна використовувати тільки форми, передбачені відповідними правовими актами, вони закріплені в законодавстві, яке визначає правовий статус поліції.

Водночас, особливий характер завдань поліції та специфіка оперативної обстановки передбачає певну самостійність у виборі тих чи інших встановлених законодавством форм. Вибір їх проводиться з урахуванням конкретних життєвих обставин, вимог ефективності і доцільності. В одних випадках дії уповноважених осіб поліції тягнуть за собою юридичні наслідки, наприклад, встановлення, зміну чи припинення адміністративно-правових відносин, в інших – ні, наприклад, правова пропаганда, узагальнення передового досвіду роботи. Відповідно до цього форми адміністративної діяльності поділяють на дві групи: правові та неправові або ще їх називають організаційні.

Правові форми пов'язані зі встановленням і застосуванням норм права, вони класифікуються за змістом, цілеспрямованістю, способом вираження. До правових форм адміністративної діяльності поліції належать: видання актів органів Національної поліції; укладення адміністративних договорів; здійснення юридично значущих дій.

Крім адміністративної діяльності, поліція уповноважена здійснювати управлінські дії, які дістали назву неправових форм поліцейської діяльності. Ця

діяльність також має свої форми, які є формами управління. До них відноситься проведення організаційних заходів. До організаційних заходів належать, перш за все, заходи, які здійснюються усередині апарату поліції. Ними є заходи, передбачені у планах роботи окремого органу на відповідний період. Це також інструктажі працівників, вивчення документів, що регламентують діяльність органу, навчання його особового складу, стажування молодих спеціалістів, збирання та обробка інформації, що характеризує роботу та її результати, контроль за виконанням прийнятих рішень. Організаційні заходи можуть також здійснюватись і поза межами поліції (зовнішньо-організаційна діяльність) [4, с.81]. Це роз'яснювальна робота серед населення, заходи пропаганди, агітації, надання допомоги загонам сприяння поліції та іншим організаціям, які беруть участь в підтриманні публічної безпеки та порядку. Так, зокрема, поліція проводить профілактично-роз'яснювальну роботу серед населення з метою формування у свідомості громадян, особливо молоді, правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ.

Адміністративна діяльність поліції реалізується на практиці в конкретних формах і конкретними методами. Методи адміністративної діяльності поліції – це способи та засоби цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку громадян, а також діяльність підприємств та організацій в інтересах підтримання публічної безпеки і порядку та реалізації прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [2, с.183]. Методи адміністративної діяльності поліції характеризуються загальністю і універсальністю, вони упорядковують таку діяльність, виявляються в ній, але існують поза нею та їй передують. Вони комплексно поширюються на діяльність усіх структурних підрозділів поліції, будучи найважливішими, неодмінними інструментами вирішення завдань.

Застосування того чи іншого методу залежить від об'єкта впливу, наприклад, правопорушник або громадянин, який чітко виконує вимоги адміністративно-правових норм та конкретної ситуації, наприклад, наявність правопорушення або профілактична робота з населенням.

Форми й методи діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод, з одного боку, визначають форми і методи всієї діяльності, а з іншого – проявляються в них. Встановлюючи форми діяльності поліції, слід зважати на те, що кожен структурний підрозділ має свій комплекс специфічних завдань, а отже, і форми їх вирішення. З огляду на складну структурну організацію поліції доволі важко піддати комплексному аналізу всю сукупність форм, котрі застосовуються в її діяльності для забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Внаслідок цього виправданим є виокремлення форм діяльності поліції в цій сфері, які б, по-перше, відповідали всім формальним ознакам цього поняття, а по-друге, розкривали сутність змісту будь-якого напрямку діяльності. Такими формами є правозастосовна, організаційна, виховна, правоохоронна.

Таким чином за допомогою форм адміністративної діяльності практично реалізуються завдання та функції служб та підрозділів поліції, які здійснюють адміністративну діяльність, від їх використання значною мірою залежить успіх владної управлінської діяльності керівництва поліції. Вони покликані забезпечувати найбільш оптимальне та ефективне виконання поліцейськими своїх функцій та завдань, що пов'язані із забезпеченням публічного порядку та безпеки, охорони прав та інтересів громадян, досягнення цілей з найменшими витратами сил, засобів і часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Батраченко О.В. Форми правоохоронної діяльності Національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку в державі // *Форум права*. 2016. № 2. С. 5 – 10. [Електронний ресурс]. Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2016_2_3.pdf.

2. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина України // *Науковий вісник ЛДУВС*. 2016. № 4. С. 171-186.

3. Основи управління в органах внутрішніх справ: навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурка. Х.: ХНУВС, 2016. 591 с.

4. Жила С. Ю. Правові та організаційні засади забезпечення громадської безпеки підрозділами Національної поліції: монографія. Одеса: Одісей, 2016. 192 с.

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Тарасов С. С., канд. наук з держ. упр.,

Франчук В. М.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З метою підвищення соціальних стандартів рятувальників з 1 січня 2018 року було збільшено мінімальне грошове забезпечення з 6 тис. до 7 тис. гривень. Видатки передбачені у Державному бюджеті на 2019 рік дали змогу збільшити мінімальний розмір грошового забезпечення рятувальників до 9 тис. гривень, а станом на 2020 рік мінімальне грошове забезпечення для рядового і молодшого начальницького складу служби цивільного захисту становлять 10 тис. гривень, а осіб середнього та старшого начальницького складу – 11 тис. гривень.

Відповідно до пункту 3 постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб», з метою визначення умов та розмірів виплати грошового забезпечення особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту була розроблена та затверджена наказом МВС України від 20.07.2018 № 623 «Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту».

Грошове забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту має наступні складові елементи:

- посадовий оклад;
- оклад за спеціальне звання;
- надбавка за вислугу років;
- надбавка за особливості проходження служби;
- преміювання;
- доплата за науку ступінь, вчене звання;
- надбавка за спортивні звання;
- надбавка за почесні звання;
- надбавка за виконання функцій державного експерта з питань таємниць та надбавку за службу в умовах режимних обмежень;
- надбавка за кваліфікацію;
- надбавка за кваліфікаційну категорію;
- надбавка за безперервний стаж на шифрувальній роботі [1].

Розміри посадових окладів, окладів за військовими (спеціальними) званнями військовослужбовців, осіб рядового та начальницького складу визначаються

шляхом множення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня 2018 р., на відповідний тарифний коефіцієнт [2].

Щомісячне преміювання осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту варіюється від 10% посадового окладу до 229% в залежності від вислуги років та тарифного розряду за посадою [3].

Особам рядового і начальницького складу виплачується надбавка за особливості проходження служби в розмірі до 50 відсотків посадового окладу, окладу за спеціальним званням з урахуванням надбавки за вислугу років, залежно від складності, важливості, інтенсивності та умов служби розмір надбавки за особливості проходження служби, установлений відповідно до пункту 1 цього розділу, може збільшуватися до 100 відсотків посадового окладу, окладу за спеціальним званням з урахуванням надбавки за вислугу років [1].

Надбавки виплачується у випадку, якщо діяльність особи рядового і начальницького складу співпадає із профілем діяльності.

Аналіз стану та особливостей нормативно-правового забезпечення що регламентує грошове забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту дає змогу переконатися, в тому, що воно являє собою досить чітку, взаємозалежну систему нормативно-правових актів, яка відповідає сучасним запитам суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ МВС України від 20.07.2018 № 623 «Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту».

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб».

3. Наказ ДСНС України від 09.01.2020 №6 «Про окремі питання грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту у 2020 році».

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Терещенко Д. Д.,

НК – Майстренко С. В., канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Протягом своєї історії людство зазнало багато пандемій, що охоплювали значну частину земної кулі, іноді забираючи життя мільйонів людей. Сьогодні маємо спалах захворювання на COVID-2019 (Коронавірусна хвороба 2019 – згідно з класифікацією ВОЗ), який розпочався у грудні 2019 у м. Ухань (Китай) та визнаний Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемією, яка станом на 30 березня 2020 року забрала життя 35012 осіб [4].

Захист населення від негативного впливу під час надзвичайних ситуацій є однією з найважливіших функцій сучасної держави, від ефективного державного управління залежить масштаб пандемії та ліквідація її наслідків. Проблема особливостей державного управління у надзвичайних ситуаціях розглядалася в працях С.О. Андреєва, І. Криничної, С.О. Кузніченка [1], О.А. Мельниченка [2], Р. В. Приходька, А. Роміна [3], А.І. Семенченка, О.О. Труша та ін.

В Україні дії органів державного управління при пандемії врегульовано нормами, що зафіксовані у таких законодавчих актах, а саме: Закони України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 року; «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 року; Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 року тощо. Правове регулювання запобігання і реагування на надзвичайні ситуації має комплексний характер і переважно здійснюється у межах галузей адміністративного, трудового та екологічного права.

Класифікація надзвичайної ситуації є підставою для розширення повноважень органів публічної адміністрації, створення спеціальних тимчасових органів управління спеціальної компетенції (комісій з надзвичайних ситуацій, штабів, комендатур тощо), встановлення обмежень окремих конституційних прав і свобод громадянина, визначення території надзвичайної ситуації. Для державного реагування передбачається обов'язкова наявність двох формальних підстав, а саме: фактичної (явища, включеного до нормативно затвердженого переліку як надзвичайна ситуація); юридичної (наявності відповідного законодавчого або підзаконного нормативно-правового акту).

Особливістю державного управління у надзвичайних ситуаціях є його соціально та особистісно орієнтованість, що зумовлено неминучістю спричинення надзвичайною ситуацією зміни умов життєдіяльності людей, трансформації соціального середовища і особистісних характеристик людей. Спрямованість діяльності органів публічної адміністрації у надзвичайних умовах виявляється в тому числі у формуванні психологічної готовності представників окремих професій до виконання посадових обов'язків під впливом негативних чинників.

Розглянемо дії органів влади двох країн України та Китаю під час пандемії.

3 березня 2020 року Україна оголосила про перший підтверджений випадок коронавірусної хвороби.

11 березня Кабмін запровадив карантин в Україні терміном з 12 березня по 3 квітня.

13 березня під головуванням Президента України Володимира Зеленського відбулося засідання Ради національної безпеки і оборони.

16 березня Україна закрила кордони для іноземців на термін до двох тижнів, було тимчасово заборонено церковні служби та обряди.

17 березня заборонені регулярні і нерегулярні перевезення пасажирів автотранспортом, припинена робота метрополітену по всій країні.

25 березня Кабінет Міністрів України запровадив режим надзвичайної ситуації по всій території України терміном на 30 днів, до 24 квітня 2020 року, який передбачає, що влада і служби цивільного захисту працюватимуть у посиленому режимі.

26 березня на засіданні Погоджувальної ради депутатських фракцій і груп із представниками уряду було створено Антикризисний штаб з протидії поширенню в Україні коронавірусу, який займатиметься подоланням економічної кризи та забезпеченням країни у період епідемії [5]. Отже, маємо ряд превентивних заходів, розроблених урядом задля призупинення епідемічного поширення інфекції. Проте, незважаючи на це, маємо невтішні дані. Станом на 30 березня 2020 року в Україні кількість інфікованих на коронавірус – 548 осіб, з них померли – 13 (2,29 %) [4]. Серед причин такого стрімкого поширення як безвідповідальне ставлення пересічних громадян до здоров'я свого та оточуючих, недостатній рівень медичного забезпечення, так і певні прорахунки у державному управлінні, зокрема, відсутність жорсткого контролю, що є необхідною складовою процесу управління.

Щодо особливостей обмежувальних заходів, які здійснювалися владою Китаю. Так, 31 грудня 2019 року влада Китаю надала інформацію про перших хворих на

коронавірус в Ухані. І лише через місяць – 22 січня 2020 року місто Ухань було закрито на карантин, а 24 січня оголошено про карантин в містах навколо. 25 січня 2020 року Центральний Уряд створив керівну групу з протидії епідемії, яку очолив особисто прем'єр-міністр Лі Кецянь. Заступник Прем'єр-міністра Сунь Чуньлань очолила Центральну керівну групу для роботи на передовій лінії в Ухані [4].

Голова Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпін надав великого значення спалаху епідемії коронавірусу в Китаї. Він особисто командував і віддавав розпорядження стосовно профілактичних та контрольних робіт, було зроблено цілий ряд важливих вказівок і визначено курс для подолання епідемії. Спеціальні механізми реагування були утворені в усіх департаментах і регіонах. Велика протиепідемічна мережа була створена по всьому Китаю і охопила всі райони від центральних до місцевих. 25 березня 2020 року завдяки ефективному державному управлінню було знято карантин в провінції Хубей. Станом на 29 березня 2020 року в Китаї кількість інфікованих на коронавірус – 81470 осіб, з них померли – 3304 (4,06%) [4]. Причинами, які дозволили, стримати поширення інфекції в Китаї стала жорстка карантинна політика, відповідний розвиток медицини та особиста відповідальність громадян.

Таким чином, розглянувши на прикладі двох країн: України та Китаю особливості управління в період пандемії, можна зробити такий висновок: нині час рішучого та ефективного менеджменту, що передбачає як оперативне керівництво, так і суворий контроль; необхідним є створення тимчасових органів управління спеціальної компетенції для протидії поширенню пандемії та ліквідації її наслідків; жорстка карантинна політика, яка передбачає встановлення обмежень окремих конституційних прав і свобод громадянина.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузніченко С. О. Державне управління у надзвичайних ситуаціях: проблеми правового забезпечення. *Юридичний вісник*. 2010. № 3. С. 52–56.
2. Мельниченко О. А. Механізми державного управління надзвичайними ситуаціями: сутність та складові. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnaddy_2018_1_12.pdf
3. Ромін А. Методологічні засади державного управління сферою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. *Публічне управління: теорія і практика*. 2013. № 4. С. 41–47.
4. Коронавірус: статистика по країнам. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/geography/> (дата звернення: 29.03.2020).
5. Пандемія коронавірусної хвороби. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 29.03.2020).

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ОРГАНІЗАЦІЮ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Топузов Д. І.,

НК – Філіпенко Т. В., д-р наук з держ. упр., професор

Маріупольський державний університет

На сьогоднішній день пріоритетним напрямком розвитку демократичної держави є забезпечення зростання рівня добробуту кожного окремого громадянина. Згідно з досвідом розвинутих європейських країн, досягнення даної мети можливе лише за умов якісного державного управління, котре посилює демократичні інститути, ліквідує нерівність можливості доступу до суспільних благ, підвищує

якість суспільних послуг і рівень життя населення [1, 448].

В умовах реформування системи публічних фінансів актуальною є тенденція до децентралізації у державному управлінні, в результаті чого виконання певного ряду повноважень передається місцевим органам влади. Так, фінансова децентралізація дозволяє збалансувати механізми надання суспільних послуг з потребами та уподобаннями жителів місцевих громад [1, 448].

Децентралізація передбачає підвищення ефективності роботи державного механізму й активізації розвитку регіонів на засадах демократії, а показниками такої ефективності й активізації є повноцінне забезпечення прав, законних інтересів та обов'язків місцевого населення, структурованого в комунально-муніципальні та регіональні колективи, а також органи територіальної самоорганізації [2, 19].

Перевагами та позитивними наслідками децентралізації є :

- час і місце прийняття рішення відповідають очікуванням з боку громадськості (особи, колективу, громади тощо);
- реалізація рішення відбувається за участю суб'єкта прийняття рішення, або під його відповідальність. Відтак час і місце прийняття рішення є адекватними часу і місцю його реалізації;
- спрощення системи і процедури прийняття рішення завдяки оптимальній структурі управління;
- прозорість і відкритість процедур прийняття рішення та процесу його реалізації, що призводить до підвищення ефективності адміністративної діяльності, виявлення помилок, джерел їх походження тощо;
- період часу для надходження інформації з рівня виконавця на рівень прийняття рішення і навпаки – значно коротший [2, 20].

За певних обставин децентралізація може мати ризики і небезпеки. У цьому разі деякі сфери державного та суспільного життя не можуть піддаватися децентралізації. Європейська наука оптимізації публічної адміністрації в загальних рисах сформулювала такі недоліки децентралізації управління:

- автономізація цілей. Ризик виокремлення часткових цілей, що не покривають загальних цілей адміністрації та навіть можуть їм суперечити;
- ризик реалізації одиничних амбіцій;
- загроза монолітності політики держави у відповідних сферах;
- дезінтеграція діяльності публічної адміністрації щодо надання публічних послуг та прийняття управлінських рішень;
- ускладнення координації, труднощі узгодження цілей [2, 23].

Основоположником теорії фінансової децентралізації є американський економіст Чарльз Тібу. У своїх працях «Чиста теорія локальних витрат» (1956 р.) та «Економічна теорія фіскальної децентралізації в публічних фінансах: необхідність, джерела й використання» (1961 р.) він розглядає муніципалітети як структури, які пропонують різні кошики товарів (муніципальних послуг) за різними цінами (податковими ставками). Оскільки жителі муніципалітетів мають різні потреби та неоднакові можливості сплати податків, вони переходитимуть з одного муніципального утворення до іншого в пошуку максимальної корисності суспільних послуг, які їм надаватимуться, при мінімальних податкових платежах [2, 25].

Подальшим розвитком теорії фіскальної децентралізації займався англійський учений Уоллес Оутс. В 1972 році в праці «Фіскальна децентралізація» ним було виведено «теорему децентралізації»: «якщо в ізольованому територіальному утворенні існує можливість для надання суспільного блага і його граничні витрати дорівнюють середнім витратам його виробництва в кожному з утворень незалежно від того, надаються вони централізовано чи децентралізовано, то надання цього блага місцевими органами самоврядування в кількості, що

відповідає реальному попиту, завжди буде ефективнішим, ніж його надання центральним урядом у фіксованому обсязі (на постійному рівні)» [3].

Тобто, Оутс звертає увагу передусім на те, що децентралізація видатків має формуватися на основі ефекту асиметричності інформації – оскільки центральні органи влади не в змозі володіти достовірною та повною інформацією про уподобання жителів окремих територій та про особливості виробництва суспільних благ на місцях, функції виробництва таких бюджетних послуг мають бути передані на місця. А фінансування субнаціональних бюджетів, на скільки це можливо, має проводитися за рахунок податків, якими оподатковуються жителі конкретного регіону, тобто, «важливо, щоб видатки мали регіональний характер, а їх побічні ефекти для інших регіонів були мінімальними» [4].

При цьому, Оутс також виділяє необхідність обмеження проведення субнаціональними органами влади власної політики у сфері макроекономічного регулювання та перерозподілу доходів між індивідуумами з метою підтримки малозабезпечених верств населення [5].

Таким чином, спираючись на наукові напрацювання вчених та враховуючи сучасні особливості реалізації політики фінансової децентралізації, обґрунтовано, що місцеві бюджети не можуть бути повністю фінансово самостійними та незалежними, хоча органи місцевого самоврядування мають прагнути досягти максимально можливого рівня.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація [Текст]: монографія / кол. авт. ; відп. ред. проф. Н. Р. Нижник. – К.: УАДУ при Президентові України, 1997. – 448 с.
2. Дроздовська О. С. Теоретичні засади фінансової децентралізації [Текст] / О. С. Дроздовська // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 19-25.
3. Мацук З. А. Фіскальний федералізм як децентралізована модель формування бюджетного регулювання в Україні / З. А. Мацук // Фінанси, облік і аудит. – 2014. – Вип. 1. – С. 81-94. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Foa_2014_1_9.pdf. 36.
3. Бикадорова Н. О. Податкові доходи у фінансовій децентралізації місцевого самоврядування / Н. О. Бикадорова // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2010. – Вип. 7(1). – С. 74-83. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/ecnof_2010_7\(1\)_10.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/ecnof_2010_7(1)_10.pdf).
5. Бюджетна система : підручник/ на наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури; Тернопіль : Економ. думка. 2012 – 871 с.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

*Філіпенко Т. В., д-р наук з держ. упр., професор
Маріупольський державний університет*

Розвиток інформаційних технологій надає унікальні можливості для активного й ефективного розвитку економіки, політики, держави й суспільства, відкриває широкі можливості для всіх громадян. За даними спеціалістів, станом на листопад 2019 року в світі до Інтернету під'єднані 4,1 млрд людей. Найвищий рівень підключення в Європі (82,5%), а найнижчий – в Африці (28,2%). Україна входить до першої десятки країн Європи за кількістю інтернет-користувачів. За даними Gemius, станом на червень 2019 року в Україні є 24,8 млн користувачів Інтернету. Згідно даних щорічного дослідження «Kantar Україна» у 2019 році 74% населення України користується Інтернетом, 85% з них – кожного дня [1].

Зараз важко уявити перспективну сферу суспільної діяльності, в якій би не використовувалися сучасні комп'ютери, локальні і глобальні комп'ютерні мережі, програмні комплекси від найпростіших до найвищого рівня складності [2, 25].

Але поряд з комп'ютеризацією відбувається розвиток комп'ютерної злочинності, причому загальна кількість зловживань у сфері комп'ютерних технологій та розмір завданих при цьому збитків неухильно зростають.

Числені випадки впливів на інформацію і несанкціонованого доступу до неї показують, що їх можна розподілити на випадкові і навмисні. Навмисні загрози можуть бути виконані шляхом довготривалої масованої атаки несанкціонованими втручаннями або вірусами.

Реалізація загроз може призвести до руйнування (втрати) інформації, модифікації (зміни інформації на помилкову, коректну за формою і змістом, але яка має інше, значення), ознайомлення з нею сторонніх осіб. Ціна вказаних подій може бути різною: від невинних жартів до відчутних втрат, що в деяких випадках складають загрозу національній безпеці країни. Попередження наведених наслідків в автоматизованій системі і є основною метою створення системи безпеки інформації. Для створення засобів захисту інформації необхідно визначити природу загроз, форми і шляхи їх можливого вияву і здійснення [3, 36].

Визначити вичерпний перелік можливих наслідків злочину у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку надзвичайно важко, оскільки в кожному випадку ці наслідки залежать насамперед від змісту комп'ютерної інформації, яка зазнала шкоди. Характер шкоди в кожному конкретному злочині, як правило, залежить від тих суспільних відносин, які виступають не основним безпосереднім, а додатковим об'єктом. Це можуть бути відносини в різних сферах життєдіяльності людини, пов'язані з використанням ЕОМ, систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Перешкоджаючи інформаційним відносинам, злочинець завдає або загрожує завдати шкоди тим суспільним відносинам, для інтенсифікації яких застосовуються комп'ютерні технології [4, 37].

На 73-й сесії Генеральної асамблеї ООН генеральний секретар Антоніу Гуттереш оцінив щорічні збитки від кіберзлочинності у світі в розмірі 1,5 трлн доларів. На жаль, прогнози експертів з кібербезпеки невтішні. В майбутньому кількість злочинів та збитків від кібератак зростатиме, адже правопорушники йдуть щонайменше на крок попереду механізмів, які мають державні органи та приватні особи щодо запобігання і розкриття таких злочинів [5].

Суб'єктами вчинення комп'ютерних злочинів можуть виступати як внутрішні користувачі (особи, які знаходяться в трудових відносинах з підприємством, на якому вчинений злочин), так і зовнішні користувачі (особи, які не знаходяться в трудових відносинах з підприємством, на якому вчинений злочин). За даними судово-слідчої практики, внутрішніми користувачами вчиняється 94% злочинів, тоді як зовнішніми користувачами – лише 6%, при цьому 70% – користувачі комп'ютерної системи, а 24% – обслуговуючий персонал [6].

Протягом 2018 року працівники Департаменту кіберполіції Національної поліції України були залучені до розслідування більше 11131 кримінальних проваджень, у тому числі: 1139 – у сфері протиправного контенту, 3697 – у сфері платіжних систем, 3607 – у сфері е-комерції, 2688 – у сфері кібербезпеки. Найбільша кількість злочинів була зосереджена у місті Києві (2277), а також на території Одеської (1084), Миколаївської (903) та Львівської (729) областей. Протягом року поліцейські виявили 6 тисяч злочинів, вчинених у сфері використання високих інформаційних технологій, у тому числі: 680 – у сфері протиправного контенту, 2398 – у сфері платіжних систем, 1598 – у сфері е-комерції, 1325 – у сфері кібербезпеки.

За підсумками у 2018 році працівники кіберполіції України викрили більше 800 осіб, які були причетні до вчинення злочинів у сфері високих інформаційних технологій. Згідно статистики, більша частина підозрюваних – чоловіки у віці від 25 до 40 років. у сфері кібербезпеки найбільше виявлено користувачів шкідливого програмного забезпечення, які вчиняли злочини, використовуючи придбані віруси у DarkNet. За результатами міжнародної співпраці у 2018 році було викрито 8 транснаціональних хакерських угруповань та взято участь у понад 30 міжнародних операціях [7].

Таким чином, стрімке зростання глобальних комп'ютерних і телекомунікаційних систем та мереж, можливість підключення до них через звичайні телефонні лінії, крім безсумнівних переваг, надає можливості їх використання для здійснення професійної кримінальної діяльності організованого злочинного світу, шляхом вчинення традиційних злочинів нетрадиційними засобами, а також стимулює появу нових та раніше невідомих правопорушень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія Інтернету від Arpanet до сьогодні. URL: <https://ucloud.ua/istoriya-internetu-vid-arpanet-do-sogodni/> (дата звернення 28.03.2020).
2. Філіпенко Т.В., Калайда В.В. Інформаційна безпека: науково-практичний посібник. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2007. 168 с.
3. Голубев В.О., Юрченко О.М. Злочини у сфері комп'ютерної інформації: способи скоєння та засоби захисту / Під ред. д.ю.н. Снігерьова О.П. та д.т.н. Вертузаєва М.С. / Запоріжжя: ВЦ «Павел», 1998. 246 с.
4. Васильєв А.А., Пашнєв Д.В. Особливості кваліфікації злочинів у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 34-42.
5. Нікулеску Д. Кібербезпека: вразливі моменти. *Юридична газета Онлайн*. 14.05.2019. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/kiberbezpeka-vrazlivi-momenti.html> (дата звернення 29.03.2020).
6. Малій М., Біленчук П. Кіберсвіт у новому тисячолітті. Хто вони: кіберзлочинці, кібершахраї, кібертерористи? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/kibersvit-u-novomu-tysyacholitti-hto-vony-kiberzlochynsi-kibershahrayi-kiberterorysty/> (дата звернення 28.03.2020).
7. Підсумки 2018 року. Офіційний сайт Кіберполіції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/results/2018/> (дата звернення 29.03.2020).

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

*Філіпович І. О.,
НК – Касьяненко Л. М., д-р юрид. наук, професор
Університет ДФС України, м. Ірпінь*

Про юридичні факти як конкретні життєві обставини, з наявністю та/або відсутністю яких норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правових відносин, у юриспруденції триває дискусія вже тривалий час. М. Козюбра зазначає, що юридичні факти є життєвими обставинами (діями та подіями, наявними або відсутніми, такими, що залежать або не залежать від волі людини), що прямо або опосередковано визначені гіпотезою норми права; саме вони є підставою для виникнення, зміни або припинення правовідносин [1, 232]. Ним пропонується

проводити класифікацію юридичних фактів за вольовою ознакою – на юридичні дії та юридичні події.

У свою чергу, М. Кучерявенко також визначає юридичний факт як конкретну життєву обставину, з якою норми права пов'язують появу, зміну або припинення податкових правовідносин, характеризує їх як такі, що, по-перше, є фактами реальної дійсності; по-друге, фактами, передбаченими нормами податкового права; по-третє, спричиняють певні юридичні наслідки [2, 99]. А от Н. Хатнюк вказує, що юридичними фактами є обставини об'єктивної дійсності, що існують у формі подій або дії (або бездіяльності), які призводять до виникнення, зміни та припинення податкового правовідношення та характеризуються здатністю до юридичної кваліфікації, що є підставою для використання, дотримання, виконання чи застосування норм права з метою регулювання породженого цими обставинами податкового правовідношення [3, 111].

Юридично значущі вчинки особи, які можуть бути правомірними та неправомірними, утворюють юридичні дії. Правомірні дії відповідають правилам поведінки, виписаним у нормах права (наприклад, надання індивідуальної податкової консультації, інформаційно-довідкових послуг з питань податкового та іншого законодавства, здійснення контролю контролюючими органами), а протиправні – їм суперечать (наприклад, розголошення контролюючим органом (посадовими (службовими) особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та/або відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, крім випадків, коли це прямо передбачено законами). Крім того, Ю. Крохіна серед неправомірних дій розрізняє проступок-дію та проступок-бездіяльність, причому останній різновид є переважаючим [4, 214-215]. А от О. Баїк, досліджуючи понятійно-категоріальний апарат податкового права в Україні та його значення для податкових правовідносин, підтримує позицію теоретиків права в тому, що неправомірні дії за ступенем суспільної небезпеки та спричиненої шкоди поділяють на: а) проступки, які є суспільно шкідливими протиправними вчинками (діями чи бездіяльністю), що спричиняють за чинним законодавством України усі види відповідальності, крім кримінальної; б) злочини, які є суспільно небезпечними винними діями (діями чи бездіяльністю), що спричиняють за чинним законодавством України кримінальну відповідальність та мають вищий ступінь небезпечності. Дослідниця зазначає, що за формою вини неправомірні дії можуть бути вчинені як умисно, так і з необережності [5, 251].

Окремо авторкою звертається увага на те, що неправомірною також вважається бездіяльність, яка виявляється у порушенні податкового законодавства України неподанням у строки та у випадках, передбачених ПК України, заяв або документів для взяття на облік у відповідному контролюючому органі, реєстрації змін місцезнаходження чи внесення інших змін до своїх облікових даних, неподання виправлених документів для взяття на облік чи внесення змін, подання з помилками чи у неповному обсязі, неподання відомостей стосовно осіб, відповідальних за ведення бухгалтерського обліку та/або складення податкової звітності, відповідно до вимог встановлених ПК України (ст. 117 ПК України); неподання платником податків інформації для формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб-платників податків, передбаченого ПК України (ст. 119 ПК України); неподання податкової звітності або невиконання вимог щодо внесення змін до податкової звітності (ст. 120 ПК України) тощо.

Юридичні вчинки, на думку Л. Воронової, це правомірна дія, із якою фінансово-правова норма (у даному випадку податкова норма є різновидом

фінансово-правової) пов'язує юридичні наслідки в силу самого факту вольової дії. Наприклад, платник податку заявляє про приховування ним доходу, який підлягав оподаткуванню [6, 73]. Юридичним вчинком можна вважати застосування платником податків податкової консультації тощо.

Юридичні акти є також правомірною дією учасника податкових правовідносин, спрямованою на отримання правового результату. До юридичних актів у сфері податкового права належать нормативно-правові акти, які регулюють відносини у сфері оподаткування, зокрема, закони України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства фінансів України, накази Державної фіскальної служби України / Державної податкової служби України тощо.

Таким чином, у правовій доктрині склалася множинність позицій щодо місця юридичних фактів у механізмі правового регулювання податкових відносин. Під самим юридичним фактом у податкових правовідносинах слід розуміти юридично значимі (а це значить визначені нормами податкового законодавства) дії та події, що можуть спричинити виникнення, зміну чи припинення податкових правовідносин, а також обумовлюють функціонування податкової системи в цілому. Юридичні факти та їх склади, чітко визначені у податковому законодавстві та встановлені у процесі правозастосування, є гарантією розвитку податкових правовідносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіте, 2016. 392 с.
2. Кучерявенко М. П. Податкове право : підручник. Харків : Право, 2013. 536 с.
3. Хатнюк Н. С. Юридичний факт як підстава виникнення податкових правовідносин. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 1. С. 107–111.
4. Крохина Ю. Налоговое право : учебник для академического бакалавриата. М.: Издательство Юрайт, 2016. 428 с.
5. Баїк О. І. Понятійно-категоріальний апарат податкового права України: дис. ... д.ю.н. Львів, 2019. 522 с.
6. Воронова Л. К. Фінансове право України: підруч. К.: Прецедент; Моя книга, 2006. 448 с.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФАРМАЦІЄЮ

*Ховпун О. С., канд. юрид. наук, доцент
Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ*

Державне управління будь-яким видом соціально-економічної діяльності повинно мати ціннісні орієнтири та непорушні начала, на основі яких воно має бути здійснено. Не є винятком і фармацевтичний сектор охорони здоров'я, розвиток якого в останні десятиліття має значний вплив на здоров'я населення, в тому числі і демографічні показники. Тому принципи державного управління фармацією потребують глибокого наукового аналізу.

На думку Ю. П. Битяка, державне управління здійснюють відповідно до принципів (засад), закріплених Конституцією України. В сучасній юридичній літературі систему принципів державного управління, як правило, не розглядають. Проте слід зазначити, що будь-яка діяльність, а тим більш управлінська, має певну основу. Конституція України дозволяє віднести до принципів державного управління такі: відповідальності органів виконавчої влади (посадових осіб) за доручену справу перед людиною і державою; верховенства права; законності; участі

громадян та їх об'єднань в управлінні; рівноправності громадян в управлінні; гласності [1].

Принципи державного управління — це його позитивні закономірності, пізнані наукою і практикою, закріплені у правових нормах або є узагальненням діючих у державі юридичних правил [2].

На нашу думку, принципами державного управління фармацією є загальносоціальні фундаментальні цінності, закріплені фармацевтичним законодавством, на основі яких здійснюється державне управління фармацією.

У статті 4 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» вказано, що основними принципами охорони здоров'я в Україні є:

визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним з головних чинників виживання та розвитку народу України;

дотримання прав і свобод людини і громадянина в сфері охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних з ними державних гарантій;

гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найбільш вразливих верств населення;

рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг в сфері охорони здоров'я;

відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість;

орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом в сфері охорони здоров'я;

попереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний та медичний підхід до охорони здоров'я;

багатоукладність економіки охорони здоров'я і багатоканальність її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та заохоченням підприємництва і конкуренції;

децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів та самостійності працівників охорони здоров'я на правовій і договірній основі [3].

З проаналізованих правових норм, що регулюють фармацевтичну діяльність, можна визначити такі принципи державного управління у фармації:

1) визнання фармації одним з пріоритетних напрямів діяльності суспільства і держави в рамках сфери охорони здоров'я;

2) створення сприятливих умов для прогресивного розвитку фармації;

3) пріоритету суспільно корисної мети охорони здоров'я людини над метою отримання прибутків у фармацевтичній діяльності;

4) забезпечення необхідними лікарськими засобами соціально незахищених верств населення;

5) забезпечення наявності, доступності, безпечності та якості лікарських засобів та імунологічних препаратів;

6) забезпечення відкритості та прозорості, антикорупційної спрямованості управлінських процесів та процедур у фармації;

7) організації високоякісної освіти фармацевтичних працівників;

8) дотримання належних практик фармацевтичної діяльності відповідно до міжнародних стандартів;

9) невідворотності юридичної відповідальності за правопорушення у фармації.

Таким чином, принципи державного управління фармацією є взаємопов'язаними та взаємопохідними. При недотриманні одного принципу буде порушено інші принципи державного управління фармацією, що матиме руйнівну дію на всю систему принципів державного управління фармацією. У подальших наукових публікаціях необхідно розкрити зміст наведених принципів державного управління фармацією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Битяк Ю. П. Адміністративне право України. Принципи державного управління. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/bityak_admpu/part1/103.htm.
2. Адміністративне право України. Принципи державного управління: поняття, види та їхня характеристика. URL: <http://studies.in.ua/admin-pravo-shpora/2908-principi-derzhavnogo-upravlnnya-ponyattya-vidi-ta-yihnya-harakteristika.html>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

ЩОДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

*Хоміщак Н. І.,
НК – Люшик О. М., канд. юрид. наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Митний контроль — сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [1].

Митний контроль означає конкретні дії, які виконують митні органи для того, щоб забезпечити дотримання митного законодавства та іншого законодавства, що регулює прибуття, вибуття, транзит, переміщення, зберігання та кінцеве використання товарів, переміщуваних між митною територією Союзу та країнами або територіями, які не є частиною такої території, та перебування і переміщення на митній території Союзу товарів із третіх країн і товарів, поміщених під процедуру кінцевого використання [2].

Митний контроль є різновидом державного контролю, отже, він має здійснюватися на принципах: законності, системності, систематичності, дієвості, гласності. Водночас митному контролю властиві й специфічні принципи, що відрізняють його від деяких інших видів державної контрольної діяльності: 1) митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. 2) митний контроль здійснюється виключно митними органами відповідно до цього Кодексу та інших законів України. 3) митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи. 4) вибіркової (форми та обсяг контролю, достатнього для забезпечення митного законодавства, обираються на підставі результатів системи управління ризиками. Митні органи застосовують систему управління ризиками для визначення товарів, транспортних засобів, документів і осіб, а також обсягу митного контролю, з метою виключення ймовірності недотримання митного законодавства [3, с.108].

У разі виявлення пошкодження упаковки або явних ознак псування товарів, або закінчення строку придатності товарів, або відсутності хоча б одного документа чи відомостей, необхідних для здійснення попереднього документального контролю, або невідповідності умов переміщення встановленим законодавством вимогам, або наявності інформації державного органу про заборону переміщення цих товарів через державний кордон України органи доходів і зборів приймають рішення щодо припинення попереднього документального контролю та залучення посадових осіб відповідних державних органів для проведення видів контролю, зазначених у частині першій статті 319 МК України, які для його здійснення прибувають у пункт пропуску через державний кордон України.

Митний контроль та митне оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, завершуються тільки після проведення встановлених законами України для кожного товару видів контролю, зазначених у частинах першій статті 319 МК України. При вивезенні товарів за межі митної території України радіологічний контроль може здійснюватися в органах доходів і зборів відправлення при завершенні митного оформлення або у пунктах пропуску через державний кордон України при завершенні митного контролю товарів.

Тривалість перебування під митним контролем:

- Товари, транспортні засоби комерційного призначення перебувають під митним контролем з моменту його початку і до закінчення згідно із заявленим митним режимом.

- У разі ввезення на митну територію України товарів, транспортних засобів комерційного призначення митний контроль розпочинається з моменту перетинання ними митного кордону України.

- У разі вивезення товарів, транспортних засобів комерційного призначення за межі митної території України митний контроль розпочинається з моменту пред'явлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення для митного оформлення та їх декларування в установленому МК України порядку.

- граничний строк перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем до моменту поміщення цих товарів, транспортних засобів у відповідний митний режим не може перевищувати 180 календарних днів.

- Товари, транспортні засоби комерційного призначення, які перебувають під митним контролем і за якими власник або уповноважена ним особа не звернулися до закінчення граничного строку, встановленого МК України, набувають статусу таких, що зберігаються на складі органу доходів і зборів.

Перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем закінчується:

- у разі ввезення на митну територію України – після закінчення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму;

- у разі вивезення за межі митної території України – після здійснення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму.

Товари, що переміщуються через митний кордон України, разом з їх упаковкою та маркуванням, транспортні засоби комерційного призначення, якими вони переміщуються через митний кордон України, пред'являються у незмінному

стані для митного контролю, а документи на ці товари, транспортні засоби подаються органам доходів і зборів у пунктах пропуску через державний кордон України та в інших місцях на митній території України, встановлених органами доходів і зборів для здійснення митного контролю та митного оформлення, не пізніше ніж через три години після прибуття зазначених товарів у пункт пропуску через державний кордон України або інше визначене органами доходів і зборів місце.

З метою скорочення часу проведення митного контролю та підвищення його ефективності органи доходів і зборів можуть використовувати технічні та спеціальні засоби, а також службових собак. Застосування для здійснення митного контролю технічних та спеціальних засобів повинно бути безпечним для життя і здоров'я людини, тваринного та рослинного світу і не завдавати шкоди товарам, транспортним засобам.

На підставі міжнародних договорів України, укладених відповідно до закону, у пунктах пропуску через державний кордон України може здійснюватися спільний митний контроль з митними органами суміжних держав[4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4495-17>.
2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_009-13/ed20131009#n70.
3. Годяк А. І., Ілюшик О. М., Павлович-Сенета Я. П. Митне право України Львів: СПОЛОМ 2017. 108с.
4. Організація митного контролю // Studies.in.ua : веб-сайт. URL: <http://studies.in.ua/ru/tamozhennoe-pravo-ukrainy-shpargalki/3208-ponyattya-mitnogo-kontrolyu-yogo-formi-termni-znachozhennya-tovarv-pd-mitnim-kontrolem.html>.

ПОЛЬСЬКА МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Чубіна А. С.

Національна академія державного управління при Президентіві України

Розглядаючи іноземний досвід проведення реформи децентралізації, необхідно детально розглянути приклад Польщі. До 1998 р. однією з найсерйозніших проблем польської адміністрації була її надмірна централізація та участь уряду в багатьох місцевих справах. Попередня адміністрація була побудована на механізмах управління згідно з соціалістичною ідеологією. Система працювала централізовано, що є несумісним, згідно з новими реаліями державного управління в умовах демократичного режиму.

Новий територіальний поділ Польської республіки був встановлений 24 липня 1998 р. З 1 січня 1999 р. введено триланковий територіальний поділ, згідно з яким Польща ділиться на 16 воєводств, 308 сільських повітів, 65 міських повітів і 2489 гмін. У всіх одиницях територіального поділу функціонують представницькі органи самоврядування, ради, обрані на загальних виборах на чотири роки.

Польська адміністративно-територіальна реформа включала в себе принцип, згідно з яким кожна одиниця поділу мала бути ще й одиницею місцевого самоврядування з відповідним обсягом повноважень. У червні 1998 р. Сейм Польщі

ухвалив три закони стосовно принципів організації територіальної адміністрації: про самоврядування повіту, про самоврядування воєводства, про урядову адміністрацію у воєводстві. Після реформи в місцеве самоврядування входять регіональні, повітові й гмінні спільноти.

Концепція служіння громадянам дуже розвинена в Польщі і реалізується в практичних справах, результатом якої стала висока ефективність гмінного самоврядування. Не можна не відзначити, що позитивні результати польської адміністративно-територіальної реформи були отримані через розумну та послідовну підтримку з боку держави. Ця підтримка має різні форми прояву. Головними з них є забезпечення розподілу публічних доходів відповідно до обсягу завдань і повноважень гмін і наявність розроблених державних соціальних стандартів, відповідно до яких на потреби жителів країни за основними соціальними напрямками, такими як утримання соціально незабезпечених верств населення, охорона здоров'я, пенсійне забезпечення та ін., виділяються певні кошти.

Адміністративно-територіальна реформа 1998 р. була підготовлена дуже швидко. Пропозиції уряду були сформульовані на початку 1998 р., а вибори до повіту та регіональних рад відбулися в жовтні. З 1 січня 1999 р. на місцях запрацювали нові рівні органів влади.

У своїй основі адміністративно-територіальна реформа закріпила такі реалії стосовно здійснення керівництва з вирішення місцевих справ. Основною адміністративною одиницею в Польщі є гміна. Ці місцеві органи існують як у сільських районах, так і в містах. Гміни мають право на вирішення власних завдань від свого імені та на свою відповідальність. Гмінами керують ради, обрані місцевим населенням. Кількість членів ради залежить від кількості населення, але не може мати більше, ніж сто членів. Колегія є виконавчим органом ради, яка складається з мера, заступника мера і не більше як п'ять членів. Згідно з законом про «Гмінне самоврядування» до сфери діяльності гміни належить прийняття рішень у громадських справах локального значення, якщо законом це не віднесено до компетенції інших суб'єктів. Вирішення власних питань повинно фінансуватися з місцевих бюджетів, які формуються з безпосередніх доходів, субсидій і надходжень з державного бюджету.

У результаті реформи одночасно 65 міст Польщі отримали права повіту. Вони одночасно із завданням гмінного характеру виконують повноваження повітових органів самоврядування. Міста з населенням понад 100 тис. мешканців, а також ті, які перестали бути центрами воєводств, отримали статус міст на правах повіту. Повіти в середньому нараховують 8 гмін і мають близько 83,2 тис. населення. Раз на чотири роки громадяни обирають раду повіту, в яку входять від 20 до 60 осіб. Рада обирає голову ради, його заступників, правління на чолі зі старостою, а також формує постійні й тимчасові комісії.

Виконавчим органом є правління повіту, до якого входять староста, його заступник та члени (4 – 6 осіб). Правління повіту, як і правління гміни, має те саме коло повноважень. Староста є головою правління та головою повітової адміністрації. Він обирається таємним голосуванням абсолютною більшістю голосів. У його компетенцію входить: організувати роботи правління, скликати та визначати тематику засідань, проводити їх, керувати поточними справами, представляти повіт.

Староста є також керівником повітових служб, інспекцій та охорони: повітової поліції, повітової державної пожежної охорони, повітової санітарної інспекції, повітової ветеринарної служби та інспекції будівельного нагляду. Органи місцевої влади беруть участь у функціонуванні шістнадцяти воєводств, які є місцем зосередження центральної та місцевих влад у межах певної території.

Воєводства не є частинами структури місцевого самоврядування, однак відіграють важливу роль у відносинах між центральною та місцевою владами. Вони мають законодавчі збори та адміністрацію, яка здійснює делеговані повноваження, визначені місцевими органами та центральною владою. Державне управління на території воєводств здійснює воєвода, якого призначає та звільняє голова Ради Міністрів за поданням міністра внутрішніх справ і адміністрації. Як представник уряду воєвода відповідає за реалізацію урядової політики на території воєводства, виконуючи передбачені законом завдання. Представляючи центральний уряд, воєвода відповідає за дотримання закону та захист унітарного характеру держави, наглядає за роботою органів місцевого самоврядування, має право анулювати їх дії, якщо вони суперечать закону. Виборний сеймик є іншою складовою організації влади на рівні воєводства. Він займається прийняттям статуту воєводства, правил управління воєводським майном, прийняттям стратегії розвитку регіону та перспективних програм, прийняттям бюджету воєводства, визначенням пріоритетів закордонної співпраці воєводства, обранням та відкликанням правління воєводства, скарбника, тощо.

Отже, у новому територіальному поділі Польщі діє територіальне самоврядування трьох видів: гміни, повіти, воєводства. На рівні гміни і повіту немає сполучної ланки у формі урядової адміністрації, а на рівні воєводства діє самоврядування воєводства, а також сполучена і не сполучена урядова адміністрація. Через децентралізацію частину функцій держави було передано регіональним органам влади, що привело до зменшення впливу уряду на діяльність регіонального управління. Гміни є юридично організованими територіальними спільнотами, які не контролюються повітовим і воєводським самоврядуванням. Можна сказати, що фундаментальною зміною стало відновлення гмінного самоврядування як першого кроку до побудови громадянського суспільства.

Багато дослідників вважають, що польська адміністративно-територіальна реформа була вдалою, тому що в її результаті було досягнуто багато позитивного: економія коштів у зв'язку з посиленням громадського контролю за роботою держслужбовців; підвищення прозорості устрою адміністрацій різних рівнів, спрощення адміністративних процедур та перенесення значного їх обсягу з воєводського на рівень повіту; зміцнення гмін, передача значної частини функцій урядової адміністрації повітам і воєводствам, забезпечення одиниць територіального самоврядування стабільними джерелами доходів, адекватними до виконуваних завдань у зв'язку зі створенням нової системи державних фінансів; більш ефективно розв'язання проблем всієї країни через перенесення тягаря проблем, які можуть бути вирішені на місцевому рівні до адміністрації нижчих щаблів; реформа дозволила Польщі користуватися міжнародною фінансовою допомогою. Стала можливою підтримка Європейського Союзу; пристосування територіальної організації держави до стандартів Європейського Союзу; подальша децентралізація влади; розбудовано механізми громадянського суспільства, демократії та громадянського контролю адміністрацій; посилення ефективності інституцій, що надають державні послуги як на державному, так і на регіональному і локальному рівнях; раціоналізація державних видатків, а також перебудова системи державних фінансів; впорядкування системи компетенції державної служби і покращення передачі інформації; створення інструментарію регіональної політики; оптимізація механізмів урядового функціонування, модернізація урядової адміністрації як на центральному, так і на регіональному рівнях; утворення професійної цивільної служби.

Якщо розглядати реформу децентралізації в Україні, то концептом реформаторських змін у зазначеному аспекті виступають міжнародно-правові

стандарти місцевого самоврядування, насамперед, ратифіковані Верховною Радою України Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р., Додатковий Протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування 2009 р. Україні знадобилось чимало часу для визначення власної моделі децентралізації публічної влади та організації ефективного місцевого самоврядування. Стан концептуального та правового забезпечення цих складових залишається фрагментарно визначеним на законодавчому рівні й сьогодні. Такий інфантильний підхід публічного менеджменту до цього питання пояснюється і надзвичайною пасивністю самих громадян. Як наслідок, в країні триває постійний процес реформ, соціальна сутність і значущість яких вже втратила потенційний ефект хоча б від того, що цей процес виявився занадто тривалим і безрезультатним. Про що свідчать як існуючі публічні конфлікти, компетенційні спори, так і законодавчі ініціативи щодо автономності адміністративно-територіальних одиниць регіонального рівня та незадовільного стану реалізації права місцевого самоврядування.

Ці чинники є черговою рушійною силою екологічних, інформаційних, політичних, економічних, соціальних, культурних і інших перетворень, які назріли в суспільстві, з одночасним базовим правовим супроводом цього процесу – стратегічним, концептуальним, програмним, процесуально-правовим забезпеченням на усіх рівнях нормотворчості. Назрілою та вкрай необхідною є підвищена політична активність первинних суб'єктів влади – громадян і громад. Однак, сьогодні не можна сподіватись і на ефективність таких радикальних реформаторських форм як, наприклад, лібертарний муніципалізм, суть якого полягає у високому рівні ініціативності та автономності муніципальних утворень, які виступають альтернативою державності. Однак, якщо концептуально і реально Україна визнає стратегію децентралізації публічної влади, однією з важливих умов її реалізації є взаємна відповідальність як репрезентативної влади на місцях і державної влади, так і територіальних громад. У цих умовах набуває особливої ролі інститут громадського контролю, процедури якого, хоча й недосконало, але ж передбачені на конституційному та законодавчому рівні.

Відзначимо й те, що в ході імплементації на національному рівні деякі базові поняття і принципи децентралізації публічної влади не знаходять уніфікованого сприйняття при подальшій реалізації в сучасній конституційно-проектувальній діяльності. Зокрема, дещо спотворена законодавча інтерпретація принципу субсидіарності в місцевому самоврядуванні не сприяє ефективності застосування його як базового принципу, соціально значущого правового інструменту та дієвого політико-правового ресурсу реалізації динамічної сторони компетенційних відносин самоврядування (самоврядної влади).

Декларуючи на державному рівні курс децентралізації важливим фактором досягнення цієї мети є чітко визначений вибір типу децентралізації. Щодо цього цілком слушними є зауваження М. Корнієнка, який зазначає, що держава, якщо вона демократична, не може обійтись без децентралізації своєї виконавчої влади. Вчений наводить основні форми децентралізації, відомих світовій практиці урядування та самоврядування – адміністративну та демократичну. Демократична децентралізація передбачає перенесення (деволюцію) частини державної виконавчої влади на рівень населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць (територіальних громад, обшин, комун, муніципалітетів, територіальних колективів) і тих органів, які воно обирає (органів місцевого самоврядування). Децентралізація адміністративна передбачає створення на місцях спеціальних урядових органів (місцевих державних адміністрацій, префектур, урядових комісаріатів тощо), які становлять так звану урядову або виконавчу вертикаль. Особливої уваги заслуговує позиція вченого щодо

критеріїв вибору державою того чи іншого типу децентралізації та, по-суті, прогнозування соціальних (в широкому сенсі) наслідків такого вибору. Крім цього, надзвичайну небезпеку становить проблема підміни понять, коли, говорячи про децентралізацію, чітко не визначається її тип і тоді на прикладному (нормопроектному) рівні децентралізація набуває псевдо- або квазі- характеристик. В умовах подальшої інституціоналізації місцевого самоврядування, його територіальної, адміністративної та інших складових це питання виступає одним з ключових.

Виходячи з наведених положень, важливою є не просто констатація обраного Україною курсу «радикальної децентралізації влади» як однієї з умов модернізації та оптимізації територіальної та адміністративної основ надання публічних послуг населенню, а й конкретизація виду/типу/моделі децентралізації на конституційному та законодавчому рівнях. У зв'язку з цим цілком слушними є зауваження зарубіжних дослідників щодо широкої класифікації децентралізації, критеріями якої виступають, насамперед, вибір і політичний курс держави; форма держави; рівень політико-правової культури громадян; рівень відповідальності публічного менеджменту; готовність суспільства до постійної взаємодії з владою тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: Курс лекций / Бодак Н. В. Реалізація принципу децентралізації влади в Україні / Н. В. Бодак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.36/part_2/6.pdf.
2. Бровко О. В. Особливості адміністративно-територіальної реформи Польщі / О. В. Бровко // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2013. – № 1073. – Вип. 24. – С. 135-141.
3. Величко В. О. Децентралізація влади: міжнародний досвід / В. О. Величко // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 28. – С. 12-22.
4. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. С. Г. Серьогіної. – Х. : Право, 2005. – 256 с.
5. Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 392 с.
6. Конституційне право України : [підруч.] / за ред. док. юрид. наук, проф. В. Ф. Погорілка. – [2-ге, доопр. вид.]. – К. : Наукова думка, 2000. – 734 с.
7. Приходько Х. В. Децентралізація публічної влади та місцеве самоврядування: концептуально-правові питання / Х. В. Приходько // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 71–75.
8. Хоруженко О. О. Історія та легітимізація децентралізації державної влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://crps.sumynews.com/publications/item/9istoriyatalegityimizacziyadecentralizacziyi-derzhavnoyi-vlady.html>.
9. Шпортюк Н. Адміністративно-територіальна реформа в Польщі: Досвід для України [Електронний ресурс] / Н. Шпортюк. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2011_2/11snlpdu.pdf.

ДЕРЖАВНА ВИКОНАВЧА СЛУЖБА УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ, ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ

Шамрук Н. Б., канд. юрид. наук,

Макієнко А. А.

Академії Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів

Прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу обумовило необхідність комплексного реформування стандартів здійснення правосуддя, в тому числі в частині підвищення ефективності виконавчого провадження. Невідповідність роботи Державної виконавчої служби стандартам ЄС викликала необхідність її реорганізації і сьогодні ця робота знаходиться під пильним наглядом європейських партнерів, адже зрозуміло, що можна виграти справу в суді, проте не отримати бажаного результату в реальному житті, на котрий були направлені всі зусилля.

Так, ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 №1404-VIII, (редакція від 13.02.2020), зазначає, що примусове виконання рішень покладається на органи Державної виконавчої служби України (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»[1]. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 № 1403-VIII, (редакція від 13.02.2020), закріплює основи організації та діяльності з примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) органами Державної виконавчої служби та приватними виконавцями, їхні завдання та правовий статус [2].

Нагадаємо, що Державна виконавча служба України (далі – ДВС України) – колишній центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовувалася і координувалася Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України, який реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів України. У 2015 році Кабінет Міністрів України прийняв рішення ліквідувати ДВС, ввівши цю службу як структурний елемент до складу Мін'юсту.

Правовою основою діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є Конституція України, Закони України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII, «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 №1403-VIII та інші, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законами України.

Ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» зазначає, діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців здійснюється з дотриманням принципів: верховенства права, законності, незалежності, справедливості, неупередженості та об'єктивності, обов'язковості виконання рішень, диспозитивності, гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами, розумності строків виконавчого провадження, співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями» [2]. Проте, варто підкреслити, що більшість вище зазначених принципів не рідко

залишаються нереалізованими в повсякденній діяльності. А тому, враховуючи вище зазначені засади, принципи та нормативно-правові акти, які становлять базу формування системи ДВС, можна зазначити ряд недоліків та шляхів їх вирішення.

Що стосується роботи саме державних виконавців, то удосконалення їх діяльності відповідно до стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на період 2015-2020 рр. передбачає:

1. реорганізацію системи виконання судових рішень та підвищення ефективності виконавчого провадження;
2. створення єдиного механізму функціонування системи органів примусового виконання рішень;
3. розвиток інституту приватних виконавців, зокрема, завдяки поступовому створенню системи самоврядування, механізму допуску до професії;
4. впровадження системи контролю за діяльністю приватних виконавців та позбавлення дозволу на здійснення ними професійної діяльності, а також впровадженню страхування професійної цивільної відповідальності приватних виконавців;
5. забезпечення рівноцінної конкуренції між державними та приватними виконавцями судових рішень;
6. дотримання балансу повноважень приватних і державних виконавців;
7. перегляд механізму визначення винагороди виконавців з метою стимулювання зростання рівня реального виконання судових рішень;
8. впровадження якісної системи постійно діючої підготовки і підвищення кваліфікації виконавців відповідно до чітко визначених і належно систематизованих цілей і завдань, перегляд вимог до виконавців;
9. вдосконалення етичних і дисциплінарних правил щодо виконавців;
10. зниження формалізації, оптимізація стадій виконавчого провадження та строків проведення виконавчих дій;
11. досягнення справедливого балансу інтересів між захистом прав стягувачів і боржників, у тому числі через надання виконавцям практичного доступу до активів боржників і водночас забезпечення гарантій від зловживань, впровадження дієвих стимулів для добровільного виконання судових рішень, заходів впливу на боржників;
12. посилення управління інформаційними системами для кращого надання виконавцями послуг електронного правосуддя [3].

Ми повністю підтримуємо думку Макушева П. В., який зазначає що напрямами вдосконалення діяльності ДВС в Україні на організаційному рівні, на сьогоднішній день, повинні стати:

- створення єдиного механізму функціонування системи органів примусового виконання рішень;
- забезпечення рівноцінної конкуренції між державними та приватними виконавцями;
- дотримання балансу повноважень приватних і державних виконавців;
- перегляд механізму визначення винагороди виконавцям з метою стимулювання підвищення рівня реального виконання судових рішень;
- впровадження якісної системи постійно діючої підготовки і підвищення кваліфікації виконавців відповідно до чітко визначених та належно систематизованих цілей і завдань;
- перегляд вимог до виконавців;
- удосконалення етичних і дисциплінарних правил щодо виконавців;
- зниження формалізації, оптимізація стадій виконавчого провадження та строків проведення виконавчих дій;

досягнення справедливого балансу інтересів стягувачів і боржників, у тому числі через надання виконавцям практичного доступу до активів боржників і водночас забезпечення гарантій від зловживань;

упровадження дієвих стимулів для добровільного виконання судових рішень, заходів впливу на боржників;

посилення управління інформаційними системами для кращого надання виконавцями послуг електронного правосуддя [4, с. 84].

Таким чином, реформа виконання судових рішень та органів Державної виконавчої служби України, в тому числі, є ключовою як для Мін'юсту так і для України. Кроки, що вже зроблені в галузі реформування виконання судових рішень та ті, що впроваджуються, дають позитивний результат, проте варто втілювати далі реформу. В подальшому слід забезпечити захищеність суспільства шляхом запровадження обов'язковості виконання судових рішень, модернізувавши службу державних виконавців та захистивши приватних виконавців задля виконання судових рішень. Фактично, Державна виконавча служба України має вдосконалювати взаємодію з такими державними органами, як Державна Фіскальна служба України та Національна поліція України щодо розширення переліку інформації, яку можуть отримати виконавці; забезпечити ефективний доступ виконавців до реєстрів та баз даних; автоматизувати процес документообігу та перевірки майнових станів боржників, арештованого майна та коштів боржника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 09.03.2020 р.)

2. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. Дата оновлення: 28.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 07.03.2020 р.)

3. Цілі, критерії, план дій. Якою є стратегія судової реформи? URL : <http://sudovareforma.org/institution/strategy/> (дата звернення: 12.03.2020 р.).

4. Макушев П. В. Адміністративно-правовий статус Державної виконавчої служби в Україні: проблеми вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 79-85.

ЩОДО ЗМІСТУ МЕТОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В ДЕРЖАВІ

Шоптенко В. Р.

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Забезпечення законності та правопорядку в державі є одним з основних завдань Національної поліції України. Саме поліцейські займаються профілактикою, попередженням, виявленням, припиненням правопорушень, забезпеченням притягнення винних осіб до відповідальності, відновленням порушених прав та виявленням причин і умов, що сприяли вчиненню таких правопорушень. Така їх діяльність реалізується через систему певних способів діяльності, що в своїй сукупності утворюють методи адміністративної діяльності поліції.

На сьогоднішній день в науці адміністративного права відсутній єдиний погляд на визначення та особливості методів адміністративної діяльності. Так,

С. Г. Стеценко вважає, що це способи і засоби впливу органів державного управління чи посадових осіб на керовані об'єкти [1, с. 172]. На думку Ю. П. Битяка метод державного управління — це спосіб або засіб досягнення поставленої мети. Відповідно до цього, адміністративно-правовими методами є способи і прийоми безпосереднього цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) відповідно до закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і відповідній формі на підпорядковані їм органи та громадян [2, с. 164]. Це способи здійснення організуючого впливу у стосунках між суб'єктами і об'єктами управління. У такому розумінні до методів зараховують і стиль управлінської діяльності, але не як особисті індивідуалізовані риси роботи управлінських кадрів, а як сукупність прийомів діяльності, що виступають окремим проявом більш загального явища — методів управління [3, с. 149]. Проаналізувавши дані визначення, можна побачити, що всі вони визначають методи як певні способи, засоби та прийоми діяльності, впливу одного суб'єкта на інших, через які орган державної влади виконує свої завдання. Застосування таких методів має відповідати вимогам законодавства та не порушувати їх.

Також аналіз вказаних визначень дозволяє виокремити особливості таких методів. Серед них: наступні: реалізуються у процесі державного управління; виражають керівний вплив суб'єктів управління на об'єкти управління; становлять зміст управлінського впливу і завжди мають своїм адресатом конкретний об'єкт (індивідуальний чи колективний); віддзеркалюють керівну волю держави, будучи державно-владними приписами органів управління; мають свою форму та своє зовнішнє вираження [4, с.183].

В.Л. Синчук, досліджуючи методи контролю за діяльністю органів прокуратури, визначив такі їх основні риси: застосування в процесі управління на стадії реалізації функції контролю; відображення управлінських рішень держави, а також потреб і запитів суспільства в особі громадян та їх об'єднань; керівний вплив суб'єктів управління на об'єкти управління; адресація конкретному об'єкту контролю; зовнішнє вираження у конкретній формі; офіційність, документальне оформлення згідно вимог законодавства, регламентований порядок застосування; детермінованість у часі; тактичне або стратегічне спрямування; цільова направленість; гнучкість по відношенню до умов застосування тощо [5].

Методам адміністративно-юрисдикційної діяльності притаманні такі ознаки: реалізуються в процесі виконання державно-владних функцій із забезпечення законності та правопорядку; відображають керівний вплив правоохоронних органів на об'єкти управління; мають зовнішнє вираження, тобто форму; можливість застосування того чи іншого методу закріплена в законодавстві; виражаються у впливі на поведінку чи процес; їх застосування спрямоване на досягнення певного результату, а саме вирішення адміністративних спорів; регламентований порядок застосування, особливо методів примусу [6].

Узагальнюючи вказані наукові погляди, а також зміст адміністративної діяльності Національної поліції, можна виокремити особливості методів адміністративної діяльності національної поліції України із забезпечення правопорядку в державі, а саме:

- реалізуються в процесі діяльності Національної поліції із забезпечення законності та правопорядку в державі;
- визначені в законодавстві та реалізуються відповідно до нього;
- відображають владний вплив поліцейських на інших суб'єктів чи процеси;
- спрямовані на досягнення певних результатів, що полягають у забезпеченні такого стану суспільних відносин, за якого всі дотримуються вимог чинного законодавства та не порушують його;

- реалізуються в межах наданих Національній поліції та окремому поліцейському повноважень.

З даних ознак випливає, що під методами адміністративної діяльності Національної поліції із забезпечення правопорядку в державі необхідно розуміти сукупність регламентованих законодавством способів, прийомів та засобів впливу працівників Національної поліції на інших суб'єктів спрямованих на профілактику, попередження, виявлення, припинення правопорушень, забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності, відновлення порушених прав та виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню таких правопорушень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навчальний посібник / С. Г. Стеценко. — К. : Атіка, 2008. — 624 с.
2. Административное право Украины : учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.; под ред. проф. Ю. П. Битяка. — 2-е изд., перераб. и доп. — Х. : Право, 2003. — 576 с.
3. Державне управління: теорія і практика / [Авер'янов В. Б., Шаповал В. М., Нижник Н. Р. та ін.]; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К. : Юрінком, 1998. — 432 с.
4. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. — К. : Юрінком Інтер, — 1999. — 736 с.
5. Синчук В.Л. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю органів прокуратури: дис.. д-ра рид. Наук 12.00.07. Харків, 2014. — 407 с.
6. Шоптенко С.С. Методы административно-юрисдикционной деятельности правоохранительных органов Украины. *Legea si Viata*. Молдова. 2017. — № 3.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Ямкова Т. І.

НК – Проць І. М., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Українська держава з часом змінюється та розвивається. Ті процеси які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах безумовно впливають на підлітків. І найчастіше цей вплив є негативним, оскільки змінює моральні цінності підлітків та загальний світогляд не в найкращу сторону. Все це призводить до вчинювання молоддю правопорушень, після чого вони притягуються до адміністративної відповідальності. Заходи адміністративної відповідальності є важливими, оскільки вони мають бути ефективними та попередити вчинення інших правопорушень та злочинів.

Одним із видів юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність, яка несеться за вчинення адміністративного правопорушення. Суб'єктами адміністративної відповідальності є громадяни та фізичні особи.

Ю.І. Ковальчук визначає адміністративну відповідальність неповнолітніх як застосування у встановленому порядку судовими органами адміністративних стягнень та заходів виховного впливу на неповнолітніх осіб, винних у вчиненні адміністративних проступків, для виховання у них поваги до законів, до правил соціального співжиття, а також запобігання вчиненню ними нових правопорушень. На думку вченого, заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, – це різновид заходів адміністративної відповідальності, які полягають у державному осуді неправомірної поведінки особи й певному обмеженні її прав і законних інтересів. (1, с. 126).

Якщо звернутися до законодавства то стаття 13 Кодексу України про адміністративні правопорушення(КУпАП) визначає, що відповідальність можуть нести особи від 16-ти до 18- років та говорить, що заходи впливу, які можуть бути застосовані до особи зазначаються у статті 24⁻¹ КУпАПу. За вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років можуть бути застосовані такі заходи впливу:

1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;

2) попередження;

3) догана або сувора догана;

4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання (2).

Публічне вибачення є одним із найменшсуворіших заходів і застосовується тоді, коли неповнолітній усвідомлює свою вину та суспільну небезпеку діяння і кається у вчиненому. Таке вибачення проходить у присутності потерпілого та інших осіб. Попередження є більш суворим заходом та полягає у винесенні попередження від імені держави усного попередження. Догана є вже більш суворим заходом для осіб, які систематично порушують правила поведінки та виноситься від імені держави суворим засудженням вчинюваних діянь.

Якщо говорити про передачу неповнолітнього під нагляд, важливим моментом є те, що наглядати можуть лише особи, які здатні позитивно вплинути на поведінку порушника. Важливим моментом притягнення неповнолітнього до адміністративної відповідальності є вік порушника на момент вчинення злочину. Якщо на момент вчинення злочину підлітку не виповнилося 16 років, то така особа не може бути притягнута до відповідальності.

Звертаючи увагу на закордонний досвід, зазначимо, що в Німеччині притягнення до відповідальності відбувається з 14 років. Це обумовлюється тим, що особа в момент скоєння правопорушення могла усвідомлювати сутність свого діяння в силу своєї достатньої розумової та моральної зрілості. У США неповнолітня особа, що досягла 14-річного віку, відповідає за вчинене нею діяння в повному обсязі, оскільки у вказаному віці вона повністю розуміє «неправильність» свого вчинку. В свою чергу, англійське законодавство розмежовує три групи неповнолітніх, до однієї з яких також відносять підлітків у віці 14 років. Таке зниження віку відповідальності за кордоном є достатньо дієвим, оскільки базується на реальності розуміння 14-річним вчинюваного ним діяння та його наслідків. Більшість українських вчених-адміністративістів також дотримуються цієї думки. Так, Є. Ю. Колосовський, досліджуючи різні думки науковців щодо визначення віку адміністративної відповідальності осіб до 18 років, посилається на позицію І. Ю. Ковальчука, який вказує, що неповнолітні з 14 років повинні нести адміністративну відповідальність, через те, що правопорушення, які ними вчиняються, характеризуються підвищеним ступенем суспільної шкоди та їх поширеністю в підлітковому середовищі . (3, с. 24). На мою думку, все ж краще залишити настання адміністративної відповідальності неповнолітніх з 16-ти річного віку, а до того застосовувати всі інші заходи для попередження здійснення правопорушень. Також, варто зазначити, що до неповнолітніх можуть застосовуватися і адміністративні стягнення при вчиненні таких правопорушень як:

-незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП);

-дрібне викрадання чужого майна (ст. 51 КУпАП);

-порушення правил дорожнього руху (ст. 121-127, ч. 1 і 2 ст. 130 КУпАП);

-пошкодження автомобільних доріг, вулиць, дорожніх споруд, залізничних переїздів і технічних засобів регулювання дорожнього руху, створення перешкод для руху та невжиття необхідних заходів щодо їх усунення (ст. 139);

-дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП);

-стрільба з вогнепальної, холодної металеві чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку (ст. 174 КУпАП);

-злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185 КУпАП);

-порушення правил дозвільної системи щодо вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів (ст. 190-195 КУпАП) (4).

Адміністративна відповідальність для неповнолітніх є впершу чергу способом попередження інших правопорушень та злочинів. Я вважаю, що вік притягнення до такої відповідальності є відповідним, але на мою думку заходи не є достатньо дієвими і повинні бути більш жорсткішими. Наприклад, виконання громадських робіт повинно передбачатися не тільки за певні правопорушення, а стати основним заходом, який навчить робити щось корисне для суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткаля О. Проблеми та перспективи адміністративного впливу, що застосовується до неповнолітніх. Підприємництво, господарство і право. № 8. 2017. С. 198.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

3. Тріпак Ю.Р., Краковська А.Є. Адміністративна відповідальність неповнолітніх. Взіник стулентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стутса. Вип. 11. Том 1. 2019. С. 238.

4.Адміністративна відповідальність неповнолітніх. URL: <http://www.yuzhny.gov.ua/actual/48003>.

ПРОЕКТ ЗАКОНУ «ПРО ДЕЗІНФОРМАЦІЮ» ЯК ПОТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА СВОБОДІ СЛОВА В УКРАЇНІ

Ярошенко Б. М.,

Черкаський факультет Національного університету

«Одеська юридична академія»

НК – Спіркіна О. О., канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

17 січня міністр культури, молоді та спорту України Володимир Бородянський презентував законопроект про протидію дезінформації. Цей законопроект викликав широкий резонанс та бурю критики в суспільстві та навіть занепокоїв моніторингову комісію ООН з прав людини. Проте, не дивлячись на подібну реакцію, Міністерство культури, молоді та спорту України не відмовилося від цієї ініціативи і вирішило продовжити роботу над законопроектом та має представити свої результати уже в квітні цього року. Саме тому, маємо на меті проаналізувати деякі моменти цього законопроекту, які потенційно загрожують праву на свободу слова в Україні.

Перш за все, що таке дезінформація? Згідно з законопроектом, дезінформація – недостовірна інформація з питань, що становлять суспільний інтерес, зокрема стосовно національної безпеки, територіальної цілісності, суверенітету, обороноздатності України, права українського народу на самовизначення, життя та здоров'я громадян, стану довкілля [1]. Це поняття є досить обширним і нечітким, а отже під дезінформацією може розумітися, що завгодно, наприклад альтернативна точка зору, що розходиться з точкою зору держави на будь-яку подію в світі та суспільстві.

Крім того, законопроект вводить нову посаду – уповноваженого з питань інформації, який має шукати дезінформацію й вимагати в її поширювачів або підтвердити правдивість опублікованої інформації, або спростувати її. У межах здійснення своїх повноважень, уповноважений має право:

1) звертатися із запитом та одержувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, поширювачів масової інформації, інших підприємств, установ та організацій і фізичних осіб інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань, в тому числі інформацію з обмеженим доступом;

2) запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі [1]. Тобто, уповноважений має право вимагати від ЗМІ та просто фізичних осіб розкрити документи та інформацію з обмеженим доступом, такою інформацією може бути, наприклад, список працівників або редакторську структуру ЗМІ, що робить вразливим статус журналістів та працівників ЗМІ. Крім того, він може викликати до себе для пояснень будь-яку особу, що також можна трактувати як тиск з боку держави, особливо пам'ятаючи про туманне визначення дезінформації. Враховуючи, що уповноважений має право звернутися до суду із заявою про обмеження доступу до інформації, розміщеної через мережу Інтернет або сервіс миттєвого обміну повідомленнями [1], а строком розгляду заяви уповноваженого встановлено три дні з моменту подачі то виходить, що будь-який медіа ресурс звинувачений в поширенні «дезінформації» буде вимушений або опублікувати спростування, яке, до речі, присилає сам уповноважений, і текст цього спростування може бути більшим за оригінальний текст не більше ніж в три рази, або ресурс просто буде закритий і ЗМІ знадобиться ще декілька тижнів або місяців щоб оскаржити рішення суду.

В статті хочемо зосередити увагу в першу чергу на моментах, що порушують право громадян на свободу слова, проте необхідно також згадати, що даний законопроект значно обмежує свободу та незалежність журналістів, адже журналістська асоціація, створення якої передбачає цей закон, буде засновуватися установчими зборами журналістів, учасниками якої мають бути представники державних організацій. Тобто виникає парадоксальна ситуація, коли недержавний орган, який має представляти інтереси журналістів, буде де-факто створений державою. Також законопроект передбачає нові штрафні санкції.

Підсумовуючи, можна впевнено сказати, що цей законопроект порушує один із головних принципів демократичного суспільства, який закріплений статтею 34 КУ і має на меті обмежити свободу слова в нашій країні, вводячи де-факто цензуру в ЗМІ та інших медіа джерелах і є недопустимим, і, на нашу думку, просто недоцільним.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення національної інформаційної безпеки та права на доступ до достовірної інформації». URL: http://mkms.gov.ua/files/pdf/Disinformation_Draft_2020.pdf.

Секція 8. Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ РУМУНІЇ

*Акімов М. О., канд. юрид. наук, доцент
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ*

Підписання Україною 7 листопада 2011 року Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 травня 2011 року [1] обумовило внесення відповідних змін до вітчизняного законодавства (навіть попри те, що згадана Конвенція досі не ратифікована Україною). Головним чином завдяки зусиллям громадянського суспільства та правозахисників Верховна Рада України прийняла Закон України від 6 грудня 2017 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [2] та від 7 грудня 2017 року «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3].

Уже понад рік слідчо-судова практика поступово накопичує відповідний досвід. Поза сумнівом, з огляду на певну новизну цього напрямку діяльності для профільних підрозділів Національної поліції України, недостатню обізнаність працівників щодо наявних повноважень і механізмів їх застосування, наша держава потребує урахування іноземних (перш за все європейських) прикладів роботи правоохоронних органів та корисних напрацювань у сфері їх взаємодії з іншими державними структурами та неурядовими організаціями для належної організації запобігання та протидії домашньому насильству. Стосується це і реалізації кримінальної відповідальності за ст. 126-1 КК України – однієї з новел згаданих законів.

Як відомо, однією з найпоширеніших форм домашнього насильства є насильство фізичне, що вчинюється умисно, систематично і може виражатись у ляпасах, стусанах, штовханнях, щипаннях, шмаганнях, кусаннях, а також незаконному позбавленні волі, нанесенні побоїв, мордуванні, заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишенні в небезпеці, ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіянні смерті, вчиненні інших правопорушень насильницького характеру. Виникає питання: яким чином кваліфікувати заподіяння шкоди здоров'ю чи навіть життю особи при вчиненні домашнього насильства у цій формі (позаяк ст. 126-1 КК України передбачає в якості наслідків даного злочину лише фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрату працездатності, емоційну залежність або погіршення якості життя потерпілої особи [4])?

На думку О.О. Дудорова та М.І. Хавронюка, подібні діяння, зокрема і тоді, коли їх вчинено не систематично, потребують додаткової кваліфікації за статтями 121, 122, 125, 126, 135, 136, 146, 115, 120 залежно від наслідків, які настали, чи інших обставин; за наявності в діях винної особи ознак катування чи схиляння до самогубства діяння

слід додатково кваліфікувати за ст. 127 чи ст. 120 КК України [5, 71]. Ця позиція обґрунтовується тим, що при кримінально-правовій кваліфікації не слід брати до уваги санкції відповідних статей, а також обставини, що обтяжують покарання, позаяк це має значення лише при конкуренції двох спеціальних норм з обтяжуючими ознаками або двох спеціальних норм з пом'якшуючими ознаками [6, 131].

Наведена аргументація, безперечно, підлягає врахуванню. Проте чи не означатиме це штучного утворення сукупності злочинів чи навіть подвійного інкримінування, якщо дії особи будуть одночасно оцінюватись з точки зору кримінального закону і як конкретний злочин проти здоров'я (тілесне ушкодження, побої, мордування та ін.) чи проти життя (вбивство, доведення до самогубства), і як домашнє насильство у формі фізичного насильства?

Крім цього, кваліфікація вчиненого за сукупністю ст. 126-1 КК України та іншої норми про злочин проти здоров'я чи життя особи не дозволить застосувати таку обставину, що обтяжує покарання, як передбачена пп. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України (вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах). Оскільки потерпілим від домашнього насильства і так є нинішнє чи колишнє подружжя чи інша особа, яка пов'язана (була пов'язана) із винним сімейними або близькими відносинами, відповідно до ч. 4 ст. 67 КК України ця обставина як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, не може бути врахована судом.

У зв'язку з цим варто, на нашу думку, звернути увагу на закордонний досвід правозастосування. Зокрема, Кримінальний кодекс Румунії [7] у ст. 199 «Домашнє насильство» передбачається, що вчинення діянь, передбачених ст.ст. 188 «Умисне вбивство», 189 «Умисне вбивство за обтяжуючих обставин», 193 «Побої чи інше фізичне насильство», 194 «Тілесне ушкодження» та 195 «Тілесне ушкодження, що спричинило смерть», стосовно члена сім'ї тягне збільшення кримінального покарання на чверть. Якщо ж винна особа вчинила стосовно члена сім'ї злочин, передбачений ст. 196 «Необережне тілесне ушкодження», кримінальне провадження стосовно неї розпочинається незалежно від наявності скарги від потерпілої особи. Таким чином румунський законодавець уникає потреби кваліфікації заподіяння шкоди здоров'ю або життю при домашньому насильстві як сукупності злочинів і одночасно посилює кримінально-правову репресію у разі вчинення посягання проти члена сім'ї. Подібний підхід уявляється нам більш прогресивним та перспективним у справі кримінально-правової протидії домашньому насильству.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за доцільне наголосити на потребі ретельного вивчення та аналізу досвіду правозастосування та слідчо-судової практики іноземних держав у вказаній сфері з метою уникнення можливих помилок та впровадження корисних напрацювань у діяльність вітчизняних правоохоронних органів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : прийнята в Стамбулі 11 травня 2011 року. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 6 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ, Ваіте, 2019. 288 с.

6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право України : навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, Ваіте, 2014. 944 с.

7. Criminal Code of Romania. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8291/file/Romania_Penal%20Code_am2017_en.pdf.

ОСОБИ, ДО ЯКИХ ЗАСТОСОВАНО ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОБАЦІЇ

Красій М. О., канд. юрид. наук

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

11 січня 2019р. в Україні набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Кримінальний кодекс України було доповнено низкою статей: Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство (ст. 91-1 КК України), Домашнє насильство (ст. 126-1 КК України), Примушування до шлюбу (ст. 151-2 КК України), Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (ст. 390-1 КК України).

Ч. 1 ст. 91-1 КК України передбачає, що «в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

5) направлення для проходження програми для кривдників або пробаційної програми».

Контроль за поведінкою засуджених, до яких застосовано обмежувальні заходи, здійснює орган пробації за місцем проживання засудженого, а в разі вчинення злочину військовослужбовцем – командир військової частини (ч. 4 ст. 91-1 КК України).

Відповідно до Закону України «Про пробацію» суб'єкти пробації – засуджені, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові,

соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь (п. 8 ч.1 ст. 2 ЗУ «Про пробацію»).

У ст. 14 цього ж Закону визначено хто є суб'єктами пробації:

- обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь;
- особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;
- особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;
- особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням;
- звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років;
- особи, засуджені до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів;
- особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки їх до звільнення.

П. 8 ч. 3 ст. 6 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що уповноважені органи з питань пробації належать до числа інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

У разі покладення судом на кривдника, звільненого від відбування покарання з випробуванням, обов'язку проходження пробаційної програми уповноважений орган з питань пробації інформує про таке рішення суду районні, районні у м. Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, за місцем проживання (перебування) кривдника у триденний строк з дня надходження рішення суду, а також про закінчення проходження пробаційної програми – у п'ятиденний строк (п. 54 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658).

На осіб, засуджених за злочини, пов'язані з домашнім насильством, суд може покласти інші обов'язки та заборони, передбачені ст. 91-1 КК України (ч. 2 ст. 76 КК України).

На осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, суд може додатково покласти такі обов'язки: виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою (п. 4 ч. 3 ст. 76 КК України).

Нагляд за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, здійснюється уповноваженим органом з питань пробації за місцем проживання, роботи або навчання засудженого, а щодо засуджених військовослужбовців – командирами військових частин (ч. 4 ст. 76 КК України).

Взявши до уваги п.5 ч.1 ст. 91-1 КК України «направлення для проходження програми для кривдників або пробаційної програми» і п. 3 Переліку заходів щодо реалізації апробаційних програм від 24.04.2018 р. «У день отримання рішення суду, який поклав на суб'єкта пробації обов'язок проходження пробаційної програми, керівник органу пробації доручає представнику персоналу органу пробації, який пройшов відповідне навчання, реалізацію пробаційної програми (далі – куратор пробаційної програми)» пропонуємо перелік суб'єктів пробації який наведено у ст. 14 ЗУ «Про пробацію» розширити, доповнивши п. 8 «особи, до яких застосовано обмежувальні заходи за вчинення домашнього насильства».

ВІДСУТНІСТЬ В ДІЯХ СКЛАДУ ІНШОГО ЗЛОЧИНУ ЯК УМОВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НОРМАМИ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ

*Навроцька В. В., канд. юрид. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Аналіз спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Особливої частини КК України дозволяє розглянути специфічні ознаки, характерні для більшості чи декількох таких видів.

1. У багатьох розглянутих випадках законодавець при вирішенні питання про звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, ставить умовою застосування розглянутих заохочувальних норм *відсутність в діях суб'єкта складу іншого злочину* (ч.5 ст.110²; ч.6 ст.258; ч.2 ст.258³; ч.4 ст.258⁵; ч.5 ст.447 КК України).

Видається, що якщо в діях розглянутого суб'єкта міститься склад іншого злочину, то він підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, але тільки за інший злочин. Інше тлумачення неухильно призведе до того, що відповідні норми статей Особливої частини КК України практично втратять сенс свого існування.

Наприклад, в ч.2 ст.258³ КК України передбачено спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності за створення терористичної групи чи терористичної організації особи (окрім її організатора чи керівника), яка сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи або організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину. Мені видається, що якщо в діях особи міститься ще склад іншого злочину (наприклад, заподіяння тілесних ушкоджень, грабежу, згвалтування тощо), але умову, передбачену цією статтею вона виконала, то таку особу слід звільнити від кримінальної відповідальності за створення терористичної групи чи терористичної організації, але вона підлягає відповідальності за вчинення того іншого злочину.

Нерідко це обумовлення: «якщо в її діях немає складу іншого злочину» розуміється таким чином, що якщо інший склад злочину наявний, то він перекреслює і позитивну посткримінальну поведінку».

Наявність у тексті зазначених норм такої примітки вводить в оману правозастосувача та стає перепоною для винесення правильного рішення по суті. Таке обумовлення є непослідовним, таким, що зумовлює багатозначні тлумачення».

Аби уникнути помилок у правозастосовній практиці, необхідно виключити цю умову застосування звільнення від кримінальної відповідальності із тексту ч.5 ст.110²; ч.6 ст.258; ч.2 ст.258³; ч.4 ст.258⁵; ч.5 ст.447 КК України. А у відповідних статтях після слів, де йдеться про звільнення від кримінальної відповідальності, доповнити текст словами «за даний злочин».

Окрім того, видається некоректним словосполучення «звільняється від кримінальної відповідальності». Закінчення «ся» в дієсловах вказує на те, що особа (чи інший суб'єкт) самостійно вчиняє відповідні дії. Водночас, обвинувачений сам себе звільнити від кримінальної відповідальності, звісно ж, не може. Це уповноважений робити лише суд. А тому в усіх статтях КК словосполучення «звільняється від кримінальної відповідальності» слід замінити на:

а) «підлягає звільненню від кримінальної відповідальності» (коли йдеться про імперативні види звільнення від кримінальної відповідальності);

б) «може бути звільнена від кримінальної відповідальності» (за умови, що йдеться про дискреційні види звільнення від кримінальної відповідальності);

Отож, із урахуванням вищенаведеного пропоную:

1) викласти положення ч.5 ст.110² КК України у такій редакції:

«Особа, крім керівника організованої групи, підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за даний злочин, за дії, передбачені цією статтею, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину, добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність, або іншим чином сприяла її припиненню, або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла»;

2) положення ч.6 ст.258 КК України викласти таким чином:

«Особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за даний злочин, за діяння, передбачене частиною першою цієї статті в частині погрози вчинення терористичного акту, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла його припиненню або розкриттю, у разі якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернуто небезпеку для життя або здоров'я людини чи заподіяння значної майнової шкоди або інших тяжких наслідків»;

3) ч.2 ст.258³ КК України подати у наступній редакції:

«Особа (крім організатора та/чи керівника терористичної групи або терористичної організації) підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за даний злочин, за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи або організації»;

4) ч.4 ст.258⁵ КК України викласти так:

«Особа (крім організатора або керівника терористичної групи/ організації) підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за даний злочин, за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла»;

д) викласти положення ч.5 ст.447 КК України таким чином:

«Найманець підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за даний злочин, за дії, передбачені частиною четвертою цієї статті, якщо він до притягнення до кримінальної відповідальності добровільно припинив участь у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях та повідомив про свою участь у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях або іншим чином сприяв припиненню або розкриттю злочинів, передбачених частинами першою-третьою цієї статті».

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Тарановський П. І.

Державна установа «Криворізька академія патрульної поліції»

Проблема девіантної поведінки особистості є достатньо гострою й важливою для суспільства та перебуває у полі дослідження для декількох наук: педагогіки, психології, а саме, які чинники формують настанови, що провокують людину до неприйнятних діянь та для кримінології (як теоретико-прикладної науки про злочинність) хвилюючими є питання запобігання проявів девіантної поведінки особистості і як наслідок зниження рівня злочинності у соціумі.

Для української злочинності останні 5-6 років характерна несприятлива, неоднозначна динаміка та структура. Наприклад, найвищий показник умисних вбивств (майже дві тисячі) відзначався у 2014 році, у 2016 році трохи знизився до відмітки близько 1,2 тисячі, а вже у минулому 2019 році зареєстровано 855 випадків скоєння такого особливо тяжкого злочину. Щодо тілесних ушкоджень у 2018 році зареєстровано 1263 фактів, а вже у 2019 році ситуація трохи покращилась – 1178, тобто на 7 відсотків менше. Крім того, на 16 відсотків скоєно менше такого «популярного» виду злочину серед майнових правопорушень – крадіжок, у 2018 році – 154 тисячі подібних злочинів проти 129 тисяч у 2019 році. Варто відмітити, що за період незалежності України й до 2013 року злочинців чоловіків було понад 86,9 % й 13,1% – це жінки. Річні відхилення з 2013 року й до сьогодні майже незмінні – лідирують чоловіки. Якщо говорити про вік, то переважно це молодь у віці від 18 до 28 років – близько 40%. Серед осіб, які вчинили злочини, у 2002-2009 році переважали непрацевлаштовані та незайняті особи – понад 64%, і починаючи з 2012 року цей показник зменшився до приблизно 57%. Для відсотка осіб, які вчинили злочини у стані алкогольного сп'яніння, була характерна наступна тенденція: протягом 2003-2011 рр. цей показник щорічно збільшувався, і вже у 2012 році досяг понад 15%. На сьогодні ситуація істотно не змінилась та залежить від регіону проживання та скоєння злочинів (на сході країни ці цифри вище, ніж на заході). Щодо осіб, які вчинили злочини у стані наркотичного сп'яніння, то також відбувається незначне негативне збільшення відсотку таких осіб у загальній статистиці щодо рівня злочинності в нашій державі.

Працівники підрозділів Національної поліції України, зокрема патрульні поліцейські, які в силу специфіки роботи, спілкуються з різноманітними верствами населення й частіше з неблагонадійними представниками суспільства мають бути освідомленні щодо проявів девіантної поведінки, її характерних рис, можливих шляхів подолання і методів коригування в умовах безпосереднього контакту з індивідом, що має певні девіації.

Поведінка – це соціальний акт людини, вольовий прояв особистості. Якщо розглядати соціальні відхилення (девіації) в історичному аспекті, то варто зазначити, що вони мають такі особливості: мінливість і відносність, тобто з плином часу соціальні стандарти видозмінюються, моральні норми, настанови, звичаї та традиції також втрачають актуальність і те, що неприйнятно було тоді, зараз вважається нормою.

Необхідно звернути увагу, що девіантна поведінка – це завжди про щось ненормальне, що намагається похитнути установлені та нині діючі соціальні норми. Девіантність розглядається як соціально-психологічний стан особи, який свідчить про її здатність до порушення таких норм. Девіантна поведінка – це система негативних вчинків, дій людини або групи, що не відповідає соціально прийнятним

стандартам і характеризується як порушення встановлених у суспільстві моральних і правових норм.

Американський соціолог А.Коен зазначав, що девіантна поведінка йде врозріз з інституціоналізованими очікуваннями, тобто з такими, що поділяються і визнаються законними всередині соціальної системи. Отже, девіантна поведінка перебуває на межі «дозволеного законом, але неприйнятним у суспільстві» та «забороненого законом, за що передбачені встановлені санкції». Тобто девіація як поведінкове відхилення особистості цікавить психологів, педагогів, соціологів до того моменту, коли людина ще не вчиняє правопорушення, після скоєння протиправного діяння девіація досліджується кримінологією з метою виявлення характерних ознак правопорушника, методів впливу на нього задля виправлення та майбутньої соціалізації такої особи. В англійських дослідженнях чудово помітна різниця між вказаними аспектами: «delinquency» – термін вказує на поведінкове відхилення, що означає злочин, правопорушення, посягання на охоронювані державою права, свободи та інтереси; «deviant» – відхилення від норми, що не досягає рівня протиправності та не має яскраво вираженого антисоціального характеру.

Девіантна поведінка – це наслідок викривленого процесу соціалізації і перебудови ієрархії мотивів конкретної особистості, що не співпадає з межами певної нормативної системи. Девіантна поведінка є певним поведінковим розладом, що спричиняється віковими, психопатологічними та іншими властивостями особистості чи особливостями її соціалізації, як було вище зазначено. Вона проявляється в різних формах соціальної патології – пияцтві, наркоманії, проституції, суїцидальні прояви, вчинення інших негативних суспільно засуджених вчинків тощо. З особою, що має девіації, поліцейському важко побудувати контактний зв'язок, спілкування взагалі та вплинути на неї. Взагалі, спочатку за можливості, варто «психологічно продіагностувати» особу – це її фізичні особливості, зовнішній вигляд, мовленнєва діяльність, наявність жаргону, жестикуляція тощо. Необхідно застосовувати певні психологічні методи задля досягнення поставленої мети. Важливим методом є бесіда з застосуванням гнучкої тактики побудови діалогу в межах заданої теми, можливе вдавання «за свою людину», невимушеності, доброзичливості тощо. У випадку, коли це не спрацьовує та виникає нагальна необхідність припинити протиправне діяння, поліцейський, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», має право вжити поліцейські заходи примусу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусишин Р.М. Сучасний стан профілактики девіантної поведінки підлітків. Юридичний науковий електронний журнал. №1. 2019. С. 197-200.
2. Кісіль З.Р., Кісіль Р-В.В. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини. Соціально-правові студії. 2018. Вип. 1. С. 56-65.
3. Козубовський Р.В. Девіантна поведінка неповнолітніх як соціально-педагогічна проблема. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 31. 2013. С. 74-76.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://police.dn.ua/> (дата звернення: 25.03.2020).

ЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ

Троян Д. Г.

НК – Майстренко С. В., канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Нині в українському суспільстві доволі дискусійним є питання щодо застосування смертної кари в Україні як одного з видів найсуворішого покарання у кримінальних справах, етичних та правових аспектів його застосування.

Актуальність дослідження такої тематики обумовлена ще й статистикою останніх років щодо стрімкого зростання кількості тяжких злочинів на території України. Для запобігання цьому суспільно небезпечному явищу ініціюється необхідність переходу до застосування більш дієвих та суворих покарань до осіб, що вчиняють тяжкі злочини діяння. Хоча саме така постановка питання викликає великий суспільний резонанс, є широко обговорюваною серед науковців та практиків в сфері правоохоронної діяльності.

Смертна кара – це позбавлення життя особи, яке здійснюється в межах легітимних повноважень держави. Іншими словами це поняття також можна визначити, як вбивство особи за вироком суду. Це – найвища, найсуворіша міра покарання [5].

Нині більшість держав світу ідуть шляхом лібералізації у питанні застосування смертної кари, передбачаючи за найтяжчі злочини максимальне покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Зараз у світі налічується 129 країн, які скасували смертну кару і всього 68 країн, які застосовують даний вид покарання. Україна долучилася до цієї заборони смертної кари. 29 грудня 1999 року Конституційний Суд України визнав, що смертна кара суперечить Конституції України, а у 2000 році Верховною Радою України було внесено зміни до Кримінального кодексу України внаслідок чого остаточно вилучено поняття «Смертної кари» зі списку кримінальних покарань України [3].

Проте слід констатувати, що суспільство ніколи однозначно не ставилося до смертної кари. Там, де вона є, обговорюється її скасування, а там, де вона відмінена, – ведеться активна діяльність щодо її відновлення. І такі парадокси існують в багатьох країнах, що підтверджує актуальність проблеми і нагальну необхідність вироблення суспільного консенсусу.

Отже, питання застосування смертної кари в умовах демократизації та гуманізації не втратило своєї актуальності, передбачаючи потребу здійснення надалі аналізу співвідношення всіх позитивних та негативних аспектів такого виду покарання:

Аргументами, що наводяться за застосування смертної кари:

- отримання засобу попередження особливо жорстоких злочинів та захисту суспільства від злочинців із справедливою відплатою за скоєне насильство: страта злочинця стовідсотково гарантує життя його потенційним жертвам у випадку подальшого потрапляння на вбивці на свободу;

- захист суспільства від небезпечних злочинців: смертна кара раз і назавжди позбавляє суспільство від таких людей;

- економія бюджету держави та перерозподіл коштів, які можуть бути направлені в інші сфери, галузі та напрямки [1, 62-69]; утримання в'язнів держава, зокрема платники податків змушені фінансувати перебування та обслуговування вбивць та маніяків, які і без того завдали значних фінансових та психологічних втрат для населення. Фактично суспільство має утримувати довічних в'язнів, які

знехтували тим самим суспільством. Вартість утримання коштує одного в'язня на місяць складає близько 14 тис. грн. [1];

- релігійні заклики щодо справедливих діянь, які зафіксовані у релігійних текстах, зокрема, заповіді законослухняності: «Кожен, хто вчиняє гріх, вчиняє і беззаконня», «Беззаконники всі будуть знищені»;

- довічне ув'язнення може бути замінено на іншу міру покарання: У Кримінально-виконавчому кодексі України передбачено, що засуджені до довічного позбавлення волі має можливість після фактичного відбуття не менше 20 років покарання подати клопотання до Президента України про помилування. Це свідчить про те, що злочинці не відбудуть повної міри покарання, що могла б зрівнятись з позбавленням життя;

- смертна кара більш гуманна, ніж довічне ув'язнення: довічне ув'язнення без права амністії теж є «смертним вироком», але тільки розтягнутим у часі.

Серед аргументів, що наводяться проти застосування смертної кари є такі:

- поява перешкод та неможливість для вступу України в ЄС, питання про перебування в Раді Європи [2, 533-534];

- руйнування припису про те, що кожен має право на життя, адже неможливо знищувати те, що потенційно захищаєш. Людське життя – найвища цінність, яку ніхто не може відбирати. Страта злочинця – це теж вбивство. за церковними канонами вбивство – це гріх. А смертна кара є порушенням однієї із заповідей Божих;

- перешкода до можливості реабілітації, тобто переосмислення злочинцями вчиненого злочину, що не надає шансу для каяття. Альтернативою може бути довічне ув'язнення. Особа, яка довічно засуджена, проводитиме своє подальше життя в камері-одиначці та матиме вдосталь часу, щоб обдумати свій вчинок, і усвідомити свою провину;

- можливість помилка щодо визнання невинної особи злочинцем та притягнення її до відповідальності шляхом присудження смертної кари. Що може призвести до страти невинної особи. Прикладом фатальних помилок, що мали місце в Україні, є справа найжорстокішого серійного вбивці Ткача С. Ф., який гвалтував та вбивав молодих жінок віком від 9 до 17 років. 2008 його засудили до довічного ув'язнення за 37 доведених вбивств. На жаль, убивцю не могли впіймати 22 роки. За цей час за ґрати потрапили дев'ятеро невинних осіб, двоє з яких померли у в'язниці [4].

Підводячи підсумок, слід констатувати, що питання смертної кари й надалі буде дискусійним та, на жаль, актуальним доти, доки в суспільстві будуть вчинятися особливо тяжкі злочини. І саме держава повинна захищати і гарантувати права і свободи громадян, здійснюючи ефективні, дієві, широкомасштабні заходи протидії злочинності в усіх її негативних проявах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпенко М. І., Бандурович А. В. Смертна кара: бути чи не бути? Юридична наука. 2013. № 5. С. 62-69.

2. Музика А. А., Пуйко В. М. Смертна кара. Юридична енциклопедія, том 5. Київ, 2004. С. 533-534.

3. Перетяка Д. Смертна кара «за» і «проти». Ліга. Блоги. URL: <https://blog.liga.net/user/dpetyaka/article/29918> (датазвернення: 30.03.2020).

4. Поголівський мяньак. URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/umer-pologovskiy-manyak-odin-iz-samyh-zhestokih-seriynyh-ubiyц-ukrainy-124-5855.html> (дата звернення 30.03.2020).

5. Савченко С.О. Смертна кара: за чи проти? Університетські кримінально-правові та кримінологічні читання. Харків, 2017. С. 120-122.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОБСТАВИНИ ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

*Чижикова С. Е., Рімаві Д. С.,
НК – Брайченко С. М., канд. юрид. наук, доцент
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Інститут кримінальної відповідальності в будь-якій державі сприймається, як найсуворіша форма переслідування особи за здійснення протиправних та суспільно небезпечних діянь. В порівнянні з альтернативними видами відповідальності, сутність кримінальної зводиться до найбільш суттєвого обмеження прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Відповідно до законодавства України, до кримінальній відповідальності та покарання притягується лише особа, яка винна у вчиненні злочину, яка умисно або через необережність вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння. Проте, вітчизняне кримінальне право здійснило досить широкий крок в бік гуманізації відповідальності. Як свідчить багаторічна судова практика, жодна людина не застрахована від вчинення кримінального правопорушення, а розвиток кримінального законодавства розширює чисельність діянь, які стають злочинними. Тобто, перманентна криміналізація законодавства сприяє підвищенню ризику збільшення осіб, причетних до злочину. З огляду на це, законодавець дає можливість для розширення діапазону протиправної поведінки та розширює коло обставин, у яких може опинитись особа, яка змушена переступити норми Кримінального кодексу.

Кримінальним законодавством України передбачена низка заходів кримінально-правового характеру, які за своїм змістом можуть бути каральними і некаральними, але примусовими чи заохочувальними або такими, що засновані на гуманістичних засадах і недоцільності здійснення кримінального провадження. Передусім треба вказати, що застосування цих заходів являє собою діяльність уповноважених органів чи осіб (суду, слідчого або прокурора) щодо прийняття й закріплення у відповідному процесуальному документі остаточного рішення про призначення, заміну, пом'якшення, продовження, припинення чи визначення регламентованих законом юридичних наслідків вчиненого злочинного чи зовні схожого на нього діяння або суспільно небезпечного діяння, передбачені Кримінальним кодексом України.

Мета цієї статті полягає у виокремленні цілісної групи регламентованих законом обставин, що виключають застосування кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру, і формуванні власних узагальнюючих висновків.

Обставини, що виключають кримінальну відповідальність та вжиття інших заходів кримінально-правового характеру, – це передбачені Кримінального кодексу України випадки, в яких унеможливується або не допускається застосування кримінальної відповідальності і вжиття окремих каральних і некаральних заходів кримінально-правового характеру.

По-перше, що особа, яка перебуває у стані неосудності, не підлягає кримінальній відповідальності, оскільки вона не є суб'єктом злочину [1, ст.18, ч. 1].

По-друге, виключення кримінальної відповідальності зумовлене також добровільною відмовою особи від вчинення кримінального правопорушення на стадіях попередньої злочинної діяльності [1, ст. 17, ч. 1]. Варто звернути увагу й на те, що готування до злочину або замах на злочин як види незакінченого злочину визнаються такими лише за умови, що злочин не було доведено до кінця з причин,

які не залежали від волі винного [1, ст. 45, 46, 48, 49, ч. 5, ст. 1102, ч. 2, ст. 111, ч. 2, ст. 114, ч. 3, ст. 175, ч. 4, ст. 212, ч. 4, ст. 21, ч. 6, ст. 258, ч. 6, ст. 260, ч. 3, ст. 263.]. У випадку з добровільною відмовою можемо вести мову про те, що злочин не доводиться до кінця не з причин, які не залежали від волі винного, а, навпаки, з власної волі особи.

Отже, у разі добровільної відмови кримінальна відповідальність виключається саме через відсутність у діях особи складу незакінченого злочину як такого – складу готування до злочину або складу замаху на злочин.

По-третє, не допускається застосування кримінальної відповідальності внаслідок безумовного звільнення особи від кримінальної відповідальності [3].

По-четверте, кримінальна відповідальність (у деяких випадках) виключається окремими приписами Конституції України. Так, згідно з частиною 1, статті 61, ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом (частина 1, стаття 63 Конституції України).

По-п'яте, кримінальна відповідальність виключається у зв'язку з наявністю дипломатичного імунітету (частина 4 статті 6 Кримінальний одекс України). Окремі науковці стверджують, що частина 4 статті 6 Кримінального кодексу України належить до інших видів звільнення від кримінальної відповідальності, з чим, на наше переконання, погодитися не можна. Згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством України звільнення від кримінальної відповідальності може бути здійснено лише судом. Це свідчить про те, що суд у змозі застосувати звільнення лише після проведеного відповідного досудового розслідування, у межах якого особі у встановленому законом порядку повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, процесуально звільнити особу від кримінальної відповідальності у зв'язку з дипломатичним імунітетом вкрай складно. Тому у цьому випадку можна вести мову лише про виключення особи з-під юрисдикції вітчизняної кримінальної юстиції. Це означає, що не застосовується не тільки кримінальна відповідальність, а й інші заходи кримінально-правового характеру, у тому числі і звільнення від кримінальної відповідальності. Що стосується обставин, які виключають можливість застосування окремих заходів кримінально-правового характеру, то зазначимо, що вони репрезентовані передусім обставинами, що виключають можливість застосування каральних заходів кримінально-правового характеру – покарань [4].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що чинний Кримінальний кодекс України містить положення, враховуючи зміст яких можна виокремити низку обставин, що виключають застосування кримінальної відповідальності та окремих заходів кримінально-правового характеру. Такими вважаються: 1) перебування особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, у стані неосудності (частина 2 стаття 19 Кримінального кодексу України); 2) вчинення діяння, зовні схожого на кримінальне правопорушення (стаття 36–43, частина 1 стаття 433); 3) наявність добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення на стадіях попередньої злочинної діяльності (стаття 17, частина 1, стаття 31 Кримінального Кодексу України); 4) безумовне звільнення від кримінальної відповідальності (стаття 45, 46, 48, 49 Кримінального кодексу України).

До обставин, що виключають можливість застосування окремих заходів кримінально-правового характеру, належать ті, за наявності яких унеможливується застосування: 1) різних видів покарань (частини 1 статті 99, частини 3 статті 56, частини 2 статті 57, статті 58, частини 1 статті 98, частини 3

статті 60, частини 3 статті 61, частини 2 статті 64 Кримінального кодексу України); 2) звільнення особи від кримінальної відповідальності за нормами, передбаченими розділом IX Загальної частини Кримінального кодексу України (стаття 45, 46, 47, 48, частина 5 статті 49); 3) заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб (статті 963–969 Кримінального кодексу України). На підставі приписів частини 1 статті 97 і частини 1 статті 105 Кримінального кодексу України виключається кримінальна відповідальність і можливість застосування звільнення від кримінальної відповідальності й покарання у випадку вчинення суспільно небезпечного діяння особою, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник/В. І. Борисов, с. 205
3. Кримінальне право України. (Загальна частина): Підручник / Кол. авторів Бабенко А.М., Вапсва Ю.А., Гришук В.К. та ін.; за заг. ред. О.М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – С. 55.
4. Пономаренко Ю. А. Поняття кримінальної відповідальності // Проблеми законності: Академіч. зб. наук. праць. Вип. 102 / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2009. – 140 – 143 с.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ ЯК СКЛАДОВА ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ

Шпортюк О. М.

Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів

За звітними даними Державної установи «Центр пробації» станом на 01.03.2019 р на обліку уповноважених органів з питань пробації знаходилось 1004 неповнолітніх порушників закону; 34 з них – засуджені до громадських робіт; 970 – звільнені від відбування покарання з випробуванням [1]. До неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом в органах пробації та секторах ювенальної пробації застосовуються пробаційні заходи в тому числі соціально-виховного впливу з урахуванням вікових та психологічних особливостей даної категорії правопорушників. Крім цього, в рамках досудової пробації, з метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання представник уповноваженого органу з питань пробації за ухвалою суду складає досудову доповідь. Досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Відповідно до ст.314-1 Кримінального процесуального кодексу України досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину.

Однією з підстав застосування судом тих чи інших видів кримінальних покарань, звільнення від покарання у виді позбавлення волі, а також застосування відповідних пробаційних заходів слугує кримінологічна характеристика особистості неповнолітнього злочинця. Особливу роль у вивченні особистості неповнолітнього

займає дослідження процесу її формування та впливу на нього суспільного навколишнього середовища.

Кримінологія традиційно розглядає особистість злочинця виходячи з декількох характеристик: кримінально-правової; соціально-типологічної; соціально-рольової і морально-психологічної. Можна сказати, що дані характеристики не є чітко відокремленими, так як вони утворюють єдине соціально-біологічний зміст людини. *Кримінально-правова характеристика* неповнолітнього злочинця це дані не лише про склад скоєного злочину, але й спрямованість і мотивацію злочинної поведінки, одноосібний або груповий характер злочинної діяльності, форму співучасті (виконавець, організатор, підбурювач, пособник), інтенсивність кримінальної діяльності, наявність попередніх судимостей тощо. Така характеристика дає уявлення про особу злочинця з кримінально-правових позицій. *Соціально-типологічна характеристика особистості* включає в себе стать, вікові ознаки, освіту, сімейний стан, рід занять місце проживання. Дані про статевий склад злочинців дозволяють визначити – чи переважає більшість неповнолітніх чоловіків над жінками. Вікова характеристика злочинців дозволяє судити про те, наскільки явно проявляється криміногенна активність в цій віковій групі. Ще однією характеристикою, що входить в соціально-типологічний блок, є освітній рівень. Аналізуючи даний критерій можна зазначити, що неповнолітні злочинці характеризуються дуже низьким освітнім рівнем, що багато в чому визначає характер скоєних злочинів. Саме цей рівень визначає коло інтересів і потреб, спрямованість спілкування.

Соціально-рольова характеристика неповнолітніх. Щодо соціальної ролі Долгова А. І. вказує, що це зміст вимог, що пред'являються до особи, яка займає певну соціальну позицію [2, с. 282]. Дана характеристика розкриває аспект існування особистості неповнолітнього злочинця у соціумі, виходячи з заняття певних соціальних позицій на момент вчинення злочину. Соціальна роль чітко пов'язана із суспільною думкою, оскільки громада очікує від неповнолітнього певних вчинків та відповідної правослухняної поведінки. Як правило визначають такі особливості рольової характеристики неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом як орієнтованість на неформальні групи або певних осіб з соціально-негативною правовою направленістю, низький престиж їх соціальних ролей, неузгодженість соціальних статусів, відчуженість від трудових та навчальних колективів, відсутність соціально-позитивних життєвих планів [5]. Для всіх неповнолітніх в силу віку характерні однакові ролі, отже, більшого значення набуває якість виконання неповнолітніми, котрі скоїли злочини, своїх соціальних ролей в сім'ї, навчальному закладі, трудовому колективі, а також відношення до праці та навчання.

Наступною характеристикою особистості неповнолітнього злочинця є *морально-психологічна*. Дана характеристика висловлює ставлення злочинця до суспільства, його цінностей і засад, а також до соціально позитивних ролей, які можуть істотно вплинути на психологічно-вікові особливості неповнолітніх. Всі ці особливості впливають на мотиви поведінки (в тому числі і злочинні) неповнолітніх. Ядро морально-психологічної характеристики особистості неповнолітнього становить мотиваційна сфера. Під мотивацією розуміється сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, які спонукають до діяльності і визначають її спрямованість [1, с. 75].

Оскільки звільненню від покарання піддаються особи, які вчинили злочини різної спрямованості (корисливі, насильницькі, статеві та ін.), характеристика мотивів неповнолітніх злочинців складається з мотивів окремих видів злочинів. Основними мотивами неповнолітні називають своє особисте благополуччя, матеріальну забезпеченість. Невеликий відсоток в якості пріоритету виділяє суспільне визнання, авторитет і повагу серед однолітків. Багато серед мотивів своєї

протиправної поведінки вказують на те, що це був єдиний спосіб отримання бажаного.

Доповнюють морально-психологічну характеристику особистості інтелектуальні, емоційні і вольові властивості неповнолітніх. До інтелектуальних властивостей можна віднести: рівень розумового розвитку, обсяг знань, широта або вузькість поглядів, зміст і різноманітність інтересів і прагнень, життєвий досвід і т. д. Ця характеристика у неповнолітніх, які вчинили злочин, значно відрізняється від подібної у однолітків. Так, в більшості характеристик відмічається вузькість кругозору неповнолітніх.

Під емоційними процесами прийнято розуміти їх врівноваженість чи рухливість, а також динамічність почуттів, ступінь емоційної збудливості, характер реагування на зовнішні подразники. Серед неповнолітніх, які вчинили злочин, відзначається підвищена збудливість, схильність негативним впливам (спілкуються тільки з негативно характеризуються підлітками).

Ще однією характеристикою в морально-психологічному блоці є вольові якості особи. Ця характеристика особистості неповнолітніх включає в себе: здатність приймати і здійснювати прийняті рішення, вміння регулювати свою діяльність і спрямованість вчинків, володіння витримкою, стійкістю, твердістю, наполегливістю й іншими рисами. Всі неповнолітні в тій чи іншій мірі характеризуються педагогами слабкою волею і невмінням контролювати свої вчинки.

Отже, вищезазначені кримінологічні характеристики неповнолітнього: соціально-типологічна, соціально-рольова та морально-психологічна частково входять до складу досудової доповіді, а саме відображається у розділі «соціально-психологічна характеристика обвинуваченого», в якому міститься інформація про особистість обвинуваченого та умови його життя відповідно до факторів ризику, що впливають на поведінку неповнолітнього.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довідка про чисельність неповнолітніх осіб, які знаходяться на обліку уповноважених органів з питань пробації. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=153 (дата звернення 19.03.2020).
2. Долгова А. И. Криминология: учебник для юридических вузов. Москва: НормаЮ 2012. 267 с.
3. Малков В. Д. Криминология: ученик. Москва: Юринформ, 2006. 289 с.
4. Богомолова С. Н. О внутриличностных детерминантах криминальной агрессии. Насилие, агрессия, жестокость. Криминологическое исследование: сб. научных трудов. Москва: ВНИИ проблем укрепления законности и правопорядка, 2009. 328 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст.88.
6. Про затвердження Порядку складення досудової доповіді: наказ Міністерства юстиції України від 27.01.2017 р. №200/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17> (дата звернення 19.03.2020).

Секція 9. Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Авраменко О. Ю.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Згідно зі ст. 177 КПК України метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: переховуватися від органів досудового розслідування та суду; знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується. Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті [1].

На практиці слідчі у клопотаннях про обрання запобіжного заходу використовують шаблонні формулювання, не підтвержені матеріалами справи, обмежуються зачитуванням фабули злочину, описують тяжкість вчиненого злочину, тяжкість покарання за вчинений злочин, загальні дані про особу, відсутність постійного місця роботи, стабільного прибутку, резонансність злочину.

Відповідно до рішення ЄСПЛ у справі «Клішин проти України», наявність кожного ризику повинна носити не абстрактний, а конкретний характер та доводитися відповідними доказами [2].

Стосовно запобігання спробам переховуватися від органів досудового розслідування та суду – органами досудового розслідування не встановлюються та не доводяться обставини того, що підозрюваний буде переховуватись від органів досудового розслідування та суду, адже для встановлення даних фактів необхідно перевіряти наявність у підозрюваного родичів, які проживають за кордоном, фактів поведінки, що свідчать про можливий намір втечі – терміновий продаж майна, одержання документів для виїзду за кордон тощо.

Варто звернути увагу на позицію Європейського суду з прав людини щодо ймовірності втечі підозрюваного, обвинуваченого та його переховування від правоохоронних органів. У рішеннях даного органу, зокрема у справах «Летельє проти Франції», «Томазі проти Франції», «Мамедова проти Росії» зазначено, що така ймовірність не може оцінюватися лише на основі покарання, що загрожує даній особі, при цьому слід враховувати й інші релевантні обставини, які ж або можуть підтвердити ймовірність втечі або ж зробити її незначною.

Відповідно до ч. 1 ст. 194 КПК України, під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про: наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, і на які вказує слідчий, прокурор; недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні [1].

Аналізом практики Європейського суду з прав людини встановлено, що суд визнав, що абстрактна можливість перешкоджання кримінальному провадженню є недостатньою для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Зокрема, доказами на обґрунтування ризику можуть бути:

- фактичне переховування від органів досудового розслідування та/або суду;
- показання свідків про намір особи переховуватись, придбання квитків, зміна місця проживання підтверджені документально, відомості про відсутність постійного місця проживання, тощо;
- фактичні знищення, ховання або спотворення будь-якої з речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- показання свідків, про намір підозрюваного вчинити дії особи, спрямовані на знищення, схов або спотворення важливих для слідства речей чи документів, спроба підозрюваної особи вчинити дії направлені на знищення доказів – підтверджені документально;
- незаконний вплив на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні – підтверджені документально;
- документами, довідками про те, що особа вже притягалась до кримінальної відповідальності, була засуджена, має не зняту чи не погашену судимість, схильна до протиправної поведінки, притягалась до адміністративної відповідальності, інформація про те, що не будучи раніше судимою, особа вчинила декілька злочинів, інформація про зловживання наркотичними засобами чи алкоголем [3].

Тримання під вартою є винятковим видом запобіжного заходу та застосовується лише у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе відвернути ризики, зазначені у ст. 177 КПК України.

Тому вважаємо, що при кожному конкретному розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою необхідно ретельно встановлювати та перевіряти передбачені ст. 177 КПК України ризики для об'єктивного та неупередженого розгляду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. №4651-17. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/465117/>
2. Рішення ЄСПЛ від 23.02.2012 у справі «Клішин проти України». Заява № 30671/04. URL: <https://minjust.gov.ua/m/stisli-vikladi-rishen-za-alfavitom>.
3. Електронний ресурс. URL: <https://blog.liga.net/user/amazalov/article/30836>.

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПІД ЧАС ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Босак І. А., Туровська А. С.,

НК – Полуніна Л. В.

Університет Державної фіскальної служби України, м. Ірпінь

Належна організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у кримінальному провадженні потребує постійного вдосконалення і вважається одним із напрямів підвищення ефективності виконання завдань щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників такого провадження, швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений.

Швидке й повне розслідування злочинів під час початкового етапу не можливе без чіткого узгодження та спільних дій слідчих з працівниками оперативних підрозділів, а також іншими учасниками цього процесу (іншими правоохоронними органами, різними спеціалістами, контрольно-ревізійними органами, засобами масової інформації тощо).

На сьогоднішній день, у зв'язку з великою кількістю кримінальних правопорушень, для неупередженого і кваліфікованого їх розслідування слідчий чи не щодня повинен взаємодіяти з оперативними працівниками при розкритті та розслідуванні цих правопорушень.

На жаль, у чинному законодавстві не наведено конкретне визначення поняття «взаємодія» слідчого з оперативними підрозділами, тому ми можемо тільки спиратися на думки вітчизняних та зарубіжних вчених.

Так, В. Л. Ортинський взаємодію слідчих органів з оперативними підрозділами розглядає як визначальний фактор правильного визначення спрямування викриття та розслідування економічних злочинів, більш швидкого і повного виявлення всіх обставин, що належать до предмета доказування у справі, визначення джерел отримання доказової інформації і є одним із ефективних засобів вирішення завдань кримінального судочинства [1, с. 144–151].

С. В. Бородін переконаний, що для того, щоб слідчому знайти потрібний варіант взаємодії, необхідно: своєчасно визначити форму організаційно-управлінської структури взаємодії, оптимальної для конкретної слідчої ситуації; поставити чіткі та конкретні завдання перед всіма суб'єктами; правильно розподілити обов'язки у відповідності з компетенціями і функціями; узгодити планування, яке повинно визначати характер спільних і узгоджених дій, їх послідовність, зв'язок і строк проведення; організувати обмін інформацією [2, с. 135–139].

Але все ж таки основою взаємодії слідчого із оперативними підрозділами є норми кримінального процесуального закону, ці норми визначають спільні для них завдання. Головним завданням взаємодії органів досудового розслідування із співробітниками інших підрозділів виступають попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Основними принципами взаємодії слідчого з оперативними підрозділами являються:

1. Відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється.

2. Активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень.

3. Дотримання загальних засад кримінального провадження.

4. Забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [3].

Також, базуючись на нормах чинного законодавства, можна виокремити такі форми взаємодії слідчого та працівників оперативних підрозділів, як:

1. Взаємодія при надходженні до органів поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них.

2. Створення слідчо-оперативних груп для розслідування кримінальних правопорушень.

3. Виконання працівниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

4. Взаємодія при зупиненні досудового розслідування.

5. Взаємодія при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування [4, с.100].

Загалом, взаємодія слідчого із співробітниками інших підрозділів під час досудового розслідування – це взаємоузгоджена, спільна, цілеспрямована, кваліфікована діяльність, основана на законах і відомчих нормативних актах, організована на належному рівні, яка спрямована на виконання завдань кримінального судочинства.

Керівна та організуюча роль у цій взаємодії належить слідчому, оскільки саме на орган досудового розслідування покладається обов'язок вживати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. Початок взаємодії, як правило, ініціює слідчий, але може виходити і від співробітників інших підрозділів. Враховуючи характер і ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, взаємодія може бути епізодичною і тривалою [5].

Отже, взаємодія слідчого із оперативними підрозділами під час початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень має доволі різноманітний та широкий характер, тому налагодження спільної, узгодженої, цілеспрямованої та кваліфікованої діяльності під час здійснення досудового розслідування є запорукою успішного виконання завдань кримінального провадження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ортинський В.Л. Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування під час виявлення та розслідування економічних злочинів. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 21. С. 144 –151.

2. Бородин В.С. Роль ситуационных факторов в организации взаимодействия следователя и оперативных работников. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. 2013. № 1. Том 26 (65). С. 135 – 139.

3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: наказ МВС України від 14.08.2012 року № 700. URL: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organivdosudovo-gorozsliduvannj-doc119907.html>.

4. Хитра А. Я. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: курс лекцій. *Державний університет внутрішніх справ*. Київ, 2009. 100с.

5. Юрченко В. В. Окремі аспекти взаємодії слідчих з оперативними підрозділами під час досудового розслідування. URL: <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d130711.html>.

АЛГОРИТМИ ПРОВЕДЕННЯ ВИБУХОВО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПО РЕШТКАМ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ (БОЄПРИПАСІВ) ПІСЛЯ ЇХ ПІДРИВУ НА МІСЦІ ВІЯВЛЕННЯ ТА/АБО ВИЛУЧЕННЯ

Бруньов О. О.,

Словінський В. К., канд. техн. наук

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Основною особливістю проведення вибухово-технічних експертиз по залишках об'єктів, що відносились до надзвичайно небезпечної категорії та були знищені інспекторами вибухотехнічних відділів ГУНП областей, є те, що до розподілу вибухотехнічних підрозділів на два «табори» (вибухотехнічні відділи ГУНП областей, одним із завдань яких є проведення спеціальних вибухотехнічних робіт по знешкодженню та знищенню вибухонебезпечних об'єктів, і підрозділів вибухотехнічних та пожежотехнічних досліджень Експертної служби), ми мали змогу проводити попереднє дослідження даних об'єктів на місці виявлення до їх знищення, а не по зображеннях, або в ідеальному випадку завдяки детальному опису масогабаритних та інших характеристик в протоколі огляду місця події. Тобто ефективне виконання даної категорії вибухово-технічних експертиз не в повній мірі залежить від судових експертів-вибухотехніків.

Це обумовило необхідність узагальнення теорії та практики, проведення науково-дослідної роботи. Мета – розробити найбільш оптимальні алгоритми дій судового експерта, при проведенні вибухово-технічних експертиз по решткам вибухових пристроїв (боєприпасів) після їх підриву на місці виявлення та/або вилучення.

Робота проводиться на основі узагальнення досвіду проведення вибухово-технічних експертиз із встановлення належності уламків вибухо – небезпечних предметів (ВНП) одному цілому та аналізу літературних джерел, присвячених питанням теорії криміналістичної ідентифікації, призначення та проведення досліджень.

Ми розглядаємо та пропонуємо алгоритм проведення вибухово-технічних експертиз по решткам вибухових пристроїв (боєприпасів) після їх підриву на місці виявлення та/або вилучення

Основними завданнями експертизи вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху є:

визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) та визначення класифікаційної категорії пристрою;

визначення (опис) конструкції пристрою та способу його виготовлення;

встановлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання, тощо);

встановлення наявності в обставинах справи даних, що стосуються особи, яка виготовила саморобний вибуховий пристрій і привела його в дію.

На вирішення поставлених питань судової експертизи експертом проводиться порівняння виявлених вибухонебезпечних предметів до знищення та об'єктів дослідження, які вилучені після їх знищення. Також проводилось ілюстративне порівняння виявлених вибухонебезпечних предметів до знищення зі зразками, представленими в спеціальній літературі або в інформаційно-довідковій колекції.

Якщо документом (постановою, ухвалою) про призначення експертизи її призначено як судову вибухотехнічну (тільки за експертною спеціальністю 5.2), а вона буде виконуватись як комплексна (5.1 та 5.2), керівництвом Експертного підрозділу необхідно її визначити як комплексну та у вступній частині експертизи

добавити абзац наступного змісту: «Виходячи з обставин справи, наданих об'єктів дослідження та поставлених питань дана експертиза визначена як комплексна».

В ході дослідження чітко відокремлювати розділи дослідження за експертними спеціальностями 5.1 та 5.2.

В описовій частині по можливості відразу провести групофікацію наданих на дослідження об'єктів за родовими, груповими та індивідуальними ознаками. У ході проведення групофікації приділити увагу матеріалу виготовлення об'єктів, їхній формі, розмірам, кольору, технологічним ознакам (різьба, насічки), магнітним властивостям та інше.

Дослідження за експертною спеціальністю 5.1 доцільно проводити відразу після опису об'єктів дослідження, щоб підійти до технічного дослідження з певними результатами і баченням своїх подальших дій.

В технічному дослідженні починаємо збирати доказову базу з наданих на експертизу:

- протоколу огляду місця події – отримуємо дані про масо-габаритні характеристики та конструктивні особливості, що конкретно можуть підтверджувати, що це характеристики ідентифікованого об'єкта;

- носіїв цифрової інформації з фото- та відеоматеріалами знищення вибухонебезпечних предметів шляхом їх перегляду і обов'язкового розміщення у висновку експерта найбільш інформативних зображень вилучених вибухонебезпечних предметів до та після їх знищення;

- акта знищення вибухонебезпечних речових доказів та довідки про категорію вибухонебезпечності виявлених вибухових матеріалів на вибухонебезпечний об'єкт до знищення;

- акта перевірки об'єкта на наявність вибухових пристроїв, вибухових речовин або конструктивно схожих на них предметів (основна інформація може дублюватися, але додатково може бути вказано коли, де, при яких обставинах і в кого було вилучено вибухонебезпечний об'єкт).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Прохоров-Лукін Г.В., Пащенко В.І., Биков В.І. та ін. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху. – Київ: ТОВ «Еліт Прінт», 2011. – 216 с.: іл., (реєстраційний код 0.1.12 Реєстру методик проведення судових експертиз).

2. Прохоров-Лукін Г.В., Турта Ю.П.. Огляд місця вибуху, підготовка та призначення судових вибухотехнічних експертиз. Криміналістика та судова експертиза: Міжвідомчий збірник. Вип. 49 – К.: МЮ України. – 2000.

РОЗПОВСЮДЖЕНІ ПРИЧИНИ ЗЛОМУ САЙТІВ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ ТА ОСОБИСТИХ СТОРІНОК У МЕРЕЖІ INTERNET

Вергун Л. О.,

Агентство WellDigital,

Гарига М. М.

Чернігівський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Злом сайтів – один з найпоширеніших видів кіберзлочинів. Причина проста: у цій сфері існує величезна кількість вразливостей і експлоїтів для них. Найчастіше метою злому є розміщення на мережевому ресурсі шкідливого коду, за допомогою

якого можна буде заразити комп'ютери відвідувачів. Злом сайту часто проводять з метою крадіжки конфіденційних даних, наприклад бази даних. Нерідко замовний злом націлений на вивід веб-сайту з ладу, фактичне знищення його вмісту. Атакувати сайти можуть як спрямовано, коли атакований сайт з певних причин цікавий зловмисникові, так і масово, коли зловмисник намагається поексплуатувати якусь вразливість, яка стала йому відомою в певній CMS.

Основними методами злому веб-сайтів є:

SQL-ін'єкція – вставка SQL-запиту у текст, що відправляється через інтерактивні форми. Таким способом можна отримати несанкціонований доступ до бази даних сайту.

Міжсайтове виконання сценаріїв (XSS) – запуск спеціалізованого скрипту на сайті чи окремі сторінці для його подальшої взаємодії з веб-сервером зловмисника та подальшого отримання конфіденційних даних користувачів.

Вразливості в ядрі сайту або системі управління контентом (CMS). Знаючи версію програмного забезпечення сайту, зловмисник може знайти уразливості для нього і експлойти до цих вразливостей.

Фішинг. За допомогою фішингу зловмисник може дізнатися пароль від панелі адміністрування або FTP-сервера.

Загальний (shared) хостинг. Якщо на такому хостингу неправильно налаштовані права доступу, то є можливість зламати сайт через вразливих «сусідів».

Після вдалого злому перед зловмисником відкриваються великі можливості: вкрасти базу, кошти і ресурси, почати заражати комп'ютери відвідувачів шкідливими програмами, розміщувати несанкціоновану рекламу на зламаному сайті, продати доступ до панелі управління, влаштувати фішинг-розсилку і т.п. Далі розглянемо методи злому детально [1].

Про SQL ін'єкції можна не говорити, так як це вразливість застаріла. Сьогодні зустрічається досить рідко, особливо з появою підготовлених запитів і різних фреймворків, які теж стають дуже популярними, але чомусь не всі знають що це таке. Особливо ті програмісти, хто пише тільки на фреймворках. SQL ін'єкція – це коли через user input прописують шматок SQL шкідливого запиту і веб-сайт цей input ніяк не фільтрує. Таким чином зловмисник може просто стерти всю вашу базу даних за допомогою цієї уразливості або злити йому потрібні дані. І перше що рекомендується робити для захисту, це серйозно фільтрувати user input або використовувати підготовлені запити. Тобто принцип підготовленого запиту полягає в тому, що створюється незмінний запит в якому просто вставляються значення при виконанні.

Cross-Site Scripting – даний вид атаки працює приблизно так само як і SQL ін'єкції, але його метою є не база даних, але відвідувачі і користувачі веб-сайту. Всі також через якийсь input на сайті, зловмисники намагаються пробити як правило шматок javascript коду. Зазвичай таким чином зливають куки після чого можуть авторизуватися на сайті без паролю і логіна. Особливо небезпечною ця вразливість буває для сайтів комерційних проєктів. Так як отримавши доступ до аккаунту зловмисники зможуть робити все що захочуть. Особливо буде погано, якщо вони отримають доступ до аккаунту адміністратора з повним доступом.

Cross-Site Request Forgery Форма злому коли абсолютно інший сайт людина підробляє форму, наприклад пост запиту на сайт жертви і змушує кожного відвідувача перейти за цією формою і часто за допомогою методу clickjacking, тому жертва нічого за фактом взагалі не натискає. Підробляється http запит і на сайті жертви відбувається шкідливий вплив. Наприклад, можна відправити вашому другу листа в Telegram, а ви цього можете навіть не бачити [2].

Cookie Faking Тут все просто і сесії і кукіси зберігаються, а це значить що їх можна запозичити з комп'ютера жертви. Той же PHP зберігає сесії у себе, а у користувача в кукіс зберігає мітку PHP ssid, який можна скачати. Але тут важливіше не сесії, а кукіси. І якщо їх можна скачати, значить їх можна підставити у свій браузер. А значить можна зайти на потрібний сайт від імені жертви. Зазвичай зливом кукисов займаються віруси, яких користувач навіть не помічає.

Man-In-The-Middle MITM це коли хакер перехоплює ваші пакети та змінює їх. Тобто ви зі свого комп'ютера пишете повідомлення, а хакер змінює цей пакет і повідомлення яке надходить змінює зміст.

Clickjacking на сайті шахрая він відкриває iFrame з юрл-адресою сайту жертви, вішає його координати миші і дає йому тотальну прозорість. Людина бачить напис натисни на мене. І сам того не розуміючи клікає на iFrame, який точно, стоїть біля нього під мишею. Ну і рухає він його за допомогою javascript.

Brute-Force – це коли зловмисник запускає скрипт перебору паролів до певної email адреси або логіну, щоб дістати доступ до аккаунту.

Zero Day – це вразливість першого дня. Це коли після релізу була допущена діра в програмному забезпеченні за допомогою якої хакер може пробити ваш захист. Взагалі до таких проблем відноситься не тільки Zero Day а й взагалі будь-які діри у старому ПО. Щоб захиститися від такої атаки, ви постійно повинні оновлювати своє програмне забезпечення [3].

Backdoor Найчастіше з цим видом стикаються програмісти під WordPress і всі інші CMS системи ну або просто користувачі цих сімесок. Вони також стикаються з BlackSeo, але це не можна назвати явною уразливістю або якою-небудь там атакою, тому про BlackSeo ми говорити не будемо. Що ж стосується бекдор, так це просто зашифровані скрипти. Які або окремими файлами, або хвостами знаходяться на вашому сервері і завдяки ним хакер отримує до вашого сервера і як правило нерідко експлуатує його як Botnet. Найчастіше бекдор зливають бази, сайти або навіть можуть видалити проекти та просити грошей за нього.

Статистика на сучасному етапі дуже не втішна. За підрахунками Університету Меріленда кожні 39 секунд відбувається хакерська атака.[6]

Також ними була проведена кількісна оцінка майже постійної швидкості хакерських атак на комп'ютери з доступом в Інтернет.

43% кібератак націлені на малий бізнес та офіційні сайти компаній, 64% компаній стикалися з атаками через Інтернет. 62% зазнали фішингові і соціальні атаки. 59% компаній стикалися з шкідливим кодом і ботнетами, а 51% – з відмовами в обслуговуванні. Масштабні DDoS-атаки збільшуються у світовій статистиці у розмірі на 500%.

Згідно щоквартальному звіту NexuSGuard, середня атака з розподіленим відмовою в обслуговуванні (DDoS) виросла до більш ніж 26 Гбіт / с, збільшившись в розмірі на 500%.

Понад 77% організацій досі не мають плану реагування на інциденти кібербезпеки За оцінками, 54% компаній говорять, що вони пережили одну або кілька атак за останні 12 місяців. Як правило, більшості компаній потрібно майже 6 місяців для виявлення витоку даних [4].

Джінні Рометті, президент і головний виконавчий директор IBM, сказала: «Кіберзлочинність – найбільша загроза для будь-якої компанії в світі». І вона була права. Протягом наступних п'яти років кіберзлочинність може стати найбільшою загрозою для кожної людини, місця і речі в світі.

Таким чином можна зробити висновок, що розуміння кібер-термінології, загроз і можливостей має вирішальне значення для кожної людини, що працює з веб-сайтам у робочому чи особистому середовищі. Слід використовувати передові

рішення в сфері кібер-навчання і освіти у всіх відділах, від рядового працівника державної служби до ІТ-департаменту, ви захистите данні своєї компанії від кіберзагроз та уникнете можливих наслідків кібератаки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тюрин, Алексей. В поисках лазеек: гид по DOM Based XSS // Хакер : Журнал. 2013., № 172., С. 80-85.
2. Seth Fogie, Jeremiah Grossman, Robert Hansen, Anton Rager, Petko D. Petkov. XSS атаки: эксплуатация и защита. XSS Attacks: Cross Site Scripting Exploits and Defense. Syngress, 2007. 464 p.
3. Stewart, James Michael. CISSP® : Certified Information Systems Security Professional Study Guide : [англ.] / James Michael Stewart, Mike Chapple, Darril Gibson. Seventh Edition., Canada : John Wiley & Sons, Inc., 2015., 1023 p.
4. Moore, Robert. Cybercrime : Investigating High Technology Computer Crime : [англ.]. 2nd ed. Boston : Anderson Publ., 2011., 318 p.
5. U.S. State and Federal Government Cybersecurity Report. – Security Scorecard Security Research Team, 2017., 23 p.

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Заєленець О. С.,
НК – Авраменко О. Л., канд. юрид. наук
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет Банківської Справи»*

Важливою вимогою до сучасної практики оперативно-розшукової діяльності все більше стає необхідність її комплексного наукового забезпечення. Поєднання міждисциплінарних зав'язків оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) та психології є доволі новим для науки оперативно-розшукової діяльності. До визначення предмета та завдань цієї дисципліни та науки існують різні точки зору, і спільним мають те, що вона вивчає психічний бік явищ та процесів, в т.ч. поведінки людей, що утворюються чи прослідковуються під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також особливості та можливості впливу на ці явища та процеси. Цю дисципліну іноді називають різними словосполученнями, серед яких «психологія ОРД», «оперативно-розшукова психологія».

Предметом вивчення оперативно-розшукової психології є об'єктивні закономірності виникнення і розвитку тих груп явищ, відносин, фактів, які визначають застосування насамперед негласних сил, засобів і методів впливу на кримінальне середовище. Для розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності останніх в теорії ОРД застосовуються готові психологічні знання або спеціальні психологічні методи вивчення відповідних типових, повторюваних і стійких ознак механізму дії злочинців і адекватного реагування суб'єктів оперативно-розшукової діяльності на їх виклики. Отже, провідну інтегративну функцію в даному випадку виконує не психологія, а оперативно-розшукова наука [1].

Остання, об'єднуючи юридичні та психологічні ознаки, визначає свій предмет як результат їх інтеграції, а з іншого боку, вона розмежує їх за родовою ознакою тієї науки, яка покликана забезпечувати психологічні знання. Тому не випадково галузі знань, що відокремлюється від юридичних наук і загальної психології, називаються: кримінальна, виправна, юридична психологія [2]. Кінцеві цілі ОРД

і юридичної психології збігаються – удосконалення правового регулювання життя суспільства на основі розкриття психічних закономірностей і впливу юридико-психологічної реальності на суспільні відносини та розробки заходів щодо їх оптимізації. Таким чином, синтез знань цих наук забезпечує їх оптимальне застосування в ОРД. Очевидно, що структурний зміст цих знань буде адекватно ОРД, якщо вони будуть визначатися саме аналогічної галуззю науки, тобто оперативно-розшукової психології.

Виходячи з цього формуються і основні завдання ОРП:

- дослідження фактичного стану суспільних відносин суб'єктів ОРД з громадянами та кримінальним середовищем для об'єктивної оцінки оперативно-розшукових залежностей в боротьбі зі злочинністю та розробки науково обґрунтованих юридико-психологічних рекомендацій щодо їх вдосконалення;

- сприяння професійно-психологічного розвитку особистості суб'єктів ОРД відповідно до здійснення ними правоохоронних функцій;

- розробка психологічно обґрунтованих рекомендацій щодо встановлення довірчих відносин з особами, залученими в оперативно-розшуковий процес, для попередження і розкриття неочевидних тяжких і особливо тяжких злочинів, вирішення проблемних і конфліктних ситуацій, що виникають при цьому.

Як бачимо, оперативно-розшукова психологія за своїми цілями і завданнями є прикладною, практично орієнтованою, як і теорія ОРД, галуззю наукового знання.

Оперативно-розшукову психологію визначають наступним чином. Оперативно-розшукова психологія – це наука, що вивчає психічні явища і процеси, що відбуваються в умовах виконання оперативно-розшукової функції захисту особистості, суспільства і держави від злочинних посягань, що досліджує їх механізми і закономірності.

Оперативно-розшукова психологія – це галузь юридичної психології, що вивчає закономірності оперативно-розшукової діяльності, механізми розвитку та прояви психічних явищ, що характеризують їх з точки зору боротьби зі злочинністю, специфічні особливості суб'єктів та об'єктів оперативно-розшукової діяльності, і засновані на знанні цих закономірностей і явищ прийоми і методи вдосконалення оперативно-розшукової діяльності.

Все різноманіття психологічних явищ і процесів, в свою чергу, можна класифікувати за різними підставами. Синілов Г.К. представляє їх у вигляді двох основних груп: індивідуально-психологічні та соціально-психологічні (соціально-групові) явища, що становлять предмет ОРП [3].

Знання основ оперативно-розшукової психології дозволяє співробітникам оперативних апаратів:

- правильно оцінювати і враховувати в конкретних ситуаціях свої особистісні психофізіологічні і соціально-психологічні якості і властивості;

- правильно орієнтуватися в психології громадян – об'єктів оперативно-розшукової діяльності;

- правильно і об'єктивно оцінювати і враховувати особистісні якості негласного апарату;

- вміло будувати взаємини в службовому колективі.

Отже, все це призвело до формулювання основних завдань психології в оперативно-розшуковій діяльності, які можна звести до трьох основних:

- 1) професійна орієнтація, професійний відбір і розстановка кадрів;

- 2) психологічна підготовка та психологічний супровід співробітників і спеціального апарату;

- 3) допомога психологів в розкритті складних кримінальних справ.

Таким чином, можна визначити оперативно-розшукову психологію як галузь юридичної психології, що вивчає факти, закономірності і механізми людської психіки у сфері оперативно-розшукових відносин та реалізації ОРД. Попередження та розкриття злочинів, оперативної розробки осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких злочинів, зараз неможлива без залучення психологічних підходів. Усе це у комплексі визначає доцільність подальшої розробки оперативно-розшукової психології та активного впровадження її теоретико-прикладних засад у сучасну практичну діяльність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кондратьев Я. Ю. Психология ОРД как окрема галузь практичної психології / Кондратьев Я. Ю., Бараненко Б. І., Пясецький П. І. (Міжнар. наук.-практ. конференція, Луганськ, 21–22 лютого 2000 р.). – Луганськ: РВВ ЛІВС, 2003. – С. 149–164.
2. Чуфаровский Ю. В. Психология оперативно-розшукової діяльності. М., 1996. С. 60-61.
3. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник /Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 832с.

ТАКТИКА ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

*Ікаєв А. Р.,
Київський центр первинної професійної підготовки «Академія поліції»
Національної академії внутрішніх справ*

Згідно ст. 304 КК України, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми, є кримінально каранним діянням.

До проблемних питань відноситься проведення слідчих (розшукових) дій із неповнолітніми, що мають особливий процесуальний статус, а спілкування слідчого з ними потребує врахування їх психологічного стану, застосування особливих тактичних прийомів.

Звернемо увагу на тактику допиту за участю неповнолітніх – слідчу (розшукову) дію, що полягає в одержанні слідчим, прокурором від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого показань про обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Згідно п. 12 ст. 3 КПК України, неповнолітньою є малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Малолітньою особою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Особливості допиту неповнолітніх розкриваються за змістом ст. ст. 224, 226, 227 та інших статей КПК України.

Як засвідчило вивчення слідчої практики, під час розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, переважно мова йде про допит неповнолітніх потерпілих (79,6 % кримінальних проваджень), свідків (20,4%).

Тактика допиту неповнолітніх пов'язана із реалізацією відповідних завдань на визначених стадіях.

У загальному вигляді послідовність стадій проведення допиту може бути визначена як: підготовка до проведення; проведення; фіксація ходу та результатів; оцінка отриманих результатів. На кожній із стадій вирішуються важливі завдання, виконується комплекс типових і спеціальних завдань, що спрямовані на ефективне проведення допиту з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Так, на стадії підготовки визначаються завдання допиту, шляхи їх досягнення, проводиться системний аналіз вихідної слідчої ситуації, оцінка наявної доказової та орієнтуючої інформації; обираються доцільні місце та час проведення слідчої (розшукової) дії, визначаються її учасники та їх завдання, з'ясовується потреба у застосуванні технічних засобів, що відображається у плані допиту.

На стадії безпосереднього проведення («робочій» стадії) здійснюється безпосередня реалізація поставлених завдань, залучаються її учасники, роз'яснюються їх права та обов'язки, створюються умови для безпосереднього контакту слідчого, прокурора із допитуваним, застосовуються тактичні прийоми, перевіряються версії, отримується нова інформація.

Фіксація ходу та результатів допиту спрямована на максимально повне та точне відображення змісту слідчої (розшукової) дії, отриманих результатів.

Оцінка отриманих результатів та встановлення їх значимості – заключна стадія допиту. Аналіз проведеної роботи та отриманих результатів необхідний як для перевірки достовірності доказової інформації, так і для вирішення питання про її використання.

Вказані положення притаманні й тактиці допиту неповнолітніх незалежно від процесуального статусу особи.

Передусім на стадії підготовки до проведення допиту необхідно точно з'ясувати вік особи. Переважно він встановлюється за документами про народження, а у разі їх відсутності — іншим шляхом, зокрема, надання інформації та відповідного документального підтвердження із органів реєстрації записів цивільного стану або навіть шляхом призначення комплексної судової медичної та психологічної експертизи.

Також на підготовчій стадії слід вжити заходів до залучення для проведення допиту обов'язкових учасників: 1) законного представника (ст. ст. 44, 59 КПК України); 2) педагога або психолога; 3) за необхідності лікаря. Крім того, під час допиту малолітніх чи неповнолітніх підозрюваних обов'язково є участь захисника (п. 1 ч. 2 ст. 52 КПК України); у разі необхідності перекладу пояснень, показань або документів – перекладача (сурдоперекладача) (ст. 68 КПК України). Законними представниками (ст.ст. 44, 59 КПК України) можуть бути: батьки, усиновлювачі, опікуни чи піклувальники, інші близькі родичі чи члени сім'ї; представники органів опіки й піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває малолітній або неповнолітній.

Виходячи із характеристики неповнолітнього допитуваного, обставин досудового розслідування, особі, що проводить допит, необхідно визначити, педагога чи психолога доцільно запросити за даних умов (хоча не виключається можливість залучення й двох фахівців). Вони повинні мати відповідну освіту й досвід роботи із даною віковою групою. За необхідності слід запросити й лікаря, що може бути пов'язано із наданням допомоги при формуванні питань, деталізації показань. На практиці зустрічаються випадки, коли до злочинної діяльності, зайняттям жебрацтвом втягується неповнолітній, який має певні психічні захворювання. Під час допиту такого учасника обов'язково слід забезпечити участь медика.

Перед допитом слідчому, прокурору доцільно поспілкуватися із вказаними учасниками допиту. Таким чином, від законного представника можна отримати додаткову інформацію щодо характеристики неповнолітнього, внести корективи до плану його допиту; порадившись із педагогом або психологом, лікарем – визначити формулювання і послідовність постановки запитань, узгодити критерії допустимості запланованих тактичних прийомів та їх комбінацій.

Обов'язково повинна бути з'ясована якомога повніша інформація про неповнолітнього, що стосується його особистісних даних, відносин у сім'ї та за

місцем навчання, зв'язків та інтересів. Відносно неповнолітнього підозрюваного та обвинуваченого такий обов'язок закріплений законодавчо (ст. 487 КПК України), однак вважаємо, що наведене положення кримінального процесуального законодавства слід застосовувати й відносно неповнолітнього свідка, потерпілого у справах про втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

На «робочій» стадії – безпосереднього проведення допиту, відбувається основний інформаційний обмін між її учасниками у формах вільної розповіді, шляхом постановки різних запитань (нагадуючих, контрольних, деталізуючих). Питання до неповнолітнього не повинні бути «навідними», мають бути побудовані із врахуванням віку, рівня розвитку неповнолітнього, його психологічного стану.

Тактичні прийоми, що застосовуються під час допиту неповнолітніх, головним чином спрямовуються на встановлення психологічного контакту.

Важливим для встановлення психологічного контакту є прояв людських відношень до співрозмовника, демонстрація доброзичливості й неупередженості, розуміння проблем, що хвилюють неповнолітнього. Не слід негативно оцінювати окремі якості неповнолітнього, вживати висловлювання, що принижують його гідність. Тому необхідно ґрунтовно вивчати особистість неповнолітнього, обставини його життя, ставлення до предмета допиту та осіб, яких можуть стосуватися його показання, відповідний психологічний стан.

ОБСТАНОВКА, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ БАНДИТИЗМУ

Ковальська М. Ю.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Сукупність умов, у яких було вчинено злочин, становить обстановку вчинення злочину або обстановку злочину. Її дослідження має важливе значення для розслідування будь-яких злочинів. Однак у кожній події злочину під час аналізу обстановки необхідно виявляти низку характерних взаємозв'язків об'єктів, явищ і процесів, що надають криміналістично значущу інформацію для вибору найбільш оптимальних прийомів і методів розслідування. Тому зміст обстановки бандитизму має охоплювати місце, час та інші умови, зокрема фізіологічні, психологічні фактори та фактори навколишнього середовища.

Обстановку як елемент криміналістичну характеристики злочинів, досліджували такі видатні вчені-криміналісти, як Р.С. Белкін, А.М. Васильєв, Є.П. Іщенко, О.Н. Колесніченко, С.П. Мітрічев, В.А. Образцов, М.Ф. Пантелєєв, А.М. Селіванов, М.П. Яблоков, В.Ю. Шепітько і багато інших.

У криміналістиці є два підходи до визначення поняття «обстановка вчинення злочину»: у вузькому значенні – це обстановка місця події (злочину), а в широкому – сукупність матеріальної обстановки місця події та обставин, умов зовнішнього середовища вчинення злочину [1, 242].

Слід зауважити, що обстановка, у якій відбувається бандитизм, дещо відрізняється від обстановки вчинення інших видів злочинної діяльності, хоча й у цій обстановці просторові, часові та поведінково-психологічні фактори відіграють істотну роль. Тому, на нашу думку до обстановки бандитизму слід включити: обстановку організації банди; обстановку участі у банді; обстановку нападу бандою на підприємства, установи, організації або окремих осіб.

Підтримуючи думку К.Ю. Бобрика, вважаємо, що визначальним в обстановці, у якій здійснюється створення банди, участь у ній, або вчинюваних нею нападах, мають

умови, які складаються в певних сферах життя населеного пункту, району, області, регіону і становлять підвищений інтерес для злочинних кіл. До числа найбільш значимих елементів обстановки, у якій здійснюється створення злочинної організації, відносяться й дані про специфіку того регіону, у якому вона буде діяти [2, 8].

Поряд з обстановком бандитизму, виділяють його місце та час вчинення. Місце та час вчинення злочину є складовими обстановки, її обов'язковими елементами, оскільки злочинна діяльність особи неможлива поза простором і часом. Під час цієї діяльності в певному місці та часі відбувається утворення, розвиток і зникнення матеріальних об'єктів, що безпосередньо стосуються способу вчинення злочину.

Визначення місця та часу вчинення злочину – найважливіше завдання слідчого, якому необхідно «прив'язати» виявлене діяння до встановлених обставин. Ці поняття можна розглядати в різних аспектах: як місце та час вчинення злочину загалом або реалізації окремих його етапів. На думку І.Ю. Саліхової, настання часу вчинення злочину та часу його закінчення мають різні юридичні наслідки. Зокрема, від часу вчинення залежить, за яким законом діяння будуть визнавати злочинним, а за яким – здійснювати кримінальне провадження [3, 123]. Правильне розуміння змісту цих структурних елементів має принципово важливе значення.

Місце – це реально наявний, локалізований злочинними діями простір, у якому протікає та відображається реальна діяльність суб'єкта злочину щодо виконання окремих кримінальних дій, спрямованих на організацію банди, участі у ній або у вчинюваних нею нападах на підприємства, установи, організації.

Встановлення конкретного місця вчинення злочину надає можливість цілеспрямовано здійснювати пошук, виявлення, фіксацію та вилучення матеріальних слідів злочину, визначати ті з них, що мають безпосереднє відношення до події, висувати початкові типові версії щодо механізму злочину та осіб, які його вчинили, визначити мету та напрями проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій.

Що стосується часу вчинення бандитизму, то такий на нашу думку слід класифікувати на: час організації та дії банди та безпосередній час вчинення нападу бандою.

У процесі вивчення кримінальних проваджень К.Ю. Бобриком, встановлено, що 40% злочинних організацій проіснували два роки і більше, при цьому визначаються різні чинники, що впливають на тривалість їх існування. На думку К.Ю. Бобрика, безпосередній час вчинення злочину повинен враховуватися при визначенні послідовності епізодів організованої злочинної діяльності, незалежно від тривалості кожного з них; при визначенні одночасного існування певних фактів; для урахування змін, що настали в джерелах доказової інформації; для обліку вікових та інших змін особистості злочинця [2, 8]. Ми повністю підтримуємо думку зазначеного науковця та вважаємо її адаптованою до методики розслідування бандитизму.

Отже, дослідження обстановки бандитизму має важливе значення для розробки методики його розслідування. Тому у кожній події злочину під час аналізу обстановки необхідно виявляти низку характерних взаємозв'язків об'єктів, явищ і процесів, що надають криміналістично-значущу інформацію для вибору найбільш оптимальних прийомів і методів розслідування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Динту В. А. Обстановка злочину в структурі криміналістичної характеристики злочину. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 60. С. 240 – 246.
2. Бобрик К.Ю. Методика розслідування створення злочинної організації: автореф. дис. наукового канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київ: НАВСУ. 2015. 19 с.
3. Саліхова І. Ю. Час як елемент події кримінального правопорушення. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2016. № 2 (56). С. 120 – 125.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У ПІДРОЗДІЛАХ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС

Кожевніков В. В.

Черкаський НДЕКЦ МВС України

Під час розслідування злочинів будь-якої категорії нерідко виникає необхідність у використанні спеціальних знань. У кримінально-процесуальній діяльності спеціальні знання використовуються у двох основних формах: при залученні спеціалістів у ході окремих слідчих (судових) дій та в межах проведення експертизи [1].

Уникнувши помилок при вилученні, фіксації та упакуванні слідів та речових доказів, необхідно також дотримуватись певних правил при призначенні експертиз, адже їх відсутність на цій стадії в подальшому допоможе експерту дати однозначний, повний, обґрунтований та коректний висновок, а слідчому чи суду скоротить час проведення досудового розслідування чи судового розгляду, а саме:

- питання повинні бути конкретизовані, по можливості лаконічними, базуватися на попередньо з'ясованих слідчим фактичних обставинах у кримінальному провадженні (матеріалах дослідчої перевірки) і не виходити за межі спеціальних знань експертів і фахівців;

- питання викладаються тільки в логічній послідовності. Спочатку формулюються ті з них, від яких залежить рішення інших. Перелік питань повинен бути максимально повним, для того, щоб висновок мав вичерпний характер, але не механічним переписуванням з методичних збірників повного списку питань, які можуть вирішуватися тією чи іншою експертизою;

- неприпустимим є постановка перед експертом питань, які з урахуванням сучасного стану експертної та криміналістичної науки в державі, не можуть бути вирішені.

Не менш важливим є і вимоги щодо правильного оформлення як постанови про призначення експертизи, так і самого висновку експерта відповідно до нормативних документів.

З метою надання правильних та однозначних висновків, дотримання методичних рекомендацій щодо дослідження тих чи інших об'єктів, у розпорядженні експертів є ряд процесуальних механізмів, закріплені в нормативних документах [2]. Цими документами, експертна установа чи безпосередньо судовий експерт, якому доручено виконання експертизи, має можливість оперувати виходячи із того об'єму та правильності оформлення матеріалів, що надійшли на дослідження.

1. Довідка про невідповідність.

Документ складається на стадії реєстрації документів про призначення експертизи, які надійшли до експертного підрозділу (або під час отримання матеріалів по пошті) та свідчить про факт відмови працівників документального забезпечення. Підставами складання цього документу є неповнота надання матеріалів згідно опису, відсутність чи неналежне упакування об'єкта дослідження, відсутність реквізитів, супровідних листів, інших необхідних документів.

2. Акт про невідповідність.

Документ складається на стадії попереднього дослідження, після розпакування об'єктів дослідження, порівняльного матеріалу та встановлення невідповідності переліку, зазначеному в документі про призначення експертизи.

3. Клопотання експерта.

Клопотання складаються за необхідності:

- уточнення запитань, змісту та обсягу експертного завдання;
- надання дозволу на пошкодження, знищення чи зміну стану чи властивостей

об'єкта дослідження;

- надання додаткових чи порівняльних зразків;
- надання доступу до об'єкта дослідження.

Зазначені документи за необхідності складаються на стадії попереднього дослідження, після визначення мети дослідження, проведення оцінки наданих матеріалів, формування уяви про досліджувані об'єкти та планування експертного дослідження.

4. Повідомлення про неможливість проведення експертизи.

Документ складається у разі:

- незадоволення вимог, зазначених у клопотаннях, зазначених у п. 3, якщо це унеможливує надання відповіді на жодне з поставлених запитань у термін від 30 до 45 днів;

- несплати вартості судової експертизи або експертного дослідження впродовж 30 днів з дня отримання розрахунку вартості у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Призначення ініціаторами експертиз із допущенням тих чи інших прорахунків породжують в подальшому переписку між ними та експертними підрозділами, чим збільшують термін розслідування провадження чи розгляду справи в суді, адже до виконання клопотання чи отримання відповіді про його незадоволення з тих чи інших причин, виконання експертизи призупиняється на певний термін, а також збільшують суттєве навантаження експертів додатковим документообігом.

Окремим питанням слід згадати зазначення ініціаторами в постановках чи ухвалах про призначення експертизи стосовно строків проведення експертизи наступних формулювань: «у найкоротший термін», «негайно до виконання» тощо. Хоча вказівка щодо строку проведення експертизи, як структурний елемент ухвали суду чи постанови про призначення експертизи є лише у ст. 144 ЦПК України [3], а також у ст. 28 КПК України [4] – в контексті розумних строків проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Іншими законодавчими актами (ГПК України, КАС України та КУпАП) питання строків проведення експертиз не визначається.

Ряд нормативних документів встановлюють строки проведення судової експертизи залежно від складності, яку можуть визначити лише експерт та керівник експертної установи. Крім того, в Інструкції [2] враховано завантаження експерта, і визначається коли в його провадженні перебуває одночасно більше десяти експертиз або менша кількість експертиз, якщо вони складні, то визначені строки можуть бути переглянуті або встановлені додатково з урахуванням необхідного реального (розумного) строку на їх виконання.

Підсумовуючи викладене, можливо прийти до висновку про необхідність широкого та ефективного використання спеціальних знань в межах проведення експертиз, налагодження тісної взаємодії слідчих та експертів в частині розгляду особливостей призначення та проведення експертних проваджень в підрозділах Експертної служби МВС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів. Х: 1998. – 368с.
2. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України» : наказ МВС України від 17.07.2017 №591 // Офіційний вісник України, 2017, N 73 (19.09.2017), ст. 2254.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI.

ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗАНЬ ОСОБИ ЯК НАЛЕЖНОГО ТА ДОПУСТИМОГО ДОКАЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Линник О. В., канд. юрид. наук, доцент
Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпінь*

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України концептуально змінив порядок кримінального провадження, запровадив низку нових правових інститутів та механізмів їх реалізації [1]. Зокрема, слід звернути увагу на те, що законом наданий вичерпний перелік джерел доказів, у зв'язку з чим докази, отримані з інших джерел, які не є передбаченими законом, не можуть бути визнаними доказами. Тому допустимість доказів характеризується законністю джерел відомостей, а також способів отримання та фіксації відомостей, що містяться у такому джерелі. Тільки ті відомості, які є у вказаних джерелах, допустимо використовувати у кримінальному процесі як докази [2, с. 122]. Тобто, доказ може бути легітимним засобом доказування тільки у єдності належного фактичного джерела відомостей про факти (належний носій відомостей) і належної процесуальної форми його отримання і збереження.

Виділення осіб як носіїв відомостей про факти дозволяє пред'явити до них відповідні процесуальні вимоги допустимості, відмінні від тих котрі встановлені для процесуальної форми інформації.

Згідно з першою вимогою, якщо особа (носії доказової інформації) невідома, то перевірити достовірність отриманих від неї відомостей, як правило, не можливо або досить проблематично. В діючому КПК України відсутнє положення, яке б закріплювало цю вимогу. На відміну від ч. 3 ст. 68 КПК України 1960 р., в якому діяло правило, згідно з яким, не могли бути доказами дані, повідомлені свідком, джерело яких невідоме [3]. Тобто, особи на показаннях яких ґрунтуються показання свідка повинні бути обов'язково допитані. Якщо при допиті особа відмовлялася підтвердити інформацію, то такі показання свідка не мали правового значення.

Сумнівним є також використання ст. 97 КПК України «Показання з чужих слів». Зокрема, відповідно до статті 97 КПК «показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів» [1]. Іншими словами, суд може прийняти як доказ показання свідка, який від когось щось чув. Звісно, такий свідок не може нести відповідальність за правдивість слів того, хто це сказав.

На нашу думку, з огляду на кримінальне процесуальне законодавство надання показань з чужих слів є неприпустимим, адже допустимість доказів визначається законністю джерела, умов і способів їх одержання. Якщо особа дає показання з чужих слів, то її показання є похідним доказом. Теорія права вимагає, що якщо показання базуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи мають бути допитані, що, на жаль, не передбачено КПК України. А тому, ст. 97 необхідно виключити з КПК України, а також доповнити ст. 95 нормою такого змісту: «Не можуть бути доказами повідомлені потерпілим дані, джерело яких невідоме. Якщо показання потерпілого базуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи мають бути допитані».

Другою є вимога щодо правосуб'єктності особи як джерела (носія) доказової інформації. Так, наприклад не мають права свідчити особи вказані у ч.2 ст. 65 КПК України. Сумніви щодо правосуб'єктності особи як джерела доказової інформації, з нашого погляду, має місце й у випадках допиту осіб, які знаходяться під дією

сильного алкогольного токсичного чи наркотичного сп'яніння [4, с. 229]. Адже, очевидно, що сприйняття в стані сп'яніння людини сильно відрізняється від об'єктивного сприйняття. Однак, таке сприйняття лягає в основу звинувачення. Можливо припустити, що проведення допиту осіб, які перебувають у стані будь-якого з сп'янінь, допустимо при збереженні можливості правильного сприйняття навколишньої дійсності допитуваним, що повинно бути підтверджено протоколом медичного огляду або лікарем-наркологом, залученим до допиту в якості фахівця, заява якого, пов'язані з реакцією допитуваного на поставлені йому питання, заносяться в протокол.

Актуальним є питання про допустимість показань свідка, який має психічні вади. Так, відповідно до КПК України 1960р. існувало імперативне правило щодо заборони опитувати осіб, які згідно з висновками судово-психіатричної чи судово-медичної експертизи через свої фізичні чи психічні вади не можуть правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них п. 3 ч. 1 ст. 69. Що стосується діючого КПК України то аналогічна норма ч.2ст.65 серед переліку осіб, які не можуть бути допитані як свідки не містить такої категорії, як особи, які через свої фізичні або психічні вади не можуть правильно сприймати факти [1]. Отже, КПК України 2012 р. дозволяє допит зазначених суб'єктів, надаючи суду можливість оцінити таку інформацію з позиції її достовірності з урахуванням системи інших доказів.

Саме тому, на нашу думку, показання свідка є важливим засобом встановлення істини у кримінальному провадженні і можуть бути використані в кримінальному процесі з урахуванням психічного стану особи на момент допиту. Якщо ж у осіб, які проводять допит свідка, виникнуть сумніви з приводу його психічного або фізичного стану, то поряд з перевіркою змісту показань свідка, повинна бути призначена судово-психіатрична експертиза. Крім того, неодмінною умовою надання показань у кримінальному процесі є реальна можливість особи адекватно сприймати відповідну інформацію, запам'ятовувати її і відтворювати. Без виконання цієї умови відомості, що повідомляються свідком або потерпілим, не можуть використовуватися як доказ у кримінальному судочинстві. Вважаємо, що відповідні зміни повинні бути закріплені в ст. 96 КПК України «З'ясування достовірності показань свідка», а саме доповнити приписами, які б регламентували порядок з'ясування достовірності показань свідків з психічними вадами.

Отже, в КПК України наданий вичерпний перелік джерел доказів, у зв'язку з чим докази, отримані з інших джерел, які не є передбаченими законом, не можуть бути визнані доказами. Тобто, можна виділити дві вимоги до належного джерела доказів: 1) належне фактичне джерело відомостей про факти; 2) належна процесуальна форма закріплення доказової інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. Дата оновлення: 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 16.01.2020).

2. Рогатинська Н. З. Характеристика показання як джерела доказів у кримінальному судочинстві / Н. З. Рогатинська // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – Вип. 24. Т. 4. – С. 120–122.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон Української РСР від 28.12.1960р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0007.html (дата звернення: 22.02.2020).

4. Вапнярчук В. В. Належний суб'єкт і належне джерело як правила допустимості доказів. Право і суспільство. – 2018. – № 2. – С. 226-230.

ПРОЦЕДУРА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Лисак М. О.,

НК – Авраменко О. Л., канд. юрид. наук

Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ

«Університет банківської справи»

З'ясування сутності особливостей розслідування кримінальних проступків набуває особливої актуальності в складних умовах сьогодення, адже розслідування кримінальних проступків – це засіб збереження стабільності та злагоди в суспільстві.

Метою даної роботи є дослідження сутності особливостей розслідування кримінальних проступків.

Поняття кримінального проступку передбачене Кримінальним кодексом України як діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [1].

Особливістю процесу доказування на стадії порушення кримінальної справи було чітко визначений перелік слідчих дій, які можуть бути проведені на цьому етапі, а саме: огляд місця події, зняття інформації з каналів зв'язку і накладення арешту на кореспонденцію. Так, А. Я. Дубинський зазначає, що перевірочні дії на цьому етапі є самостійними, процесуальними та такими, що дають змогу проводити їх, коли проведення слідчих дій, за загальним правилом, заборонено [2].

Нині кримінальний процесуальний кодекс України розпочинається з стадії досудового розслідування. Відповідно до ст. 214 КПК України досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР). Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування [3].

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальне правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПК України) [3].

Випадки затримання особи. Особу може бути затримано без ухвали слідчого судді, суду підозрювану у вчиненні кримінального проступку лише у випадках, якщо ця особа:

- 1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;
- 2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;
- 3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;
- 4) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим.

Затримання особи здійснюється не більш як на три години з моменту фактичного затримання. Затримання особи, яка керувала транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції здійснюється не більш як на три години з обов'язковим доставленням такої особи до медичного закладу для забезпечення проходження відповідного медичного освідування.

Строки закінчення дізнання. Дізнавач зобов'язаний не пізніше 72 годин з моменту затримання особи подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого.

Прокурор зобов'язаний не пізніше 3 днів після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи – протягом 24 годин здійснити одну із зазначених дій:

1) прийняти рішення про закриття кримінального провадження, а в разі затримання особи – про негайне звільнення затриманої особи;

2) повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу (у разі затримання особи);

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності;

4) у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства.

Копії матеріалів дізнання надаються (надсилаються) особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику [4].

Строки судового розгляду. Після отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку суд у п'ятиденний строк, а у разі затримання особи – невідкладно призначає судовий розгляд.

Суд розглядає обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини і згоден з розглядом обвинувального акта [4].

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що положення нового КПК України не є досконалими і потребують відповідних доповнень. Зокрема, на наш погляд, необхідно переглянути процесуальний порядок початку досудового розслідування, крім цього переліку слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які дозволено законом, на початковому етапі кримінального процесу за новим КПК України. На підставі аналізу нормативно-правових актів України та інших країн можна дійти висновку про необхідність внесення змін до статей КПК України, які стосуються цього питання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні. Вибрані твори/ Михеєнко М. М., Шибіко В. П., Дубинський А. Я. К.: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади. Татаров О. Ю. Донецьк: Промінь, 2012. 640 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РОЗВИТОК

*Могилка Д. І.,
НК – Крот Ю. М., канд. екон. наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Бухгалтерські та інші економічні знання відіграють важливу роль у кримінальному та цивільному судочинстві, в організації та здійсненні оперативнорозшукових і профілактичних заходів, виявленні та попередженні корисливих правопорушень. Їх застосовували при розгляді справ у судах ще на початку ХХ ст. Дієвим інструментом в оволодінні цими знаннями з метою використання їх в юридичній практиці є судова експертиза. Укріплення законності та правопорядку в Україні зумовлює застосування правоохоронними органами при розгляді кримінальних і цивільних справ судових експертиз. Експертиза є одним із способів дослідження, за допомогою яких з'ясовують об'єктивні обставини здійснення певних дій у конкретних справах. Тому питання нормативно-правового регулювання організації й проведення судових експертиз, особливо судово-бухгалтерських має надзвичайно актуальне значення.

Дослідження проблеми нормативного забезпечення процесу судово-бухгалтерської експертизи наводяться у публікаціях таких фахівців, як Олейник І. В., Томарова О. В., Діденко А. А., Семикопенко В. А., Морозов Є.А., Вінниченко А. А., Нікітін О.С. та інших.

Чинне законодавство містить багато нормативних правових актів, які так чи інакше стосуються питань проведення експертиз усіх видів. Експертизи є одним зі способів дослідження, за допомогою яких з'ясовуються об'єктивні обставини здійснення тих чи тих дій у конкретних справах. Порядок призначення судової експертизи визначений Кримінально-процесуальним, Цивільним процесуальним та Господарським процесуальним кодексами України, Законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-ХН, Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 та зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 03.11.1998 р. за № 705/3145, та іншими нормативноправовими актами з питань судової експертизи. Випадки, коли призначення експертизи у кримінальних справах є обов'язковим, перелічені в ст. 76 КПК України.

Згідно з ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» «...судова експертиза — це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду».

З розвитком ринкових відносин все більшого значення набуває судово-бухгалтерська експертиза в практиці кримінального, цивільного та арбітражного процесу. Останнім часом особливо часто потрібне застосування судово-бухгалтерської експертизи у справах податкових спорів і спорів про виконання зобов'язань сторонами цивільно-правових угод. Відповідно до процесуального законодавства більшість питань економічного характеру, необхідність вирішення яких стоїть перед слідчими або судовими органами, вирішуються шляхом проведення судово-бухгалтерських експертиз.

Правила проведення судово-бухгалтерської експертизи викладені в Інструкції про порядок проведення судово-бухгалтерських експертиз у Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства юстиції Української РСР, ухваленій Міністерством юстиції Української РСР 30.12.1974 р. Пізнішого нормативного документа, присвяченого судово-бухгалтерській експертизі, немає. Зміни чи доповнення до Інструкції також не вносились. Оскільки її було ухвалено до набуття

чинності Конституцією України і Законом «Про судову експертизу», то її норми необхідно застосовувати лише в частині, що не вступає у суперечність із цими документами. Для проведення судово-бухгалтерської експертизи слід керуватися загальними нормами про судову експертизу, закріпленими в Законі, і лише після цього застосовувати положення згаданої вище Інструкції.

Інструкція складається з 39 пунктів, в яких докладно висвітлені загальні положення відносно судово-бухгалтерських експертиз, обов'язків, прав і відповідальності експерта-бухгалтера, порядку проведення судово-бухгалтерської експертизи, висновку експерта-бухгалтера. У чинному в Україні законодавстві вживається поняття «судово-бухгалтерська експертиза», проте визначення цього поняття не дається. Виходячи з наведеного вище законодавчого поняття судової експертизи (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу») та її критеріїв, закріплених в інших нормативних документах, пропоную таке визначення. Судово-бухгалтерська експертиза — це дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку (експертом-бухгалтером), з метою подання висновку стосовно кола питань, поставлених органами дізнання, попереднього слідства чи суду.

Судово-експертну діяльність в Україні здійснюють державні спеціалізовані установи та відомчі служби: науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони та Служби безпеки України. Координацію організації судово-експертної діяльності в Україні здійснює Міністерство юстиції України. Одними з основних завдань Міністерства юстиції є організація експертного забезпечення правосуддя, формування державного замовлення на науково-дослідні роботи в галузі судової експертизи, контроль за діяльністю підвідомчих науково-дослідних інститутів судових експертиз, координація роботи відповідних державних органів з питань розвитку судової експертизи, контроль за судово-експертною діяльністю, атестація судових експертів.

Отже, проаналізувавши сучасний стан судової експертизи, я можу зробити висновок, що бухгалтерський облік, покликаний служити потужним знаряддям контролю, протидії та запобігання незаконних дій у сфері економіки, у ряді випадків перетворюється на таке ж потужне знаряддя для приховування порушень та злочинних діянь. Тому важливим для проведення судово-бухгалтерської експертизи є врахування специфіки побудови бухгалтерського обліку в тій чи іншій галузі, що зможе посилити організаційно-методичні аспекти процесуальної дії. До останнього часу комплексні дослідження, що охоплюють як правові, так і економічні аспекти судово-бухгалтерської експертизи в повній мірі проводилися недостатньо. Разом з тим перехід до ринкової економіки, до міжнародних стандартів фінансової звітності робить цю проблему особливо гострою. На мою думку, потрібно адаптувати міжнародні стандарти бухгалтерського обліку з врахуванням особливостей галузей національної економіки, шляхом розробки галузевих стандартів бухгалтерського обліку, які вже існують за кордоном (США). Це важливо для подальшого розвитку загальної та прикладної теорії бухгалтерського обліку та аналізу і вдосконалення діючої практики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 №4038-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4038-12>.
2. Про судову експертизу: Закон України від 20.01.2018, № 3674-VI// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – №28. – ст.232–[Електронний ресурс] – URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИТРАТИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Овсянік А. В.,

НК – Бублик Н. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

В останні роки у науковій практиці актуальною проблемою є таке поняття як «процесуальні витрати» у кримінальному провадженні. Ця проблема зумовила відсутністю єдності правозастосовної практики. Є визначена законодавством кількість різновидів процесуальних витрат, але таке поняття як «судовий збір», немає у чинному процесуальному законодавстві та долучити їх до одного з виду судових витрат постає проблемою. Тому актуальністю піднятого питання виступає неврегульованість правових підходів суддів до вирішення проблем застосування статей 118, 124, 128 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України у їх взаємозв'язку з положеннями статей 88 і 141 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України та статей 1, 5 Закону України «Про судовий збір», що обумовлює актуальність напрацювання доктринальних підходів до усвідомлення сутності процесуальних витрат у кримінальному провадженні.

Не зважаючи на те, що зазначена тема є не досить вивченою, роботи з приводу викриття проблем процесуальних витрат все ж багата кількість, до уваги були взяті роботи науковців С. В. Бажанова І. О. Барсукова В. П. Бож'єва В. М. Демідова та ін. Слід зазначити, що роботи вітчизняних науковців написані до набуття чинності нового Кримінального процесуального кодексу України.

Насамперед, на початку слід зазначити, що з появою нового КПК України поняття «процесуальні витрати» та «судові витрати» почали ототожнювати. Однак, вказані визначення за своєю сутністю різняться. У зв'язку з цим використання словосполучення «процесуальні (судові) витрати» на нашу думку є некоректним та таким, що не слід використовувати у судових рішеннях під час вирішення питання про розподіл процесуальних витрат у кримінальному провадженні. Саме тому, юристи мають більш свідомо ставитися до цих понять для збереження своєї правосвідомості. На наш погляд найбільш ґрунтовно надала визначення цього поняття Н. А. Марцінкевич, яка зазначила, що процесуальні витрати – це грошові суми, витрачені державою під час майнових відносин у зв'язку з придбанням предметів і засобів праці або забезпеченням майнових прав осіб, які не належать або не відносяться до органів, які ведуть кримінальний процес, а спеціально придбані або запрошені з метою провадження у конкретній кримінальній справі, та які підлягають відшкодуванню за рахунок коштів перерахованих в законі учасників кримінального процесу з метою компенсації державі частини понесених витрат чи відносяться в передбачених законом випадках на рахунок держави [1, с. 5].

Судовий збір – збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим Законом. Судовий збір включається до складу судових витрат [3].

«Ініціатором» відшкодування шкоди у кримінальному провадженні, є цивільний позов. Цивільний позивач – фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка в порядку, встановленому цим Кодексом, пред'явила цивільний позов (ст. 61 КПК України) [4]. Процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, КПК України не врегульовані, до них застосовуються норми ЦПК України за

умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства, що також має заповнити прогалини у чинному процесуальному законодавстві. Мається на увазі, що неврегульованими є використання цивільного позову, а саме, щодо його змісту та реквізитів, відмови від цивільного позову, зміни цивільного позову тощо.

Не підлягає дискусії й те, що держава несе набагато більші збитки на здійснення кримінального провадження ніж обвинувачений, науковці мали змогу підрахувати різницю таких збитків [2], але зрозуміло й те, що компенсуються лише ті витрати, які законодавець вважає за необхідне компенсувати. Зазвичай, такі витрати покривають залучення адвокатів, спеціалістів, експертів, та інших учасників кримінального провадження. Норми КПК України, а саме ст. 124, дозволяє врегулювати розподіл процесуальних витрат. На відміну від КПК України, що дає змогу заповнити прогалини у чинному процесуальному законодавстві, ЦПК України встановлені саме судові витрати (ст. 133 ЦПК України) [3].

Враховуючи усе вище зазначене, ми дійшли до висновку, що якщо брати до уваги поняття «процесуальні витрати» й «судові витрати» – їх ототожнення, яке нерідко зустрічається в літературі є некоректним і дезорієнтує правозастосовників. Не може виступати джерелом кримінального процесуального законодавства Закон України «Про судовий збір», так як не передбачає справляння судового збору за пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні та не використовує спеціальну кримінальну процесуальну термінологію. Також, потрібно звернути увагу на те, що чинний КПК України дає змогу подолати прогалини у законодавстві за допомогою норм цивільного процесуального законодавства у разі, якщо КПК України не врегульовані саме процесуальні відносини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Марцынкевич Н. А. Процессуальные издержки в уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Минск, 2018. 27 с.
2. Бажанов С. В. Стоимость уголовного процесса : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2003. 588 с.
3. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17> (дата звернення 26.03.2020).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 26.03.2020).

ОГЛЯД МІСЦЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ

Ромашко С. В.

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Огляд місця скоєння дорожньо-транспортної пригоди (далі ДТП) відіграє суттєву (якщо не визначальну) роль, впливаючи як на строки, так і на якість розслідування. Залучення спеціаліста автотехніка для огляду сприяє повноті, об'єктивності та всебічності дослідження обставин пригоди, виявлення слідів та інших об'єктів, що містять пошукову та доказову інформацію. Дії спеціаліста визначаються при цьому вимогами КПК України та відомчими нормативними актами.

Однією з особливостей огляду місця ДТП є негайність його проведення. Слід зважати на те, що інтенсивний рух транспорту та пішоходів, зміна погодних умов можуть суттєво змінити фактичну обстановку, знищити чи пошкодити сліди та інші речові докази.

Місце ДТП завжди має на собі відбиток події: сліди кочення, гальмування, бокового ковзання, удару, пошкодження, відшарування, подряпини, переміщення та ін. На транспортному засобі можуть бути сліди контакту з людиною, на людині – сліди контакту з транспортним засобом.

Всі дані, зібрані на місці ДТП, в подальшому використовуються при дослідженні механізму пригоди та встановлення її причин.

Огляд місця ДТП поділяють на два етапи: загальний і детальний.

Загальний огляд починається з ознайомлення із загальною обстановкою місця пригоди в цілому, яка збереглась на момент початку огляду. В процесі загального огляду уточнюються задачі, які повинні бути вирішені при подальшому детальному огляді. Межі огляду в кожному конкретному випадку визначаються, виходячи з основної мети – виявити сліди та встановити фактичні дані, які є суттєвими для виявлення всіх обставин пригоди. Місце ДТП може мати значну протяжність і, як це часто буває, заздалегідь визначити його межі буває важко. Слід рекомендувати лінійний спосіб огляду.

Детальний огляд. В залежності від характеру ДТП спеціаліст автотехнік визначає значимість об'єктів, що знаходяться на місці пригоди. Послідовність фіксації визначається стійкістю (збережуваністю) слідів. Доцільним є такий порядок роботи:

- виявлення, фіксація та вилучення слідів, що характеризують транспортний засіб, у тому числі й той, що зник з місця пригоди (слідів коліс, уламків, розсіювачів, частинок лакофарбового покриття, слідів паливно-мастильних матеріалів, охолоджувальної рідини, інших нестійких слідів);
- визначення та фіксація даних про дорожні умови та обстановку;
- огляд транспортних засобів.

Зафіксовану в протоколі огляду місця ДТП матеріальну обстановку допомагає з'ясувати схема, що являє собою додаток до вказаного протоколу.

Визначення місця зіткнення транспортних засобів в багатьох випадках є одним із вирішальних моментів при аналізі механізму дорожньо-транспортної пригоди і оцінці дій її учасників. Успішне рішення цього питання, в першу чергу, залежить від повного, якісного і всебічного огляду місця пригоди, а також виявлення і фіксації слідової інформації.

При зіткненні транспортних засобів, як правило, на дорозі залишаються сліди (інформативні ознаки), які свідчать про їх розташування в момент контакту. Однак огляд місця пригоди нерідко проводиться неякісно і сліди не фіксуються. Тому необхідно дуже ретельно обстежувати місце зіткнення і належним чином фіксувати всю слідову інформацію.

Однією із найбільш інформативних ознак, яка досить точно вказує на місце зіткнення, є розташування землі (грунту), яка відокремилась від транспортного засобу під час зіткнення. При ударі земля відокремлюється від деталей, які деформуються (крила, бризковики, днище кузова та ін.), і падає на дорогу практично на місці зіткнення.

Згідно з вимогами Правил дорожнього руху України правильність вибору водієм швидкості руху у темну пору доби чи в умовах недостатньої видимості визначається, виходячи з такого параметру як видимість у напрямку руху (іноді її ще називають загальною видимістю).

У спеціальній літературі пропонуються такі визначення понять:

Загальна видимість – максимальна відстань від передньої частини транспортного засобу, на якій з місця водія чітко розпізнаються ті елементи дороги на шляху руху, орієнтування на які дозволяє вести транспортний засіб по смузі руху, яка рекомендується вимогами Правил дорожнього руху.

Конкретна видимість – максимальна відстань від передньої частини транспортного засобу, на якій з місця водія об'єкт, що знаходиться на дорозі, може бути чітко розпізнаний за його характерними ознаками.

Треба зазначити, що в Правилах дорожнього руху (п. 1.10) мова йде тільки про одну видимість – видимість у напрямку руху:

- видимість у напрямку руху – максимальна відстань, на якій з місця водія можна чітко розпізнати межі елементів дороги та розміщення учасників руху, що дає змогу водієві орієнтуватися під час керування транспортним засобом зокрема для вибору безпечної швидкості та здійснення безпечного маневру.

Водночас, згідно з вимогами іншого пункту Правил дорожнього руху України, технічна можливість уникнення ДТП (у тому числі в темний час доби чи в умовах недостатньої видимості) повинна визначатися з моменту, коли водій об'єктивно спроможний виявити перешкоду чи небезпеку для руху керованого ним транспортного засобу. Стосовно ДТП, скоєних у темну пору доби (в умовах недостатньої видимості) це означає, що технічна можливість уникнення такої пригоди повинна визначатися на основі даних про об'єктивну видимість конкретної перешкоди чи небезпеки.

Тобто, слід розуміти, що видимість у напрямку руху, згідно ПДР, відповідає конкретній видимості. Звісно, не знаючи коли і яка саме перешкода з'явиться, водій не може заздалегідь знати, яка буде відстань до неї. Тому в реальних умовах руху водій фактично при виборі швидкості руху керується своїм досвідом і загальною видимістю у світлі фар. В цьому і полягає складність керування ТЗ у темну пору доби або в умовах недостатньої видимості. На практиці значення видимості визначають, звичайно, з місця водія шляхом проведення відповідних експериментів, які повинні проводитися в умовах максимально наближених до тих дорожніх, метеорологічних та інших умов, що мали місце в момент ДТП. При цьому бажано такі експерименти проводити одразу ж після огляду місця пригоди, хоча тут є певні особливості процесуального характеру.

У випадку, коли проведення експерименту не може бути відкладене до закінчення огляду через швидку зміну атмосферних умов, а також якщо внаслідок аварії навколишня обстановка змінилася, допускається проведення експерименту на іншій ділянці, яка за своїми характеристиками аналогічна тій, де мала місце ДТП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI, із змінами та доповненнями.
2. Шевцов С.О., Дубонос К.В. Розслідування обставин дорожньо-транспортних подій. Харків. Видавництво «Факт», 2002. 170 с.
3. Шабадей А.М., Шевцов С.О., Дубонос К.В. Дорожньо-транспортні пригоди. Особливості розслідування. Харків. Видавництво «Факт», 2003. 126 с.
4. Кристи Н.М. Методические рекомендации по производству автотехнической экспертизы. М.: ЦНИИСЭ, 1971. 112 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Сімакова С. І., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

Питання аналогії закону в кримінальному судочинстві є досить актуальним на даний час, так, як багато науковців дискутують щодо дії аналогії закону, та її правильного застосування в практичній діяльності. Для того, щоб вирішити дане питання необхідно звернутися до самого поняття аналогії. В юриспруденції розроблені способи заповнення прогалін в процесі застосування закону, які отримали назву аналогії [1].

У словнику юридичних термінів науковець В.П. Марчук дає наступне визначення аналогії закону: «вирішення конкретної юридичної справи на підставі норми права, яка регулює аналогічний випадок [2, с. 6]. Виходячи із даного можна константувати, що аналогію закону можна застосовувати виключно у разі подібності спірних неврегульованих правовідносинах, якщо в законодавстві немає спеціальних або подібних норм, розрахованих на врегулювання таких же відносин. Крім цього у юридичній літературі можна зустріти поняття аналогії права. У вищевказаному словнику В.П. Марчук вказує, що «аналогія права – це застосування загальних принципів права (галузей, інститутів), якщо в законодавстві немає спеціальних або подібних норм, розрахованих на врегулювання таких же відносин» [2, с. 6]. Аналогія в праві являє собою один із способів подолання прогалин в законодавстві, необхідна для цілей правозастосування. Ось чому зазвичай поняття правової аналогії розуміється в двох сенсах — як аналогія закону і аналогія права. Можна говорити про те, що правова аналогія покладає на правозастосувача більшу міру відповідальності перед суспільством, оскільки передбачає більше суб'єктивізму й творчості, так, як при застосування аналогії права створюється нове правило поведінки суб'єктів, яке підлягає застосуванню лише до одного конкретного випадку, який розглядається, а не до всіх аналогічних суспільних відносин. Про те межі, суб'єкти та сфера застосування аналогії закону стосуються й аналогії права.

Варто погодитись із думкою науковця М.М. Гродзинського, який зазначав: «Аналогія в кримінально-процесуальному праві, як і в інших галузях права, являє собою не тлумачення закону, а заповнення закону, усунення прогалин, які у ньому містяться» [3, 6-7]. Схожу позицію з цього приводу займав Р.Д. Рахунов, який підкреслював, що застосування аналогії закону в кримінальному процесі можливе лише тоді, коли саме тлумачення закону не дає підстав для його застосування [4, 74].

Посилаючись на автореферат дисертаційного дослідження Щериці С.І., можна говорити, що підставами для застосування кримінального процесуального закону за аналогією є наявність істотних прогалин у чинному кримінальному процесуальному законодавстві. Застосування кримінального процесуального закону за аналогією передбачає обов'язкове дотримання таких умов:

1) передбачений кримінальним процесуальним законом випадок має бути однорідним з тим, до якого закон застосовується за аналогією;

2) застосування кримінального процесуального закону за аналогією в жодному випадку не повинно призвести до обмеження процесуальних прав осіб, які беруть участь у процесі, або ж покладення на них не передбачених законом обов'язків;

3) застосування кримінального процесуального закону за аналогією не повинно допускати вчинення органами досудового розслідування, прокурором і судом дій, що виходять за межі їх компетенції;

4) застосування кримінального процесуального закону за аналогією є недопустимим у разі, якщо цим порушується будь-яка із загальних засад кримінального провадження [5].

Враховучи вищевикладене, можна зробити наступний висновок, що аналогія закону має повноцінне місце на існування в кримінальному судочинстві, так, як завжди є прогалини в чинному законодавстві, тому під час реформування та удосконалення кримінального судочинства слід уникати нечіткості й невизначеності в законі, тому що це може бути підставою для застосування аналогії закону та причиною його різного тлумачення у правозастосовній діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналогія закону та аналогія права, стаття, адвокат Морозов Є.А., від 07.11.2017 р. Режим доступу : <https://alibi.dp.ua>.

2. Словничок юридичних термінів: Навч. посіб. / Уклад. В. П. Марчук. — К.: МАУП, 2003. — 128 с. Режим доступу : https://moskalik.at.ua/pravo/PR4_01.pdf.

3. Гродзинський М.М. Аналогія в советском уголовно-процессуальном праве/Вильнянский С.Н., Гордон М.В., Гродзинский М.М., Фукс С.Л. // Учетные записки юрид. ин-та. – 1948.- Вып. 3. – 197 с.

4. Рахунов Д.А. Аналогія в советском уголовном процессе/ Р.Д. Рахунов//Правоведение. – 1971. – № 2. – С. 68-75.

5. Чинність кримінального процесуального закону [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Щериця Світлана Іванівна ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2013. – 19 с.

ПРОБЛЕМА ОТOTOЖНЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОВЕРХНЕВА ПЕРЕВІРКА» ТА «ОБШУК ОСОБИ»

Співак К. В.,

НК – Бублик Н. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

На сьогодні в законодавстві України існує чітке розмежування таких понять як «поверхнева перевірка» та «обшук особи», тому непоодинокі випадки ототожнення їх викликають необхідність розгляду проблем уподібнення цих розумінь, пояснення відмінностей між цими поняттями та процедурами їх проведення.

Використовуючи прогалини в законодавстві та високий ступінь правової необізнаності населення, деякі працівники поліції інколи на свою користь ототожнюють ці поняття з метою отримання доказів, що дозволяє їм порушувати законодавство України, наприклад, під час поверхневої перевірки зазірати у кишені. Ці дії викликають проблему недопустимості знайдених доказів і, як наслідок, у майбутньому – виправдувальні вироки у судах апеляційної або касаційної інстанції. Цю проблему можна розглянути на прикладі Постанови від 08.02.2018 № 754/5978/16-к ВСУ (Касаційний кримінальний суд).[1] Особу, яка раніше вже вчиняла злочини, передбачені ст. ст. 307, 310, 317 Кримінального кодексу України, все одно було звільнено від кримінальної відповідальності за ст. 307 ККУ через доказ, одержаний незаконним шляхом, а саме – вилучення цього доказу з лівої внутрішньої кишені куртки обвинуваченого працівником поліції під час поверхневої перевірки. А це порушує чинне законодавство України та права й свободу громадян, закріплені в Конституції України.

Поверхнева перевірка, як превентивний поліцейський захід – є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу [2].

Натомість, обшук – це слідча дія, що полягає в примусовому обстеженні приміщень, споруд, ділянок місцевості та інших об'єктів, які перебувають у віданні певних осіб, з метою знайдення та вилучення предметів і документів, що можуть мати значення у справі, або знайдення осіб, що розшукуються, проваджуваному за наявності ймовірних даних про те, що вони приховані в певному місці чи в певної особи. Щодо певної особи, то тут, на мою думку, вказано саме про обшук особи, яка була затримана через певні випадки, зазначенні у КПК України [3]. Також, за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони

переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження [3].

Виходячи з вищевикладеного, вже стає зрозуміло, що це зовсім різні заходи за їх метою та способами здійснення. Розглянемо це більш детально.

По-перше, жоден з цих заходів не можна застосувати на свій розсуд, адже кожен чітко регламентований певним законодавством. Так, наприклад, поверхнева перевірка передбачена ст. 34 ЗУ «Про Національну поліцію» [2], на відміну від обшуку, закріпленого у ст. 234 КПК України [3].

По-друге, у кожного з цих заходів є певні підстави, які закріплені у вищезазначених статтях, за яких можливе їх застосування. Поверхнева перевірка проводиться зокрема поза кримінальним процесом, а саме якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено, або яка становить загрозу життю чи здоров'ю людей. А що стосується обшуку особи, то тут навпаки, має більш переконливу підставу для його проведення – ухвалу слідчого судді місцевого загального суду, і може проводитися у двох випадках: під час затримання особи або під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи.

По-третє, ці заходи не є аналогічними й через свої об'єкти застосування. Так, поверхнева перевірка здійснюється щодо особи, яка не підозрюється у вчиненні адміністративного чи кримінального правопорушення, проте, як вже було зазначено, існують певні підстави для проведення цього заходу [2]. Натомість обшук проводиться щодо особи, яку застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення, та ще деяких підстав через які особу було затримано [3]. Це суттєво відрізняє ці два поняття одне від одного.

Слід звернути увагу, що найголовніша їх різниця полягає у способі проведення цих заходів. Поверхнева перевірка полягає у візуальному огляді особи, речі або транспортного засобу, а щодо візуальності, варто зазначити певні критерії виконання, тобто працівник поліції не має права торкатися різних ділянок тіла, а повинен проводити по поверхні одязі рукою або спеціальними приладами. Крім того, поліцейський може оглянути вміст речей з кишень лише якщо особа, яку перевіряють, самотійно їх показує. Обшук, у свою чергу, може проводитися примусово.

Цікава відмінність полягає й в обов'язковій присутності двох понять, незалежно від того, чи ведеться безперервна відеофіксація дій. Документальне оформлення також дещо відрізняється, а саме, поверхнева перевірка ніяк не оформлюється, якщо під час її проведення не було виявлено заборонених речей, а ось при обшуці особи в обов'язковому порядку складається протокол, в залежності від випадку його проведення.

Отже, слід зробити висновок, що через відсутність чіткого розуміння відмінностей понять поверхневої перевірки та обшуку особи, можуть бути порушені права та свободи громадян у частині втручання у приватний простір. На нашу думку, щоб досягти уникнення цієї та інших проблем, які виникають на тлі основної, а саме – ототожнення зазначених понять, слід проводити з працівниками поліції певні інформативні роботи, можливо тренінги, для доведення останнім тлумачення та розуміння правильності дій під час проведення тієї чи іншої дій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фактичне затримання особи, представлене як проведення поліцейським поверхневої перевірки, є істотним порушенням закону і підставою для скасування вироку (ВС/ККС, справа №754/5978/16-к, 08.02.18)/ Юридичний Інтернет ресурс «Протокол» 15.10.2019URL:https://protocol.ua/ua/vs_kks_faktichne_zatrimanya_osobi_predstavlene_yak_prov

edennya_politseyskim_poverhnevoi_perevirki_e_istotnim_porushennyam_zakonu_i_pidstavoyu_dly_a_skasuvannya_viroku_(vs_kks_sprava_754_5978_16_k_08_02_18)/ (дата звернення 20.03.2020).

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 20.03.2020).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 19.11.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 20.03.2020).

ОЦІНКА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Хлівна М. В.,

НК – Миколенко В. А., д-р юрид. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Оцінка доказів у ході проведення досудового розслідування має попередній характер, а оцінка доказів у ході судового розгляду є остаточною у кримінальному провадженні. Так, оцінка доказів у ході проведення досудового розслідування ґрунтується на так званому понятті «внутрішнього переконання» слідчого та прокурора, адже слідчий і прокурор оцінюють свої дії та рішення від власного імені, керуючись особистими уявленнями про справедливість, обов'язок, коректність та доцільність.

Оцінка доказів – це складова частина процесу доказування, нерозривно пов'язана з іншими сторонами цього процесу – збиранням та "перевіркою". Збирання доказів у кримінальному провадженні супроводжується їх осмислюванням, аналізом, зіставленням з іншими доказами, висуненням слідчих версій, їх перевіркою шляхом збирання нових доказів.

У процесі розвитку теорії доказів як одного із напрямів кримінального процесу окреслилися різні підходи до визначення поняття оцінки доказів. Одні процесуалісти розглядають оцінку доказів як регламентовану законом діяльність суб'єктів пізнання. Зокрема, М. С. Строгович вважав, що оцінка доказів є результатом їх перевірки і полягає у визнанні існування або не існування того факту, який цим доказом встановлюється [1].

Інші науковці розуміють під оцінкою доказів логічний розумовий процес, визначення значення зібраних доказів для встановлення істини [2].

З філософської точки зору оцінка як діяльність є суб'єктивним відношенням щодо об'єкта пізнання [3].

Вважаємо, що основним недоліком внутрішнього переконання є вплив суб'єктивних факторів на прийняття рішень у кримінальному провадженні слідчим та прокурором.

Внутрішнє переконання слідчого і прокурора, яким підсумовується процес оцінки доказів, не має правового значення без закріплення висновків, яких вони дійшли, у відповідних процесуальних рішеннях, кожне з яких повинно бути належно обґрунтоване та мотивоване.

При прийнятті рішення позиція слідчого, чи прокурора має бути обґрунтована доказами таким чином, щоб ні в кого не виникало сумнівів у її правильності. Так, обґрунтуванню підлягає:

- 1) наявність чи відсутність обставин, які належало встановити;
- 2) доброякісність чи недоброякісність доказів та їх процесуальних джерел;

- 3) належність і допустимість доказів;
- 4) юридично значущі властивості доказів;
- 5) характер та доцільність прийнятого рішення в кримінальному провадженні.

З огляду на думки вчених, до джерел, що визначають внутрішнє переконання слідчого та прокурора можна віднести: показання свідків, потерпілих, підозрюваних, речові докази, висновки експертизи, протоколи з відповідними додатками, складені уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових дій, та інші документи [4].

Для забезпечення недопущення помилок при оцінці доказів та прийняття законного рішення слідчому та прокурору необхідно всебічно, повно і неупереджено досліджувати обставини кримінального провадження, виявляти обставини, що викривають, та ті, що виправдовують підозрюваного чи обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надавати їм належну правову оцінку.

Варто зазначити, що вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство не встановлює правил оцінки доказів та проаналізувавши нормативний зміст приписів КПК можна сформулювати наступні висновки:

1) докази оцінюються повноважними суб'єктами на основі свого внутрішнього переконання, яке ґрунтується на всебічному, повному та неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження (ч. 1 ст. 94 КПК);

2) кожний доказ оцінюється з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку (ч. 1 ст. 94 КПК);

3) недопустимість доказів остаточно визначається судом під час ухвалення судового рішення (ч. 1 ст. 89 КПК);

4) у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке засідання було розпочате (ч. 2 ст. 89 КПК);

5) сторони кримінального провадження, потерпілий мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими (ч. 3 ст. 89 КПК);

6) ніякі докази не можуть вважатися такими, що мають наперед встановлену силу (ч. 2 ст. 94 КПК).

Будь-яких формалізованих критеріїв достатності доказів закон не надає. Так, повідомлення особі про підозру обов'язково здійснюється за «наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення» (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК). Завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування відбувається після того, як слідчий, прокурор визнають зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обшнуровального акта (ч. 1 ст. 290 КПК).

Підсумовуючи вищевикладене можна сказати, що оцінка доказів у кримінальному провадженні під час проведення досудового розслідування є здійснюваною протягом усього процесу доказування, в логічних формах розумову діяльність слідчого та прокурора, яка полягає в тому, що дані учасники кримінального провадження, керуючись законом, розглядають за своїм внутрішнім переконанням кожний доказ окремо та всю сукупність доказів взагалі, визначаючи

їх належність, допустимість і достовірність, а сукупність зібраних доказів – з погляду достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Т. 1 / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація та ін. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
2. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М.: Наука, 1968.-Т. 1.-С. 103.
3. Лупинская П. А. Оценка доказательств в учебнике Уголовно-процессуальное право Российской Федерации / П. А. Лупинская; под ред. П. А. Лупинской. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Юрсти, 1997. – С. 156.
4. Філософський енциклопедичний словник. – Київ: Абрис, 2002. – С. 461.
5. Ляш А. Оцінка доказів та їх процесуальних джерел за новим КПК України // Адвокат. – 2014. – №3. – С. 11-15.

ПІДБІР ТА ВАЛІДАЦІЯ СИСТЕМ РОЗЧИННИКІВ ДЛЯ ЯКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КАННАБІНОЇДІВ МЕТОДОМ ТОНКОШАРОВОЇ ХРОМАТОГРАФІЇ

Шинкаренко Д. Ю., Король К. П., Пасічник В. В., Шкурдода С. В.

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

На кінець 2019 року та початок 2020 року на території України значну кількість об'єктів дослідження при виконанні судових експертиз за експертною спеціальністю 8.6 «Дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів» продовжують складати наркотики, переважно виготовлені із рослин роду коноплі (*Cannabis L*) (канабіс, смола канабісу, екстракт канабісу). Окрім цього, у відділі також виконуються експертизи за матеріалами посівів рослин, вирощування яких підлягає ліцензуванню.

В ході проведення аналізу вказаних об'єктів експертам все частіше доводиться зустрічатися з ситуацією коли рекомендовані до використання при експертних дослідженнях канабісу та його продуктів системи розчинників, не в повній мірі відповідають вимогам для визначення каннабіноїдів методом тонкошарової хроматографії, насамперед в розділенні тетрагідроканнабінолу, каннабінолу та каннабідіолу в сумішах [1]. Причиною цього можуть бути: підвищені вимоги до систем розчинників, якість органічних розчинників та використання при їх виготовленні стабілізуючих речовин, які можуть вплинути на результати хроматографування, не врахування полярності та типу сорбентів на хроматографічних пластинках.

Для вирішення даної проблеми було проведено підбір, апробацію та подальша валідація систем розчинників для якісного визначення тетрагідроканнабінолу (ТГК), каннабінолу (КБН) та каннабідіолу (КБД) в суміші (рослинному матеріалі) для ідентифікації канабісу та продуктів його переробки методом тонкошарової хроматографії.

За результатами роботи встановлено, що системи бензен-гексан-діетиламін (25:10:1), петролейний ефір:діетиловий ефір (4:1) та ксилол не в повній мірі задовольняють вимогам для якісної ідентифікації канабісу та продуктів його переробки в лабораторії [2,3].

Експериментально встановлено наступне:

- система хлороформ-ксилол-гексан-діетиламін (28:10:5:1) має найкращу

роздільну здатність для основних каннабіноїдів при використанні пластин алюмінієвих хроматографічних фірми «MERK» марки «TLC Silica gel 60 F-254»;

- система ксилол-петролейний ефір-діетиламін (28:10:1) має найкращу роздільну здатність для основних каннабіноїдів при використанні пластин алюмінієвих хроматографічних фірми «Сорбфіл» марки «ПТСХ АФ-А»;

- система ксилол-гексан-діетиламін (28:10:1) має найкращу роздільну здатність для основних каннабіноїдів при використанні пластин алюмінієвих хроматографічних фірми «Сорбфіл» марки «ПТСХ АФ-А».

Переваги використання обраних систем розчинників наступні: системи дають найкращі результати при якісній ідентифікації основних каннабіноїдів, які містяться в канабісі та продуктах його переробки; системи стабільні протягом тривалого часу; системи не мають вираженої деформації лінії фронту (краєвого ефекту), системи дають відтворювані результати та є селективними для розділення основних каннабіноїдів: тетрагідроканнабінолу (ТГК), каннабінолу (КБН) та каннабідіолу (КБД).

Недоліки використання обраних систем розчинників наступні: збільшення часу хроматографічного розділення плям основних каннабіноїдів; важколетучість ксилолу, пластинки перед проявленням необхідно деякий час просушувати в потоці теплого повітря для видалення надлишку органічного розчинника; використання декількох органічних розчинників які мають різний час випаровування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Давидюк П.П., Вартузов В.В., Посільський О.О., Замощець О.П., Кахановський Ф.М., Стельмахович С.І., Мелешко Р.А. Міжвідомча методика дослідження наркотичних засобів з рослин конопель та маку снотворного: Методичний посібник – К., 2009.

2. Шимановський С.О., Машкін В.Т., Замощець О.П., Семенова І.В. Дослідження наркотиків, поширених на території України: Метод. рекомендації – К.: МВС України. – 1997.

3. Рекомендуются методы идентификации и анализа каннабиса и продуктов каннабиса (пересмотренное и дополненное издание) / Руководство для национальных лабораторий экспертизы наркотиков. Секция лабораторного и научного обеспечения управления организации объединенных наций по наркотикам и преступности Вена. ST/NAR/40, ООН, Нью-Йорк, 2010 год.

МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Шматков Р. П.

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

З розвитком товарознавчої експертизи розширюється спектр правовідносин та об'єктів, які досліджуються в ході її проведення.

До 2005 року об'єктами дослідження судово-товарознавчої експертизи були як правило лише споживчі товари до кола яких відносяться предмети побуту, а саме: будівельні, меблеві, ювелірні, косметичні, галантерейні, канцелярські товари, одяг, взуття, побутова техніка, фото-, радіо- та відеоапаратура і матеріали, обчислювальна техніка. Об'єктами експертизи цього виду можуть бути й інші товари, якщо в експертній установі є фахівці відповідної спеціалізації.

Саме в 2005 році до сфери товарознавчої експертизи були включені такі об'єкти дослідження як машини, обладнання та сировина та визначено основні задачі та наведено орієнтовний перелік запитань, що ставляться експерту на вирішення [1]:

- визначення вартості товарної продукції;
- визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері;
- визначення характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності;
- визначення змін показників якості товарної продукції;
- установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника;
- визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил.

Якщо проаналізувати розвиток в часі переліку задач та запитань від товаровознавчої експертизи споживчих товарів до товаровознавчої експертизи в сучасному вигляді можливо помітити, що зараз акцент завдань змістився в основному до питань вартісної оцінки об'єктів. Тобто панівна кількість питань в експертизах зводиться до визначення експертом вартості того чи іншого об'єкту на певну дату в минулому чи на поточний час.

Проте, все-таки, на вирішення експерту ставляться окрім оціночних питань, ще й питання порівняльного характеру на кшталт:

- Чи виготовлено виріб ААА, вилучений в підприємстві БББ відповідно до технічних умов (ДСТУ, принципової схеми, технічної документації), що належить підприємству ААА ?

Модель цього питання в різних варіаціях може бути використана до широкого кола машин, обладнання, сировини та в рамках цивільного, господарського і кримінального провадження.

Прикладом вирішення експертної задачі по наведеній моделі запитання може служити цивільна справа об'єктом позову в якій є правовідносини з приводу придбання покупцем неякісної продукції виробника, а саме дверних блоків. По суті справи, на думку покупця зазначені дверні блоки не відповідали вимогам ДСТУ, виробник стверджував протилежне. На вирішення товаровознавчої експертизи було поставлено запитання в наступній редакції: «Чи відповідно до ДСТУ виготовлено дверні блоки надані на експертизу?».

Для відповіді на поставлене питання експерту потрібно ознайомитись з технологією виробництва дверних блоків даного виду, змістом відповідних ДСТУ котрі встановлюють відповідні допуски та обмеження щодо технічних характеристик готового виробу. Виходячи з цього перед експертом виникає дві задачі, перша, це – «де ознайомитись з технологією виробництва», друга – «визначити певний ДСТУ і де його отримати».

Обидві задачі можуть бути вирішені експертом самостійно в ході пошуку та ознайомлення з довідковою технічною літературою по поставлених питаннях. З технологією виробництва можливо ознайомитись як безпосередньо на самому виробництві, по можливості, так і в результаті вивчення довідкової літератури.

Інше питання, щодо визначення конкретного ДСТУ. Необхідний примірник можливо визначити експерту самостійно в ході ознайомлення з їх змістом та назвами ДСТУ на офіційних сайтах відповідних організацій в мережі Інтернет. Отримати офіційний примірник діючої редакції певного ДСТУ можливо наприклад як в Державному підприємстві «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») так і в територіальних Центрах науково-технічної інформації (ЦНТІ). Після ознайомлення з технологією виробництва та вимогами ДСТУ можливо говорити про правильне розуміння експертом поставленої задачі та шляхів її вирішення.

Другим прикладом вирішення експертної задачі по наведеній моделі запитання може служити кримінальна справа в ході якої призначалась товарознавча експертиза обладнання. В постанові про призначення експертизи перед експертом було поставлено питання в наступній редакції: «Чи відповідають технічні параметри та комплектація станка рильовочно-різального, станка просікально-рильовочного, виявлених на території ПП «АБ», що по вул. Будіндустрії, 11 у м. Черкаси, даним технічної документації, наданої ТОВ «Петромаш-Сервіс» м. Санкт-Петербургу Росія, які знаходяться у матеріалах кримінальної справи».

Суть справи зводилась до того, що дані станки, призначені для виготовлення гофротари, були вироблені підприємством «Петромаш-Сервіс» Російської Федерації по індивідуальним кресленням на замовлення українського підприємства ХХХ в 2009 році. В подальшому зазначені станки вибули з володіння підприємства ХХХ та через деякий час були виявлені у виробничих цехах іншої фірми ЗЗЗ яка займалась аналогічним виробництвом.

Власник фірми ХХХ заявив, що виявлене обладнання є його власністю та на обґрунтування своїх заяв надав технічні завдання та договори на виготовлення обладнання заключені з підприємством «Петромаш-Сервіс».

В ході огляду зазначеного обладнання було встановлено, що воно дійсно відноситься до рильовочно-різального та призначено для виготовлення гофротари, має певні розмірні характеристики валів і рильовочно-різальних ножів. Дані технічні характеристики були визначені в ході слідчого огляду в присутності обох сторін. Після завершення даного огляду протокол з іншими матеріалами кримінальної справи був направлений експерту для проведення товарознавчої експертизи.

В ході проведення експертизи порівнювались технічні характеристики та лінійні розміри вузлів та агрегатів вилучених і оглянутих станків з технічними характеристиками і лінійними розмірами зазначеними в наданій технічній документації.

В результаті проведення порівняльного аналізу було встановлено, що вилучені рильовочно-різальні станки не відповідають нормам технічної документації наданої на експертизу.

Третім прикладом може послужити кримінальна справа порушена за ознаками злочину шахрайство. Одна з сторін звинувачувала іншу в незаконності використання такого технічного рішення як «Електродуговий випарник металів та сплавів для нанесення покриттів в вакуумі». Дане технічне рішення на час проведення експертизи мало статус комерційної таємниці та було використано колишнім працівником даної фірми поза договірними відносинами з власником фірми.

Експерту надано на дослідження блок електро-механічного керування, що був виготовлений колишнім працівником та технічна документація з комплектом принципівих схем блоку керування. Для виконання поставлено наступне запитання: «Чи виготовлено блок керування НПВ «Покров» відповідно до технічної документації ПП «ЛАД?»».

Схема проведення дослідження аналогічна тій, що використовувалась при наданні відповіді на поставлене запитання в попередньому прикладі. Тобто в даному випадку також проводилось порівняння реального пристрою з комплектом наданих схем.

Для уможливлення порівняльного дослідження цих об'єктів потрібно зробити їх співставимими, а саме експерт складав принципову схему наданого пристрою для подальшого ілюстрування процесу порівняння. В результаті проведеного порівняння встановлено, що наданий прилад складається з аналогічних блоків та працює за схемою аналогічною наданій на дослідження.

Може виникнути зрозуміле запитання чи входить до компетенції експерта-товарознавця складання схеми подібного пристрою. На це питання немає універсальної відповіді, оскільки можливість вирішення поставлених перед експертом запитань завжди залежить виключно від підготовки кожного окремо взятого фахівця та його базової освіти, що в цілому обмежується колом предмету дослідження товарознавчої експертизи машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання.

В деяких складних випадках може виникнути необхідність в залученні стороннього технічного спеціаліста. Це питання вирішується в порядку ст.69 КПК України [2].

Висновком з розглянутих відомостей може бути теза котра наголошує, що об'єктами дослідження товарознавчої експертизи можуть бути найрізноманітніші об'єкти які дуже умовно відносяться до звичайних товарів народного споживання в класичному їх розумінні. Проте саме розширення меж об'єктів товарознавчої експертизи дозволило проводити їх дослідження на рівні з іншими споживчими товарами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1.Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

2.Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

УЧАСТЬ ПЕДАГОГА ТА ПСИХОЛОГА ПРИ ДОПИТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Яремко Г. З., канд. юрид. наук, доцент,
Навроцька В. В., канд. юрид. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

У ч. 1 ст.491 КПК України («Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого») передбачено, що якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь педагога чи психолога.

Однак зараз відсутнє чітке та повне нормативне регулювання усіх питань, пов'язаних з участю педагога у кримінальному провадженні. В КПК ніде прямо не визначена функція педагога, а також не розкривається, кого слід розуміти під даним суб'єктом. Деякі спеціалісти з кримінального процесу висловлюють думку, що слідчий цілком сам здатний воротися з отриманням правдивих відомостей від неповнолітнього підозрюваного без допомоги педагога.

Деякі дослідники вказують на те, що присутність сторонніх осіб на допиті зазвичай перешкоджає створенню довірливої атмосфери, «сковує» допитуваного». В присутності знайомого педагога неповнолітні підозрювані нерідко соромляться, не хочуть показати себе в його присутності з негативної сторони. Нерідко незручно почувають себе й самі педагоги, оскільки для них участь в допиті неповнолітнього є незвичною.

Однак доцільність участі педагога при допиті неповнолітнього впливає з того, що педагог виконує виховну функцію в процесі допиту. Окрім того, педагог

покликаний сприяти реалізації прав та законних інтересів неповнолітнього поряд із законним представником.

Аналіз практики засвідчує, що іноді посадові особи формально ставляться до участі педагога, в результаті чого така участь зводиться до простої присутності як пасивного спостерігача.

Серед фахівців у сфері кримінального процесу поширена думка, що педагог – це спеціаліст, котрий допомагає слідчому встановити психологічний контакт з неповнолітнім під час допиту.

Окремі дослідники вказують на те, що педагог бере участь у допиті не лише з метою надання допомоги допитуваному у встановленні контакту з неповнолітнім, але й як гарант прав, правильного проведення допиту й забезпечення прав допитуваного (тобто звертають увагу на його правозахисну функцію). Однак видається, що не можна покладати на педагога здійснення невластивих йому функцій, наприклад, захист інтересів інших осіб. Адже це обов'язок такого суб'єкта кримінального процесу як захисник чи законний представник (останній, на відміну від педагога володіє особистою зацікавленістю в остаточному вирішенні справи).

Основна функція педагога при допиті полягає у встановленні контакту з дитиною, у педагогічно правильній постановці питань, у забезпеченні оптимального емоційного стану допитуваного. Також не виключено, що допомога педагога може бути використана при складенні протоколу слідчих дій для детальної фіксації мови допитуваної дитини.

Ще одним важливим питанням при допиті неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого є питання про те, знайомого чи незнайомого неповнолітньому педагога викликати для проведення допиту. Однозначних рекомендацій з даної проблеми не напрацьовано. Певно, є сенс запрошувати педагога, який користується повагою допитуваного і може позитивно вплинути на нього, сприяти встановленню комунікативного контакту.

Однак існує й інша думка, що педагог не обов'язково повинен бути з числа осіб, відомих допитуваному, оскільки це питання необхідно вирішувати виходячи із конкретних обставин справи. Присутність знайомого педагога на допиті не завжди заважає підлітку, іноді це дисциплінує підлітка, позбавляє його можливості давати неправдиві показання. Педагог покликаний допомогти неповнолітньому подолати почуття сорому, та страху, налаштувати його на давання правдивих показань. Із знайомим психологом, як правило, легше встановити контакт. Підставою для участі педагога при допиті можуть бути замкнутість підлітка, дані про наявність у нього психофізичних аномалій, через які він складно контактує тощо. З огляду на це, запрошення на допит незнайомого педагога, навряд чи призведе до позитивного ефекту, такий педагог для неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого буде абсолютно чужою людиною. А знайомий педагог цілком може допомогти у подоланні замкнутості та встановленні контакту з дитиною, подоланні скованості. Водночас, у правозастосовній практиці виникають ситуації, коли виклик знайомого педагога для участі в допиті підлітка не лише не сприяє результативності допиту, але й стає шкідливим, тому що допитуваний соромиться розповідати при ньому відомі йому факти.

Видається, що тут загального правила нема і бути не може. Вирішувати це питання треба дуже індивідуально. Одним може некомфортно в присутності знайомих педагогів, інші ж, навпаки, легко вступають з ними в контакт. Зазвичай, неповнолітні, котрих допитують у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, наполягають, аби педагог був однієї з ними статі. Заперечувати проти цього не слід. Адже необхідно зробити все можливе для створення найсприятливіших умов допиту.

Також потрібно дати відповідь на питання, у яких випадках слід запрошувати психолога. Участь педагога в допиті неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого

не виключає участі психолога. Психолог чи спеціаліст в галузі підліткової психології необхідна при допиті для надання допомоги у виявленні психічних недоліків чи вирішення питань, пов'язаних із психологічними особливостями неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, для вирішення питання про призначення судово-психологічної чи судово-психіатричної експертизи, ступеня усвідомленості вчинення юридично значимих дій та можливого вольового керування ними, принципової здатності суб'єкта правильно сприймати факти оточуючої дійсності, а також здатності запам'ятовувати і відтворювати відповідну інформацію.

KIBERPOLICE AS A COMPONENT OF THE NEW LAW ENFORCEMENT OF UKRAINE

*Turovskaya A.,
Scientific adviser – Polunina L., Senior Lecturer in the Department
of Financial Investigation Of the State Fiscal Service of Ukraine*

In an era of rapid development of information technology society have covered almost all areas of life. Humanity created unprecedented engineering project – the World Wide Web – could not even predict which creates possibilities for abuse of these technologies. Thanks to the Internet, computer crime epidemic is spreading rapidly. According to Interpol, the largest growth rate of cybercrime compared to other crimes. The creation of a legal framework that will guide the struggle is focused on computer crime, it was only a matter of time. Kiberpolice – a structural unit of the National Police of Ukraine, specializing in the prevention, detection, suppression and detection of criminal offenses mechanisms of preparation, commission or concealment of which involves the use of computers (computers), telecommunications and computer networks, Internet systems [1].

Ukraine has long been associated in the world with a place where thriving cybercrime. Another 2021 American specialized magazine "Computerworld" devoted a long article to our country, calling it "a paradise for hackers", as domestic cybercriminals are well known in the world and threaten many countries. A striking example – arrest in 2010 Ukrainian hackers accused of stealing 72 million dollars from bank accounts in the United States through the virus Conficker. The latest of high-profile cases in the United States with the participation of Ukrainian hackers – exposed in August 2016 criminal group that specialized hacking database exchange publications. Attackers caused damage to tens of millions of dollars by selling illegally obtained insider information of major international companies. Buyers of stolen information was used to exchange [2]. Not the best case cybercrime in Ukraine. Fraudsters copy the data from bank cards Ukrainian, steal cash from ATMs, setting spetsnakladky, write off funds from bank accounts by means of remote banking, lure in internet users logins and passwords to e-wallets, services, online auctions, creating and distributing viruses and malware Software. But the worst thing that the Internet can infringe on human life. Remember how much grief has caused the attackers, pushing young people to commit suicide through the "blue whale".

The purpose of kiberpolice is a gradual transformation of the current model unit for new human rights body destination. It is on the technical and professional abilities will be able to instantly respond to cybercrime and cyber threats, and in line with best international standards of conduct international cooperation in disposal of transnational criminal groups. Kiberpolice designed to fulfill the Convention on Cybercrime, which states: "Taking into account the existing Council of Europe conventions on cooperation in the criminal field and similar agreements that exist between Member States of the Council of Europe and other States ... to improve criminal investigations and proceedings relating to criminal offenses

related to computer systems and data, and to enable the collection of evidence related to the crime in electronic form "[3]. Criminals have very high skills and resources to cybercrime. New kiberpolice be better for them and have the appropriate technical equipment.

The Ministry of the Interior assured that kiberpolitsiya have the following tasks and functions: implementation of the state policy on combating cybercrime; advance inform the public about the emergence of new cybercrime; implementation of software for organizing and analyzing information on kiberintsydeny, cyber threats and cybercrime; respond to requests for foreign partners, which will receive national channels clock network of contact points; the functioning of local IT-mobile laboratories and rapid response; participating in professional development of police officers on the application of computer technology to combat crime. In addition, kiberpolitsiyi units participating in international operations. [4]

Thus, the modern world requires quick response not only to positive changes in society, but also in new crimes. Warning and prevent such crimes must successfully perform Ukrainian kiberpolitsiya a modern structure of law enforcement bodies of the country.

REFERENCES

1. National Police. URL: www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1668681.
2. Ukrainian cyberpolice: confront the most dangerous hackers in the world. URL: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/deutsche-welle/2015/10/20/7085458/>.
3. The Cybercrime Convention of 23 November 2001. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_575.
4. The cyberpolice will be formed by November 5. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248546043&cat_id=248817842.

Секція 10. Судоустрій; прокуратура та адвокатура

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО АБО ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Баштан П. О.,

НК – Бублик Н. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті 2 Кримінального процесуального кодексу (далі — КПК) України [1] зазначається, що одним із основних завдань кримінального провадження є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також посилення гарантії дотримання їх прав та законних інтересів у взаємовідносинах з органами державної влади.

Фундаментальним правом людини на судовий захист, який полягає у захисті прав, законних інтересів людини, та забезпечення його рівня, характеризує демократизм держави та її правовий характер. У кримінальному провадженні це має особливе значення, у зв'язку з тим, що саме в ньому стикаються публічні та приватні інтереси, обмежуються конституційні права та свободи, застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження поєднані із втручанням в приватне життя, а отже і виникає потреба створення механізму реалізації права на захист в суді.

Так, формою реалізації конституційного права людини на судовий захист є передбачений КПК України порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування. Зупинемося більш детально на аналізі окремих положень процесуального порядку оскарження, рішень які передбачені ст. 303-308 КПК України.

Вивчаючи КПК України можна простежити, що законодавець вирішив створити вичерпний перелік тих дій, рішень дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, що передбачено ч. 1 ст. 303 КПК України, а отже скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, не розглядаються під час досудового розслідування. Однак, є виняток, а саме: рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим та рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки можуть бути предметом розгляду скарг як і під час досудового розслідування, так і під час підготовчого судового засідання.

Таким чином, розглянувши главу 26 КПК України, зокрема ст.303 КПК, можна зрозуміти, що законодавець зазначив про те, що до слідчого судді можуть бути оскаржені виключно рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. У відповідності до п. 15 ч. 1.ст. 3 КПК України прокурор – особа яка займає посаду, передбачену статтею 15 Закону України «Про Прокуратуру» [2] та діє у межах повноважень покладених на неї. У свою чергу, слідчий — службова особа органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів організації контролю за дотриманням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів.

Отже, з метою чіткого розуміння суб'єктів, які мають право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора потрібно чітко окреслити коло тих осіб, які до них відносяться. Такими особами відповідно до законодавства є: підозрюваний, його захисник, законний його представник, або потерпілий, його законний представник, цивільний позивач, його законний представник, представник юридичної особи.

Процесуальним документом, який також виконує функції судово-контрольного провадження є скарга, яка повинна відповідати всім вимогам передбаченим КПК України. Таким чином, збереження всіх правил та норм законодавства під час подання та оформлення скарги, дає можливість слідчому судді отримати точні відомості та дані для подальшої роботи, а також виконання найголовнішої цілі — забезпечення людину правом на судовий захист, що становить собою захист її прав, законних інтересів, що в свою чергу характеризує демократизм держави, її правовий характер та рівень забезпеченості населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 23.03.2020).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення 23.03.2020).

СУД ЯК ОBOB'ЯЗKOBИЙ СУБ'ЄКТ ГОСПOДAPСЬKИХ ПPOЦЕСУAЛЬНИХ ПPABOBІДНОСИH

Безкоровайна О. І.,

HK – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Суд — орган влади, наділений повноваженнями по здійсненню правосуддя шляхом вирішення цивільних і кримінальних справ. Тому суд — не тільки обов'язковий, але й вирішальний суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.

Суд є обов'язковим суб'єктом будь-яких процесуальних правовідносин, починаючи із пред'явлення позову й закінчуючи виконанням судових постанов.

Особливе становище суду як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин визначається конституційними принципами правосуддя й статусом суддів.

Саме суд є органом на який покладено функцію правосуддя у господарських справах і який не тільки захищає права та інтереси суб'єктів господарювання, але й забезпечує стабільність системи господарських зв'язків в державі шляхом швидкого розгляду господарських справ. В той же час функції суду в сучасних умовах потребують певного переосмислення. Питання розуміння суду як суб'єкта господарських процесуальних відносин та функцій, що він виконує в процесі розгляду та вирішення господарських справ є в сьогоденні актуальним. У відповідності із Законом України «Про судоустрій та статус суддів» система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності [1,].

К.В. Гусаров вважає, що правосуб'єктність органів судової влади складається з предметних та функціональних повноважень суду, причому до перших входить підвідомчість та підсудність цивільних справ [2, 9]. Крім того, він зазначає, що правове

становище суду визначається правосуб'єктністю, структурними компонентами якої є юрисдикція, а також предметні і функціональні повноваження [2, 82].

Суддя – головний учасник судового процесу. Суддя господарського суду – учасник судового процесу, який є посадовою особою господарського суду, наділений повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі в господарському суді [3, с. 100]. Склад суду являє собою єдине, цілісне утворення, що і виступає суб'єктом господарських процесуальних правовідносин.

М.С. Шакарян взагалі не використовує категорію “правосуб'єктність”, а говорить лише про правоздатність суду в контексті можливості бути не учасником процесуальних правовідносин, а учасником господарської діяльності як державної юридичної особи.

Про цілісність складу суду, на наш погляд, свідчить низка наступних положень: по-перше, саме суд у цілому, а не окремі його члени, є суб'єктом пізнання фактичних даних. Хоча сприйняття фактичного матеріалу здійснюється кожною особою окремо, а кожен член складу суду – суддя – це особа з певними емоційно-психологічними особливостями, звичками, життєвим досвідом, рішення колегіального суду виносяться на основі і за результатами узгодження індивідуальних роздумів, особистої розумової активності кожного члена складу суду, переосмислення ним особисто усіх обставин справи, а втім все одно склад суду є одним цілим, і рішення суду фіксує думку складу суду в цілому.

Незважаючи на те, що саме від судді залежить додержання основних засад судочинства, зокрема забезпечення 130 законності при здійсненні правосуддя, рівності учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін і надання ними своїх доказів та доведення їх переконливості перед судом, а головне – прийняття законного, об'єктивного рішення [4, 38], суб'єктом господарських процесуальних правовідносин залишається суд. По-друге, саме склад суду є суб'єктом ініціативи (активності) та повноважень. По-третє, склад суду є і суб'єктом ухвалення рішення, яке є результатом спільної діяльності всіх членів суду.

Для індивідуалізації позиції будь-якого члена складу суду в господарському процесуальному праві існує інститут “окремої думки”, який дозволяє особі, яка не згодна з позицією інших членів складу суду, висловити власне бачення вирішення проблеми. І, по-четверте, склад суду є суб'єктом відповідальності за ухвалення незаконного та необґрунтованого рішення, зокрема в разі перевірки його рішення чи ухвали вищестоящими інстанціями.

Наприклад, відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 104 ГПК суд апеляційної інстанції скасовує рішення першої інстанції рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні.

Господарський суд здійснює судочинство на таких засадах як законність, рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода у наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, надання права на захист, забезпечення доведеності вини, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, , крім випадків, встановлених законом, обов'язковість рішень суду.

Крім того в господарському процесі реалізуються такі специфічні принципи судочинства як принцип рівності організацій і громадян перед законом і господарським судом, оперативності, національної мови судочинства. Суд є головним учасником господарського процесу, а відтак й головним суб'єктом господарських процесуальних правовідносин.

Суд здійснює правосуддя у господарських справ, керує судовим процесом, допомагає іншим учасникам процесу у здійсненні їх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Судом приймається фінальний акт судового процесу – рішення або постанова у господарській справі, ним же вирішуються питання про рух судового процесу та інші процесуальні питання за допомогою прийняття ухвал

В умовах перебудови судової системи слід констатувати, що необхідне переосмислення ролі суду в господарському процесі, і незважаючи на всю важливість і специфіку господарських, а відтак й господарських процесуальних правовідносин, визначати суд як суб'єкта на який покладено здійснення правосуддя і який в зв'язку з цим позбавлений «ініціативності» в ході судового процесу, а виконує лише функції сприяння та допомоги учасникам процесу в доказовій діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Притика Д.М. Організаційно-правові засади становлення і діяльності господарських судів України. Дисс. д.ю.н. 12.00.10. Харків, 2003. С.70.
2. Гусаров К.В. Гражданская процессуальная правосубъектность суда апелляционной инстанции и его предметные полномочия. *Право і безпека*. 2004. № 1. С. 80–83.
3. Мелех Л.В. Господарський процес: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 368 с.
4. Луспеник Д.Д. Якого суддю можна назвати справедливим. *Закон і бізнес*. 2004. № 14 (3 квіт.). С. 8.

ОБСТАНОВКА, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДДЕЮ (СУДДЯМИ) ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО ВИРОКУ, РІШЕННЯ, УХВАЛИ АБО ПОСТАНОВИ

Борусовський М. В.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Кожне кримінальне правопорушення відбувається у певних умовах та обстановці. Поняття обстановки злочину має важливе наукове і практичне значення, тому що воно дозволяє визначити закономірності механізму кримінального правопорушення, входить до елементів криміналістичної характеристики та впливає на подальшу організацію досудового розслідування.

Наукової розробки вчення про криміналістичну характеристику та обстановку як її елементу, присвячені праці таких вчених, як Р.С. Белкіна, А.М. Васильєва, Є.П. Іщенко, О.Н. Колесніченка, С.П. Мітрічева, В.А. Образцова, М.Ф. Пантелєєва, А.М. Селіванова, М.П. Яблокова, В.Ю. Шепітька і багатьох інших.

Так, обстановка злочину була предметом вивчення різних наукових галузей кримінального циклу. Зокрема, в кримінальному праві обстановка вчинення злочину визначається як ознака об'єктивної сторони злочину. Г.А. Крігер вважає, що обстановка є однією з умов, що використовується винним для досягнення своєї мети, або є таким збігом подій і обставин, які свідчать як про більшу, так і меншу суспільну небезпеку злочину і злочинця [1, с. 121]. На думку В.М. Кудрявцева, місце, час та обстановка вчинення злочину – це сукупність конкретних умов, в яких здійснюється злочинна дія (бездіяльність), розвивається об'єктивна сторона і настає злочинний результат [2, с. 22]. О.Ш. Якупов зазначає, що обстановка – це ті конкретні й специфічні об'єктивні умови, в яких відбувається суспільно небезпечно посягання

[3, с. 96]. М.І. Загородніков і О.В. Наумов відносять до неї ті об'єктивні умови, в яких вчинювався злочин [4, с. 55].

Обставинкою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України є умови, які спонукали особу, що здійснює правосуддя прийняти судові рішення з ознаками неправосудності. На формування такого елемента, як обстановка кримінального правопорушення, на нашу думку, суттєво впливають різні чинники, які можна поділити на зовнішні і внутрішні. Зовнішні чинники – це ті, що існують на момент готування і вчинення злочину в навколишній обстановці, незалежно від особи злочинця. Внутрішні чинники визначаються самою особистістю злочинця.

Зовнішні чинники обстановки злочину вивчаються не тільки для їх кримінально-правової оцінки, а й з криміналістичних позицій з метою одержання інформації, що дозволяє встановити механізм події і закономірності утворення слідів злочину. Вони впливають на формування елементів обстановки кримінального правопорушення, за посередництвом внутрішніх чинників, тобто через внутрішнє переконання, психічні стани і якості, погляди, почуття, думки, знання злочинця, які зрештою де термінуючись під умовами зовнішнього середовища, вибірково визначають значення явищ дійсності, впливають на вибір рішень особою, яка вчиняє злочин.

Час вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики містить у собі фактичні відомості, що вказують на період вчинення злочину. Місце вчинення злочину з позиції криміналістичної характеристики означає у широкому значенні територіально-адміністративну одиницю [5, с. 129].

Місцем вчинення досліджуваного нами кримінального правопорушення є нарадча кімната, а також зала судового засідання, у якій відбувається проголошення прийнятого судового рішення.

Аналізом судової практики встановлено, що місце судового розгляду та прийняття завідомо неправосудного судового рішення у 92,3 % відбувалося за місцем вчинення кримінального правопорушення.

Часом вчинення досліджуваного нами кримінального правопорушення, є час проголошення судового рішення, а також час, коли потерпілий ознайомився з його текстом.

Аналізом слідчо-судової практики у кримінальних провадженнях про постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови у 96,2 % випадках припадає на період 11-17 год. та у 76,2 % випадках прийняттю неправосудного судового рішення передувало три і більше судових засідань.

Отже, сукупність умов, у яких було вчинено злочин, становить обстановку злочину. Її дослідження має важливе значення для розслідування постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Однак у кожній події злочину під час аналізу обстановки необхідно виявляти низку характерних взаємозв'язків об'єктів, явищ і процесів, що надають криміналістично-значущу інформацію для вибору найбільш оптимальних прийомів і методів розслідування. Тому зміст обстановки постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови має охоплювати місце, час та інші умови, зокрема фізіологічні, психологічні фактори щодо прийняття рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кригер Г.А. Объективная сторона преступления / Г.А. Кригер // Советское уголовное право. Общая часть / под ред. Г.А. Кригера, Б.А. Куринова, Ю.М. Ткачевского. М., 1981. С. 148–174.

2. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. М. : Госюриздат, 1960. 243 с.
3. Якупов А.Ш. Объективная сторона преступления // Уголовное право УССР. Общая часть / под ред. В.В. Сташиса, А.Ш. Якупова. К. : Вища шк., 1984. 383 с.
4. Загородников Н.И. Преступления против жизни по советскому уголовному праву / Н.И. Загородников. М. : Госюриздат, 1961. 278 с.
5. Завидняк В.І., Гарбовський Л.А. Актуальні питання дослідження способів вчинення злочинів проти інкасації грошових коштів, цінностей і цінних паперів при їх зберіганні і транспортуванні. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління № 1(1)/2011.* К. : Сталь, 2011. С. 127-132.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

*Грошева О. А., Добролежжа І. О.,
НК – Брайченко С. М., канд. юрид. наук, доцент
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Україна, як держава, що має демократичні проєвропейські устремління, гостро відчуває проблематику дотримання принципу верховенства права в діяльності державних інституцій. Саме тому правоохоронна система, яка має знаходитись на сторожі громадянських прав та свобод, має знаходитись в стані перманентного реформування в сенсі приведення власної діяльності, як до відповідності високим європейським стандартам, так і новим правовим, політичним та суспільним викликам.

Утвердження, забезпечення, реалізація прав людини є важливим показником у державі, який вказує на її демократичність, соціальність, а також на те, що така держава є правовою.

Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність[1].

Однією з найважливіших проблем сучасного суспільного розвитку є питання взаємовідносин держави і громадянина через формування ефективних національних та міжнародних механізмів захисту прав і свобод людини. Адже наявність чи відсутність основних прав і свобод людини та громадянина виступає найбільш яскравим показником ступеня розвитку громадянського суспільства, побудови правової держави. Забезпечення прав і свобод людини визначає розвиток більшості країн на шляху політичної демократії, економічного прогресу та співробітництва, є одним із визначальних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення у контексті європейської інтеграції України. Прагнення української держави стати повноправним членом Світового Співтовариства спрямовує зусилля органів державної влади на зміщення векторів діяльності правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення гармонізації світових стандартів дотримання прав та свобод людини і національних конституційних норм. [2; 28].

Найбільш важливим напрямом вдосконалення діяльності правоохоронних органів у сучасних умовах є зосередження їх зусиль на безумовному забезпеченні прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Якісне і ефективне виконання правоохоронними органами своїх завдань в даній сфері набуває особливого значення та перебуває в полі зору як науковців, громадськості, так і самих правоохоронців.

З цього приводу С. Лисенков зауважував, що правове регулювання відповідної діяльності має переслідувати такі цілі:

1) визначення кола суспільних відносин, які підлягають забезпеченню з боку відповідних органів;

2) чітке встановлення повноважень (прав і обов'язків) різноманітних служб в структурі правоохоронних органів і їх посадових осіб при здійсненні діяльності із забезпечення реалізації прав і свобод громадян.

3) закріплення видів і міри відповідальності працівників правоохоронних органів за невиконання або недобросовісне виконання тих чи інших повноважень із забезпечення прав і свобод громадян [3; 36].

Аналіз законодавства та практика роботи різноманітних правоохоронних органів дозволяють виявити основні напрямки їх діяльності щодо забезпечення реалізації, охорони та захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, зокрема:

а) захист людини, її життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів незалежно від віку, статі, національності, расової належності, мови та ін.;

б) недопущення у своїй діяльності незаконних обмежень і порушень прав, свобод та законних інтересів громадян;

в) безпосередня охорона задекларованих в Основному Законі прав, свобод і законних інтересів громадян;

г) забезпечення необхідних умов реалізації громадянами певних прав, свобод та законних інтересів [4].

Їх діяльності у сфері реалізації загальноприйнятих стандартів прав людини має такі форми як: профілактика порушень прав громадян; припинення порушення прав громадян; поновлення порушених прав громадян; притягнення до юридичної відповідальності порушників прав громадян.

Методом профілактики порушень прав громадян здійснюється охорона прав громадян. Його реалізація проходить до початку порушення прав людини. Профілактичні заходи застосовуються з метою зміни як соціальних умов існування особи, так і особистісних якостей суб'єкта.

Метод профілактики виражається в: 1) індивідуальній роботі з особами, які схильні до вчинення правопорушень; 2) проведенні комплексних заходів за місцем проживання певної групи громадян, колективів за місцем їх роботи із роз'ясненням чинного законодавства, необхідності виконання приписів законів і відповідальності за їх порушення

Припинення порушення прав громадян застосовується в разі початку негативного порушення прав людини (це встановлення факту правопорушення та припинення його негативного впливу на права людини шляхом застосування заходів адміністративного або кримінально-процесуального примусу).

При реалізації методу поновлення порушених прав громадян правоохоронні органи не тільки роз'яснюють особі порядок і можливість відновлення порушених прав, але й самі зобов'язані забезпечити можливість такого відновлення.

Стосовно юридичної відповідальності осіб, які порушили права громадян, то тут виникає цікава дилема: порушуючи адміністративне або кримінальне переслідування правопорушника, органи адміністративного провадження або

досудового розслідування одночасно повинні забезпечити додержання прав і цієї особи під час провадження у адміністративній або кримінальній справі.

Форми правоохоронної діяльності мають динамічний характер і залежать від змін, що постійно відбуваються у суспільстві, а саме від соціальних умов життя, економічного устрою, правової політики держави тощо [5].

Отже, основними напрямками діяльності правоохоронних органів із забезпечення реалізації, охорони та захисту основних прав, свобод і законних інтересів громадян є такі:

- захист права на життя, здоров'я, інших їх особистих прав, свобод та законних інтересів;

- охорона прав, свобод і законних інтересів громадян від неправомірних посягань;

- забезпечення необхідних умов реалізації громадянами наданих законодавством прав, свобод та законних інтересів, що полягає, перш за все у проведенні виховної та роз'яснювальної роботи, надання нової інформації щодо можливостей використання своїх прав;

- проведення необхідних заходів із виявлення та усунення можливих передумов порушення прав і свобод.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Амеліна А.С. Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 року). – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. – 712 с.

3. Лысенков С. Л. Формы правового регулирования деятельности ОВД по обеспечению реализации конституционных прав и свобод советских граждан / С. Л. Лысенков. – К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1981. – 64 с.

4. Заець Н. Місце органів внутрішніх справ у реалізації прав людини // Право України. 1999. № 9. С. 26-29.

5. Коріняк О. Захист прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів України // Часопис Академії адвокатури України. № 9 (4'2010). С.1-6.

КОПІЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ: ЗАСВІДЧЕННЯ ТА ВИДАЧА

Дзюман Л. В.

Придніпровський районний суд, м. Черкаси

Найважливішим актом правосуддя, покликаним забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини, правопорядку та здійснення проголошеного Конституцією принципу верховенства права – є судове рішення. [4]

Процесуальне законодавство наділяє правом одержати копію судового рішення осіб, які брали участь у справі.

Згідно з приписами ст. 272 ЦПК України, ст. 251 КАС України – копії повного судового рішення вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення.

У разі проголошення тільки скороченого (вступної та резолютивної частин) судового рішення, учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, за

їхньою заявою негайно після його проголошення видаються копії скороченого судового рішення. [2,3]

Разом з тим, треба пам'ятати про те, що рішення суду ухвалюються іменем України і в цьому проявляється публічний характер рішення, як владного акту.

Безумовно, до судового рішення пред'являються, передусім, вимоги як до акта правосуддя, покликаного захистити суб'єктивне право. Це вимоги до його внутрішнього змісту. Але судові рішення є процесуальною формою, процесуальним актом, у якому закріплюються наслідки проведених судом процесуальних дій. Тому за своєю структурою, за складовими елементами та реквізитами рішення суду також має відповідати певним умовам. [8]

В місцевих судах обов'язок щодо засвідчення та видачі копій судових рішень покладається на апарат.

Порядок організації роботи апарату місцевого суду визначається Типовим положенням про апарат суду, затвердженим Наказом Державної судової адміністрації України від 08.02.2019 № 131 (далі – Положення).

За вимогами Положення, основними завданнями апарату суду у тому числі є:

- забезпечення надсилання адресатам в установленому порядку копій судових рішень;

- у визначених законом випадках забезпечення надсилання електронних копій судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень;

- забезпечення надсилання відомостей про набрання судовим рішенням законної сили до Єдиного державного реєстру судових рішень. [5]

Слід відмітити, що 20 серпня 2019 року Наказом Державної судової адміністрації України від № 814 було затверджено нову Інструкцію з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, яка набрала чинності з 01 січня 2020 року (далі-Інструкція).

Вказаний документ визначає загальні правила ведення діловодства в місцевих та апеляційних судах України, регламентує порядок роботи з документами з моменту їх надходження чи створення до знищення в установленому порядку або передачі до державної архівної установи.

Так, новою Інструкцією було дещо змінено порядок засвідчення копії судового рішення. Зокрема, розділом XI визначено, що копія судового рішення, виготовлена апаратом суду, засвідчується відповідальною особою апарату суду та печаткою суду із зазначенням дати. У разі якщо судові рішення не набрали законної сили, про це працівником апарату суду зазначається на копії, що видається чи надсилається. На копії судового рішення, що набрало законної сили, зазначається дата набрання ним чинності. На вимогу нотаріальних органів, органів Державної реєстраційної служби України, органів Національної поліції України на копії судового рішення зазначається інформація про те, що оригінал судового рішення знаходиться у матеріалах справи (кримінального провадження). Копії судових рішень, що набрали законної сили або підлягають негайному виконанню повинні бути прошиті, пронумеровані, засвідчені та скріплені відповідною печаткою суду. [7]

Копія судового рішення повинна відповідати оригіналу та може бути виготовлена шляхом:

- виготовлення ксерокопії з оригіналу судового рішення, яке знаходиться в матеріалах справи. У такому випадку, копія судового рішення засвідчується відміткою: "Згідно з оригіналом" (у разі засвідчення копії з паперового оригіналу документа) та може доповнюватися відмітками "Відповідає документу, що міститься в матеріалах справи" (у разі засвідчення копії з фотокопії (сканованої копії) судового рішення);

- роздруківки копії судового рішення, збереженого в електронному вигляді в АСДС. У такому разі, засвідчується відміткою: "Виготовлено з автоматизованої системи документообігу суду" (у разі засвідчення з оригіналу електронного документа, збереженого в АСДС);

Варто вказати, що до копії судового рішення, в яке внесено зміни, також додається копія судового рішення, яким судове рішення змінено.

У разі, якщо судова справа знаходиться поза межами суду, суд може виготовити лише завірену належним чином копію судового рішення, виготовленого цим судом. Перед виготовленням копії судового рішення відповідальний працівник суду перевіряє відомості щодо набрання судовим рішенням законної сили.

Особа, яка одержала копію судового рішення, іншого документа, повинна розписатись в її отриманні.

Після повернення судових справ із судів апеляційної чи касаційної інстанції копії судових рішень цих судів, а також інші матеріали справи видаються судом першої інстанції. [7]

На сьогоднішній день, залишається досить актуальним питання щодо відповідальних працівників апарату суду за засвідчення копій судових рішень. За вимогами Положення про помічника судді, обов'язком помічника судді є також і оформлення та направлення копій судових рішень. [6] Але, якщо справа передана до канцелярії/архіву? Чи помічник судді з поважних причин відсутній на роботі?

Крім цього, в процесі роботи постало питання щодо засвідчення копій судових наказів, постанов в справах про адміністративні правопорушення, які є спеціальними видами як судового рішення, так і виконавчого документу. Оскільки, як відомо за нормами Закону України "Про виконавче провадження", виконавчий документ повинен містити в тому числі і підпис уповноваженої посадової особи.

Звісно залишається коло суб'єктів, яким направляються копії судових рішень засвідченні підписами суддів, а саме, що стосується виконання до реєстраційних, пеніціарних, нотаріальних та державних виконавчих органів.

На базі Придніпровського районного суду м. Черкаси для врегулювання зазначених вище питань після детального опрацювання чинного законодавства було винесено відповідний наказ з більш розширеним описом дій та покладенням обов'язків на відповідних осіб. Але, на практиці з приводу цього питання й досі виникають труднощі.

Варто вказати, що копію судового рішення можуть отримати не лише сторони у справі, а й інші особи. Так, за нормами ст. 9 Закону України «Про доступ до судових рішень» особа, яка не бере (не брала) участі у справі, якщо судове рішення безпосередньо стосується її прав, свобод, інтересів чи обов'язків, може звернутися до апарату відповідного суду з письмовою заявою про видачу копію судового рішення з обов'язковим обґрунтуванням чому вона не змогла ознайомитися із судовим рішенням у Реєстрі, а також чому вона вважає, що судове рішення безпосередньо стосується її прав, свобод, інтересів чи обов'язків. [1]

Хочеться звернути увагу й на те, що особи, які беруть участь у справі, можуть отримувати копії судових рішень скориставшись послугою через «Електронний суд» – <https://id.court.gov.ua/>.

Не можна лишити поза увагою і норми закріплені в Законі України «Про доступ до судових рішень», який також гарантує кожному право на доступ до судових рішень у порядку, визначеному цим Законом. У відповідності до ч. 1 ст. 2 Закону – це право забезпечується офіційним оприлюдненням судових рішень на офіційному веб-порталі судової влади України в порядку, встановленому цим Законом. Для доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції Державна судова адміністрація України забезпечує ведення Єдиного державного реєстру

судових рішень. Для реалізації права доступу до судових рішень, внесених до Реєстру, користувачу надаються можливості пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування судових рішень або їхніх частин.

На моє особисте переконання, метою змін в засвідчені копії судового рішення є розвантаження суддів, які до цього витрачали чимало часу на таку процедуру, оскільки основним завданням судді завжди було і залишається відправлення правосуддя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

5. Закон України «Про доступ до судових рішень» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.
6. ЦПК України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
7. КАС України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
8. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судові рішення у цивільній справі» від 18.12.2009 N14 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>.
9. Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження Типового положення про апарат суду» від 08.02.2019 № 131 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0131750-19>.
10. Положення про помічника судді, затверджене Рішенням ради суддів України 18.05.2018 № 21 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18>.
11. Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» 20.08.2019 № 814 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0814750-19>.
12. Вимоги, що пред'являються до судового рішення в цивільному процесуальному законодавстві <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15799/14-Shymanovych.pdf?sequence=1>.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Дулгеров А. А.,

НК – Миколенко В. А., д-р юрид. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Питання функціонування судової системи традиційно є актуальними і активно досліджуються вітчизняною і зарубіжною юридичною наукою. Але переважна більшість наукових робіт присвячена спеціальним проблемам конституційного та процесуального права, питанням судового устрою. Щодо відповідних загальнотеоретичних проблем, то вони й досі залишаються малодослідженими. Це особливо стосується обґрунтування владної природи судової системи, з чого випливають визначення її місця в системі поділу влади і вирішення низки пов'язаних з її діяльністю загальнотеоретичних та практичних проблем.

Найважливіше завдання судової влади України полягає в тому, щоб шляхом розгляду та вирішення справ, спорів забезпечити баланс свободи в суспільстві з обов'язком виконання законів. Проте слід зазначити, що законодавство про організацію судової влади, судоустрій і статус суддів не в повному обсязі виконує своє завдання щодо належного законодавчого забезпечення в державі, що визначена Конституцією України як демократична, соціальна, правова, відправлення правосуддя має певні недоліки та потребує суттєвого вдосконалення.

Слід концептуально переглянути роль судової влади в державному механізмі. Вона має перебувати між гілками влади, забезпечуючи єдність державної влади й злагоджене функціонування її гілок. Компетенція судової влади має формуватися в чіткій відповідності з її функціями. Основу діяльності судової влади має становити забезпечення єдності державної влади, до якої належать врівноваження гілок влади, створення балансу сил та припинення дій органів, які порушують єдність влади; забезпечення реалізації основних прав і свобод громадян.

Створення такої наукової моделі судової влади, втілення якої в життя забезпечить функціонування та розвиток сильної, незалежної, дійової судової системи, потребує високого рівня узагальнення. Наукова потенція теорії держави і права як науки про загальні закономірності виникнення, становлення, функціонування та розвитку державно-правових явищ дозволяє на належній методологічній базі зробити рішучі кроки на шляху вирішення цього завдання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Х.: ПП “ІГВІНІ”, 2014. – 64 с.
2. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 19. – Ст. 1376.
3. Судова влада : монографія / за заг. ред. І. С. Марочкина ; Нац. юрид. ун-т. Харків : Право, 2015. 792 с.

УЧАСТЬ АДВОКАТА У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Кічула Х. Л.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Особа в демократичній, правовій державі – це найвища соціальна цінність, яка відіграє вирішальну роль у всіх сферах: матеріальній, політичній, соціальній, духовно-культурній життєдіяльності. При цьому, кожна особа індивідуальна, своєрідна, неповторна, унікальна. Її участь у діяльності правової держави залежить від матеріальних і духовних можливостей у використанні своїх суб'єктивних прав і добровільному виконання своїх правових обов'язків. Правовий статус особи полягає у встановлення законодавством її прав, свобод, обов'язків, які представляють собою можливості, що перетворюються на дійсність за їх практичною реалізацією [1, с. 73].

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України, “права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави” [2]. При цьому, конституційне вживання слова «обов'язок» в однині при фактичному поширенні її (обов'язки) на визнання, дотримання і захист орієнтує на їх триєдине сприйняття та дослідження. Такий підхід домінував у вивченні проблем, які відображають взаємовідносини держави та індивіда з приводу реалізації прав і свобод останнього.

Відзначимо, основною гарантією формування єдиної системи захисту прав і свобод людини і громадянина є конституційне закріплення її провідних параметрів. Правозахисні позиції нині чинної Конституції України, з властивим їй

перевагами людини, її прав і свобод, можна визнати демократичним завоюванням сучасної української державності. Найважливіша увага в цьому приділяється забезпеченню права особи на кваліфіковану юридичну допомогу, надання якої є пріоритетом адвокатури – незалежного інституту громадянського суспільства, покликаного захищати громадян від порушень законності, у тому числі, і від самої держави.

Коли адвокат забезпечує захист прав людини і громадянина, він робить корисну і потрібну справу, що має значення як для особи, так і для суспільства, оскільки тим самим допомагає дотриманню законності, усунення її порушень. Засудження невинуватого або відхилення обґрунтованого позову приносить шкоду не тільки засудженому або стороні, що програла цивільну справу. Шкода заподіюється всьому суспільству, зацікавленому в законності та в правопорядку, а не в помилкових судових рішеннях [3, с. 35].

Активне зростання підприємницької діяльності природно тягне за собою і збільшення кількості господарських спорів (арбітражу). Тому, для того щоб і без того ризикована бізнес діяльність була хоч в юридичному руслі застрахована від різних ексцесів, то підприємці та керівники (власники) підприємств намагаються наймати для цього професіоналів – адвокатів з господарських справ. Саме тому зараз дуже популярними стали послуги адвоката з представництва в суді з господарських спорів.

Варто зазначити, що адвокат з господарських справ – це той фахівець, який займається наданням таких юридичних послуг для бізнесу, як послуги у сфері господарського права, тобто вирішує розбіжності, що виникли між суб'єктами господарювання. Такий фахівець відмінно знає свою роботу і готовий захищати права та інтереси клієнта в будь-якій ситуації, що склалася, в тому числі здійснювати представництво в суді (господарському суді, арбітражі), проводити стягнення боргів з боржників клієнта, супроводжувати процедури банкрутства і вирішувати інші юридичні питання, пов'язані з захистом клієнта в суді.

Адвокат з господарських спорів допомагає юридичним і фізичним особам-підприємцям знаходити вирішення різних питань, відстоюючи при цьому правову позицію свого клієнта.

В межах професіонального обов'язку захисту прав та інтересів своїх клієнтів адвокати мають відігравати суттєву роль у справедливому відправленні правосуддя. Будучи активним учасником механізмі правозастосування, замаючи самостійне місце у механізмі правосуддя, адвокатура виконує (повинна виконувати) важливу функції суспільного контролю у цій сфері. Така позиція підтверджується і міжнародними документами, що регулюють сферу діяльності інституту адвокатури. Так, Хартія основоположних принципів діяльності адвокатів ССВЄ визначає роль адвоката як незамінного учасника справедливого судового процесу, який не тільки щиро служить інтересам та захищає права свого клієнта, а також виконує такі функції в суспільстві, які виражаються в попередженні та запобіганні конфліктам, у забезпеченні вирішення конфліктів, у подальшому розвитку закону, а також у захисті свободи, справедливості та верховенства права [4].

Адвокатура є невід'ємною частиною державного механізму відправлення правосуддя, життєво необхідної для ефективного функціонування судової влади. Основне призначення адвокатури – надання правової допомоги необмеженому колу осіб. Адвокати, за твердженням Т. Вільчик, повинні дотримуватися також і високих етичних стандартів при здійсненні професійної діяльності. В межах професіонального обов'язку захисту прав та інтересів своїх клієнтів адвокати мають також відігравати суттєву роль у справедливому здійсненні правосуддя. Будучи активним учасником механізму правозастосування, займаючи самостійне місце у механізмі правосуддя, адвокатура виконує важливу функцію суспільного контролю у цій сфері [5, с. 11].

Конституційне гарантування надання правової допомоги та судового захисту прав людини може бути забезпечене лише на основі досягнення балансу між приватноправовими та публічними особами розвитку суспільства. Враховуючи, що професійні права адвоката регламентуються положеннями сукупності нормативно-правових актів, регулюючи загальну і процесуальну сторони діяльності адвоката, і поєднують в собі повноваження адвоката, адвоката-представника і адвоката-захисника, у процесі застосування яких він вступає у певні правовідносини, які можуть виникати між адвокатом та органами державної влади та управління, фізичними та юридичними особами, установами, організаціями тощо, то можливо зробити висновок про наявність окремого інституту правової допомоги адвоката.

Підводячи підсумки вищевикладеного, можна сказати, що адвокат з господарських спорів (арбітраж, банкрутство) нашої юридичної компанії швидко і якісно вирішить будь-які проблеми, пов'язані з представництвом в суді, захистом в суді інтересів клієнта, пов'язаних з веденням бізнесу, стягненням боргів у судовому порядку, детально і якісно проведе юридичну консультацію та правовий аналіз необхідних документів, договорів і т.д., але найголовніше – він буде робити все, щоб привести клієнта до перемоги і отримання бажаного результату.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агафонов С. Проблеми реалізації принципів правової держави в Україні та шляхи їх вирішення. Юстиніан. № 1. 2006. С. 12-15.
2. Конституція України : Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Стецюк Ю.И. Советская адвокатура: Учеб. пособ. Для вузов . М: Высш. шк., 1989.304 с.
4. Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів (прийнята на пленарній сесії ССВЕ 24.11.2006 р.). URL: <http://www.cay.org.ua/ua/104/index.html>.
5. Вільчик Т., Конституційно-правовий статус адвокатури . Теорія і практика правознавства. Вип. 2 (8) / 2015 .С. 1-13.

ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ РОБОТИ СУДОВИХ УСТАНОВ НА ПЕРІОД КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ

Лисенко В. В.,

НК – Чубань В. С., канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України №211 від 11.03.2020 "Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19", Постанови Кабінету Міністрів України №215 від 16.03.2020 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. №211», Постанови Кабінету Міністрів України №239 від 25.03.2020 "Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України", рішення Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 про запровадження режиму надзвичайної ситуації по всій території України, рекомендацій Голови Ради суддів України Богдана Моніча та листа РСУ №186/20 від 16.03.2020 року, в судових установах впроваджено особливий режим роботи на період карантинних заходів до 24 квітня 2020 року, який передбачає:

- ✓ прийом кореспонденції лише за наявності у відвідувачів медичних масок або інших засобів індивідуального захисту;
- ✓ припинення всіх заходів, не пов'язаних з процесуальною діяльністю суду та забезпеченням діяльності органів судової влади (круглі столи, семінари, дні відкритих дверей тощо);
- ✓ припинення проведення особистого прийому громадян керівництвом суду;
- ✓ припинення проведення судових засідань в режимі відеоконференції (ВКЗ);
- ✓ обмеження допуску в судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань;
- ✓ обмеження допуску у судові засідання та приміщення суду осіб з ознаками респіраторних захворювань: блідість обличчя, почервоніння очей, кашель;
- ✓ ознайомлення учасників судового процесу з матеріалами судової справи шляхом надсилання сканкопій на електронну адресу, зазначену у відповідній заяві, заяви приймаються через дистанційні засоби зв'язку;
- ✓ зменшення кількості судових засідань, що призначаються для розгляду протягом робочого дня;
- ✓ здійснення судового розгляду справ без участі сторін, в порядку письмового провадження;
- ✓ вжиття заходів щодо самоізоляції.

Рішенням зборів суддів різних рівнів на період дії карантину з 17 березня 2020 року до 03 квітня 2020 року (включно) рекомендовано суддям перенести судові засідання за межі вказаного строку.

Учасники судового процесу повинні подавати всі необхідні документи (позовні заяви, заяви, скарги, відзивы, пояснення, клопотання тощо) в електронному вигляді на електронну адресу судів, через особистий кабінет в системі «Електронний суд», поштою або факсом.

Також, рекомендовано подавати до суду заяви про розгляд справи без участі за наявними в справі матеріалами, утримуватися від відвідування приміщення суду, особливо за наявності симптомів захворювання.

Особливий порядок роботи судів під час карантину характерний не тільки для національних судів. Закрився на карантин також Європейський суд з прав людини. Він перейшов у дистанційний режим роботи, продовжив розглядати у цей період тільки невідкладні справи. При цьому усі строки, відведені на розгляд справ, які наразі тривають, будуть призупинені на один місяць, починаючи з понеділка 16 березня 2020 року. Так само шестимісячний строк на звернення до суду буде продовжений на строк запровадження карантину.

Отже, єдиного розробленого підходу до графіку роботи судових установ та їх структурних підрозділів наразі немає. Тож кожна окрема установа самостійно визначає графік роботи, порядок і спосіб проведення засідань, порядок доступу до приміщень суду, подання документів тощо.

Водночас, суди, запроваджуючи власні обмежувальні заходи, загалом орієнтуються на рекомендації, що були затверджені рішенням РСУ від 17.03.2020 №19.

Стабілізація епідеміологічної ситуації в Україні потребує консолідації, у тому числі, юридичної спільноти: суддів, адвокатів тощо [1]. Тому неявка учасників процесу в засідання, подання заяв/клопотань про відкладення розгляду справи у цьому випадку свідчить не про наміри затягування процесу, а про соціально відповідальну поведінку, яка сприяє найшвидшому закінченню карантинних заходів та повернення країни до звичного ритму життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шагірманов Д. Як працюють органи судової влади в умовах карантину. URL: https://zib.com.ua/ua/141910-yak_pracyuyut_organ_sudovoi_vladi_v_umovah_karantinu.html.

СТАНОВЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Марцінко Н. Є.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Документи завжди використовувалися у різних галузях знань та права, а також у суспільному житті, саме тому вони є предметом дослідження різних наукових спрямувань. Із цієї причини термін «документ» є багатозначним та залежить від того, у якій галузі та для чого саме він буде використовуватися.

На сьогодні у діяльності судових органів є правило здійснювати шляхом винесення судового рішення як результату розгляду та вирішення спору по суті. Тут в судових документах викладається інформація, що має зберігатися протягом певного часу. Одночасно сьогодні дуже ускладнилися умови здійснення господарського правосуддя і суттєво змінилися вимоги до якості документів.

Поряд упроваджуються новітні інформаційні технології як засоби автоматизації процесів, які пов'язані із документуванням інформації. Окрім цього, у законодавчому полі недавно набули широкого застосування нові юридичні об'єкти такі як електронний цифровий підпис і електронний документ, а також розвинулися нові форми відносин, що ґрунтуються на електронному документообігу.

Із здобуттям Україною в 1991 році незалежності починається поступове запровадження новітніх інформаційних технологій в систему діловодства судових органів. Причиною цього стає необхідність розвитку та становлення інформатизації у суспільстві, ефективне державне управління, підвищення рівня правосвідомості громадян і на основі цього підвищується інформаційно-технологічна культура, масова комп'ютеризація із використанням сучасних інформаційно-технічних розробок і комунікаційних технологій.

Потреба у комплексному підході до вирішення ряду проблем у забезпеченні судової діяльності спонукала до того, щоб переглянути підходи держави в сфері розвитку електронного документообігу та здійсненні документообігу у цілому. При цьому констатується те, що уся інформація, яка фіксується у документах, що надають їй організаційну форму і переміщують в часі та просторі, так як документи та документована інформація є основою судових рішень, що виступає матеріальним втіленням, забезпечувавши їхню юридичну чинність. Ось чому робота зі судовими документами, саме позовними заявами, клопотаннями, скаргами, поясненнями має мати чіткий порядок та організацію, щоб суддя не відволікався від своєї основної цілі – здійснювати правосуддя.

У цілому документування в будь-якій справі складає фундамент судочинства, особливо у господарських та адміністративних справах, де основою є доказова база будь-якого провадження та ефективність дотримання процесуальних норм.

Саме тому з настанням незалежності України інформація, що викладалася у судових справах, та була похідною від таких справ стає потужним інформаційним ресурсом та вагомим елементом життя суспільства у цілому. Тому для підвищення ефективності господарського судочинства держава на рівні відповідних органів саме електронному документообігу приділяла досить уваги, удосконалюючи роботу із документами, так як, зазначав Боровський В. Н., всяке рішення управлінського характеру, *у тому числі й судове*, має базуватися на інформації. На підтвердження цього, до Інструкції із діловодства у районному суді і до Інструкції із діловодства у обласному суді були внесені відповідні зміни рішенням колегії міністерства від 20 липня 1992 року.

Найпершим кроком створення електронного документообігу став Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року, у статті 3 якого сказано, що одним із основних напрямів державної інформаційної політики визначалося забезпечення відкритості й прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень, створення умов для утворення в Україні інформаційного суспільства, а також розвиток інформаційних систем та мереж інформації, розвиток електронного урядування і постійне оновлення, зберігання і збагачення національних інформаційних ресурсів.

У зв'язку із поширенням новітніх інформаційних технологій, переглянуто було основні положення щодо керування документацією в цілому. Нові умови розповсюдження інформації вимагали тоді не лише науково-методичного, але також нормативно-правового забезпечення. Це привело до прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін та доповнень до тих, що були чинні та врегульовували різні напрямки створення інформації, керування нею, використання і забезпечення її збереженості. Значна більшість законів, що були розроблені в 1990-их на початку 2000-их років, прямо чи опосередковано визначала зміст керування документацією, що пов'язано було із електронним документуванням та документообігом.

Стосується дане питання розробки документаційних систем, упровадження стандартів та оптимальної методики електронного діловодства, а саме в суд. Окрім розвитку інформаційних технологій, спонукає й необхідність побудувати незалежну судову владу та організаційно втілити це.

Використання надбань документознавства втілено було у розробці документів як: Національний стандарт ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами»; дві редакції термінологічного стандарту із діловодства та архівної справи; національний стандарт, який встановлював вимоги до оформлення діловодства; державні стандарти побудови державної уніфікованої системи документації; Державний класифікатор управлінської документації (ДКУД), Національний стандарт України ДСТУ 4163 – 2003 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації», затверджена Держспоживстандартом України від 07 квітня 2003 року № 55) тощо [1].

Усе це сприймалося як початок запровадження інформаційних технологій у діяльності судової влади. Важливим документом кінця 90х-років ХХ століття визнано було запровадження Законом України Концепції Національної програми інформатизації. В межах даної програми передбачалося тоді застосування національних баз даних та знань, на основі котрих мали утворюватися галузеві бази даних та знань [2].

Також наслідком Національної програми інформатизації тоді передбачилося розробка та запровадження базових інтелектуальних технологій впровадження в комп'ютерні системи графічних документів для формування та використання баз даних геоінформаційних систем й системи електронного документообігу в органах державної влади різних рівнів та місцевого самоврядування.

Зазначеною програмою уперше до правового поля був введений термін «електронний документообіг». Механізм формування і виконання згаданої програми також окреслено було в Законі України «Про Національну програму інформатизації», у якому прописувалися загальні засади формування, коригування та виконання Національної програми інформатизації [3]. Основною метою Національної програми інформатизації визначалося створення потрібних умов для забезпечення громадян і суспільства достовірною, своєчасною і повною інформацією через забезпечення інформаційної безпеки держави та широке використання інформаційних технологій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондаренко М. Судочинство он-лайн: мрія чи реальність. Правовий тиждень. 2009. № 48 (147).

2. Борецька Л. Р. Актуальні проблеми навантаження суддів господарських судів URL:<http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=46854>.

3. Головченко О. Електронне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку. Вісник Державної судової адміністрації України. 2010. № 1(14). С. 23-25. URL:<http://dsa.court.gov.ua/userfiles/DSA%202010>.

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

*Мелех Б. В., канд. наук з держ. упр., доцент
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнології імені С.З. Гжицького*

Для покращення рівня життєдіяльності людини створюються, розвиваються та удосконалюються інформаційні комп'ютеризовані системи. Неможливо уявити сьогодення без інформаційних комп'ютеризованих систем.

Беручи до уваги рівень розвитку інформаційних комп'ютеризованих систем на даний час досить актуальними є електронна інформація, електронні дані та електронні документи. Варто зазначити, що з розвитком суспільства та інформаційних комп'ютеризованих систем збільшується кількість електронних даних, які можуть виступати доказами в судовому процесі.

Під час судового розгляду справи суд має всебічно, повно та безпосередньо дослідити наявні у справі докази, в тому числі й електронні докази.

Проте, на практиці, виникає багато запитань щодо дослідження електронних доказів. Господарське судочинство не є виключенням. Відсутність на законодавчому рівні правового регулювання порядку збирання, подання, дослідження та оцінки електронних доказів в господарському процесі не дає можливості суду здійснювати повноцінне дослідження вказаних доказів.

Дослідженню інституту електронних доказів були присвячені праці науковців, однак, з постійним розвитком інформаційних комп'ютеризованих систем залишаються не дослідженими та не вирішеними ще досить багато питань щодо застосування електронних доказів в судовому процесі.

Встановлення основних проблемних питань застосування електронних доказів в господарському процесі та можливі шляхи їх вирішення – є метою даного дослідження.

Електронний доказ — це один із видів доказів, які має право використати учасник судового провадження для встановлення істини у спірних правовідносинах.

Чинний Господарський процесуальний кодекс України у редакції № 2475-VIII від 28.08.2018. Новелою у вказаному Кодексі, нарешті отримавши правове закріплення на законодавчому рівні, став правовий інститут електронних доказів.

Так, відповідно до частини 1 статті 96 Господарського процесуального кодексу України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних

пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [1].

Аналізуючи дану норму можна дійти стверджувати, що перелік джерел інформації, яка слугуватиме електронним доказом не є вичерпним. Розглянемо електронний документ, як один із видів електронного доказу. Так, відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» під електронним документом розуміється документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Частиною 2 статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» чітко встановлена норма, згідно з якою допустимість електронного документу як доказу не може бути спростована лише на підставі того, що він має електронну форму [2].

Специфічним для електронних документів є те, що вони вимагають обов'язкового використання особливих реквізитів; фіксуються на спеціальних електронних носіях; існування окремої, визнаної учасниками електронного документообігу чи затвердженої компетентними органами процедури перетворення цифрових даних на документ традиційного режиму; неможливість безпосереднього сприйняття без допомоги спеціальних технічних і програмних засобів; за своїм змістом, як правило, електронні документи є правочинами.

На сьогодні в практичному застосуванні склалися деякі правила забезпечення достовірності електронних доказів і пред'явлення їх в суді:

1) якщо електронний документ містить в собі графічну або текстову інформацію, то роздруковується його паперова копія, яка оформлюється і завіряється уповноваженою особою та копія якої долучається до матеріалів справи, досліджується як звичайний письмовий документ. Аналогічна ситуація з сторінкою в мережі Інтернет;

2) якщо операції, що документально підтверджуються електронним документом (електронний документ підписаний ЕЦП), а сторони не визнають надання послуг, що підтверджуються цим документом, то призначається комплексна експертиза за даними щодо автентичності ЕЦП;

3) якщо електронний документ містить аудіо- або відеоінформацію, то, як правило, робиться копіювання таких файлів на окремий переносний електронний носій, який долучається до матеріалів справи та досліджується за допомогою спеціальних технічних засобів.

Відтак, для того щоб визнати електронні документи в якості повноцінних достовірних доказів, необхідно дотримуватися правил процесуального законодавства, а також стандартних прийомів і методик збирання, оцінки, дослідження та використання електронних доказів.

Необхідним буде відмітити, що найбільшим видом електронних доказів за обсягом інформації, яка може бути використана в якості доказу є інформація, отримана з глобальних інформаційних систем (зокрема, мережі Інтернет). Прикладом є залучення суддями інформації з Інтернет-сайтів до матеріалів справи, як інформації розміщеної на офіційних веб-сторінках органів державної влади та ін.

Ще одною особливістю електронного доказу є те, що він не має виключно єдиного зв'язку з носієм і може легко бути перенесений на інший носій без втрати або зміни юридичної сили.

Здійснення процесу аутентифікації, тобто встановлення певних правил та методів, за допомогою яких суд та учасники господарського процесу зможуть визначити достовірність доказової інформації є основною проблемою використання електронних доказів.

Особливості правової природи та специфічні ознаки електронного доказу вказують на те, електронний доказ займає самостійне місце на рівні із письмовими та речовими доказами.

Варто зазначити, що з часом окремі докази втрачають свій зовнішній вигляд, якісню, а отже, й доказову ознаку. Говорячи про електронний доказ, то він на відміну від будь-якого іншого доказу, залишається незмінним стільки, наскільки це може бути потрібним, але при умові його належного зберігання.

Для дослідження судами електронних доказів в процесі здійснення господарського судочинства та надання оцінки даним доказам потрібно встановити чіткий алгоритм щодо збирання та подання вказаних доказів.

Лише після встановлення чіткого правового регулювання на законодавчому рівні можливе однакове застосування господарськими судами норм щодо дослідження електронних доказів.

Необхідно вказати, що для встановлення та регулювання інституту електронного доказу на законодавчому рівні потрібно подолати певні етапи:

1) завершити наукове вивчення всіх ознак та особливостей електронних носіїв інформації;

2) встановити в даних ознаках ті, що мають правове значення;

3) сформулювати процесуальний порядок виявлення, вилучення та дослідження електронних носіїв інформації.

Вчинення зазначених дій дасть можливість використання в господарському судочинстві електронних доказів не лише як наукової ідеї, а й взагалі як самостійного інституту доказового права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-12 Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-15 Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПРОМОВИ АДВОКАТА

Нещадим Д. В.,

НК – Майстренко С. В., канд. філол. наук, доцент

Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Ораторська промова адвоката, як і будь-який публічний виступ, має на меті вплинути на мисленеву діяльність слухача, є ефективним засобом психологічного, емоційного впливу на аудиторію з метою переконання, доведення своєї правоти. Особливим видом ораторського виступу є захисна промова, що складається із поєднання логічних умовиводів та лінгвістичних засобів, що сприяють посиленню емоційного впливу, здатні викликати певні емоції та почуття, спонукати до формування певної думки, прийняття відповідних дій, винесення вердикту.

Щодо дослідження особливостей побудови промови адвоката, то маємо ряд праць, у яких досліджується значення та психолого-етичні аспекти укладання промов.

Зокрема, це праці С.Д. Абрамович, В.В. Молдован, М.Ю. Чикарькова, Т.Б. Гриценко, Р.С. Кацавець та інші.

Захисна промова – це промова захисника в ході розгляду кримінальної, цивільної, адміністративної справи, у якій цілеспрямовано використовується сукупність методів психологічного впливу, спрямованих на висловлення власної позиції щодо значення доказів у справі, про наявність пом'якшуючих чи обтяжуючих для підзахисного обставин, а також своїх міркувань із приводу застосування закону та міри покарання [4].

Структура промови адвоката має складові, що відповідають структурі промови прокурора, оскільки за змістом, фабулою вони стосуються одного й того ж питання, хоча мають різну позицію щодо справи. Промова захисника, як правило, торкається тих питань справи, при яких, на думку адвоката, прокурором було допущено певні неточності чи порушення вимог закону, надано хибні або недостовірні, недоведені дані чи інформація, що використовуються як докази, порушення будови умовиводів, що робить хибними висновки, призводить до логічної неспроможності міркувань [3]. Специфічною робить цю промову й той факт, що адвокату доводиться виступати після прокурора, якому вдається скласти перше враження та промова якого доволі аргументована і переконлива. Тому адвокат має подолати як психологічний аспект, так і аргументувати свою точку послуговуючись ґрунтовними доказами, логічною аргументацією та емоційними послами. Саме все це в поєднанні з ораторською майстерністю має спонукати учасників судового процесу розглянути справу під іншим кутом зору.

Спеціаліст з юриспруденції В.Молдован вважає, що як промова адвоката, так і промова прокурора повинні складатися з семи компонентів: «вступна частина, фабула справи (виклад фактичних обставин злочину), аналіз і оцінка зібраних доказів (аналіз доказів), обґрунтування кваліфікації злочину, характеристика особи підсудного, обґрунтування пропозицій про міру покарання, аналіз причин і умов, що сприяли вчиненню злочину і пропозиції щодо їх усунення, заключна частина промови» [1, 153].

Адвокат має включити до змісту промови певну новизну, показати факти під іншим кутом зору, надати нові відомості щодо опису події, характеристики особи підсудного. Доволі важливими є використання елементів красномовства та логіки, використання лінгвістичних прийомів, тропів та фігур.

Позиція адвокатів регламентується законами юриспруденції та етики. Тому уміле обґрунтування, що оформлене у публічний виступ, яке містить логічну аргументацію, ґрунтується на достовірних фактах, має емоційно-експресивне наповнення, справляє переконливе враження та публічному визнанню мовця. В адвокатській практиці під час проголошення захисної промови використовуються такі методи психологічного впливу на учасників судових дебатів: переконання, навіювання, метод прикладу, рефлексія, маніпуляція, атака та програмування [1].

Іноді у своїй промові адвокат іноді вдається до неточностей, маніпуляцій, при цьому порушуючи закони етики та юриспруденції, й не несе за це кримінальної відповідальності. Маніпуляції – навмисні усвідомлені помилки, які порушують правила коректної аргументації в процесі міркування, зокрема при доведенні чи спростуванні певних тверджень. Як складова процесу комунікації, сугестія («сугестія» в перекладі з латини (suggestio) означає навіювання, порада) реалізується через судження та умовиводи, які завдяки використанню певних мовних одиниць, фігур та тропів набувають відповідного сенсу у висловлюваннях та текстах. Методами маніпулювання є перекручування, приховування та використання певних способів подання інформації та інше. Перекручування, викривлення інформації може мати різні варіанти (підміна понять та родо-видових ознак, зміщення в семантичному полі, поява нового, підтасовування фактів, подання недостовірних, недоведених даних) та обсяги (від відвертої неправди до часткових деформацій,

незначних вкраплень викривленої інформації). Приховування інформації виявляється як замовчування, часткове або диференційоване подання матеріалу. Таким чином, від істинності тез та їх інформаційної змістовності, кількісних і якісних характеристик, деталізації та логіки викладу залежить ефект навіювання чи переконання. Способи подання інформації є різноманітними й саме від них залежить рівень і обсяг сприйнятого змісту. Варіантами можуть бути: подання інформації в необробленому та несистематизованому вигляді, що сприяє ускладненню пошуку потрібних даних; перестановка та подання інформації невеликими порціями, що не дозволяє скористатися нею в повній мірі; особливе компонування тем, що нашоувхує реципієнта на певні висновки; вибір такого моменту подання інформації, що дозволить приховати вплив [2].

Доволі поширеним є використання софізмів – міркувань, що здаються правильними за своїм звучанням, але містять навмисно допущену логічну помилку, що робить видимість істинності хибного твердження, та паралогізми – ненавмисна помилка. Але використання софізмів є несумісним відповідно до морально-етичних норм та законодавства.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, слід зазначити, що підготовка захисної промови потребує ретельної роботи, професійної майстерності та уміння скерувати хід думки задля реалізації відповідної позиції. Безсумнівним лишається те, що адвокат, як і інші учасники судового процесу, повинні дотримуватися азбуки закону та етичних принципів людського існування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Куковська, В. І. Комунікативна організація захисного виступу в американському суді як особливого типу ораторської промови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Випуск 44. 2014. С. 152-155.
2. Майстренко С.В. Використання вербального сугестивного впливу у юридичній практиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Острог, 2018. Випуск 2 (70). С. 130-134.
3. Риторика загальна та судова: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
4. Шульга Л.В. Теоретичні та практичні аспекти захисної промови як засобу психологічного впливу в умовах судових дебатів. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2012. – Випуск 13. С. 263-266.

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Петріченко Д. Я.,

НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Однією з форм народної участі у відправленні правосуддя є суд присяжних. Народжений в Англії, а потім прийнятий і перероблений у Франції, інститут присяжних став нині світовою формою участі народу у вирішенні питань про винність або не винність підсудного. Держави, у яких немає суду присяжних, як правило, мають корумповану судову систему. Швидка і суцільна корумпованість судової системи України є лише похідною від загальної корумпованості суспільства. В індексі сприйняття корупції Україна останні роки займає 152 з 183 країн. У зведеному рейтингу Transparency International на одному рівні з Україною містяться такі країни як Азербайджан, Гондурас, Нігерія, Того, Філіппіни, Бангладеш,

~ 424 ~

Сьерра-Леоне і Зімбабве [5]. Корумповані судді, в корумпованих державах найчастіше іменем держави, постановляють незаконні вироки. При чому, в одних випадках без доказів засуджують невинних людей, а в інших випадках звільняють від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини. У свою чергу працівники правоохоронних органів шляхом катування, залякування тощо домагаються признання громадян у злочинах, які вони не скоювали, а судді, на підставі цих визнань, постановляють обвинувальні вироки невинним людям. Все це повною мірою, в даний час, притаманне Україні.

Можна сказати, що судова влада сьогодні в Україні – це не «третя влада», а самодостатній корумпований клан, наділений де-факто фантастичними правами без якої-небудь, навіть символічної відповідальності, повністю відірваний від населення і такий, що живе виключно корпоративними інтересами при потуранні і навіть заступництві органів державного нагляду. Немає сумніву, що якби ці справи розглядалися у суді присяжних, то таких негативних наслідків для багатьох невинних людей не настало. Першим недоліком інституту присяжних в Україні є кількість присяжних, які беруть участь в судовому процесі. Згідно п. 3 ст. 31 КПК України кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних. Другий недолік інституту присяжних в Україні стосується кількості злочинів, при розгляді яких беруть участь присяжні. Третій, і головний, недолік законодавства про присяжних в Україні полягає в правах і обов'язках, а також порядку наради і голосування присяжних у суді. Перш за все усякий суд, у тому числі й суд присяжних, повинен володіти двома якостями – незалежністю від сторонніх впливів і здатністю постановити правильне рішення [4, с. 362].

Підбиваючи підсумок аналізу статусу суду присяжних в Україні та світовій практиці суду присяжних, слід констатувати, що терміново необхідно введення інституту відповідно до світової практики. Колегія присяжних засідателів повинна сидіти окремо від суду і спілкуватися з ним тільки через обраного нею голову Колегії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дронова К. Суд присяжных в Украине / К. Дронова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/07/22/juri-in-ukrainerus/>.
2. Суд присяжных: конституционное право граждан Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.i.ua/user/2612516/726619/>.
3. Федоров Д. Суд присяжных в Украине: странный гибрид советского и европейского правосудия / Д. Федоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://1k.com.ua/485/details/3/20>.
4. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. – В 2-х томах / И. Я. Фойницкий. – Т. 1. – Санкт-Петербург: Изд.-во «Альфа», 1966. – 552 с.
5. Украина установила антирекорд в коррупционном рейтинге Transparency International // Корреспондент.net/ – 1 декабря. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/economics/1289423-ukraina-ustanovila-antirekord-v-korruptionnomrejtinge-transparency-international>.
6. Суд присяжных. Материал из ЭНЭ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wiki.laser.ru/index.php>.

ОСОБЛИВОСТІ ЄДИНОЇ СУДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Півень С. Г.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система повинна спрямовувати свою роботу відповідно до норм європейських стандартів для покращення системи електронного судочинства, а також для ефективної роботи правосуддя. Вона покликана максимально перевести документальний судовий процес в електронну форму для подальшого обміну інформацією між учасниками справи.

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система визначається як сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем, які забезпечують автоматизацію процесів діяльності, включаючи загальний та процесуальний документообіг, розгляд судових справ, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів [1].

Відповідно до статті 6 ГПК України, яка встановлює:

- позовні та інші заяви, скарги та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до господарського суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження документів;

- визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою (автоматизований розподіл справ);

- єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система забезпечує обмін документами в електронній формі між судами, учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції;

- адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в обов'язковому порядку [2]. Даний перелік не є вичерпний, оскільки дана стаття встановлює загальні принципи та порядок діяльності ЄСІТС. Тобто ця система спрямовує свою роботу на вдосконалення процесуальних документів суду.

Серед очевидних переваг ЄСІТС є визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретних судових справ, яке відбувається під час реєстрації відповідних процесуальних документів за принципом вірогідності, з обов'язковим урахуванням справ, що перебувають у розпорядженні судді. Перевагою ЄСІТС є те, що система забезпечує не тільки внутрішній документообіг між учасниками судового процесу та судом, але й зовнішній – між судами. Система забезпечує фіксування судового процесу, а також участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Також суд в обов'язковому порядку направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні офіційні електронні адреси, тоді як іншим особам, у разі реєстрації ними своїх офіційних електронних адрес в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Особа яка є зареєстрованою в ЄСІТС, може на власний розсуд подати процесуальні

документи до суду в паперовій формі, а також вчинити інші процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, з використанням власного електронного підпису [3, с. 34-35]. Згідно із закону України «Про електронні довірчі послуги» електронний підпис – електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [4].

Отже, підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що ЄСІТС відіграє важливу роль у забезпечення діяльності правосуддя. Створення розвиненого інформаційно-технологічного середовища дає можливість судді проводити розгляд справи в електронній формі, що являє собою заміщення паперової системи і полегшує їхню роботу. ЄСІТС – це комплексна програма, яка характеризується функціональними можливостями та дає змогу перенести більшість операцій у процесі здійснення судочинства в електронну форму, а також автоматизувати певні дані. Тому досить корисним є досвід європейських країн, особливо, щодо приведення національного законодавства у відповідність до вимог міжнародних норм та стандартів у цій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Як виглядатиме Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/184007_yak-viglyadatime-dina-sudova-nformatsyno-telekomunkatsyna-sistema.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
3. Світличний О. П. Господарський процес: підручник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: НУБіП України, 2018. 342 с.
4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВИЛА АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

*Прокопенко Д. В.,
НК – Білека А. А., канд. юрид. наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Адвокатура є правовим інститутом, що покликаний захищати людину від обвинувачення та надавати професійну правничу допомогу [1].

Адвокатська етика є різновидом професійної етики юриста. Їй притаманні певні завдання, функції і роль. Значення адвокатської етики полягає не лише у формуванні навичок реалізації моральних цінностей під час професійної, зокрема конфліктної комунікації, а й у намаганні щодо морального самовдосконалення. Удосконалення етики адвоката можливе насамперед шляхом оволодіння механізмом моральної регуляції, представленої сумою компонентів, які є моральними якостями адвоката, що визначають його моральні принципи і норми. Базисом адвокатської професії мають бути такі моральні домінанти як честь, гідність, відповідальність, обов'язок, порядність, тактовність, принциповість, незалежність, добросовісність, професіоналізм та моральні якості, які характеризують моральне обличчя адвоката. Без колективного усвідомлення моральних цінностей обов'язку, честі, гідності, сумління, не може бути істинної законності у суспільстві. Разом з тим, моральний

клімат суспільства повинен міцно спиратися на правові підвалини демократії, рівноправ'я, законності, справедливості. Тут доводиться враховувати єдність таких категорій як право і мораль. Співвідношення цих понять дає усвідомлення того, що вони перебувають у єдності й у такому вигляді впливають на регулювання поведінки індивіда, а зміст сучасного права зрештою визначає загальнолюдська мораль. Однак, якщо право, яке підкріплює державний примус, не завжди сприймається людьми, бо має вигляд нав'язаної системи норм, то мораль органічно входить у духовний світ людини, тому що формується природним шляхом, тому має очевидні переваги над правом.

Професійна етика юриста – це сума моральних уявлень і установок, що знаходить свій прояв у поведінці юристів [2].

Адвокатська етика – це різновид професійної етики юриста, своєрідний регулятор поведінки адвоката у сфері його професійної діяльності.

Адвокатську етику можна розглянути як систему, що має внутрішню організацію. Вона регулює певні відносини, такі як-от: адвокат-клієнт, адвокат-адвокат, взаємовідносини всередині адвокатської когорти (корпорації). Крім того, адвокатська етика повинна скеровувати фахівця-адвоката до дотримання ним моральних норм та захисту особистої честі; до систематизації етичних категорій, що лежать в основі адвокатської етики; до здатності обґрунтовувати ті стандарти, що лежать в основі необхідної морально-етичної поведінки адвоката; вміти відшукувати певні суперечності, що виникають в юридичній професії, зокрема ті, що приводять до неетичної поведінки, та відшукувати на протигагу ним гідні, які дозволять вийти з колізійних моментів. Виконання таких кроків і буде базою для створення учіння про моральні цінності адвокатської професії, що і буде передумовою забезпечення стійкого морального клімату в адвокатському середовищі.

Оскільки моральні якості адвоката, зокрема є не менш важливими для уявлення про професійну поведінку адвоката в цілому, то тут варто пам'ятати, наскільки важливі такі речі як схильності, здібності, ерудованість, професійний досвід й рівень моральності окремо взятого фахівця. На думку Н. Таварткіладзе, до принципів адвокатської етики варто віднести домінування інтересів клієнта; адвокатську таємницю; престиж професії; обмежене рекламування діяльності адвокатів [3].

Варто усвідомити найголовніше: моральні якості адвоката виступають стійкими елементами його моральної свідомості і поведінки у професії і побуті.

Адвокат повинен завжди намагатися до морального самовдосконалення шляхом гармонізації знань про моральні вимоги і їх втілення у вчинках, тобто здатність здійснювати професійні кроки, приймати професійні рішення, втілювати професійні дії відповідно до існуючої у суспільстві моралі.

Тож, надаючи адвокату особливу роль у суспільному житті держави, зазначимо що надзвичайною важливістю функціонального навантаження адвокатури є слідування адвокатів високим етичним стандартам поведінки [1].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 15.07.2012 р. № 5076-VI передбачає неухильне дотримання правил адвокатської етики. ПАЕ – це уніфікація традицій і досвіду української адвокатури у сфері тлумачення норм адвокатської етики та загальноновизнаних у міжнародному ракурсі деонтологічних норм і правил, що визначені Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими НПА [1].

Оскільки професія адвоката виконує важливу соціальну функцію, є однією з головних гарантій належного рівня захисту прав і свобод громадянина, то будь-яку

людину не випадково хвилює питання, чи може вона довіряти адвокату і це питання лежить у площині не лише професійних знань, а й його професійної моральності [4].

Професійна етика адвоката передбачає для кожного адвоката правила поведінки при здійсненні адвокатської діяльності, які ґрунтуються на моральних засадах і традиціях, на міжнародному досвіді та ПАЕ.

Честь, гідність та ділова репутація, зокрема у ст. 12, 51, 53, 56 ПАЕ, згадуються у контексті найважливіших складових характеристик адвокатської професії, які не мають бути опороченими.

Також відповідно до ст. 7 ПАЕ адвокат повинен здійснювати свою професійну діяльність, дотримуючись чинного законодавства та відповідно до практичної реалізації принципів верховенства права та законності.

З розвитком мережі Internet, відповідно до ст. 60 ПАЕ адвокат у соціальних мережах, Internet-форумах та інших формах спілкування за допомогою електронних пристроїв, повинен демонструвати поважливе ставлення до співрозмовника, правильне розуміння різноманіття культури і побуту народів світу, принцип толерантності і відсутності агресії, корпоративності, збереження довіри суспільства, конфіденційності, недопущення дискримінації; не здійснювати заяв, не видавати власну думку за колективну; створити умови для захисту інформації, яку він передає через Internet і становить адвокатську таємницю; розміщувати в мережі Internet інформацію, що стосується клієнта, за попередньої письмової згоди останнього тощо.

Таким чином, професійна діяльність адвоката ґрунтується на законі: ЗУ «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», ПАЕ, договорі про надання правової допомоги, однак професійні принципи у поведінці і діяльності адвоката грають не менш важливу роль. Усвідомлення важливості таких категорій як честь, гідність, відповідальність, компетентність, совість, професіоналізм, корпоративна етика допомагають адвокату створити і зберегти ділову репутацію.

Отже, до найбільш важливих якостей, що повинні бути притаманні адвокату, слід першочергово віднести такі: чесність та порядність, а особливо з тими, хто тобі довіряє; добросовісність – означає, що ви будете із максимальною віддачею виконувати свої обіцянки клієнту; етичність повинна проявлятися у слові і ділі; компетентність – обізнаність; Скромність і самокритичність – необхідно критично оцінювати власну ерудицію, щоб раптом не переоцінити її. Принциповість і наполегливість – необхідно у розпочатій справі йти до кінця. Поміркованість у призначенні гонорару. Повага до закону, суду та колег є очевидною і не дає підстав підривати авторитет кожної з інстанцій. Незалежність адвоката важлива, адже ніхто не може втручатися у його діяльність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Правила адвокатської етики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

2. Ревина И.В. Нравственное содержание адвокатской деятельности в уголовном судопроизводстве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dissercat.com/content/nravstvennoe-soderzhanie-advokatskoi-deyatelnosti-v-ugolovnom-sudoproizvodstve>

3. Таварткіладзе Н.М. Етичні основи діяльності адвоката-захисника: автореф. дис. ... канд. юрид. н.: 12.00.10. Одеса, 2003. 22 с.

4. Азаров Д.Н. Формирование профессиональных этических правил и дисциплинарной ответственности адвоката [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-professionalnykh-eticheskikh-pravil-i-distsiplinarnoi-otvetstvennosti-advokata>.

НОВЕЛИ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Савчук А. І.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Діяльність людей в різноманітних галузях суспільного життя врегульована певними нормами та установленими стандартами. Вимоги до різних сфер людської діяльності дозволяють визначати рівень відповідності тієї чи іншої професійної активності вимогам, що пред'являються до такої діяльності, також визначають ступінь відповідальності особи при порушенні загальних вимог до результатів чи процесу спеціалізованої діяльності.

Не є винятком у цьому сенсі і адвокатська діяльність, в якій сформовані свої, специфічні, вимоги і стандарти. Деякі з них визначені нормативно у міжнародному та національному законодавстві. Певні правила поведінки адвокатів визначені корпоративними документами чи рішеннями [3]. Також значна увага при здійсненні адвокатами своїх повноважень приділяється стандартизації вимог щодо адвокатської етики.

Роль етики в професійній діяльності є досить значною. Професійну етику можна визначити як учення про моральні засади професійної діяльності, про моральні якості представників професії та про моральні відносини, що складаються у процесі здійснення професійної діяльності [3].

Адвокатська етика, під якою розуміють науку про моральні вимоги до адвоката, моральні відносини, які виникають під час здійснення адвокатської діяльності, моральні приписи, якими адвокат керується під час здійснення адвокатської діяльності, пройшла тривалий шлях розвитку та становлення, поступово виокремившись з судової та юридичної етики [7]. Значення та місце Правил адвокатської етики в адвокатській сфері простежується від набуття статусу адвоката і до самої практичної діяльності адвоката.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат складає присягу в якій зазначено, що в своїй діяльності він повинен дотримуватися принципів верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та правил адвокатської етики. Також під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики (ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Порушення правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком адвоката відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

В своїй практичній діяльності адвокати повинні керуватися Правилами адвокатської етики, які затверджені Звітно-виробним з'їздом адвокатів України. Норми цих Правил не відміняють і не замінюють положень чинного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, а доповнюють і конкретизують його (ст. 1 Правил адвокатської етики). Дані правила включають в себе перелік принципів адвокатської етики, порядок регулювання відносин між адвокатом та клієнтами, між адвокатом та судом, між адвокатом та іншими учасниками судового провадження, а також відносин між адвокатами, значення органів адвокатського самоврядування в забезпеченні норм адвокатської етики, етичні аспекти поведінки адвоката в мережі Інтернет (особливо в соціальних мережах), та регулювання відповідальності за порушення правил адвокатської етики.

15 лютого 2019 р. на з'їзді адвокатів України Правила адвокатської етики були доповнені ст. 12.1 «Чесність та добропорядна репутація», а до ст. ст. 44, 65 внесені відповідні зміни.

Згідно зі статтею 12.1 «Чесність та добропорядна репутація», адвокат повинен бути добропорядним, чесно та гідно виконувати свої професійні обов'язки.

Адвокату заборонено робити завідомо неправдиві заяви стосовно суті доручення, фактичних обставин, що мають до нього відношення, їх правової оцінки, прав і обов'язків адвоката, клієнта, а також обсягу своїх повноважень щодо представництва інтересів клієнта.

Принцип чесності і добропорядної репутації адвоката є міжнародним стандартом здійснення адвокатської діяльності, який закріплений в етичних кодексах поведінки адвокатів багатьох країн. Міжнародна діяльність Національної асоціації адвокатів України дозволила досягти таких важливих результатів, як вступ в міжнародні професійні організації адвокатів – Міжнародна асоціація адвокатів (IBA) та Рада адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE). Для членів цих організацій дотримання адвокатом принципу чесності та наявність бездоганної репутації у адвоката є обов'язковими. Підтвердженням цього є те, що у розділі 2 Правил адвокатської етики ПАЕ, за аналогією з Правилами поведінки європейських адвокатів, фіксується принцип порядності, який виступає основою для побудови довірчих відносин[6]. Як зазначено, в пункті 2.2. Правил поведінки європейський адвокатів, який має назву “Довіра і особиста порядність”, довірчі відносини можуть виникнути лише в разі відсутності сумнівів щодо професійної честі, гідності та порядності адвоката. Для адвоката ці традиційні чесноти є професійними обов'язками.

Слід звернути увагу на те, що хоча істина і чесність, безумовно, пов'язані, проте, як поняття, вони не ідентичні. Істина по справі стосується конкретних обставин і фактів, які встановлюються судом. Чесність адвоката фокусується на точності і достовірності тверджень адвоката. Всякий раз, коли адвокат повідомляє суд, іншу сторону, колег-адвокатів або свого клієнта, це повідомлення має бути чесним.

Принцип чесності регулює діяльність адвоката у всіх видах представництва, а не тільки тоді, коли він діє в інтересах клієнта у ході судового розгляду. Цей принцип стосується вираження фактів, юридичних аргументів або позиції, яку займає адвокат у переговорах.

Слід погодитись із тим, що чесність адвоката має значення для довіри суспільства до адвокатури, для престижу адвокатської професії. Престиж розглядається як громадська оцінка суспільної вагомості індивіда, соціальної групи, професії, організації, певної норми тощо.

Також важливим є поняття репутації адвоката. Репутація адвоката завжди є результатом його поведінки під час взаємин з клієнтами, колегами, іншими особами. Вона формується під впливом свідомих дій адвоката, але вагомими є і його реакції, інстинктивні прояви, схильності, поведінка адвоката під час професійних перемог, при чому не лише його, але й колег, під час кризових ситуацій, в яких виявляється здатність адвоката їх подолати. Добропорядна репутація адвоката, таким чином, – це стійке уявлення про гідну поведінку адвоката, його честь, порядність та відповідність його діяльності вимогам закону[7].

Новели та доповнення до Правил адвокатської етики спрямовані на підвищення престижу адвокатської професії, удосконалення вимог до адвокатів, належне здійснення діяльності з надання професійної правничої допомоги[7].

У ст. 44 Правил, яка регламентує діяльність адвоката у суді, слово «порядність» замінено на термін «добропорядна репутація», який більш влучно

характеризує адвоката як професіонала. Визначено, що під час здійснення професійної діяльності в суді адвокат повинен бути добропорядним, поводити себе чесно та гідно, стверджуючи повагу до адвокатської професії.

Також було здійснено внесення змін до статті 65 Правил адвокатської етики, шляхом доповнення її новим абзацом 4, такого змісту: у межах дотримання принципу чесності і добропорядної репутації адвокат має надавати достовірну інформацію до Єдиного реєстру адвокатів України, органам адвокатського самоврядування, членам органів адвокатського самоврядування під час здійснення ними повноважень.

Аналізуючи дане положення незрозуміло за які саме дії настає дисциплінарна відповідальність – виявлення недостовірності даних наданих адвокатом, притягнення до відповідальності у порядку інших видів судочинства (кримінальне, справ про адміністративні правопорушення тощо), за створення підроблених документів тощо. Не є зрозумілими і те, як виявляється недостовірність, ким, коли, на якій підставі, в який спосіб (яке приймається рішення).

Також наголошено на тому, що адвокат зобов'язаний виконувати рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їх компетенції в спосіб, передбачений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їхньої компетенції, є обов'язковими до виконання адвокатськими бюро та адвокатськими об'єднаннями.

Отже, правила адвокатської етики є системою норм, що мають етичний характер, сукупністю принципів, ідей, які відображують цінності сучасної адвокатської спільноти. У цій системі цінностей вимога чесного та порядного ставлення до здійснення професійної діяльності є важливою умовою поваги до професії адвоката, підвищення довіри осіб, які потребують правової допомоги, до адвокатури в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України.
2. Правила адвокатської етики. Затвердженні звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року.
3. Погорецький М. А Яновська О. Г. Адвокатура України: навч.-практ. посіб. Юрінком Інтер, 2018. 368 с.
4. Вереша Р. В., Павленчик М. В. Кваліфікаційний адвокатський іспит : навч.-практ. посіб. Київ : Правова єдність : Алерта, 2018. 458 с.
5. Барабаш Т. О. Актуальні питання адвокатської етики та відповідальності за її порушення. Проблеми законності. Харків, 2019.
6. Нана Бакаянова Новели Правил адвокатської етики: зміст, значення та тлумачення. URL:<https://unba.org.ua/publications/4275-noveli-pravil-advokats-koi-etiki-zmist-znachennya-ta-tlumachennya.html>.
7. Хижняк. Є. С. Адвокатська етика як складова професійної підготовки адвокатів: наукова стаття. Вісник Одеської адвокатури Спеціальний випуск. Адвокатська етика, 2019. С. 51-52.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА

Стельмах Т. В.,

НК – Мелех Л. В., канд. юрид. наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Як і всі науки юриспруденція має свій власний понятійно-категорійний апарат, тобто систему понять, термінів та категорій. Для науки, як вважає Лагутіна І.Б, поняття, які використовуються «є нерівноцінними за ступенем важливості впливу на неї, за значимістю своєю, тому, за своєю роллю у пізнанні процесів, які відбуваються у цій науці. Виходячи із цього, варто зазначити, що одні юридичні терміни бути можуть визнані категоріями, а інші ж – ні.

Взявши до уваги те, що «правові категорії є загальними, фундаментальними та глибокими правовими поняттями, що виступає найвищою межею наукової систематизації у певній галузі юридичних знань, в правознавстві та юридичній практиці у цілому» [1], вважаю, що для того, щоб охарактеризувати правове становище особи у суспільстві має використовуватися елемент понятійно-категорійного апарату як правова категорія.

У юридичній літературі стосовно характеристики становища особи в суспільстві використовуються різні поняття, наприклад «соціальний статус», «правовий статус», «юридичний статус», «фактичний статус», «правовий модус», власне навіть термін «правове становище (положення)» й «правовий режим».

Я поділяю позицію учених Примак Т.К. і Орлової К.О., що зазначають на потребу використання терміну «правовий статус» і наводять низку обставин на підтвердження своєї думки (саме, відповідність цього терміна європейським і міжнародно-правовим стандартам, природно-правовій доктрині, поширеності його у нормативно-правових актах, юридичних словниках, теоретичній та галузевій літературі), як вони вважають: «відповідає загальним вимогам, що визначаються правилами юридичної техніки (терміни мати стійкий характер, мають бути загальноновизнаними, мати широке поширення)».

Враховуючи сказане, я підтримую думку науковців, котрі під правовим статусом вважають «інтегративну та комплексну категорію, яка відображає взаємовідносини суспільства та особистості, держави та громадянина, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки» [2].

Актуальність наукового пошуку природи категорії «правовий статус» полягає також у тому, що вона, як я не раз звертав увагу, є однією із фундаментальних та у той же час однією із дуже складних категорій у юридичній науці. Це трактується тим, що, із одного боку, ця правова категорія отримала широке коло застосування як у юридичній теорії, так й у практичній сфері діяльності, а із другого – в сучасній юридичній науці нема єдиного підходу стосовно розуміння її сутності.

Тому, приходжу до висновку, що під категорією «правовий статус» доречно розуміти комплексну категорію, яка акумулює й відтворює усю сукупність взаємовідносин особи у суспільстві, що не лише формує юридичну базу дії особи у ньому, але також дає змогу з'ясувати реальне правове становище особи у суспільстві і є інструментом для розмежування цього становища однієї особи в порівнянні із іншою.

Низка науковців звертає увагу на похідний характер повноваження адвоката від повноваження особи, інтереси котрої він представляє, і зазначають на тому, що не можна адвоката розглядати як самостійного учасника у судочинстві [3].

Аналізуючи риси, що є загальними у категорії «правовий статус» і встановлюючи взаємозв'язок правового статусу адвоката із правовим статусом

особи, інтереси котрої він представляє чи захищає, вважаю доцільним розкрити зміст такої категорії, як «правовий статус адвоката».

Структурні елементи правового статусу особи, так й адвоката, зокрема, окрім прав і обов'язків, що є загальноприйнятими і вихідними елементами, мають містити також відповідальність і правові гарантії. Тільки сукупність прав, гарантій, обов'язків і відповідальності забезпечать потрібну дієвість, універсальність і системність правового статусу адвоката. Низка інших правових категорії таких як громадянство, правосуб'єктність, принципи, функції, правові норми, завдання повинна розглядатися тільки як передумови виникнення або набуття правового статусу чи умови, що є дотичним до нього і сприяють реалізації його, але у жодному разі не відносяться до елементів структури правового статусу особи, й адвоката у цілому.

Не мають розглядатися також окремими структурними елементами зазначених статусів свободи і законні інтереси, що сприйматимуся як окремий, специфічний різновид права особи (свободи саме визначають статус особи у поєднанні із правами її) чи як передумова вступу в правовідносини або набуття даного статусу.

Тому, правовий статус адвоката являється комплексною категорією, що відображає правове становище його у суспільстві, яке характеризується наявністю у адвоката юридично установленної сукупності гарантій, прав, обов'язків і відповідальності, що є необхідними та достатніми щодо здійснення адвокатської діяльності ним та надання професійної правничої (правової) допомоги.

Дана категорія акумулює та відтворює усю сукупність відносин адвоката у суспільстві, і не лише відображає реальне його правове становище, але також формує юридичний базис відносно професійної діяльності адвоката у ньому.

Незалежність адвоката, яка, із одного боку, є закріплена як принцип здійснення адвокатської діяльності, визначає основні засади та специфіку професійної діяльності адвоката, а з іншого вказує на можливий плюралізм у її розумінні.

Дослідуючи суть незалежності як основоположної умови надання професійної правничої (правової) допомоги у ракурсі розкриття природи категорії «правовий статус адвоката», із метою збереження діалектичного взаємозв'язку між ними, вказую на потребу використання даного поняття як «незалежний правовий статус адвоката».

Незалежність адвоката, котру треба сприймати на внутрішньому й на зовнішньому рівнях пов'язана є безпосередньо із наявністю тієї або іншої сукупності структурних елементів правового його статусу. Врахувавши те, що дієвість, універсальність і системність категорії «правовий статус адвоката» складає сукупність гарантій, прав, обов'язків і відповідальності адвоката, за необхідне вважаю розкрити суть цих елементів і у аспекті дії принципу незалежності адвокатської діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1.Процько Г.І. Правовий статус: поняття та структура. Південноукраїнський правничий часопис. 2011. № 3. С. 88-91.

2.Сафулько С. Куди йдемо, брати адвокати? URL: vkdka.com.ua/sergijsafulko-kudijdemo,-brati-advokati.html.

3.Світлична Г.О. Повноваження адвоката та їх посвідчення при здійсненні представництва у цивільному судочинстві. Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О.А. Пушкіна (м. Харків, 22 травня 2010 р.). Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 311-314.

ЮРИДИЧНИЙ БІЗНЕС: АДВОКАТСЬКІ БЮРО ТА ОБ'ЄДНАННЯ

*Тептюк М. П.,
Національна асоціація адвокатів України,
Миколенко А. С.
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Більшість людей хоча б раз у житті стикалися з проблемами, для врегулювання яких була потрібна допомога юриста. З цією метою було створено юридичний бізнес.

Юридичний бізнес, як і будь-який інший бізнес, створюється з метою заробляння грошей. Більш того, від такого виду діяльності очікують високої прибутковості. Якщо говорити про специфіку юридичного бізнесу, то це справа, яка включає в себе сукупність дій юридичної компанії, клієнтів і отримання доходу. Простіше кажучи, ця система відносин зводить разом продавців послуг (юристів) та їхніх клієнтів, готових платити за виконання професійних юридичних завдань у кваліфікований спосіб.

На сьогоднішній день юридичний бізнес нашої країни перебуває на досить високому рівні. Звичайно, його не можна порівнювати з британським або американським ринком юридичних послуг, але на просторах СНД український юридичний бізнес займає гідні позиції [2].

В Україні юридичний бізнес представлений у вигляді адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та юридичних фірм.

Адвокатські об'єднання в Україні створюються виключно в порядку, передбаченому законодавством країни. До цього потрібно додати, що діяльність усіх адвокатів в Україні регулюється законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Саме цей нормативний акт передбачає організаційну форму індивідуальної діяльності одного адвоката у вигляді адвокатського бюро.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатське бюро є юридичною особою, створеною одним адвокатом. Відповідно до статті 15 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатське об'єднання є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників) [1].

Адвокатське бюро та адвокатське об'єднання діють на підставі статуту. Державна реєстрація адвокатського бюро та адвокатського об'єднання здійснюється у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Адвокатське бюро та адвокатське об'єднання мають самостійний баланс, можуть відкривати рахунки у банках, мати печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням.

Адвокатські бюро та об'єднання не можуть діяти, наприклад, у формі товариства з обмеженою відповідальністю, оскільки не є суб'єктами підприємницької діяльності. Тому в органах податкової служби Адвокатське об'єднання має реєструватися як неприбуткова організація, а адвокат – як самозайнята особа, яка здійснює незалежну професійну діяльність.

На жаль, такі поняття як адвокатські об'єднання або адвокатські бюро не отримали суттєвого розвитку в Україні на глобальному рівні. Тобто вони не стали лідерами на ринку юридичних послуг.

Розвиток юридичного бізнесу залежить від поведінки його учасників, яка визначається сукупністю їх конкурентних переваг та зовнішніх чинників впливу. Вирішальне значення в наданні юридичних послуг відіграють знання та

професіоналізм працівників, тому лише за злагодженої та комплексної системи управління суб'єктам конкуренції вдасться зберегти здобуте ринкове становище або ж посилити його.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Юркевич Ю. Правові засади функціонування адвокатських об'єднань в Україні // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 12. С. 80-84
2. Юридичний бізнес: як сьогодні працюють і заробляють юристи? URL: <https://www.pravoconsult.com.ua/yuridichnij-biznes/>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГОЛОВИ СУДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Федоровська М. А.,

НК – Овчаренко О. М., д-р юрид. наук

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

Актуальність теми дослідження обумовлена трансформацією статусу голови суду, яка мала місце в результаті запровадження законодавчих змін. Указом Президента від 20 травня 2015 р. № 276/2015 було схвалено «Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки», а 2 червня 2016 р. Верховна Рада України прийняла Закони України «Про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя» і «Про судоустрій і статус суддів». Черговий етап судово-правової реформи потребує системного осмислення новацій, які були передбачені змінами до законодавства крізь призму глибокого аналізу правового статусу очільника судової установи.

Розпочинаючи аналіз правового статусу голови суду, слід насамперед визначити загальне поняття правового статусу. Загальновідомо, що «правовий статус» — становище того чи іншого суб'єкта в правовій реальності, що відображається у його взаєминах з суспільством і державою; сукупність прав і обов'язків. Класичною є конструкція правового статусу, який складається із прав, обов'язків та відповідальності певного суб'єкта.

Правовий статус судді визначається спеціальними законами; у зв'язку з особливостями його правового статусу межі реалізації ним суб'єктивних і юридичних обов'язків відрізняються в основному завданнями й функціями, які він виконує [1].

Досить влучно питання правового статусу судді охарактеризував Конституційний Суд України: «Правовий статус судді передбачає як конституційно визначені гарантії незалежності та недоторканності суддів при здійсненні правосуддя, так і правову відповідальність за невиконання своїх обов'язків (речення перше абз. 7 пп. 3.4 п. 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011) [2].

Треба звернути увагу, що правовий статус голови суду має свою специфіку: обов'язки голови суду мають подвійну правову природу: голова суду виконує суддівські обов'язки із відправлення правосуддя (є першим серед рівних у суддівському колективі), а також наділений додатковими обов'язками адміністративно-розпорядчого характеру, які впливають із його адміністративної посади.

У наукових і навчальних юридичних джерелах повноваження осіб, які обіймають адміністративні посади в судах, традиційно поділяються на суддівські (відправлення правосуддя), адміністративні (контроль за ефективністю діяльності апарату суду), організаційні (вирішення адміністративно-розпорядчих питань

роботи суду) і представницькі (представництво суду у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадянами й організаціями) [3, с. 99]. Приміром, відповідно до ч. 1 ст. 29 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» *голова апеляційного суду*: 1) представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами; 2) визначає адміністративні повноваження заступників голови апеляційного суду; 3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду та його заступника, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення; 4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади відповідний наказ; 6) забезпечує виконання рішень зборів суддів апеляційного суду; 7) організовує ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства; 8) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів апеляційного суду та підвищення їхнього професійного рівня; 9) здійснює повноваження слідчого судді та призначає з числа суддів апеляційного суду суддів (суддю) для здійснення таких повноважень. Голова апеляційного суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження [4]. Приклад повноважень голови апеляційного суду є досить типовим, оскільки порівняно з ним голови місцевих судів здійснюють менший обсяг організаційних повноважень, а голови касаційних та вищих спеціалізованих судів – більший обсяг представницьких повноважень.

Таким чином, правовий статус голови суду відрізняється від правового статусу судді обсягом визначених законом правомочностей, оскільки він виконує управлінські функції. Спектр прав та обов'язків голови суду є ширшим, ніж у судді, який не обіймає адміністративну посаду, більшим є ступінь відповідальності такого судді. Закон надає голові суду додаткові правомочності, які поєднуються із традиційним для судді відправленням правосуддя, і спрямовані на належну організацію роботи судової установи. Відповідно, і рівень процесуального навантаження на голову суду, зменшується пропорційно виконуваним ним субсидіарним ролям.

Отже, проаналізувавши все вищезазначене, слід зробити висновок, що правовий статус голови суду складається із сукупності наданих йому законом прав і обов'язків, серед яких – обов'язок забезпечити належну організацію роботи судової установи, яку він очолює. Обов'язки голови суду мають подвійну правову природу: голова суду виконує суддівські обов'язки із відправлення правосуддя (є першим серед рівних у суддівському колективі), а також наділений додатковими обов'язками адміністративно-розпорядчого характеру, які впливають із його адміністративної посади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: моногр. Харків: Юрайт, 2017. 624 с.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про Вищу раду юстиції“ від 11 березня 2011 р., № 2-рп/2011. URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyy-status-suddi>
3. Організація роботи суду в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2012. 256 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р., № 1402-VIII (зі змінами та доп. станом на 1.12.2019 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
5. Москвич Л. М. Статус суддів: теоретичний та порівняльно-правовий аналіз : монографія, Білозерка: [б. в.], 2004, 224 с.

Секція 11. Міжнародне право

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ: АСПЕКТИ ЗАПОЗИЧЕННЯ УКРАЇНОЮ

*Гамбург І. А., канд. юрид. наук, доцент
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя*

Молодіжні проблеми безпосередньо привернули увагу науковців лише з кінця 60-х рр. ХХ ст., коли молодіжна ініціатива стала загрожувати існуванню самого суспільства. У цей період молодь виявила свою здатність виразити протест – незгоду з курсом або діяльністю органів влади: у Європі піднялася хвиля молодіжних заворушень, потужних студентських страйків і навіть збройних повстань [1]. Суспільство виявилось не готовим до сприйняття нових ідей і не очікувало подібного розвитку подій. З'ясувалося, що відбувся розрив між поколіннями, і старші опинилися перед фактом, що вони не мають уяви про потреби, запити та ідеали своїх дітей.

Тож перед міжнародною спільнотою постала гостра необхідність формування базових засад молодіжної політики, адекватної сучасному періодові розвитку суспільства.

Демократичні перетворення в Україні мають бути звернені в майбутнє, а отже, передусім до молоді. Без зацікавленості молоді та її активної участі ці перетворення нездійсненні. Тому для формування української національної молодіжної політики (на сьогодні можна говорити лише про початковий рівень, не дивлячись на сотні прийнятих нормативно-правових актах, що тією чи іншою мірою були спрямовані на вирішення проблем молоді) важливим напрямом є вивчення та запозичення передового світового досвіду. Аналіз цього досвіду показує, що реалізація молодіжної політики в країнах світу здійснюється з використанням різних підходів, проте всі країни єдині в розумінні важливості та необхідності роботи з молоддю. Загальною метою молодіжної політики в більшості економічно розвинених європейських країн є сприяння безконфліктній інтеграції молоді в суспільство. Адже за роки перебування в молодіжній віковій групі необхідно здобути освіту, опанувати професійні навички, засвоїти свої права та обов'язки, пройти курс цивільного та етичного виховання, щоб вступити в самостійне життя як повноцінна свідомою особою.

У свою чергу, дослідники виділяють дві основні моделі молодіжної політики: так звану неоконсервативну модель молодіжної політики (приклад США), коли держава найперше надає соціальну допомогу тим категоріям і групам молоді, що її потребують, і соціал-демократичну модель (політика більшості європейських країн), де держава практично бере на себе відповідальність за вирішення майже усіх проблем молоді [2].

Проте, варто наголосити, що важливу роль у повноцінній реалізації молодіжної політики у країнах світу, у тому числі й Україні, мають документи Організації Об'єднаних Націй (ООН). У них чітко відображено міжнародну концепцію з питань політики в молодіжній галузі, в документах якої регулярно аналізується державна молодіжна політика як на міжнародному, так і національному рівнях [3].

Насамперед, це прийняті у 80-ті роки ХХ ст. ООН «Стратегія керівних принципів» та «Керівні принципи для подальшого планування і здійснення

відповідних засобів, які стосуються молоді», котрі, за визначенням фахівців, «впроваджуються у свідомість політиків і керівників різних держав...принносять свої результати щодо покращення діяльності молодіжної політики» [4, 26]. Цей документ розглядає характеристику становища молоді в демографічній структурі, виділення окремих груп і їх проблем, умов для поліпшення становища молоді. Керівні принципи покликані забезпечити концептуальну основу для національних програм і визначити загальні фактори, які отримують визнання і мають відношення до вирішення конкретних проблем. Однією з програмних завдань таких державних документів повинно бути розширення участі молоді і молодіжних організацій у житті суспільства.

Молодь як майбутнє європейського континенту привертає велику увагу Ради Європи (РЄ), про що свідчить низка документів, ухвалених цією організацією та спрямованих на оптимізацію молодіжної політики в регіоні. Особливої уваги у процесі реалізації молодіжної політики в країнах Європи заслуговує Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті [5]. При цьому, у структурі Секретаріату РЄ діє Директорат з питань молоді та спорту. Найважливіші рішення щодо змісту молодіжної політики в Європі ухвалюються на регулярних Європейських Конференціях міністрів у справах молоді. З 70-х років ХХ ст. існує Європейський молодіжний фонд, створений для фінансування молодіжних проектів та програм, що здійснюються в масштабах регіону, під егідою РЄ було відкрито Європейські молодіжні центри [6].

На підставі міжнародних принципів у країнах Європейського Союзу (ЄС) сформувалися моделі молодіжної політики, які базуються на певних критеріях (рівень демократії, національно-культурні традиції та нормативно-правове забезпечення тощо): універсалістська модель (країни Західної Європи та Скандинавії); громадська модель (Великобританія); протекціоністська модель (країни Центральної Європи); централізована модель (країни Середземномор'я) [7, 126-127]. Кожна з них має свої переваги та недоліки, тому потребує ретельного вивчення українськими фахівцями на предмет запозичення з урахуванням національної специфіки, інтересів держави та суспільства.

Отже, розглянувши керівні принципи формування молодіжної політики ООН, РЄ, хотілося б відмітити, що вони сприяють створенню та реалізації національних моделей, аналіз та вивчення позитивних прикладів успішної реалізації яких надасть можливість Україні розвивати свою власну модель молодіжної політики, що безумовно, сприятиме уникненню стратегічних помилок, які можуть негативно вплинути на розвиток суспільства. Розбудова української молодіжної політики має відбуватися з урахуванням досвіду функціонування найбільш ефективних моделей молодіжної політики, насамперед, країн ЄС, що відповідає стратегічному вектору розвитку нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мінаєв А. В. Ідеологія молодіжного протесту в країнах Західної Європи та США (друга половина 60-х рр. ХХ ст.). *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2008. Вип. 25. С. 22–25.
2. Подобед Н. В. Міжнародний досвід реалізації молодіжної політики та можливості його застосування в Україні. *Економіка та держава*. 2011. № 9 С. 125-127.
3. Гуцалова М. В. Моделі молодіжної політики в країнах Європейського союзу. *Наукові праці. Політологія*. 2014. Вип. 218. Т. 230. С. 18–21.
4. Перепелиця М. П. Аналіз законодавства та нормативної бази стосовно роботи з молоддю. Київ : Український ін-т соціальних досліджень, 1999. 62 с.

5. Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні, 2003. URL: http://human_rights_in_ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/eu_charter_ukr.pdf (дата звернення 30.03.2020).

6. Сторожук Р. П. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики. Державне будівництво. 2007. № 1. Ч. 1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (дата звернення 30.03.2020).

7. Кербаль М. Зарубіжний досвід формування нормативно-правової бази щодо молодіжної політики. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. 2008. Вип. 13. С. 123–129.

ОСНОВОПОЛОЖНИК АВТОНОМІЇ ВОЛІ: МАНЧІНІ VS. ДЮМУЛЕН

Кабрера Ю. Ф.,

НК – Бабін Б. В., д-р юрид. наук, професор

Інститут права, економіки та міжнародних відносин

Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса

Автономія волі означає вибір будь якого права сторонами або його норм до суті свого спору. Тобто юридично закріплена здатність або можливість осіб обирати і визначати систему права відповідно до якої буде регулюватися їх договір.

У науковому світі не має однозначності стосовно родоначальника автономії волі. Думки вчених різняться. Дискусія розгорнулася між прихильниками двох вчених: Шарля Дюмулена та Паскуале Станіслао Манчіні. Проте, чи насправді все так складно та неоднозначно ?

Досить часто у науковій літературі можна зустріти твердження типу: “в літературі зазначено, що одним з перших концепцію застосовуваного права сформулював Шарль Дюмулен” [1]. У даному випадку, така теза містить логічну помилку — *petitio principii* та *argumentum ad populum*. Такої ж думки дотримуються і російські автори. Ірина Гетьман-Павлова, називаючи Дюмулена основоположником теорії автономії волі сторін вказує, що його відкриття нібито полягає у проголошенні волі сторін панівною прив'язкою в області контрактів. Підкреслюючи, при цьому, що він не визначав автономію волі в якості самостійного, окремого критерію вирішення колізій [2]. Така думка теж, містить логічну помилку, але вже іншу — *non sequitur*. Павел Каленський стверджує наступне: “при обговоренні суті договорів Дюмулен розробив свою теорію автономії волі. На його думку (Дюмулена), вищим законом у сфері права договорів була воля сторін. Він вказав на те, що місце укладення договору часто було випадковим, особливо у випадках, коли сторони не уклали договір замість свого спільного проживання” [3]. Тобто, Каленський робить висновок про те, що через надання сторонам можливості укласти контракти не тільки в місці їх укладання, але й місці їх виконання сторони отримали право на автономію волі і саме таким чином приписує твердження Дюмулену про її створення.

Варто навести ще один приклад: “Принцип автономії волі був вперше запропонований Дюмуленом” [4]. Знову ж таки, на нашу думку, автор даного твердження, Ітун Ван, так само, як вище вказані правознавці, також, робить логічну помилку – *abisaren belli*.

Отже, апелюючи до думки, що саме Шарль Дюмулен створив “принцип автономії волі сторін”, науковці припускаються різних логічних помилок, що абсолютно нівелює таку ідею.

В свою чергу, факти такі як існування “*Las Siete Partidas*” за декілька століть до Дюмулена, лекція Паскуале Манчіні у Турині 1851 року, прецедентні судові справи та Гаазькі Принципи вказують на абсолютно інший висновок. А саме, Дюмулен вніс внесок у розвиток доктрини автономії волі, але не більше. Основна ідея належить Манчіні і саме він висловив думку про обрання сторонами будь-якого закону чи системи права до їхнього договору [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародне приватне право. Загальна частина : підручник / ред.: А. С. Довгерт, В. І. Кисіль. – К. : Алерта, 2012. [Електронний ресурс] ред.: А. С. Довгерт, В. І. Кисіль. – К. : Алерта, 2012. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/glavy/64989-rozdl-zagaln-polojennya-mjnarodnogo-privatnogo-prava.html>.
2. Гетьман-Павлова И.В. Шарль Дюмулен — основоположник теории автономии воли в международном частном праве [Електронний ресурс] \ Гетьман-Павлова И.В. 2008 – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/sharl-dyumulen-osnovopolozhnik-teorii-avtonomii-voli-v-mezhdunarodnom-chastnom-prave>.
3. Kalensky P. Trends of Private International Law [Електронний ресурс] Kalensky P. – 2013 Режим доступу: <https://books.google.co.il/books?id=UcJ9CAAAQBAJ&pg=PA68&lpg=PA68&dq=kalensky+dumoulin&source=bl&ots=xlpTvQOzwP&sig=ACfU3U3pKtDUQtRjp-r-KOXnUG-dk5We6w&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwiukcPdibPoAhVvThUIHRm5BAsQ6AEwCnoECAoQAQ#v=onepage&q=kalensky%20dumoulin&f=false>.
4. Wang Y. Discussion on Autonomy Principle in Law of the Application of Law for Foreign Civil Relations [Електронний ресурс] \ Wang Y. 2016 – Режим доступу: <https://doi.org/10.2991/icemet-16.2016.322>.
5. Кабрера Ю.Ф. Генезис “*Lex Voluntatis*” у виборі матеріального права [Електронний ресурс] \ Кабрера Ю.Ф. – 2020. Режим доступу: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2020/2020-7-1/13.pdf>.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

*Компанієць В. О.,
НК – Фоменко В. М.
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Головним завданням держави є захист прав й обов'язків кожної людини. Держава гарантує що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Забезпечення захисту прав людини має позитивний результат у разі двох складових: розвиток й оновлення нормативно-правової бази держави та факту функціонування механізму реалізації цих нормативних документів на практиці. Саме механізм реалізації наразі постає важелем який забезпечує захист прав людини, та наразі національні механізми не є завжди результативними, що провокує на пошук альтернативних методів для реалізації прав людини.

Тема «Удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини в Україні» є актуальною, адже механізми захисту з прав людини повинні мати дієві удосконалення для поліпшення реалізації захисту прав людини. Інноваційні механізми наразі повинні стати одними з основних засобів захисту порушених прав громадян України.

Метою даної роботи є науково-теоретичний аналіз удосконалення сьогоденних механізмів захисту прав людини в Україні.

Проблематиці удосконалення механізму захисту прав людини в Україні присвячено чимало праць, серед них: М.О. Єльнікова, Т.М. Серета, О.В. Каба, М.Г. Колодяжний, В.А. Чубко, Н.П. Чайковська, А.М. Чернобай, С.Ю. Неворотіна.

Наразі Конституція України, в другому розділі зазначає права, свободи та обов'язки людини і громадянина, та інші нормативні документи виступають основоположним механізмом захисту прав людини, завдяки чому виникає другий механізм, а саме потреба в органах державної влади, які виступають на захист прав людини в Україні. Насамперед одними з головних засобів захисту згідно зі ст. 55 Конституції України [1] є: оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2]. Стаття 1 цього закону проголошує про те, що суди наразі є незалежними, та нажалі на практиці незалежність прослідкувати не завжди вдається, адже в країні наразі процвітає корупція та наявність переліку інших негативних чинників, що породжують недовіру суспільства до судової влади. Ця проблема є актуальною та відкритою в нашій країні. Рішенням може слугувати певні компоненти, що сформують новий механізм.

Основним елементом може стати наявність певної кількості осіб з різних громадських організацій, яким суспільство наразі довіряє. Метою таких організацій буде оприлюднення та висвітлення для громадян процедури заняття посади судді, що надасть змогу суддям отримати довіру громадян. Другим елементом послугує введення нового інформування громадян щодо судового процесу, а в більшості випадків про відкладання судової справи в електронному варіанті, що може заощадити час кожного представника судової справи. Третім елементом є удосконалення електронного суду з метою зменшення ризиків неправомірних дій учасників судового процесу. Четвертим елементом для підсилення довіри громадян після винесення певного рішення суддя повинен донести обґрунтування свого рішення не тільки представникам справи, а й іншим громадянам через засоби національних комунікацій. Також потрібно розробити механізм захисту від будь-якого неправомірного впливу на судову владу, встановити більш жорсткі законодавчі норми, що збільшать відповідальність за неправомірні дії та створити міжнародну комісію з представниками інших країн з питань неправомірних дій судової влади відповідно до чинного законодавства тієї країни в якій розглядається правопорушення та створеної нової конвенції механізму роботи міжнародної комісії.

Другим механізмом вирішення питання захисту прав та свободи людини і громадянина в Україні за Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Метою діяльності Уповноваженого є: додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню [3]. Розгляд питань стосовно прав людини є одним з нагальних завдань Уповноваженого, проте, він лише сприяє або разом з громадянином України намагається повернути втрачені права особи, що звернулася до Уповноваженого. Наразі це новий механізм в країні, який потрібно

удосконалити чіткою процедурою звернення та створити умови в який не буде переважає Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що зможе надати оперативний захист осіб.

У загальнодержавному дослідженні Іриною Бекешкіною, Тетяною Печончиковою та Володимиром Яворським прослідковується криза довіри до органів державної влади. Безумовним лідером з ефективності захисту прав людини є звернення до засобів масової інформації (так вважає 28% українців). Крім того, тільки опитані правозахисники та судді не поставили звернення до ЗМІ на перше місце, у той час як вчителі, поліцейські та державні службовці також вважають цей спосіб захисту найефективнішим в Україні. Після ЗМІ ефективними способами захисту прав людини в Україні, на думку населення, є звернення до Європейського суду з прав людини (так вважають 19% опитаних), використання родичів та знайомих та звернення до суду (по 16% опитаних). При цьому близько 19% опитаних вважають, що жодних ефективних засобів захисту прав людини в Україні не існує, і ще майже 15% не змогли дати відповідь на це запитання [4]. А тому, альтернативним третім механізмом, який наразі у громадян України є в пріоритеті – це громадські організації, що надають правову допомогу та супроводжують справу у суді. Удосконаленням стане взаємна робота та підтримка з боку держави таких організацій, що надає змогу збільшити методи захисту прав людини в Україні.

Підводячи підсумки потрібно зазначити, що механізми захисту прав людини повинні завжди удосконалюватися з новими змінами в Україні. Захищені права людини надають державі гарантії вийти країні на новий рівень у світі. Права людини повинні стати звичками, які використовуються в суспільстві та які ефективно захищає держава. Доречно поліпшити законодавчу базу України та прийняти нові закони про механізми захисту прав та свобод людини та громадян України. Надати альтернативним методам захисту прав та свобод людини та громадян України державного рівня. Держава повинна знайти спільну мову та відповідально ставитись й сприймати думку громадських організацій для нового методу захисту прав людини в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996: станом на 30 вересня 2016 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 28.11.2019, підстава–263// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, ст.99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>.
4. Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І. Бекешкіна, Т. Печончик, В. Яворський та ін.] ; за заг. ред. Т. Печончик. Київ, 2017. ст. 308.

ОСНОВНІ СКЛАДНОЩІ МОНОЛОГІЧНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ У СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НЕМОВНИХ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Коптевський О. Ю.,

НК – Каширіна І. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

В епоху науково-технічного прогресу і глобалізації все більше уваги приділяється вільному володінню іноземною мовою, сформованості такої комунікативної навички, як розуміння і створення іншомовних висловлювань відповідно до конкретної ситуації у спілкуванні. Майбутні фахівці юридичних спеціальностей, які здобувають вищу освіту мають вільно володіти іноземною мовою, що буде перевагою при отриманні престижної професії, дасть можливість спілкування з іншими фахівцями на міжнародному рівні.

Основними проблемами в процесі монологічного висловлювання іноземною мовою є: загальмованість або, іншими словами, невпевненість, адже вправи на говоріння вимагають моментальної реакції, а також відсутність розмовної практики, і як результат страх оганьбитися перед аудиторією робить майбутніх юристів взагалі «німими». Іншою проблемою монологічного висловлювання іноземною мовою є недостатній словниковий запас та нечітке поняття граматичних структур, за допомогою яких утворюється мова.

Для виправлення загальмованості бажано працювати зі студентами в малих групах, що дозволить збільшити кількість висловлюваних за певний проміжок часу і знизити рівень невпевненості студента, який має страх говорити перед великою аудиторією. Щодо страху виступу перед публікою, то здобувачі вищої освіти мають планувати, готувати та повторювати декілька разів думку, яку збирається висловлювати у вигляді монологу іноземною мовою. Для вирішення проблеми нерозуміння того, що потрібно коментувати по тій чи іншій темі, то у цьому випадку, слід провести ретельний відбір тем і завдань, спираючись на те, наскільки цікавою ця тема буде для студентів-юристів.

Отже, монологічне висловлювання виступає в якості одного із головних методів засвоєння іноземної мови в процесі навчання, особливо якщо це така професія, як юрист. Студенти вчать вирішувати проблеми, стають досвідченішими і закріплюють знання й уміння здебільшого в процесі монологу. Тож не варто забувати і про діалоги, які дозволяють взаємодіяти із партнером та розвивати своє мислення іноземною мовою під час діалогу. Метод діалогічного висловлювання є дієвим і ефективним для розвитку думки, когнітивної та мовної компетенції, які є складовими для професії юрист; і саме за допомогою діалогічного висловлювання кожен з партнерів діалогу має змогу вести монолог у рамках діалогу. Не варто оминати увагою рольові ігри на заняттях іноземної мови, які дозволять підвищити словниковий запас та розвивати своє монологічне мовлення у ігровій формі. Крім того, результативними можуть стати дискусії, як спонтанні так і заплановані. Спонтанні дискусії для переважної кількості студентів є цікавішими, але при спонтанних висловлюваннях важче вести монолог через недостатній рівень вокабуляру. Таким чином, слід зазначити, що безперечно, питання складнощів монологічного висловлювання іноземною мовою та способів вирішення цієї проблеми варто уваги сучасних дослідників та у перспективі має розглядатися і вивчатися, адже сучасна глобалізація та інтернаціоналізація вимагає компетентних фахівців із якісними знаннями іноземної мови.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Круковес В. В., канд. юрид. наук

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г.Бурчака НАПрН України, м. Київ*

У юридичній науці проблемам доступності правосуддя віднедавна приділяється досить значна увага. Високий науковий рівень дослідження ця проблема отримала у працях багатьох вчених (Ю. М. Грошевий, В. В. Комаров, В. А. Кройтор, Д. О. Туманов, Н. Ю. Сакара тощо). Аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок про існування різних поглядів на правову природу і зміст доступності правосуддя як міжгалузевої категорії.

Практичний інтерес у вивченні загальної проблеми доступності правосуддя в цивільному судочинстві обумовлюється тим, що відповідно до Концепції удосконалення суддівства для утвердження справедливого суду в Україні (далі – Концепція) та відповідно до європейських стандартів до основних цілей і завдань названої Концепції належить забезпечення доступності і справедливості суддівства [1].

У юридичній літературі наголошується, що при буквальному розумінні ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) може скластися враження, що вона прямо не закріплює право зацікавленої особи на вирішення судом виниклого спору про цивільні права й обов'язки, окреслюючи виключно вимоги справедливості розгляду [2]. В той же час очевидно, що якщо в особи відсутній доступ до правосуддя, решта гарантій права на справедливий судовий розгляд стають безглуздими.

На підставі цієї тези Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) розробив принцип «права на доступ», який впливає з положень ч. 1 ст. 6 Конвенції. Частина 1 ст. 6 Конвенції гарантує кожному право на звернення до суду з будь-якою вимогою, що стосується спору про його цивільні права й обов'язки («право на суд») [3, 54]. Порушення права на суд, одним з аспектів якого є право на доступ до правосуддя, має місце в тих випадках, коли особа, обґрунтовано вважаючи незаконним втручання будь-яких інших осіб у здійснення своїх цивільних прав, не має можливості звернутися з відповідним позовом до суду, що відповідає вимогам ч. 1 ст. 6 Конвенції. Крім того, право на доступ до правосуддя повинно не тільки формально визнаватися, а й бути «ефективним».

Одним з елементів судового захисту в цілому є його доступність в окремих стадіях або провадженнях цивільного судочинства. Поряд з цим слід мати на увазі, що перегляд судових рішень у структурі судового захисту прав людини не є обов'язковим з точки зору ст. 6 Конвенції. Вказана норма закріплює право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. При цьому не визначається, суд якої інстанції є належним з позиції зазначеної статті. Таким чином, Конвенція відносить до компетенції національного законодавства наявність форм судового перегляду та інституційну побудову судової влади.

Європейські стандарти здійснення правосуддя передбачають, що повинна існувати можливість контролю за будь-яким рішенням нижчестоячого суду («суд першої інстанції») з боку вищестоячого суду («суд другої інстанції»). Якщо буде визнано доцільним передбачити виключення з цього принципу, то будь-які такі виключення мають бути засновані на законі і відповідати загальним принципам справедливості. Сторонам повинна надаватися інформація про їх право на

оскарження і про те, яким чином це право здійснювати, зокрема, про строки, в які слід подавати скаргу [3, 63].

На національному рівні мають існувати адекватні можливості для досягнення, наскільки це можливо, *restitutio in integrum*. Комітет міністрів Європи орієнтує національні правові системи на забезпечення існування для перегляду справ, включаючи відновлення провадження в тих інстанціях, у яких ЄСПЛ встановив порушення Конвенції й у випадках, коли на потерпілу сторону триває вплив негативних наслідків рішення національної інстанції, яке не забезпечує справедливої компенсації і не може бути змінено шляхом перегляду у справі.

Рішення ЄСПЛ дозволяє зробити висновок про те, що оспорюване рішення національної інстанції по суті суперечить Конвенції або визнане порушення ґрунтується на процедурних помилках або порушеннях, що мають такий серйозний характер, що впливають на результати внутрішньодержавного розгляду.

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що проблема доступності правосуддя при реалізації апеляційного і касаційного оскаржень судових рішень у контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також рішень ЄСПЛ, потребує активної імплементації в національне процесуальне законодавства європейських держав й України зокрема. У той же час слід враховувати особливості національного процесуального законодавства та законодавства про судоустрій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України "Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів" [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights [Електронний ресурс] // European Court of Human Rights. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАГОРОДНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Куліченко Д. О.,

НК – Коломоєць Т. О., д-р юрид. наук, професор

Запорізький національний університет

Правове регулювання сучасного нагородного провадження як виду адміністративного провадження у зарубіжних країнах здійснюється з урахуванням історичних, національних особливостей нормотворення й правозастосування, але умовно можна виділити три базові моделі: 1) американську; 2) пострадянську; 3) європейську (або змішану).

Американська нормативна модель є достатньо розгалуженою і суперечливою за своїм змістом, тому що: а) до системи державних нагород включені відзнаки, які Президент може надавати на власний розсуд, але від імені Конгресу США; б) нагороди, якими він нагороджує від свого імені, але виключно за поданням

Генерального прокурора чи Національного фонду мистецтв; в) систему «власних» нагород має й Конгрес США. Задля повного розуміння алогізму американської урядової фалеристики додамо: медаль Пошани Конгресу США до системи нагород Конгресу США не входить – вона є суто військовим відзначенням, яким нагороджує Президент [1, с. 8]. Кількість та розмаїття військових нагород у цій країні значно переважає над цивільними. Фізичні особи досить часто можуть бути відзначені нагородами різних фондів, компаній та організацій, ніж державними нагородами. Золота медаль Конгресу США є найвищою державною нагородою за цивільні заслуги, Медаль Пошани – найвищою військовою нагородою, а Президентська медаль Свободи – найвизначнішою нагородою США в цілому. Законодавство Америки взагалі не містить поняття «державна нагорода», але суспільство під цим словосполученням розуміє будь-яку нагороду, отриману із рук «державного службовця», «політичного службовця». Напевне, лише у США можемо спостерігати феномен міжвідомчих нагород – власну «лінійку» відзнак має Національна розвідувальна спільнота США, що об'єднує кілька структур (кожна із яких, зрозуміло, має власну ієрархію відзначень).

Отже, для американської нормативної нагородної моделі є характерною значна кількість державних нагород та їх різновидів, й унормування засад їх присвоєння у різних за юридичною силою нормативно-правових актах (наприклад, Постановах армії щодо військових нагород № 600-8-22, Кодексі федерального регулювання США). Про присвоєння кожної нагороди на одну особу Конгресом видається один закон, в якому зазначаються відомості щодо особи, яка нагороджується та її заслуг. Як приклад – «Акт золотої медалі Конгреса Стівену Майклу Глісону» [2], де зазначається місце народження, імена батьків, в яких установах особа навчалась, заслуги, які зумовили присвоєння державної нагороди. Окрім розмаїття самих державних нагород (при їх розподілі на цивільні та військові), характерною є й унормованість дещо спрощеного (за кількістю стадій), в той же час із різними «фінальними» суб'єктами нагородження, нагородного провадження, із детальною регламентацією правил носіння державних нагород й контролем з боку держави за дотриманням цих приписів.

Друга модель – пострадянська, яка є характерною для таких країн, як Білорусь, Казахстан, Вірменія, Молдова тощо. Для цієї моделі притаманними є: конституційно-правова регламентація базових засад нагородного провадження (здебільшого щодо повноважень глави держави та окремих державних органів); наявність закону, в якому регламентується визначений перелік державних нагород, суттєві ознаки провадження; наявність акту глави держави, який визначає, у який спосіб відбувається відповідне нагородне провадження. Для пострадянських країн характерним є велика кількість суб'єктів та стадій нагородного провадження, розмаїття державних нагород, що істотно ускладнює їх сприйняття й розформує об'єкт нагородного провадження.

Наприклад, у законодавстві Молдови закріплені державні нагороди: ордени (Орден Республіки, Стівен Великий, Орден Пошани, Слава Праці, День Подяки), медалі (За військові заслуги, За громадянські заслуги т.і.), почесні звання Республіки Молдова (Видатна людина, Майстер літератури, Майстер мистецтва, Майстер Faug), й для кожного з них, поряд із загальними засадами регламентації нагородного провадження (принципи, об'єкт, стадії), передбачено й певні специфічні особливості (оціночні поняття для визначення безпосереднього об'єкта, ускладнена процедура погодження із «профільним» суб'єктом), що дещо ускладнює правозастосування в цілому, сприяє соціальному «знеціненню» ролі державних нагород.

Для європейської нормативної моделі характерним є наявність одного базового нормативно-правового акту, який закріплює засади нагородного

провадження (функції, суб'єкти, стадії) та безпосередньо його об'єкту. Так, наприклад, Закон Латвії «Про державні нагороди Латвії» фіксує, хто має право рекомендувати кандидатуру до нагородження державною нагородою (ст. 52, 53), які дані кандидата необхідно вказати у поданні (ст. 54), а також, який орган уповноважений приймати остаточне рішення щодо кандидатів [3], тобто «базовий алгоритм» нагородного провадження як виду адміністративного провадження.

Державні нагороди Латвії – це орден Трьох Зірок і його почесний знак, орден Вієстура і його почесний знак, Хрест визнання і його почесний знак, пам'ятник учаснику барикади 1991 року. При цьому надмірного розмаїття нагород не спостерігається. Базовим «нагородним» законодавчим актом закріплюється, поряд із засадами самого нагородного провадження, й визначенням державних нагород, їх перелік (у більшості своїй без ступеневого поділу), широкі підстави для участі громадськості у нагородному провадженні за рахунок залучення її представників до обговорення кандидатур, подання інформації до самого акту про нагородження. Характерною є й мінімалізована процедура погодження кандидатури особи, яка нагороджується із «додатковими» суб'єктами нагородження.

Отже, не зважаючи на певну схожість до усвідомлення функціонального призначення державних нагород у різних країнах світу, нормативне закріплення засад нагородного провадження відрізняється певною специфікою, що зумовлена в тому числі й історичними, національними особливостями, унікальністю нормотворення, викликами правозастосування, що й дозволяє умовно виокремити три «нормативні нагородні моделі», які, не зважаючи на певні особливі ознаки, все ж таки передбачають превалювання норм адміністративного права у регламентації цих засад, безпосередньо норм адміністративно-процедурного права, що й дозволяє стверджувати, що у зарубіжних країнах засади нагородного провадження врегульовані нормами саме адміністративно-процедурного права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сопов О., Царенко М. США, Франція, Ізраїль. Повага до героїв та відзнак. *Голос України*. 2016. №149 (6403). С. 8
2. An Act to award a Congressional Gold Medal to Stephen Michael Gliason inacted 04.11.18. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2652> (дата звернення: 03.02.2020).
3. Про державні нагороди Латвії: Закон Латвії від 04.03.2004 р. URL: https://likumi.lv/doc.php?id=85981&version_date=01.05.2010 (дата звернення: 25.01.2020).

ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНИХ МИТНИХ ВІДНОСИН

*Перецьолкін С. М., канд. юрид. наук, доцент
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро*

Сучасне чинне міжнародне митне право є закономірним підсумком здійснюваної учасниками міжнародних митних відносин протягом багатьох століть правотворчої діяльності. Адже від правильно виявлених потреб у правовому регулюванні міжнародних митних та/або споріднених з ними відносин, якості розроблених з цією метою правил (моделей) поведінки, а також обраних для їх зовнішнього вираження форм, залежать не лише ефективність здійснюваного правового регулювання та коло його учасників, а й існування міжнародного митного права як соціокультурного явища в цілому.

Водночас в доктрині міжнародного митного права науковому дослідженню процесів міжнародної правотворчої діяльності в галузі правового регулювання міжнародних митних відносин належної уваги не було приділено. З огляду на це, пропонуємо дослідити її більш детально.

Загально відомо, що в міжнародному праві, а отже і в галузі міжнародного митного права, на відміну від внутрішньодержавного права, відсутній єдиний міжнародний орган, здатний розробляти обов'язкові для усіх учасників міжнародних митних відносин правила поведінки. Тому такі учасники, коло та кількість яких на різних історичних етапах розвитку міжнародних митних відносин відрізнялися, самостійно вирішували цю проблему за допомогою спільної правотворчої діяльності.

Тривалий час правотворчість у галузі міжнародних митних відносин мала двосторонній характер, а її результати закріплювалися у формі міжнародних звичаїв як доказів загальної практики, визнаної правом, та/або міжнародних договорів. З появою міжнародних організацій і проведенням багатосторонніх міжнародних конференцій, здійснення правотворчої діяльності у галузі міжнародних митних відносин еволюціонувало до багатостороннього (регіонального, міжрегіонального, універсального) рівня, а різноманітні акти міжнародних організацій і підсумкові документи міжнародних конференцій суттєво розширили можливі форми зовнішнього вираження складових елементів змісту міжнародного митного права. Таким чином, здійснення правотворчої діяльності стало можливим не лише шляхом безпосередніх, прямих, зв'язків між учасниками міжнародних митних відносин, а також і в опосередкований спосіб – завдяки роботі міжнародних міжурядових організацій.

Поява міжнародних організацій та їх залучення до міжнародної правотворчості у галузі міжнародних митних відносин суттєво вплинули на прогресивний розвиток і кодифікацію правових засад її здійснення, а також створили можливість формування кількарівневої системи використовуваних з цією метою міжнародних органів.

На думку автора дослідження правотворчої діяльності у галузі міжнародних митних відносин властиві такі основні ознаки:

- вона має погоджувальний, координаційний характер;
- її зміст може складати різне число стадій, основними серед яких можна виділити наступні: стадія правотворчої ініціативи, яка полягає у вивченні актуальних для учасників міжнародних митних відносин потреб та інтересів і пізнанні тих міжнародних митних відносин, що потребують правового врегулювання; стадія розробки нових, внесення змін до чинних або скасування застарілих принципів, норм і стандартів міжнародного митного права; стадія аналізу результатів визнання суб'єктами міжнародного митного права розроблених уперше або змінених правил (моделей) поведінки та ефективності їх реалізації на практиці;
- а priori її суб'єктами можуть бути різні учасники міжнародних митних і пов'язаних з ними відносин. Вони можуть безпосередньо ініціювати або вступити у правотворчий процес на різних його стадіях чи опосередковано брати у ньому участь завдяки представництву їх інтересів державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного митного права;
- її здійснення регламентується переважно процесуальними (процедурними) правилами договірною та/або звичаєвою характеру, які, водночас, не є характерними для таких форм зовнішнього вираження результатів інтелектуальної творчої діяльності як судові рішення та правова доктрина;
- її результати можуть юридично закріплюватися як у формі писаних міжнародних договорів, так і в інших, визначених суб'єктами правотворчого процесу, формах зовнішнього вираження приписів міжнародного митного права.

Зважаючи на наведені вище ознаки, під правотворчою діяльністю у галузі міжнародних митних відносин можна розуміти процес створення їх учасниками нових, зміни чинних або ж скасування застарілих принципів, норм і стандартів міжнародного митного права, здійснюваний з метою задоволення як їх індивідуальних, так і спільних потреб та інтересів з урахуванням загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права.

З метою з'ясування юридичної природи поняття правотворчої діяльності у галузі міжнародних митних відносин у всій багатоманітності її проявів, пропонується здійснити також й її класифікацію.

Залежно від форми участі у правотворчій діяльності її можна класифікувати на такі види: безпосередня правотворчість суб'єктів міжнародного митного права; опосередкована (представницька або делегована) правотворчість, що здійснюється від імені та в інтересах суб'єктів міжнародного митного права спеціально створеними міжнародними органами або іншими суб'єктами міжнародного митного права.

За видом суб'єктів правотворчої діяльності розрізняють: правотворчість держав; правотворчість міжнародних організацій; правотворчість митних союзів; правотворчість окремих митних територій; правотворчість найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй тощо.

За юридичною силою результатів правотворчої діяльності: імперативна правотворчість; диспозитивна правотворчість; рекомендаційна правотворчість.

За функціональним призначенням: правотворчість, у процесі якої створюються нові принципи, норми і стандарти міжнародного митного права; правотворчість, у процесі якої змінюються чинні принципи, норми і стандарти міжнародного митного права; правотворчість, у процесі якої скасовуються застарілі принципи, норми і стандарти міжнародного митного права.

За результатами проведеного аналізу правотворчої діяльності: ефективна; малоефективна; неефективна.

Як один із видів правотворчої діяльності у галузі міжнародних митних відносин можна виділити діяльність з питань кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного митного права.

НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН В АЗОВО-КЕРЧИНСЬКІЙ АКВАТОРІЇ: ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ

Шпиг А. О.,

НК – Федоренко Д. С., канд. істор. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Ще в 1998 р. президенти двох країн домовилися про те, щоб уважати Азовське море внутрішнім без розмежування між країнами морських просторів. У грудні 1999 р. ухвалою російського уряду створено переговорну групу з питань правового статусу Азовського моря та Керченської протоки. Наприкінці 2002 р., після чергового раунду переговорів, було досягнуто згоди обох сторін про делімітацію сухопутної ділянки українсько-російського кордону й підписання договору про державний кордон. У такій ситуації Кабінет Міністрів України прийняв рішення про встановлення меж територіальних вод в Азовському морі в односторонньому порядку, якщо на переговорах не буде вирішено спільно поділити акваторію моря

так званою серединною лінією на внутрішні води України та внутрішні води Росії. Це не суперечило міжнародному праву, оскільки відповідно до положень Конвенції ООН із морського права 1982 р. кожна держава може самостійно встановлювати вздовж своїх берегів територіальні води завширшки до 12 морських миль, а потім у ході переговорів можуть обговорюватися питання про делімітацію виключної економічної зони й континентального шельфу. Це викликало негативну реакцію російської сторони, оскільки акваторія Азовського моря поза межами територіальних вод отримала б статус нейтральних вод і відкритого моря з правом вільного судноплавства для суден третіх країн. Росія категорично виступала й зараз виступає проти заходження суден третіх країн, особливо тих, що входять до блоку НАТО. У подальшому питання дещо зрушилося після того, як 28 січня 2003 р. під час візиту президента Російської Федерації В. Путіна до Києва було підписано договір між Україною і Росією «Про державний сухопутний кордон між двома країнами». Договір підписали в так званому «пакеті» з іншими двосторонніми документами (на цьому наполягала Росія). Важливим моментом у договорі є стаття 5, де зафіксовано статус Азовського моря та Керченської протоки й де передбачається, що врегулювання спорів стосовно суміжних морських просторів здійснюється за згодою між договірними сторонами відповідно до норм міжнародного права [1].

Проте, незважаючи на підписання договору про кордон, питання морського кордону між двома країнами залишалось неврегульованим. У вересні-жовтні 2003 р. відбулося загострення протиріч між державами після виникнення конфлікту навколо острова Тузла в Керченській протоці. Влада Краснодарського краю намагалася з'єднати острів із Таманським півостровом насипною дамбою. Уряд України розцінив будівництво дамби як зазіхання на суверенітет держави й намагання порушити українсько-російський кордон. Будівництво було зупинене 23 жовтня за 102 метри від лінії українсько-російського кордону. Ще одним важливим моментом суперечки навколо Тузли було: від того, кому належатиме коса та як проходитиме кордон, залежатиме й те, хто контролюватиме родовища нафти й газу, відкриті в Азовському морі. «Тузлинський» конфлікт було вирішено, однак у цьому питанні Україна поступилася. Фактично був прийнятий російський варіант урегулювання проблеми, а саме: було підписано угоду про утворення спільного з Російською Федерацією підприємства з експлуатації Керченської протоки. Нині Російська Федерація вважає о. Тузла територією з «невизначеним статусом». Аналітики вважають, що рушієм будівництва дамби були насамперед економічні інтереси, оскільки для росіян Керченська протока стратегічно важлива з погляду судноплавства. Оскільки зі сторони України відлік морського кордону йде від острова Тузла, то Україні може відійти 2/3 акваторії Керченської протоки, включаючи Керч-Єнікальський суднохідний канал. За використання Керч-Єнікальського фарватера та проведення суден по ньому Російська Федерація платить Україні щорічно близько 15 млн. доларів. Російські судовласники ухиляються від сплати державного збору за використання їх суднами Керч-Єнікальського каналу, який перебуває на балансі державної організації «Керченський морський торговельний порт». Одночасно російська сторона в односторонньому порядку визначила своєю акваторією окремі ділянки фарватерів у Керченській протоці. Після цих подій у квітні 2004 р. договір про державний кордон синхронно ратифікувала Верховна Рада України та Державна Дума Російської Федерації. Тоді ж ратифіковано також Договір про співробітництво у використанні Азовського моря й Керченської протоки. Положення підписаного договору не визначали лінію морського кордону в акваторії Азовського й Чорного морів та Керченської протоки. Після декількох раундів переговорів у квітні 2005 р. Україна та Російська Федерація погодили методику розмежування акваторії і шельфу Азовського й Чорного морів,

яка базується на поєднанні методу рівновіддаленої лінії з методом пропорційності при розмежуванні і по дну морів, і по водному та повітряному простору відповідно до норм міжнародного права. Важливим досягненням українських політиків є те, що російська сторона вперше погодилась на проведення розмежувальної лінії в Азовському морі. У результаті сторони визначили, що Азовське море й Керченська протока є внутрішніми водами кожної з країн. Щодо проблеми розмежування Керченської протоки, то тут позиції сторін розходяться, оскільки Росія вважає, що сторони повинні домовитися окремо. Вона хоче залишити протоку в спільному користуванні. Україна наполягає на проведенні розподільної лінії на основі адміністративного кордону між колишніми УРСР і РСФСР, зазначеної на всіх політико-адміністративних картах і планах колишнього СРСР. Російська сторона вважає, що, відповідно до законодавства колишнього СРСР, внутрішні води між республіками Союзу не розмежовувалися [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Копачинська Г. В. Проблеми формування морських кордонів в Азово-Керченській акваторії: невирішене питання українсько-російських двосторонніх відносин // Економічні інновації. 2011. Випуск 44. С. 108-115.
2. Лажнік В. І., Гордун І. М. Проблеми делімітації та демаркації морських кордонів в Азовському морі та Керченській протоці // URL: <http://book.net/index.php?page=achapter&bid=17410&chapter=1>.
3. Конвенція ООН із морського права 1982 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України».
5. Делімітація та демаркація державного кордону України: проблеми та пріоритети // URL: <https://history.vn.ua/book/regionalna/6.html>.

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Авраменко О. Л.	372,382	Гудимов А. О.	44
Авраменко О. Ю.	364	Гудіма Т. С.	135
Акімов М. О.	349	Гузенко О. П.	230
Андрієвська Л. О.	93	Гулак О. В.	232
Андрусів У. Б.	113	Гулак Я. Д.	11
Апанасенко К. І.	125	Даценко В. О.	13
Апенюк А. Г.	173	Дерев'янку Б. В.	129,133,145,166,169
Бабін Б. В.	440	Джабраїлов Р. А.	135
Баїк О. І.	215	Дзюба Н. О.	138
Байдаченко М. М.	175,177	Дзюма В. І.	234
Бакиновская О. А.	31	Дзюман Л. В.	410
Балюра Д. І.	285	Дзюман С. В.	237
Бахчагулян М. С.	40	Дідик Н. І.	286
Баштан П. О.	403	Дмитренко О. В.	239
Безкоровайна О. І.	404	Дмитрик А. Б.	239
Безруков Г. К.	217,218	Добролежа І. О.	408
Безугла О. О.	179	Дулгеров А. А.	413
Бесага І. В.	221	Дулгерова О. М.	23
Білека А. А.	13,22,105,109,112,191, 197,201,206,207,211,212,213,424,427	Думчиков М. О.	95
Білоус І. М.	25	Дутко А. О.	106,110
Білоус Т. Й.	103	Єфремов А.	241
Бобко У. П.	42	Журавель Я. В.	243
Богатир В. К.	127	Завгородня Ю. С.	52
Бондаренко О. С.	223	Загороднюк А. Ю.	14,201
Борозняк С. С.	3	Заєленець О. С.	372
Борусовський М. В.	406	Заревич Т. Р.	224
Босак І. А.	366	Засунько С. С.	246
Бразилій Н. М.	262,288	Зіньова О. С.	97
Брайченко С. М.	359,408	Зозуля О. М.	246
Братковський В. М.	224	Івахненко О. Е.	193
Бруньов О. О.	368	Івашків Ю. В.	249
Бублик Н. С.	386,391,403	Ікаєв А. Р.	374
Васюк С. В.	226	Ілюшик О. М.	234,249,254,334
Вдовіченко Р. В.	267	Ільків Н. В.	199,202
Величко С. В.	199	Іщенко С. Ю.	251,254
Вергун Л. О.	369	Йосифович Д. І.	255
Войтенко В. Є.	5	Кабрера Ю. Ф.	440
Волинець Д. О.	7	Кадала В. В.	140
Гаврильців М. Т.	64,228,251	Кальян О. С.	18
Гамбург І. А.	438	Кальян С. Є.	16
Гамбург Л. С.	9	Кам'янецький В. В.	99
Гапоненко Д. В.	182	Каріх І. В.	257
Гарига М. М.	369	Касьяненко Л. М.	330
Гейко К. С.	129	Каширіна І. О.	444
Головій Л. В.	232	Келеман С. І.	101
Громенко Ю. О.	131	Кирячок А. С.	46
Грошева О. А.	408	Кіндрат А. В.	141
		Кічула Х. Л.	414

Клемпарський М. М.....	187	Марцінко Н. Є.....	418
Кобзар В. А.....	103	Матвієнко Т. І.....	147
Ковалів М. В.....	48	Мелех Б. В.....	420
Ковальська М. Ю.....	376	Мелех Л. В.....	138,141,171,404,414, 418,426,430,433
Ковальчук О. С.....	5	Мельник О. Г.....	285
Кожевніков В. В.....	378	Мельник Р. П.....	285
Козак М. В.....	259	Мельник Я. В.....	55
Козолис А. Р.....	204	Мигаль К. П.....	286
Колісник А. С.....	25,101,175	Миколенко А. С.....	22,23,435
Коломоєць Т. О.....	446	Миколенко В. А.....	53,393,413
Колченко А. О.....	262	Михайленко С. В.....	185
Компанієць В. О.....	441	Могила І. В.....	25
Кононенко К. В.....	143	Могилка Д. І.....	288,384
Коптєвський О. Ю.....	444	Муляр Г. В.....	290
Король К. П.....	395	Навроцька В. В.....	353,399
Косолап В.....	264	Нагірняк О. Д.....	106
Костовська К. М.....	265,273,274	Найда І. В.....	149
Косякіна О. В.....	145	Нещадим Д. В.....	422
Кохан Г. Л.....	50	Обрусна С. Ю.....	29,40,66,77,89,293
Кравець І. П.....	267	Овсянік А. В.....	386
Кравченко Н. А.....	175,177	Овчаренко О. М.....	436
Красій М. О.....	351	Олійниченко О. Р.....	109
Крижна В. М.....	116,120	Осташова В. О.....	18
Кришталь М. А.....	268	Павелко М.....	295
Кришталь Т. М.....	270	Панімаш Ю. В.....	7,283
Крот Ю. М.....	384	Панкевич О. З.....	55
Круковес В. В.....	445	Пасинчук К. М.....	241,264,295
Кузнецова Л. В.....	19,119,209,217,218, 319,321	Пасічник В. В.....	395
Куліченко Д. О.....	446	Пахомов В. В.....	296
Купчак М. Я.....	185,310	Пекарчук А. В.....	27
Кухтій Д. Ю.....	272	Перегін О. В.....	297
Кучерява І. В.....	273	Перепьолкін Д. С.....	57
Кучук А. М.....	27,44,46,87	Перепьолкін С. М.....	448
Левицька І. Р.....	274	Пересічанська М. К.....	60
Линник О. В.....	380	Пересунько В. О.....	29
Липій Є. А.....	16	Пероговська Х.....	110
Лисак М. О.....	382	Петлюк Р. Ю.....	112
Лисенко В. В.....	206,416	Петріченко Д. Я.....	424
Личенко І. О.....	304	Півень С. Г.....	426
Ліщук Р. Л.....	207	Пісчик О. О.....	187
Лозицький М. П.....	52	Подгорний В. О.....	62
Любавін Ю. О.....	276	Поліщук Л. В.....	209
Ляшко А. А.....	183	Полуніна Л. В.....	366
Майстренко О. С.....	279	Поляков І.....	295
Майстренко С. В.....	279,324,357,422	Попович Т. Г.....	151
Макаренко Н. А.....	281	Поточняк Н. М.....	64
Макієнко А. А.....	341	Прокопенко Д. В.....	299,427
Малихін В. В.....	105	Проць І. М.....	345
Манько Л. В.....	283	Пшенова А. А.....	153
Маринич Д. В.....	209	Редько А.....	42

Репан М. І.....	300	Федоренко Д. С.....	450
Резнік О. М.....	315	Федоренко Я. А.....	35
Рибчак І. М.....	302	Федоровська М. А.....	116,436
Ривко С. В.....	113	Феськова Н. С.....	103
Рімаві Д. С.....	189,359	Філіпенко Т. В.....	326,328
Роженко О. В.....	155	Філіпович І. О.....	330
Ромашко С. В.....	387	Фоменко В. М.....	147,153,177,179, 189,267,441
Русанюк У. Я.....	304	Франчук В. М.....	323
Савчук А. І.....	430	Хаджи А. Ю.....	60,62
Свіренюк О. О.....	157	Хайлова Т. В.....	163
Секрет В. О.....	211	Хамула Д. С.....	119,164,212
Селезень П. О.....	306	Хатнюк Ю. А.....	255
Сердюк Л. М.....	91	Хитра О. Л.....	115,226,259,272
Серьогін В. О.....	57	Хлівна М. В.....	393
Сіводін О. О.....	308	Хоббі Ю. С.....	85
Сімакова С. І.....	389	Ховпун О. С.....	332
Сковрон І. А.....	310	Хоміщак Н. І.....	334
Скоробогатов Ю. А.....	312	Цесько М. О.....	166
Скотило М. О.....	66	Чабанна М. В.....	195
Словінський В. К.....	368	Черненко Б. Ю.....	87
Сопільняк А. С.....	191	Черненко Н. В.....	89
Співак К. В.....	391	Чечель А. О.....	91
Спіркіна О. О.....	68,347	Чичина Е. В.....	173
Стеблянка А. В.....	315	Чіжикова С. Е.....	359
Стельмах Т. В.....	433	Чубань В. С.....	14,143,164,276,297,299, 343,416
Стукалін Т. А.....	69	Чубіна А. С.....	336
Стукаліна Н. Т.....	72	Чубіна Т. Д.....	38
Сукмановська Л. М.....	302,317	Чуйко В. О.....	120
Сухопаров В. П.....	31	Шамрук Н. Б.....	341
Табашнюк Д. В.....	319,321	Шведенко І. О.....	213
Таранова Т. С.....	182	Шинкаренко Д. Ю.....	395
Тарановський П. І.....	355	Шкурдода С. В.....	395
Тарасов С. С.....	193,323	Шкурко Є. О.....	169
Тептюк Є. П.....	74	Шматков Р. П.....	396
Тептюк Л. М.....	33,83,159	Шоптенко В. Р.....	343
Тептюк М. П.....	435	Шпиг А. О.....	450
Терещенко В. С.....	77	Шпортюк О. М.....	361
Терещенко Д. Д.....	324	Ямкова Т. І.....	171,345
Тимошніченко В. Ю.....	159	Яремко Г. З.....	399
Тищенко Ю. В.....	161	Ярошенко Б. М.....	347
Токар А. В.....	115	Meshchanova M. V.....	122
Томенко М. В.....	79	Polunina L.....	401
Топузов Д. І.....	326	Turovskaya A.....	401
Трапезна І. В.....	83	Vasilevsky A. V.....	122
Троян Д. Г.....	357		
Туровська А. С.....	366		

ЗМІСТ

Секція 1. Теорія та історія держави і права

<i>Борозняк С. С.</i> ВПЛИВ СЕПАРАТИЗМУ НА УКРАЇНУ	3
<i>Войтенко В. Є., Ковальчук О. С.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ	5
<i>Волинець Д. О., Панімаш Ю. В.</i> ДО ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ	7
<i>Гамбург Л. С.</i> МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я	9
<i>Гулак Я. Д.</i> СТУПІНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ В ЛИТОВСЬКО-РУСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ГАРМОНІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ РІВНІВ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	11
<i>Даценко В. О., Білека А. А.</i> ДО ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	13
<i>Загороднюк А. Ю., Чубань В. С.</i> ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ	14
<i>Кальян С. Є., Липій Є. А.</i> ОКРЕМІ ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЄВРЕЙСЬКОЮ ОБЩИНОЮ ЗА ЧАСІВ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА	16
<i>Кальян О. С., Осташова В. О.</i> ОКРЕМІ ІСТОРИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАНЧЕСТЕРСЬКОЇ ТЕОРІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН	18
<i>Кузнецова Л. В.</i> ІСТОРИЧНИЙ НАРИС ЗАРОДЖЕННЯ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ	19
<i>Миколенко А. С., Білека А. А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО КОНСОЛІДАЦІЮ У АНГЛІЙСЬКОМУ ПРАВІ	22
<i>Миколенко А. С., Дулгерова О. М.</i> РОЗВИТОК СІМЕЙНО-ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН ЗА ЧАСІВ ХРИСТІЯНСТВА	23
<i>Могила І. В., Білоус І. М., Колісник А. С.</i> ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ПОДІЛУ ПРАВА НА ПУБЛІЧНЕ І ПРИВАТНЕ	25
<i>Пекарчук А. В., Кучук А. М.</i> ПРАВΟΣВІДОМІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ СУЧАСНИХ ПРАВНИЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	27
<i>Пересунько В. О., Обрусна С. Ю.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ІМПІЧМЕНТУ	29
<i>Сухопаров В. П., Бакиновская О. А.</i> ПРАВОВОЙ РЕЖИМ КАК КАТЕГОРИЯ, ОБЛАДАЮЩАЯ АБСТРАКТНЫМИ И ИНДИВИДУАЛИЗИРУЮЩИМИ ПРИЗНАКАМИ	31
<i>Тептюк Л. М.</i> УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗМЕНШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СКЛАДУ	33
<i>Федоренко Я. А.</i> ДОГОВОРИ ТА УСТАВИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ	35
<i>Chubina T. D.</i> KONFLIKTY SPOŁECZNI: POJĘCIE, FUNKCJE, RODZAJE I TYPU	38

Секція 2. Конституційне право; муніципальне право

Бахчагулян М. С., Обрусна С. Ю.

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ40

Бобко У. П., Редько А.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЖІНОК В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ42

Гудимов А. О., Кучук А. М.

ЗАКРІПЛЕННЯ В КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА ПОДІЛУ ВЛАДИ44

Кирячок А. С., Кучук А. М.

ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄС46

Ковалів М. В.

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЇ КОНСТИТУЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ48**

Кохан Г. Л.

ПРАВО НА ОДНОСТАТЕВИЙ ШЛЮБ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....50

Лозицький М. П., Завгородня Ю. С.

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ52

Миколенко В. А.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ53

Панкевич О. З., Мельник Я. В.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ АВТОНОМІЇ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ55

Перепьолкін Д. С., Серьогін В. О.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ57

Пересічанська М. К., Хаджи А. Ю.

**ELECTIONS OF PEOPLE'S DEPUTIES: CONCEPT, GENERAL CHARACTERISTICS,
CONSTITUTIONAL AND LEGAL BASIS60**

Подгорний В. О., Хаджи А. Ю.

**THE CONSTITUTIONAL PROCESS IN UKRAINE: CURRENT STATE
AND WAYS TO IMPROVE.....62**

Поточняк Н. М., Гаврильців М. Т.

**ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ КОНСТИТУЦІЇ
ЯК ОСНОВНОГО ЗАКОНУ ДЕРЖАВИ64**

Скотило М. О., Обрусна С. Ю.

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
СУДДІВ В УКРАЇНІ66**

Спіркіна О. О.

**КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ЯК ПЕРША
ДЕМОКРАТИЧНА КОНСТИТУЦІЯ В СВІТІ68**

Стукалін Т. А.

**ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ
ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗАХИСТУ НА ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДОНЕЦЬКОЇ І ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ.....69**

Стукаліна Н. Т.

**ПРАВО НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ
В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ЛІКУВАННЯ
КОРОНАВІРУСУ (COVID-19).....72**

Тептюк Є. П.

**ПОНЯТТЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЯК ОСНОВНОГО ЕЛЕМЕНТА
ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА74**

Терещенко В. С., Обрусна С. Ю.

ЩОДО ПОНЯТТЯ «КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ»77

Томенко М. В.

**ІСТОРИЧНІ УРОКИ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА
ДЛЯ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ 79**

Трапезна І. В., Тетюк Л. М.

**ПИТАННЯ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ..... 83**

Хоббі Ю. С.

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ 85

Черненко Б. Ю., Кучук А. М.

СВОБОДА СЛОВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 87

Черненко Н. В., Обрусна С. Ю.

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ
ЧЕРЕЗ РЕФЕРЕНДУМ..... 89**

Чечель А. О., Сердюк Л. М.

**ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІЄВОГО МЕХАНІЗМУ ЕЛЕКТРОННОГО
ГОЛОСУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД 91**

Секція 3. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право

Андрієвська Л. О.

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ
В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ..... 93**

Думчиков М. О.

**ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ
В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ..... 95**

Зіньова О. С.

**ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПОЖЕРТВИ ЗА НОРМАМИ УКРАЇНСЬКОГО
ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА..... 97**

Кам'янецький В. В.

**ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ УКРАЇНИ,
ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАХИСТОМ ПРАВА ВЛАСНОСТІ..... 99**

Келеман С. І., Колісник А. С.

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ 101

Кобзар В. А., Феськова Н. С., Білоус Т. Й.

**РЕСТИТУЦІЯ ЧИ ВІНДИКАЦІЯ: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ ТА
СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИ ВИБОРІ СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ..... 103**

Малихін В. В., Білека А. А.

ДО ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОДРУЖЖЯ..... 105

Нагірняк О. Д., Дутко А. О.

**МЕДІАЦІЯ ЯК НЕЮРИСДИКЦІЙНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ
СІМЕЙНИХ СПОРІВ..... 106**

Олійниченко О. Р., Білека А. А.

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ МАЙНОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ
ДОГОВІРНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В УКРАЇНІ 109**

Пероговська Х., Дутко А. О.

**ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї..... 110**

Петлюк Р. Ю., Білека А. А.

ПРО ПРОТИПРАВНІСТЬ НІКЧЕМНИХ ПРАВочИНІВ..... 112

<i>Ривко С. В., Андрусів У. Б.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ОХОРОНИ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ.....	113
<i>Токар А. В., Хитра О. Л.</i>	
ЩОДО ПИТАННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	115
<i>Федоровська М. А., Крижна В. М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ПО E-MAIL.....	116
<i>Хамула Д. С., Кузнецова Л. В.</i>	
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	119
<i>Чуйко В. О., Крижна В. М.</i>	
ПРАВО НА ІМ'Я АВТОРА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	120
<i>Vasilevsky A. V., Meshchanova M. V.</i>	
SUBJECTIVE COMPOSITION OF OPTIONAL TRANSACTIONS UNDER THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF BELARUS.....	122

Секція 4. Господарське право, господарсько-процесуальне право

<i>Апанасенко К. І.</i>	
ПРО СУДОВУ ПРАКТИКУ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ДОЗВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИНЦИП МОВЧАЗНОЇ ЗГОДИ.....	125
<i>Богатир В. К.</i>	
ПРО ПОЗИТИВИ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БАНКРУТСТВО	127
<i>Гейко К. С., Дерев'янка Б. В.</i>	
ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ СТОСОВНО ПОНЯТТЯ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ	129
<i>Громенко Ю. О.</i>	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ ПОРІВНЯЛЬНОЇ РЕКЛАМИ	131
<i>Дерев'янка Б. В.</i>	
ПРО ВАРІАНТИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ВЕЛИКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	133
<i>Джабраїлов Р. А., Гудіма Т. С.</i>	
ЩОДО ВПЛИВУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ГРОШОВО-КРЕДИТНУ ПОЛІТИКУ ТА ПРАВА СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	135
<i>Дзюба Н. О., Мелех Л. В.</i>	
МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ.....	138
<i>Кадала В. В.</i>	
ПРОБЛЕМАТИЧНІ СЕГМЕНТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ	140
<i>Кіндрат А. В., Мелех Л. В.</i>	
ПРАВОВИЙ СТАТУС КРЕДИТОРІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	141
<i>Кононенко К. В., Чубань В. С.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВ КРЕДИТОРІВ ЗА КОДЕКСОМ УКРАЇНИ З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА.....	143
<i>Косякіна О. В., Дерев'янка Б. В.</i>	
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	145
<i>Матвієнко Т. І., Фоменко В. М.</i>	
АНТИМОНОПОЛЬНІ ОРГАНИ ТА ЇХ КОМПЕТЕНЦІЯ.....	147

<i>Найда І. В.</i> ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ЗАПРОВАДЖЕННЯ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ	149
<i>Попович Т. Г.</i> РОЗВИТОК ПРАВОСВІДОМОСТІ, СПРЯМОВАНОЇ НА ОХОРОНУ ДОВКІЛЛЯ ПРИ ВЕДЕННІ БІЗНЕСУ.....	151
<i>Пшенова А. А., Фоменко В. М.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АНТИМОНОПОЛЬНИХ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН	153
<i>Роженко О. В.</i> МАЙНО: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ	155
<i>Свіренюк О. О.</i> НОВІ МОЖЛИВОСТІ В ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА	157
<i>Тимошніченко В. Ю., Тептюк Л. М.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КАТЕГОРИЗАЦІЇ ГОТЕЛІВ В УКРАЇНІ	159
<i>Тищенко Ю. В.</i> ПОНЯТТЯ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР (КОНТРАКТ)» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	161
<i>Хайлова Т. В.</i> ОКРЕМІ СЕГМЕНТИ ЗАКОНОДАВЧИХ РЕГУЛЯТОРІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	163
<i>Хамула Д. С., Чубань В. С.</i> ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ	164
<i>Цесько М. О., Деревянко Б. В.1</i> «РЕЙДЕРСТВО» ТА ІНШІ КОРПОРАТИВНІ КОНФЛІКТИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	166
<i>Шкурко Є. О., Деревянко Б. В.</i> ПРАВОВА РЕГЛАМЕТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РІЗНИХ КРАЇН	169
<i>Ямкова Т. І., Мелех Л. В.</i> АНТИКОНКУРЕНТНІ УЗГОДЖЕНІ ДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	171

Секція 5. Трудове право; право соціального забезпечення

<i>Апенюк А. Г., Чичина Е. В.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ТРУДЕ	173
<i>Байдаченко М. М., Кравченко Н. А., Колісник А. С.</i> ЛЮДИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ, ВОНИ СЕРЕД НАС	175
<i>Байдаченко М. М., Кравченко Н. А., Фоменко В. М.</i> ІНВАЛІДНІСТЬ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	177
<i>Безугла О. О., Фоменко В. М.</i> ДОСВІД ЄС В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	179
<i>Гапоненко Д. В., Таранова Т. С.</i> УРЕГУЛИРОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ И КОЛЛЕКТИВНЫХ ТРУДОВЫХ СПОРОВ ПОСРЕДСТВОМ МЕДИАЦИИ	182
<i>Ляшко А. А.</i> ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ ИНСТИТУТА ПЕРСОНАЛЬНОГО АССИСТЕНТА СО СХОЖИМИ ПРАВОВЫМИ ИНСТИТУТАМИ	183

<i>Михайленко С. В., Купчак М. Я.</i> ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ПРОГУЛ ЯК ОДИН ІЗ НАЙРОЗПОВСЮДЖЕНІШИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКА	185
<i>Пісчик О. О., Клемпарський М. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	187
<i>Рімаві Д. С., Фоменко В. М.</i> СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	189
<i>Сопільняк А. С., Білека А. А.</i> ПРО ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН НА ПІДПРИЄМСТВАХ НЕДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ	191
<i>Тарасов С. С., Івахненко О. Е.</i> СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АТЕСТУВАННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	193
<i>Чабанна М. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ В УКРАЇНІ	195

*Секція 6. Земельне право; аграрне право; екологічне право;
природоресурсне право*

<i>Білека А. А.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗЕМЛЮ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ	197
<i>Величко С. В., Ільків Н. В.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ	199
<i>Загороднюк А. Ю., Білека А. А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ В УКРАЇНІ	201
<i>Ільків Н. В.</i> ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕНАЛЕЖНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ СТОРІН ДЛЯ ПОНОВЛЕННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	202
<i>Козолис А. Р.</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ДЕРЖАВІ	204
<i>Лисенко В. В., Білека А. А.</i> ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ	206
<i>Ліщук Р. Л., Білека А. А.</i> ДО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ЧЛЕНІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ	207
<i>Маринич Д. В., Поліщук Л. В., Кузнецова Л. В.</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДІ	209
<i>Секрет В. О., Білека А. А.</i> ДО ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНО-НЕБЕЗПЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	211
<i>Хамула Д. С., Білека А. А.</i> ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	212
<i>Шведенко І. О., Білека А. А.</i> ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ	213

**Секція 7. Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право**

Баїк О. І.

**ПРО ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ У ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОМУ АПАРАТІ
ПОДАТКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ..... 215**

Безруков Г. К., Кузнецова Л. В.

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФІЛАКТИКИ
БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ 217**

Безруков Г. К., Кузнецова Л. В.

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ
ДОРОЖНЬОГО РУХУ..... 218**

Бесага І. В.

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ
ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ 221**

Бондаренко О. С.

**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ КОРРУПЦИОННОГО ЛОБИЗМА
В УКРАИНЕ 223**

Братковський В. М., Заревич Т. Р., Братковський В. М.

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ..... 224**

Васюк С. В., Хитра О. Л.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ВІДДІЛУ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 226**

Гаврильців М. Т.

**ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СУДОВИХ АДМІНІСТРАТИВНО-
ДЕЛІКТНИХ ПРАВОВІДНОСИН..... 228**

Гузенко О. П.

**ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЗАКОНОДАВЧИЙ РЕГУЛЯТОР
ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ..... 230**

Гулак О. В., Головій Л. В. ЩОДО ІСТОРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ

АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА 232

Дзюма В. І., Люшик О. М.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ В УКРАЇНІ..... 234

Дзюман С. В.

**СТРАХОВІ СПОРИ. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ СТРАХОВОГО
ВІДШКОДУВАННЯ ПРИ ДТП 237**

Дмитренко О. В., Дмитрик А. Б.

**ДЕРЖАВНА КАЗНАЧЕЙСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ – ОРГАН КОНТРОЛЮ
ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА..... 239**

Єфремов А., Пасинчук К. М.

**ОРГАНІЗАЦІЙНО - ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ..... 241**

Журавель Я. В.

**ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНУ СИСТЕМУ ТА СТРУКТУРУ ОРГАНІВ
ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ 243**

Зозуля О. М., Засунько С. С.

**ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЩОДО КАРАНТИНУ ЛЮДЕЙ 246**

<i>Івашків Ю. В., Ілюшук О. М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОДАЖУ ТОВАРІВ, ПОМІЩЕНИХ В РЕЖИМ БЕЗМИТНОЇ ТОРГІВЛІ ПРИ АВІАПЕРЕМІЩЕННЯХ.....	249
<i>Іщенко С. Ю., Гаврильців М. Т.</i>	
ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	251
<i>Іщенко С. Ю. Ілюшук О.М.</i>	
ДІЯЛЬНІСТЬ МИТНОГО БРОКЕРА ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ	254
<i>Йосифович Д. І., Хатнюк Ю. А.</i>	
ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	255
<i>Каріх І. В.</i>	
ГУМАНІТАРНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ	257
<i>Козак М. В., Хитра О. Л.</i>	
ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ.....	259
<i>Колченко А. О., Бразилій Н. М.</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ	262
<i>Косолап В., Пасинчук К. М.</i>	
ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНОЮ БЕЗПЕКОЮ.....	264
<i>Костовська К. М.</i>	
ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	265
<i>Кравець І. П., Вдовіченко Р. В., Фоменко В. М.</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	267
<i>Кришталь М. А.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДСНС.....	268
<i>Кришталь Т. М.</i>	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	270
<i>Кухтій Д. Ю., Хитра О. Л.</i>	
ПРАВА ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ	272
<i>Кучерява І. В., Костовська К. М.</i>	
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ ЯК СПЕЦІАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	273
<i>Левицька І. Р., Костовська К. М.</i>	
СТРОКИ НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ У СПРАВАХ, ЩО РОЗГЛЯДАЮТЬСЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	274
<i>Любавін Ю. О., Чубань В. С.</i>	
НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЯВИЩ	276
<i>Майстренко О. С., Майстренко С. В.</i>	
ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	279
<i>Макаренко Н. А.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК: СУДОВА ПРАКТИКА.....	281

<i>Манько Л. В., Панімаш Ю. В.</i>	
СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	283
<i>Мельник О. Г., Мельник Р. П., Балюра Д. І.</i>	
ЮРИДИЧНА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСПЕКТОРСЬКОГО СКЛАДУ ДСНС УКРАЇНИ	285
<i>Мигаль К. П., Дідик Н. І.</i>	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДБР	286
<i>Мозилка Д. І., Бразилій Н. М.</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ	288
<i>Муляр Г. В.</i>	
ФУНКЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	290
<i>Обрусна С. Ю.</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ В УКРАЇНІ.....	293
<i>Павелко М., Поляков І., Пасинчук К. М.</i>	
ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	295
<i>Пахомов В. В.</i>	
ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ	296
<i>Перегін О. В., Чубань В. С.</i>	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	297
<i>Прокопенко Д. В., Чубань В. С.</i>	
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН.....	299
<i>Репан М. І.</i>	
ПІДРОЗДІЛИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ	300
<i>Рибчак І. М., Сукмановська Л. М.</i>	
ПРАВОВА ОСНОВА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.....	302
<i>Русанюк У. Я., Личенко І. О.</i>	
СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ПРОФІЛАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	304
<i>Селезень П. О.</i>	
СПІЛЬНІ ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ: ПОНЯТТЯ, ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ	306
<i>Сіводін О. О.</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОЦІНКИ ТЕНДЕРНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	308
<i>Сковрон І. А., Купчак М. Я.</i>	
ПОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ.....	310
<i>Скоробогатов Ю. А.</i>	
НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОШИРЕННЮ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ КОРОНАВІРУСУ COVID-19.....	312
<i>Стеблянко А. В., Рєзнік О. М.</i>	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.....	315

<i>Сукмановська Л. М.</i>	
МОБІЛЬНІ БРИГАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ	317
<i>Табашнюк Д. В., Кузнецова Л. В.</i>	
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ПОЛІЦІЇ	319
<i>Табашнюк Д. В., Кузнецова Л. В.</i>	
ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	321
<i>Тарасов С. С., Франчук В. М.</i>	
СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	323
<i>Терещенко Д. Д., Майстренко С. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	324
<i>Топузов Д. І., Філіпенко Т. В.</i>	
ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ОРГАНІЗАЦІЮ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	326
<i>Філіпенко Т. В.</i>	
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	328
<i>Філіпович І. О., Касьяненко Л. М.</i>	
ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	330
<i>Ховпун О. С.</i>	
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФАРМАЦІЄЮ.....	332
<i>Хоміщак Н. І., Люшик О. М.</i>	
ЩОДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ	334
<i>Чубіна А. С.</i>	
ПОЛЬСЬКА МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	336
<i>Шамрук Н. Б., Макієнко А. А.</i>	
ДЕРЖАВНА ВИКОНАВЧА СЛУЖБА УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ, ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ.....	341
<i>Шоптенко В. Р., Чубань В. С.</i>	
ЩОДО ЗМІСТУ МЕТОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В ДЕРЖАВІ	343
<i>Ямкова Т. І., Проць І. М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	345
<i>Ярошенко Б. М., Спіркіна О. О.</i>	
ПРОЕКТ ЗАКОНУ «ПРО ДЕЗІНФОРМАЦІЮ» ЯК ПОТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА СВОБОДІ СЛОВА В УКРАЇНІ	347

**Секція 8. Кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

<i>Акімов М. О.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ РУМУНІЇ.....	349
<i>Красій М. О.</i>	
ОСОБИ, ДО ЯКИХ ЗАСТОСОВАНО ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОБАЦІЇ	351

Навроцька В. В.

**ВІДСУТНІСТЬ В ДІЯХ СКЛАДУ ІНШОГО ЗЛОЧИНУ ЯК УМОВА ЗВІЛЬНЕННЯ
ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НОРМАМИ ОСОБЛИВОЇ
ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ..... 353**

Тарановський П. І.

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ..... 355

Троян Д. Г., Майстренко С. В.

ЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ..... 357

Чижикова С. Е., Рімаві Д. С., Брайченко С. М.

**ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ
КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ 359**

Шпортюк О. М.

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО
ЗЛОЧИНЦЯ ЯК СКЛАДОВА ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ 361**

***Секція 9. Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність***

Авраменко О. Ю.

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ТРИМАННЯ
ПІД ВАРТОЮ 364**

Босак І. А., Туровська А. С., Полуніна Л. В.

**ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПІД ЧАС
ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ..... 366**

Бруньов О. О., Словінський В. К.

**АЛГОРИТМИ ПРОВЕДЕННЯ ВИБУХОВО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ
ПО РЕШТКАМ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ (БОЄПРИПАСІВ) ПІСЛЯ ЇХ ПІДРИВУ
НА МІСЦІ ВИЯВЛЕННЯ ТА/АБО ВИЛУЧЕННЯ 368**

Вергун Л. О., Гариґа М. М.

**РОЗПОВСЮДЖЕНІ ПРИЧИНИ ЗЛОМУ САЙТІВ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ
ТА ОСОБИСТИХ СТОРІНОК У МЕРЕЖІ INTERNET 369**

Заєленець О. С., Авраменко О. Л.

**РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ..... 372**

Ікаєв А. Р.

**ТАКТИКА ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ
НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ 374**

Ковальська М. Ю.

**ОБСТАНОВКА, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
БАНДИТИЗМУ..... 376**

Кожевніков В. В.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
У ПІДРОЗДІЛАХ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС 378**

Линник О. В.

**ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗАНЬ ОСОБИ ЯК НАЛЕЖНОГО ТА ДОПУСТИМОГО
ДОКАЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 380**

Лисак М. О., Авраменко О. Л.

ПРОЦЕДУРА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ 382

Могилка Д. І., Крот Ю. М.

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РОЗВИТОК 384**

<i>Овсянік А. В., Бублик Н. С.</i> ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИТРАТИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	386
<i>Ромашко С. В.</i> ОГЛЯД МІСЦЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ	387
<i>Сімакова С. І.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	389
<i>Співак К. В., Бублик Н. С.</i> ПРОБЛЕМА ОТОТОЖНЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОВЕРХНЕВА ПЕРЕВІРКА» ТА «ОБШУК ОСОБИ»	391
<i>Хлівна М. В., Миколенко В. А.</i> ОЦІНКА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	393
<i>Шинкаренко Д. Ю., Король К. П., Пасічник В. В., Шкурдода С. В.</i> ПІДБІР ТА ВАЛІДАЦІЯ СИСТЕМ РОЗЧИННИКІВ ДЛЯ ЯКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КАННАБІНОЇДІВ МЕТОДОМ ТОНКОШАРОВОЇ ХРОМАТОГРАФІЇ	395
<i>Шматков Р. П.</i> МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	396
<i>Яремко Г. З., Навроцька В. В.</i> УЧАСТЬ ПЕДАГОГА ТА ПСИХОЛОГА ПРИ ДОПИТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	399
<i>Turovskaya A., Polunina L.</i> KIBERPOLICE AS A COMPONENT OF THE NEW LAW ENFORCEMENT OF UKRAINE	401

Секція 10. Судоустрій; прокуратура та адвокатура

<i>Баштан П. О., Бублик Н. С.</i> ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО АБО ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	403
<i>Безкоровайна О. І., Мелех Л. В.</i> СУД ЯК ОBOB'ЯЗКОВИЙ СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН	404
<i>Борусовський М. В.</i> ОБСТАНОВКА ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДДЕЮ (СУДДЯМИ) ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО ВИРОКУ, РІШЕННЯ, УХВАЛИ АБО ПОСТАНОВИ	406
<i>Грошева О. А., Добролежжа І. О., Брайченко С. М.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	408
<i>Дзюман Л. В.</i> КОПІЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ: ЗАСВІДЧЕННЯ ТА ВИДАЧА	410
<i>Дулгеров А. А., Миколенко В. А.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	413
<i>Кічула Х. Л., Мелех Л. В.</i> УЧАСТЬ АДВОКАТА У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ	414
<i>Лисенко.В. В., Чубань В. С.</i> ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ РОБОТИ СУДОВИХ УСТАНОВ НА ПЕРІОД КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ	416

<i>Марцінко Н. Є., Мелех Л. В.</i>	
СТАНОВЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	418
<i>Мелех Б. В.</i>	
ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ	420
<i>Нещадим Д. В., Майстренко С. В.</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПРОМОВИ АДВОКАТА	422
<i>Петріченко Д. Я., Білека А. А.</i>	
ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ	424
<i>Півень С. Г., Мелех Л. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЄДИНОЇ СУДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	426
<i>Прокопенко Д. В., Білека А. А.</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВИЛА АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ	427
<i>Савчук А. І., Мелех Л. В.</i>	
НОВЕЛИ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ	430
<i>Стельмах Т. В., Мелех Л. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА	433
<i>Тептюк М. П., Миколенко А. С.</i>	
ЮРИДИЧНИЙ БІЗНЕС: АДВОКАТСЬКІ БЮРО ТА ОБ'ЄДНАННЯ	435
<i>Федоровська М. А., Овчаренко О. М.</i>	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ГОЛОВИ СУДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ	436

Секція 11. Міжнародне право

<i>Гамбург І. А.</i>	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ: АСПЕКТИ ЗАПОЗИЧЕННЯ УКРАЇНОЮ	438
<i>Кабрера Ю. Ф., Бабін Б. В.</i>	
ОСНОВОПОЛОЖНИК АВТОНОМІЇ ВОЛІ: МАНЧІНІ VS. ДЮМУЛЕН	440
<i>Компанієць В. О., Фоменко В. М.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	441
<i>Коптєвський О. Ю., Каширіна І. О.</i>	
ОСНОВНІ СКЛАДНОЩІ МОНОЛОГІЧНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ У СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НЕМОВНИХ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	444
<i>Круковес В. В.</i>	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	445
<i>Куліченко Д. О., Коломоєць Т. О.</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАГОРОДНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	446
<i>Перепьолкін С. М.</i>	
ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНИХ МИТНИХ ВІДНОСИН	448
<i>Шпиг А. О., Федоренко Д. С.</i>	
НЕВИРШЕНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН В АЗОВО-КЕРЧИНСЬКІЙ АКВАТОРІЇ: ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ	450
АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК	453

Наукове видання

Травневі правові читання

***Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної
конференції здобувачів та викладачів
закладів вищої освіти***

7 травня 2020 року

*Редколегія може не поділяти поглядів авторів.
За зміст вміщених у збірнику матеріалів
персональну відповідальність несуть автори.*

Формат 60 × 84 1/8.
Обл.-вид. арк. 37,6. Ум. друк. арк. 58,5.

Друк: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України.
м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8.
Тел. 0472/55-09-39. E-mail: chipb@dsns.gov.ua